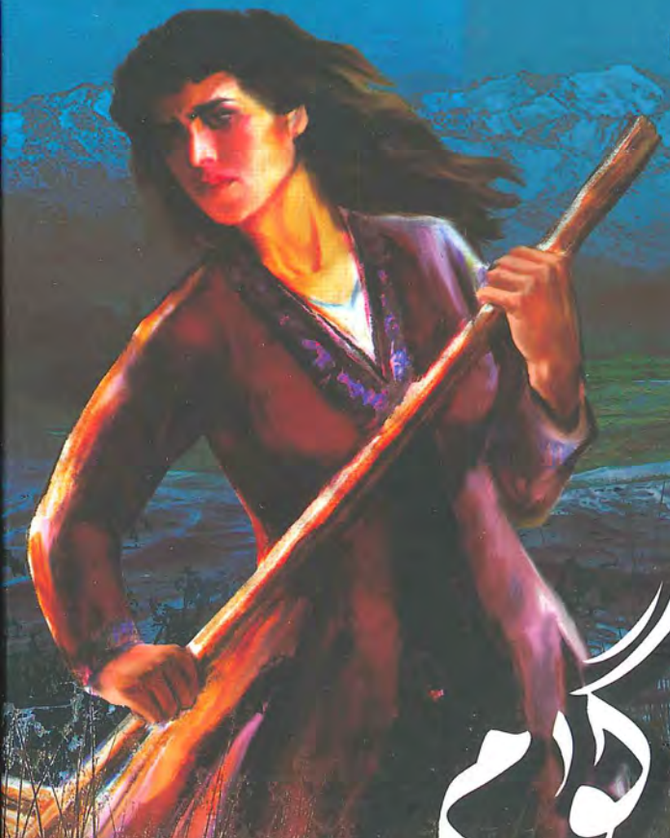
تۇرغان توختەم

نۇزۇگۇم

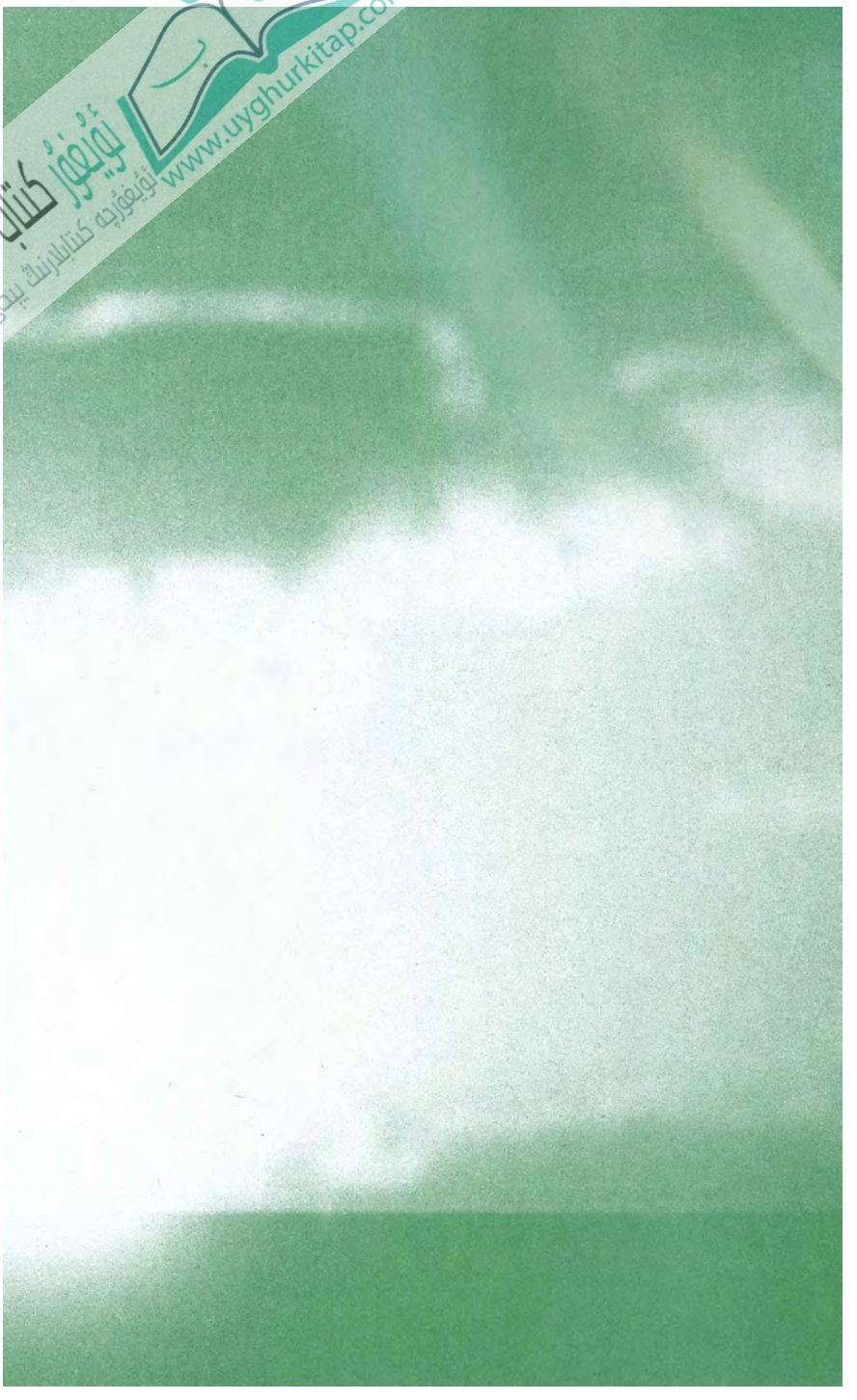
شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

نۇزۇگۇم

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

نۇزۇگۇم

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى
ISBN 978-7-5371-3918-2
9 787537 139182 >

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىڭى ئادرېسى

تۇرغان توختەم

نۇزۇگۇم

(تارىخىي رومان)

شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

بۇ كىتاب قازاقستان يازغۇچى نەشرىياتى نەشرىدىن 1988 - يىل نەشر قىلىنغان 1 - نەشرى 1 - باسمىسىغا ئاساسەن نەشر قىلىندى.
本书根据哈萨克斯坦作家出版社 1988 年第 1 版第 1 次印刷本转写出版.

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەركىن ئىبراھىم
مەسئۇل كوررېكتورلىرى: ئابلىز ئاببىاس
دىلىيار تۇرسۇن
مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: غالىب شاھ

نۇزۇگۇم

(تارىخىي رومان)

ئاپتورى: تۇرغان نوختەم
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ت. پەخرىدىن

*

شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى شىمالىي بېيجىڭ يولى 29 - نومۇر، پ: 830012)
ئېلخەت سانduقى: xjyashlar@126.com
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 1168×850 م م، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 13.625
2001 - يىلى 10 - ئاي 1 - نەشرى
2016 - يىلى 3 - ئاي 4 - بېسىلىشى
ISBN 978-7-5371-3918-2
باھاسى: 30.00 يۈەن

بېسىلىشتا، تۆپلەشتە خاتالىق بولسا نەشرىياتىمىزغا ئۆتەتلىك، تېگىشىپ بېرىڭ

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 36
ئۈچىنچى باب 101
تۆتىنچى باب 177
بەشىنچى باب 272
ئالتىنچى باب 329
يەتتىنچى باب 370
خاتىمە 429

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

بىرىنچى باب

I

ھەر كۈنى قىرىق مىڭغا يېقىن قوي ۋە باشقا ماللار سېتىلىپ ، ئون مىليون سومدىن ئوشۇق پۇل قولدىن - قولغا ئۆتۈپ ، سودا ئىشلىرى يۈرۈشۈپ تۇرىدىغان قەشقەر شەھىرى بازارلىرىدا بۈگۈن ھېچكىم يوق . چەت ئەللەردىن مۇرىلىرىگە قۇرۇق خۇرجۇنلىرىنى ئارتىپ كېلىپ ، ئىككىنچى بۇخارا ئاتالغان بۇ شەھەردە يىللاپ يېتىپ ، يىغقان دۇنيالىرىنى تۆگىلەرگە ئارتىپ ، تەڭنىدەك قورساقلىرىنى ئېگەرنىڭ قېشىغا تاقاپ ئۆز يۇرتلىرىغا قايتىدىغان بايلارمۇ كۆرۈنمەيدۇ . ئىلگىرى ئادەملەرگە پول بەرمەي كەينىدىن كېلىدىغان ھارۋىلارمۇ يوق . بازار رەستىلىرىنىڭ ھەممىسى بوش . مەسچىت ، ئاشخانىلاردىمۇ ، سېپىل ئەتراپى ، دوقمۇشلاردىمۇ ئادەم ئاز . شەھەر خەلقى يۈز بېرىۋاتقان بۇ بالايىئاپەتنىڭ ھەممىسىنى پۈلغا ئامراق قوقەنتلىك سودىگەرلەرنىڭ بۇ يەرگە چۈمۈلىدەك يېغىپ كەتكەنلىكىنىڭ ۋە شەرىئەتكە ئەمەل قىلماي ، ھەر خىل گۇناھلىق ئىشلارنىڭ كۆپىيىپ كەتكەنلىكىنىڭ ئاقىۋىتى دەپ بىلىپ ، شۇنداق

ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولغانلارغا لەنەت ئوقۇيتتى . شەھەر ئاھالىسىدىن بەزىلەر ھويلىلىرىغا كىرگەن چىكىت چېرىكلىرىنى پالتا ـ كالتەك كۆتۈرۈپ قوغلىسا ، بەزىلەر قوقەنت تەرەپلەردىن كېلىپ ، بۇ يەرنىڭ جۇڭانلىرىنى ۋاقىتلىق نىكاھىغا ئېلىپ ياشاۋاتقان سودىگەرلەرنى ئۆيلىرىدىن ھەيدەپ چىقىراتتى . شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك ، قەشقەرگە سودا قىلغىلى سىرتلاردىن كەلگەن سودىگەرلەر جانلىرىنى قۇتقۇزۇپ قېلىش ئۈچۈن كارۋان سارايلىرىغا ، مەسچىت ، مەدرەسىلەرنىڭ ئىچىلىرىگە پاناھلىنىۋالاتتى . بەزىلىرى سېپىل دەرۋازىلىرىدىن خۇددى قوتاندىكى قويلاردەك ئۈركۈپ چىقىپ ، قۇملۇق چۆللەرگە ، قومۇشلۇقلارغا قېچىشاتتى . بەزىلەر بۇ تۈيۇقسىز كەلگەن بالا ـ قازادىن ئۆزلىرىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ، شەھەر سىرتىدىكى مەشھۇر مازارلارغا ـ ئارسلانخاننىڭ ، ئاپئاق غوجىنىڭ ، بۇغراخاننىڭ ئانىسى ئەلا ـ نۇر خېنىمنىڭ مازارلىرىغا مەدەت ، نۇسرەت تىلىگىلى مېڭىشاتتى . ئۇلار چىكىت چېرىكلىرى ھەرقانچە رەھىمسىز بولسىمۇ قەبرىستانلىقلارنى دەپسەندە قىلمۇەتمەس ، دەپ ئويلىشاتتى .

ئىلگىرى دائىم سۈپۈرۈلۈپ ، تازىلىنىپ تۇرىدىغان بۇ مازارلارنىڭ ئىچى بەكمۇ سۇرلۇك كۆرۈنەتتى . ئەمدى بولسا ئۇنداق ئەمەس . ئادەمنىڭ قۇچىقى يەتمەيدىغان تېرەكلەرنىڭ شاخلىرى سۇنۇپ ، يوپۇرماقلىرى مەزگىلىدىن بۇرۇن قەبرىستانلىقنىڭ ئىچىگە چېچىلىپ كەتكەن . بولۇپمۇ قەشقەرىدىكى قىز ـ جۇڭانلارنى «ئىچكىرىگە سۇرگۈن قىلغۇدەك» دېگەن خەۋەر تارقالغاندىن بېرى ، ئەلانۇر خېنىمنىڭ مازىرىغا كېلىپ ياش تۆكۈۋاتقان ئاياللار ناھايىتى كۆپ ئىدى . ئۇلار

ئۆزلىرىنى بۇ بالا - قازادىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش ئەرلەرنىڭ قولىدىن كەلمىگەندىن كېيىن «ئەمدى بىزنى مۇشۇ مازارلارغا كۆمۈلگەن ئەۋلىيالارنىڭ روھى ساقلاپ قالار» دېگەن ئۇمىدە سېغىنىپ ، بىلگەن ئايەتلىرىنى ئوقۇپ مۇناجات قىلاتتى . بەزى قىز - جۇۋانلار كىيىم - كېچەكلىرىنى يىرتىپ ، ئۆزلىرىنىڭ ئاچ - يالىڭاچلىقتا قالغان ، توپا - چاڭلارغا مىلەنگىنىگە قارىماستىن ، جېنىنى قۇربان قىلىش ئۈچۈن رابىيە خېنىم ئۆلگەن دۆڭنى ئەگىپ يۈرەتتى . ياشلارنىڭ بەزىلىرى «ئۆزىمىز يوقلىپ كەتسەكمۇ ئىسىمىز ئۆچمەسۇن» دەپ ، بۇ يەردىكى قۇشلار ئۇۋلاپ كەتكەن قاپاق تېرەكلەرگە ۋە تاملارغا ئىسىملىرىنى ئويۇپ يېزىشاتتى .

قەشقەر ئەتراپىدىكى غوجىلار مازارلىرىنىڭ ھەممىسىلا ئۇلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان ، قوۋم - قېرىنداشلىرى بىلەن لىق تولغانىدى .

چىڭ چېرىكلىرى بولسا شەھەر دەرۋازىلىرى ئارقىلىق قېچىپ چىقىۋاتقان ئادەملەرنى تۇتۇۋېلىپ ، ئۇلارنىڭ ئېلىپ ماڭغان نەرسىلىرىنى بۇلاپ - تالايىتتى ، قارشىلىق كۆرسەتكەنلىرىنى شۇ جايدىلا ئۆلتۈرۈۋېتەتتى ، ئاندىن ئۇلارنىڭ باشلىرىنى كېسىۋېلىپ ، شەھەر دەرۋازىلىرىغا ئېسىپ قوياتتى .

قاتتىق جەڭلەردىن كېيىنكى بىر مەزگىللىك جىمجىتلىقتا ھەرقايسى جايلارغا يوشۇرۇنۇۋالغان ئادەملەر ئەمدى نېمە بولارىكىن دەپ ، زامانىنىڭ ئەلپازىنى كۆزىتەتتى . چىڭ چېرىكلىرى شەھەرگە بېسىپ كىرگەندىن بېرى ، ئۇچ كۈن داۋام قىلغان بۇلاڭ - تالاڭ جەريانىدا يەنە بىر مۇنچىلىغان پۇقرالار ئۆلۈپ ، كۆپلىگەن ئادەملەر مېيىپ بولدى . شەھەر

ئۇيغۇر كىتاب تورى يېڭى
www.uyghurkitap.com

ئۆز تىرىكچىلىكىدىن ، ئۆزىگە خاس ۋاقىت ـ چۈشىدىن خاتىرىلەيدى .

بىر چاغدا جىم ـ تىنچ تۇرغان بۇ شەھەرنىڭ جىمجىتلىقىنى تار كوچىلارنىڭ بىرىدە بىر ئوپ قىزنى ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ كېلىۋاتقان چېرىكلەرنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى بۇزۇۋەتتى . قىزلارنىڭ يىغا ئارىلاش پەريادلىرى ئاڭلىنىش بىلەن ئۆگزىسىنىڭ بىر چېتى كۆيۈۋاتقان مەدرىسە تەرەپتىن قوللىرىغا قىلىچ ـ نەيزىلەرنى ئالغان بىر توپ يىگىتلەر يۈگۈرۈشۈپ چىقتى ـ دە :

— قىزلارنى قويۇۋېتىش ! سەنلەرنىڭ شەھىرىمىزگە ئوت قويۇپ ، بىگۇناھ ئادەملىرىمىزنى ئۆلتۈرۈشكىنىڭمۇ يېتەر ،— دەپ يۈگۈرگەن بويى قىزلارنى ھەيدەپ كېلىۋاتقان چېرىكلەرگە ئېتىلدى .

ئېھتىمال ، شەھەر ئىچىدىكى جەڭلەرنىڭ توختىغىنىغا قاراپ ، جاھانگىر غوجىنىڭ لەشكەرلىرىنى تەلتۆكۈس قىرىپ تاشلىدۇق ، دەپ خاتىرجەم يۈرگەن چېرىكلەر بۇ نېمە ۋەقە دېگەندەك بىر ـ بىرىگە قاراپ قېلىشتى ـ دە ، قىزلارنى تاشلاپ ئۆزلىرىنى قوغداشقا تەييارلاندى . بۇ چاغدا قىلىچلىرىنى يالتىڭلاتقىلاپ «ئۇر ، چاپ !» دېگەن ئاۋازلار بىلەن ئوتۇن بازىرىغا يۈگۈرۈشۈپ كەلگەن يىگىتلەر ھۇجۇمغا ئۆتتى . كۆتۈلمىگەن بۇ ۋەقەدىن ھودۇقۇپ قالغان قىزلار نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرۇپ قېلىشتى . ئۇلار بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ قېچىپ كېتىشنى ئويلىغان بولسىمۇ ، قىلىچ ـ نەيزىلىرىنى ئىشقا سېلىپ ، يىگىتلەر بىلەن ئېلىشىۋاتقان چېرىكلەردىن قورقۇشتى . شۇ چاغدا قولىدا قىلىچ تۇتۇپ ، بېشىغا دۇبۇلغا كىيگەن بىر يىگىتنىڭ قىزلارنىڭ ئۈنىگە ئوخشاش

ئىنچىكە ئاۋازدا :

— قىزلار ، چاپسان قېچىڭلار !— دېگەن گېپى ئاڭلاندى . قىزلار بىر - بىرىگە ھاڭ - تاڭ بولۇپ قاراشتى . ئۇلار ئىنچىكە ، ئېگىز بويلۇق بۇ يىگىتنىڭ قېشىغا يېقىنلاشتى .

— بۇ يەردىن چاپسانراق كېتىڭلار !— قىلىچ تۇتقان يىگىت ئىككىنچى قېتىم قاتتىقراق ۋارقىرىدى . شۇ چاغدىلا قىزلار ئۇ يىگىتنىڭ ئەرەنچە كىيىنىۋالغان قىز ئىكەنلىكىنى بايقاپ قالدى - دە ، ئىشەنچلىك ھالدا ئۇنىڭ يېنىغا يېقىنلىدى . ئېھتىمال ، ئەرەنچە كىيىنگەن قىلىچۋازنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى چېرىكلەرمۇ سېزىپ قالسا كېرەك ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بۇيرۇق قىلىپ ۋارقىراۋاتقان باشلىقى بىرىنچى بولۇپ ئىنچىكە ئاۋازلىق يىگىتنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى . شۇ چاغدا كىمدۇر بىرى :

— نۇزۇگۈم ، ئۆزىڭىزگە ئاگاھ بولۇڭ !— دەپ ۋارقىرىدى .

ئۆزىنى قورشىۋالغان بىر توپ چېرىك بىلەن ئېلىشىۋاتقان ئېگىز بويلۇق يىگىتنىڭ ۋارقىرىغان ئۇنىنى ئاڭلىغان قىزلار ھەيران بولۇشۇپ : «ئاۋۇ ئەرەنچە كىيىنىۋالغان راستتىنلا نۇزۇگۈممىدۇ ؟ »دەپ بىر - بىرىگە قاراشتى . ئەرەنچە كىيىنگەن قىز بولسا قېشىغا كەلگەن چېرىك بىلەن قىلىچلىشىپ كەتتى . بايا تىن بېرى باشقىلارغا ۋارقىراپ بۇيرۇق قىلىۋاتقان بۇ چېرىك «قىزنى دەرھال قولغا چۈشۈرمەن» دەپ ئويلىغانىدى ، لېكىن ئۇنداق بولمىدى ، يەكمۇ-يەك قىلىچلىشىش ئۇزاققا سوزۇلۇپ كەتتى . بىر چاغدا ھېلىقى چېرىكنىڭ ئەگرى قىلىچى قىزنىڭ بېشىدىكى دۇبۇلـ

غىسىنى يۇلۇپ چۈشتى . قىزلار بۇ قىلىچۇازنىڭ بېشىغا ئورىۋالغان ئۇزۇن قارا چېچىنىڭ چۈۋۈلۈپ كەتكىنىنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز ۋارقىرىشىپ كەتتى :

— راستتىنلا نۇزۇگۈم ئىكەنۇ !

— نۇزۇگۈم ، ئۆزىڭىزگە ئېھتىيات قىلىڭ ،— دەپ ۋارقىرىدى تېخىچە قورشاۋنى بۇزۇپ چىقىپ قىزنىڭ قېشىغا يېتەلمەيۋاتقان يىگىت .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، باقەم .

يىگىتنىڭ سۆزى نۇزۇگۈمغا مەدەت بەردىمۇ «بەربىر قولغا چۈشمەي قالمايسەن» دېگەندەك بار كۈچى بىلەن ئىلىشۋاتقان چېرىكنى كەينىگە چېكىندۈرۈپ ، قېرى سۆگەتنىڭ قېشىغا قىستاپ كەلدى . پەقەت شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ تەسلىم بولۇشقا يېقىنلاپ قېلىۋاتقىنىنى سەزگەن مانجۇ باشلىق نېمىندۇر بىر گەپنى دەپ قاتتىق ۋارقىرىۋىدى ، دەرھال يېتىپ كەلگەن يەنە بىر چېرىك نۇزۇگۈمنىڭ قولىغا ئۇرۇپ قىلىچىنى يەرگە چۈشۈرۈۋەتتى . قىزلار يەنە ۋارقىرىشىپ كەتتى . نېمە قىلارىنى بىلمەي سەل هودۇقۇپ قالغان نۇزۇگۈم يەرگە قاراپ ، ئۆزىنى قوغدىغۇدەك ھېچ نەرسە تاپالمىدى . بۇنى بايقاپ قالغان چېرىك «ئەمدىغۇ قولغا چۈشكەنسەن» دېگەندەك كالتە قاشلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ھەجايدى ـ دە ، چۈۋۈلغان چاچلىرى مۇرىسىنى يېپىپ تۇرغان نۇزۇگۈمغا يېقىنلاشتى .

مۇنداق بىر گۈزەلنى قولغا چۈشۈرگىلىۋاتقىنىغا خۇشال بولغان چېرىك ئۆزىگە يېقىنلىغاندا ، نۇزۇگۈم ئېسىگە بىرنېمە چۈشكەندەك ، تېخىمۇ غەيرەتكە كەلدى ـ دە ، يېنىغا ئېسىۋالغان غىلاپتىكى خەنجىرىنى سۇغۇرۇۋېلىپ چېرىكنىڭ

بىقىنىغا ئۇردى . چېرىك ئۇنىنىڭ باربچە ۋارقىرىۋەتتى . ئۇ قىزلارنى ھەيدەپ كېلىۋاتقان چېرىكلەرنىڭ باشلىقى ئىدى . ئۇنىڭ ئۇنىنى ئاڭلىشى بىلەن قالغان چېرىكلەر قىلىچلىرىنى توختىتىپ ، يەرگە يىقىلغان باشلىقىنىڭ يېنىغا كەلدى . ئۇلار باشلىقىنىڭ ھالاك بولغانلىقىنى كۆرۈپ ، ئۆزلىرىنىڭ ھالى خاراب ئىكەنلىكىنى سەزدى ـ دە ، ھەيدەپ كېلىۋاتقان قىزلارنى تاشلاپ بەدەر قېچىشتى .

— يارايسىز ، نۇزۇگۇم !— دېدى قىزنىڭ قېشىغا بىرىنچى بولۇپ يېتىپ كەلگەن زىلۋا بويلۇق ، بۇرۇتى يېڭىدىن خەت تارتقان يىگىت ،— سىز ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمىگەن بولسىڭىز بىزنىڭ قورشاۋغا چۈشۈپ قالغان يىگىتلىرىمىز ھالاك بولۇپ كېتەتتى .

— سىزنىڭ ئەھۋالىڭىز قانداق ، باقەم ؟ياردار بولمىغانسىز ؟— دەپ سورىدى نۇزۇگۇم .

— سىزگە ئوخشاش ھىمايىچىلىرىمىز تۇرغاندا ياردار بولىمىزمۇ ؟ !— دېدى يىگىت مەمنۇنىيەت بىلەن .

— قىزلار ، چاپسانراق ئۆيلىرىڭلارغا كېتىۋېلىڭلار . ھازىر قېچىپ كەتكەن چېرىكلەر كۆچ توپلاپ كېلىشى مۇمكىن ،— دېدى نۇزۇگۇم قىزلاردىن ئەنسىرەپ .

قىزلار نۇزۇگۇمنىڭ سۆزىنى ئاڭلىشى بىلەنلا بىر ـ بىرىنىڭ قولىنى تۇتۇشۇپ ، بايا چېرىكلەر ھەيدەپ چىققان تار كوچا تەرەپكە يۈگۈرىدى .

ئەمدى مەيداندا باقەم باشچىلىقىدىكى يىگىتلەردىن باشقا ھېچكىم قالمىغانىدى .

— يىگىتلەر ، بىز كۆچ توپلاپ چىڭ چېرىكلىرىنىڭ شەھىرىمىزگە ئوت قويۇپ ، ئادەملىرىمىزنى ئۆلتۈرۈپ ،

قىزلىرىمىزنى ئىچكىرىگە پالىشىغا يول قويماسلىق كۆچۈن كۆرەش قىلىشىمىز لازىم . ھازىر تارقىلىپ كەتكەن چېرىكلەر بىلەن شەھەر ياشلىرى چېرىكلەرگە تەرەپ - تەرەپتىن يوشۇرۇن ھۇجۇم قىلىۋاتىدۇ . بىزمۇ چاپسانراق شۇلارغا قوشۇلۇۋالايلى .

باقەمنىڭ سۆزى تۈگىمەيلا يىگىتلەردىن بىرى :

— ئەنە چېرىكلەر يەنە كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى .

باقەم بىلەن نۇزۇگۈم ۋە ئۇنىڭ ئاكىسى ئابدۇللامغا ئوخشاش يىگىرمىگە يېقىن قەشقەر ياشلىرى جاھانگىر غوجا لەشكەرلىرى تارمار قىلىنىپ تارقىلىپ كەتكەندىن بېرى ، ئۆزئارا ئۇيۇشۇپ چىڭ چېرىكلىرىگە قارشى ھۇجۇم قىلىپ يۈرەتتى . ئۇلار ھازىر چىڭ لەشكەرلىرى ئورۇنلاشقان «گۈلباغ» سېپىلى تەرەپتىن كېلىۋاتقان بىرەر يۈزدىن ئوشۇق چېرىكنى كۆرۈپ ، ئۇلارغا قارشى ھۇجۇم قىلسا كۆچەنىڭ يېتىشمەيدىغانلىقىنى سېزىپ چېكىنمەكچى بولۇشتى .

— باقەم ، سىلەر نۇزۇگۈم بىلەن ھېيتگاھ تەرەپكە چېكىنىڭلار ، بىز ئۇلارنى بىرئاز توسۇپ تۇرايلى ، — دېدى ئابدۇللام .

— ئاكا ، چېكىنسەك ھەممىمىز بىللە چېكىنىمىز ! — نۇزۇگۈم ئاكىسىنىڭ ئەندىشىسىنى قىلىپ قارشىلىق كۆرسەتمەكچى بولۇۋىدى ، لېكىن ئابدۇللام ئۇنىڭ ئىلتماسىنى رەت قىلدى .

— تالىشىپ ئولتۇرۇشقا ۋاقىت يوق ! چېرىكلەر قىستاپ كېلىپ قالدى ، تېز بولۇڭلار ! بىز كەينىڭلاردىن قوغلاپ يېتىمىز .

نۇزۇگۈم ئاكىسىنى تاشلاپ كېتىشكە قىيماي ، سەل

تارتىشىپ تۇرۇۋىدى ، قالغان يىگىتلەر ئۇنىڭ قولىدىن تۇ-
تۇپ ، سۆرەپ دېگۈدەك ئېلىپ ماڭدى .
— ئاكا ، ئۆزۈڭگە ئاگاھ بول !— دەپ ۋارقىرىدى نۇزۇ-
گۇم كەينىدە قالغان ئابدۇللامنىڭ چېرىكلەرنىڭ قولىدىن
قېچىپ قۇتۇلۇشىنى ئۈمىد قىلىپ .

II

بىردەم جاھانگىر غوجىنىڭ ، بىردەم چىڭ چېرىكلىرد-
نىڭ قولىغا ئۆتۈۋاتقان قەشقەر شەھىرىنىڭ ئىچى ئوپۇر-تو-
پۇر بولۇپ كەتكەندى . بەزىدە چوڭ ساراي ، مەدرىسىلەرنىڭ
دەرۋازا ، ئۆگزىلىرىگە ئوت تۇتىشاتتى - دە ، ئۇ يەرلەردىكى
كەپتەرلەرنىڭ تىنچ ھاياتى بۇزۇلۇپ ، ئۇلار ئاسمانغا توپ -
توپ بولۇپ كۆتۈرۈلەتتى . مەسچىتلەرنىڭ ئۆگزىلىرىگە ۋە
قاپاق تېرەكلەرگە ئۇۋلىغان قۇشلارنىڭ پەيلىرى شەھەر
ئۈستىدىن تۇرۇلۇپ - تۇرۇلۇپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان قارا كۈرەڭ
ئىستا يەرگە چۈشمەي لەيلەپ يۈرەتتى . باشتا بىرىنچى بولۇپ
توققۇزاق سارىيىغا ئوت تۇتاشقاندا «بۇ نېمە بالايىئاپەتتۇ ؟»
دەپ قالغان شەھەر خەلقى كېيىن دوتەي يامۇلى بىلەن باشقا
سارايلارنىڭ كۆيۈۋاتقىنىنى كۆرگەندە ، زامانىنىڭ نېمە بولۇ-
ۋاتقىنىنى چۈشىنەلمەي : ،
— جاھانگىر غوجىنىڭ لەشكەرلىرىنىڭ يېڭىلگىنى
راست ئوخشىمامدۇ ؟ — دەپ بىر - بىرىدىن سورىشاتتى .
خەلق ئاغزىدا ئىشقىلىپ ھەر خىل پاراڭ . بەزىلەر :
— بەشكېرەمدىن كەلگەنلەر غوجامنىڭ كۈچى كۆپ ، ئۇ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئادەمنىڭ قولىدا بىز خەقتىن باشقا يەنە نارىنىڭ قىرغىزلىرى بىلەن قوقەنت ، مەرغىلاندىكى مۇسۇلمانلارمۇ بار دەۋاتاتتى . بۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسى يالغانمىكىنە ؟— دېسە ، بەزىلەر :

— ئۆتكەن يازدىلا ئۇنىڭ لەشكەرلىرى تۇمەن دەريا-سىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى تۈزلەڭدە چىڭ چېرىكلىرىنى قىرىپ ، شەھىرىمىزنى ئىشغال قىلغان ئەمەسمىدى ، ئەمدى يەنە باشقا پاراڭلار تارقىلىۋاتىدىغۇ ؟ — دەپ ئۆزلىرىنىڭ بىرنەچچە ئاي ئىلگىرى ئاڭلىغانلىرىنى ئېيتاتتى . يەنە بەزىلەر :

— ئۇلار چىڭ چېرىكلىرىنى يەڭگەندە شەھەر ئىچىدە قىشلاپ ياتماي ، ئىلگىرىلەۋەرگەن بولسا بۇ كۈنگە قالمايتى-تى ، — دېيىشەتتى .

لېكىن بۇ قېتىمقى جەڭدە جاھانگىر غوجىنىڭ لەشكە-لىرى چېكىنگەن بولسىمۇ ، ئەمما قەشقەر خەلقى ئىلگىرى-كىيىن يېڭىلمەستەك كۆرۈنگەن چىڭ چېرىكلىرىنىڭ ئاجىز تەرەپلىرىنى روشەن كۆرگەنىدى . ئۇلار جەڭدە پەقەت ئادەم سانىلا ئەمەس ، خەلقنىڭ بىرلىكى ۋە يۈرت مۇھەببىتىنىڭ زور ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى . خەلقنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى ئويغانماي ، ئۇنى كۈچەيتمەي تۇرۇپ ، ھۆرلۈككە ئېرىشىلمەيدىغانلىقىنى چۈشەندى . ئاۋام خەلقنىڭ ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي مەنپەئەتلىرىنى دەپ ئانا يېرىنى سېتىپ كېتىدىغان بەگلەرگە ، ئەمەلدارلارغا ئۆچمەنلىكى تېخىمۇ كۈچەيدى . قەشقەر شەھىرىگە پەقەت دۇنيا يىغىپ تىرىكچىلىك قىلغىلىلا چەت ئەللەردىن كېلىدىغان سودىگەر — كەلگۈندىلەرگە قاراش باشقىچىرەك ئىدى .

ھازىرمۇ بازار - كوچىلاردا كۆپىنچە شۇ ھەقتە گەپ-

سۆزلەر تارقىلىپ يۈرەتتى .

— ئاۋۇ كۈنىلا غوجىنىڭ لەشكەرلىرى غەلىبە بىلەن كىرىپ كەلگەندە چوڭ داغدۇغا بىلەن كۈتۈۋېلىپ ، ئۇنى خەلقىمىزنىڭ سۈلتانى دەپ ئاتىۋىدۇق ، بۈگۈن يەنە جاھان نېمە بولۇپ كەتتى ؟ غوجىلارنى ھاقارەتلەپ ، خەلقىمىزنى چىڭ چېرىكلىرىگە تۈتۈپ بەرگەن ئەمەلدارلار ئۆلۈم جازاسىغا بۇيرۇلغان . بۇنى ئاڭلىغان يەكەن ، خوتەنلەردىكى خەلق لەرمۇ قوزغىلىپ چىڭ لەشكەرلىرىگە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن قەشقەرگە يېتىپ كەلگەندى . قوقەنت خانىنىڭ ئون بەش مىڭ لەشكىرى بىلەن يارەملەشكىنىنمۇ ئۆز كۆزىمىز بىلەن كۆرۈۋىدۇق . شۇ چاغدا تەسلىم بولغان چىڭ ئەمەلدارلىرى بىلەن چېرىكلىرى بىزنىڭ دىنىمىزنى قوبۇل قىلغاندىدى . قەشقەردە ھەتتا غالىبىيەت نامى بىلەن ئۆزىمىزنىڭ تەڭگىلىرى سوقۇلغان . توۋا ، شۇلارنىڭ ھەممىسى بىرەمدىلا ھاۋاغا ئۇچۇپ كەتتىمۇ ؟

ماناشۇنداق گەپ - سۆز ، مۇلاھىزىلەر ئىچىدە كىشىلەر جاھانگىر غوجا لەشكەرلىرىنىڭ تەسلىم بولغانلىقىغا يا ئىشىنىشنى ، يا ئىشەنمەسلىكنى بىلمەيتتى . ئەمما چىڭ چېرىكلىرىنىڭ شەھەر ئىچىدە كۆپىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ، بۇنىڭ ياخشىلىق ئەمەسلىكىنى سەزگەن بەزى ئادەملەر :

— غوجىنىڭ لەشكەرلىرى ئارىسىدىمۇ سانتۇنلار كۆپەيىپ كېتىپتۇدەك ، قوقەنلىكلەر ئۆز يېرىگە قېچىپ كېتىۋاتقۇدەك دېگەن گەپلەر بىكار ئەمەس ئوخشايدۇ . بولمىسا جاھانگىر غوجا چىڭ چېرىكلىرى بىلەن كەلگەندە قىرغىزلار ئارىسىغا كېتەمدۇ ؟ ئۇ كىشى ھازىر قىرغىزلاردىن لەشكەر

توپلاپ جەڭ قىلماقچىمىش ،— دەيتتى .

مۇنداق گەپ - سۆزلەر قەشقەر بازارلىرىدا ھەر كۈنى ھەر ياڭزا تۈس ئېلىپ بېرىۋاتاتتى.

بىر كۈنى «چىڭ چېرىكلىرى ئىسھاق ۋاڭنى قەشقەرگە باشلىق قىلىپ تەينىلەپتۇدەك» دېگەن پاراڭ تارقىلىپ ، ئار-قىدىنلا بۇنىڭغا ئىسھاق ۋاڭ قىرغىزلارغا پۇل بېرىپ : «مەن جاھانگىر غوجىنىڭ سادىق ئادىمى» دەپ ئۇلارنى ئالداپ ، غوجىنى مانجۇلارغا تۇتۇپ بېرىپتۇدەك ، دېگەن سۆزلەر قو-شۇلدى .

بەزىلەر : «سەردارنىڭ قولغا چۈشۈشى مۇمكىن ئە-مەس ، بۇ بىر ئىغۋا» دېيىشىپمۇ يۈردى . لېكىن بۇ گەپنىڭ راستلىقىغا خەلقنىڭ كۆزى يەتكەندە : «يەنە شۇ بولمىغۇر كېسىلمىز بېشىمىزغا چىقىپتۇدە» دەپ ئاھ ئۇرۇشتى . ئۇلار ئەمدى ئۆز تەقدىرىنىڭ كىملەرنىڭ قولىغا قېلىپ ، نېمە بولىدىغانلىقىنى بىلمەي ئىسەنگىرەپ قېلىشتى .

III

— ھاي ، خالايىق ، يېڭى دارېن پۇقرانى كەچۈرۈم قىل-دى ! — دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى .

ھەممە ھېيتگاھ تەرەپكە كېلىۋاتقان جاكارچىغا قارىدى . ئۇ ئۇچىسىغا ئۆڭۈپ ئاقىرىپ كەتكەن پەرىجە كىيىپ ، ئۇس-تىدىن بېلىنى كەندىر يىپ بىلەن باغلىۋالغان ، بېشىدىكى ئەنجان دوپپىسى كىرلىشىپ كەتكەنىدى . جاكارچى ھېيتگاھ مەيدانىنىڭ چۆرىسىگە قاتار سېلىنغان دۇكانلارنى ياقىلاپ ،

ئاۋازىنىڭ بارىچە جار سېلىپ كېتىپ باراتتى . ئۇنىڭ كەينىدىن جاكارىنىڭ راست - يالغانلىقىنى بىلمەكچى بولغاندەك بىر توپ ئادەم ئەگىشىۋالغانىدى .ئەمما ئۇلار جاكارچىنىڭ ئارقىسىدىن دېگۈدەكلا كېلىۋاتقان دەرۋىشنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قېلىشتى .

— خالايىق ، ئىسھاق ۋاڭنىڭ ئادەملىرى تارقاتقان سۆزلەرگە ئىشەنمەڭلار . ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى يالغان ! غوجامنىڭ لەشكەرلىرىنى چىڭ چېرىكلىرى «گۈلباغ» قا ئەكىرىپ قىيناپ ئۆلتۈرۈۋاتىدۇ . مەزلۇملارنى ئېچكىرىگە پالاش ئۈچۈن ئۆيلەردىن سۆرەپ ئاچىقىپ ئۆز ئوردىسىغا يىغىۋاتىدۇ . ھازىر قەشقەردە ئىشەنگۈدەك ئادەم قالمىدى . بۇ دۇنيانى ئالدامچى دۇنيا دەپ بىكار ئېيتمىغانىكەن . ئادەملەرنىڭ تولىسى سانقۇن ، خۇشامەتچى بولۇپ كەتتى . كەلگۈندىلەر كېتىپ ، ئەتە - ئۆگۈن بۇ شەھەردە سىلەر بىلەن بىز قالىمىز . خالايىق ، بۇلارغا ئىشەنگىچە بىزنى تۇغۇپ ئۆستۈرگەن ئانا يېرىمىزگە ئىشىنىڭلار .

ئاپئاق غوجام زامانىسىدىن تارتىپلا مۇنداق جەڭ - يېغىلىقلاردا پۇقرا بىلەن بولۇپ ، خەلق بېشىغا چۈشكەن قايغۇ - ئەلەمنى تەڭ تارتىپ كېلىۋاتقان دەرۋىش - قەلەندەر - لەرنىڭ ھەممىسى باشقا ۋاقىتلاردىكىگە ئوخشاش رىيازەت چېكىش ئۈچۈن ، چۆل - جەزىرىلەرگە ، مازار - ماشايىخلارغا كەتمەي ، نېمە كۆرسەكمۇ خەلق بىلەن بىللە كۆرەيلى دېگەندەك شەھەردىن چىقماي يۈرەتتى . ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان پۇقرالار يەنە تېڭىرقاپ تۇرۇپ قېلىشتى .

— ۋاي ، خۇدايىمەي ، مۇشۇنداقمۇ بولىدىكەن - ھە ، ئاتاۋۇل چوڭ دادا ، بىزنىڭ ئوغلانلىرىمىز نەچچە ۋاقىتتىن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىكى تاپرىسى

بىرى مۇشۇ كۈنلەر ئۇچۇن قان تۆكتىمۇ ؟ ياغاچچى ۋە تۆمۇرچىلىرىمىز كېچەيۇ كۈندۈز نامازلىرىنى قازا قىلىپ ، مۇشۇ كۈنلەر ئۇچۇن قورال سوقتىمۇ ؟ سىزمۇ تالاي غازاتلارنى باشتىن كەچۈرگەن پەنسادقۇ* . ئەمدى بىزنىڭ كۈنىمىز نېمە بولۇپ كېتەر ؟

— قاچانلا بولسا كەلگۈلۈك ئاددىي پۇقرانىڭ بېشىغا كېلىدىغان بولدىغۇ . ھە ،باي - غوجاملار بىزنى جەڭگە ھەيدەپ ، باشقا ئېغىر كۈن چۈشكەندە ئۆزلىرى يەنە چەتكە چىقىۋالغان . سانقۇتلۇقمۇ ئەنە شۇلارنىڭ ئارىسىدىن چىقىۋاتقان .

ئالدىغا تېرە پەشتاما تارتىۋالغان ئېگىز بويلۇق تۆمۈرچى قېرى پەنسادنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاردى . ئۆزى تىمەن بولغىنى بىلەن قويۇق ساقال - بۇرۇتى كۈمۈشتەك ئاقارغان قېرى پەنساد تۆمۈرچىگە جاۋاب بېرىپ ئولگۈرە - ئولگۈرمەستىنلا ، ئۇنىڭ سۆزىنى بېشىغا ئەنجان دوپپا كىيگەن پاكار بويلۇق ، چىرايى ئاق سېرىق ، ئاۋازى غازىنىڭ ئۇنىدەك ئىنچىكە چىقىدىغان بىر ئادەم بۆلۈۋەتتى .

— بۇ شوۋۇنچىلارنى گۆش ، ياغ بىلەن بورداپ ، جەڭگە تەييارلىغىچە ، كېپەك بېرىپ بېقىش كېرەكتى . شۇ چاغدا ئولار قەشقەرنى ساقلاپ قالاتتى .

كۈمۈش ساقاللىق ئادەم ئۇنىڭ سۆزىگە ئارىلاشقۇسى كەلمەي ئۆزىنى چەتكە تارتتى . ئەمما بېشىغا ئەنجان دوپپا كىيىۋالغان غاز ئۇنلۇك ھېلىقى ئادەم ئاغزى بېسىلماي سۆزلەۋەردى :

---

* پەنساد — خانلىق دەۋرلىرىدە ئەسكەر باشلىقلىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋانلاردىن بىرى .

— ئۇنىڭدىن كۆرە مانا ماۋۇ تاۋارلارنى ئېلىڭلار ، دۇنيانىڭ ئازابىنى تارتىپ مەرغىلاندىن ئەكەلدىم ئەمەسما . مېنى دېسە بىرى ئۆلۈپ ، بىرى قالسۇن .

قېرى پەنسادنى مەيداننىڭ چېتىگىرەك يېتىلەپ چىققان تۆمۈرچى ئىچىگە تولغان دەرد ـ ھەسرىتىنى يەنە ئېيتىشقا باشلىدى .

— غوجامنى تاغ قىرغىزلىرى ئارىسىدىن كۈچ توپلاپ ئۆز كۈچىنى ئاشۇرۇۋاتىدۇ دەۋاتاتتى ، ئۇنداقتا بۇنىڭ ھەممىسى يالغان ـ ياۋنداق پاراڭ بولۇپ چىقتىما ، چوڭ دادا .

— ئۇنداق ئەمەس ، ئاڭلىغانلىرى توغرا . ئۆتكەندە تاغلىق تاجىكلار يارەدەم بەرگەچكىلا جاھانگىر غوجىلار نۇسرەت قازانغانىدى . بولمىسا بۇ يەرنىڭ ئادەملىرى قاچان تاياق ـ توقماق كۆتۈرۈپ شە ئالغان ؟— دېدى ئۇلارغا ئەگىشىپ كەلگەن ئۇنى ئىنچىكە ئادەم سۆزگە يەنە ئارىلىشىپ .

بۇ گەپ تۆمۈرچىگە ياقماي قالسا كېرەك ، شۇڭا ئۇ زەردە ئارىلاش گەپ قىلدى .

— ھوي ، ئۇكام ، بىز بارغۇ بۇنىڭدىنمۇ قاتتىق جەڭلەرنى باشتىن كەچۈرگەن ، نېمە دەۋاتىدىلا ، ئاۋۇ كۈنى شەھەر ئىچىدىكى جەڭدە يەكەن ، يېڭىشەھەر ، خوتەن خەلقىنىڭ قانداق ئېلىشقانلىقىنى كۆرگەن بولغىيدىلا . سىلىگە ئوخشاش كەلگۈندىلەر زامان تىنچ چاغدا مەيدىسىگە ئۇرۇپ ـ گۆرگىرىگىنى بىلەن ، باشقا ئېغىر كۈن چۈشكەندە خۇرجۇنىنى مۇرىسىگە ئارتىپ قۇيرۇقىنى خادا قىلىدۇ . ئىچكىرىدىن مانجۇ چېرىكلىرى كېلىۋىدى ، غوجامنى ھە ـ ھۇ دەپ شىلىغان تاجىكلارنىڭ ھەممىسى قېچىپ ، ئۇنىڭ قېشىدا پەقەت تاغ قىرغىزلىرىلا قاپتۇ .ئادەمنىڭ ئاغزىنى غېرىچلىماي سو-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

دىلىرىنى قىلىسلا .

— قىرغىزلار دوستقا سادىق ، جەڭگە مەقتا خەق جۈمۇسلا ، — دېيىشىپ بۇلارنىڭ پارىڭىنى باشقىلار قوللاپ كەتتى .

ئىلگىرىدىنلا خۇددى ئاپتاپپەرەسكە ئوخشاش زامان ، ۋەزىيەتكە بېقىپ ئىش قىلىشقا ئۆگىنىپ كەتكەن شەھەر سودىگەرلىرى بىلەن قازىكالانلار جاھانگىر غوجىنىڭ تەختى پايسى سەل لەڭشىشقا باشلىغاندا ، مانجۇلارنىڭ رايىغا بېقىپ ، ئۇلارنىڭ بىرەر مەنسىپىگە ئىلىشىپ ، ئۆزلىرىنىڭ مال ـ دۇنيالىرىنى ساقلاپ قېلىشنىڭ كويىغا چۈشكەنىدى . بەزىلىرى قولى بوش بولسىلا ھېيتگاھ مەيدانىغا يىغىلىپ ، كىمنىڭ يەڭگەنلىكى ، كىمنىڭ يېڭىلىۋاتقانلىقى توغرىسىدا بولۇۋاتقان پاراڭلارنى ئاڭلاشقا بېرىلىپ كەتكەنىدى .

جاكارچىلار تەرىپىدىن چۈشكىچە بىر ياڭزا ، چۈشتىن كېيىن بىر ياڭزا پاراڭ تارقىلىدىغان ھېيتگاھ مەيدانىدىن ئادەم ئۈزۈلمەيتتى . بۇ يەرگە ئەتراپتىكى يېزىلاردا تۇرىدىغان ئادەملەرمۇ توپ ـ توپ بولۇپ كەلمەكتە ئىدى . ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ جاھانگىر غوجىدىن ئۇمىدى زور ئىدى . ئۇزۇن قۇلاقلارنىڭ گېپىگە قارىغاندا ، مانجۇلارنىڭ ئون تۈمەندىن ئارتۇق چېرىكىنىڭ كۆپچىلىكى ئۇچىسىغا پەرىجە كىيىپ ، باشلىرىغا سەللە ئوراپ ، جاھانگىر غوجىنىڭ لەشكەرلىرىگە قوشۇلۇپ ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھەر خىل پىتنە ـ ئىغۋالارنى تارقىتىپ جاھانگىر غوجىنىڭ لەشكەرلىرىنى قاچۇرۇشقا باشلاپتۇ .

مۇشۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاپ يۈرگەن شەھەر خەلقى تاغ تەرەپكە قېچىپ كەتكەن جاھانگىر غوجىنىڭ چاپسانراق قايـ

تىپ كېلىپ ئۆزلىرىنى مانجۇ چېرىكلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇ-
شىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتەتتى . ئۇلار خۇددى دەريا سۈ-
يىنى قاق يېرىپ ئۆتىدىغان قېيىقلاردەك چاپسان - چاپسانلا
ھېيتگاھ مەيدانىدىكى توپلىشىپ تۇرغان خەلقنى ئىككىگە
بۆلۈپ ، ئات چاپتۇرۇپ ماڭىدىغان چەۋەندازلارغا «بۇلار جا-
ھانگىر غوجىنىڭ لەشكەرلىرى ئەمەستۇ» دېيىشىپ قارايدە-
غان ، ئەمما ئۇلارنىڭ چىڭ چېرىكلىرى ئىكەنلىكىنى كۆ-
رۈپ ، ئۇمۇنغان ھالدا يەنە كەينىگە شوخشۇيتتى . چېرىكلەر
جاھانگىر غوجىنىڭ ئەسىرگە چۈشكەن لەشكەرلىرىنىڭ قول-
لىرىغا كويزا ، پۇتلىرىغا كىشەن سېلىپ ، «تەسلىم بولمە-
غانلار مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ» دېگەندەك ، ھېيتگاھنىڭ
ئوتتۇرىسىدىن ھەيدەپ ئۆتەتتى . بەزى ياپياشلا يىگىتلەرنىڭ
جەسەتلىرى مەيدانغا ياسالغان دارلاردا ، دەرۋازا باشلىرىدا ،
قۇشلار ئۇۋا سالغان قېرى قاپاق تېرەكلەردە ئېسىقلىق تۇراتە-
تتى . چېرىكلەر سوزۇلۇپ پۇتلىرى يەرگە تېگەي دەپ قالغان
بۇ جەسەتلەرنى ئۇلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان ، قوۋم - قېرىنە-
داشلىرىنىڭ دەپنە قىلىشقا رۇخسەت قىلمايتتى .

IV

— خالايىق ، يول بوشىتىڭلار . قېنى - قېنى نېرىراق
تۇرۇڭلار !— جاكارچىنىڭ ھېيتگاھنى بېشىغا كىيىپ ۋارقە-
رىغان ئاۋازى ئاڭلىنىشى بىلەن ئادەملەر شىر - يولۋاسلارنى
سولايدىغان تۆمۈر قەپەستە قارا پەشمەت كىيىپ ، بېلىگە
كەڭلىكى بەش ئىلىك كېلىدىغان تاسما پوتا باغلىغان قىرىق

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ياشلار چاممسىدىكى ئادەمگە قاراشتى . ئۇنىڭ قېلىن قاشلىرىنىڭ ئاستىدىكى كۆمۈردەك قارا كۆزلىرى ئوت چاقنىغاندەك يالتىراپ تۇراتتى . بۇنى كۆرگەن ئادەملەر ياقىلىرىنى تۇتۇشۇپ ، كۆزلىرىگە ئىشەنمەيۋاتقاندەك يېنىپ ـ يېنىپ قارىشاتتى .

— ياللا ، بۇ ، ھەقىقەتەن جاھانگىر غوجامىدۇ ؟ !

— بەستى ئانچىۋالامۇ يوغان ئەمەس ئىكەنغۇ ؟

— مۇشۇنداق تۇرۇپ ئىككى ـ ئۈچ يىلدىن بېرى چىڭ چېرىكلىرىنىڭ چۈمۈلىدەك قاپساپ كەلگەن لەشكەرلىرىنى ئوڭشەي ـ توڭشەي قىلىپ ، قەشقەرنى تۇتۇپ تۇرۇپتۇ .

جاھانگىر غوجىنى كۆرمەي تۇرۇپ ، ئۇنىڭغا ئىخلاس قىلىپ يۈرگەن خەلق ھاياجانلىنىپ كەتتى . بۇ چاغدا كىمدۇر بىرى :

— مۇشۇ ئادەم قولغا چۈشكەندىن كېيىن بىزنىڭ ئەمدى ھەر نېمە بولمىغىمىز ھەق دەڭلار ،— دېدى . ئۇنىڭ كەينىدىنلا يەنە بىرىنىڭ :

— بىز ئۇ كىشىنىڭ چىڭ چېرىكلىرى بىلەن ناچار ئېلىشقانلىقىدىن ئەمەس ، سانقۇنلارنىڭ خائىنلىقى تۈپەيلىدىن يېڭىلىپ قالدۇق ،— دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى .

— توغرا ئېيتىدىلا !— دەپ بۇ سۆزنى دۈگىلەك قارا كۆزلىرى چانقىغا ئولتۇرۇشۇپ قالغان چاڭگا ساقاللىق ئادەم ماقوللىدى ،— بەزى ئادەملەر بىر شەنىڭ بەگلىكىنى بېرىمىز دېسە خەلقىمىز بۇياقتا تۇرسۇن ، ھەتتا خوتۇن ، بالا ـ چاقىسىنىمۇ سېتىۋېتىشتىن يانمايدۇ ؟ بالا ۋاقتىدا قەشقەرىدىن قېچىپ كېتىپ ، بۇ تەرىپى قوقەنت ، مەرغىلان ، ئەنجانىنىڭ خەلقىنى ، ئۇ تەرىپى تاغ قىرغىزلىرى بىلەن تاجىكلارنى

نى كەينىدىن ئەگەشتۇرۇپ ، ئاق تاغلىقلار بىلەن قارا تاغلىق-لارنىڭ بېشىنى قوشۇپ جەڭگە باشلاپ كەلگەن بۇ ئادەم پەقەت سانقۇنلارنىڭ كاساپىتىدىن قولغا چۈشتى - دە .

— ئۇ دېگەنلىرى راست ! — جەڭدە بىر قولىدىن ئايرى-لىپ ، ئەمدى نېمە قىلارىنى بىلمەي تىت - تىت بولۇۋاتقان ياش يىگىت سۆزلەپ كەتتى ، — ئەسلىدە بىز بىرىمىز بېرى تارتىشاق ، يەنە بىرىمىز نېرى تارتىپ دۇشمەنگە يەم بولۇپ كېلىۋاتىمىز . مانا ئاۋۇ ئىسھاق ۋاڭنىلا ئالايلى ، ئۇنىڭغا چىڭ ئەمەلدارلىرى بەش كۈنلۈك ۋاڭلىق ئەمىلى بېرىپ قويۇۋىدى ، كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەي قالدى- ھە .

ئالدىرىمىسىلا ، ئۇكا ، يارانقان ئىگەمنىڭ ئارغامچىسى ئۇزۇن .

ھېلىقى بىر قولى يوق يىگىت تېخىمۇ قىزىپ سۆزلەپ كەتتى :

— ئاكا ، قىرغىزلار غوجامنى ئۆز باغرىمىز دەپ ئىچە-گە ئېلىۋانقاندا ، ئىسھاق دېگەن بۇ ۋاڭنىڭ : «مەن غوجا-نىڭ سادىق ئادىمى »دەپ قىلغان خائىنلىقىنى قارىمامدىلا ، بەلكى ئۇ ئۆمۈر بويى ئەۋلادى بىلەن قەشقەرگە ۋاڭ بولۇپ قالىمەن دەيدىغاندۇ . ئەمما ، ئۇ بۇ چۈشىنى سۈغا ئۆرسۈن ! قەشقەر خەلقى ھەممىنى ئۇنتۇپ كەتسىمۇ ئىسھاق ۋاڭنىڭ خائىنلىقىنى ئۇنتۇمايدۇ !

سولانغان قەپەس ھېيتگاھ مەيدانىغا قويۇلۇشى بىلەن بىر قولى يوق يىگىت ئۆزىنى شۇ تەرەپكە ئاتتى . لېكىن ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن يايى يالاڭ ئۇاشتاق يىگىتنىڭ بېشىغا يوغان قامچا بىلەن ئىككى - ئۈچنى ئۇرۇۋەتتى . يىگىتنىڭ بېشى قېيىپ ، بىر پەس ئېسەنگىرەپ تۇرۇپ قالدى - دە ، قامچا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تەگكەن يەردىن ئىرغىپ چىقىپ ، ماڭلىيىغا ئېقىپ چۈشۈ-
ۋاتقان قانىنى ساق قولى بىلەن سۈرتتى ، ئاندىن ياپىنىڭ
پېچاق بىلەن تىلىپ قويغاندەك جىرتاق كۆزلىرىگە تىكىلىپ
قاراپ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى :

— بىز تىرىك دۈرۈپ سەنىلەرگە دەپسەندە بولماي-
مىز ، — ئۇ شۇنداق دەپ ئۆچۈرىسىگە قارىۋىدى ،ياپىغا
ئاتقۇدەك ھېچ نەرسە تاپالماي ، جاھانگىر غوجىنى سولىغان
قەپەسنىڭ تۆمۈرلىرىنى تارتىپ يۇلۇۋالماقچى بولدى .

بۇ چاغدا چىڭ چېرىكلىرىنىڭ جاھانگىر غوجىنى تۇتۇپ
كەلگىنىنى ئاڭلاپ يېقىنلىغان ئادەملەرنىڭ شاۋقۇن - سۈرە-
نى كۈچەيتىپ كەتتى .

خەلق قەپەسنى قورشاپ يېقىنلىشىپ كېلىۋىدى ، ئات
ئۈستىدە تۇرغان مانجۇ ئەمەلدار چېرىكلەرگە قاراپ نېمىنە-
دۇر دەپ ۋارقىرىدى . ئۇنىڭ بۇيرۇقىنى كۈتۈپ تۇرغان
چېرىكلەر بىر قولى يوق ھېلىقى يىگىتنى نەيزىلەپ تاشلە-
دى .

— ۋاي خۇدايىمەي ، ئەمدى بىز كۆرمىگەن بۇ كۈنلەر
قاپتىمىكەن ، — دەپ ئاياللارنىڭ زارلىغان ئاۋازلىرى ئاڭلاذ-
دى . شۇ ئارىلىقتا ئاق يۈزلۈك ، زىلۋا بويلۇق بىر قىز
توپتىن يۇلقۇنۇپ ئالغا چىقىپ :

— ھەي ، قەشقەرنىڭ يىگىتلىرى ، خوتۇنلارغا ئوخشاش
جاۋىلدىشىپ تۇرامسىلەر ، ھامان بىر ئۆلۈم ، قېنى ئال-
غا ،— دەپ ۋارقىرىۋىدى ، چېرىكلەرنىڭ قانغا بويالغان نەي-
زىسى ئۇنىڭ قىزىل دۇخاۋىدىن تىكىلگەن جىلىتكىسىگە
تىرەلدى . قەددىنى تىك تۇتقان قىز ئاق پاختىسى چىقىپ
تۇرىدىغان كۆزلىرىنى تېخىمۇ يوغان ئېچىپ ، جاماڭەتكە بىر

نەرسە دېمەكچى بولۇپ تەمشىلىۋىدى ، لېكىن مەيدىسىگە ساز-جىلغان نەيزىنىڭ دەستىدىن دەم ئالالماي قالدى . بىر چاغدا ئۇ جىلىتكىسىنىڭ سىرتىغا ئۇرغۇپ چىققان قانىنى ئالىقىنى بىلەن مەھكەم بېسىپ ، قەپەسنىڭ يېنىغا سەنتۇرۇلۇپ باردى - دە ، ئۇنىڭ تۆمۇرلىرىنى تۇتۇپ تىزلىنىپ يىقىلدى . بايا تىن ژاك - چۇك قىلىشىۋاتقان خەلق بىردىنلا جىم بولۇپ قالدى .

— كەچۇرىسىز ، غوجام ! بۇ دۇنيادا سىزنىڭ ئايىغىڭىزدا جان ئۇزۇش مېنىڭ ئۇچۇن بەخت ، — دېدى ھېلىقى قىز .

ئاتلىق چېرىك : «ئەمدىغۇ كىم ئىكەنلىكىنى كۆرگەنسىلەر . بىزگە قارشى چىققان ھەرقانداق ئادەمنىڭ تەقدىرى مۇشۇنداق بولىدۇ» دېگەندەك كۆزلىرىنى سەل ئېچىپ ، جاماڭتكە زەردە بىلەن قارىدى . بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۇپ تۇرغان خەلق غەزەپكە كەلدى - دە ، ئەمدى نېمە قىلىمىز دېگەندەك بىر - بىرىگە قاراشتى .

— خالايىق ، مۇنداق تۇرۇۋەرسەك بۇلارغا يەم بولۇپ تۇگەيمىز . ھامىنى بىر ئۆلۈم ، ئاجىزلار چېغىدا جېنىنى قۇربان قىلىشىۋاتقان يەردە بىزگە ئۇيات ئەمەسمۇ ؟ — بۇرۇتى يېڭىدىن خەت تارتىپ قالغان ئېگىز بويلۇق ، قوشۇما قاش يىگىت توپتىن سۇغۇرۇلۇپ مەيدانغا چىقتى - دە ، تۆمۇر قەپەسكە يېقىنلاشتى .

بۇ قەيسەرلىكىنى كۆزگەن خەلق بۇ يىگىتنىمۇ ئۆلۈپ كېتىدىغان بولدى دەپ ئۆزلىرىنى چەتكە تارتىشتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى :

— ھاي ، ئۇكام ، يالغۇز ئاتنىڭ چېكى چىقمايدۇ . نا-

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ھەق قۇربان بولۇپ كېتىسەن ، كەينىڭگە قايت ،— دەيتتى ئەمما ۋارقىرىشۋاتقانلار ئارىسىدا بۇ يىگىتنىڭ جاسارىتىنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىگۈچىلەر كۆپ ئىدى .

— ئۆزىڭىزگە ھېزى بولۇڭ ، باقەم ! — قاشلىرى ئىنچىكە ، زىلۋا بويلۇق جۇۋان ئوچ ـ تۆت ياش چامىسىدىكى قىزى بىلەن ئونىڭ يېنىغا كەلدى . ئوچىسىغا ھاۋارەڭ كۆڭلەك ، ئونىڭ ئوستىدىن قىزىل بەرقۇتتىن تىكىلگەن پەشمەت ، بېشىغا ئوستى يېشىل مەخمەل قاپلانغان سۆسەر تۆپە كىيىپ ، بىلەكتەك ئىككى ئۆرۈم چېچىنىڭ بىرىنى ئالدىغا ، بىرىنى كەينىگە تاشلىغان بۇ جۇۋاننى كۆرگەن ئادەملەر تېڭىرقاپ قېلىشتى . بەزىلەر ئونىڭ كىملىكىنى سۈرۈشتۈرگىلى تۇردى :

— بۇ جۇۋان كىمكىنە ؟

ئۇزۇن چەكمىنى جۇۋازخاندا ماي تارتقان ئادەمنىڭ كىيىمىدەك كىرلىشىپ كەتكەن ۋىجىك بوۋاي مۇرىسىگە ئارتىۋالغان خورجۇنىنى ئىككىنچى مۇرىسىگە تاشلاپ :

— بىز ئونى نەدىن بىلەيلى . ھازىر قەشقەردىكى ئىككى ئادەمنىڭ بىرى چەتتىن كەلگەنلەر تۇرسا ، — دېدى ـ دە ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ، — كىم بولسىمۇ ، ئىشقىلىپ ، قەيسەر ئايال ئىكەن .

— ھاي ، نۇزۇك ، سىلەرگە نېمە كۆرۈندى ؟ ! كەينىڭىلارغا يېنىڭلار . ناھەقتىن ئۆلۈپ كېتىسىلەرغۇ سىلەر .

ئادەملەر ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراشتى .

— ھوي ، مۇنۇ بۇلاقبېشىدىكى ئاتاۋۇل پەنسادقۇ ! — دېدى بايىقى خورجۇنىنى مۇرىسىگە ئارتىۋالغان ۋىجىك بوۋاي .

— قايسى ئاتاۋۇل؟

ھەممە كىشى مەيدانغا چىققىنىۋاتقان بوۋايغا قاراشتى. لېكىن ئادەملەر چاچلىرى كۆمۈشتەك ئاقارغان بوۋاينى قولىدىن تۇتۇۋېلىپ، مەيدانغا چىقىشىغا قوشۇلمىدى.

— ھوي، راستتىنلا قېرى پەنسادكەنغۇ. ئاۋۇ چوكان شۇنىڭ قىزى نۇزۇگۈمغۇ؟

— قايسى نۇزۇگۈمنى دەۋاتىسىلەر؟

— قايسى بولاتتى، ھېلىقى شائىر ئابدۇرېھىم نىزارد-نىڭ مەدرىسىدە تەلىم ئالغان قوشاقچى نۇزۇگۈمچۇ،— دەپ بېشىغا شاپاق دوپپا كىيگەن، چىرايى كۆننىڭ ئىسسىقىدا كۆيۈپ قاريداپ كەتكەن ئادەم چۈشەندۈردى.

— ئاشۇ ئۆلىمانىڭ قولىدا كۆپلىگەن ۋەتەنپەرۋەر شاگىرتلار تەربىيىلەندى، جۇمۇسلا،— دېدى بايىقى خۇرجۇنىنى مۇرىسىگە ئارتىۋالغان بوۋاي. ئەمما ئۇلارنىڭ ئاۋازدىنى: «نۇزۇگۈم، ھاي، جېنىم قىزىم، ئۆزۈڭنى ئايىمىساڭمۇ نارەسىدە بالاڭ بىلەن قېرى داداڭنى ئايىساڭچۇ؟ ھاي، كۆيئوغۇل، كەينىڭىزگە قايتىڭ!» دېگەن قېرى پەنسادنىڭ گۈركىرەپ چىققان ئاۋازى بېسىپ كەتتى.

كىشىلەر ئاتاۋۇل پەنسادقا تەسەللى بەردى:

— سەۋر قىلسىلا، چوڭ دادا، دەھشەتلىك پېتىلەردە ياشلارنى توختاتقىلى بولامدۇ؟

— نۇزۇگۈم، كەينىڭىزگە يېنىڭ!

— ئاۋۇ ئالدىدا كېتىپ بارغىنى باقىغۇ، — دەيتتى ئەر - ئايال ئىككىسىنىڭ مەيدانغا چىققىنىغا ھەيران بولغانلار.

— كۆردۈڭمۇ، ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ قورقماستىن، ئېرى-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

دىن قالماي مەيدانغا چىققىنىنى . قانچە قىلغان بىلەن پەنساد-
نىڭ قىزى - دە !

بۇ ۋەقە ھېيتگاھ مەيدانىدىكى ئادەملەرنى تېخىمۇ ھەيـ-
ران قالدۇردى . ئۇلار ھەقىقەتەن ھەرىكىم ھەر خىل گەپلەرنى
قىلاتتى .

— قىزلار بېلىنى باغلاپ ، مەيدانغا چۈشۈڭلاندا بىز
قانداق قاراپ تۇرىمىز . قاچانغىچە بۇ جاننى ئەسكى چاپانىنىڭ
ئىچىدە ساقلايمىز . قېنى ، يول بېرىڭلار !— دەپ شاپ بۇ-
رۇتلۇق يىگىت مۇرىسىگە ئارتىۋالغان پەشمىتىنى قولىغا
ئېلىپ سەكىرەپ تۇتتى - دە ، ئۇزىنى ئۇزۇگۈملار تەرەپكە
ئاتتى .

بىر قولىدا ئېرىنىڭ پېشىدىن تۇتۇپ ، ئىككىنچى قولـ-
ىدا قىزىنى يېتىلىۋالغان ئۇزۇگۈم ئېتىلىپ ئالدىغا چىقتى-
دە :

— خالايىق ، بۇلار ھەممىمىزنى ئۆلتۈرەلمەيدۇ . قەد-
دىڭلارنى پۈكمەڭلار ! — دەپ ۋارقىرىدى ، ئاندىن چېرىكلەر-
گە قاراپ توۋلىدى ، — يوقىلىش كۆزىمىزدىن ! سەنلەر
غوجامنى قەپەسكە سولىغان بىلەن پۈتكۈل قەشقەر خەلقىنى
سولىشالمايسەن .

ئۇزۇگۈم بىلەن باقەم قەپەسكە سەل يېقىنلىشىۋىدى ،
جامائەت چېرىكلەر ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان بولدى دەپ
چۈرقىرىشىپ كەتتى . ئۇلار ئۇزۇگۈمنى ئاياپ ، ئەگەر چې-
رىكلەر بۇ قىزغا قول كۆتۈرسە ، ھەممىمىز ئۇلارغا يېپىشـ-
مىز دېگەندەك ، بارغانسېرى يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتاتتى . خەلق
بىلەن كۈچ ئىلىشالمايۋاتقان چېرىكلەر : «ئەمدى بۇ خوتۇننى
نېمە قىلىمىز » دېگەندەك ئات ئۈستىدىكى مانجۇ باشلىققا قا-

راشتى . بۇ چاغدا ئىلگىرى - كېيىن مۇنداق گۇزەل ئايالنى كۆرۈپ باقمىغان چېرىك بېشى نۇر ۋۇجۇدىدىن كۆزىنى ئالالماي قالدى - دە ، ئۇنىڭغا كۆڭۈل ريشتىنى ئىزھار قىلماقچى بولغاندەك ھىجىيىپ يوغان چىشلىرىنى كۆرسەتتى . لېكىن نۇر ۋۇجۇم ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمىدى . ئەكسىچە ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ دۇشمىنىگە بولغان غەزەپ - نەپرىتى ئۆرلىمەكتە ئىدى . ئاتىسىكى چېرىك نۇر ۋۇجۇمغا ياخشىراق سەپسېلىپ قارىغاندا ، ئۇنىڭ ئاۋۇ كۆنى «گۈلباغ» ئالدىدىكى جەڭدە ئەي جياڭجۇننىڭ يارەمچىسىنى ئۆلتۈرۈپ قېچىپ كەتكەن ئايال ئىكەنلىكىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى . چېرىك بېشى دەرھال ئەس - ھوشىنى يىغىپ ، چېرىكلەرگە قاراپ ۋارقىرىدى . بايا تىن قورشاپ ، قىسىپ كېلىۋاتقىنىمۇ ، پەقەت باشلىقىنىڭ ئەمر - پەرمانى بويىچە ئىش قىلىپ كېلىۋاتقان چېرىكلەر ئەمدى نەيزىلىرىنى كۆتۈرۈپ توپلانغان خەلقنى قوغلاشقا باشلىدى .

— ماڭ ، يوقال ، بولمىسا ھازىر ھەممىڭنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ دەرۋازىغا ئېسىپ قويىمىز !

بىر - ئىككى چامداپ ، شىپقاپ ئىلگىرىلەۋاتقان خەلق چېكىنىشىمۇ باقى بىلەن نۇر ۋۇجۇم چېكىنمىدى . چېرىكلەر يەنە ئات ئۈستىدىكى باشلىقىغا قارىۋىدى ، تېخىچىلا نۇر ۋۇجۇمنىڭ چىرايىغا مەھلىيا بولۇپ تۇرغان بۇ مانجۇ جياڭجۇنىڭ چىرايلىق قىز - جۇۋانلارنى ئىچكىرىگە پالاش ھەققىدىكى بۇيرۇقىنى ئەسلىدى - دە ، ئۇنىڭدىن بۇ جۇۋاننى تىرىك تۇتقانلىقى ئۈچۈن مۇكاپات ئالىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ چېرىكلەرگە : «ئۇنى تۇتۇپ چەتكە ئاچىقىڭلار» دەپ بۇيرۇدى . ئۇچ - تۆت چېرىك ئۆزلىرىدىن ئېگىز جۇۋاننىڭ

قوللىرىنى قايرىپ تۇتۇپ ، ئۇنىڭ كەينىگە تىرەجەپ قارشى-
لىق كۆرسىتىشىگە قارىماي ، سۆرەشتۇرۇپ چەتكە ئېلىپ
ماڭدى . قالغان چېرىكلەر باقماغا ياماشتى .

— باقەم !

— نۇزۇگۇم !

بارغانسېرى بىر - بىرىدىن يىراقلىشىۋاتقان بۇ ئىككى-
سىنىڭ چىڭ چېرىكلىرىنى تىللاپ ۋارقىرىغان سۆزلىرى
ئادەملەرنىڭ يۈرەك - باغرىنى ئېزىپ ، چىڭ ئەمەلدارلىرىغا
بولغان غەزىپىنى تېخىمۇ كۈچەيتمەكتە ئىدى .

— بۇ نېمە بالا - قازادۇر ، ئەمدى بىز كۆرمىگەن مۇشۇ
كۈن قالغانمىدى . بۇلار ئەرلەرنى ئازابلىغىنىنى ئاز دېگەن-
دەك ، قىزلىرىمىزغىمۇ كۈن كۆرسەتمەيدىغان ئوخشايدۇ .

بايانتىن بېرى جاھانگىر غوجا ئۇچۇن جېنىنى قۇربان
قىلىۋاتقان قەيسەرلەرنى كۆرۈپ ئاھ ئۇرۇۋاتقان خەلقنىڭ
غۇلغۇلىسى تېخىمۇ ئەۋج ئېلىشقا باشلىدى .

— ھاي ، يىگىتلەر ، ئۇلار مۇشۇنداق قىزلارنى ئارد-
مىزدىن ئەكېتىپ بارسا قانداق چىداپ تۇرىسىلەر ؟

بېشىغا داكا ياغلىق تاڭغان مەزلۇمنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭ-
لاپ ئۆزلىرىنى تۇتۇپ تۇرالمىغان يىگىتلەر نۇزۇگۇمنىڭ
كەينىدىن يوپۇرۇلۇپ مېڭىۋىدى ، ئۇلاردىن يەنە تۆتىنىڭ
مەيدىسىگە نەيزە سانجىلىپ يىقىلدى . بۇ چاغدا نۇزۇگۇمنى
ئېلىپ ماڭغان چېرىكلەر بىرنەچچە سەپ بولۇپ ئۇلگۇرگەن-
دى . قۇرۇق قول يىگىتلەر چېرىكلەرگە قارشى كۈچ ئېلە-
شالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ئاستا - ئاستا كەينىگە چېكە-
نىشتى .

— قىزىم !— ئاتاۋۇل بوۋاينىڭ يىغا ئارىلاش بوغۇلۇپ

چىققان ئۇنى خەلقىنىڭ ۋاڭ - چۇڭىنىڭ بېسىپ ئالغانلىقى ، — قىزىمنى قويۇۋېتىڭلار ، ئىپلاسلار ! شۇنچە ئەرنىڭ قانلىرىنى ئىچىشكىنىڭنى ئاز دەپ ، ئەمدى قىزىمنىڭ قېنىنى ئىچىشكۇڭ كەلدىمۇ ؟

— دادا... ئارزۇگۈلگە قارىسىلا... ، — نۇزۇگۈمنىڭ ئاۋازى بىلەن تەڭلا ئۇچ ياشلىق ئارزۇگۈل ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرغان ئايالنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ ، ئاپىسىنىڭ كەينىدىن يۈگۈردى :

— ئاپا...

نارەسىدىنىڭ ئاۋازى ئۇزاق سوزۇلمايلا «ئاپا» دېگەن پېتى توختاپ قالدى . ئۇنىڭ ئورنىغا كىمدۇر بىرنىڭ :

— ۋايجان ! — دەپ ۋارقىرىغان ئىچىنىشلىق ئاۋازى ئاڭلاندى .

— مۇنۇ قانخورلار كىچىككىنە بىر نارەسىدە قىزنىڭ مەيدىسىگە نەيزە ئۇرۇۋەتتا !بۇ قانخورلارنىڭ كىچىك بالىنى ئۆلتۈرۈشكە قانداقمۇ قولى بارغاندۇر !

مەيداندا يىغا - زار ئارىلاش ۋاڭ - چۇڭلار كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . ئادەملەر بۇ قېتىم يەنە دۈكۈرەپ كەلگىنى بىلەن چېرىكلەرگە قول كۆتۈرەلمىدى . ئۇلار نۇزۇگۈمنىڭ كەينىدىن بىرئاز يەرگىچە مېڭىپ ، نېمە قىلارىنى بىلمەي ئېسەڭگىرەپ قالدى .

— ئىپلاسلار ... نەۋرەمنى ئۆلتۈرۈۋەتتى ... ۋىجدانسىزلار ، — ئاتاۋۇل بوۋاي قارشىسىدىكىلەرنى ئىتتىرىپ ، سۇنايلىنىپ يانقان نەۋرىسىنىڭ قېشىغا باردى - دە ، ئۇنى يانقان يېرىدىن دەس كۆتۈرۈۋالدى . نەۋرىسىنىڭ ئاغزىدىن ئېقىۋاتقان قانىنى يېڭى بىلەن ئېرتىپ ، ئۇنى مەيدىسىگە

باستى ـ دە ، تەقدىرنىڭ بۇ قىسمىتىگە ناله ئوقۇپ ، ئۆزىنى تۇتالماي يىغلىۋەتتى . بوۋاينىڭ قۇلىقىغا يىراقلاپ كېتىۋاتقان كۆيئوغلى باقى بىلەن نۇزۇگۈمىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى ئاڭلانماقتا . ئەمما ، ئۇ ئەمدى ئاس ـ هوشىنى يوقىتىپ قويغان ئادەمدەك غەمكىن تۇراتتى . پۈتكۈل هاياتىدا قەشقەر غوجىلىرى بىلەن يەرلىك ئەمەلدارلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ ئۆتكەن بۇ قېرى پەنساد بىگۇناه نەۋرىسىنىڭ جەستىنى قۇچاقلاپ يىغلىماقتا . ئەمدى ئۇ ، زادى ئاددىي پۇقرالغا هېچ-كىمدىن ياخشىلىق كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ دەپ ، ئۆزىنىڭ شۇلارغا خىزمەت قىلىپ ئۆتكىنىگە پۇشايمان قىلاتتى .

مەيداندىكى خەلقنىڭ ناره‌سىده بالا بىلەن بۇ قېرى بوۋاي-غا ئىچى ئاغرىپ كەتتى . كىملەردۇر بوۋاينىڭ قولتۇقىدىن يۆلىدى . ئەمما خەلقنىڭ دىققەت ـ نەزەرى قەپەستىكى جاهاد-گىر غوجىدا ئىدى .

V

كۆز ئايلىرىنىڭ كىرگىنىگە قارىماستىن يازچە خۇمـ-دان تەپتىدەك ئىسسىغان هاۋا هارارىتى تۆۋەنلەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى . بىر ئايدىن ئوشۇق ۋاقىتتىن بېرى ، بىر تامچە يامغۇر تاممىغاچقا ، قۇمساڭغۇ يەرنىڭ توپىسى سەل شامال چىقسا ئۆپىدەك توزۇپ ، هاۋانى تېخىمۇ مانانلاشتۇرۇۋە-تەتتى . شەهەر سېپىلىنىڭ سىرتىدىكى خۇددى تاسقاپ قوي-غاندەك قۇملار يالاڭ ئاياغ ئادەم دەسسىگۈسىز دەرىجىده قە-زىپ كەتكەنىدى . بۇ ئىسسىقتا چىدىيالمىغان هەتتا كەسلە-

چوك ئوخشاش يەر بېغىرلاپ يۈرىدىغان جان ـ جانىۋارلارمۇ يەر ئاستىدىكى ئىنىلىرىغا يوشۇرۇنۇۋالغاندى . تالا ـ تۈزدە كۆزگە چېلىققۇدەك ھېچ نەرسە يوق ، جىمجىت . ئۇرۇش جەريانىدا شېھىت بولغانلارنىڭ جەسەتلىرى دەپنە قىلىنمىغان لىقتىن ، ئۇ يەر ـ بۇ يەرلەردە سېسىپ ، قۇرت ـ قوڭغۇزلا رغا يەم بولۇپ ياتاتتى . ئىتلار ئاتلارنىڭ ئۆلۈكلىرىنى سې پىلدىن نېرىراق يەرگە سۆرەپ ئاپىرىپ ، يۇلۇپ ـ تارتىپ يېمەكتە . ئۆلگەنلەرنىڭ باشلىرى ئۆتكەن جەڭلەردىكىگە ئوخشاش بۇ قېتىممۇ كېسۈلمىپ ، شەھەر سىرتىدىكى تۈزلەڭگە دۆۋىلەپ قويۇلغان ، بەزىلىرى سېپىل دەرۋازىلىرى نىڭ باشلىرىغا ئېسىپ قويۇلغاندى . كۈن تىك كۆتۈرۈ لۈپ ، ئىسسىق تېخىمۇ كۈچەيمىشكە باشلىغاندا قەشقەر خەل قى خۇددى قاپقىسى ئېچىلىپ كەتكەن توسمىنىڭ سۈيىگە ئوخشاش دەرۋازىدىن دۈكۈرلەپ چىقىشقا باشلىدى . ئۇلارنىڭ ۋاڭ ـ چۇڭىدىن ئۇركۈگەن كەپتەرلەر مۇنارلار ئۈستىدە توپ ـ توپ بولۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە . چىڭ چېرىكلە رى شەھەر خەلقىنى ھەرقانچە تۈتۈپ تۇرمىلەرگە سولىدۇق دېگەنبىلەنمۇ ، ئەمما بۇ يەرنىڭ خەلقى كېمىيىشنىڭ ئورنىغا تېخىمۇ كۆپىيىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . ئۇلارنىڭ ھەممە سىلا پالانغانلارنى ئۇزىتىپ ، خوشلىشىپ كېلىش ئۈچۈن كەلگەن ئادەملەر ئىدى . بۇلارغا شەھەر ئەتراپىدىكى يېزىلار دىن كەلگەنلەر قوشۇلۇپ بۇ يەر قالايمىقان بولۇپ كەتكەچكە ، ھەتتا پالانغانلارنى ھەيدەپ ماڭغان چېرىكلەرمۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي قايمۇقۇپ قېلىشقاندى .

— يولىمىزغا كاشىلا قىلماڭلار ،— دەپ ۋارقىرايتتى چېرىكلەر نەيزىلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ،— ئەمدى يېقىن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كېلىدىغان بولساڭلار ئەجىلىڭلاردىن بۇرۇن ئۆلۈسىلەر !

لېكىن ئۇزۇن پۇرسەتلىك كۆڭلەكلىرى بىلەن پەرىجە-لىرى پۇتلىرىغا يۆگىلىپ ، پۇتلىشىپ مېڭىۋاتقان بوۋاي - مومايلار ۋە ئۇششاق بالىلار چېرىكلەردىن تاياق يېسىمۇ سۈر-گۈنلەرنىڭ كەينىدىن قالمايتتى . ئۇلار بۇ پالانغانلارنى قايتا كۆرەلىشىگە كۆزلىرى يەتمىگەنلىكتىن ، يىقىلىپ چۈشسىمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، قېرىنداشلىرىنىڭ كەينىدىن ئەگە-شىپ كېتىۋاتاتتى . بەزىلىرى ئولجا قىلىنغان قىزىلىرىنى ئايرىپ ئېلىپ قېلىش ئىمكانىيىتى بولۇپ قالار دېگەن ئۈ-مىدته ھەربىر چېرىككە بىر يالۋۇرۇپ ، ئۇلارنىڭ رەھىم قىلىشىنى تىلەيتتى .

— ئاغزىڭنى ئېشەكنىڭ ئاغزىدەك ئېچىشىپ تۇرغىچە چاپسانراق ھەيدىمەمسەن !— خەلقنىڭ غەزەپ - نەپرىتىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋالسا ، يەنە بىر بالاغا ئۇچرايدىغىنىنى ياخشى بىلىدىغان چېرىك باشلىقلىرى چېرىكلىرىنى تىللاپ ، ئالدى-راتماقتا ،— ماڭمای قارشىلىق كۆرسەتكەنلىرىنى شۇ يەردىلا ئۇجۇقتۇرۇۋېتىڭلار !

قەشقەر سېپىلى سىرتىدىكى گۈمبەزلەرگە ئوخشاش چوقچىيىپ تۇرغان قۇم دۆۋىلىرى ئارقىلىق ئاقسۇ تەرەپكە قاراپ يولغا چىققان پالانغۇچىلارغا كەينىدە قېلىۋاتقان شە-ھەرنىڭ ئېگىز مۇنار ، مەسچىت ، مەدرىسىلىرى ، ئاسمان بىلەن بوي تالىشىپ ئۆسكەن قاپاق تېرەكلىرى ئالاھىدە ئىس-سىق كۆرۈنەتتى . ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مانجۇ خانىدانلىقىنىڭ پادىشاھى داۋگۇاڭ خانىنىڭ چېرىكلىرىدىن قۇتۇلالمايدىغا-نلىقىغا كۆزلىرى يەتكەندىن كېيىن ، شەھەر سىرتىدىكى ما-زارلارغا ، شەھەردىن بەش - ئالتە چاقىرىمدەك يەردىكى ئاپ-

ئاق غوجا مازىرى تەرەپكە قاراپ ، خۇددى ئۆزلىرىنىڭ كۆز ياشلىرىنى كۆرسە ، يىغا - زارىسىنى ئاڭلىسا ، غوجامنىڭ مېھىر - شەپقىتى تېگىپ قالىدىغاندەك ، چاچلىرىنى يۇلۇپ ئاۋازىنىڭ بارىچە ئۇن سېلىپ يىغلىشاتتى . ئۆز زامانىسىدا بۇ تەۋەدىكى مۇسۇلمان ئەھلىنىڭ تاۋاپ قىلىدىغان ئورنى بولۇپ ھېسابلانغان بۇ مازار دىندارلارنىڭ چۈشەنچىسىدە چوڭ غازاتلارغا ئاتلانغانلارغا روھىي كۈچ ئاتا قىلاتتى . شۇ- نىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك ، جاھانگىر غوجا قارا كىيىملىك تاجىكلار ، قوقەنتلىكلەر ۋە قىرغىزلاردىن تەشكىل تاپقان لەشكەرلىرىنى مازارنى تاۋاپ قىلدۇرۇپ ، غازاتقا ئاتلاندۇ- رۇپ ، چىڭ چېرىكلىرىنىڭ قېنى بىلەن تۇمەن دەريا سىنىڭ سۈيىنى بويىغان . ئۆزلىرىنىڭ غالىبىيىتىنىمۇ ئاشۇ ئاپئاق غوجا مازىرىنىڭ مەدىتىدىن دەپ جاكارلىغانىدى . بۇنى ئاڭ- لىغان خەلق بىزنى مۇشۇ پالاكەتتىن ھازىرمۇ ئاشۇ غوجىنىڭ ئەرۋاھى قۇتۇلدۇرۇپ قالامدىكىن دېگەن ئۈمىدتە مازارغا قارىۋىدى ، ئۇ تەرەپتىن ئۆزلىرىنى قۇتۇلدۇرىدىغان لەشكەر- لەرنىڭ ئورنىغا ساقاللىرى ئۆسۈپ ، چاچلىرى گەجگىلىرىگە چۈشكەن ، ئۈچىسىغا كۈلاھ بىلەن جەندىلەر كىيگەن بىر توپ دەرۋىش - قەلەندەرلەر كېلىۋاتقىنىنى كۆردى . ئۇچ يۈز ئاتمىش كۈن خۇددى جىن - شەيتانلار كۆچكەندەك داقا - دۇمباقلىرى بىلەن خورجۇن - خالتىلىرىنى دۇمبىلىرىگە ئارتىۋېلىپ ، چۆل - جەزىرىلەرنى كېزىپ يۈرىدىغان بۇ ئادەملەرنىڭ رەڭگى گويا ئېگىزدەك قاربداپ ، تەنلىرى ئاپ- تاپتا قالغان تارىمۇشتەك قېتىشىپ كەتكەنىدى . باشقا ۋاقىت- لاردا توپ - توپ بولۇپ قۇم بارخانلىرى ئارىسىدىكى يوللار بىلەن خۇدا يولىدا زىكىر سوقۇپ چەت - يېقىلاردىكى

مازارلارغا كېتىدىغان بۇ دەرۋىشلەر ئەل بېشىغا كۈن چۈشۈپ ، كۆپلىگەن ئادەملەرنىڭ يېراق يۇرتلارغا پالانغىنىنى ئاڭلاپ ئەمدى ئۇلار تەرەپكە كېلىۋاتاتتى . ئۇلار پالانغانلارنىڭ يېرىمى دېگۈدەك قىز - جۈۋانلار ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ، كۆزلىرىگە ئىشەنمەي بىر دەقىقىدەك تۇرۇپ قالدى .

— ئۆلۈپ كەتسەكمۇ مۇشۇ مەزلۇملار بىلەن بىللە ئۆلۈپ كېتەيلى ، كەتتۇق ، ئاداش ، — دېدى يىرتىق پەرىجىسىنى مۇرىسىگە ئارتىۋالغان چاڭگا ساقاللىق دەرۋىش قولىغا سىرى چۈشۈپ كەتكەن كونا راۋابنى تۇتۇۋالغان ياش يىگىتكە قاراپ .

— يۈرەكتىكى پاراڭنى قىلدىلا ، — دېدى راۋابچى يىگىت رازىمەنلىك بىلەن . ئۇلارنىڭ سۆزى پەرىجىسىنىڭ پېشىنى لاتا بەلۋېغىغا قىستۇرۇپ ، خۇرجۇنىنى مۇرىسىگە ئارتىۋالغان ئېگىز بويلۇق ، چىشاڭ دەرۋىشكىمۇ يېقىپ كەتكەن بولسا كېرەك ، ئۇلارنى چىن دىلىدىن قوللىدى :

— ۋۇ ، بەللى ، مانا بۇ گېپىنڭلار بولىدۇ .بىز مۇنداق گۇزەللەرگە ھەمسەپەر بولۇپ ، سەددىچىن سېپىلىغا بولسىمۇ بىللە بېرىشقا تەييار .

— ئۇستىخىنىمىز چۆللەردە قېلىپ ، قۇزغۇنلارغا يەم بولسىمۇ مەيلى ئەمەسمۇ ، — دېدى يەنە بىر دەرۋىش .

كالپۇكلىرى گەز باغلاپ ، قۇرۇپ كەتكەن دەرۋىش ئاغزىنى تامشىپ :

— مۇنداق خېنىملارنى مانجۇ چېرىكلىرىگە تارتقۇزۇپ قويۇپ ، بۇ شەھەردە قانداق باش كۆتۈرۈپ يۈرىمىز ، — دەپ ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە قارىدى ، — كىمنىڭ ئوشۇق - تۇشۇك نان - پېنى بار ، بېرىڭلار ! ئۇزاق سەپەرگە ماڭغان

ئوغۇل ـ قىزلىرىڭلارنىڭ بېشىدىن سەبەقە بولسۇن .

پالانغان بالىلىرىغا ئاتاپ ئەكەلگەن نەرسىلىرىنى بېرەل-مىگەن بوۋاي ـ مومايلار ئەمدى ئۇ نەرسىلىرىنى قەلەندەر-لەرگە بېرىپ ، ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ بالىلىرىغا ياخشىراق قاراپ قويۇشىنى جېكىلەشكە باشلىدى .

پالانغانلارنى خەلقتىن ئايرىيالماي ئاۋارە بولۇۋاتقان چە-رىكلەر بۇ بىر توپ دەرۋىشلەرنى كۆرۈپ ئۆز ئىشلىرىنىڭ تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىغا ھەيران بولۇپ ۋارقە-رىشىۋاتاتتى .

— سەنلەرنى ھېچكىم چاقىرغىنى يوق . ئادەمگە پۈتلە-كاشاك بولماي نېرى بېرىش !— چېرىكلەر دەرۋىشلەرنى نەيزىلىرىنىڭ ئۇچى بىلەن نوقۇپ ، ئىتتىرىپ قوغلايتتى . ئەمما يىلىنىڭ تۆت پەسلىدە تالا ـ تۈزدە يۈرۈپ ، تەنلىرى چېنىقىپ كەتكەن دەرۋىشلەر ئۆزلىرىگە نەيزە ـ قىلىچلارنىڭ تېگىۋاتقىنىغا قارىماي توپنىڭ ئىچىگە ئىچكىرىلەپ كىرىپ كېتىپ باراتتى .

— قايت كەينىڭگە ، قايت دەيمەن !

بىر چاغدا چېرىكلەرنىڭ ئۈرۈپ قوغلىغىنىغا قارىماس-تىن ، توپنىڭ ئىچىدىن بېغىررەڭ كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىگە يېشىل كەمزۇل كىيىۋالغان ، ساغرىسىغا چۈشۈپ تۇرغان قارا چېچى چۈۋۈلۈپ كەتكەن زىلۋا بويلۇق قىز ئايرىلىپ چىقتى ـ دە ، ئۆزىنى كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقان خەلق-نىڭ ئىچىگە ئاتتى . ئۇ چېرىكلەرنىڭ : «قايت كەينىڭگە ، قايت !» دېگەن ۋارقىراشلىرىغا پەرۋاسۇ قىلمايتتى .

يېشى ئەمدىلا ئون توققۇزغا تولغان بۇ قارىقۇمچاق قىز خۇددى ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمىغاندەك بىر خىل مېڭىپ ،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يىغا ـ زار قىلىشۋاتقان قېرى ـ چوڕىلەرگە يېقىنلىدى.

— بۇياق كىم بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى يېشىنىڭ كىچىكلىكىگە قارىماستىن بىرچاغلاردا نۇزۇگۇم ئوقۇغان مەدرىسىدە ئوقۇغان، شەھەردىكى ئەسكەندەر ۋاڭنىڭ مەسچىتى ئالدىدىكى كوچىدا تۇرىدىغان ئابدۇللا قاراقچىنىڭ قىزى گۈلنىسا كېلىۋاتىپ.

— ۋىيەي، بىلمەيتتىڭىزمۇ؟ ھېنىپەمغۇ. بۇ ياقنىڭ تويى بولغىلىۋاتقاندا جاھانگىرغوجا قوزغىلىڭى باشلىنىپ كەتتى، سۆيگەن يىگىتى جەڭدە قازا بولدى. ھېنىپەم بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان كۈندىن باشلاپ ئېسىدىن ئادىشىپ قالغاندى. ئۇنى «ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپتۇ»، «شەھەر ئەتراپىدىكى مازارۇ قەبرىستانلارنى كېزىپ يۈرۈپتۇ» دەپ ئاڭلايتۇق. بۇگۈن بۇ بىچارىنىمۇ ئېلىپ مېڭىپتۇ.

— ھېنىپەم، بۇلار يەنە سىزگە ئەيىزە ئۇرۇۋەتمەسۇن! — دېدى بايات قىزنى ھمايە قىلىپ يۈرگەن ياش دەرۋىش. ئەمما قىز ئۆزىگە قارىتىپ سۆزلەۋاتقان دەرۋىشنىڭ گېپىگە قۇلاق سالغىنى يوق. ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا يوغان كۆزلىرىنى يىراقتا قېلىۋاتقان قەشقەر شەھىرىدىن ئالماي ئىلگىرىلىمەكتە.

— پەخەس بولۇڭ، ھېنىپەم، — بۇلجۇڭ گۆشلىرى تارىمۇشتەك قانقان يەنە بىر دەرۋىش ھەممىدىن ئىلگىرى قىزنىڭ قېشىغا يېتىپ بېرىپ، ئۇنى ئۆز ھمايىسىگە ئالماقچى بولۇۋىدى، بىرنەچچە چېرىك ھەر تەرەپتىن ھۇرپىيىشىپ كېلىپ، ھېنىپەمنى پالانغانلار تەرەپكە تارتتى. قىز چېرىكلەرنىڭ ئۇرۇپ ئىتتىرىشلىرىگە قارىماي شەھەر دەرۋازىسىدا ئېسىلىق تۇرغان كاللىغا قاراپ كېلىۋاتاتتى. لېكىن

سەپراسى ئۆرلىگەن چېرىكلەردىن بىرى ئادەملەرنىڭ ۋارقىراشلىرىغا قۇلاق سالماي قىزنىڭ دولىسىغا نەيزە سانجۇۋەتتى .

— ۋايجان ! ماۋۇ ۋەھشىي قىزنى ئۆلتۈرۈۋەتتىغۇي !

— ئېسىدىن ئاداشقان بالىغا قول كۆتۈرۈشكە قانداقمۇ ۋىجدانى چىدىغاندۇر بۇ قانخورنىڭ ؟ !

— يا ئاللا !

— جىم تۇرۇپ بەرسەك بۇلار ھەممىمىزنى قىرىپ تۈگىتىدىغان ئوخشايدۇ ، خالايىق ؟ !

بۇ پاجىئەلىك ۋەقەدىن كېيىن قورقۇشۇپ كەتكەن بىر - نەچچە قىز :

— ھەممىمىزلا شۇنداق ئۆلۈپ كېتەرمىزمۇ ؟ — دېيىشىپ ئۆزلىرىگە بىردىنبىر يار - يۆلەك بولۇپ كېلىۋاتقان نۇزۇگۇمنىڭ چۆرىسىگە ئولىشىۋالدى .

ھېنىپەمگە نەيزە سانجىغان چېرىك ئەمدى توپلىشىۋالغان دەرۋىشلەرنى قوغلاشقا باشلىدى .

قەشقەردىن پەقەت مۇشۇ ئۆلگەن قىزغا بىللە ئەگىشىپ كېلىشىۋاتقان ئۇچ - تۆت ياش دەرۋىش يىراق سەپەردىن بىراقلا كېچىپ ، تىرىك چېغىدا تۇتۇشقا ئەيمىنىپ پېتىنالماي يۇرگەن گۇزەلنىڭ يۈز - كۆزىنى سىلاپ ، ئۇنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ قېلىشتى . ئۇزۇن كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇرغان قىز ئۇلارغا گويا ھازىر كۆزىنى ئېچىپ ، ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىدىغاندەكلا سېزىلەتتى . قىزلار خۇددى بۆرىدىن قورققان قويلاردەك غۇژمەكلىشىپ ئىلگىرىلىدى .

ئۇيغۇر كتاب تورىدىن
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئىككىنچى باب

I

پالانغۇچىلار قەشقەر ۋادىسىنىڭ قۇمىڭغۇ توپىسىنى توزۇتۇپ ، بارغانچە يىراقلىماقتا . ئەمدى بايىقى يىغا ـ زار ، ۋاڭ ـ چۇڭلارمۇ بىرئاز پەسەيىپ ، ئاتا ـ ئانا ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلاردىن ئايرىلىپ چىققان قىزلار ئۆزلىرى ئۈچۈن قا-راڭغۇ دۇنيادەك كۆرۈنگەن ناتونۇش يوللاردا قانداق بالايىئا-پەتلەرگە ئۇچرايمىزكىن دەپمۇشۇپ ، ئالدىدىكى ھەر نەرسە-دىن بىر چۆچۈپ كېلىشۇاتاتتى . ئۇلار شەھەرنى زەنجىرگە ئوخشاش قورشاپ تۇرغان سېپىلدىن يىراقلىغانسېرى جەڭ-دىن كېيىن پايمال قىلىنىپ ، خانۇەيران بولۇپ ، ئېغىر جۇدالىققا ئۇچرىغان يېزىلارنى بېسىپ ئۆتمەكتە ئىدى . مۇڭ-داق يېزىلاردىن دەسلەپ ئۇچرانقىنى قەشقەر شەھىرىدىن بار ـ يوقى ئون چاقىرىمدەك يىراقتىكى بەشكېرەم يېزىسى بولدى . ئەمما بۇ يېزىنىڭ ئانار بىلەن ئەنجۇرگە تولغان ئاجايىپ چىرايلىق باغلىرى ئات تۇيىقىدا چەيلىنىپ ، ئۆيلە-رى بۇزۇلۇپ ، ئادەملىرىنىڭ ئۆلگىنى ئۆلۈپ ، قاچقىنى قېچىپ كېتىپتۇ . خارابلىشىپ ، ئىگىسىز قالغان ھويلىلار-

دىن پەقەت ئىتلارنىڭ ھۇڭلىغان ئاۋازلىرىلا ئاڭلىنىدۇ . پالا-
نغانلارنىڭ بەزىلىرى مۇشۇ يېزىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكىنى ئۈ-
چۈن ، ئۇلار بۇ يەرنىڭ قېشىدىن ئۆتكەندە يىغا - زار قى-
لىپ ، ئېخىمۇ ئېغىر مۇڭ ۋە ھەسرەتكە چۆكۈشتى . پالانغا-
لارنى كۆرۈپ كېلىش ياكى ئۇزىتىش ئۈچۈن يول بويىدىكى
مەھەللىلەردىن پىيادە ، بەزىلىرى ئات - ئېشەكلەرگە مىنىپ
شىپ خۇددى تاغدىن ئېقىپ چۈشۈۋاتقان سۇلارەك كېلىش-
مەكتە ئىدى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۇرۇش مەزگىلىدە ئۆز
يۇرتلىرىدىن چىقىپ كېتىپ ، ئىز - دېرەكسىز يوقالغان
ئەرلىرىنى پۈت - قوللىرىغا كويزا - كېشەن سېلىنغانلارنىڭ
ئارىسىدا بارمىكىن دېگەندەك سىنچىلاپ قارايتتى . لېكىن
پالانغانلار ئارىسىدىن يېقىنلىرىنى تاپالمىغانلار بىر - بىرلەپ
توپتىن ئايرىلىپ قېلىۋاتاتتى . بىرچاغدا پالانغانلار ئارىسى-
دىن كىمدۇر بىر ئايال ئىنچىكە ، زىل ئاۋاز بىلەن ناخشا
باشلىدى . بۇنى ئاڭلاپ باياتىن بېرى ئۆپكىسىنى باسالماي
كېلىۋاتقان قىز - جۈۋانلار ، ھەتتا ئانقا ئارتىلغان تاغارەك
ماكچىيىپ ئولتۇرغان يايلارمۇ سەگەكلىشىپ قالدى . ناخشا
بولسا ھەممىنىڭ يۈرەك - باغرىنى ئېزىپ ، ئاجايىپ مۇڭلۇق
ئېيتىلىپ توختىدى .

ناخشا توختىغىنى بىلەن ئۇنىڭ سېھىرلىك كۈچى پالا-
غۇچىلارغا كۈچلۈك تەسىر قىلىپ ، ئۇلارنى ئۇيالغا چۆمدۈرۈۋەتتى . بەزىلەر ناخشا ئېيتقان جۈۋاننى
كۆرمەكچى بولۇشۇپ توپنىڭ ئالدىغا بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ
قارىشاتتى . بەزىلەر : «بۇ كىمكىنە ؟ » دەپ پىچىرلىشىپ
سورىشاتتى . لېكىن پالانغانلارنىڭ كۆپچىلىكى ئۇستى يېشىل
مەخمەل بىلەن تاشلانغان سۆسەر تۆپىسىنى بىر يېنىغا سىڭا-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كتابلىرىنىڭ يېڭى ئادرېسى

يان كىيىۋالغان زىلۋا بويلۇق ، بىلەكتەك ئىككى ئۇرۇم چېچى ساغرىسىغا چۈشۈپ تۇرغان قاڭشارلىق جۈۋانىنى بىلەتتى . شۇڭا ئۇلار :

— ھېلىقى بۇلاقبېشىدىكى ئاناۋۇل پەنسادنى بىلىدىغانسىلەر ، ئۇ شۇ ئادەمنىڭ قىزى نۇزۇگۈم ئەمەسمۇ ؟ — دەيتتى .

— ھوي ، بۇ قىز باقى ئىسىملىك ياش پەنسادقا تۇرمۇشقا چىقىۋىدىغۇ ؟

— ھە ، توغرا ئېيتىدىلا ، قايسى كۈنى ھېيتگاھدا چېرىكلەر بۇ بىچارە جۈۋاننىڭ ئۈچ - تۆت ياشلىق قىزىنى ئۆلتۈرۈپ ، يولدىشىنى تۇتۇپ كەتتى ئەمەسمۇ ؟

— ياۋاللا ، راستتىنلا قەيسەر جۈۋانكەن ئۇ جۈمۇسىلا ! — دەيتتى شۇ ۋەقەنىڭ شاھىتى بولغانلار ، — ھازىرمۇ بىرەر ئەركەك بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا قارىيالماي كېتىۋاتسا ، بۇ خېنىمنىڭ قورقماستىن ناخشا ئېيتىۋاتقىنىنى قارىمامدىلا .

— بۇ دېگەنلىرى راست . ئەگەر ئەرلىرىمىز ئاشۇ نۇزۇگۈمغا ئوخشاش قەيسەر بولىدىغان بولسا ، بىز بۇ ئەھۋالغا چۈشۈپ قالمايتتۇق دېسىلە .

نۇزۇگۈمنىڭ ناخشىسى يالغۇز ئۇلارنىڭ يۈرەك - باغرىنى ئەمەس ، پالانغان ئەر خەقلەر بىلەن بۇ توپنى ئەگىشىپ ماڭغان دەرۋىشلەرنىڭ كۆڭلىنى ئېزىپ ، كۆزلىرىنى ياشقا تولدۇردى . بىر چاغدا :

— سىزمۇ بارىكەنسىزغۇ ، سىڭلىم . بۇ دەردلەرنى بىزنىڭ تارتقىنىمىزمۇ يەتمەسمىدى ، — دېگەن بوم ۋە يىغلامسىراپ چىققان ئاۋاز ھەممىنىڭ دىققىتىنى تارتتى . قىزلار توپى

ئەرلەر تەرەپكە قارىدى .

— ئاكا !

قولىغا كويزا سېلىنغان نۇزۇگۇم ئاكىسىنىڭ ئۆزلىرى بىلەن ئىلىغا پالانغىنىنى كۆرگەندە ، قىزلار توپىدىن يۇلقۇ-نۇپ چىقىپ ، ئۇنىڭ يېنىغا بارماقچى بولۇۋىدى ، چېرىكلەر ئۇنى توختىتىۋالدى . چېرىكلەر سىڭلىسىنىڭ قېشىغا كەل-مەكچى بولغان ئابدۇللانمۇ تورىۋالدى . ئاكا ـ سىڭىل ئىك-كىسى خېلى يەرگىچە بىر ـ بىرىگە تەلپۈنۈپ ، بىر ـ بىرى-دىن كۆز ئۈزمەي مېڭىشتى .

— سەن قانداقلارچە بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدىڭ ، ئاكا ! مەن تېخى ئاكام بولسىمۇ يۇرتتا قالدىغۇ دەپ ، ساڭا ئۈمىد باغلاپ يۇرۇپتىمەن .

— بۇلار بىزنى جەڭدە ، ئاۋۇ كۈنكى ئوتۇن بازىرىدا بولغان جەڭدە ئەسىرگە چۈشۈرۈۋالغان ، سىڭلىم .

— دادامنىڭ ئەھۋالى قانداق ؟— سىڭلىسى ئېيتقان سۆزنى ئاكىسى ئاڭلاپ ئۇلگۈرمىدى . ئابدۇللامنى چېرىكلەر ئۇرۇپ ، دۆشكەلەپ سۆرەپ ئەكەتتى .

— خەير ، سىڭلىم نۇزۇگۇم !— دېدى سىڭلىسىدىن ئايرىلىپ كېتىۋېتىپ ئابدۇللام .

— مېنىڭدىن ۋايىم قىلما ، ئاكا . بىر ـ بىرىمىزدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرايلى . خەير ، ساق بول .

* *

قىزلاردىن تۆت ـ بەش يۇز قەدەم ئالدىدا كېتىپ بارغان ئەرلەر ئىلدام مېڭىپ ئىلگىرىلىگەنسىرى ئۇلارنىڭ ئاۋازى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

بىر - بىرىگە ئاڭلانماي پىچىرلاپ ئۆچۈشكە باشلىدى. ئاكا - سىڭىل ئىككىسىنىڭ بىر - بىرى بىلەن ئارامخۇدا پاراڭلىشالماي جۇدالاشقىنىنى كۆرگەن قىزلارنىڭ يۈرەك - باغرى ئۆرتىنىپ كەتكەندەك بولدى.

— ھەي، بۇ دۇنيادا بىزنىڭ خەلقىمىزلا قېرىنداشلىرىدىن مۇشۇنداق جۇدا بولۇپ، قاڭغىر قاقشاپ ئۆتمەس، بۇلارنىمۇ قاقشىتىدىغانلار چىقار، — دېدى بىر دەرۋىش. ئۇنى بىر جىرتاق كۆزلۈك چىرىك نەيزىسى بىلەن نوقۇشتۇرۇپ قوغلاشقا باشلىدى:

— ماڭ نېرى، كۆزۈمگە كۆرۈنمەي يوقال، بولمىسا ئەجىلىڭدىن بۇرۇن ئۆلىسەن.

نۇزۇگۇم ئۆزىنى چۆرىدەپ كېلىۋاتقان دوستلىرىنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن يەنە يىراقتا قېلىۋاتقان دەريانا قاراپ ناخشا باشلىدى. ناخشا ئاشۇ دەريا بويىدا بولغان چوڭ جەڭنى، جەڭ ۋاقتىدا شېھىت بولغان ئوغلانلارنى ئەسكە سالدى:

تۇمەن دەريا نەرە تارتتى،
سۇ ئورنىدا قانلار ئاقتى.
شاھىت بولۇپ شۇ تارىخقا.
مىڭلاپ نۇزۇك نەزمە قالتتى.

II

سۇرگۈنلەر قۇملۇق چۆل - دالالارنى بېسىپ ئىچكىرى-

لىگەنسېرى بۇ ۋادىنىڭ يېشىل مەنزىرىلىك باغلىرى ئارقىدا قېلىپ ، ئەمدى ئۇلارنىڭ كۆزىگە يوپۇرماقلىرى قۇرۇپ ، پەقەت شېخىلا قالغان يانتاق تىكەن بىلەن ئادراسماندىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . كۈن چۈشمەيدىغان ئۇزۇم باراڭلىرى ، شامال ئۆتكۈزمەيدىغان قاراڭغۇ باغلار بىلەن پېشايۋانلىق ھويلىلاردا ھايات كەچۈرۈپ كەلگەن قىز - جۈۋانلارنىڭ مەڭزىلىرى بىرنەچچە كۈننىڭ ئىچىدىلا كۆيۈپ ، قاربداپ كەتكەندى . ئۇلارنىڭ پات - پاتلا تاڭلايلىرى قۇرۇپ ، ئۇسسىغاندا ئۆزلىرىنىڭ باغلىرىدا ، چاققانغىنە ھويلىلىرىدا مەي باغلاپ پىشىدىغان ئۇزۇم ، ئالما ، شاپتۇل ، ئانار ، ئەنجۈرگە ئوخشاش مېۋىلەرنى ئەسلەپ ، ئېغىزلىرى تامشىپ قويياتتى . بەزىلەر : «ئەمدى ئۇنداق مېۋىلەرنى يېيىش يوق گەپ» دەپ چوڭقۇر نەپەس ئالاتتى .

قىزلارنىڭ كەينىدىن قالماي ئەگەشكەن دەرۋىشلەر بولسا خۇددى تەبىئەتنىڭ بۇ ئىسسىق كۈندە كۆيگەن تەنلىرىدىن ئۆتمىگەندەك كېلىشمەكتە . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى پۇتلىرىغا پۇرۇم چورۇق كىيىۋالغان . ئۆمرىدە ئايىغىغا بىر نەرسە كىيىپ باقمىغان بەزى دەرۋىشلەرنىڭ تاپانلىرى بولسا خۇددى تۆگىلەرنىڭ تاپانلىرىدەك قېتىپ كەتكەندى . شۇڭلاشقىمۇ ئۇلار يا چوغدەك قىزىپ كەتكەن قۇمنىڭ ئىسسىقىغا ، يا شېغىللىق يولدىكى قىياق ، تاشلارنىڭ ، يانتاق تىكەنلەرنىڭ پاتقىنىغا پەرۋا قىلماي ، ئۇچ يۈز ئاتمىش كۈن مۇشۇ يولدا مېڭىپ ئۆگىنىپ كەتكەندەك كەلمەكتە . دەرۋىشلەرنىڭ بارلىق ئوي - خىيالى قىز - جۈۋانلاردا . ئۇلارغا قەشقەرنىڭ بەرىكىتى مۇشۇ گۈزەللەر بىلەن بىللە شەھەردىن چىقىپ كېتىپ بارغاندەك بىلىنەتتى . شۇڭلاشقا بۇلار چېرىكلەرنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قوغلاشلىرىغا قارىماستىن ، ئۇلارغا ئەگىشىپ بارماقتا بۇ. لۇپمۇ ئۆمرىدە ئايال كۆرمەي ئۆتۈۋاتقان بەزى دەرۋىشلەرگە سۇرگۈن قىلىنغان بۇ قىز - جۇۋانلار ئاللاتائالانىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئاتا قىلغان نېسىۋىسىدەك ۋە رىزىقىدەك كۆرۈنەتتى . ئۇلار جۇۋانلارنىڭ ئۆزلىرىگە قاراپ تەبەسسۇم ئەيلىگىنىنى كۆرۈپ قالسا ، باشلىرى كۆككە يېتىپ ، خۇشاللىقى تەنلىرىگە سىغماي قالاتتى .

چىڭ چېرىكلىرى بۇ دەرۋىش - قەلەندەرلەرنى قوغلاپ ، يېقىن يولاتماي كېلىۋاتاتتى . ئۇلاردىن قولغا چۈشۈپ قالغانلىرىنى بولسا شۇ يەردىلا نەيزە سانجىپ ئۆلتۈرۈۋېتەتتى . بەزىلەرنى تۇتۇۋېلىپ ، ئىچكىرىگە سۇرگۈن قىلىنغان ئەرلەرنىڭ ئارىسىغا قوشۇۋېتەتتى . ھە ، تېخى تەركىدۇنيا مۇھىتىغا تولۇق چۆكۈپ ، قەلبىدە مۇھەببەت ئوتى ئۆچۈپ ئۈلگۈرمىگەن قادىر دەرۋىشكە ئوخشاش قەلەندەرلەرنى بولسا خېلىچە خېنىمدەك جەزبىسى كۈچلۈك گۈزەل چوكانلار ئۆزلىرىگە مەھلىيا قىلىۋالغانلىقتىن ، يايلارنىڭ ئاز - تولا خىزمىتىنى قىلىپ ، ئۇلارغا يېقىنراق يۈرەتتى ، چېرىكلەرمۇ ئۇنداقلارغا ئانچىۋالا قارشىلىق كۆرسىتىپ كەتمەيتتى . ئەرلەرنىڭ ئالدىدا ھېيىقماي ئۆزلىرىنى ئەركىن تۇتۇپ ئۆسكەن قەشقەرلىك جۇۋانلار چىڭ چېرىكلىرىنى كۆزلىرىگە ئىلمايلا ، دەرۋىشلەرگە ھال - مۇڭىنى ئېيتاتتى .بەزىلىرى بولسا :

— بىزنى ئىلىخوغا ئاپىرىپ ، قالماقلارغا خوتۇنلۇققا بېرىدىغان ئوخشىمامدۇ . ئۇلارغا تەگكۈچە سىلەرگىلا تېگىپ ، چۆل - باياۋانلاردا قالغىنىمىز تۇزۇك ئەمەسمۇ . قولۇڭلاردىن كەلسە بىزنى چېرىكلەردىن ئاجرىتىپ ئېلىپ قېلىڭلار ! — دەيتتى .

ئەسلىدە ھاۋاسى ئىسسىق يەرنىڭ چوكانلىرىنىڭ نازۇك ھېس - تۇيغۇلىرى كۈچلۈك بولامدۇ ياكى تۈمەن ۋە قىزىل دەريالىرىنىڭ سۇلىرى بىلەن قۇياش نۇرى ئالاھىدە سىڭىپ ، مەي باغلاپ پىشىدىغان مېۋىلەرنىڭ يۈرەك ئوتىنى كۈچەيتىدىغان ئالاھىدە بىر خۇسۇسىيىتى بارمۇ ، ئۇلارنىڭ يۈرەك ئوتلىرى باشقىچە ، ئانا ۋەتەنگە بولغان مېھىر - مۇھەببىتىمۇ كۈچلۈك ئىدى . شۇڭلاشقىمۇ ئۇلار بۇرۇن - بۇرۇندىنلا تەڭسىزلىككە قارشى توختاۋسىز كۈرەش قىلىپ كەلگەن .

مانا بۇگۈنمۇ شۇ چوكانلار چىڭ چېرىكلىرى ئالدىدا قەددىنى پۈكمەستىن ، بىر - بىرىگە يار - يۆلەك بولۇشۇپ كېلىۋاتاتتى . ئۇلار باشتا ئاتا - ئانىلىرىدىن ئايرىلغىچە ، كۆز ياش قىلىشىپ ، قايغۇ - ھەسرەت چەككىنى بىلەن ئەمدى بىر - ئىككى كۈن يول مېڭىپ ، ئەس - ھوشىنى يىغاندىن كېيىن ، بۇ زۇلمەتتىن قۇتۇلۇپ چىقىشنىڭ يولىنى ئىزدىمەكتە . قىزلار بىزگە پاناھ بولسا مۇشۇ دەرۋىشلەر بولۇشى مۇمكىن دېيىشىپ ، ئۇلارنى ئۆزلىرىگە يېقىن كۆرەتتى . ئېپى كېلىپ قالغاندا قايغۇ - مۇڭلىرىنى ئېيتىشىپ ، قەدىناس دوستلاردەك مۇڭدىشىپ كېتەتتى . چېرىكلەر پۇت - قوللىرىدىكى كىشەن - كويزىلارنى يېشىپ ، ئازاد قىلىشقا ۋەدىلەر بېرىشىپ مىڭ بىر قەسەم ئىچىشسىمۇ قىز - جۇۋانلار ئۇلارغا ئوچۇق چىراي ئاچمايتتى ، يېقىنمۇ يولىمايتتى . بەزى چېرىكلەر قەشقەردىن بۇلاپ - تالاپ يىغقان ئالتۇن - كۈمۈش ، زىبۇ زىننەتلەرنى كۆرسىتىپ ، قىزلارنىڭ كۆڭلىنى ئۆزلىرىگە قاراتماقچى بولاتتى ، لېكىن قىزلارنىڭ چېرىكلەرنى كۆرەرگە كۆزى يوق .

— سەنلەرنى سۆيگەندىن كۆرە ئاۋۇ چاڭگا ساقاللارنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ يېڭى تارقىسى

سۆيگىنىمىز ياخشى . كۆزىمىزگە جىن ـ شەيتانلارەك كۆ-
رۈنمەي يوقىلىش !ـ ئاغزىغا كەلگەن سۆزلەر بىلەن چېر-
لەرنى ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق تىللايتتى قىزلار .

ـ توختاپ تۇرۇش ، سەنلەرنىڭ مۇشۇ دېگەن سۆزلە-
رىڭنى بۇرنۇڭلاردىن بۇلاق قىلغۇزمايدىغان بولساق ، ـ
دېيىشىپ پوپوزا قىلاتتى قىزلارغا چېرىكلەر . باشتا ئۇلارنىڭ
پوپوزىسىدىن قورقۇپ يۈرگەن قىزلار بىرنەچچە كۈن يول
مېڭىپ ، ھامان بىر ئۆلۈم ئىكەنغۇ دېگەن ئويغا كېلىپ ،
چېرىكلەرنىڭ پوپوزا ـ تەھدىتلىرىدىن قورقمايدىغان ، مۇ-
داق قورقۇتۇشلىرىغا پىسەنت قىلمايدىغان بولۇپ قالدى .
ھەتتا چېرىكلەرگە :

ـ بىزنى قاقشاتتۇق دەۋاتامسىلەر ، سەنلەرنىمۇ قاقشا-
تىدىغانلار چىقار ، ـ دەپ ئۇلار بىلەن تەڭ تاكاللىشاتتى .

ئىلگىرى مۇنداق كۆز كۆنلىرى دېھقانلار كېچە ـ كۈن-
دۈز ئات ـ قېچىرلارنى ھارۇنغا قوشۇۋېلىپ ، قوغۇن ـ
تاۋۇز ، مېۋە ـ چېۋە ، ئاشلىق توشۇيدىغان بۇ يوللاردا بۇ
يىل چەك چېرىكلىرى قىز ـ چوكانلار بىلەن ياش يىگىتلەر-
نى ھەيدەپ ماڭماقتا . باسقۇنچى چېرىكلەر شۇنچە كۆپ ئادەم-
نى قۇل قىلىپ ھەيدەپ ماڭغىنىنى ئاز دېگەندەك ، قەشقەر
تەۋەسىدىن بۇلاپ ـ تالىغان ئالتۇن ـ كۈمۈش ، زىبۇ زىننەت
ۋە رەختلەرنىڭ ھەممىسىنى خۇرجۇن ـ خالتىلارغا سېلىپ
تۆگىلەرگە ئارتىۋالغانىدى .

قەشقەر شەھىرىگە خۇددى چوڭ كۆلگە قۇيۇلغان دەريادا
ئوخشاش قۇيرۇقى ئۇزۇلمەي كارۋانلار ئارقىلىق كېلىدىغان
مالالار بىلەن يىللار بويى توپلىنىپ قالغان ئالتۇن ـ كۈمۈش-
لەرنىڭ ھەممىسىنى چەك چېرىكلىرى شەرققە ئەكېتىپ بار-
ماقتا . چوڭ ئۇرۇشتىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ باشلىرىنىڭ

ئامان قالغانلىقىغا خۇش بولغانلار مال - دۇنياسىنىڭ تالان - تاراجغا ئۇچراۋاتقىنى بىلەن كارى يوق . بەزىلەر بۇ قېتىم يەنە ھەرەم سارايلار بىلەن مەڭگۇ كۇن چۇشمەيدىغان ئۇزۇمزارلىقلاردا ، ئۇستى يېپىق پېشايۋانلاردا ئۆزلىرىنى ئۇپا - ئەڭلىكتە پەرداز قىلىپ ، تاۋار - دۇردۇنلارغا يۆگەنىپ ھايات كەچۇرۇۋاتقان بايۇەچچىلەرنىڭ خوتۇن - قىزلىرى قېلىپ ، يەنىلا كەمبەغەل دېھقان بىلەن شەھەر مەدىكارلىرىنىڭ ئوغۇل - قىزلىرى ، ئەرلىرى جەڭدە قازا بولۇپ يار - يۆلەكسىز قالغان چوكانلار قوللىرىغا كويزىلار سېلىنىپ مال ئورنىدا ھەيدىلىپ كېتىپ بارغىنىغا ئېچىنىاتتى . ئىچكىرىگە سۇرگۇن قىلىنغانلارنىڭ ئارىسىدا قەشقەرگە ئافغان ، قوقەنت ۋە باشقا شەھەرلەردىن سودا - سېتىق ئىشلىرى بىلەن كېلىپ ، ئەرلىرى بۇ قاينامدا قازاغا ئۇچراپ ، ئۆزلىرى تۇيۇقسىز ئەسىرگە چۇشۇپ قالغان مىللىتى ھەرخىل جۇۋانلارمۇ ، ياپياش ئوغۇل - قىزلارمۇ كۆپ ئىدى .

بايلارنىڭ قىزلىرىغا ئوخشاش ئۆزلىرىنى بۇ سۇرگۇندىن ئايرىپ قالغۇدەك ئادەملەرنىڭ يوقلۇقىغا ئاھ ئۇرۇپ ، ھەسرەت چەككەن تۇتقۇنلار بولسا باش - ئاخىرى يوق ئۇزۇن يولدا قايغۇ - مۇڭىنى ناخشا بىلەن يېنىكلەتمەكتە . ئۇلار سەل ھاردۇق ئېلىش پۇرسىتى بولسىلا يولنىڭ چېتىگە چەقىپ ، تۆت - بەشى بىر يەرگە يىغىلىپ ، قەشقەردە ئۆتكۇزگەن ئاجايىپ گۇزەل كۇنلىرىنى ئەسلەپ ناخشا ئېيتاتتى :

مەن ئىلىغا مانغاندا ،
يايرىم ئۆگزىدە قالغان .
قاچان كېلىسەن يار دەپ ،
قارا كۆزىگە ياش ئالغان .

ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

نەچچە كۈندىن بېرى جەبىر - جاپا چېكىپ كېلىۋاتسىمۇ ، ئەما روھىنى چۈشۈرمەي ، ئۆز كۆڭلىنى خۇش قىلىپ ، ناخشا ئېيتىۋاتقان ئوتتۇرا بوي ، قارىقۇمچاق گۈلنىسا يولغا چىققاندىن بېرى نۇزۇگۈمنى ئۆزىنىڭ بىردىنبىر يېقىن دوستى ھېسابلاپ ، ئىچ - سىرىنى شۇنىڭغا ئېيتاتتى . تېپىشماقلا ئوخشايدىغان ھايات ئەقىدىرى ھەققىدە پات - پات سوراپ ، ئۆزىنى قىينىپ كېلىۋاتقان سوئاللارغا جاۋاب ئىزدەيتتى . نۇزۇگۈم چوڭ ئۇرۇش ئالدىدىلا تۇرمۇشقا چىقىپ ئولگۈرگەن بىر قىزنىڭ ئالىسىنى ئاڭلىغاندا ، ئۆزىنىڭ قايغۇ - ھەسرىتىنى ئۇنتۇپ قالاتتى . ئۇ گۈلنىسانىڭ تۇمەن دەريا سى بويىدىكى جەڭدە ئاتتىن يىقىلىپ بىر پۇتىدىن ئايرىلغان ئېرىنى ئەسلىدى . ئۇ يىگىت بۇلارنى شەھەردىن ھەيدەپ ماڭغاندا ، بىر - بىرىگە تۇتۇشىپ كەتكەن پاكار ئۆگزىلەرنىڭ بىرىدىن ئىككىنچىسىگە ئۆمىلەپ ئۆتۈپ ، خېلى يىرگىچە سۆرىلىپ كېلىۋېتىپ ۋارقىراپ ، خۇددى قۇدۇققا چۈشۈپ كەتكەندەك جىم بولغانىدى . ئېرىنىڭ ئۆمىلەپ ئۆگزە ئۇستىدە سۆرىلىپ كېلىۋاتقىنىنى بايقاپ تۇرغان گۈلنىسا ئۇنىڭ يەرگە يېقىلغىنىنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ بارچە ۋارقىراپ يىغلىۋەتكەنىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ قىلىچ بىلەن نەيزە تۇتۇپ ئۆزلىرىنى ھەيدەپ كېلىۋاتقان شالاڭ ساقاللىق چېرىكنى ئىتتىرىپ ، ئۆزىنى ئېرى يىقىلغان ئۆگزە تەرەپكە ئاتقاندا ، بىرقانچە نەيزىنىڭ تىغى ئۇنىڭ توپتىن ئايرىلىپ چىقىپ كېتىشىگە يار بەرمەي توختىتىۋالغانىدى . گۈلنىسا بەدىنىگە نەيزە سانجىلىۋاتسىمۇ ، كەينىگە داجماي تۇردى . شۇ چاغدا ئات ئۈستىدىكى چېرىك ئۇنىڭ ئۇزۇن چېچىدىن

تۇتۇپ خۇددى ئوغلاق تارتقاندەك كەينىگە سۆرىگەنىدى ، لې-كىن گۈلنىسا ئۇنىڭغىمۇ بوي بەرمەي تىرەجەپ تۇردى . ئاتلىق چېرىك بىردىنلا ئۇنىڭ چېچىنى قويۇۋەتكەنىدى ، تو-پلىق يولغا يىقىلىپ يېتىپ قالدى .

نۇزۇگۈم شۇ چاغدىلا بۇ قىزنىڭ ئۆزى بىلەن مەدرىسىدە بىللە ئوقۇغان ، ئۆزىدىن ئىككى - ئۈچ ياش كىچىك گۈلنىسا ئىكەنلىكىنى تونۇپ ، قېشىغا باردى - دە :

— سىلىگە نېمە بولدى ، گۈلنىسا ، ئۆزلىرىنى يوقاتمە-سىلا ، قېنى تۇرسىلا ، — دەپ بۇ قىزنى ئورنىدىن يۆلەپ تۇرغۇزغانىدى . گۈلنىسا سۇرگۈن قىلىنغانلار ئارىسىدا نۇ-زۇگۈمنى كۆرگەندە ئۆز - ئۆزىگە ئىشەنمەيۋاتقاندەك ، توپا - چاڭ بولۇپ كەتكەن يۈز - كۆزىنى جىيەكلىرىگە زەر تۇتۇلغان بېغىررەڭ كۆڭلەكنىڭ يېڭى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ ، يەنە كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ئۇنىڭغا قارىدى ، ئاندىن ئاغ-زىدىكى قۇم - توپىلارنى تۈكۈرۈۋېتىپ ، ئورنىدىن دەس تۇردى - دە :

— جېنىم ھەدە ، بۇ زامانىدا ياخشى ھايات كەچۈرەرمىز دەپ شۇنچە يىل مەرپىەت يولىغا ئىنتىلىپ تەلىم ئالغىنىمىز ھاۋاغا ئۇچۇپ كەتتىمۇ ياكى بىزنىڭ پېشانىمىزگە مۇشۇنداق قىسمەت پۈتۈلگەنمىدى ؟— دېگەن پېتىچە نۇزۇگۈمنى قۇچاق-لاپ يىغلىدى .

* *

... ئەمدى مانا شۇ گۈلنىسانىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى ئۇ-نىڭ قۇلىقىغا بەكمۇ يېقىملىق ئاڭلانماقتا . نۇزۇگۈم نامازنى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

قازا قىلغۇسى كەلمەي ، چۆرىسىگە ئىككى ئىلىك بىغىر بەك مەخمەل تارتىلغان پەشمىتىنى توپلاڭ يولىنىڭ چېتىدىكى يانتاق تىكەننىڭ يېنىغا يېيىپ ، ناماز ئۆتەشكە كىرىشتى . ئەمما ئوي ـ خىيالى ئانارەك پىشىپ ۋايىغا يەتكەندە ، ئۆزىنىڭ سۆيگەن يىگىتى بىلەن پۈخادىن چىققۇچە ئويناپ ـ كۈلەلمەي ، چۆل ـ باياۋانلاردا بوزلاپ كېلىۋاتقان گۈلنىسا قىزنىڭ ناخشىسى بارغانچە ئۇنىڭ يۈرەك ـ باغرىنى ئېزىپ ، كۆپ نەرسىلەرنى ئېسىگە سالماقتا .

... ھە ، ئۇمۇ باشتا گۈلنىساغا ئوخشاش ئاھ ئۇرۇپ يۈرگەنىدى . لېكىن شەھەردىن چىققاندىن كېيىن ، پاكار موڭغۇل ئېتىغا مىنگەن ياپىلاق يۈز ، جىرتاق كۆز دورغىنىڭ نېرى كەتمەي ، يامان نىيەت بىلەن ھەجىيىپ قاراشقا باشلىغانلىقىنى سېزىپ ئۆزىنى تۇتۇۋالغانىدى . شۇ پەيتتىن باشلاپ ئۇ ئىلاجى بار سەگەك بولۇشقا تىرىشىپ كەلمەكتە . ئەمدى ئۇ ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ قالسا دەرھال جانغا ئەسقاتار دەپ ، كەمزۇلىنىڭ ئىچىدىكى يانچۇقىدا ساقلاپ كېلىۋاتقان ، ئېرى باقىدىن بىردىنبىر خاتىرە بولۇپ قالغان سېپى مۈڭگۈزدىن ياسالغان كىچىك خەنجىرىنى تۇتۇپ قويۇاتتى . نۇزۇگۈم مۇشۇ خەنجەرگە قولى تەگكەندىلا ، ھەرقانداق يامان ئوي ـ خىيالدىن ئايرىلىپ ، ئۆزىنى يولدىشى ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقاندەك سېزەتتى . ئاندىن ھەجىيىپ كۈلىدىغان يايىغا باشقىچە غەزەپلىنىپ قارايتتى ـ دە : «سەنلەرنىڭ قولىدا خار بولغاندىن كۆرە ، ئۆلۈپ كەتكىنىم ئەلا . ياخشى كۈننىڭ يامىنى بولۇپ قالسا بىر ـ ئىككىگىغۇ كۈچۈم يېتەر »دەپ قوياتتى .

نۇزۇگۈم يولغا چىققاندىن بېرى ئىككى نەرسىگىلا ئە-

شەنچ قىلدى :بىرى ، قولىدىكى تەسۋىسى ، يەنە بىرى ، «مەن يوق چاغلاردا ساڭا ھەمراھ بولسۇن»دەپ ئېرى باقى بەرگەن غىلاپلىق خەنجەر . شۇڭا ئۇ «مېنى بۇ قىسمەتتىن قۇتۇلدۇرسا مۇشۇ ئىككىسى قۇتۇلدۇرار»دەپ ، بۇ نەرسىلىرىنى كۆزىنىڭ قارىچۇقىدەك ساقلاپ كەلمەكتە . ئۇ ئاغزىغا ئىلىم چۈشكەندىن بۇيان بىرەر قېتىم نامىزىنى قازا قىلغان بەندە ئەمەس . ھازىرمۇ پۈرسەت تاپسىلا ئاللانىڭ سۆزى دەپ ھېسابلىنىدىغان قۇرئاندىكى سۈرىلەرنى يېنىپ - يېنىپ تەكرارلاپ ، ئۆزىنى خۇدا ئالدىدا قىلچە گۇناھى يوق ، ئۆزىنى ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى تولۇق ئورۇنداپ كېلىۋاتقان بىردىنبىر پاك بەندىسى ھېسابلايتتى . ئەمدى بولسا ياراتقان ئىگەم مۇشۇ تەڭسىزلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى كۆرۈۋاتىدىغاندۇ دەپ ، ئۇنىڭ چاپسانراق ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشىنى كۈتەتتى . ئەمما ، نېمىشقىدۇر ، شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ، خۇداغا سېغىنىپ ، نامان ئوقۇپ ، قولىدىكى تەسۋىسىنى تاشلىماي كېلىۋاتسىمۇ بىرەر غەيرىي كۈچ ئۇنىڭغا يار - يۆلەك بولمايۋاتاتقى .

ئۇزۇگۈم ئۆزىنىلا ئەمەس ، مۇڭلۇق ناخشا ئېيتىپ ئولتۇرغان گۈلنىسانغا ئوخشاش قىزلارنىڭ ھېچقايسىسىغا مۇشۇ ۋاقىتقىچە ياراتقان ئاللانىڭ رەھمى كەلمەي ، ئۇلارنى خۇددى بەرگىدە تۇرۇپ سولاشقان گۈلگە ئوخشاش سارغايتىۋەتكەنلىكى ھەققىدە ئويلىدى .

بەزىدە ئۇ باقىنسىز ئويلايتتى . ئۇنىڭ بىلەن پەقەت تۆت - بەش يىللا بىللە ھايات كەچۈردى . ئۇ ئىنچىكە ، ئېگىز بوي ، قارا قاشلىق يىگىت ئىدى . ئۇنىڭ يادىغا ئېرىنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ ، قىزىنسىز ئەركىلىتىپ ، ئۆيىدە

غەم ـ قايغۇسىز ئولتۇرغان كۈنلىرى ، قان تۆكۈشلەر ، خېلى يەرگىچە ئاپئاق ساقىلىنى تىترىتىپ يىغلاپ ماڭغان ئاتىسى ، ئادەملەرنىڭ ئايىغىدا قانغا مىلىنىپ قالغان قىزى كەلدى .

نۇزۇگۈمنىڭ بۇ نامىزى ئەنە شۇنداق خىياللار بىلەن خېلى ئۇزاققا سوزۇلۇپ كەتتى . ئۇ نامازغا ئۆتەپ بولۇشى بىلەن ئۆزىنى چېرىكلەردىن قاچۇرۇپ ، يانتاق بىلەن يۇلغۇن ئۆسۈپ چىققان ئېرىق بويىدا خېلى ۋاقىتقىچە ئولتۇردى . لېكىن گۈلنىسانىڭ غېرىبلىق ناخشىسى توختاۋسىز ئاڭلىنىپ تۇراتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، توپلىشىپ ئولتۇرغان قىزلارغا يېقىنلىدى .

قەشقەر شەھرىدىنلا ئۆزىنىڭ ناخشا ـ قوشاقلىرى بىلەن كۆپچىلىكنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارىنى تارتقان نۇزۇگۈمنىڭ كېلىۋاتقىنىنى كۆرگەن قىزلار ئۇنى خۇشال قارشى ئېلىشتى .

ـ گۈلنىسانىڭ ناخشىسى بەكمۇ مۇڭلۇقكەن ، ـ دېدى ئۇ قىزلارنىڭ ئارىسىغا كېلىپ .

ـ بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى بەزلىگۈدەك ناخشىمىزدىن باشقا نېمىمىز بار دەيدىلا ؟ ! ـ دېدى گۈلنىسا ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ .

ـ ئانچىۋالا ئاھ ئۇرۇپ كەتمىسىلە ، سىڭلىم ، ـ دەپ تەسەللى بەردى نۇزۇگۈم ، ـ بىزنىڭمۇ كۆلۈپ ئويناغان چاغلىرىمىز بولغان . ئۇستازىمىز ئابدۇرېھىم دامۇللىنىڭ خەلقىمىزنىڭ تارىخى ھەققىدە ئېيتقان سۆزلىرى ئەسلىرىدىن چىقىپ قالدىمۇ ؟ بىزمۇ ئۆز تارىخىمىزدا سەلتەنەت سۈرۈپ ، جاھان ئەھلىنى ھەيران قالدۇرغان خەلق ئىدۇق . تەتۈر

پەلەك بۇگۈنكىگە ئوخشاش مەغلۇبىيەتكە مەھكۇم قىپتۇكەن ، ئۇمىدسىزلىككە بېرىلىش ياخشى ئەمەس .

— بۇ دېگەنلىرىغۇ راست ، ئەمما مۇشۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغاندا ئاھ ئۇرۇپ ، ھەسرەت چەكمەي قانداق چىدايمىز ، — دېدى قىزلارنىڭ بىرى .

— تارىخ چاقى بىر خىل ماڭمايدىكەن ـ دە . ئاشۇ تارىخ سەھىپىلىرىگە زېھىن سېلىپ قارىساق ، بۇ دۇنيانىڭ تالاي ۋەقەسىگە شاھىت بولىمىز . كۈچلۈكلەرنىڭ ئاجىزلارنى دەپسەندە قىلىشى ، ئۇجۇقتۇرۇشقا ئىنتىلىشى تەبىئىي قانۇن ئوخشايدۇ دەپ قالمىز . لېكىن مۇنداق روھىي چۈشكۈنلۈك كە بېرىلىش ياخشى ئەمەس . بۇ كۈنلەرمۇ ئۇنتۇلۇپ ، يەنە ياخشى كۈنلەر كېلىپ قالار .

— راستتىنلا شۇنداق كۈنلەر يەنە قايتىپ كېلەرمۇ ، نۇزۇگۈم ؟ — دەپ سورىدى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندا كۆزلىرىدىن ئۆچقۇن پارلىغان گۈلنىسا . نۇزۇگۈم بۇ قىزنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرگۈچە بىر دەرۋىش :

— نۇزۇگۈم راست ئېيتتىدۇ . خۇدايىمنىڭ ئارغامچىسى ئۇزۇن . ئاينىڭ ئون بەشى قاراڭغۇ بولغىنى بىلەن ئون بەشى يورۇق . ئانچىۋالا ئۆزىڭىزنى يوقاتماڭ ، سىڭلىم ، — دېدى نېرىدا تۇرۇپ . باياتىن بېرى بۇلارغا يېقىن كېلىشكە ئەيمىنىپ چەتنەپ يۈرگەن دەرۋىش ياماق سېلىنغان پەرىجىسىنى مۇرىسىگە ئارتىۋالغانىدى ، دەرۋىشنىڭ يېشى ئونتۇز بەشلەر ئەتراپىدا بولسىمۇ ، لېكىن ئۇستىرا تەگمەي تەرتىپسىز ئۆسۈپ كەتكەن ساقال ـ بۇرۇتلىرى بىر قارىغان ئادەمگە ئۇنى قېرى بوۋايدەك كۆرسىتەتتى ، — ئادەمنىڭ جان بېقىش ئۇچۇن ھەرنېمە قىلمىقى ھەق ئوخشايدۇ . بىز خەق جان بېقىش

ئۇچۇن نېمىلەرنى باشتىن كەچۈرمىدۇق دەيسىز . ئادەتتى هايات قانچە ئېزىپ قىينىغانسېرى شۇنچە ئىشلەمچان ، شۇنچە تىرىشچان بولۇپ ياشاشقا ئۆگىنىپ كېتىدىكەن . قىزلار ، مانا مىلەر مۇشۇ ئەۋلادنىڭ بالىلىرى ئۇچۇن هەرقانداق قىيىنچىلىققا چىدايمىلەر .

دەرۋىشنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان قىز - جۇۋانلار ئويلىنىپ قالدى . ئۇلار ئىلگىرى بۇ ئېگىز بويلۇق ، قاتاڭ-غۇر ئادەمدىن قېچىپ ، ئۇنىڭغا يېقىن كېلىشتىن ئەيمىنىپ يۇرگەن بولسا ، ئەمدى ئۇ بۇلارغا بۆلەكچە ئەقىللىق ، مېهرى-بان كۆرۈنۈپ كەتتى . شۇنداقتىمۇ بەزى ياش قىزلار ئۇنىڭ-دىن ئۆزلىرىنى دالدىغا ئالاتتى . بۇنى بايقىغان نۇزۇگۇم :

— قىزلار ، ئۆز ۋاقتىدا دەرۋىشلەر ئاپئاق غوجامنىڭ چوڭ - چوڭ خىزمەتلەرنى قىلغانىكەن ،— دەپ ئۇلار توغرۇ-لۇق بىلگەنلىرىنى سۆزلەشكە باشلىدى ،— ئاپئاق غوجامنىڭ دەرۋىشلىرى جاهاننىڭ هەممە يېرىنى كېزىپ ، بارلىق ۋەقە-لەردىن خەۋەردار بولۇپ تۇراتتىكەن . مانا نەچچە كۈندىن بېرى ئادەملەرنىڭ هەممىسى چىڭ چېرىكلىرىدىن قېچىپ ، جان ساقلاشنىڭ كويىدا يۈرگەندە ، بۇلار هېچ نەرسىدىن قورقماي ، بىز بىلەن ئەگىشىپ كېلىۋاتىدۇ . مۇشۇ يالاڭ-ئاياق ، يالاڭ ئاياغ ، چىرايلىرىدىن توپا يېغىپ تۇرغان ، كىيىملىرىنىڭ يېڭىنە ئىلغۇدەك يېرى قالمىغان بەندىلەرنىڭ ئىچىدە ئۆلىما ، سازەندە ۋە دىندار ئادەملەركۆپ .

نۇزۇگۇم نەچچە كۈندىن بېرى چېرىكلەرنىڭ ئۇرۇپ قوغلىغانلىرىغا قارىماي كەينىدىن مېڭىپ ، ئۆزلىرىگە ئۈس-سۈزلۈق بېرىپ يۈرگەن دەرۋىش - قەلەندەرلەر هەققىدە ئۇزاق سۆزلىدى . هە ، كۆپلىگەن تەركىدۇنيا بولۇپ كەتكەن

دەرۋىشلەرنىڭ قىزلار بىلەن ئىشى يوق .

— ئۇ دېگەنلىرى راست ، سىڭلىم ،— دېدى دەرۋىش نۇزۇگۇمنىڭ سۆزىگە مەنە بېرىپ ،— بىز شەھەرنىڭ بەگلىرىگە ئوخشاش سالقىن سارايلاردا ئولتۇرۇپ ، ھايات كەچۈرۈپ ، مال ـ دۇنيا يىغىپ تىرىكچىلىك قىلمايمىز . بىز سىلەرگە ئوخشاش غېرىب ـ مۇساپىرلار بىلەن يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولساق ئۆزىمىزنى بەختلىك ھېسابلايمىز . بۇگۈن سىلەر كېتىپ بارغان بۇ يوللاردا مۇساپىرلارنىمۇ ، ئوغرى ـ ساتقۇنلارنىمۇ ، ۋەتىنىدىن تەقىب قىلىنغان ئۆلىمالارنىمۇ ، ئانىسىغا پىچاق ئاتقان ياۋۇز جاللاتلارنىمۇ كۆردۈق . تالاي ئادەملەر مال ـ دۇنيا يىغىپ ، باي بولىمىز دەپ قەشقەرنىمۇ تاشلاپ چىقىپ كەتتى . بىز بولساق يۇرتىمىزغا بىرى بەند قىلىۋەتكەندەك يىراق كېتەلمەي يۇردىمىز . بۇ يەردىن سودا كارۋانلىرىنى ئەگىشىپ كەتكەنلەر قانچە ؟ ! مانا مۇشۇنداق ئېغىر جەڭلەردىن كېيىن نەچچە مىڭلىغان ئوغلانلار چەت يۇرتلارغا پالىنىپ ، ئاخىر شۇ ياقلاردا ماكان تۇتۇپ قالدى . ئەمما ياخشى يېرى ، شۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇ تەرەپلەردە قانچە ئۇزاق ھايات كەچۈرمىسۇن ، ھامان ئانا يۇرتىغا پەرۋانىدەك ئىنتىلمەكتە . مەن ئېسىمگە كەلگەندىن بېرى مۇزداۋان ئېشىپ قىرغىزلار يۇرتىغا ، ئىلىخوغا بارغىنىمدىمۇ ياكى ئەركەشتام ئارقىلىق پەرغانە ۋادىسىنى كەزگىنىمدىمۇ يۇرتىمىزنىڭ شۇ يەرلەردە ياشاۋاتقان نۇرغۇنلىغان ئادەملىرىنى كۆرگەنىدىم .

— قادىر ئاكا ،بۇ تارتقۇلۇقنى يارانقان ئىگەم بىزنىڭ بېشىمىزغىلا سالغان ئوخشايدۇ . ئۇنى تارتماسقا ئىلاجىمىز يوق . ئەمدى سىلەر بىزنى دەپ ئاۋارە بولۇشماي يۇرتقا قايتىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ۋېرىكلار ،— دېدى نۇزۇگۇم بابا ئۆزلىرىگە كۆپ ۋەقەلەرنى سۆزلەپ بەرگەن دەرۋىشكە قاراپ .

— باريكاللا ، سىكلىم !— دېدى قادىر دەرۋىش ،— پەقەت سىلەردىن تىلەيدىغىنىم ئانا يۇرتۇڭلارغا بولغان مېھىر — مۇھەببىتىڭلار ئۆچمىسۇن ! بۇ يۇرتنىڭ خەلقىنى قانچە ئۆل- تۈرۈپ ، ھەر تەرەپكە تىرپىرەن قىلمىسۇن ، قولىغا قورال ئېلىپ ، يېرىنى دۈشمەندىن قوغداشقا ئاتلىنىدىغانلار كۆپ . قەيسەرلەر يەر تېگىدىن ئۇرغۇغان سۇدەك چىقىدۇ . ئۇ يەر- نىڭ خەلقى قىرقىپ تۈرسا ئۆسۈۋېرىدىغان گىياھقا ئوخ- شايدۇ . بۇ مەغلۇبىيەتتىن كېيىن قەشقەر خەلقى ئەمەل- دارلىرىنىڭ قوللىرى بولۇپ قالامدىكىنە دەپ ئويلىماڭلار . ئەۋلادلار بەربىر ناھەق ئۆلگەنلەر ئۈچۈن ئىنتىقام ئالىدۇ . تارىخمۇ ئۇلارنى تىنچ ياتقۇزمايدۇ .

— بىزنىڭ سىلەرگە ئوخشاش گۈزەللىرىمىز بۇنىڭدىن ئېغىر كۈنلەرگە مۇپتىلا بولسىمۇ چىڭ ئەمەلدارلىرىغا باش ئەگمىگەن .ئىپارخانغا ئوخشاش گۈزەللەر چىڭ پادىشاھى يال- ۋۇرۇپ ، ئايىغىغا باش قويۇپ ، دېگىنىنىڭ ھەممىسىنى ئو- رۇنداپ بەرگەن بولسىمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئار — نومۇسىنى تۆ- كۈپ ئۇلارغا خوتۇن بولمىغان . كۆپ قىزلار جېنىنى قۇربان قىلغانۇ ئەمما پاك مۇھەببىتىنى ساقلاپ قالغان .قەشقەر قىز- لىرى ئۆزلىرىنىڭ سۆيگەن يارىغا ساداقەتلىكى ، ۋىجدانىنىڭ پاكلىقى ، ئەل — يۇرتىغا مېھىر — مۇھەببىتىنىڭ كۈچلۈك- لۈكى بىلەن داڭقى چىققان··· تارىختا مۇنداق ۋەقەلەر كۆپ .

ئۇلار قادىرنىڭ سۆزلىرىدىن كېيىن ئۆزلىرىگە ئەگ- شىپ كېلىۋاتقان دەرۋىشلەرگە بۆلەكچە سەپسېلىپ قاراشقا باشلىدى . بولۇپمۇ يېڭىدىن تۇرمۇشقا چىقىپ ئەرلىرىدىن

بىرمەزگىل ئايرىلىپ كەتكەن ياش جۇۋانلارغا دەرۋىشلەرنىڭ چاقچاقلىرى بەك يېقىملىق ئاڭلىناتتى .

— بىزنى چېرىكلەرگە خار قىلغىچە ئۆزۈڭلارلا قۇملۇق چۆللەرگە ئەكەتسەڭلارچۇ ،— دەپ ئۆز نۆۋىتىدە چاقچاق قىلاتتى قىزلارنىڭ ئارىسىدىكى ئېگىز بويلۇق خېلىچە خېنىم ،— ئېيىق بولسىمۇ ئېرىڭ بولسۇن دەپتۇكەن ، زادى مۇشۇنداق خارلىنىپ يۈرگىچە سىلەرگىلا تېگىۋالايلى .

چېرىكلەردىن قورقۇپ بۇلارغا يېقىنلىشالماي يۈرگەن دەرۋىشلەر مۇنداق سۆز - چاقچاقلارنى ئاڭلاپ هاياجانلىنىپ كېتەتتى . مانا هازىر ئۇلارغا سەل يېقىنلاپ كەلگەن دەرۋىش :

— كىشىنىڭ يۈرتىغا بېرىپ سۇلتان بولغاندىن كۆرە ئۆز يۈرتۇڭلاردا ئۇلتان بولغىنىڭلار تۈزۈك ،— دەيتتى .

— بۇلارنىڭ هەممىسىنى قەشقەرنىڭ قۇم - چۆللىرىدە جاھاندارچىلىق قىلىپ يۈرگەن سىلەرگە ئوخشاش قەيسەر-لەرنىڭ تىرنىقىغا ئالمايمىز . هەركىم هەرنېمە دېيىشى مۇمكىن . ئەمما قەشقەر قىزلىرى بوينىنى جادۇدا چاپسىمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئار - نومۇسىنى هېچقاچان ئاياغ ئاستى قىلمايدۇ . ئۇلار ئەزەلدىنلا مۇهەببىتىگە سادىق ئىدى ، هېلىمۇ سادىق ، مۇنىڭدىن كېيىنمۇ سادىق بولۇپ قالىدۇ . بىزنىڭ قەلبىمىزنى هېچقانداق قارا كۈچ ئىگىلىيەلمەيدۇ . زادى يورۇق دۇنيادىن ئەر كۆرمەي ئۆتسەك ئۆتمىزكى ، ئەمما يىگىتلىرىمىزگە سادىق بولۇپ قالىمىز . بىزنىڭ يىگىتلەرگە دەپ قويۇڭلار ، بىز ئۇلارنىڭ كېلىشىنى هەرتاڭدا بىتاقەت كۈتىمىز !

— هە ، نۇزۇگۇم توغرا ئېيتىدۇ . بىز بوينىمىزغا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

سىيرتماق سېلىپ ئۆلسەك ئۆلىمىزكى ، لېكىن مانجۇ ، قالماقلارغا خوتۇن بولمايمىز...

نۇزۇگۇمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ روھلىنىپ كەتكەن قىزلار ھەر تەرەپتىن ۋاڭ - چوڭ كۆتۈرۈپ ، كۆڭلىدىكى سۆزلىرىنى ئېيتىشقا باشلىدى . قىزلار بەزىدە خۇش چاقچاق گەپلەرنى قىلىپ ، ئۆز كۆڭۈللىرىنى ئۆزلىرى كۆتۈرەتتى .

يولغا چىققاندىن بېرى يىگىتلەرنىڭ پارىڭىنى كۆپرەك قىلىپ ، قىزلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ ، كۈلدۈرۈپ كېلىۋاتقان خېلىچە خېنىم دەرۋىشنىڭ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن يەنە ئىلگىرىكى سۆزىنى تەكرارلىدى :

— ھەي ، دەرۋىش ، ئىلىخوغا بېرىپ ، قالماق ، مانجۇلارنىڭ قوينىدا تاۋار - دۇردۇنغا ئورنىپ ياتقۇچە ، سىلى بىلەن ماۋۇ قۇملارنى بېشىمىزغا ياستۇق ،ئاستىمىزغا كۆرپە قىلىپ ياتايلى . چامىلىرى كەلسە مېنى ئېلىپ قېچىپ كەتسىلىچۇ ؟ ئۆزلىرىنىڭ ساقال - بۇرۇتلىرى ئۆسۈپ كەتكىنى بىلەن كۆزلىرىدىن ئوت چىقىپ تۇرىدىكەن . قەشقەر شەھرىدە قازىكالان ، بەگ دېگەنلەر بولغىنى بىلەن باشقا كۈن چۈشكەندە ئۇلارنىڭ بىرەرىمۇ ئەسقاتمىدى .

قىزلارنىڭ خېلىدىن بېرى دەرۋىشلەر بىلەن سۆزلىشىپ تۇرغانلىقىدىن كۆڭلىگە گۇمان چۈشكەن چېرىكلەر نەيزە - قىلىچلىرىنى كۆتۈرۈپ يېتىپ كېلىشتى . ئۇلارنىڭ قاپاقلىرىدىن قار يېغىپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەن قىزلار بۇرۇنقىدەك چۇرقىرىشىپ قېچىشنىڭ ئورنىغا قەدىلىرىنى رۇسلاپ تۇرۇشتى .

— ھە ، قېنى ، كاپىرلار ، ئۆلتۈرسەڭلار مانا ھازىر ئۆلتۈرۈڭلار ! ياقا يۇرتلارغا بېرىپ سەنلەرگە قۇل بولغاندىن

كۆره ئۆز يۇرتىمىزدا قۇزغۇنلارغا يەم بولايلى !

بايا مۇڭلۇق ناخشا ئېيتىپ ئولتۇرغاندا بەكمۇ ياۋاشتەك كۆرۈنگەن گۈلنىسا قىزلارنىڭ ئارىسىدىن بىرىنچى بولۇپ ئېتىلىپ چىقىپ ئىلگىرىلىۋىدى ، باشقىلارمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى . ئۇچىلىرىغا قىزىل ، كۆك رەڭدىكى كۆڭلەك ، يېشىل ئىشتان ، باشلىرىغا چىمەندوپپا كىيىپ ، ئۇزۇن چاچلىرىنى ئۇششاق ئۆرۈگەن ياش قىزلار بولسا هاياتىدا مۇنداق هادىسىنى كۆرمىگەچكە ، كۆزلىرى چاناقلىرىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك قورقۇشۇپ ، ئۆزلىرىنى نۇزۇگۇمنىڭ دالدىسىغا ئېلىشتى .

بۇلارنىڭ قورقۇش دېگەننى بىلمەي مۇنداق ئۆملىشىپ تۇرغىنىنى كۆرگەن چېرىكلەر نېمە قىلارىنى بىلمەي هودۇقۇپ قالدى . بولۇپمۇ ئۇلار نۇزۇگۇمغا ئوخشاش گۈزەل جۇۋانلارنى ئىلى جىياڭجۇنگە ۋە باشقا ئامباللارغا سوۋغا قىلىپ ، ئۆزلىرىنىڭ ئابرۇي ، مەنسەپلىرىنى كۆتۈرۈشنى ئويلاپ كېلىۋاتقانلىقىدىن ، مۇمكىنقەدەر ئۇلارنى بۇ تەۋەدىن ساق - سالامەت ئەكېتىشنىڭ كويىدا ئىدى . شۇڭلاشقا بۇ قىز - جۇۋانلارنىڭ تەنتەكلىكىگە يارىشا ئۇلارنى ئۇرۇپ - سوقماي كۆپىنچە پوپوزا قىلىپ قورقۇتاتتى .

— ئەگەر بۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇنداق شاۋ - شۇۋۇ كۆتۈرىدىغان بولساڭلار هەممىڭلارنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ تاشلايمىز !— دەپ ۋارقىرىدى ئۇچىسىغا ئۇزۇن سۇر چاپان ، بېشىغا چۇچىسى بار مىس دۇبۇلغا كىيگەن قارا گىر ئاتتىكى يايى . ئۇ سەپراسىنى سەل باسقاندىن كېيىن باشلىرىدا ئۇستى ياپىلاق كىگىز قالپاقلىرى بار چېرىكلىرىگە بۇرۇلدى - دە ، ئۇلارغا بۇنىڭدىن كېيىن قىزلارنى قىلىچ - نەيزىلەر بىلەن

ئەمەس ، كۆپرەك قامچا - تاياقلار بىلەن ئۇرۇپ ھەيدەشنى جېكىدى .

— بۇلارنىڭ قولتۇقىغا سۇ پۇركۇپ قۇترىتىۋاتقان ئاۋۇ قەلەندەرلەر . ئۇلار قەشقەردىن چىققاندىن بېرى قىزلارنىڭ كەينىدىن خام گۆش كۆرگەن قۇزغۇنلاردەك قالماي كېلىۋاتىدۇ ،— دېيىشىپ ، ئۆز باشلىقىغا دەرۋىشلەر ئۇستىدىن شىكايەت قىلدى چېرىكلەر . قىزلارنىڭ سىرتىدىن خۇددى قويلارنى بۆرىلەردىن قوغداپ يۈرگەن سىرتلانلاردەك ئەگىپ كېلىۋاتقان دەرۋىشلەر يايىنىڭ قولىغا قاتلاپ تۇتۇۋالغان قامچىسى بىلەن ئۆزلىرى تەرەپنى كۆرسىتىپ ، ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرگەندە ھەر تەرەپكە پېتىراپ قېچىشتى .

بۇ چاغدا قىزلاردىن خېلىلا يىراقتا كېلىۋاتقان ئەرلەر ۋارقىرىشىپ كەتتى . چېرىكلەر ئالاھىدە ھوشيارلىق بىلەن كۆزىتىپ كېلىۋاتقان ، قوللىرىغا كويزا سېلىنغان ئەرلەر ئارىسىدا غۇلغۇلا قىلىۋاتقانلارمۇ كۆپ ئىدى . چېرىكلەر مۇناداق ئىسيانكارلارنى قىزلارغا ئوخشاش ئاياپ تۇرماي ، شۇ يەردىلا كۆكسىگە نەيزە ئۇرۇپ ئۆجۈقتۇراتتى . شۇڭلاشقا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆلۈپ ، جەسەتلىرى چۆل - جەزىرىدەكى قۇزغۇنلارغا يەم بولغانلىرىمۇ نۇرغۇن ئىدى . شۇنداق بولسىمۇ ئۇلار يايىنىڭ قىزلارنى ئەگىشىپ كېلىۋاتقان دەرۋىشلەرنى قوغلىغىنىنى كۆرۈپ ، تېخىمۇ قاتتىق ۋارقىراشاتتى :

— ھەي ، كاپىرلار ، ئەگەر ئىلىغا بارغىچە بىزنىڭ قىزلىرىمىزنىڭ بېشىدىن بىر تال چېچى يەرگە چۈشىدىغان بولسا سەنلەرنىڭ مىڭ تال چېچىڭنى يۇلۇۋالىمىز !

— ۋا ، بەللى ، كۆردۈڭمۇ ئاۋۇ شۇمپەنىنىڭ ئۆزىنىڭ

ئۆلگىلىۋاتقىنى بىلەن ئىشى يوق ، چوڭ سۆزلەۋاتقىنىنى ،— ئات ئۈستىدە سىڭايان ئولتۇرغان چېرىك بېشى قورساقلىرىنى سىلاپ كۈلۈپ كەتتى ،— ھەي ، سەن بۇلارنىڭ غېمىنى يېمەي ئۆزۈڭنىڭ پاشاڭنى قورۇۋالە !

— ئالدىرىما ، بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلگەن بۇ كۈن سەلەرگىمۇ كېلەر ،— قولىغا كويزا سېلىنغان ئاق يۈزلۈك ، كۆزلىرى يوغان يىگىتنىڭ چېرىكلەرنىڭ زاڭلىق قىلىپ ئېيتقان سۆزلىرىگە غەزەپى ئۆرلەپ كەتتى . ئۇمۇ بەشكېرەم يېنىدىكى قاتتىق جەڭدە چېرىكلەر قولىغا چۈشۈپ قالغىنىغا ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ كېلىۋاتقان ياشلارنىڭ بىرى ئىدى . بۇ يىگىتلەر باشتا چېرىكلەرنىڭ بۇ ھەرىكىتىگە ناڕازىلىق بىلدۈرۈپ قارشى چىققانىدى ، لېكىن چېرىكلەر بېشىغا ئوچ - توتتىن ئۇرۇپ ئېسەنگىرىتىپ قويغاچقا ، ئۇ خېلى يەرگە كەلگۈچە ئۆزىنى بىر بىلىپ ، بىر بىلمەي قالدى . پەقەت كېچىسى قونالغۇغا كېلىپ يېتىپ ، دەم ئالغاندىن كېيىنلا ئەس - ھوشىنى يىغىشقا باشلىدى .

ئەنە شۇنىڭدىن كېيىنلا تەڭرىنىڭ پېشانىسىگە يازغىنىنى تارتماسقا ئامالى يوق ئىكەنلىكىگە كۆزى يېتىپ ، بىر - ئاز ياۋاشلاپ قالدى . ئۇمۇ ھە دېگەندە باشقا يىگىتلەرگە ئوخشاش ئىلى تەرەپكە بېرىپ ، مانجۇ ئەمەلدارلىرىغا قۇل بولۇپ ئىشلىگەندىن كۆرە ، مۇشۇ يەردىلا چېرىكلەر بىلەن ئېلىشىپ ئۆلۈشنى ئويلايتتىيۇ ، بىراق سىڭلىسىنى ياقا يۇرتلارغا يالغۇز ئەۋەتىشكە كۆزى قىيماي ، بۇ ئويىدىن يالتىيىپ قالاتتى . شۇڭا ئۇ ئەمدى نېمە بولسىمۇ سىڭلىم ئىككىمىز بىللە بولايلى دەپ ، ھەممە قىيىنچىلىققا باش ئېگىپ كېلىۋاتاتتى . مۇنداق ئەسىرگە چۈشۈپ پالانغاندىن كۆرە ،

ئۆز جەسەتلىرىنىڭ تۈمەن دەريا‌سى بويىدا قالمىغىنىغا ماڭ
بىر پۈشايمان قىلاتتى . ئۇلار ئەگەر قوللىرىمىزنى كويزىلار
دىن بوشتىپ قالسا بىرەردىن چېرىك ئۆلتۈرۈپ ئۆلۈپ
كەتسەك ئارمىنىمىز يوقتى دېيىشلىپ ، ئەنە شۇنداق پەيتتى
پايلاپ كېلىۋاتاتتى . چاڭ چېرىكلىرىمۇ جاھانگىر غوجىنىڭ
قولىغا چۈشكەن لەشكەرلىرىنىڭ پەيلىنى سېزىپ ، ئامالىنىڭ
بارچە ئۇلارنى قاتتىقراق تۈتۈشقا تىرىشاتتى ، تۈمۈر كىشەن-
لەر سۈرگۈنلەرنىڭ تېرىلىرىنى شىلىپ ، گۆشلىرىنى شەل-
ۋەرتىپ ، يېغىر قىلىۋەتكىنىگە پەرۋا قىلماي ئۇلارنى ھەيـ-
دەيتتى . يىگىتلەر ئارىسىدىكى بېشىغا دوپپا ، ئۇچىسىغا
كۆل رەڭ چەكمەن چاپان كىيىۋالغان ، مۈرىسىگە خۇرجۇن
ئارتىۋالغان ئابدۇللاممۇ بەزىدە ئۆزلىرىدىن بەش ـ ئالتە يۇز
قەدەم ئارقىدا قالغان قىزلار ئارىسىدىكى سىڭلىسى نۇزۇ-
گۈمدىن كۆز ئۇزمەي كېلىۋاتاتتى . ئۇمۇ قىزلار توپى تەرەپـ-
تىن ناخشا ئېيتقان سىڭلىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا ، كۆڭـ-
لى سەل خاتىرجەم بولۇپ قالاتتى . ئەمما يايلار ئەرلەرنى
بارغانسېرى تېز مېڭىشقا مەجبۇرلايتتى . ئۇلار يىراقلىغانسېـ-
رى ئابدۇللامغا سىڭلىسىنىڭ ئېيتقان ناخشىسى پەسىيىپ
ئاڭلانماي قالدى .بۇلارنىڭ ئالدىنمۇ ، كەينىدىمۇ بىرنەچچە
توپ كەلمەكتە . ئابدۇللام ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تونۇش-بىلىش-
لىرىدىن كىملەرنىڭ بارلىقىدىنمۇ بىخەۋەر . سىڭلىسىنىڭ
ئېرى باقىنىمۇ ھېيتگاھىدىكى جەڭدە چېرىكلەرنىڭ قولىغا
چۈشۈپتۇ دەپ ئاڭلىغان . ئەمما ئۇنىڭ قۇتۇلۇپ كەتكىنىدىن
يا سۈرگۈنلەر ئارىسىدا كېلىۋاتقىنىدىن بىخەۋەر ئىدى . ئۆزى
بولسا ئاۋۇ كۆنى ئۇلارنى قۇتۇلدۇرىمەن دەپ ئوتۇن بازىرىدا
چېرىكلەرگە تۇتۇلغىنىدىن كېيىن قۇتۇلالمىدى .

* *

قىزلارنىڭ دەققىتىنى چۈرقىرىشىپ ئالدىغا كېلىۋاتقان ئادەملەرنىڭ ۋاڭ - چۆڭى بۆلۈۋەتتى . ئادەملەر يېقىنلىشىپ شىغا قۇما تېغى تەرەپتىن بوش توپىنى توزۇتۇپ چىققان شامال تېخىمۇ كۈچەيىشكە باشلىدى . چۈشتىن كېيىن پات - پاتلا تاغ چاتقاللىرىدىن چىقىپ ، قاتلام - قاتلام بوش توپىلارنى ئۈچۈرۈپ ، ئالەمنى مالەم قىلىۋاتقان شامال ھەدىگەندىلا توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى .

— بۇ شامال خەلقىنىڭ غەزەپ - نەپرىتىنى ئىزھار قىلىۋاتىدۇ . جۇمۇڭلار ،— دېدى سۈرگۈنلەرنىڭ بېرى .

ئادەملەر سۈرگۈنلەرگە يېقىن كېلىشىگە چاڭ - توزان خۇددى شۇلارنىڭ بۇيرۇقىنى كۈتكەندەك بېسىلىپ ، يىراق يېزىنىڭ نېرىسىدىكى قۇم تاغلىرى بىلەن ئېدىرلار ئېنىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى .

سەللىسىگە تۇتى قۇشنىڭ پېيىنى قادىپ ، چىپار ئات مىنگەن بەگ سۈرگۈنلەرنى باشلاپ كېلىۋاتقان ئامبالنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇ ئاتتىن چۈشۈپ ، قولىنى كۆكسىگە تۇتقان ھالدا سالام بەرگەندىن كېيىن تۆش يانچۇقىدىن مۆھۈر بېسىلغان قەغەزنى ئېلىپ كۆرسەتتى . ئامبال ئۆزىنىڭ بۇيرۇقىنى كۆتۈپ زىچچىدە تۇرغان چېرىكلەرگە :

— بۇلار ئاتۇش تەرەپتىن كەپتۇ ، تەگمەڭلار . ئۇلارنىڭ قولىدا ئۇلۇغنىڭ قولى بىلەن مۆھۈر بېسىلغان قەغەزى بار ئىكەن ،— دېدى - دە ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ،— بۇلار بىزنىڭ ئىشەنچىمىزنى ئاقلاپ ،ئۇلۇغقا سادىق خىزمەت قىلىپ كېلىۋاتقان بەندىلەر . ئۇلار ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىزنى

مېهمان قىلىمىز دېسە مەرھەمەت!

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئاتۇشلۇقلار قوللىرىدا كۆتۈرۈپ كەلگەن تەرسىلىرىنى سۈرگۈنلەرگە بېرىشكە باشلىدى.

— ئەزىز قېرىنداشلار، بۇلار سىلەرنى نېمە كۈنلەرگە سېلىۋەتكەن — ھە. قېنى يەڭلار، — ئۇلار سۈرگۈنلەرگە ئالما، ئۈزۈم، قوغۇن — تاۋۇزلارنى يېگۈزۈشتى. بەزىلەر ئۇستىدىكى كىيىملەرنى يېشىپ، نېپىز كۆڭلەك بىلەنلا كېلىۋاتقان خوتۇن — قىزلارنىڭ ۋە ياش بالىلارنىڭ ئۇچىسىغا ئارتىپ قويدى.

— ئۇزاق يولغىمۇ مۇشۇنداق يېلىڭ ماڭغان بارمۇ. مۇشۇ ھالدا ماڭساڭلار مۇزداۋاندىن ئۆتكىچە ئۇششۇپ قالمامسىلەر.

— جېنىم ئاكا، ئىلىخوغا بارغىچە ئاشۇ داۋاندا ئۇششۇپ قالساق ياخشى بولاتتى، — دېدى ئۇلارنىڭ گەپلىرىدىن خۇش بولۇپ قالغان خېلىچە خېنىم.

— پىتىنىڭ ئاچچىقىدا چاپانىنى ئوتقا سېلىشقا بولمايدۇ، سىڭلىم. زامان مۇشۇنىڭ بىلەنلا تۈگەپ قالماس، ئالدىمىزدا تېخى ياخشى كۈنلەرمۇ بار. بۇ جان شۇ كۈنلەرگىمۇ كېرەك بولۇپ قالار، — دەپ ئاتۇش تەرەپتىن كەلگەنلەر سۈرگۈنلەرنىڭ كۆڭلىنى ياساپ سۆزلىدى. باشتا چېرىكلەرنىڭ قورسىقىنى تويدۇرمىز دەپ، توپنىڭ ئارىسىغا كىرىۋالغانلارنىڭ پەقەت قەشقەردىن سۈرگۈن قىلىنغانلارغا قوشۇلۇپ كېتىشى چېرىكلەرگە ياقماي قالغان بولسا كېرەك، بىردىنلا ئۇلار:

— قېنى ئەمدى قايتىڭلار، — دەپ ئۇلارنى قوغلىدى، — بولمىسا سىلەرنىمۇ قوشۇپ ھەيدەپ كېتىمىز.

— بىر يۈرەكنى ئىككىگە بۆلۈپ نېمە قىلىسىلەر.

ھەيدىگەندىن كېيىن ھەممىزنىلا قوشۇپ ھەيدەپ كېتىڭ-
لار ، ھازىر زامان سىلەرنىڭ بولغاندىن كېيىن ،— دېدى
سۈرگۈنلەردىن ئايرىلغۇسى كەلمەيۋاتقان سالاپەتلىك ئادەم .
چېرىكلەر خېلى ۋاقىتقىچە سۈرگۈنلەر ئارىسىغا قوشۇ-
لۇپ كەتكەن ئادەملەرنى ئۇلاردىن ئايرىيالماي ئاۋارە بولۇش-
تى . يېقىن تۇغقانلىرىنى تېپىۋالغان بوۋاي - مومايلار بىلەن
بالىلىق ئايالىلار ، قىزلار كەينىدە كېلىشمەكتە .
— ئاتۇشلۇقلار ياشاشنى بىلمىدۇ ، جۇمۇسىلا ،— دېدى
يەنە يولنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان سۈرگۈنلەر ئارىسىدە-
كى خېلىچە خېنىم .
— مانا كۆردىلىمۇ ، بىز يولغا چىققاندىن بېرى ئاتۇش-
تىن باشقا ھېچبىر يۇرتنىڭ خەلقى بىزنى مۇنداق مېھمان
قىلغىنى يوق . ھە ، ئاتۇشلۇقلارزە چېرىكلەرنىڭمۇ كۆڭلىنى
ئېلىپ ، بىزنىمۇ رازى قىلىپ ئۇلگۇردا !
— ھە ، ئۇيغۇرلارنىڭ ھەممىسى ئاتۇشلۇقلاردەك بول-
سا ، ئىش باشقىچە بولاتتىغۇ ،— دېدى سۈرگۈنلەر ئىچىدىكى
ئاتۇشلۇق چوكان .

III

بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ تاغ قاپتاللىرىغا يېقىنلاشقان-
سېرى ، سۈرگۈنلەرگە غۇلاردىن ئېقىپ چىقىۋاتقان سۇلار
ئۇچراشقا باشلىدى . ئەتراپتىكى بۇغداي ، قوناق ، شال تېرىل-
غان ئېڭىزلىقلار چۆللۈك يەرلەردە كۆزگە ئالاھىدىلا كۆرۈ-
نەتتى . كۆز شامىلى كۈچىيىپ ، كۆپتىن بېرى يامغۇر ياغ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ماي قاغجىراپ كەتكەن دالانىڭ چاڭ ـ توزانلىرى تۇنۇقۇلار-
نىڭ يۈزلىرىگە ئۇرۇلۇپ ، ئۇلارنىڭ بۇنىڭسىزمۇ توپا يېغىپ
تۇرغان چىرايلىرىنى تېخىمۇ مەسكىنلەشتۈرۈۋەتكەنىدى .
ئەمدى ئۇلارنىڭ ئالدىدا سېرىق توپلۇق شېغىللىق يول باش-
لاندى . ئىلگىرى يۈمشاق قۇم ـ توپىدا يالاڭ ئاياغ كېلىۋات-
قان تۇتقۇنلارغا تاشلىق ، شېغىللىق يوللاردا مېڭىش بەك
ئېغىر كېلىۋاتاتتى . ئېڭىزلار سارغىيىپ ، گىياھى ئاپئاپتا
كۆيۈپ كەتكەن تاغلار قارىيىشقا باشلىغىنى بىلەن تۇتقۇنلار-
نىڭ كەينىدە قېلىۋاتقان مەھەللىلەر خۇددى تەبىئەتنىڭ قارام
كۇچىگە بىـوي بەرمىگەندەك كۆكىرىپ ، ياشناپ تۇراتتى .
ئۇلار مۇنداق مەھەللە ـ يېزىلارغا يېقىنلىغاندا بۇ يەرنىڭ
باغلىرىدىكى ھەر خىل مېۋىلەرنى كۆرۈپ كۆڭۈللىرى بۇزۇ-
لاتتى ـ دە ،تېخىمۇ مىسكىنلىشىپ كېتەتتى . چېرىكلەر بول-
سا خۇددى تۇتقۇنلار بىلەن زىتلاشقاندەك ئاتلىرىنى چاپتۇ-
رۇپ بېرىپ ھېلىقى مېۋىلەرنىڭ شاخلىرىنى يېرىپ ، سۇن-
دۇرۇپ ، چىرايلىق باغلارنى بىرەمدىلا ۋەيران قىلىۋېتەۋ-
تى . ئۇلارغا بىرەر ئېغىز گەپ يانداۋرسا كاللىسى ئېلىنىدە-
غانلىقىنى بىلىدىغان باغۋەنلەر خۇددى نەچچە يىلدىن بېرى
پەپلەپ ئۆستۈرگەن بالىنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولغاندەك ،
بىردەم ئۇ دەرەخنىڭ ، بىردەم بۇ دەرەخنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ
باراتتى . ئەمما چارىسىز ئىدى . بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ئىچى
ئۆرتەنگەن سۈرگۈنلەردىن بىرى :

— ھەي ۋەھشىي ھايۋانلارەي ، ئادەملەرنى قىينىغىنى
ئازدەك ئەمدى مۇنۇ دەل ـ دەرەخلەرگىمۇ ئارام بەرمەيۋاتقە-
نىنى ،— دەپ قارغاپ تىللىدى .

— ھە ، ھازىر ئۇلارنىڭ قولى قىچىشىپ ، قىلىدىغان

قىلىق تاپالمايۋاتىدۇ ئەمەسمۇ ؟— دەپ قوشۇمچە قىلدى زىلۋا بوي ، ئاق يۈزلۈك جۇۋان .

— بۇ ئىشلارمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ ، سىڭلىم . ھەرقانداق نەرسىنىڭ بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى سورىقى بولىدۇ .

باشقىلاردىن بوي - تۇرقى بىلەنمۇ ، يېشى بىلەنمۇ پەرق قىلىپ تۇرىدىغان بۇغداي ئۆڭلۈك ، قاشلىرى قېلىن ، دوغا- لاق كەلگەن بۇۋىئايشەمنىڭ چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ ئېيتقان سۆزى قىزلارنىڭ دىققىتىنىمۇ ئۆزىگە جەلپ قىلدى .

— قاچان سورىقى بولىدىكىتاق ، بۇۋىئايشەم . مانا ئەل - يۇرتىمىزدىن ئايرىلىپ ، چۆل - باۋايانلارغا چىقىپ كەتكىنىمىزگە خېلى بولدى ، يا كەينىمىزدىن بىرەرى ئىز- دەپ كەلمىدى ، يا بىزنى قوتۇلدۇرغۇدەك بىرەر كىشى چىق- مىدى . بارغانسېرى ئىلگىرىلەپ كېتىپلا بارىمىزغۇ ؟— دېدى ئىچىگە توشۇپ كەتكەن دەرد - ئەلەمنى سەپەرداشلىرىغا بولسىمۇ ئېيتىپ ئىچىنى بوشىتىۋالاي دېگەندەك ئۇھ تارتقان گۈلنىسا .

— شۇ چاغدا بۇ تەرەپتىكى ئەر خەقلەرنىڭ ھەممىسىنى يەر يۇتۇۋەتتىمىكىنە ؟— دېدى بايات گەپ - سۆزگە ئارىلاش- ماي شۇڭ كېلىۋاتقان خېلىچە خېنىم ،— ماڭا ئوخشاش بەش - ئون يىل ئەرلىرىمىز بىللەن بىللە ياشاپ بىرئاز بولسىمۇ ھاياتنىڭ خۇۋلۇقىنى كۆرگەنلەرنىڭ كارى چاغلىق . بولار ئىش بولغاندىن كېيىن ئەمدى تەقدىرنىڭ پىشانىمىزگە يازغىنىنى كۆرەرمىز . بىراق مۇنۇ ياش قىزلىرىمىز مانجۇ ، موڭغۇللارغا زايە كېتىدىغان بولدى - دە .

قولىغا مىلتىق تۇتۇۋالغان يايى چۆل - جەزىرىدە توخ- تىماي مېڭىپ ، ئۇسساپ كالپۇكلىرى گەز باغلاپ كەتكەن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

سۇرگۈنلەرگە ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم تونۇتۇپ قويماي دېگەندەك قارا گىر ئېتىنى ئۇياقتىن - بۇياققا بىرنەچچە قېتىم چاپتۇرۇپ ئۆتكەندىن كېيىن چېرىكلەرگە قاراپ :

— ھاي ، تۇنقۇنلارنىي توختىتىڭلار ، ھاردۇق ئالسۇن ،— دېدى ئۇ گويا تۇتقۇنلارغا رەھىم قىلغاندەك ھەممىگە ئاڭلىتىپ ۋارقىراپ .

كېچىسى ماڭساق قاراقچىلار ھۇجۇم قىلىپ ، ئىلىدىكى جياڭجۇن بىلەن ئىچكىرىدىكى خانغا ئەكېتىۋاتقان ئالتۇن - كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك نەرسىلەرنى بۇلىتىپ قويمايلى يەنە دېگەن ئوي بىلەن ئامبال كۇن ئولتۇرۇپ ، كۆز باغلاغاندىن كېيىن يول يۈرۈشنى توختاتتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئالدىنئالا چاپارمەنلەر ئارقىلىق يەرلىك ئەمەلدارلارغا خەۋەر قىلدۇردى . ئەمەلدارلار ئۆز نۆۋىتىدە ئاددىي پۇقرالارغا قوشۇمچە سېلىقلارنىي سېلىپ ، ئۇلارنىڭ يەمەك - ئىچمەكىنى تەييارلاپ تۇردى . ئامبال ئۇچۇن مال سويۇپ ، لەززەتلىك تائاملارنى تەييارلاتقۇزدى . ئاتلارنى بېدە بىلەن يەمگە توينۇرۇپ ، بەزى ئاتلارغا تاقا قاقتۇردى . بەزى لەرنىڭ ئات - ئۇلاغلىرىنى يېڭىلاپ ، كەم قورال - ياراغلىرىنى تەخلەپ تۇردى . جەڭدىن قايتقان چېرىكلەرنى ياخشى كۈتۈۋېلىش ۋە ئۆزىتىپ قويۇش ھەققىدە ئىلى جياڭجۇنى بىلەن قەشقەردىكى ئىسھاق ۋاڭدىن مەخسۇس بۇيرۇق ئالغان يەرلىك بەگلەر ئۆزلىرىنىڭ سادىقلىقىنى مۇشۇنداق پەيتى كەلگەندە كۆرسىتىپ كۆزگە كۆرۈنۈۋېلىش مەقسىتىدە ، ئۇلارنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى ئىككى - ئۈچ ھەسسە ئاشۇرۇپ ئورۇندىشقا تىرىشاتتى . ھەتتا ئۇلار چىڭ ئەمەلدارلىرىنىڭ

قەشقەرلىك قىز ـ جۇڭانلارنى ئەكېتىپ بارغىنىنى ئاز دېگەن-
دەك ئۆز تەۋەسىدىكى يېزىلاردا ياشىغۇچى كەمبەغەل دېھقان-
لارنىڭ چىرايلىق قىزلىرىنى تارتىۋېلىپ ، ئۆز نامىدىن
سوۋغا قىلاتتى . يەرلىك ئەمەلدارلارنىڭ مۇشۇنداق
«ئىززەت ـ ھۆرمىتى» گە ئۆگىنىپ قالغان ئامبال يول
ئۈستىدىكى ھەربىر يېزىغا كەلگەندىلا ئەنە شۇنداق نەرسىنى
تەمە قىلاتتى . شۇڭلاشقىمۇ چېرىكلەر سۈرگۈنلەرنى ھەيدەپ
ئۆتكەن يېزىلار خۇددى چۆچەك ـ ئەپسانىلەردىكى كېچىلە-
رى جىن ـ شەيتانلار ئارىلاپ ئۆتكەن مەھەللىلەردەك چۆلدە-
رەپ قالاتتى .

— بۇگۈن مۇشۇ يەردە تۇنەيمىز . تۆگىلەردىكى تېڭىق-
لارنى چۈشۈرۈپ ، ئات ـ تۆگىلەرنى دەم ئالغۇزۇڭلار . تۈت-
قۇنلارنى كۆزىتىدىغان چېرىكلەرنىڭ سانىنى ئاشۇرۇپ ،
ھوشيار تۇرۇڭلار !— دەپ قول ئاستىدىكىلەرگە بۇيرۇق بې-
رىۋاتقان ئامبال نۆكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ، ئالدىدا قول
قوشتۇرۇپ تۇرغان يەرلىك ئەمەلدار بىلەن كارۋان توختىغان
تۇزلەڭدىن بىرەر چاقىرىم نېرىدىكى يېزىغا قاراپ يول ئال-
دى .

ئەتىدىن ـ كەچكىچە توختىماي مېڭىپ ، ھېرىپ كەتكەن
تۇتقۇنلار پەشمەت ـ پەرىجىلىرىنى يېيىپ ھارغۇق ئېلىشقا
تۇتۇندى . بۇ چاغدا ھاۋامۇ سالقىن تارتىپ قالغانىدى .
بىر ـ بىرىگە چاپلىشىپ دېگۈدەك ئولتۇرغان قىزلار يەنە
بارغانسېرى ئارقىدا قېلىپ قېلىۋاتقان ئەل ـ يۇرت ، يارۇبۇ-
رادەر ، قوۋۇم ـ قېرىنداشلىرىنى ئەسلەپ پاراكۇغا چۈشكەنە-
دى .

— بىزنىڭ ئۇيغۇر قىزلىرىمىز بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر قە-

يىنچىلىقلارغا باش ئەگمىگەنىكەنغۇ . كۆپ بىلەن كۆرگەن كۈن تۇي دەيدىغان گەپ بار . ھەممىدىن يالغۇزچىلىققا قېلىشتىن خۇدايىم ساقلىسۇن . مەسىلەن ، دەرۋىشلەر دەپ بەرگەن بىزنىڭ ئىپارخانىنىڭ ھاياتىنىلا ئالايلى ،— دېدى نۇرۋۇم بايا دەرۋىشتىن ئاڭلىغانلىرىنى ئەسلەپ .

قىزلار ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەھرىمان قىزى ئىپارخان ھەققىدە بىرنەچچە قېتىم ئاڭلىغان بولسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ ھاياتىنى تولۇق بىلمىگەنلىكتىن ، ئۇلار نۇرۋۇمدىن شۇ قىز ھەققىدە تەپسىلىي ھېكايە قىلىپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپ سوراشتى .

— ئاڭلىشىمچە ، بۇنىڭدىن ئاتمىش - يەتمىش يىللار ئىلگىرى چىڭ خانىدانلىقىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى مىللىي ئازادلىق ھەرىكەت باشلانغاندا ئىپارخان تېخى يىگىرمە ياشقىمۇ تولمىغانىكەن . ئۇنىڭ ئېرى چىڭ سۇلالىسىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى جەڭگە كىرگەندە ئۆزىمۇ قولىغا قورال ئېلىپ بىللە جەڭ قىپتۇ . ئىپارخان ئېرى ئۆلگەندىن كېيىن چىڭ چېرىكلىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قاپتۇ . ئۇلار ئىپارخانىنى بېيجىڭدىكى پادىشاھقا ئەۋەتىپتۇ . لېكىن ئۇ پادىشاھقا خوتۇن بولۇشقا ئۇنىماي ئۆلۈۋالغانىكەن .

— ئۇ قالتىس قىز ئىكەندۇق - ھە !— دېدى ھېكايىنى ئاڭلاپ ھاياجانلىنىپ كەتكەن قىزلاردىن بىرى .

— شۇنداق قەھرىمان بولغىنى ئۈچۈن خەلق ئۇنىڭ جەسىتىنى بېيجىڭدىن قەشقەرگىچە پىيادە كۆتۈرۈپ ئەكېلىپ ئاپئاق غوجام مازارىغا دەپنە قىلغان - دە !— دېدى بۇۋىئايشەم سۆزگە ئارىلىشىپ ،— ئالەمدە ئۇنىڭدەك گۈزەل ۋە باتۇر قىز بولمىغانىكەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسمىنى ھەممە ئادەم

هۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىپ ، روھىغا ئاتاپ دۇئا قىلىشىدۇ - دە .

— بۇ چىڭ ئەمەلدارلىرى بىلەن موڭغۇللار شۇ چاغلاردىمۇ ئۇيغۇر قىزلىرىنى بۆلاپ - تالاپ كەلگەنىكەن- دە ؟— دېدى نۇزۇگۇمنىڭ ھېكايىسىگە بەك قىزىقىپ كەتكەن گۈلنىسا .

— قەشقەرنىڭ قىزلىرىدەك گۈزەل قىزلار كەم ئۇچرىسا كېرەك . شۇڭا ئۇلارغا مۇزداۋاننىڭ نېرىسىدىكى موڭغۇل بىلەن مانجۇلارلا ئەمەس ، يەتتە ئىقلىمنىڭ ھەممە ئەركەكلىرى مەھلىيا بولۇپ كەلگەن ،— دەپ سۆزگە ئارىلاشتى خېلىمچە خېنىم . ئۇ يول بويى قانچە جەبىر - جاپا تارتسىمۇ ، ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى ئىسكەتىنى ساقلاشقا تىرىشىپ ، قېشىغا سۈرمە سۈرۈپ كېلىۋاتاتتى .

— راست دەيدىلا ، مانا شۇ ئىپارخاننى كىچىك چاغلىرىدا دادىسى تاغ قىرغىزلىرىنىڭ ئارىسىغا ئاپىرىپ ، ئاتقا مىنىشنى ، قىلىچ چېپىپ ، نەيزە ئۇرۇشنى ئۆگەتكەنىكەن . كېيىنرەك ئەرەنچە كىيىندۈرۈپ ، ئوغۇل بالىلار ئوقۇيدىغان مەدرىسىدە تەلىم ئالدۇرغان دېيىشىدۇ .

— ئۇ قىزنىڭ ھاياتىمۇ ، نۇزۇگۇم ، سىلىنىڭكىگە ئوخشايدىكەن ،— دېدى بۇۋىئايشەم .

— ئەلھەمدۇلىللا ! — نۇزۇگۇم ئورنىدىن قوزغىلىپ ئىككىنچى يېنىغا ئولتۇردى ،— ئىپارخاندەك بولغانغا نېمە يەتسۇن . بولۇپمۇ مەدرىسىدە ئوقۇپ ، ئاق - قارىنى ئىلغا قىلىپ قالغان ئادەم مۇنداق تەڭسىزلىككە چىدىمايدۇ دېسىلە . بۇ دۇنيادا ھەممىگە بىپەرۋا قاراپ ، مالغا ئوخشاش ياشىغان ئادەمدىن خۇدا ساقلىسۇن . بەزى پادىشاھلار ئۆز

قارىمىقىدىكى پۇقرالارنى نادانلىقتا تۇتۇشقا تىرىشىدۇ.

— چۈنكى پۇقرالار ئوقۇپ ، ساۋاتلىق بولۇپ كەتسە پادىشاھنىڭ ناھەق ئىشلىرىنى چاپسان بىلىپ ، ئۇنىڭغا قارشى چىقىدىغان گەپ ـ دە . ئۇلارنىڭ خەلقنى قاراڭغۇلۇقتا ، نادانلىقتا تۇتۇشىمۇ شۇنىڭدىن بولسا كېرەك .

— ئۇ دېگەنلىرى توغرا ،— دېدى بۇۋىئايشەم ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى ئىزھار قىلىپ ،— راستتىنلا ئوقۇغان ئادەم تەڭسىزلىكنى كۆرسە چىداپ تۇرالمايدىكەن . ئىپارخانمۇ ئەنە شۇنداق قىزلاردىن دېسىلە .

— قىزلار ، بىردەم جىم ئولتۇرۇڭلارا ، نۇزۇگۇمنىڭ شۇ ئىپارخان ھەققىدىكى ھېكايىسىنى تىڭشايلى .

— گۇلنىسا توغرا دەيدۇ ، خەپشۇك .

قىزلار يەنە بىر ـ بىرىگە مۇرىلىرىنى يېقىشىپ جىم بولۇشتى . نۇزۇگۇم بولسا پەس ئاۋازدا ، چېرىكلەر ئاڭلىمىغۇدەك قىلىپ ، ئىپارخان ھەققىدىكى ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى :

— ئىپارخان ئىرىگە پەقەت سادىق يارلا ئەمەس ، بەلكى دانا مەسلىھەتچى . ھەرقانداق جەڭگە قورال ئېلىپ ئېرى بىلەن تەڭ ئاتلانغۇدەك جەڭچى ئىكەن . شۇڭا بۇنى كۆرگەن خەلقنىڭ ئۇلارغا بولغان ئىشەنچىسىمۇ ئېشىپ ، ھەممە بىر-دەك ۋەتىنىنى قوغداشقا چىقىپتۇ .

— ھە ، بۇ خەلقىمىز تارىخىدىكى چوڭ ۋەقە ئىكەن ،— قىزلارنىڭ ئۇيقۇلىرى قېچىپ ، روھى كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . ئۇلار بۇ ھېكايىگە قىزىقىپ ، ئۆزلىرىنىڭ قايغۇسىنى بىر پەس ئۇنتۇغانىدى .

— ئىپارخان تۇرمۇشقا چىقىپ ، ئىككى پەرزەنتلىك

بولغاندىن كېيىنمۇ قەشقەر خەلقىگە چىڭ لەشكەرلىرى خەتەر تۇغدۇرغان پەيتلەردە ، كۇمۇش ساپلىق خەنجىرىنى يېنىغا ئېسىپ ، قولىغا قىلىچ ـ قالقان ئېلىپ جەڭلەردىن قالماپ-تۇ ،— دەپ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى نۇزۇگۇم ،— خوتۇن كىشىنىڭ مۇنداق جەسۇرلۇقىنى كۆرگەندە باشقىلار قاراپ تۇرالىسۇنمۇ ؟ ! ئۇلارمۇ ئاخىرقى بىر قوشۇق قېنى قالغۇچە جەڭ قىپتۇ . شۇ چاغدا دۇشمەن ئەسكەرلىرى بۇ تەۋەدە راسا زەربىگە ئۇچراپتۇ . قىلىچۋازلىق بىلەن داڭقى چىققان بۇ قىزنى دۇشمەنلەر تىرىك تۇتۇش مەقسىتىدە بىرنەچچە قېتىم قورشاۋغا ئاپتۇ ، بىراق بۇ قىز چەبدەسلىك بىلەن ئېلىشىپ ، دۇشمەنگە تۇتۇلماي قورشاۋنى بۆسۈپ چىقىپتۇ .

— قەھرىمانلىق دېگەن مانا مۇنداق بولمامدۇ ،— دەپ ھاياجانلىنىپ كېتىشتى قىزلار ،— ئۆزىمىز ھازىر يوق نەرسىلەردىن ئەنسىرەپ ئالىقورقاقلىق قىلىپ كېتىۋاتىمىزا .

— ۋەتەن ئۈچۈن ، خەلق ئۈچۈن كۆيسە ئەنە شۇنداق كۆيسە بولىدۇ !— نۇزۇگۇم يەنە ھېكايىسىنى داۋام قىلدى ،— چېرىكلەرگە موڭغۇللارنىڭ خۇڭتەيجىسىگىلا ئەمەس ، ھەتتا خاقانى چىنغىمۇ مەشھۇر بولۇشقا باشلىغان ئىپارخاننى ھېچ يېرىنى زەخمىلىمەي تۇتۇش تاپشۇرۇلۇپتۇ . مۇنداق بۈيرۇق بىرنەچچە قېتىم چۈشۈرۈلگىنى بىلەن ئىپارخاننى چېرىكلەر خېلىغچە قولىغاچۇشۇرەلمەپتۇ . ئۇلار ئاخىرى ئىپارخاننى سالما تاشلاپ ئاتتىن يىقىتىپ تۇتۇۋاپتۇ . بۇ قېتىم جەڭگە قاتناشقانلار ئانا ـ بالىلارنى چېرىكلەر بوغۇزلاپ ، ۋەھشىيلەرچە قىيناپ ئۆلتۈرۈپتۇ . شۇ چاغلاردا زالىملارغا قارشى كۈرەش قىلغان خەلقىمىز بۇ ۋادىغا كۆپلىگەن قانلىرىنى تۆككەنىكەن . مۇنۇ تاغنىڭ ئۈستى نېمىشقا قىزىل

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىسى

دېسەڭلار ، ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەسىرلەن بويى تۆككەن قېنى، سىڭگەن . خەلقىمىز قانچە جەبىر ـ جاپا ، ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرگە ئۇچرىسىمۇ ، بالا ـ چاقا ، ئاتا ـ ئانىلىرى بىلەن قىرىلىپ كەتسىمۇ دائىم دېگۈدەك ئانا ۋەتىنى ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ كەلگەن . بۇ جەڭلەر لەشكەرلىرىمىزنىڭ تەسلىم بولۇپ چېكىنىشى بىلەن توختاپ قالمايدۇ . بۇ زامانداتەڭسىزلىك ، باسقۇنچىلىق داۋام قىلىۋېرىدىكەن ، كۈرەشمۇ توختىماي داۋام قىلىۋېرىدۇ .

— ھەممىزنىڭ يۈرىكىدىكى گەپنى قىلدىڭىز ، — دېيىشىپ قىزلار ھەر تەرەپتىن نۇزۇگۈمنى قوللاپ سۆزلەپ كەتتى .

— مانا قاراڭلارەي ، — دېدى بۇۋىئايشەم .

— پادىشاھ ئىپارخانغا قانچە ـ قانچە يالۋۇرۇپ يېلىنىسىمۇ ، بىرنەچچە يىلغىچە ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئالالماپتۇ ، — دەپ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇردى نۇزۇگۇم ، — ئۇنىڭغا ئاتاپ بېيجىڭگە قەشقەردىن مېھمانلارنى ئەكەلدۈرۈپ خۇددى ئىپارخانىڭ ئۆز يۇرتىدەك ئۇيغۇرچە ئىمارەتلەرنى سالدۇرۇپتۇ ، يەنە قەشقەردىن ئاشۇ قىزنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈنلا ئىككى يۈز ئۆيلۈك ئادەمنى كۆچۈرۈپ كېلىپ ، كىچىككىنە شەھەرچە ياسىتىپ بېرىپتۇ .

— شۇنىڭغا قارىغاندا ئىپارخان راستىنلا تەڭدىشى يوق گۈزەل ئىكەن ـ دە ! — دېدى ھەيران بولۇشقان قىزلارنىڭ بىرى .

— ھە ، ئىپارخان پادىشاھنىڭ ئۆزىگە ئاتاپ شۇنچە ئىمارەتلەرنى سالدۇرغىنىنى ئاز دېگەندەك ، ئۇ يەنە تېنى تۆمۈر ، يوپۇرمىقى كۈمۈش ، مېۋىسى ئالتۇن دەرەخ ئۆستۈ-

رۇپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ .

— مانا قاراڭلار ، ئۇ نېمىدۇ ئەمدى ؟— دېدى ياش قىز-لارنىڭ بىرى .

— ئۇ بىزنىڭ جىگدە دەرىخىمىز ئەمەسمۇ !

— پادىشاھ نەچچە يۈزلىگەن ئادەم ئەۋەتىپتۇ ، ئۇلار ئۇچ تۇپ جىگدىنى يىلتىزى بىلەن يوغان قاچىغا كۆچۈرۈپ ، بېيجىڭگە ئەكېلىپ ، ئىمپارخان تۇرغان ئۆينىڭ ئالدىغا تى-كىپتۇ .

— بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىمپارخانىنىڭ گۈزەللىكىگە شەيدا بولغانلىقتىنلا قىلىنىۋاتقان ئىشلار دەڭا ؟

— ھە ، شۇ ـ دە . ئەمما لېكىن ھېلىقى جىگدىلەرنىڭ ھېچقايسىسى تۇتماپتۇ .

— ۋاي ، توۋا !

— خەپشۇك ، ئاخىرىنى تىڭشايلى .

— شۇ چاغدا ئىمپارخان : «كۆردۈڭمۇ ، ھەتتا جىگدىنى-مۇ ئۆز يېرىدىن باشقا ياققا كۆچۈرسەڭ تۇتمايدۇ . ئۇنىڭغا قارىغاندا مەن ئادەمغۇ »دەپ ، پادىشاھتىن ئىككى يىلدىن بې-رى كۆرمىگەن بالىسىنى كۆرسىتىشنى ئىلتىماس قىپتۇ . بۇ ئىلتىماسى ئورۇندالغان چاغدا ئىمپارخان ئوغلىنى باغرىغا بېسىپ ، يىغلاپ تۇرۇپ : «ئوغلۇم ، بۇ خان سېنىڭ داداڭ-نىڭ بېشىنى كېسىپ ئەكەلدۇرگەن . سېنى بېقىپ ئاسراۋاتا-قانلارنىڭ ھەممىسى قېرىنداشلىرىڭنى ئۆلتۈرگەنلەر . مەن سېنى قايتا كۆرەلمىسەم مۇشۇ سۆزلەر ئېسىڭدە بول-سۇن !»دەپتۇ . بۇ سۆزلەرنى خېلىلا ئېسىگە كىرىپ قالغان ئوغلىنىڭ قۇلىقىغا قوغۇشۇندەك قۇيغان ئانا ئۆزىنى ئەل ـ يۇرت ، ئەرۋاھلار ئالدىدىكى ئەڭ چوڭ بۇرچۇمنى ئادا قىل-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ىدىم ، ئەمدى بۇ خانغا خوتۇن بولغاندىن كۆرە ئۆلۈپ كەتكە-
نىم ئەلا دەپ ئويلاپتۇ . بىراق ئۇ جەڭدە بېشى كېسىلگەن
ئېرىنى ، قېينىئىنىسى ، شۇنىڭدەك قەشقەر ئەتراپىدىكى ناره-
سىدىلەر بىلەن ئانىلارنىڭ ناھەق تۆكۈلگەن قىزىل قانلىرىنى
كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەندە ، شۇلار ئۈچۈن بولسىمۇ خاندىن
ئىنتىقام ئالماي ئۆلۈپ كېتىشنى راۋا كۆرمەپتۇ . ئۇ شۇ
مەقسەتتە يۈرگەندە قوينىدىكى خەنجىرى سېزىلىپ ، سىرى
پاش بولۇپتۇ - دە ، ئۆزىنى قورشاپ تۇرغان ئەمەلدارلارنى
ئۆلتۈرۈپ ، ئاخىرى خەنجىرىنى ئۆز كۆكسىگە ئۇرۇپتۇ .
ئەمما ئىپارخانغا ئوخشاش گۈزەل ، جەڭگىۋار چوكانلىڭ
قەشقەردىكى ئاپئاق غوجام مازارىغا ئەكېلىپ دەپنە قىلىنىشى
بۇ ئەتراپتىكى خەلقنىڭ چىڭ ئەمەلدارلىرىغا بولغان
غەزەپ - نەپرىتىنى تېخىمۇ كۈچەيتىپ ، ئۇلارنىڭ كۈرەش-
لەرگە ئاتلىنىشىغا سەۋەبچى بولماقتا .

* *

نۇزۇگۈمنىڭ ھېكايىسى تۈگىگەندە قىزلار دېمى ئىچىگە
چۈشۈپ كەتكەندەك بىرئاز ۋاقىت گەپ - سۆز قىلماستىن
جىمجىت ئولتۇرۇشتى . بۇ پاجىئەلىك ۋەقە ئۇلارنى چوڭقۇر
ئويغا سېلىپ قويغانىدى .
— ئىپارخانىڭ چىڭ پادىشاھىنىڭ قولىدا قالغان ئو-
غۇللىرى ئابدۇخالىق ۋە ئافغان تەرەپكە كەتكەن سېيىتمۇھەم-
مەدلەرنىڭ تەقدىرى نېمە بوپتۇ ؟ — دەپ سورىدى گۈلنىسا .
— ئابدۇخالىق ئانىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن چوڭ بول-
غاندا خاندىن ئىنتىقام ئالماقچى بولغانىكەن ، لېكىن خان

ئۇنى ئۆمۈرلۈك زىندانغا سولىۋېتىپتۇ ـ ده ، ئۇ شۇ ياتقان پېتىچه ، تا ئاتمىش ئىككى ياشقىچه ئوردا بالىقتىكى زىندان-دىن چىقماپتۇ .

— هاياتتا مۇنداقمۇ ۋەھشىيلىكلەر بولىدىكەن ـ هه ، نۇزۇگۇم ؟

— دېمەك ، جاھانگىر غوجا بۇرھانىددىن غوجىنىڭ نەۋرە-سى ئىكەن ـ ده . شۇڭلاشقا مانجۇلار جاھانگىر غوجىنى تەرىپلەپ : «جاھانگىر غوجا مىدىرلىسا ، زېمىنمۇ مىدىرلايدۇ» دەپ بىكار ئېيتمىغانىكەن ـ ده .

— غوجىلار بارغۇ ، قۇيرۇقىنى كېسىۋەتسىمۇ ئۆلمەيدىغان يىلانغىلا ئوخشايدۇ .

نۇزۇگۇمنىڭ قىزىق گەپلىرىگە بېرىلىپ كەتكەن قىز-لار ئۆزلىرىنىڭ قايغۇ ـ هەسرەتلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىشتى . ئىپارخاننىڭ هاياتى ئۇلارنىڭ روهىنى كۆتۈرۈپ ، قوللىرىغا قىلىچ ـ نەيزە تۇتۇپ يۈرگەن چىڭ چېرىكلىرىگە قورقماس-تىن قارشى تۇرۇشقا ئۆگەتتى . بايا بۇۋىئايشەم ئېيتقاندەك ، نۇزۇگۇمنىڭمۇ كىچىكىدىنلا ئاشۇ ئىپارخانغا ئوخشاش ئۆ-سۈشكە تەلپۈنگىنىمۇ راست ئىدى . بېشىغا هەرقانداق قىيىن كۈن چۈشكەندە كۆز ئالدىغا ئىپارخاننىڭ هاياتىنى كەلتۈرەتتى .

— بىزنىڭمۇ قەهرىمان قىزلىرىمىز كۆپ ئىكەن ـ هه ، — دېدى چېچىنىسى ئۇششاق ئۆرۈمچىلىغان قىزلاردىن بىرى .

— نېمە دېگىنىڭىز ، سىڭلىم ! بىزدە ئۇنداق قەهرىمان قىزلارچۇ ئونلاپ سانىلىدۇ . ئۇلارنىڭ كۆپى ئۆلۈپ كەتسىمۇ هېچقاچان نومۇسىنى تۆكمىگەن دەڭا . قەشقەردە ئۇنداق مەز-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

لۇملار مازارلىرى ئاز ئەمەس .

— توغرا ئېيتىسىز ، نۇزۇگۇم ، — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىدى بۇۋىئايشەم ، — بىزنىڭ قىزلار ئەزەلدىنلا مۇھەببەتكە ، نىكاھىغا سادىق .

— مەنمۇ شۇنى ئېيتاي دېۋىدىم ، — دېدى گۇلنىسامۇ بۇ ئايالنىڭ سۆزىنى قوللاپ .

Ⅳ

— چىڭ چېرىكلىرىدىن بىزمۇ قۇتۇلالمايدىغان ئوخشايمىز ، — دېدى بىر پەس سوزۇلغان سۈكۈناتنى يەنە گۇلنىسا بۇزۇپ .

— شۇنداق ئوخشايدۇ ، — ئۇنىڭ سۆزىنى بېشىغا كەشمىر ياغلىق تېڭىپ ، ئۇچىسىغا شايە كۆڭلەك كىيگەن ئىنچىكە ، ئورۇق قىز قۇۋۋەتلىدى ، — مانا يولغا چىققىنىمىزغا خېلى كۈنلەر بولدى ، كەينىمىزدىن كەلگەن بىرەر ئەركەك يوق .

— كەلمىسە نېمە بوپتۇ ، قەشقەرنىڭ ئەرلىرىگە خوتۇن كېرەك ئەمەسمىكەن ؟ ! — دېدى نۇزۇگۇمنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ غەزەپ ـ نەپرىتى ئۆرلەپ ئولتۇرغان خېلىچە خېنىم ، — ياكى ئۇلارنىڭ ھەممىسى كاتەكلىرىدىن چىقالماي قالدىمۇيە ؟ باشقىلار چىدىسىڭلارمۇ مەن ئەرسىز ياشىيالمايمەن . بۇ دۇنيادا ئەرسىز ئۆتكەن كۈننى كۈن دېگىلى بولامدۇ . يارانقان ئىگەم مېنى ئاچ ـ يالىڭاچ قويسا قويسۇنكى ئەرسىز قويمىسۇن .

— ئۆپكىلىرىنى بېسىپ ، سەۋر قىلسىلا ، خېلىچەم . مانا ئىلىغا يەتكەندە ئەرگىمۇ تويارلا . مۇنۇلار بىزنىڭ جاما-لىمىزنى كۆرگىلى ئەمەس ، مانجۇلار بىلەن موڭغۇللارغا خو-تۇنلۇققا بەرگىلىي ئەكېتىۋاتقىنىنى بىلمەمدىلا ، — بۇۋىئايشەم خېلىچە خېنىمنىڭ گېپىگە رەنجىگەندەك جاۋاب بەردى .

— بۇۋىئايشەم ، مەن سىلىگە ئوخشاش ئېرىمنى جاھاز-دارچىلىق قىلغىلى ئەۋەتىۋېتىپ ، ئايلاپ يالغۇز ئولتۇرۇپ ئۆگىنىپ قالغان خوتۇن ئەمەس . ئەر دېگەن ۋاقتىدا ئەسقات-مىسا كېرىكى نېمە ؟ !

باشقا جۇۋانلار ئىچكى ھېس - تۇيغۇلىرىنى يوشۇرۇپ كېلىۋاتسىمۇ ، لېكىن ئىچىدە سىر ساقلاپ تۇرالمايدىغان خېلىچە خېنىم بۇ قېتىممۇ ئۆزىنىڭ ئويلىغان ئويلىرىنى دەرھال ئېيتىۋەتتى .نەچچە كۈندىن بېرى بىللە مېڭىپ ئېچە-كىشىپ ، بۇ جۇۋاننىڭ مىجەزىنى ياخشى بىلىپ قالغان قىز-لارمۇ ئۇنىڭ سۆزىگە ئانچىۋالا ھەيران بولۇپ كەتمىدى . ئەكسىچە ئۇلار خېلىچە خېنىمنىڭ خۇش چاقچاق سۆزلىرىنى ئېيتىپ ، كۆڭۈللىرىنى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقىنىدىن خۇشال ئىدى .

— ئۆزۈممىغۇ مۇشۇ موڭغۇللارنى كىچىكىمدىنلا بەك ئۆچ كۆرەتتىم . پىرىڭ بولغان ئېرىڭ بولار دېگەندەك ، ئەمە-دى بۇلارنىڭ قوينىغا چۈشۈپ قالمىسام بولاتتىغۇ ، — خېلىچە خېنىم قىزلارنى كۈلدۈرۈپ سۆزلىدى ، — ھازىرغۇ زادى ئەر تاللىغۇچىلىكىم قالمىدى . ھازىر مانا ئېرىمنى كۆرمىگىنىمگە تۆت ئايدىن ئېشىپ قاپتۇ .

— سەۋر قىلسىلا ، خېلىچەم . قەشقەرنىڭ چوكانلىرى-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نىڭ ئابرۇيىنى تۆكمىسىلە . ئۇنىڭسىزمۇ قەشقەرلىك جو-
كانلار ھەقىقىدە ھەرىيەردە ھەرخىل گەپلەر كۆپ ئوخ-
شايدۇ ، — دېدى بۇۋىئايشەم سەۋرلىك بىلەن .

— كۆپ بولسا بولمامدۇ ، بىزنىڭ ئاشۇنداق ئېتىمىز ئۇلۇغ . باشقىلارنىڭ قەلبىدە ئەركەكنى ئىسىستقۇدەك ئوت يوق تۇرسا ، بىزگە نېمە ئامال . مۇنۇ مانجۇلارمۇ بىزنىڭ ئاشۇنداق خىسلەتلىرىمىزگە قاراپ ھەيدەپ كېتىپ بارىدۇ . بولمىسا ئۇياقتىمۇ خوتۇن خەق ئاز ئەمەستۇ .

باشقا ئاياللارغا قارىغاندا ئەر كىشىلەرنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىش نازى كۈچلۈك خېلىچە خېنىم چېرىكلەرنىڭ كۆزىگە-مۇ كۆپرەك چۈشەتتى . ئۇ دۇردۇن كۆڭلەك ئۈستىگە كىيە-ۋالغان قىزىل بەرقۇت پەشمىتىنىڭ ئاستىدىن كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان كۆكسىنى سىيپاپ ، مامۇقىقا ئوخشاش يۇمشاق پۇت - قوللىرىنى سوزۇپ كېرىلدى - دە :

— بىر زامانلاردا چېچىمىزنى ئىككى يانپىشىمىزدا ئويە-نىتىپ ، ھېيتگاھنى ئارىلاپ ماڭساق ، ھەرقانداق ئەركەك قىلىۋاتقان ئىشنى تاشلاپ بىزگە قارايدىغان . ئەمدى ماۋۇ ھاياتنىڭ گەردىشىنى قارىمامسىلەر ، شۇلارنىڭ بىرەرىمۇ يو-قا ؟ مەن تېخى ھاياتىمىزنى شۇنداقلا ئۆتۈپ كېتىدىغان چېغى دەپتىمەن .

خېلىچە خېنىمنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ كۈلۈشكەن قىز-لار بىرپەس ئۆزلىرىنىڭ غەم - قايغۇسىنى ئۇنتۇپ ، قەشقەر-دە ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنى ئەسكە ئېلىشتى . ئۇلارنىڭ شەھلا كۆزلىرىدە ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى پارلاپ ، تەنلىرى بوشىشىپ ، نازۇك سېزىملىرى ئويغاندى . بىر - بىرىگە يېقىن يۆلىنىپ ئولتۇرغان قىزلار قەشقەرنىڭ ئەنجۇر - ئانارغا تولغان باغلە-

ربدا ئۆتكۈزگەن كۆڭۈللۈك چاغلىرىنى ئەسلەپ ، غۇبارسىز چىرايلىرى تېخىمۇ مىسكىنلىشىپ كەتتى . ھاياجانلىنىپ كەتكەن قىزلارنىڭ خۇمارلىشىپ يۇمۇلۇشقا باشلىغان كۆز-لىرىمۇ ئېچىلىپ ، ئۈيقۇلىرى قاچقانىدى .

نۇزۇگۇمنى ئوتتۇرىغا ئالغان ھالدا يېزا چېتىدىكى ئو-چۇقچىلىقتا تۇنەۋاتقان قىزلار ھېلىدىن - ھېلى يانلىرىغا كېلىپ يۈرگەن چېرىكلەردىن قورقۇپ ، بىر - بىرىگە كائە-دەك چاپلىشىپ ئولتۇراتتى . ئۇلارنىڭ قۇلىقىغا ئۆزلىرىدىن خېلىلا يىراقتىكى ئەر تۇنقۇنلارنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى بىلەن خۇددى يەرنىڭ تېگىدىن چىقىۋاتقاندەك غىڭشىپ ئېيتە-قان مۇڭلۇق ناخشىسى كېلەتتى . سۇرگۈنلەرنى خۇددى كاك-كۇك بىلەن زەينەپنى ئايرىغان قاراتازدەك ئايرىپ ، چىڭ چېرىكلىرى ئۇ ياقتىن - بۇياقتا مېڭىپ كۆزىتىپ يۈرەتتى . ئامبال بىلەن چېرىكلەر بولسا يەرلىك خەلقلەردىن تارتىۋال-غان بوزىلارنى ئېچىپ ، ئەشە چېكىپ كەيپ سۈرەتتى . چې-رىكلەر باشلىرىنى تۆۋەن ساڭگىلىتىپ ، باش - ئاخىرى يوق چەكسىز خىياللارغا بېرىلىپ ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقىمۇ را-يى يوق ئۇ يەر - بۇ يەردە توپلىشىپ ئولتۇراتتى . بوزا ئېچىپ شىر كەيپ بولۇۋالغان بەزى چېرىكلەرنىڭ قانلىرى قىزىپ ، كەيپى كۆتۈرۈلگەندە ، تۇتقۇنلار ئارىسىدىكى كۇندۇ-زى كۆزى چۇشكەن قىزلارنى ئىزدەپ ھەربىر توپنى بىر ئاختۇرۇپ چىقاتتى . تۇن قاراڭغۇ كېچىدە ئۇلارنىڭ چالۋاقاپ ۋارقىراشقان ئاۋازلىرىنى بېسىپ ، يېقىنلا يەردىن دەرۋىش-لەرنىڭ ئېيتقان ناخشىلىرى ئاڭلىناتتى . ئۇلار چېرىكلەر قوغلىغاندا نېرىراق كېتەتتى - دە ، بىرئازدىن كېيىن يەنە قىزلارنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلەتتى . كېچىدىكى قاراڭغۇلۇق

قويۇقلىشىپ ، ئەتراپتىكىلەرنىڭ ۋاڭ - چۇڭى بىسىلغاندا ، دەرۋىشلەرنىڭ ناخشىلىرى تۇنقۇنلارنىڭ يۇرەك - باغرىنى ئېزىپ بۆلەكچە مۇڭلۇق ئاڭلىناتتى . بولۇپمۇ كۈندۈزى چېرىكلەرنىڭ قوغلاپ تۇرغىنىغا قارىماستىن پات - پاتلا قىزىلارنىڭ قېشىغا كېلىپ ، ھەر تۈرلۈك گەپ - سۆزلەر بىلەن ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ كەتكەن قادىر قەلەندەرنىڭ بوم ئاۋازى ئالاھىدە چىقاتتى . سۇرگۈنلەر ئۇنى ھاپىز دەپ زادىلا ئويلىمىغانىدى . دەرۋىش قۇمنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرۇۋېلىپ ، گويا چۆلدە يالغۇز قالغان بۆرىدەك ھۇۋلاپ ناخشا ئېيتقاندا ، ئۇنىڭغا قىزلارنىڭ ئىچى ئاغرىپ قالاتتى .

— ئاشۇ ئەسكى چاپاننىڭ ئىچىدىمۇ كۆپ ھۈنەربار جۇمۇسىلا ، — دېدى ناخشا تىڭشاپ ئولتۇرۇپ چوڭقۇر نەپەس ئالغان خېلىچە خېنىم .

— ھە ، ھۈنەرنىڭ ھەممىسى دەرۋىش ، باخشىلاردا . مانا ئاشۇ ئادەم بىز يولغا چىققاندىن بېرى ، كېچە - كۈندۈز دېگۈدەك ناخشا ئېيتىپ تۇرسىمۇ ناخشىسى تۈگىمەيدۇ ، — دېدى ئۇنىڭ بىلەن ئۇخلىماي ناخشا تىڭشاپ ئولتۇرغان قىزلارنىڭ بىرى .

— ئەسلىدە ئەرنىڭ ئېرى مۇشۇ دەرۋىش - قەلەندەرلەر جۇمۇ . قولدىكى ئالتۇننىڭ قەدرى يوق دېگەندەك ، بىزمۇ ئۆز ۋاقتىدا سەركەردىلەردىن تەمە قىلىپ ، بۇلارغا پەرۋا قىلمىغانىدۇق . ئەمدى مانا بۇلارغىمۇ يېتىشەلمەيۋاتىمىز . ماڭا قويۇپ بەرسە ھەرقانداق دەرۋىشنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن كۆڭلىنى ئويغىتاتتىم .

كۈزنىڭ شامىلى تېزلىشىپ ، چۆلدىكى قىزىغان قۇمنىڭ ئىسسىقىنى ئەكەلمەكتە . يېرىم كېچىگىچە پاراڭ سېلىپ

شىپ ئولتۇرغان قىزلار بىرىدىن كېيىن بىرى كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇيقۇغا كەتتى . بەزى قىزلار بىردەم ئۇ يېنىغا ، بىردەم بۇ يېنىغا ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمىدى . يۇمشاق كۆرپە-لەردە يېتىپ ئۆگىنىپ قالغان بەزى قىزلار يانپاشلىرىغا تاشلار پېتىپ ، قامغاق ، تىكەنلەر سانجىلىپ ئۇخلىشالمايۋا-تاتتى . خېلىچە خېنىمغا ئوخشاش چوكانلارنىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ ، قادىر دەرۋىشنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاپ ئىچىدىن ھەس-رەت چەكمەكتە . ئۇلار ئۆزلىرىدىن ئانچىمۇ يىراق بولمىغان يەردىكى بىرتۇپ يانتاقنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ، گويا ئۆزلىرى-نى چاقىرىۋاتقاندەك ، دەرۋىشنىڭ ناخشىسىغا ئىچ - ئىچىدىن قوشۇلۇپ جور بولاتتى . قادىر قەلەندەر بولسا خۇددى ئۇلارنى ئۆز يېنىغا چاقىرغاندەك ناخشىدىن توختىمايتتى . خېلىچە خېنىم ئۇنىڭ قېشىغا بېرىشقا قانچە تەلپۈنسىمۇ يېتەلمەيۋاتـ-قىنىغا ھەسرەت چېكەتتى . ئۇ ئوتتۇرىدا چوقچىيىپ تۇرغان چېرىكلەردىن ئۆتۈپ ، ئەرنىڭ ئىشقىدا يانغان يۈرەك ئوتىنى بېسىشقا جۈرئەت قىلالمايتتى ، ھېرىپ كەتكىنىگە قارىماي ئۇيقۇسىمۇ كەلمەيتتى . بۇ چوكان ئۆزىنى بىئارام قىلىۋاتقان كۆڭلىنى بەزلەپ ، ئەمدى ئۇخلاي دېيىشىگە دەرۋىشنىڭ ناخـ-شىسى يەنە ئاڭلاندى - دە ، يۈرەك - باغرىنى پارە - پارە قىلىۋەتتى . ئۇ ئوتقا چۈشكەن قىلغا ئوخشاش ياتقان يېرىدە بىرنەچچە قېتىم تولغىنىپ كەتتى . خېلىچە خېنىمنىڭ ئېرى قوقەنتكە سودا ئىشى بىلەن كېتىپ ، خەت - خەۋەرسىز يوقىلىپ كەتكەنىدى . ئۇنىڭ مال - دۇنياسى بىلەن چېرىكـ-لەرنىڭ قولىغا چۈشكىنىنىمۇ يا قەشقەردىكى قالايمىقانچىلىق-تىن قېچىپ ، بىرەر جايدا يوشۇرۇنۇپ يۈرگىنىنىمۇ ھېچ-كىم بىلمەيدۇ . شەرىئەت بويىچە تۆت ئاي ، ئون كۈن ئېرى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىلەن بىر ياستۇققا باش قوشۇپ ياتمىغان ئايال باشقا ئەر بىلەن نىكاھلىنىشقا ھوقۇقلۇق ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلىدۇ. غان خىلىچە خىنىم ئەمدى باشقا ئەر كىشى بىلەن ئۇچراشسا ئۆزىنى گۇناھسىز ھېسابلايتتى. بىراق شۇنچە ۋاقىتتىن بې- رى ئۆزىنى چېرىكلەر ئۇچۇن پاك تۇتۇپ كەلگەندىمەنمۇ دەپ ئويلىسا پۇت - قوللىرى تىترەپ، ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ قويغاندەك بولۇپ كېتەتتى. شۇڭا ئاشۇ ساقال - بۇرۇتى خۇددى سۇيى تارتىلىپ، قاغجىراپ كەتكەن يەرنىڭ قومۇشى- دەك پاخپىيىپ كەتكەن چىڭ چېرىكلىرىگە خوتۇن بولغاندىن كۆرە مۇشۇ دەرۋىش بىلەن بىللە ئۆتۈشنى ئەلا بىلەتتى. بۇ ئوي ئۇنىڭ كۆڭلىنى تىنچسىزلاندۇرماقتا ئىدى.

نۇزۇگۇم بولسا مەخمەل كەمزۇلىنىڭ ئاستىدىكى خەن- جىرىنى مەھكەم تۇتۇپ ئېرى باقى ھەققىدە ئويلايتتى. جا- ھانگىر غوجىنىڭ قوشۇنى مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندا، ئۇنىڭ ئېرىمۇ ئىز - دېرەكسىز كەتكەنىدى. نۇزۇگۇم ئۇنىڭ بىلەن پەقەت چىڭ چېرىكلىرى شەھەرگە بېسىپ كىرىپ، خەلقنى بۇلاپ - تالاپ، ئۆي - ئىمارەتلىرىنى كۆيدۇرۇشكە باشلىغان- دا ئۇچراشقان، لېكىن ئۇ چاغلاردا ھەممە ئوپۇر - توپۇر بولۇۋاتقاچقا، ئىككىسى توزۇك پاراڭلىشىپ مۇڭدىشالمىغان- دى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار تەڭلا تۇتقۇن قىلىنىپ، بىر - بىرىنى قايتا كۆرمىدى. ھازىر بولسا ئۇنىڭ يا تىرىك، يا ئۆلۈپ كەتكىنىدىن خەۋەر يوق. ئىلىغا سۇرگۇن قىلىنغان- لار ئىچىدە كېلىۋاتقان ئاكىسىمۇ باقىنىڭ نېمە بولغىنىنى بىلمەيدۇ. جاھانگىر غوجا ھېيتگاھ مەيدانىغا ئەكىلىنگەندە، ئادەملەر قاتتىق جەڭ قىلىپ، قۇتۇلغانلىرى قۇمشەيدان چۆللىرىگە، تاغ قىرغىزلىرى تەرەپكە قېچىپ كېتىپتۇ دې-

گەن گەپنى ئاڭلىغان ، بەلكىم باقدم شۇلار بىلەن بىللە كەتكەندۇ . ئۇ ئاكىسىنىمۇ بىر - ئىككى قېتىم تۇنقۇنلار ئارىسىدا كۆرۈپ قالدى - دە ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇچراتمىدى . نۇزۇگۇم يولغا چىققاندىن بېرى ئۆز دەردى بىلەن بولۇپ ، نەچچە كۈن ئاھ ئۇرۇپ باش كۆتۈرەلمەي قالغانىدى . ھازىر ئۇنىڭ كۆڭلى سەل ئورنىغا چۈشۈپ ، تۇنقۇنلار ئۇيقۇغا كېتىپ ، ئەتراپتا جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەندە ، يەنە ئۆتكەن - كەچكەننى ئويلاپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزمەكتە . جەڭلەردە ئۆلگەن ئادەملەرنىڭ باشلىرىدىن تاغلار ھاسىل بولغانلىقىنى ئەسلىدى . شۇ جەڭلەردە ئادەملەرنىڭ باشلىرىنى كېسىپ ئۆلتۈرۈپ تۈرسىمۇ ، لېكىن ئۇلار دائىم ئازادلىققا ئىنتىلىپ كۈرەشنى توختاتمىغانىدى . ئەمما نۇزۇگۇم بۇ جەڭلەردە كىمنىڭ ھەق ، كىمنىڭ ناھەق ئىكەنلىكى توغرىسىدا كۆپ باش قاتۇراتتى . ئويلاپ كۆرسە بۇ جەڭلەرنىڭ ھەممىسىلا بەگلەر ئارىسىدا تەخت تالىشىپ ، مال - دۇنيا تالىشىپ بولۇۋاتقان جەڭلەر ئىدى . ئەمما ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئاددىي پۇقرالارنىڭ غېمىنى يەپ ، ئۇلارنى ئازادلىققا چىقىرىش ئۈچۈن كۈرەشمەپتۇ . جەڭلەردە ئۆلۈۋاتقانلار يەنىلا شۇ ئاددىي خەلق ، ھازىر ئىلىغا پالانغانلارمۇ يەنىلا باشپاناھسىز كەمبەغەللەرنىڭ ئوغۇل - قىزلىرى . ئەمما بۇ جەڭلەردە يۈز بەرگەن ساتقۇنلۇقلار ئۆز غېمىنى ئويلىغان بايلار ئىچىدىن چىقىپتۇ . بولۇپمۇ بۇ قېتىم يەنە چىڭ خاندانلىقى خەلقنى بىر - بىرىگە قارشى قويۇپ ، بۆلگۈنچىلىك سىياسىتىنى يۈرگۈزۈپ ، ئاشۇنداق ساتقۇنلاردىن پايدىلانغانىكەن .

نۇزۇگۇمنىڭ كۆزى ئەمدىلا يۇمۇلىۋىدى ، ئۇنى يېنىدا ياتقان قىزلارنىڭ ۋاڭ - چۇڭى ئويغىتىۋەتتى ، قارىسا

قىزلارنىڭ ھەممىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كەتكەن.

— ۋاي، نېمە بولدۇڭلار؟— دېدى قېشىدىكى گۈلنىسا غا قاراپ.

— خېلىچە خېنىم قېچىپ كېتىپتۇ!— دېدى قورققىنىدىن تىترەپ ئاغزى سۆزگە كەلمەي قالغان قىز.

— قانداقچە؟...

— بىلمىدىم. بىزنى چېرىكلەر: «نەدىن بولسىمۇ تاپسىلەر. بۇنى سىلەر چوقۇم بىلىسىلەر» دەپ ئورۇنلىرىمىزدىن تۇرغۇزۇۋەتتى.

بىر چاغدا ئۇلارنىڭ قېشىغا قىرلىق دۇبۇلغا كىيگەن چېرىك يېتىپ كەلدى ـ دە:

— قېنى، سەپكە تۇرۇش، سەن قانجۇقلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈۋەتمىسە تىنچ بولۇشمايدىغان ئوخشايسەن،— دېدى.

— نۇزۇگۇم ھەدە، راستتىنلا ئۆلتۈرۈۋېتەرمۇ؟— دېدى گۈلنىسا تېخىمۇ تەشۋىشكە چۈشۈپ.

— پوپوزا قىلىۋاتىدۇ. ئەگەر بۇلارنىڭ بىزنى ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان ئويى بولسا شۇنچە يىراق يەردىن ھەيدەپ كېلەتتىمۇ. چېرىكلەرنىڭمۇ غوجىلىرى بار،— دېدى نۇزۇگۇم قىزلارنىڭ كۆڭلىنى بېسىپ،— قورقماڭلار ھېچ نەرسە قىلالمايدۇ.

ئۇيقۇسىنى ئېچىپ ئۇلگۈرمىگەن قىزلار بوپلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ سەپكە تۇرۇشماقتا. ئەتراپ تېخى قاراڭغۇ. شۇڭا ئايالار بىللە كېلىۋاتقان دوستلىرىنىڭ قايسىسى بار، قايسىسى يوق ئىكەنلىكىنى ياخشىراق ئايرىۋالالمايتتى.

— چاپسان ـ چاپسان!— ئۇنلىرى ئىنچىكە چىقىدىغان

چېرىكلەر كېچىكىپ قالغان قىزلارنى نەيزە بىلەن ئۇرۇپ ، ھەيدەپ ئاپىرىپ سەپكە تۇرغۇزۇپ ساناپ كۆردى . ئەھۋالدىن قارىغاندا خېلىچە خېنىمدىن باشقىسى بارەك قىلاتتى . بايا بۆلەكچىلا ئەزۈەيلەپ ۋارقىراپ كەتكەن چېرىك خۇشياقمىغان ھالدا قولىنى شىلتىپ ، بىرنېمىلەرنى دېدى ـ دە ، ئاندىن ئۆزىنىڭ بارىگاھىغا كىرىپ كەتتى . قىزلار قايتىدىن ئورۇنـلىرىغا بېرىپ ئولتۇردى ، بىراق خېلى ۋاقىتقىچە ئۇيقۇلىرى كەلمىدى .

— قېچىشنى خېلىچە خېنىم قېچىپ ، بالاغا بىز قالدۇق ـ مۇ نېمە ؟— دەپ كايىدى بۇۋىئايشەم ،— چېرىكلەرنىڭ تايـ قىنى يەپ ، مۇنداق جاپا تارتقۇچە خېلىچە خېنىمغا ئوخشاش قېچىپ كەتكەن ياخشى ئەمەسمۇ . قۇتۇلۇپ كەتسە ئۆزىنىڭ بەختى ، تۇتۇلۇپ قالسا جاننى قىينىغاندىن كۆرە بۇرۇنراق قارا يەرگە كىرىپ ئارام ئالىدۇ ، ئەڭ بولمىغاندا جەستى يولسىمۇ ئۆز يېرىنىڭ تۇپرىقىدا قالىدۇ .

— بۇ دېگەنلىرىغۇ توغرا ،— دېدى ئۇنىڭ سۆزىنى يېنـ دىكى ئايال قوللاپ .

ئۇيقۇسى قاچقان ئاياللار ئەمدى خېلىچە خېنىمنىڭ غەيـ ۋىتىگە چۈشتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بۇ خوتۇننىڭ قېچىپ كېتىشىنى ماقۇل كۆرسە ، بەزىلىرى ئۇنى ئاغزىغا كەلگەن سۆزلەر بىلەن تىللىدى . بىر چاغدا ئاياللارنىڭ پارىڭىنى بۆلۈپ ، يىراقتىكى ئەرلەرنىڭ ئارىسىدىمۇ ۋاڭ ـ چۇڭ كۆـ تۈرۈلدى .

— بۇگۈن كېچىدە ئەرلەر ئىچىدىنمۇ بىرمۇنچەئادەم قېـ چىپ كېتىپتۇدەك ،— دېدى مۇنداق چاغلاردا ھەممىدىن بۇرۇن خەۋەر تاپىدىغان بۇۋىئايشەم .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
تەرجىمە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

— هه ، يۈرىكىمده ئوتى بار ئادەم بولسا بۇ تەڭسىزلىكنى چىداپ ياتمىدۇ دەمسىز ،— دېدى نۇزۇگۇم .

يايى - چېرىكلەر ئالتۇن - كۈمۈشتىن كۆرە ئاياللارنى ياخشى كۆرىدىغان ئەمەلدارلارغا سوۋغا قىلىش ئۈچۈن ئەڭ گۈزەل چوكانلارنى پايلاقچى چېرىكلەر ئارقىلىق كۆزىتىپ كېلىۋاتاتتى . ئامبال خېلىچە خېنىم قېچىپ كەتكەندىن كېيىن ئايال تۇنغۇنلارنى نازارەت قىلىشنى تېخىمۇ كۈچەيتتى . بۇنىڭ هەممىسىنى سېزىپ ، بىلىپ كېلىۋاتقان نۇزۇگۇم بۇ چېرىكلەردىن قۇتۇلۇشنىڭ باشقا يوللىرىنى ئويلاشقا باشلىدى : «قاچسامۇ قىزىمنى ئۆلتۈرۈپ ، دادامنى قاتىغىر قاقشاتقان چېرىكلەرنىڭ بىرىدىن بولسىمۇ ئىنتىقام ئالماي قويماسمەن» دېدى ئىچىده . ئۇ هاياتتا قېينىلىپ ياشاپ ، باشقا سەل ئېغىر كۈن چۈشكەنده كۈرەش قىلماي ، بىكاردىن - بىكار ئۆلۈۋېلىشنى ئادەمنىڭ ئاجىزلىقى دەپ بىلەتتى .

نۇزۇگۇمنىڭ ئويىنى گۈلنىسانىڭ :

— قاراڭا ، چېرىكلەر خېلىچە خېنىمنى تۇتۇۋاپتۇ !— دېگەن سۆزى بۆلۈۋەتتى ،— ئەنە سۆرەپ ئەكېلىۋاتىدۇ .

ئولتۇرغان ئورۇنلىرىدىن سەكرەپ تۇرغان قىزلار جىم بولۇشتى . خېلىچە خېنىمنىڭ قۇندۇزدەك قارا چاچلىرى چۈۋۈلۈپ ، كىيىم - كېچەكلىرى توپا - چاڭ بولۇپ كېتىپتۇ . قىزىل تاۋاردىن تىكىلگەن ئىشتىنىنىڭ پۇچقاقلىرى يىرتىق ، پاچاقلىرى قېپىالمىڭاچ كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇچىسىدا يالاڭ كۆڭلەكتىن باشقا هېچنېمە يوق . بۇ كۆڭلەكنىڭمۇ مۇرىسى يىرتىلىپ ، ياقا تۇگمىلىرى ئۈزۈلۈپ كەتكەچكە مەيدىسىنىڭ يېرىمى ئوچۇق ئىدى . بۇ چوكانىنى چېرىكلەر خېلىلا ئۇرغان بولسا كېرەك : ئاغزى - بۇرنى قان ، يۈز -

كۆزلىرى كۆكسىپ ساق يېرى قالمىغاندى .

— قادىر دەرۋىش بىلەن يانتاق يېرىدىن تۇتۇۋاپ-تۇدەك ،— دېدى بۇ گەپنى چېرىكلەردىن ئاڭلىغان بۇۋىنايىشەم ،— چېرىكلەر دەرۋىشنى نەيزە سانجىپ ئۆلتۈرۈۋېتىپ-تۇ .

— ئەمدى خېلىچە خېنىمنى ئۆلتۈرۈۋەتمىسە بولاتتىغۇ .

قورقۇپ كەتكەن قىزلار چېرىكلەر بىلەن خېلىچە خې-نىمنىڭ ھەربىر قەدىمىگچە سەپسېلىپ قاراشماقتا . ئۇلار-نىڭ يۈرتدىشىغا ئىچى ئاغرىسىمۇ ، لېكىن ھېچقايسىسىغا ئېغىز ئېچىشقا تىلى بارمايتتى ، قىسقىسى پېتىنالمايتتى .

— بۇلار مېنى تۇتقۇن قىلغىنى بىلەن قەلبىمنى بوغۇش-لىيالمايدۇ . سەنلەر قادىر دەرۋىشنىڭ تىرىنقىغىمۇ ياراشماي-سەن . مېنى ئۆزلىرىڭگە خوتۇن بولىدۇ دەپ ئويلاشما . قو-لۇڭدىن كەلسە نېمىشقا مېنىمۇ ئۆلتۈرۈشۈۋەتمەيسەن ؟

چېرىكلەر خېلىچە خېنىمنىڭ دولىسىغا نەيزە بىلەن ئۇرۇپ ئىتتىرىۋىدى ، ئۇ توپلىنىپ تۇرغان قىزلارنىڭ ئوت-تۇرىسىغا يىقىلدى .

— سەۋر قىلسىلا ، خېلىچىخان ،— ئايالالر ېشىنى كۆ-تۇرمەي يىغلاۋاتقان چوكانغا تەسەللى بېرىشكە باشلىدى .

بۇ پاراڭ سەل بېسىلىپ قىزلار تىنچلىنىۋىدى ، كىم-لەرنىڭدۇر چوڭ يولدا قارا ـ كۆرەڭ بولۇپ كېلىۋاتقىنى كۆرۈندى .

— ھەي ، چەتتە ئۇرۇڭلار ، ئات ھارۋىلار كېلىۋا-تىدۇ !— دېگەن ۋاڭ ـ چۇڭ ئاڭلىنىشىغا سۇرگۈنلەر يەنە ئوپۇر ـ توپۇر بولۇپ كېتىشتى .

— بۇ يەنە نېمە بالا ـ قازادۇر ،— سۇرگۈنلەر شۇنداق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىكى تاپرىسى

دېيىشىپ يولنىڭ چېتىگە چىقىشىغا ، قارا بوراندەك كۆرۈنگەن توپ ئادەملەرنىڭ قېشىدا توختىماي ئىتتىك ئۆتۈپ كەتتى . ئۇلار تۆت تەرىپىنى چېرىكلەر قورشىۋالغان ئات هارۋىسىمۇ تۇزۇكرەك كۆرۈپ ئولگۈرگىنى يوق . سۇرگۈن قىلىنغانلار چوڭ يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلار ئۆزلىرىنى قۇتۇلدۇرۇۋالغىلى كەلگەنلەر ئوخشايدۇ دەپ ئاتلىقلارغا يەنە قىنلىشىۋىدى ، چېرىكلەر ئۇلارنى قىلىچ ـ نەيزىلەر بىلەن ئۇرۇپ قوغلاشقا باشلىدى .

— هەي ، قىزلار ، هازىر چېرىكلەر قەپەس ئورنىتىلغان هارۋىدا ئېلىپ ماڭغان جاهانگىر غوجا ئىكەنغۇ !— دېدى بۇۋىئايشەم .

— هوي ، مۇنۇ خوتۇن نېمە دەيدۇ !— ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى گۈلنىسا .

— ئۇلار ئۆزلىرىچە بىزنى ئۇخلاۋاتىدۇ دەپ ، غوجىمىز-نى قېشىمىزدىن تاڭ سەھەردە ئېلىپ ماڭغانىكەن ـ دە . بۇنى ئەرلەر كۆرگەن بولسا غوۋغا چىقىرىشى مۇمكىن .

— هە ، راست دەيسىز . ئۇلارنىڭ كېلىۋاتقانلىقى هەققە-دە ماڭا دەرۋىشلەر ئېيتقان ،— دېدى سۆزگە ئارىلىشىپ خېلىچە خېنىم ،— غوجامنى ئىسهاق ۋاڭ چىڭ چېرىكلىرىگە ئالاي دېگەن يەردە تۇتۇپ بەرگەنىكەن . شۇنىڭدىن كېيىن ئەي جياڭجۇن ئۇنىڭغا : «خانغا سادىقلىقىڭنى كۆرسىتىش ئۈچۈن جاهانگىر غوجىنى ئۆزۈڭ بېيجىڭغا ئاپىرىسەن» دەپ بۇيرۇپ-تۇ . شۇڭلاشقا هازىر غوجامنى قەپەسكە سولاپ ، ئىسهاق ۋاڭنىڭ ئۆزى ئېلىپ مېڭىپتۇدەك .

— خۇشامەت قىل دېسە ، شۇنچىلىكمۇ قىلغان بار-مۇ ؟— دېدى بۇۋىئايشەم .

— جاھانگىر غوجىدىن چۆچۈپ قالغان چىگ چېرىكلە-رى ئۇنى ئۆزلىرى يالغۇز ھەيدەپ مېڭىشتىن قورقىدۇ ئە-مەسمۇ ،— دېدى ئۇلارنىڭ گېپىنىڭ تىڭشاپ تۇرغان نۇزۇ-گۇم .

چېرىكلەر جاھانگىر غوجىنى ھەيدەپ ماڭغان ئىسھاق ۋاڭنىڭ لەشكەرلىرى ئۆتۈپ كەتكۈچە سۈرگۈنلەرنى ئۇرۇپ ، قوغلاپ چوڭ يولغا يېقىن كەلتۈرمىدى . پەقەت ئۇلار خېلىلا ئۇزاپ ، كۆزدىن غايىب بولغاندىن كېيىنلا بىر يايى بۇگۇن كېچە قادىر دەرۋىشنىڭ قىلغان ئىشىنى ئەسلەپ غەزەپ بىلەن سۆزلىدى :

— مەن قەشقەردىن چىققاندىلا دەرۋىشلەرنى يېقىن يولا-ئايلى دېۋىدىم ، ئامبال جانابلىرى بىزگە ئۇ قەلەندەرلەردىن نېمە يامانلىق كېلەتتى ، دەپ ئىشقا بىپەرۋالىق قىلدى . مانا ئەمدى ئۇلار ھېشىمىزغا چىقتى ،— دەپ چېرىكلەرگە مۇرا-جىئەت قىلدى ،— تاڭ ئاتقۇچە بىرمۇ دەرۋىش ـ قەلەندەر قالمىسۇن ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى يوقىتىڭلار . قولغا چۈش-كەنلىرىگە كىشەن سېلىپ ، سۈرگۈنلەرگە قوشۇپ ھەيدەپ مېڭىڭلار ، بولمىسا ئۇلار ئىشىمىزنى بۇزىدۇ .

يايىنىڭ بۇيرۇقىنى ئاڭلىغان چېرىكلەر قىزلارنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان دەرۋىشلەرنىڭ قولغا چۈشكەنلىرىنى ئۆلتۈرۈپ ، قالغانلىرىنى ئىككىنچى سۈرگۈنلەر تەرەپكە كەلمەس قىلىپ قاچۇرۇۋەتتى .

V

كېچىسى دەم ئالغان تۆگىلەرگە تېڭىقلار ئارتىلىپ ،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۇتلىرىغا زەنجىر كىشەنلەر سېلىنغان تۇنقۇنلار بىر قېتىم ساناقتىن ئۆتكۈزۈلۈپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار يەنە يولغا چىقتى . لېكىن بۇ يەردىمۇ ئۆتكەن كۈنلەردىكىگە ئوخشاش بىرنەچچە ئادەمنىڭ جەستى كۆمۈكسىز قالدى . تۇنقۇنلار دالانىڭ چاشقان ، كەسلەنچۈك ئويۇۋەتكەن پوراپاڭ توپىسىنى توزۇتۇپ ، باشلىرىنى تۆۋەن ساڭگىلاتقان هالدا ئىلگىرىلەپ ماڭماقتا . تاغ تىزمىلىرى بىلەن يېزىلار بارغانچە يىراقتا قالماقتا .

ئۆتكەن كېچە يۇز بەرگەن خېلىچە خېنىم ۋەقەسىدىن كېيىن ئۇلارنى ئەگەشكۈچى دەرۋىشلەرمۇ قالمىدى .

يۇز - كۆزى ئىششىپ كەتكەن خېلىچە خېنىم بولسا ، گەپ - سۆزلەرگە ئانچە ئارىلاشماي ، چېرىكلەردىن يېگەن تايىقىنى ئەمەس ، قادىر قەلەندەر بىلەن بىر - ئىككى ساەەت بولسىمۇ بىللە ئۆتكۈزگەن دەقىقىلىرىنى ئويلاپ كېلىۋاتاتى . يىراقتىن ساپايىلىرىنى شاراقشىتىپ ناخشا ئېيتقان دەرۋىشلەرنىڭ ئۈنى ئاڭلىنىپ قالسا ، بېشىنى دەس كۆتۈرۈپ شۇلار تەرەپكە قارايتتى . خېلىچە خېنىم ۋەقەسىدىن كېيىن بۇ تۇنقۇن ئاياللارنى هەيدەپ مېڭىش ئاسان ئەمەس ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن ئامبال نازارەت قىلىشنى تېخىمۇ چىڭىتىۋەتكەنىدى . ئاياللارنىڭ يېنىغا دەرۋىش - قەلەندەرلەر تۇرماق يولدا ئۇچراشقان يېزىلىق ئادەملەرنىمۇ يولاتمايتتى .

— ئالدىمىزدا يىگىتلەر كۆرۈنۈپ ماڭسا كۆڭلىمىز توق تۇراتتى ، بېشىمىزغا كۈن چۈشسە شۇلار ئەسقېتىپ قالىدىغاندەك بىلىنەتتى . مانا ئەمدى ئۇلار ئۆزاپ كېتىۋىدى يېتىمسىراپلا قالدۇق ،— دېدى بۇۋىئايشەم .

سۇرگۈنلەرنى هەيدەپ كېلىۋاتقان بەش يۇز ئاتلىق چې-

ربكمۇ يولدا يەرلىك خەلقلەردىن بۇلاپ - تالاپ ئىچكەن بوزىنىڭ ۋە چېكىۋالغان نەشىلىرىنىڭ تەسىرىدە ئېزىلىپ ، ئاتلارنىڭ ئۇستىدىن چۈشۈپ قالىدىغاندەك ئارانلا ئولتۇراتتى . ئۇلار پەقەت سۇرگۈنلەر ۋاڭ - چۇڭ چىقارغاندىلا باشلىرىنى كۆتۈرىسە باشقا ۋاقىتتا بېشىنى كۆتۈرىدىغاندەك ئەمەس . ناگان - ناگاندا چېرىكلەرنىڭ كەيپىنى بۇزۇپ ئامبالىنىڭ توۋلىغىنى ئاڭلىنىپ قالاتتى . ئۇمۇ پەقەت مەھەللىلەرگە يېقىنلاشقاندىلا ئەس - هوشىنى يىغىسا ، باشقا ۋاقىتتا هېچ نەرسە بىلەن كارى يوق ، ئۆز ئوي - خىيالى بىلەنلا ئىدى .

— مۇنۇ خارابلاشقان شەهەر ، يېزىلاردىن ئۆتكەندە قېشىمىزدا ئەركەكلەر بولمىسىمۇ دەهشەتلىك ئىكەن ،— دېدى يېشى ئوتتۇزلارغا بېرىپ قالغان ، ئەمما ئۆزىنى يوقاتمىغان ئېگىز بويلۇق ، ئاق سېرىق ئايال . ئۇ تېگى بېغىررەڭ ، گۈللۈك نېپىز كۆڭلەكنىڭ جىيەكلىرىگە زەر تۇتۇۋالغان . ئەمما ئۇ يولغا چىققاندىن بېرى مۇشۇ كۆڭلەكنى سالماي كىيىۋەرگەنلىكتىن ئۆڭۈپ ، پۈرلىشىپ كەتكەنىدى . ئايالنىڭ ئەگىرى تېقىمىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان تۇم قارا چېچىغا قامغاق بىلەن يانتاق تىكەنلىرىنىڭ يوپۇرماقلىرى چاپلىشىپ قالغان ، نەچچە كۈندىن بېرى ئۇنىڭ مۇشۇنداق كېلىۋاتقىنىغا هېچكىم سەپسالمىغانىدى . هە ، هازىر سۆز قىلغان چاغدىلا هەممىنىڭ كۆزى بۇ ئايالنىڭ كالتىراپ كەتكەن كۆڭلەكگە چۈشتى .

— مۇنۇ كۆڭلەكنىڭنى سېلىۋېتىپ ، باشقا بىر كۆڭلەك كىيىۋالسىڭىزمۇ بوپتىكەن ، ئالمىخان هەدە ،— دېدى ئۇنىڭ بىلەن بىر قاتاردا كېلىۋاتقان گۈلنىسا .

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— هاي ي ... سىڭلىم ، مۇنداق كۈنلەرگە قالىدىغىنىمىز
نى كىم بىلىدۇ دەيسىز . مەن تېخى ئاياللارنى ھېيتگاھقا
يىغۇۋېتىپتۇ دېسە ، جەڭدىن غەلىبە بىلەن قايتقان ئوغلانلارنى
قارشى ئالىدىغان چېغىمىز دەپ ، ئۆزۈمچە ئۇيلا ـ ئەڭلىكلە-
رىمنى سۈركەپ ، چىرايلىقراق مۇشۇ كۆڭلىكىمنى ئۈچامغا
ئارتىپلا چىقىپتىمەن . غوجام بىلەن غازاتتىن قايتقان ئەر-
كەكلەرنىڭ ياخشىسىنى ئىزدەيمەن دەپ ، ماۋۇلارنىڭ قولىغا
چۈشۈپ قالدىم ئەمەسمۇ ؟ !

— ھە ، مانا ئەمدى ياخشى ئەركەككە تازا يېتىشتىلا !—
دېدى خېلىچە خېنىم تەنە ئارىلاش ھېلىقى خوتۇنغا .

— بۇلارنىڭ ئونىنى قوشۇپ قازاندا قاينىتاتسىمۇ بىر ئەر-
كەكنىڭ شورپىسى چىقىدىغاندەك ئەمەس . ئۇلارنىڭ ھەربە-
رى مېنىڭ بىر يانپىشىمغا تەڭ كەلمىگۈدەك .

— بويى كىچىك بولغىنى بىلەن قىلىقى چوڭدۇر
بەلكى ،— دېدى يەنە بىر جۈۋان گەپنى چاقچاققا ئايلاندۇر-
ماقچى بولۇپ .

— ھەي تاڭەي ... ئاتتا پورلىشىپ ئولتۇرغىنىغا قارە-
غاندا ، ئۇلارمۇ چاغلىقتەك قىلىداي .

خوتۇن ـ قىزلار بىرئاز كۈلۈشۈپ ، چاقچاق قىلىشۇدە-
دى ، كۆڭۈللىرى كۆتۈرۈلگەندەك بولۇپ قالدى . بەزىدە يىغ-
لاپ ، بەزىدە چوڭقۇر غەم ـ قايغۇدا كېلىۋاتقان قىزلارنى
نۇزۇگۈمغا ئوخشاش قوشاقچىلار ناخشا ئېيتىپ كۆڭۈللىرە-
نى خۇش قىلاتتى .

* *

تۇتقۇنلار دەل ـ دەرەخلىرى كۆكىرىپ كۆرۈنگەن ئاق-سۇغىمۇ يېقىنلاشتى . بۇ چاغدا قاچان ھاردۇق ئالمىزكىن دېيىشىپ كۆزلىرى تۆت بولۇڭاتقان تۇتقۇنلار پۈت ـ قوللىرى بوشىشىپ ، ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەندى .

— ئاقسۇنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمىز ، بۇ پەلەكنىڭ گەردىشىدە ، مانا ئەمدى ئۇنىمۇ كۆرىدىغان بولدۇق ،— دېدى بۇۋىئايشەم .

— ھە ، ئاقسۇنى كۆرمىگىنىڭىز بىلەن ئىدىشلىرىدە تالاي قېتىم چاي ئىچكەن بولغىيدىڭىز . مانا شۇ ئىدىشلەرنى مۇشۇ يەردە چىقىرىدۇ ،— دېدى نۇزۇگۇم بۇۋىئايشەمگە قاراپ ،— ئاقسۇلۇقلار كېگىز بېسىشقىمۇ بەك ئۇستا كېلىدۇ .

— قانچە قىلغان بىلەن چارۋىچى خەلق ئەمەسمۇ ،— دەپ سۆز قىستۇردى بىر ئايال ،— ئۇلارغا تاغ قىرغىزلىرى يېقىن ـ دە .

— ئاۋۇ شەھەر چېتىدە تۇرغان نېمىكىنە ؟— دېدى ئۇياق ـ بۇ ياققا قىزىقىپ قاراۋاتقان گۈلنىسا .

— سېپىلغۇ ،— دېدى بۇ ئەتراپىنىڭ يەر ـ شارائىتىنى بىلىدىغان بىر قىز .

— بۇ يولدا مۇنداق نەرسىلەرگە كۆپ شاھىت بولىدىغان ئوخشايمىز . مانا بۇنىڭدىن ئاتمىش ـ يەتمىش يىل ئىلگىرى بولغان جەڭدە مۇنۇ ئاقسۇ دەرياسىدىمۇ مىڭلىغان يىگىتلەرنىڭ قېنى ئاققان . ئۇنىڭ نېمىسىنى ئېيتىسىلەر ، شۇ جەڭ-لەردە چوڭ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغان ئاقسۇلۇقلار كۆپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نەرسىنى باشتىن ئۆتكۈزۈپتىكەن . بۇ يۇرتنىڭ خەلقى ئەزەل-
دىن جاپانى كۆپ تارتىپ كېلىۋاتقان جەڭگىۋار خەلق .
تۈنۈگۈنلار ئىككى دەريانىڭ قوشۇلغان يېرىگە جايلاشقان ،
ئەتراپى ئېگىز سېپىل بىلەن قورشالغان ئاقسۇ شەھىرىگە
سەپسېلىپ قاراشماقتا .

ئۇلار شەھەرنى ئىككىگە بۆلۈپ ئۆتىدىغان چوڭ يولنىڭ
ئوستىدىكى دەرۋازىدىن كىرىپ كەلگەندە بۇ يەرنىڭ ئاھالىسى
ئۇلارنىڭ ئالدىغا كۆچۈپ دېگۈدەكلا چىقىشتى . ئەمما بەش
يۈز ئاتلىق چېرىككە بۇ يەردىكى تېز ئېتىلىدىغان مىلتىقلار
بىلەن قوراللانغان چېرىكلەر قوشۇلۇۋىدى ، ھېچكىمنى تۈتە-
قۇنلارغا يېقىن كەلتۈرمىدى .

چوڭ كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئۆرۈلگەن ئىمارەت-
لەر ، كېسىلگەن دەرەخلەر بۇ يەرگىمۇ يېقىنلا قەشقەر
تەرەپتە يۈز بەرگەن چوڭ جەڭنىڭ شالتىقى تەگكەنلىكىنى
كۆرسىتىپ تۇراتتى . ئەمما چوڭ كوچىدىكى رەستىلەردە
تۇرغان سودىگەرلەر كىيىم - كېچەك ، يېمەك - ئىچمەك ،
يەل - يېمىشلەرنى تىزىۋېلىپ ، گويا مۇنۇ تۈتقۇنلارغا سېتە-
ۋالايلى دېگەندەك ، مالىرىنى ماختاپ ۋارقىراشماقتا . قازاق-
لاردىن ھورلىرى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان تاماقلارنىڭ خۇش پۇ-
راقلىرى نەچچە كۈندىن بېرى ئۆي تامىقىنى كۆرمىگەن تۈتە-
قۇنلارنىڭ ئىشتىھالىرىنى قوزغىماقتا . ئۇلار كۈننىڭ ئىس-
سىقىدا ئۇسساپ قۇرۇپ كەتكەن كېكىرەكلىرىنى قىرىشتۇ-
رۇپ ، تۈكۈرۈكلىرىنى يۇتۇپ قويماتتى . قورساقلىرى ئاچقان
قىزلار قازانلاردىن ئۇسۇپ ئېلىنىۋاتقان پولۇلارنى ، تونۇر-
لاردىن سويۇلۇۋاتقان سامسىلارنى ئويلىماسلىققا تىرىشىپ ،
يوغان دەرەخلەر سايىسىدە كىشىلەرنىڭ چاچلىرىنى چۈشۈرۈ-

ژانقان ساتىراشلارغا ، رەستىلەردىكى تىزلىپ كەتكەن ياڭزا - ياڭزا كىيىم - كېچەكلەرگە ، ساقاللىرى ئۆسۈپ ، كىندىكىگە يېتىپ دەپ قالغان مۇزدۇزلارنىڭ تىككەن مەسە - چېتىكلىرىگە ، يول چەتلىرىدىكى كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇرىدىغان مەسچىت - مەدرىسىلەرگە ژە كارژان سارايلارغا قارايتتى . لېكىن بەربىر ئوي - خىياللىرى ئاشۇ ئالدىغا پەرتۇق تارتىۋېلىپ ، قوللىرىغا يوغان كەپكۇر ژە ساپلىقلارنى تۇنقان ، يۇزلىرى پوكاندەك قىزارغان يوغان قورساقلىق ئاشپەزلەرنىڭ ئېشىدا ئىدى . تۇتقۇنلار شەھەر-نىڭ قاق ئوتتۇرىسىنى كېسىپ ئۆتىدىغان چوڭ يول بىلەن مېڭىپ ، چارسۇ مەيدانىدىكى يايما بازارغا يېقىنلاشقاندا ، باش-لىرىغا ياغاق دوپپىلارنى كىيىپ ، يەكتەكلىرىنىڭ سىرتىدىن پوتا باغلىۋالغان مەدىكارلار بىلەن باشلىرىغا سەللە ئورىۋال-غان موللىلار ، چوڭ ياشلىقلار قوللىرىنى كۆكسىلىرىگە قويۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقتى . ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېگۈ-دەك قايغۇلۇق ، كۆزلىرى ياش ئىدى . كىيىم - كېچەكلىرى قەشقەر خەلقىنىڭكىگە قارىغاندا بەك ئاددىي ، ئۆزلىرى بولسا خۇددى ژەيرانلىشىپ ، خارابلىشىپ كەتكەن ئىمارەتلەردەك توزۇپ ، ئۆپراپ ، قانداقتۇر ئېغىر غەم - قايغۇغا كۆمۈلۈپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى .

— بۇ يەردە خەنزۇلارمۇ كۆپ ئوخشىمامدۇ ؟ — دېدى قىزلار مۇرىلىرىدىكى ئەپكەشلەرگە سېۋەتلەرنى ئېسىپ ، پۇتلىرىغا لاتا خەي كىيىپ ، چاچلىرىنى قىسقا قىلىپ كەس-تۇرگەن جۇغى كىچىك ئادەملەرگە قاراپ .

— ھە ، ئاقسۇغا كىملەر كەلمىدى دەيسىز . جاھانگىر غوجا بىلەن بولغان ئۇرۇشتا مانجۇلارنىڭ ئاساسىي كۈچى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

مۇشۇ شەھەرگە توپلاندى ئەمەسمۇ .

— ئۇ دېگىنىڭىز راست ، ئەمما كېيىنكى يىللىرى كەينى - كەينىدىن يۈز بېرىۋاتقان ئۇرۇشلار بۇ يەرنىڭ خەلقىنىمۇ گادايلاشتۇرۇپ ، نامراتلاشتۇرۇۋەتسە كېرەك ، — دېدى نۇزۇگۇمنىڭ سۆزىگە قوشۇلغان بۇۋىئايشەم ، — رەستىلەردىكى دۇكانلاردا نەرسىلەر كۆپ بولغىنى بىلەن خېرىدارى ئاز ئىكەن ئەمەسمۇ . شۇڭا ئۇ نەرسىلەر توپا بېسىپ ياتمامدۇ . ئاۋۇ دەرەخلەرنىڭ سايىسىدە ئاچتىنئاچ يېتىپ كەتكەن ئادەملەرنى كۆردۈڭلارمۇ ؟

— قەشقەرگە يېتىدىغان يەر يوق ئوخشايدۇ - دە :

— ماۋۇ يەردە قوي ساتىدىكەن . ئاۋۇ قويلارنى قاراڭلا- را ، — دېدى بۇۋىئايشەم خېلىچە خېنىمنىڭ ئاغزىغا لوقما سېلىپ .

— هاي ، قېرىنداش ، قويۇڭ قانچە پۇل ؟ — دەپ ۋارقىرىدى ئىلگىرىكىدەكلا چەتتىن بىرىنى كۆرۈپ قالسا جانلىنىپ كېتىدىغان خېلىچە خېنىم .

— سىزدەك جانانلار ئالىدىغان بولسا ھېكارغا بېرىۋېتىمەن ، خېنىم ، — قالپاق كىيىۋالغان قىرغىز يىگىت ئۆزىدىن يىراقلىشىۋاتقان خېلىچە خېنىمنىڭ كەينىدىن ۋارقىراپ .

— قولۇڭدىن كەلسە بىزنى ماۋۇ چېرىكلەردىن ئايرىۋالمامسەن ، — دېدى خېلىچە خېنىم بۇرۇلغان پېتىچە ۋارقىراپ .

— ئۇنىڭدىن ۋايىم قىلماڭ ، بەربىر ئارقاڭلاردىن قوغلاپ يېتىمىز . سىز ئاغ قىرغىزلىرىنىڭ بوش چاغلىماڭ ، — دەپ جاۋاب بەردى قىرغىز يىگىت .

— قويسىلىرا ، خېلىچەم ، ئاۋۇ يىگىت كەينىلىرىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى بۇۋىئايشەم .

— مەيلى ئەمەسمۇ . ھېيتگاھدىن بىر ئۆتسەك كەينىدىن ئونلاپ ئەركەك ئەگىشەتتى . ئاقسۇنىڭ بازىرىدا بىر ئەركەك ئەگەشسە نېمە بوپتۇ !

خېلىچە خېنىم بۇ يىگىتكە ئۆزىنىڭ يېقىپ قالغىنىغا مەمنۇن بولدى .

— بۇ جان غەم - قايغۇ ئوچۇنلا يارالغانمىدى . ئويناساقمۇ ، ئويىنىمىساقمۇ بەربىر ئۆلۈپ كېتىمىز .

ئۇلار بىر ئاز ئالدىغا ئىلگىرىلەش بىلەنلا ئالدىلىرىدىن قوللىرىنى سوزۇشتۇرۇپ ، تىلەمچىلەر چېقىشقا باشلىدى .

— ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك مۇنۇلارنى قاراڭلارا ! ئۇلار بىزدىن خەير - سەدىقە سوراۋاتقىنى نېمىسى ؟ — دەپ سۆز قىستۇردى خېلىچە خېنىم .

— ھەـ ، بۇلارنىڭ ئەھۋالىنى بىزدىنمۇ يامان ئوخشايدۇ ، — دېدى نۇزۇگۇم .

ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقان ئاقسۇ خەلقىمۇ ئۆزئارا سۆزلىشەتتى ، ئۇلار مۇنچىۋالا كۆپ قىزنى ھەيدەپ ماڭغانلىقىنى ئىلگىرى كۆرمىگەنلىكتىن ھازىر ھەيران بولۇپ قېلىشىۋاتاتتى .

— ۋىيەي ، بۇلارنىڭ كۆپچىلىكى تۇرمۇشقا چىقىشقا ئۆلگۈرمىگەن ياپياشلا قىزلارغۇ . بىچارىلەرنىڭ كالپۇكلىرىنى گەز باغلاپ كېتىپتۇ ؛ بەزىلىرىنىڭ پۇتلىرى يالاڭ ئاياغ ئىكەن . ئۇلار مۇشۇ تۇرقى بىلەن ئىلگىرى يېتىپ بارالماستىن ھەممىسىلا مۇزداۋاندىن ئۆتكىچە قىرىلىپ كەتمىسىلا...

— نېمانچە چىرايلىق قىزلار بۇ ! ئۇلار چېرىكلەرگە زايە

كېتىدۇ جۇمۇسلا .

بىر چاغدا تېرەك سايىسىدە سۇ سېتىۋاتقان ئون ئىككى ياشلار چامىسىدىكى چاچلىرى ئۇششاق ئۆرۈلگەن قىزچاق قاپاقنى كۆتۈرۈپ تۇتقۇنلار تەرەپكە يۈگۈردى .

— مەڭلار ، ئىچىڭلار ! — دېدى ئۇ تۇتقۇنلارنىڭ يېنىغا يېتىپ بېرىشى بىلەنلا قولىدىكى قاپاقنى ئۆزى دېمەتلىك قىزغا تۇتقۇزۇپ . قىز قاپاقتىكى سۇنى يۇز - كۆزلىرىگە چېچىشتۇرۇپ ، بىر - ئىككى يۇتۇم ئىچە - ئىچمەيلا باشقىلار ئەكەتتى .

— ئىچىڭلار ، تويمىساڭلار يەنە ئەكېلىپ بېرىمەن . ئۇسسۇزلۇقۇڭلار قانغىچە ئىچىڭلار !

— دادام ئاقسۇلۇقلارنى ئۇيغۇرلار ئىچىدىكى ئەڭ ئاق كۆڭۈل ، مەرد خەلق دەيدىغان ، راست ئېيتىپتىكەن ، — دېدى نۇزۇگۇم قېشىدىكىلەرگە بۇ يۇرتنىڭ ئادەملىرى ھەقىقىدە ئاڭلىغانلىرىنى ئەسلەپ .

يولنىڭ چېتىدىكى خەلق چېرىكلەرنىڭ يېقىنلاتمىغىنىغا قارىماستىن كوچىدىكى تەنزىلەر بىلەن داق يەرلەرگە يېيىپ قويۇپ سېتىۋاتقان ئالما ، نەشپۈت ، نان - توقاچ ۋە قورۇتلىرىنى سېتىۋەتلىرى بىلەنلا «يەڭلار ، قېرىنداشلار !» دەپ ، تۇتقۇنلارغا بېرىشكە باشلىدى . لازا ، پىياز سېتىۋاتقان يېشى چوڭراق بىر ئايال ئۇچىسىدىكى چاپىنىنى يېشىپلا تۇتقۇنلار ئارىسىدىكى كۆڭلىكى يىرتىلىپ ، تەنلىرى كۆرۈنۈپ قالغان بىر قىزغا :

— مەڭ ، قىزىم ، كىيىۋېلىڭ ، — دەپ تاشلاپ بېرىۋىدى ، ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى باشقا ئاقسۇلۇقلارمۇ چاپان - چاپىسى بىلەن پۈتلىرىدىكى مەسە - كالاچلىرىنى يېشىپ ، تۇتقۇن-

لارغا بېرىشتى . بايىقى كىچىك قىز بولسا بىرنەچچە قېتىم يۇگۈرۈپ سۇ توشۇدى . ئۇنى كۆرۈپ قالغان بىر چېرىك :

— هاي ، شۇمتەك ، بۇياققا ئۆت !— دېگەن پېتى كەيـ-نىدىن قوغلاپ بېرىپ ، كىچىك قىزنىڭ بېشىغا نەيزە بىلەن ئۇرۇۋەتتى . قىز چەتكە چىقىپ ئۇلگۈرمەستىنلا يىقىلدى .

— ۋىيەي ، ئۇرۇۋەتتى ، يائاللا ، بۇ نائىنساپلار نارەسـ-دىلىكىگىمۇ قارىمىدا ، — بايىاتىن بېرى تۇنقۇنلارغا خېلى يېقىنلىشىپ قالغان خەلق ۋارقىرىشىپ ئۆزلىرىنى چەتكە تارتتى .

يول بويلىرىغىلا سېلىنغان تونۇرلارغا نان ، سامسا يېقـ-ۋاتقان ناۋاي ، سامسىپەزلەر بىلەن تاماق ئېتىۋاتقان ئاشپەز-لەر ئاخىرقى يىللاردا ئىچكىرىدىن چىققان مانجۇ چېرىكلىرى-نىڭ نۇرغۇن ۋەھشىيلىكلىرىنى كۆرگەن بولسىمۇ ، ئەمما نارەسىدە قىزلارغا مۇنداق قول كۆتۈرگىنىنى كۆرمىگەنىدى . بۇ ۋەقە ئۇلارنىڭ ئىچىنى ئېچىتتى :

— يا ئاللا ، بۇ نارەسىدە بالىدا نېمە گۇناھ ! ئىنسان بالىسىمۇ مۇشۇنداق ۋەھشىي كېلىدىكەن ـ ھە !

— ھەدە ، ئاۋۇ خەنزۇ قىزنى قاراڭا . ئۇ بايىقى كىچىك قىزنىڭ قولىدىكى قاپاق بىلەن سۇ ئەكېلىۋاتىدۇ ، — دېدى مۇشۇ توپتىكى ھەممىدىن جۇغى كىچىك قىز چېچىنى ئوغۇل بالىلارنىڭ چېچىغا ئوخشاش كالتە قىلىپ ياستۇالغان ئون ئۈچ ياشلار چامىسىدىكى خەنزۇ قىزنى كۆرسىتىپ .

خەنزۇ قىز تۇنقۇنلارغا قولىدىكى قاپاقنى شەرەت قىلىپ نېمىلەرنىدۇر دەيتتى . بۇ قىزنىڭ كەينىدىن ، ئېھتىمالىم ئانىسى بولسا كېرەك ، تاينىڭ تۇيىقىدەك كىچىككىنە پۇتى بار خوتۇن ئۇششاق چامداپ ، تايتاڭلاپ ، ۋارقىراپ كېلىۋاتاـ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تى .

— ئۇنىڭ قولىدىكىنى ئالساق چېرىكلەر ئۇرۇپ كېتەر-مۇ ؟ — دەپ سورىدى نۇزۇگۇمدىن ئۈسساپ تاقىتى قالمىغان ياش قىز . ئىككى ياشنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قولىغا نەيزە تۇدۇقان چېرىك خەنزۇ قىزغا ۋارقىراپ بىرنېمىلەرنى دېدى . ئەمما خەنزۇ قىزى ئۇنىڭ تىللاپ قوغلىغىنىغا قارىماي تۇدۇقۇنلارغا قاپاقتىكى سۇنى تەڭلىدى .

— ئېلىڭ ، — دېدى نۇزۇگۇم يېنىدىكى قىزغا .

خەنزۇ قىز قولىدىكى قاپاقنى تۇنقۇنلارغا تاپشۇردى - دە ، ئۆزىنى چەتكە ئالتتى . شۇ چاغدا چېرىكلەرنىڭ نەيزىسى بۇ خەنزۇ قىزنىڭ دۇمبىسىگە تەگدى . يەنە بىر چېرىك تۇنقۇنلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ ، ئۇلاردىن قاپاقنى تارتىۋالدى - دە ، يەرگە ئۇرۇپ چېقىۋەتتى .

بۇ ۋەقەگە چەتتە تۇرۇپ قاراۋاتقان خەنزۇ ۋە ئۇيغۇرلار ۋارقىرىشىپ ، چۇرقىرىشىپ نارازىلىق بىلدۈرۈشكە باشلىدى . ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن ئامبالنىڭ چىرقىراپ چىققان ئاۋازىنى ئاڭلاپ ھەممىسى جىم بولۇشتى . تۇنقۇنلار شەھەردىن چىقىپ كەتكۈچە ماتەم تۇتقاندەك ، باشلىرىنى تۆۋەن سېلىشىپ ، گەپ - سۆز قىلماي مېڭىشتى . قولىدىن قاپاقنى تارتتۇرۇپ قويغان ئۇششاق ئۆرۈمە چاچلىق قىز خېلى يىراقچە ئۆپكىسىنى باسالماي يىغلىدى .

ئۇچىنچى باب

I

قەشقەردىن چىققاندىن بېرى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى چۈۋالىشىپ كېلىۋاتقان سۈرگۈنلەرنى چېرىكلەر ئاقسۇغا كەلگەندە بىرنەچچە توپقا بۆلۈۋەتتى. كۆپلىگەن ياش بالىلار بىلەن ئەرلەرنىڭ بىر توپى قۇل ئورنىدا ئىشلىتىش ئۈچۈن لەنجۈغا، يەنە بىر توپى چۆچەك تەرەپكە، خوتۇن ـ قىزلار ـ نىڭ تولىسى مۇزداۋان ئارقىلىق ئىلىخوغا ھەيدەلدى. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بىر ـ بىرىگە ئۆگىنىپ قالغان سۈرگۈنلەرگە بۇ ئايرىلىش تېخىمۇ ئېغىر كەلدى.

كېچىلىرى ھاردۇق ئالغىلى توختىغاندا چېرىكلەر چېدىر ـ بارگاھلىرىنى تىكىپ، مال سويۇپ، قازانلىرىنى قاينىتىشقا كىرىشكەندە خوتۇن ـ قىزلار ئۆزلىرىنى زەي يەرگە ئۆلۈكتەك تاشلىۋېتەتتى. چېرىكلەر قوغلىمىسا ئۇلار مۇشۇ ياتقان پېتى مەڭگۈ ئۇخلاشقا رازى ئىدى. ئەمما ئۇنداق يەردىن ئەتىسى تۇرماق ئاھايىتى تەسكە توختايتتى. تۇنۇقۇن قىلىنغان بۇ قىزلار ئاقسۇغا يەتكۈچە ئۆزلىرىنى نەگە قويارىنى بىلمەي تەرلەپ ـ پىشىپ كېتەتتى. ئەمما مۇزداۋانغا يېقىنلاشقاندا كېچىلىرى بىر ـ بىرگە چاپلىشىپ ياتسىمۇ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۇت ـ قوللىرىنى ئىسسىتالماي ئاۋارە بولاتتى . ئەتىسى بولسا ئۇلار ئورۇنلىرىدىن شۇمشەرىشىپ تۇرۇپ يەنە يولغا چۈشەتتى .

سۇرگۈنلەر چوڭ سايدىن چىقىپ ، سوقما تام بىلەن ياسالغان بىكەتكە كەلگەندە مۇنار ئۈستىدە تۇرغان پايلاقچى نېمىنىدۇر دەپ ۋارقىرىۋىدى ، يالغۇز دەرەخ سايىسىدە مەيدىلىرىنى ئېچىۋېتىپ ئوڭدىسىغا ياتقان ئون بەشچە چېرىكنىڭ ھەممىسى دەرھال ئورۇنلىرىدىن تەڭ تۇرۇشۇپ سەپكە تىزىلدى . ئۇلارنىڭ كۆپى نەشە چېكىۋالغانلىقتىن چىرايلىرى تاتىرىپ ، چانىقىغا ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرى پارقىراپ قالغانىدى . لېكىن شۇنداقتىمۇ ئۇلار سۇرگۈنلەر ئۆتۈپ كەتكۈچە ئۆزلىرىنىڭ كەيپ ئىكەنلىكىنى سەزدۈرمەسلىككە تىرىشىپ ، سەپتە قېتىپ تۇرۇشتى .قىزلار بۇ بىكەتتىن ئۆتۈپ ، تاغ قاپتاللىرىغا يېقىنلاشقانسېرى ئۇچىلىرىغا چەكمەن ، بېشىغا دوپپا كىيگەن ئۇيغۇرلار ئازىيىپ ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا ئاچا مالخايلىق قىرغىزلار كۆپىيىشكە باشلىدى .

بۇ ئەتراپنىڭ تەبىئىتىمۇ باشقىچە ئىكەن . قانچە يۈقىرى ئۆرلەپ ، تاغ ئىچىگە كىرگەنسېرى تەكچىلەر بىلەن ئېدىر-قىرلار باشلىنىۋاتاتتى . مال ئوتلايدىغان بۇ يايلاقلارنىڭ ئوت ـ چۆپىنى قوي يەپ توپىسىنى چىقىرىۋەتكەن بىلەن بۇلاق بويلىرىدىكى چىملىقلار ئەتىياز كۈنلىرىدىكىدەكلا كۆكىرىپ تۇراتتى .

ئېدىر ـ قىرلاردىكى توپ ـ توپ ئۆسكەن تېۋىلغىلاردىن باشقا ھېچ نەرسە يوق . ئۇلار خۇددى يولۇچىلارنى ئۈزىتىپ بېرىپ ئۆزلىرى كەينىدە قالغان بويناقلاردەك قاپتاللاردا يامراپ ئۆسكەنىدى . تاغ چاتقاللىرىدىكى سۇيى مول ساي ـ

جىرالاردا ئاسمان بىلەن بوي تالاشقاندەك ئىنچىكە ، ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەر ، تاللار ، ياۋا ئالما ـ ئۆرۈكلەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇلارنىڭ يوپۇرماقلىرى كۈز كېلىپ ، قىش يېقىنلىشىۋاتقىنىدىن خەۋىرى يوقتەك باھار ئايلىرىدىكىدەك ياپيېشىل تۇراتتى . چوڭ سايغا كىرىپ يۇقىرى ئۆرلىگەنسېرى مۇنداق تال ـ تېرەكلەر ئازىيىپ تېۋىلغا ، دولانا دەرەخلىرى بىلەن ئارچىلار كۆپەيمەكتە . يانباغىرىدىكى كۆلچەكلەردە توختاپ قالغان سۇلار خۇددى يەر تېگىدىن قايناپ چىققاندەك غۇژمەك بولۇپ ، چوقچىيىپ تۇرغان تاشلار كۆزگە ئالاھىدە چۈشۈپ تۇراتتى .

بۇ يوللار بىلەن جەنۇبنىڭ ئادەملىرى تېكەس ، نارىن ئەتراپىدىكى قىرغىزلار ، قارقاربلدىكى ئالبانلار ۋە ئىلى تەرەپتىكى ئۇيغۇرلار بار يەرلەرگە بېرىپ سودا ـ سېتىق ئىشلىرىنى ئېلىپ بارىتتى . تەڭرىتاغدىكى قار ئېرىپ يوللار ئېچىلغاندا سودىگەرلەر ئېچىكىرى ئۆلكىلەردىن قەشقەرىيەدىكى شەھەرلەرگە تارقىلىدىغان يىپەك ماللارنى ، تاشچايلارنى ، تاماق سىڭدۈرىدىغان خۇش پۇراقلىق دورىلارنى ئېلىپ ماڭاتتى . ھازىر ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بۇ يەردىن ئايىغى تارتىلغانىدى . «بىر ئۇينىڭ مۇڭگۈزىگە ئۇرساڭ ، مىڭ ئۇينىڭ مۇڭگۈزى سىرقىرايدۇ» دېگەندەك 1825 ـ يىلىدىكى دېھقانلار ئىنقىلابىنىڭ تەسىرى بۇ تەرەپتىكى ئۇيغۇر ، قىرغىزلارغىمۇ يەتكەنىدى .

نۇزۇگۇم تاغ قىرغىزلىرىنىڭ قەشقەرلىكلەر بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئاۋۇلىمۇ ئاۋۇل يۇرۇپ ، قوللىدا قىلىچ تۇتقۇدەك كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ سەپكە تۇرۇپ ياردەمگە كەلگەنلىكى ، غەلىيانچى لەشكەرلەر ئۇچۇن ئاتلارنى ئەۋەتىپ بەر-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

گەنلىكى ھەققىدە كۆپ ئاڭلىغانىدى. خەقلەرنىڭ گېپىگە قارىغاندا، نارىن دەريا سىنىڭ بويىدىكى قىرغىزلار غوجا بەـ لەن ئاغىنە بولۇپ ئۆتكەن دېيىشىدۇ. جەڭ قىلىشتىن ئىلـ گىرى قوقەنتتىن بۇركۈت ئالغىلى كەلگەن جاھانگىر غوجا قىرغىزلار بىلەن يېقىن ئاغىنە بولۇپ، چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمىتىنىڭ زۇلۇمىدا ئېزىلىپ، ئېغىر جاپا چېكىۋاتقان بۇ قىرغىزلارنىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە جەڭ قىلىشقا تەييارلـ غانكەن. قىرغىزلارمۇ جاھانگىر غوجىغا يارەملىشىپ چوڭ جەڭلەرگە قاتناشقاندىن باشقا، دۈشمەنلەرگە كېرەكسىلىك ئات ـ ئۇلاغلارنى قەشقەر تەرەپكە ئەۋەتمەسلىك ئۈچۈن يوشۇـ رۇن جەڭلەرنى ئۇيۇشتۇرغانكەن.

«قەشقەرنىڭ چىرايلىق خوتۇن ـ قىزلىرىنى مانجۇ جياڭجۈنلىرى ئىلىدىكى ئامبالىرىغا قۇل قىلىپ بەرگىلى ھەيدەپ كېلىۋاتىدۇ» دېگەن خەۋەر تاشتىن ـ تاشقا ئۇرۇلۇپ چىققان ساداغا ئوخشاش بىرنەچچە كۈن ئىچىدىلا بۇ تەرەپتىكى قارا قىرغىزلار ئارىسىغا تارقىلىپ كەتكەنىدى. بۇ خەۋەرنى ئاڤسۇ بازىرىغا مال ئېلىپ چۈشكەن قىرغىزلار تاغ ـ دەريـ لارنىڭ بويلىرىغا جايلاشقان ئاۋۇللارغا، ئەمدى قالغانلىرى بولسا خانتەڭرىنىڭ شەرقىدىكى چالكۆدە، سىرت، سارجاز يايلاقلىرىنىڭ ئادەملىرى بىلەن مۇشۇ يايلاقلارغا قېنىق قەـ زىل سەتىن، شايە، تاۋار ـ دۇردۇن ۋە مەرغىلانىنىڭ ئەتلـ سىنى ئەكېلىپ داڭق چىقارغان بۇخارالىقلارغىمۇ يەتكۈزۈپـ تۇ. تاغ خەلقلىرى ئىلگىرى بۇ تەۋەگە جاھاندارچىلىق قەـ لىپ كېلىدىغان قەشقەرلىكلەرنىڭ ئەرلىرىنى كۆرسىمۇ، لېكىن ئاياللىرىنى ئاز ئۇچرىتقان، ئەمما ئۇلارنىڭ گۈزەللـ كى ھەققىدە نۇرغۇن تەرىپلەرنى ئاڭلىغانىدى. شۇڭا ئۇلار

قەشقەردىن تۇنقۇن بولۇپ كېلىۋاتقان قىز - چوكانلارنى كۆرۈش ئۈچۈن قىرلاردىكى بېقىۋاتقان مالىلىرىنى تاشلاپ ، تەڭرىتاغنىڭ قاپتاللىرىنى بويلاپ تۆۋەنلىمەكتە .

تۇنقۇنلار تاغ چاتقاللىرىغا ئۇلاشقاندا يول بويىدىكى مەھەللىدە مال بېقىپ يۈرگەن چارۋىچىلارنىڭ يالاڭ ئاياغ ، يالاڭتۆش بالىلىرى چۆپلۈك دۆڭلەرگە تىكىلگەن قارا ئۆيلەردىن يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ ، توپلىشىپ ماڭغان قىزلارغا ئاغزىنى ئېچىپ ھەيران بولۇپ قارايتتى . ئۇلارنىڭ كەينىدىن كەلگەن جىلىتكىلىرىگە ۋە چاچلىرىغا كۈمۈش تەڭگە ۋە ياماقلارنى قادىۋالغان قىزغىز ئاياللىرىمۇ : «بۇ نېمە ئالامەتتۇر ؟ » دېگەندەك قاراپ ، ياقىلىرىنى تۇتۇشاتتى . ئۇلار :

— قەشقەردە ئاياللار تاپتىن چىقىپ كېتىپتۇدەك دېيىشىدىغان . شۇنىڭ ئۈچۈن يارانقان ئىگەم بۇلارنىڭ بېشىغا مۇشۇ كۈنلەرنى سالغاندىمۇ ؟— دېيىشىپ ئۇزۇرا سۆزلىشەتتى . بەزىلىرى :

— ئاۋۇ چوڭلىرى خۇدايىمنىڭ قارغىشىغا ئۇچرىغان بولسا بەلكى ئۇچرىغاندۇر . ئەمما ماۋۇ چاچلىرىنى ئۇششاق ئۆرۈۋالغان ، ئاغزىدىن ئانىلىرىنىڭ سۈتى كەتمىگەن ياش قىزلاردا نېمە گۇناھ ؟ ! ئۇلارنىڭمۇ بىرگە ئوخشاشلا ئانىلىرى قارا يەرنى قۇچۇپ ، قاڭغىر قاقشاپ قالغاندۇر ،— دەپ بالاغەتكە يەتمىگەن قىزلارنى كۆرۈپ ، ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتىپ قالاتتى .

يول چېتىدە ئۇزۇرا پاراڭلىشىپ تۇرغان قىرغىز ئايال-لىرىغا سەپسېلىپ كېلىۋاتقان خېلىچە خېنىم تاغقا يېقىنلاشقانسېرى باشلىرىنى تېخىمۇ ساڭگىلىتىپ ، ئېغىر غەمدە كېلىۋاتقان سەپەرداش دوستلىرىنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ قويايلى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىگى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

دېگەندەك :

— ئاخىرقى ۋاقىتلاردا ئاقسۇنىڭ ساريىدا سوقۇلغان كۆموش تەڭگىلەر نېمىشقا يوقىلىپ كەتكەن دېسەم ، ئۇ- نىڭ ھەممىسىنى مۇنۇ خوتۇنلار مەيدىلىرى بىلەن چاچلىرىغا قاداپ تۇگىتىپتىكەن - دە ،— دېدى .

قىزلار قىرلاردىن ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن قىرغىزلار بىلەن يول چېتىدىكى ئايالىلارغا زەن سېلىپ قاراشتى . ئۇلار- نىڭ ئۆزلىرىگە مۇڭلۇق قاراۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ :

— بۇ تاغلارنىڭ ئىچىدىمۇ بىزگە ئوخشاش مۇسۇلمانلار ياشايدىغان ئوخشىمامدۇ ،— دېيىشتى .

ئىككى قاتار سەپ تۇزۇپ كېلىۋاتقان چېرىكلەردىن قور- قۇپ تۇتقۇنلارغا يېقىنلىشالماي چۆرىدەپ يۈرگەن قىرغىزلار ئارىسىدا ياش يىگىتلەرمۇ خېلى كۆپ ئىدى . قەشقەر قىزلە- رىنى بىر كۆرۈش ئارزۇسىدا يۈرگەن بۇ يىگىتلەر ئاتلىرى- نىڭ ئۈستىدىن بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ قارىشاتتى . ئەمما بىرنەچچە كۈندىن بېرى قۇم - چۆللەردە مېڭىپ ، كۈندە ئۆڭۈپ ئاقىرىشقا باشلىغان كىيىم - كېچەكلىرى يىرتىق بۇ قىزلار ئۇلارغا قانچە قارىسىمۇ ئانچىۋالا گۈزەل ئەمەستەك كۆرۈندى . قىزلارنىڭ ئىلگىرى بەللىرىدە سويلاپ تۇرىدىغان چاچلىرى بۇدۇشقاق بىلەن قامغاق تىكەن چاپلىشىپ ، ئال- ۋاستىنىڭ چاچلىرىدەك پاخپىيىپ كەتكەندى . چىرايلىرىمۇ پۈچۈلۈپ ، قارىداپ ، ئۇلار تەسەۋۋۇر قىلىپ يۈرگەندىكىدىن باشقىچە ئىدى .

— مەن تېخى قەشقەر قىزلىرىنى بۇنىڭدىنمۇ گۈزەل دەپ ئويلاپتىكەنمەن ،— دېدى بېشىغا ئاچا قالپاق ، ئۇچىسىغا يېڭى يوق كالتە جۇۋا كىيگەن ، قەلەمدەك ئىنچىكە بۇرۇتى

بار يىگىت .

— هاي ، يىگىت ، ئادەم ماغدۇردىن كېتىپ هالسىراشقا باشلىغاندا ئۇنىڭ گۈزەللىكىمۇ يوقىلىپ كېتىدۇ دېگىنە . سەن يۇقىرى ـ تۆۋەن يۈرگەندىن كۆرە ، ئېگەردىن چۈشۈپ ، مۇنۇ يۈزلىرىنى ياغلىققا پۈركىۋالغان قىزلارنىڭ چىرايىغا بىر قارىغىنا . شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ چىرايىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىلەلەيسەن ، — ئاق ساقاللىق ، ياشانغان قىرغىز سۆزگە ئارىلاشتى ، — گۈزەل ئىمارەتلەرنى سېلىپ ، ئىلىم ـ پەن ، ئەقىل ـ ئىدراكنىڭ مەركىزىگە ئايلاندۇرغان قەدىمكى شەھەرنىڭ قىزلىرى چىرايلىق بولمىسا ، چېرىكلەر ئۇلارنى مانجۇ جياڭجۈنى بىلەن ئەمەلدارلىرىغا سوۋغا قىلغىلى ئېلىپ ماڭاتتىمۇ ؟

ئاقساقالنىڭ بۇ گېپىنى قەشقەرنى كۆرگەن باشقا چارۋىچىلارمۇ قۇۋۋەتلىدى .

— ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىدە گەپ يوق . تەڭرىتاغدىن تالاي قېتىم قەشقەرنىڭ بازىرىغا مال ھەيدەپ باردۇقۇ . گۈلنىمىچۇ ئۆز مەزگىلىدە سۇغىرىپ ، پەرۋىش قىلىپ بەرسەڭ ئېچىلىدۇ ، بولمىسا قۇرۇپ ، قوراي بولۇپ كېتىدۇ . مۇنۇ يىرتىلىپ جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتكەن كىيىملەر ئىچىدە ھەر ـ ھەر گۈزەللەر بار دېگىنە . مانجۇلارمۇ ئادەم تونۇيدای . بولمىسا ئۇلار بۇلارنى ھەيدىگەندىن كۆرە مال ھەيدەمەيتتىمۇ ، — دېدى قولىدا ئۇزۇن تاياق تۇتقان يىلقىچى ، — ھاياتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بۇ خەق بىلەن يېقىن بولۇپ قالساڭ ، شۇ چاغدا ئاندىن كۆرىسەن . ئۇلار ئىشلەشنىمۇ ، ياشاشنىمۇ بىلىدۇ . گۈزەللىك دېگىنىڭمۇ ئەنە شۇ قەشقەردە .

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— جاقاننىڭ ئېيتقىنى توغرا ،— دەپ يىلقىچىنى باشقىلارمۇ قوللاپ سۆزلەشكە باشلىدى .

— ئەنە ئاۋۇ ياغلىقىنى چۆكۈرۈپ تېڭىۋالغان زىلۋا بويىلۇق قىزنىڭ چىرايى نېمىدېگەن سوزۇك . قارىغىنا ، قاش ـ كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ . پۇتلىرى نېمىدېگەن توز . بىزنىڭ ئەتىدىن ـ كەچكىچە ئات مىنىپ يۈرگەن قىزلىرىمىزنىڭ پۇتلىرىغا ئوخشاشمايدۇ . قەشقەر قىزلىرى ئىنچىكە ، زىلۋا بويلۇق ، قارا قاش ، قاڭشارلىق كېلىدىغان ئوخشىمامدۇ . چاچلىرىنىڭ ئۆزۈنلۇقىنى قارا ، مانا شۇنداق قىزلارنىڭ كەينىدە يۈگۈرىمەي كىمنىڭ كەينىدە يۈگۈرىسەن .

— ھاي ، قېچىڭلار ، كىملەردۇر بۇ تەرەپكە ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ ،— دېدى بىرى . بۇ ئاۋاز بىلەن تەڭلا يول ياقىسىدا تۇرغان چارۋىچىلار ئىككىگە بۆلۈندى ـ دە ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر توپ يىگىت ئات چاپتۇرۇپ ئۆتۈپ كەتتى . قىزلار بۇ تۇيۇقسىز ئات چاپتۇرۇپ كەلگەنلەرنى كۆرۈپ ، ئۇلارنى بەلكىم بىزنى قوتۇلدۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن ئادەملەر بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلاشتى . خېلىچە خېنىم بىردىنلا قاشقا جىرەن ئاتنىكى ئاچا قالپاق كىيگەن يىگىتنى تونۇدى ـ دە :

— ۋاي ، ئاۋۇ قىرغىز بالىنى بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن ئىلگىرىلا ئاقسۇدىكى مال بازىرىدا كۆرگەنىدۇققۇ ، ئېسىڭلاردىمۇ ، ئۇ يىگىت قوچقار تۇتۇپ تۇراتتىغۇ !— دېدى ئۇ بۇ يىگىتنى كۆرگەندە گويا ئۆزىنىڭ يېقىنىنى كۆرگەندەك خۇشال بولۇپ كەتتى .

— قېنى ، قېنى ؟— دەپ بۇۋىئايشەمۇ بوينىنى سوزۇپ

قارىدى .

— ئاۋۇچۇ ، ئاۋۇ ، ئەنە بىزنى قامچىسى بىلەن شەرەت قىلىپ كۆرسىتىۋاتىدۇ ، كۆردىڭىزمۇ ؟— خېلىچە خېنىم ئات ئۈستىدە سىڭايان ئولتۇرۇپ ، يېڭى بىلەن ماڭلاي تەرنى ئېرتىۋاتقان يىگىتنى كۆرسەتتى .

— قايىقلاردىن يېتىپ كەلگەندۇر ؟

— قەيسەركەن جۇمۇسلا ! كەينىمىزدىن ئات چاپتۇرۇپ يۇرگىنىنى قارىسىلا .

— مېنىڭ ئېرىم خۇرجۇن ـ كۆرپىسىنى ئېلىپ ، باـ ھاردا ئەنجان تەرەپكە كەتكەن ، بولمىسا مۇشۇلارغا ئوخشاش كەينىمدىن كېلەتتى . بەلكى بىزنىڭ ئىلىغا پالانغىنىمىزنى ئاڭلىماي قالغاندۇر ،— دېدى قىزلارنىڭ پارىڭىنى تىڭشاپ كېلىۋاتقان بۇۋىئايشەم .

— ھەي ، دوستۇم ، ئۇنداق ئەرلەرگە خوتۇن ئەمەس ، دۇنيا كېرەك . بىز بەش تىيىننىڭ كۆزىگە قارايمەن دەپ خوتۇنىدىن ئايرىلىپ قالغان تالاي ئەرلەرنى كۆرگەن . بولمىسا سىزدەك گۈزەل جۇڭاننى تاشلاپ كېتىدۇ دەمسىز ؟

— ئۇنچىۋالا ئاشۇرىۋەتمەك مېنى ؟— دەپ بۇۋىئايشەم سەل خجالەت بولۇۋندى ، خېلىچە خېنىم ئۇنى تېخىمۇ شەرھلەپ سۆزلىدى :

— ئاشۇرۇۋەتكەن گەپ ئەمەس ، ئەگەر مەن ئەر كىشى بولسام سىزدەك جۇڭاننىڭ قۇلى بولۇپ ئۆتەتتىم . ئۇنداق ئەرلەر تاشلاپ كەتكۈدەك سىزنىڭ نەرىڭىز كەم شۇنچە ؟

— شۇنى دەڭا ! ئۆزۈمچە كۆزلۈككە ئالتۇن ئۈزۈك ، ھالقا ئېلىپ بېرىمەن دېسە خۇش بولۇپ كېتىپتىمەن تېخى .

— قىرغىزلار بىزگە نېمىلەرنىدۇر دەۋاتىدۇغۇ ،— دېدى

ئالمىخان پۈرلىشىپ قىسقىراپ كەتكەن يىپەك كۆڭلەكنى تىزىغا تارتىپ ، تۈزەپ قويۇپ .

ئۆزئارا پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەن ئىككى جۈۋان چېرىكـ لەردىن قورقۇپ ، ئۆزلىرىگە يېقىنلاشالمايۋاتقان يىگىتلەرگە قارىدى .

— مانا ، مانا ، ئاقسۇدا كۆرگەن قىزلار مۇشۇلار !— دېدى ئاچا قالپاق كىيگەن ئېگىز بويلۇق يىگىت . ئۇ ئېتىنى دېۋىتىپ ، قىزلارغا تېخىمۇ يېقىنلىدى ـ دە ،سۆزىنى داۋامـ لاشتۇردى ،— ئامانمۇسىلەر ؟ بىز مۇنۇ تاغدا تۇرىمىز ، سىـ لەرنى ئەكەتكىلى كەلدۇق ، قاچامسىلەر ؟

— ۋىيەي ، خېلىچەم ، ئېلىپ قېچىپ كېتىمىز دەيدىغۇ . قانداقمۇ قىلارمىز ،— دېدى ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قورـ قۇپ قالغان ئالمىخان .

— خۇدايىم ئىشىمىزنى ئوڭلاپ ، ئېلىپ قېچىپ كەتسە كېتىۋېرىمىز ،— دېدى دوستىنىڭ كۆڭلىنى ياساپ خېلىچە خېنىم .

— بىر قېتىم قادىر دەرۋىش بىلەن قاچىمەن دەپقۇ ، ئۇنى ئۆلتۈرگۈزۈپ ، ئۆزلىرى لەختە ـ لەختە قان بولۇپ تىندىلا . ئەمدى تاغ قىرغىزلىرى بىلەن قاچىدىغان بولسىلا چېرىكلەر هەممىمىزنى جادۇدا توغراپ ئۆلتۈرەر . سىلى زاـ دى پەندىياد يېمەيدىغان خوتۇنكەنلا جۇمۇسىلا ،— دېدى بۇۋۇـ ئايشەم دوستىنىڭ ئەلپازىدىن چۆچۈگەن هالدا .

— هەي ، دوستۇم ، بىزگە قەشقەرنىڭ يىگىتلىرىگە خوـ تۇن بولۇشقا نېسىپ قىلمىغاندىن كېيىن ، ئەمدى كىم بىلەن كەتسەكمۇ بەرىبىر ئەمەسمۇ ؟ مانجۇلارغا قارىغاندا قىرغىزلار دېگەن قان ـ قېرىنداشقۇ ،— بايىتىن جۇۋانلارنىڭ گەپلىرىنى

تىكشاپ تۇرغان نۇزۇگۇم گەپكە ئارىلاشتى .

— قىرغىزلار ئۆزلىرىنى بىز بىلەن تېگىمىز بىر دېيىشىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇلار جاھانگىر غوجا بىلەن مارالبېشىدىمۇ ، تۇمەن دەريا سىدىمۇ ئاخىرقى دەقىقىگىچە بىر دەك جەڭ قىلدى ـ دە ، ئۇلار غوجىغا يارىدەم قىلغىنى ئۈچۈنلا چىڭ سۇلالىسى چېرىكلىرى ئۇلارنى قىرىپ ، ئالۋان ـ ياساق تۆلىتىپ ، باشلىرىنى كۆتۈرگۈزمەس قىلىۋەتتى ئەمەسمۇ ؟ ئۇلارنىڭ تاغ ئىچىدىكى بەزىبىر قەبىلىلىرى چېرىكلەرگە بوي بەرمەي تېخىچە قېچىپ يۈرىدۇ .

— ئۇ دېگەنلىرى راستتۇ نۇزۇگۇم ، شۇڭلاشقا بۇلارغا ئۇقاق تارتىپ كېلىۋاتىمىزغۇ ،— دېدى خېلىچە خېنىم .

قىرغىز يىگىتلىرى قىزلارغا نېمىلەرنىدۇر دەپ ئۇنلۇك سۆزلىشىپ كەلمەكتە .

— ئاراڭلاردا نۇزۇگۇم دېگەن چوكان بارمۇ ؟ — ئاقسۇدىن تارتىپ قىزلار كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقان ، بېشىغا ئاچا قالپاق كىيگەن قىرغىز يىگىتنىڭ ئاۋازى بىر دىنلا سۆرگۈنلەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى .

— ھەي ، نۇزۇگۇم ، ئاۋۇ يىگىت سىزنى سوراۋاتىدىغۇ ،— دېدى دوستىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغاندا خۇش بولغان بۇۋىئايشەم ،— يۈرتتىن بىرەر خەۋەر كەلدىمۇ يە ؟

— بۇ يىگىتنىڭ ماڭا كۆزى چۈشتىمۇ دېسەم ، سىلىگە چۈشكەن ئوخشىمامدۇ ، نۇزۇگۇم !— دەپ سۆزگە ئارىلاشتى خېلىچە خېنىم .

— بار ، بار ! سىلەرگە نۇزۇگۇم نېمە كېرەك بولۇپ قالدى ؟— دېدى بۇۋىئايشەم ئۆزلىرىگە چېرىكلەردىن قورقۇپ يېقىنلىشالمايۋاتقان قىرغىز يىگىتكە .

ئاچا قالپاق كىيگەن قىرغىز يىگىت بۇۋىنايشەمنىڭ سۆزىنى ئاڭلىشى بىلەنلا ئېتىنىڭ بېشىنى بۇراپ قايرىلىدى ـ دە ، كەينىدە كېلىۋاتقان سەپداشلىرىغا مۇراجىئەت قىلدى :

— باقەم ، بار ئىكەن ، بار . چاپسان كېلىڭلار !

— نۇزۇگۇم ، باقەمنىڭ ئىسمىنى ئاتاۋاتىدىغۇ ! — بۇۋىنايشەم تېخىمۇ هاياجانلىنىپ كەتتى .

قىزلار يىگىتلەرگە چاقچاق قىلىپ سۆزلىشىۋاتسىمۇ ، نۇزۇگۇم ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە ئانچە ئارىلاشماي ، ئۆز ئوي ـ خىيالى بىلەن بولۇپ كېلىۋاتاتتى . ئەمما ئۇمۇ قىرغىز يىگىتنىڭ ئاغزىدىن ئېرى باقەمنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغاندا ، بۇ ئىسمىنى راست ئاڭلىدىممۇ ، يالغانمۇ دېگەندەك تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى . ئاندىن كۆزىنى يۇمۇپ «ئارقامدىن ئىزدەپ كەپتۇ . كۆڭلۈممىغۇ ئۇ ياقنىڭ كېلىشىنى تۇيغان» دەپ پىچىرلاپ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىدى . لېكىن ئۇ قىرغىز يىگىتنىڭ ئاۋازى چىققان تەرەپكە قاراشقا جۈرئەت قىلالماستىن ، بىردەم تۇگۇچىنى مەيدىسىگە چىڭ بېسىپ ، ئونچىقماي ماڭدى . ئونىڭ قۇلىقىغا بايىقى يىگىتنىڭ :

— باقەم ، ئايالىڭ مۇنۇ قىزلارنىڭ ئارىسىدىكەن ، — دېگەن سۆزى ئوچۇق ئاڭلاندى .

— قېنى ؟ نۇزۇگۇم !

باقەمنىڭ سەل ئىنچىكىرەك ، لېكىن جارانگلىق چىققان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا ، نۇزۇگۇمنىڭ يۈرىكى تېخىمۇ قاتتىق سوقتى . ئۇ بېشىنى دەس كۆتۈرۈپ ، ئوڭ يېنىغا قارىغاندا قولا ئاتقا مىنگەن باقەمنىڭ ئۆزىگە ياندىشىپ كېلىپ قارىغىنىنى كۆردى ـ دە ، ژارقىرىۋېتىشكە ئاز قالدى . ئەمما

ئېرىنى چېرىكلەر بىلەپ قېلىپ تۇتۇۋالمىسۇن دەپ چاقىر-ماسلىقنى نىيەت قىلدى ، لېكىن چىداپ تۇرالمىدى - دە :

— باقەم !— دەپ ۋارقىرىۋەتتى .

نۇزۇگۇم ئۆزىنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ كېلىۋاتقان قىزلار-دىن ئايرىلىپ چىقماقچى بولۇپ ئىنتىلگەنىدى ، لېكىن ئۇنى مەيدىسىگە تېرەلگەن نەيزە توختىتىۋالدى . قىزلارنىڭ ۋاڭ - چۈڭى تېخىمۇ كۈچەيىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى باقەمنى تونۇيدىغانلىرى ئۆزلىرىنىڭ قەشقەردە قالغان بالا - چاقا ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى سوراشتۇرۇشقا باشلىدى . پالانغانلاردىن خېلىلا يىراقتا تۇرغان باقەمنىڭ :

— مەنمۇ سىلەر بىلەن تەڭلا قەشقەردىن چىقىپ كەتكە-نىدىم ، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنىڭ ھازىر قانداقلىقىنى بىلمەي-مەن ،— دېگىنى ئاڭلاندى . ئارقىدىنلا ئۇ يەنە ۋارقىراپ تۇ-رۇپ ،— ماڭا سىلەرنى مۇشۇ قىرغىز يىگىت تېپىپ بەردى . ئەمدى خاتىرجەم بولۇڭلار ، ئېپى كەلسە سىلەرنى قۇتۇلدۇ-رۇۋالمىز ،— دېدى .

— ئاڭلىدىڭلارمۇ ، قۇتۇلدۇرۇۋالمىز دەيدۇ . ھاي ، يىگىت ، قۇتۇلدۇرساڭلار مېنى ئۇنتۇپ قالماڭلار ،— خۇشال بولۇپ كەتكەن خېلىچە خېنىم قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ۋار-قىرىدى .

— مېنىڭ ئېرىممۇ بۇ تەرەپلەرگە كەتكىنىمنى ئاڭلىغان بولسا يېتىپ كېلەتتى ،— دېدى چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ قويۇپ بۇۋىئايشەم .

— ئەر بولسا شۇنداق بولسا - ھە ،— دېدى خېلىچە خېنىم قەددىنى رۇسلاپ .

نۇزۇگۇم قىزلارنىڭ ئارىسىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىۋىدى ،

ئۇيغۇر كتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارىخى
www.uyghurkitap.com

ئۇنى :

— قايت كەينىگە ، بولمىسا ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ! — دەپ نۇزۇگۇمنىڭ قېشىغا ھۇرپىيىپ يېتىپ كەلگەن چېرىك بۇ جۇۋاننى قورقۇپ ئارقىغا ياندىغۇ دەپ ئويلىۋىدى ، بىراق نۇزۇگۇم مەيدىسىگە تىرەلگەن نەيزىنى قولى بىلەن قېقىۋېتىپ ئالدىغا ئىلگىرىلىدى .

— ھوي ، مۇنۇ خوتۇننىڭ ئۆلگىسى كەلدىمۇ نېمە ؟ — چېرىك نەيزىسى بىلەن نۇزۇگۇمنى ئۇرۇپ ئارقىغا چېكىنەدۇرمەكچى بولۇۋىدى ، لېكىن نۇزۇگۇم كۆنمىدى . چېرىك ئىككىنچى قېتىم يېقىنلىغاندا ، نەيزە تىغى نۇزۇگۇمنىڭ قولىغا تەگدى . ئېھتىمال ، نۇزۇگۇم باشتا بۇ چېرىكنى توختار دەپ سەۋر ـ تاقەت قىلغان بىلەن ئەمدى تۇرالمىسا كېرەك ، ئۇ ئۆزىگە قارشى كەلگەن چېرىكنىڭ قولىدىكى نەيزىنى چەبدەسلىك بىلەن يۇلۇۋېلىپ ، ئۇنى ياندۇرۇپلا جۇغى ئۆزىدىنمۇ كىچىك چېرىكنىڭ مەيدىسىگە ئۇردى .

— نۇزۇگۇم چېرىكنى ئۆلتۈرۈۋەتتى ، — گۇلىستانىڭ ئاۋازى ئەرشكە چىقتى .

نۇزۇگۇممۇ قان قىزىقىدا چېرىككە قانداق نەيزە ئۇرۇۋەتكىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالسا كېرەك ، ئەمدى ئۇ ئويلىمىغان يەردىن بېشىمغا بالا تاپتىم دەپ ئويلىدى ۋە چېرىكلەر ئەمدى باقمىنى تۇتۇۋالمىغىدى دەپ ئېرىنىڭ غېمىنى يېدى . ئەمما نەيزە چېرىككە بوش تەگكەن بولسا كېرەك ، ئۇ بىرئاز يەرگىچە نېمە قىلارىنى بىلەلمەي سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ ، قانغا بويالغان مەيدىسىنى تۇتۇپ تۇرۇپ قالدى . ئۇنىڭ يېنىغا چېرىكلەرمۇ توپلىشىپ كەتتى .

— ھاي ، بۇ نېمە تۇرۇش ! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇلارنىڭ

قېشىغا ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن يايى .

— مۇنۇ خوتۇن بىر چېرىككە نەيزە ئۇرۇۋەتتى ،— دېدى توپلانغان چېرىكلەردىن بىرى .

— خوتۇنلارغا ئىگە بولالمىغاندىن كېيىن بۇنىڭ ئۆزىگە ئاز ،— يايى ۋەقەدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن يەنە سەپنىڭ ئالدىدا كېتىپ بارغان ئامبالنىڭ قېشىغا ئات چاپتۇرۇپ ماڭدى .

— نۇزۇگۇم !

نۇزۇگۇم قىرغىز يىگىتىنىڭ قېشىدىكى باقىنىڭ چېرىكلەرنىڭ ئۇرۇپ قوغلىغىنىغا قارىماستىن ئېتىنى دېۋەتىپ ، ئۆزىگە يېقىنلىشىۋاتقىنىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى .

— باقەم ، قېچىڭلار ! ھازىر بۇلار سىلەرنىمۇ تۇتۇۋالىدۇ ،— دەپ ۋارقىرىدى نۇزۇگۇم . بۇ چاغدا بايىقى ئامبالنىڭ قېشىغا ئات چاپتۇرۇپ كەتكەن يايى قايتىپ كېلىۋاتاتتى .

— چاپسان قېچىڭلار !— نۇزۇگۇمنىڭ سۆزىنى تەكرارلىدى خېلىچە خېنىم ،— ھەي يىگىت ، باقەمنى چاپسانراق ئەكەتسەڭچۇ ؟

قىرغىز يىگىت چېرىكلەرنىڭ ئۆزلىرىگە قارشى ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ ، نۇزۇگۇمدىن ئايرىلغۇسى كەلمەي تۇرغان باقەمنىڭ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى .

چېرىكلەر نۇزۇگۇمنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ ھۇرپىيىپ كېلىشىگە بايىقى ئات چاپتۇرۇپ كېتىپ قايتقان يايى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ۋارقىرىدى :

— ھە ، بىز بۇ باتۇر خوتۇننى ئىلىدىكى جياڭجۇنگە تىرىك ئاپىرىشىمىز كېرەك . شۇڭا ئۇنىڭغا قول كۆتۈرگۈچى بولماڭلار !

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارىخى

باشلىقنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن چېرىكلەر نەيزىلىرىنى تۆۋەن چۈشۈرۈپ كەينىگە داجىدى .

— خۇدايىم بىر ساقلىدى ـ دەم !— يۇرىكى ئورنىغا چۈشكەن قىزلار بىر ـ بىرلەپ نۇزۇگۇمنىڭ قېشىغا يېقىنلىدى .

— ھەممىنى قۇتۇرتىۋاتقان ئاۋۇ ئاتلىقلار ،— دېدى يايى چېرىكلەرگە ، سۇرگۈن قىلىنغان قىزلارنىڭ يېنىدىن يىراق كەتكەن يىگىتلەرنى كۆرسىتىپ ،— ئەنە شۇلارنىڭ ئەدىپىنى بېرىش كېرەك .

ئەمدى چېرىكلەر ئاشۇ تەرەپكە قاراپ ئات سېلىشتى ، لېكىن بۇ چاغدا باقەم بىلەن قىزغىز يىگىتلەر سايدىن ئېشىپ ئۆتۈپ خېلىلا ئۇزاپ كەتكەنىدى .

بىر كۈن يول ماڭغان تۈتۈنلارنىڭ ئاددىي تاغ ئىچىگە كىرىپ ، ئۇ يەردىكى ئېگىزلىكى بەش ـ ئالتە گەز كېلىدىغان چوڭ قورغانغىمۇ ئۇلىشىپ قالدى . بۇ چاغدا بارغانسېرى يوغىناپ ، سارغۇچ نۇرىنى تاغ قاپتاللىرىغا چېچىۋاتقان كۈنمۇ ئۇۋۇسىغا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتاتتى .

— بۇگۈن مۇشۇ يەردە تۈنەيمىز ،— دېدى ئامبال چېرىكلەرگە ، ئاندىن ئۇلارغا تاغ قاپتاللىرىنى ئەگىپ يۇرگەن قىرغىزلارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ جېكىدى ،— ئۇلارغا پەخەس بولۇڭلار !

ئامبالنىڭ بۇيرۇقىنى ئات چېپىپ يۇرگەن جاكارچىدىن ئاڭلىغان قىزلار بىردىنلا پۈتلىرىدا ماغدۇرى تۇگەپ مۇرىلىرىدىكى خۇرجۇن ـ خالتىلىرى بىلەن تۇرغان يېرىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى . ئۇلار سەل ھاردۇق ئېلىپ ، ئۆپچۆرىسىگە سەپسېلىپ قارىۋالغاندىن كېيىن ، يېنىدىكى ئېرىقتا تاشتىن ـ تاشقا ئۇرۇلۇپ ئېقىۋاتقان تاغ سۈيىدە يۈز ـ

كۆزلىرىنى يۇدى ، كىيىملىرىنى قېقىپ تۇزەشتۇردى . ئاما-
ىال بىرنەچچە چېرىكنى ئەگەشتۇرۇپ قورغان ئىچىگە كىرىپ
كەتتى . سىرتتا بولسا سۇرگۈنلەرنى كۆزىتىشكە ئايرىلغان
چېرىكلەر ئەتراپتىكى تاغ تاشلارغا چىقىپ ، توپ - توپ
بولۇپ ئولتۇرۇشتى .

يول بويى ھەممە نەرسىدىن مەھرۇم بولسىمۇ ، نامىزىنى
قازا قىلماي كېلىۋاتقان نۇزۇگۇم بۇ قېتىممۇ دۇخاۋا پەشمە-
تىنى ئېرىق بويىدىكى پاكىز يەرگە سېلىپ ناماز ئوقۇدى .
ئۇ ياراتقان ئاللاغا ناله قىلىپ ، مىڭلىغان مەزلۇملارنىڭ
نامىزىنى قازا قىلىشقا سەۋەبچى بولغان چېرىكلەرگە جازا
بېرىشنى تىلىدى . نۇزۇگۇم ھەر قېتىم ناماز ئوقۇتقەن چاغدا
ئاللاتائالاغا مۇشۇنداق يالۋۇرۇپ بىگۇناھ بەندىلەرنى ھەيدەپ
كېتىۋاتقان ئامبال بىلەن چېرىكلەرنى جازالاشنى تىلەيتتى .
ئەمما ئۇنىڭ بۇ تىلىكىنى خۇدايىم ئىجابەت قىلمىدى . ئەمدى
ئۇ ئاللاتائالادىن قىرغىزلار بىلەن مۇشۇ تاغلار ئىچىگە قېە-
چىپ كىرىپ كەتكەن ئېرى باقەمنى بولسىمۇ ئامان ساقلاپ
قېلىشنى تىلىدى . تاغلارغا قانچە زەن سېلىپ قارىسىمۇ
ئۇنىڭ ئېرىگە ئوخشاش ئادەم كۆرۈنمەيدۇ . ئۇلار نەگە كەتە-
كەندۇر ؟

نۇزۇگۇم بىر تۇرۇپ ئۆزى بىلەن بىر قاتاردا كېلىۋاتە-
قان خېلىچە خېنىم ۋە بۇۋىئايشەمگە ئوخشاش ئايالالارنىڭ
بىھايا پاراڭلىرى بىلەن قېلىقلىرىنى بىلىپ تۇرغان ئاللاتائالا
بىزگە رەھىم قىلمايۋاتامدىكىن دەپمۇ ئويلايتتى . ئۇ ھازىر
قولىدىكى تەسۇبىسىنىڭ تاشلىرىنى بىر - بىرلەپ سىيرىۋاتە-
قاندىمۇ خۇداغا يالۋۇرۇپ رەھىم - شەپقەت قىلىشنى ، تاغ
ئىچىدە قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۇرگەن باقەمنىڭ ئامان قېلىشە-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نى ئۆتۈندى . خۇدايىم مېنىڭ ئاھۇزارىمنى ئىلگىرى پاسكىنا
سىلىقلار كۆپلەپ يۇز بەرگەن قۇرۇم - جەزىرە ، دالالاردا ئاچ-
لىمىغان بولسا ، بەلكى ساپ ھاۋا ، سۇزۇك سۇنىڭ بويىدا
ئىبادەت قىلسام قۇلاق سېلىپ ، ئۆزىنىڭ مۇبارەك قولىنى
سوزار دەپمۇ ئويلىدى . بەزىدە : «خۇدانىڭ مۇشۇنداق ماڭا
ئوخشاش جاپا چېكىۋاتقان كۇرمىڭلىغان قۇلى باردۇر ، شۇڭا
ماڭا نۆۋەت كەلمەيۋاتقاندۇر» دەپ كۆڭلىنى بەزلەپمۇ قويە-
دۇ .

— نۇرۇگۇم ھەدە ، چوڭقۇر خىيالغا چۆشۈپ كېتىپ-
سىزغۇ ؟ !— دېدى گۈلنىسا نامىزىنى ئۆتەپ بولسىمۇ ، ئور-
نىدىن تۇرماي ئولتۇرغان نۇرۇگۇمنىڭ قېشىغا كېلىپ . تاغ
سۈيىدە يۇزىنى يۇيۇپ ، چېچىنى تاراپ ئۇلگۇرگەن قىزنىڭ
چىرايى ئېچىلىپ كەتكەنىدى .

— ھە ، گۈلنىسا ، سىلىمۇ ، كەلسىلە ، ئولتۇرسىلا ،—
نۇرۇگۇم ئورنىدىن تۇرۇپ جايناماز ئورنىدا ئىشلەتكەن پەش-
مىتىنى قېقىشتۇرۇپ ئۇ قىزغا قېشىدىن ئورۇن بەردى ،—
بىرئاز ھاردۇق ئېلىپ قېلىۋىدۇق ، يەنە ئۆتكەن كۈنلەر
ئېسىمگە چۈشۈپ كەتتى . ئۆزلىرىنىڭ ئەھۋالى قانداق ؟ يول
ئازابى گۆر ئازابى دەپتىكەن كونىلار . تولىمۇ قىينىلىپ
كەتتىلىغۇ دەيمەن .

نۇرۇگۇم گۈلنىسا دېمەتلىك قىزلارنىڭ بىر - بىر-
گە يار - يۆلەك بولۇپ كېلىۋاتقىنىدىن خۇشال ئىدى . بەزىدە
ئۇلارنىڭ بېشىنى قوشۇپ ، ناخشا ئېيتىپ ، كۆڭلىنى كۆتۈ-
رۈپ قويىاتتى . ھازىرمۇ بۇ قىز قېشىغا كەلگەندە ، بايىقى
ئويلىغان ئويلىرىنى ئېيتىپ بەردى .

گۈلنىسانى كۆرۈپ نۇرۇگۇمنىڭ چۆرىسىگە باشقا قىز-

لارمۇ كېلىشتى . سۆزگە چېچەن ، قوشاقچى جۇڭاننىڭ ئاقىلانە پاراڭلىرىنى ئاڭلاشقا ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا دىگۈدەك خۇشتار ئىدى .

— ھە ، قىزلار ، كېلىڭلار ،— دېدى نۇزۇگۇم ئۆزىنى قۇچاقلاپ يېقىنلاشقان قىزلارغا ،— تاغ سۇلىرىنى ئىچىپ ، يۇرەكلەرنى قاندۇرغاندىن كېيىن بۆلەكچىلا چىرايلىق بولۇپ كېتىپسىلەر . مۇشۇ تۇرقىدا سىلەرنى قەشقەر يىگىتلىرى كۆرسىدى .

— ئەمدى ئۇ يىگىتلەر كۆرەلمەيدۇ ـ دە .

— قەشقەردىكى چېغىمىزدىمۇ كۆڭلىمىز قانغۇچە ئويناشىالماي ئۇ شەھەر بىلەن خوشلاشتۇق ، — قىزلار يەنە قايغۇ ـ مۇڭلىرىنى ئىزھار قىلىشقا باشلىدى .

— ئۇنىڭدىن كۆرە ، نۇزۇگۇم ھەدە ، باقى ئاكام بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىڭىزنى سۆزلەپ بېرىڭا .

— ھە ، شۇنداق قىلىڭا . بۇگۈن قونالغۇغا خېلى ئەتىگەن كەلدۇققۇ . بىرئاز بولسىمۇ پاراڭلىشىپ كۆڭۈل ئاچايلى .

— نېمە ھەقتە ئېيتىپ بېرەيكىنتاڭ سىلەرگە ، — قىزلارنىڭ تۇيۇقسىز بەرگەن سوئالى نۇزۇگۇمنى ناقۇلاي ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى . شۇنىڭدىمۇ ئۇ ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ ، قىزلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشنى ماقۇل كۆردى . قەشقەردە ئالما ـ ئۆرۈكلەر چېچەكلىگەن باھار ئايلىرى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا گەۋدىلىنىشكە باشلىدى . ۋۇجۇدىنى نازۇك ھېس ـ تۇيغۇلار ئىگىلىدى .

— ئۇ چاغلار قالتىس ياخشى چاغلار ئىدى ،— دېدى نۇزۇگۇم ھاياجانلىنىپ ،— بولۇپمۇ سىلەردەك ۋاقىتلىرىمىزدا

ئوغۇل ـ قىزلار ئاقياغاچ ئويناپمىز دەپ يېرىم كېچىگىچە ئۆيگە كىرمەيتتۇق... باغلاردا ئالما ، ئۆرۈك ، شاپتۇللار چېچەكلەپ ، ئەتراپ يېشىل كىمخابقا ئورالغاندا قىزلار بىلەن باھار سەيلىسىگە چىقىپ ، قاراڭغۇ باغلاردىكى يوغان قاپاق تېرەكلەرگە يىگىت ـ قىزلار ئۆزلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى يېزىپ ، گۈل ـ چېچەكلەر تېرىپ ، ئەتىدىن ـ كەچكىچىلا ئىلەڭگۈچ ئۇچىدىغان . باھار ئايلىرى كېچىسى ئاغۇ تېغى تەرەپتىن چىقىدىغان سالقىن شامال جانغا راھەت بېغىشلاپ ، ئادەمنىڭ ئوي ـ ئارمانلىرىنى قانات‌لاتتى ، خىيالىمىزغا كەلمەيدىغان نەرسىلەرنى ئەكېلەتتى . ئۇ چاغلاردا بىز ئۆزىمىزچە ھايات مۇشۇنداقلا ئۆتۈپ كېتىدىغان چېغى دەپتىكەنمىز . ھەر ھالدا تۇغۇلغان يۇرتلارنىڭ تەبىئىتى ۋە قىزىقىنى كۆرۈپ ، بىرئاز بولسىمۇ ئوينىۋالغانىكەنمىز .

— بىزگە ئۇ كۈنلەرنىمۇ كۆرۈشكە نېسىپ قىلمىغانىكەن .

— راستتىنلا تۇغۇلغان يۇرتلارنى قايتا كۆرمەي ئۆلۈپ كېتەرمىزمۇ ؟— كىمدۇر بىرى شۇنداق دېۋىدى ، قىزلارنىڭ بىردىنلا ئۆڭى ئۆچۈپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ كەتتى .

— ئانچىۋالا چۈشكۈنلۈككە بېرىلمەڭلار . سىلەر تېخى ياش ، زامانىنىڭ نېمە بولىدىغىنىنى كىم بىلسۇن . ئەڭ ياخشىسى ئاشۇ يۇرتلارغا ، تارىخىمىزغا بولغان ئېتىقادىمىزنى يوقاتمايلى . ئارزۇغا يېتىش ئۈچۈن كۆز ياش تۆكمەي ، كۈرەش قىلىش كېرەك . بۇ ھاياتتا ھەممە نەرسىنى قارام كۈچ بىلەن بېقىندۇرۇش مۇمكىنۇ ، لېكىن كۆڭۈلنى بېقىندۇرۇش مۇمكىن ئەمەس .

— ئۇ دېگەنلىرى توغرا . ئاشۇ غەم ـ قايغۇلاردىن بىرئاز

بولسمۇ ئايرىلىپ كۆڭۈل كۆتۈرەيلىچۇ ، نۇزۇگۇم ،— دېدى ئاياللارنىڭ بىرى سۆزنى باشقا ياققا بۇراپ ،— ناخشا ئېيتىپ بەرسىلە ؟ ئەتە مۇزداۋاندىن ئۆتكۈچە قايسىمىزنىڭ ئامان قالىدىغىنىنى بىر ئاللانىڭ ئۆزى بىلىدۇ . بۇگۈن ناخشىلىرىنى بىر ئاڭلايلىچۇ .

قىزلار بىر پەس شۇڭ بولۇپ قېلىشتى . نۇزۇگۇم ئۇلارنىڭ تەلىپىنى رەت قىلغۇسى كەلمەي پەس ئاۋازدا ناخشا باشلىدى .

مۇزداۋاننىڭ يولىدىن ،
ئۆتمەسكە ئامال بارمۇ .
ئىلىخوغا بارغۇچە ،
جانلار ئامان قالارمۇ...

— ھەي ، شۇنى دېسىڭىز چۇ ،— دېيىشتى قىزلار ئالدىدىكى مۇزداۋاننىڭ گېپىگە چۈشۈپ .

— بۇ جاننىڭ ئايىغۇدەك ھېچنېمىسى قالمىدى . ئۇنى ئالسا ئاشۇ داۋانغا ئاپىرىپ قىيناپ ئالغىچە مۇشۇ يەردىلا ئالسا بولمامدۇ ؟

قىزلار يەنە چوڭقۇر ئويلارغا بېرىلىپ ئولتۇرۇپ نۇزۇگۇمنىڭ ناخشىسىنى تىڭشىدى . ئۇنىڭ تاشتىن - تاشقا ئۇرۇلۇپ ئاققان تاغ سۈيىگە ئوخشاش ساپ ئاۋازى دەسلەپتە پەسرەك چىقىپ ، كېيىن بارغانسېرى كۈچىيىپ ، نەچچە كۈندىن بېرى قۇم - جەزىرىلەردە مېڭىپ ، ھاردۇقى يەتكەن قىزلارنىڭ بارلىق غەم - قايغۇسىنى تاغ شامىلىغا قوشۇپ ئۇچۇرۇۋەتكەندەك بولدى . نۇزۇگۇمنىڭ ناخشىسى ساينى يا-

قىلاپ ئۆسكەن قاپاق تېرەكلەرگە ، تاغ دولانلىرىغا ، غارچە-
لارغا ۋە قاپتالدىكى ھاك تاشلارغا ئۇرۇلۇپ تېخىمۇ يۇقىرى
ئۆرلەپ ياڭرىماقتا . بۇ ناخشا خۇددى ئەسرلەر بويى مۇڭ-
قايغۇغا چۆمۈپ ، مەڭگۈ ئۇيقۇغا كەتكەن تاغقىمۇ جان كىر-
گۈزمەكتە ئىدى . شۇڭلاشقا ئېيتىلىۋاتقان ناخشا تاغ كامار-
لىرىدا ھايات كەچۈرۈۋاتقان ئادەملەر بىلەن ھايۋانلارنىمۇ
ئىسسىق ئىنىلىرىدىن سىرتقا چىقىرىشقا باشلىدى . ئەتىگەن-
دىن بېرى تۇتقۇنلارغا ۋارقىراپ ، ئۇنلىرى بوغۇلۇپ كەتكەن
چېرىكلەرمۇ ئەمدى قىلىچ ـ نەيزىلىرىگە تايىنىپ ھاردۇق
ئالماقتا . تۇتقۇنلارغا يېقىن كېلەلمەي ئېگىز دۆڭلەردە ئاتلە-
رىدىن چۈشۈپ شوك ئولتۇرغان قىرغىزلارمۇ قىزلارنىڭ
شۇنچە ھەسرەت چېكىۋاتقىنىغا قارىماي ناخشا ئېيتىۋاتقىنىغا
ھەيران بولۇشماقتا .

نۇزۇگۇمنىڭ ناخشىسى خېلى ۋاقىتقىچە توختىمىدى .
ئۇ ناخشا ئارقىلىق قەشقەردىكى قارلىغاچنىڭ ئۇۋىسىدەك
ئىسسىق ئۇۋىلىرىنى توزغاقتا ئوخشاش توزۇتۇپ ، ۋەيران
قىلىپ ، بالا ـ چاقا ، قوۋم ـ قېرىنداشلىرىدىن ئايرىپ ،
چۆل ـ باياۋانلارغا پالىغان مانجۇ ئەمەلدارلىرىغا لەنەت ئوقۇ-
ماقتا . بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىنىڭ مۇشۇ تۆت تەرىپىنى
ئېگىز تاغلار قورشىغان جىرا ـ سايلارغا ئوخشاش تار قىس-
تاڭدا قالغىنىنى قوشاقتا قاتماقتا . مانجۇ چېرىكلەردىن قور-
قۇپ يېقىنلىشالىماي يۈرگەن ئادەملەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ
غەم ـ قايغۇسىنى تەڭ تارتىشۋاتقىنىغا رازىلىقىنى بىلدۈر-
مەكتە .

كۈن ئۆز نۇرلىرىنى تاغ چوققىلىرىغا چېچىپ ، ئۇۋىسى-
غا ئولتۇرۇشىغا چوڭ ساينىڭ ئىچىنى قويۇق قاراڭغۇلۇق

باستى . بۇ چاغدا بايات‌ىن بېرى جاراڭلاپ ئاڭلىنىپ تۇرغان نۇزۇگۈمىنىڭ ئاۋازىمۇ خۇددى بالىسىنى تەۋرەتكەن ئانىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاستا ـ ئاستا پەسىيىپ توختىدى . ئەمدى بىر ـ بىرىگە چاپلىشىپ ئولتۇرغان قىزلارمۇ پۈت ـ قوللىرىنى يىغىشىپ ، يېتىشقا تايىن تاپماقتا ئىدى . ئۇلار كۈندىكىدەك ، ئۇخلاپ قالغاندا چېرىكلەر سۆرەپ ئەكەتمەسۇن دېگەندەك بىر ـ بىرىدىن ئۇزۇلمەي بىر يەرگە غۇژمەك بولۇپ يىغىلىۋالدى .

سۇرگۈنلەر ئەمدىلا يول چېتىدىكى تۇزلەڭدە قولايلىق ئورۇن تېپىپ يېتىشىغا خېلىچە خېنىمنىڭ : «ۋايجان ! » دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ھەممىنى چۆچۈتۈپ ، ئورۇنلىرىدىن دەس تۇرغۇزۇۋەتتى . ئۇ چۆرىدەپ يانقان قىزلارنى دەسسەپ ـ چەيلەپ يۇقىرى كۆتۈرگەن كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىنى قېقىشتۇرۇپ ۋارقىرىغان پېتىچە توختىماي سەكرىمەكتە . بۇنى كۆرگەن قىزلار ئۇنىڭ قوينىغا چېرىكلەر كىرگەن ئوخشايدۇ دېيىشىپ ، تېخىمۇ ۋارقىرىشىپ ھەر تەرەپكە قېچىشقا باشلىدى . چېرىكلەرمۇ ئورۇنلىرىدىن سەكرەپ تۇرۇشۇپ خېلىچە خېنىم تەرەپكە قاراپ يۇگۈردى . شۇنچە كۈندىن بېرى مۇنداق غۇلغۇلا چىقارمىغان تۇتقۇنلارنىڭ ئورۇنلىرىدىن ، خۇددى قازاندا قورۇغان قوماچتەك چاچراپ تۇرۇۋاتقىنىنى كۆرگەندە چېرىكلەرمۇ نېمە قىلىشىنى بىلمەي ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى .

— ۋاي ، ئۆلىدىغان بۇلدۇم ، مېنى قوتۇلدۇرۇڭلار !— توپنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۇگۈرۈپ يۇرگەن خېلىچە خېنىم كىيىملىرىنى قېقىشتۇرۇپ يېشىۋاتاتتى .

— ھاي نېمە بولدى ؟ بىرنەرسە دېسىڭىزچۇ ؟— دەپ ۋارا-

قىزىدى قىزلار . لېكىن بۇ گەپلەرگە قۇلاق سالمايتتى خېلى-چە خېنىم . ئۇ بۇۋىئايشەم : « توختىسىلا ، خېلىچەم » دەپ ئىككى قوللاپ قۇچاقلىۋالغاندىن كېيىنلا ئاران توختىدى .

— ئىچىمگە بىر نەرسىلەر كىرىپ كەتتى . بىرى پۇچقە-قىمدىن ، بىرى ئېتىكىمنىڭ ئاستىدىن كىرىپ يۇقىرىلاۋاتە-دۇ··· ۋاي مانا مەيدەمنى چىمداپ كېتىپ بارىدۇ . ئۆلىدىغان بولدۇم ، كۆڭلىكىمنى سالدۇرۇۋېتىڭلار .

ئاياللار تېپىرلاپ بىر ئورۇندا تۇرالمايۋاتقان خېلىچە خېنىمنى تۇتۇۋېلىپ ، كۆڭلىكىنى قايرىپ يۇقىرى كۆتۈرۈ-ۋىدى ، كۆڭلەك ئىچىدىن ئىككى چاشقان يەرگە چۈشتى .

— ھەي ، ئەخمەق خوتۇن ، ئىچىلىرىگە چاشقان سولۇۋې-لىپ ، بىزنى شۇنچىۋالا قورقۇتقان بارمۇ ؟— دېدى بۇۋىئاي-شەم .

— چاشقانمىكەن ، مەن تېخى··· ئاشۇنىڭغىمۇ شۇنچىلىك ۋارقىراپ كەتكەن بارمۇ ؟— قورقۇپ كېتىشكەن قىزلار مەي-دىلىرىنى تۇتۇپ كۈلۈشكە باشلىدى .

— ئاقسۇ تاغلىرىدا نېمە تولا— چاشقان تولا .

— ئىلگىرى يىلان ۋە كەسىلەنچۇكلەردىن قورقۇپ ئۇخ-لىيالمايتتۇق . ئەمدىزە چاشقانلار ئارام بەرمەيدىكەن ـ دە .

قىزلار كۆڭلى تىنغاندىن كېيىن يەنە ئورۇنلىرىغا كې-لىپ ئولتۇرۇشتى . بۇ تەرەپنىڭ ئاقىرىپ تۇرغان كىچىك دۆڭلىرىدە چاشقان كۆپ بولغاچقا ، يولۇچىلارنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرىنىڭ ئارىسىغا ، نان ۋە باشقا يېمەكلىكلىرىنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ ، ئۇلارنى ئارامخۇدا يانقۇزمايتتى .

— بۇ نېمە ۋاڭ ـ چۇڭ ـ ھە !

كەچكى جىمجىتلىقنى بۇزغان ۋاراڭ ـ چۇرۇڭدىن

كۆڭلى بىئارام بولۇپ ، قورال - سايمانلىرىنى بويىنىغا ئېسىپ چىققان ئىنچىكە ، ئېگىز بويلۇق ئامبال بىرئاز تىنچلىنىپ قالغان تۈتقۇنلارغا سەپسېلىپ قارىدى - دە ، ئاندىن چېرىكلەرگە قاراپ دېدى :

— سەنلەردىن نېمە قىلغان ۋاڭ - چۈڭ بۇ دەپ سوراڭا-تىمەن ، قىرغىزلار ھۆجۈم قىلمىغاندۇر ؟

— ياق ، خاتىرجەم بولسىلا ، جانابلىرى ،— كۆزەتتىكى چېرىكلەرنى چارلاپ ، ئەمدى سېپىل يېنىدا باشلىقلىرىنىڭ چىقىپ قالمىغىنىنى بىلىپ سەپراس تۈرغان چېرىك ئامبال-نىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى . لېكىن بولغان ۋەقەنى قانداق بايان قىلىشنى بىلمەي سەل تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى .

— تاڭگازا چىشلىۋالمىغان بولساڭ ، گەپ قىلمامسەن ، نېمە بولدى ؟— دەپ ۋارقىرىدى ئامبال .

— بىر خوتۇننىڭ قويىنىغا چاشقان كىرىپ كېتىپتۇ ، جانابلىرى ،— دېدى ھېلىقى چېرىك .

— نېمە ؟... چاشقان دەمسەن ؟ ! ئەمدى بىزنىڭ خاتىر-جەملىكىمىزنى بۇزمىغان چەنتۇلارنىڭ چاشقىنى قاپتىمە-كەن ،— ئۇ بۇنىڭدىن باشقا سۆز قىلىشقا تىلى بارمىغاندەك بىرئاز جىم تۇرۇۋالدى ،— ئەخمەقلەر ، تۆت خوتۇنغىمۇ تۆ-زۈكرەك ئىگە بولالمايدۇ !

— بۇ يەرنىڭ تاغلىرىدا چاشقان كۆپ بولىدىكەن ، جانابـ-لىرى ، چاشقانلار سۇرگۈنلەرنى تىنچ ئۇخلاتمايۋاتىدۇ .

— بەس !

ئامبال ئۆيدىن قانداق غەزەپ بىلەن چىققان بولسا ، ئىچكىرىگىمۇ شۇنداق غەزەپ بىلەن كىرىپ كەتتى .

— ئۆلۈپ كېتىپ بارساڭلارمۇ ئاغزىڭلارنى يۇمۇپ ، قە-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سىپ ئولتۇرساڭلار بولمامدۇ؟ مانا جانابلىرىنىڭمۇ كەچكى ئۇيقۇسىنى هارام قىلدىڭلار، — دېدى تەنە ئاھاڭدا ئاياللاردىن بىرى خېلىچە خېنىمغا.

— تېنىمنى غىدىقلاپ، ئىچىڭگە كىرىپ كېتىپ بارسا قانداق قىلىمەن؟! — دېدى خېلىچە خېنىم بايىقى چېرىكنى ئاڭلىسۇن دېگەندەك قىلىپ، — ئايدالىدا يەر تېپىلمىغاندەك بىزنى چاشقان ئوردىسىغا يانتۇزغۇچە تۇزۇكرەك يەرگە يانتۇرسا بولمامدۇ. بۇ جاننى چاشقانلارغا تالاتمىساقمۇ باشقىلارنىڭ تالاۋاتقىنىمۇ يېتەتتىغۇ.

— ئاغزىڭنى يۇم، قانجۇق. هەممىڭ دەرهال يېتىش! تۇن كېچىدە مەسلىنى تەگەپ، تۇنقۇنلار ئارىسىدا غۇلغۇلا كۆپىيىشنى خالىغۇسى كەلمىگەن چېرىك ئارتۇق گەپ قىلمىدى. بۇ ۋاڭ — چۇڭ سېپىل ئىچىدە كەيپ سۈرۈپ، تاماشا قىلىۋاتقان باشلىقلارنىڭ غەزىپىنى ئۆرلىتىۋەتمىسە بولاتتىغۇ، دەپ قورقتى چېرىك. شۇڭا ئۇ تۇنقۇنلارنى چاپسانراق جىمىقتۇرۇشقا ئالدىرىدى.

— هەي خېلىچەم، بىزگە يېقىنراق ياتسىلا، ئۆزلىرىمىغۇ چاشقان ئۇۋىسىنىڭ ئاغزىدىلا يېتىپتىكەنلا، — دەپ ئالمىخان قېشىدىن ئورۇن بەردى.

— شۇنى دېسىلە، جېنىم دوستۇم، ئاخىر زامان دېگەن مۇشۇ ئوخشىمامدۇ؟ ئەمدى قوينىمىزغا ئېلىپ ياتمىغان چاشقان قاپتىكەن، ئۇنىمۇ كۆرۈپ قويدۇق.

— ئۇنى بىردەمسىلە، كۆرگۈلۈكلا بولسا كۆرۈۋاتىمىزغۇ، — قىزلار چېرىكلەر ئاڭلاپ قالمىسۇن دېگەندەك پەس ئاۋازدا سۆزلىدى. بۇ ۋەقەگە ئۇلارنىڭ بەزىلىرى هەسرەت چېكىپ يىغلىغۇدەك بولۇۋاتسا، بەزىلىرىنى كۈلكە

قىستايتتى . ياشلار بۇ ئىشلارغا ھەيران بولاتتى .

بۇ ۋەقەدىن كېيىن ياش قىزلار ئاستىلىرىغا سالغان چاپان - چارىسىنى يەنە بىر قېتىم قېقىشتۇرۇپ ياتسىمۇ ، بىر نەرسىنىڭ تۈۋىنى چىقسىلا ئورۇنلىرىدىن سەكرەپ تۇرۇشاتتى - دە باشقىلارنىمۇ ئويغىتىۋېتەتتى . پۇت - قوللىرى قاپىرىپ كەتكەن بەزى جۈۋانلار ياتقان پېتىچە قوزغالماي ئۇخلاۋېرەتتى . ئۇلار ئۇستىدە چاشقانلار مېڭىپ ، قوينىغا كىرىپ كەتكىنىنىمۇ تۇيماي ، پۇتلىرىنى يېغىپ ، قۇلۇلىدەك تۇگۈلۈۋېلىپ ئۆلۈكتەك ئۇخلايتتى .

II

كېچىسى غار ، تاشلار ئارىسىدىكى قەبرى سۆگەتلەرنىڭ ئۈچىغا چېقىۋېلىپ ھۇۋلىغان ھۇۋقۇش بىلەن تاغ چوققىلىرىدىكى ئۇلارنىڭ ئۈنى بىرەر - يېرىم قېتىم ئاڭلىنىپ قالمىسا ، ئەتراپ ئاۋازسىز ، جىمجىت ئىدى . بەزىدە سۇر-گۈنلەر ئۇستىدىن شەپەرەڭلەر ئۈچۈپ ئۆتۈپ ، تاشلارنىڭ كامارلىرىغا كىرىپ يوقىلىپ كېتەتتى . ھەممە خاتىرجەم . چېرىكلەرمۇ نەيزىلىرىگە تايانغان پېتىچە ئۇخلاۋاتاتتى . بۇ جىمجىتلىقتى پەقەت تاشتىن - تاشقا ئۇرۇلۇپ ئېقىۋاتقان تاغ سۇيىنىڭ شاۋقۇنلا بۇزۇپ تۇراتتى .

بىر چاغدا گويا تاغدىن تاش چۈشكەندەك ، ئەتراپنى لەرزىگە كەلتۈرگۈدەك قاتتىق چىققان ئاۋازلار تاتلىق ئۇيقۇغا كەتكەن سۇرگۈنلەرنىڭ ھەممىسىنى ئەندىشىگە سېلىۋەتتى .

— بۇ يەنە نېمە بالادۇر ؟ !زادى تارتقۇچىلىقمىز كۆپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوخشايدۇ ،— دېيىشىپ ئورۇنلىرىدىن يەنە چۆچۈپ ئويغانغان قىزلار بىرئاز ۋاقىتتىچە ئۈيقۇلىرىنى ئاچالماي مەڭدىشىپ تەمتىرەپ قېلىشتى .

— ياللا ، تاغ غۇلاۋاتامدۇ نېمە ؟— دېدى كىمدۇر بىرى ئېگىز چوققىدىن گۈلدۈرلەپ چۈشۈۋاتقان تاشلارنىڭ ئاۋازىدىن ئاڭلىغاندا .

— تاغقا يېقىن كېلە ـ كەلمەيلا مۇنچىلىك بالا ـ قازالارغا ئۇچراۋاتىمىز . ئىچكىرىرەك بارغاندا يا ئۈياققا ، يا بۇياققا چىقالماي جەستىمىز تاشلارنىڭ ئارىسىدا قالمىسا بولاتتىغۇ .

— شۇنى دېسىلە ،— دېدى بۇۋىئايشەمنىڭ سۆزىنى خۇددى تويى بولۇپ ئۇزىتىلىپ كېتىپ بارغاندەك ئۇچىسىغا ئاق چۈچۈنچىدىن كۆڭلەك كىيىپ ، بېشىغا گۈللۈك كەشمىر ياغلىق تېڭىپ ، ئۆيىدە بار زىبۇزىننەتلەرنىڭ ھەممىسىنى بوينىغا ئېسىۋالغان ھېيتگاھ جامەسىنىڭ خەزىنىچىسى ئەمىنئاخۇنۇمنىڭ توقال خوتۇنى قوللاپ . ئۇنىڭ ئېرى جەڭنىڭ دەسلەپكى كۈنىلا خەزىنىدىن بايلىقنى ئېلىپ ، ئەنجانغا قاچقان يېرىدە ئۆلتۈرۈلگەنىدى . ئۆزى بولسا ئۆيىدە يالغۇز ئولتۇرغاندا تۇتۇلۇپ ، سۇرگۈنلەر قاتارىغا قوشۇلغانىدى ،— مەن ئەخمەق بۇنىڭ ھەممىسىنى باشقىچە پەرەز قىلغانىكەنمەن .

— ئاتلان !— بىرنەچچە ئادەمنىڭ تەڭلا ۋارقىرىغان بۇ ئاۋازى غار ، تاشلارغا ئۇرۇلۇپ ، ھەممە ياقنى جاراڭلىتىۋەتتى . ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ تاغدىن غۇلغان تاشلار تەگكەن چېرىكلەرنىڭ «ۋايجان !» دەپ توۋلىغان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى . بىر چاغدا بىر توپ چېرىك بارگاھ ئىچىگە كىرىپ ، چاپسانلا

قايتىپ چىقىپ باشقا چېرىكلەرگە ۋارقىرىدى ، ئۇلارمۇ ھەر تەرەپكە قاراپ يۈگۈرۈشتى .

— غوجىنىڭ قىرغىزلارغا قوشۇلۇپ تاغقا قېچىپ كەتكەن لەشكەرلىرى ھۇجۇم قىلىۋاتسا كېرەك . ئۇلار كۈندۈزى بۇ يەرنىڭ ئۇيغۇرلىرىغا قوشۇلۇپ ، توپلىشىپ يۈرگەن بولۇشى مۇمكىن ،— دېدى قىزلارنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلماقچى بولۇپ نۇزۇگۇم . دەرھاللا ئۇنىڭ ئېسىگە قىرغىزلار بىلەن كەتكەن باقەم چۈشتى .

— تاغدىن سەل ئاققاندەك چۈشۈپ كېلىۋاتقان قىرغىزلارنىڭ پەيلى يامان ئىدى ،— گەپكە ئارىلاشتى خېلىچە خېنىم ،— بىزنى چېرىكلەرنىڭ پالاپ ماڭغىنىغا ئۇلارمۇ غەزەپلەنسە كېرەك . سىلىنىڭ جورىلىرى بىلەن كەتكەن قىرغىز يىگىتى سىلەرنى قۇتۇلدۇرۇۋالىمىز دەۋاتاتتى ، شۇلارمىكىن يە ؟

— بەلكى ،— نۇزۇگۇم ئوشۇق سۆز قىلمىدى .

— ئەمما تاغ ئىچىدە چۈمۈلىدەك قاپساپ كەتكەن چېرىكلەر ئۇلارنى يەر بىلەن يەكسان قىلىۋېتىدۇ .

تۇنقۇنلار ھەيدىلىپ ماڭغاندىن بېرى يەرلىك خەلق مۇذاق توقۇنۇشقا بېرىپ باقمىغان . شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ۋەقەنى كۆرگەن مانجۇ ئەمەلدارلىرىنىڭ كۆڭۈللىرى بىئارام بولۇپ قالدى . ئەسلىدە ئۇلار ئاقسۇ تەۋەسىدىن ئۆتۈپ تاغقا كىرىۋالساق سەل خاتىرجەم بولىمىز دەپ ئويلىغانىدى . ئەمدى مانا بۇ غۇلغۇلا كۈتمىگەن يەردىن چىقتى . قورغاندىن چىققان چېرىكلەر ھۇجۇم باشلىغان قىرغىزلارغا قارشى ئەمەس ، تاغقا ئۆرلەپ ئەرلەرنى ھەيدەپ كېلىۋاتقان چېرىكلەردىن يار-دەم ئەكىلىش ئۈچۈن ماڭغانىدى . باشقىلىرى بولسا ئۇلار

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كەلگۈچە قورغان ئىچىدىن چىقمىدى .

تاغلاردىن چۈشۈپ كېلىۋاتقان قىرغىزلارنىڭ ۋارقىراشلىرى بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا . بىر چاغدا دۆڭلەرنىڭ تاش - شېغىللىرى قىيان ئاققاندەك شارقىراپ كەتتى - دە ، ئۇنىڭ كەينىدىن چۈشكەن ئون بەشچە ئاتلىق قىزلار تەرەپكە چاپتى . يىراقتىن نۇزۇگۈمنى ئىزدىگەن باقمىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى .

قۇيۇندەك چاپتۇرۇپ كەلگەن قىرغىزلار ئالدىغا ئۇچرىغان قىزنى يەردىن يۇلۇۋېلىپ ئىككىنچى قاپتالغا چىقىپ كېتىشتى .

— ۋىيەي ، قىزلارنى ئەكەتتى !

— ھاي ، بىر - بىرىڭلارنى چىڭ تۇتۇۋېلىڭلار !— دەپ قىزلار يىغلاپ ۋارقىراشماقتا . بىر چاغدا قوللىرىغا مىلتىقلارنى تۇتقان چىرىكلەر ھەر تەرەپتىن يۇگۇرۇپ كېلىشىپ تۇتقۇنلارنى قورشۇۋالدى . ئۇلار كەينى - كەينىدىن ئاتقان مىلتىق ئاۋازىدىن كېيىن ئەتراپتىكى ۋاڭ - چۇڭ بىردىن بىسىلاي دېۋىدى ، بىراق دۆڭلەردىن شاراقلاپ چۈشۈۋاتقان تاشلار ئاۋازى خېلى ۋاقىتقىچە توختىمىدى . بىرئازدىن كېيىن قىرغىزلارنىڭ «ئاتلان !» دەپ ۋارقىرىغان ھەيۋەتلىك ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى - دە ، ئانچە ۋاقىت ئۆتمەي ئوت توتاشتۇرۇۋالغان تاياق - توقماقلىرىنى پۇلاڭلىتىپ ، بىرنەچچە ئادەم سايغا چۈشتى . بۇ چاغدا ساينى بويلاپ غۇژمەكلىشىپ كېتىپ بارغان چىرىكلەرمۇ كۆچ توپلاپ ئۇلگۈرگەندى . چىرىكلەر قىرغىزلارغا قارىتىپ مىلتىق - ئوقيالىرىنى ئېتىشقا باشلىدى . قانچە ھۇجۇم قىلغىنى بىلەن چىرىكلەرنىڭ سېپىنى بۇزۇپ ، قىزلارغا يېقىن كېلەلمىگەن قىرغىزلارنىڭ

بەزىلىرى چېرىكلەرنىڭ نەيزىسىگە ئۇچراپ ئاتلىرىدىن يىقىلىدى . ساق قالغانلىرى چېرىكلەر سېپىنى بۇزۇپ ئۆتەلمەيدىغانلىقىغا كۆزلىرى يېتىپ دۆڭ تەرەپكە قېچىشتى .

شەرق تەرەپ يېڭىدىن بوزىرىپ كەلمەكتە . تۇنقۇنلارغا يول بويى چېرىكلەر ئازدەك كۆرۈنۈۋىدى ، ئەمدى ئۇلار چوڭ ساينىڭ ئىچىگە پاتماي قالغانىدى .

— دۇنيانى ماڭجۇ چېرىكلىرى بېسىپ كەتكەنمۇ نېمە ؟ ! بۇلارنى ئۆلتۈرۈپ تۈگىتىش مۇمكىن ئەمەس ئوخشايدۇ . ھېلىمۇ بىزنىڭ غوجىمىز ئالتە ئاي داۋامىدا مۇشۇلارغا بەرداشلىق بېرىپ كەپتۇ ، جۇمۇڭلار .

خېلىچە خېنىم ھەر تەرەپتىن كېلىپ توپلانغان ، چوڭ ساينىڭ ئىچىگە پاتماي قالغان چېرىكلەرنى كۆرۈپ ھەيران قالدى .

— بىزنىڭ بۇلاردىن قۇتۇلۇپ كېتىشىمىز مۇمكىن ئەمەس ئوخشايدۇ ،— چېرىكلەرنى كۆرۈپ گۈلنىسانىڭمۇ روھى چۈشۈپ كەتتى .

قىرغىزلارنىڭ ئامان قالغانلىرى تاغ ئېشىپ كۆزدىن غايىب بولۇشتى . تۇنقۇنلار ئىلگىرىكى ئورۇنلىرىغا كېلىپ ئولتۇرسىمۇ لېكىن ئۇيقۇسى كەلمىدى . چېرىكلەر ئارىسىدىكى ۋاڭ ـ چۇڭ بېسىلىدىغاندەك ئەمەس . ئاخشام يەرگە گۈگۈم چۈشكەندە يېپىلغان قورغاننىڭ دەرۋازىسى پەقەت ئەتراپ پۈتۈنلەي جىمىپ ، كۈن ئۈپۈقتىن كۆتۈرۈلگەندىلا ئېچىلدى .

— ۋاي ، خېلىچەم ، ماۋۇ ئۆلۈككە قارىسىلا ، تونۇشتەكلا قىلىدىغۇ .

كېچىسى قۇربان بولغان قىرغىزلارنىڭ ئۆلۈكلىرى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ساينىڭ قاپتىلىدا ياتسىمۇ ، ئەمما ئۆز ھەلەكچىلىكىدە قالغان تۇنقۇنلار ئۇلارغا ئانچە سەپسېلىپ قاراپ كەتمىگەنىدى .

— قېنى ، قايسىنى دەيدىلا ؟ — دېدى ئۆزىدىن بەش - ئالتە قەدەم نېرىدا يانقان ئۆلۈكلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈۋېتىپ خېلىچە خېنىم .

— ئاۋۇ بېشىدىكى قالپىقى چۈشۈپ كەتكەن يىگىتكە قارىسىلا ! ئۇ ھېلىقى ئاقسۇنىڭ بازىرىدا قوي سېتىۋاتقان قىرغىز يىگىتكە بەك ئوخشايدىكەن .

— راست ، ھە ، قەلەم تارتىپ كېلىۋاتقان ئىنچىكە بۇ-رۇتى بار يىگىت شۇدەك قىلىدۇ . راستتىنلا شۇ يىگىت بولۇپ قالمىسۇن ، ئۇ تۇنۇگۈن ئاغىنىلىرىگە خېلىچە خېنىم-نى كۆرسىتىپ خېلى يېرگىچە كەينىدىن ئەگىشىپ كېلىۋىدى .

— ھە ، شۇ ئوخشايدۇ ! بۇ بىچارە بىزگە ئىچ ئاغرىتىپ ئاقسۇغا سانقىلى ئاپارغان مالىلىرىنى تاشلاپ قايتىپ كەلگەن-دى .

— تاغ قىرغىزلىرىنى يىغىپ ، بىزنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش ئۈچۈن چېرىكلەرگە ھۇجۇم قىلغانمۇ مۇشۇ يىگىت ئوخشاي-دۇ ،— دەپ گەپنى يەكۈنلىدى بۇۋىئايشەم ،— تۇنۇگۈن كۆز قىسقىنىغا قارىغاندا سىلىگە كۆيۈپ قالغان بولسا كېرەك .

خېلىچە خېنىم دوستىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندا ئۆزىنى قۇلايسىز ئەھۋالدا قالغاندەك سەزدى .

— بۇ يىگىت سىز ئۈچۈنلا قۇربان بولدىغۇ .

— يۇرسىلە ، بېرىپ تۇز ياتقۇزۇپ قويايلى ،— بۇۋىئايشەم خېلىچە خېنىمنىڭ قولىدىن تۇتتى .

— قورقۇۋاتىمەن !

— سىلى ئۇچۇن جېننىي قۇربان قىلغان يىگىتتىنمۇ قورقامدىلا ؟— دوستىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان خېلىچە خېنىم يەرنى پۇتىنىڭ ئۇچىدا ئاۋايلاپ دەسسەپ ، تاش ئۇستىدە سۇنايلىنىپ يانغان قىرغىز يىگىتىنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە ، ئىچىدە ئايەت ئوقۇپ ، ئۇنىڭ پۇتىنى تۇزىدى .

— قانچە قىلغان بىلەن مۇسۇلمان بالىسى ئەمەسمۇ ، يانغان يېرى بېھىش بولسۇن ،— دېدى بۇۋىئايشەم .

— ئېھتىمالىم ، ئۆيلەنمىگەن بولسا كېرەك ،— چوڭقۇر نەپەس ئالدى خېلىچە خېنىم . ئۇ بوينىغا باغلىۋالغان ياغلىقىنى يېشىپ يىگىتىنىڭ يۇزىگە يېپىپ قويدى . ئۇلارنىڭ قېشىغا باشقا قىزلارمۇ كېلىپ قوشۇلدى .

— كېچە قولىغا مەشئەل تۇتۇپ كېلىۋاتقانلارنىڭ بىرى مۇشۇ كىشى ئوخشايدۇ ، — دېدى قىزلارنىڭ بىرى ، — چىرايلىق يىگىت ئىكەن .

تۇتقۇنلارنىڭ كەينى ـ كەينىدىن كېلىپ ئۆلۈكنى كۆرۈۋاتقانلىقى چېرىكلەرگە ياقمىغان بولسا كېرەك ، ئۇلارنى قوغلىغىلى تۇردى .

— تېز بۇ يەردىن يوقىلىڭلار . ھازىر يولغا چىقىسىلەر ، تەييارلىنىڭلار !

ئادەتتە سەھەردىلا قورساقلىرىغا ئاندا ـ مۇندا بىر نەرسىلەرنى يەپ يولغا چىقىدىغان تۇتقۇنلار بۇ قېتىمقى قالايمىقانچىلىق تۇپەيلىدىن پېشىن مەزگىلىدە قوزغالدى . قورغانىنىڭ ئۆچۈرىسىدە بولسا ئاپتاپقا قاقلىنىپ تۇرغان نۇرغۇنلىغان جەسەتلەر قالدى . خېلىچە خېنىم بىلەن بۇۋىئايشەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى يۇزىگە نېپىز قىزىل ياغلىق يېپىلغان قىرغىز يىگىتىنىڭ جەسىتىگە پات ـ پات قاراپ قويىاتتى .

داۋانغا يەتمەي تۇرۇپلا ئۇچراشقان بۇ پاجىئەلىك ۋەقەدىن كېيىن قورقۇپ قالغان خوتۇن - قىزلار ئەمدى ھەربىر چوققا بىلەن چاتقاللىققا قارىشىپ كېلىۋاتاتتى . نۇزۇگۇم ئۆلگەنلەر ئارىسىدا باقەمنى ئۇچرىتىپ قالمەنمىكىن دەپ بەك تەشۋىشلەندى . بىراق ئۇ يوق ئىدى .

III

تاغنىڭ بارى - يوقى ئىككى - ئۈچ ئادەم قاتار ماڭالايدىغان قىيا تاشلار بىلەن سۇ ئېقىنلىرى كۆپ يوللىرىدا مېڭىش شەھەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن قىزلارغا ئاسان دەمسىز ؟ قەشقەر تەرەپتىن ئىلىغا ئۆتۈشكە بىردىنبىر يېقىن بولغان بۇ يولدا چېرىكلەر سەپنىڭ ئالدىغا ئەركەكلەرنى سېلىپ ، ئاندىن شەھەر خەزىنىلىرى بىلەن خەلقتىن بۇلاپ - تالاپ ئالغان مال - دۇنيالار ئارتىلغان يۈزلىگەن ئات - قېچىرلارنى ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن خوتۇن - قىزلارنى ھەيدەپ كېلىۋاتاتتى . جاھانگىر غوجىنى يېڭىپ ، جەڭدىن قايتقان چېرىكلەرنىڭ بىر قىسمى ئۇلاردىن ئاۋۋال كېتىپ بولغان . بىرەر يۈزدەك چېرىك بولسا قېچىرلارغا ئارتىلغان ئوق - دورا ، قورال - ياراغلارنى ئەكېتىۋاتاتتى . شۇڭا بۇ ئۇزۇن سەپنىڭ ئالدى مۇزداۋاندىن ئۆتۈپ خانيايلاققا يەتكىنى بىلەن ئاخىرى ئەمدىلا ئاقسۇنىڭ تېغىغا ئۇلاشقانىدى . ئاخشامقى غۇلغۇلا ، قالايمىقانچىلىقتىن كېيىن مانجۇ ئەمەلدارلىرى ئات چاپتۇرۇپ خوتۇن - قىزلارنى باشقىچىلا نازارەت قىلماقتا ئىدى . ئۇلارنى كۆزىتىدىغان چېرىكلەرنىڭ سانى ئىلگىرىكىگە قارى-

غاندا بىرنەچچە ھەسسە كۆپەيتىلدى .

— مۇنۇ چېرىكلەر بىزنى ساقلىماق تۇگۈل ، ئۆزلىرى شامالدا ئۇچۇپ كېتىدىغان شەپەرەڭلەردەك ئارانلا كېلىۋاتىدۇ .

— ۋاي ، بىزگە شۇنداق كۆرۈنگىنى بىلەن ئۇلارنىڭ جېنى چىڭ . «كۆزگە ئىلمىغان پۇنقا چوماق» دېگەندەك ، ئۇلارنى بىز مەنسىتمەي يۈرۈپ مۇشۇ ئەھۋالغا قالدۇق ئەمەسمۇ ، — دېدى بۇۋىئايشەم دوستىنىڭ سۆزىگە ئانچە قوشۇلماي .

— بۇۋىئايشەم توغرا دەيدۇ . ئۇلاردا كۈچ بولمىسا غەلىيانچى لەشكەرلەر يېڭىلەتتىمۇ ، — دەپ بۇ ئايالنىڭ سۆزىنى قوللىدى ئالمىخان ، — جاھاننى چېكەتكىدەك قاپلاپ كەتكەن بۇ چېرىكلەرگە كىممۇ تەڭ كەلسۇن .

باياتىن بېرى ئۇلارنىڭ سۆزىنى تىڭشاپ كېلىۋاتقان نۇزۇگۇم ئۆزلىرىنى مۇشۇنداق سەرسانچىلىققا سېلىپ ، ۋەيران قىلغان ئادەملەر ھەققىدە ئويلاپ :

— خەقلەر ئوتتۇرىسىدا ئوت تۇتاشتۇرۇپ جەڭ باشلىغان ئەمەلدارغۇ يەنە بۇرۇنقىدەكلا قەشقەردىكى ئىسسىق ئۆيلىرىدە ئولتۇرىدىغاندۇر . ئەمما قەشقەرنىڭ يېگىتلىرى بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلاردىن ئىنتىقام ئالمايدۇ ،— دېدى .

— راست ئېيتىدىلا ،— قىزلار نۇزۇگۇمنىڭ سۆزىدىن كېيىن بۇ ھەقتە ئۆزلىرىچە چوڭقۇر خىيالغا چۆكۈپ كەتكەندەك ، خېلى ۋاقىتقىچە جىم مېڭىشتى .

بىر داۋاندىن ئۆتۈپ ، ئىككىنچى داۋانغا ئولاشقانسېرى تاغلارمۇ ئېگىزلەپ ، قىزلارنىڭ مېڭىشى قىينىلاشماقتا ئىدى . ئۇلار بىردەم پەسكە تۆۋەنلىسە ، بىردەم يۇقىرىغا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۆرلەيتتى . پۈتلىرىنىڭ يىلىكلىرى ئۈزۈلۈپ كېتىدىغاندەك سىرقىراپ ئاغرىيتتى . ئۇلار :

— يارانقان ئىگەم بىزنى قايسى گۇناھلىرىمىز ئۈچۈن مۇشۇنداق قىينايدىكەنتاڭ ؟ — دەپ ھەسرەت چېكىشىپ ، ئۆزلىرىنى قۇتۇلدۇرىدىغان غەيرىي تەبىئىي كۈچنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى .

— ۋاي قىزلار ، مەن بۇنىڭدىن نېرىغا ماڭالمايمەن . زادى ئۆلتۈرسە مۇشۇ يەردىلا ئۆلتۈرسۇنلا ، — دوستلىرى قولتۇقىدىن يۆلەپ كېلىۋاتقان ئىنچىكە ، ئېگىز بويلۇق ، ئورۇق قىز ئورنىدىن تۇرالماي ئولتۇرۇپ قالدى .

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز ، ئاينىسەم ، چېرىكلەر بىزنىڭ ئولتۇرغىنىمىزنى كۆرسە ئەتەي تەرسالىق قىلىۋاتىدۇ دەپ ، شۇ يەردىلا مەيدىڭىزگە نەيزە ئۇرۇپ ئۆجۈقتۇرۇۋېتىشى مۇمكىن . كەچمۇ كىرىپ قالدى . يەنە بىرئاز چىداپ ماڭساق قونالغۇنىمۇ يېتىپ بارىمىز ، — دەپ نۇزۇگۇم ئارىدىكى ھەمىدىن كىچىك قىزنى روھلاندۇردى .

نۇزۇگۇم كىچىكىدىنلا ئوغۇل بالىلار بىلەن ئويناپ ، ھەربىي مەشىقلەرگە قاتنىشىپ چېنىققانلىقى ئۈچۈنمۇ باشقىلارغا قارىغاندا تاغنىڭ قىيا تاشلىق يانتۇ يولىدا ئەركىن مېڭىپ كېتىۋاتاتتى . ئۇ قىزلار دەردىنى ئېيتىشقا باشلىغاندا ، ئۆزىنىڭ غەم ـ قايغۇسىنى ئۇنتۇپ ، شۇلارنىڭ غېمىنى قىلاتتى . قىزلار تاغ ئىچىگە كىرگەن ئىككى كۈندىن بېرى كۆپ داۋاندىن ئۆتتى . ئەمما داۋانلار تۈگەيدىغاندەك قىلمايتى . ئۇلار بىر داۋانغا كۆتۈرۈلگەندىلا ، ئەمدىغۇ بولغاندۇ دەپ چوڭقۇر نەپەس ئېلىشىغا ئىككىنچى داۋان باشلىنىدۇ . سۇرگۈندىكى بۇ قىزلار ئالدىدا تۇرغان قاتمۇقات ئېگىز تاغ-

لارنى كۆرگەندە ئۇگە - ئۇگىلىرى بوشىشىپ ، پۇت - قولىدا جان قالماي تىترەپ كېتەتتى . مۇنداق چاغلاردا نۇزۇ- گۈم قىزلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ رىۋايەتلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى ، بەزىدە قوشاق قېتىپ ناخشا ئېيتاتتى .

ئۇنىڭ ئادەمنىڭ يۈرەك - باغرىنى پارە - پارە قىلىۋې- تىدىغان ناخشىلىرىنى ئاڭلىغاندا كۆڭۈللىرى بۇزۇلۇشقا ئا- ران تۇرغان قىزلار يىغلىماي تۇرالىسۇنمۇ ؟ ئەمما شۇنىڭدىمۇ ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كۆز ياشلىرىنى نۇزۇگۈمغا كۆرسەتمەي يەڭلىرىگە سۈرتۈۋېتەتتى .

— بەزىدە ئادەمنىڭ جېنىدىن كېچىپ ، ئۆزىنى غارلار- دىن تاشلىۋەتكۈسى كېلىدۇ ،— دەيتتى نۇزۇگۈمنىڭ ناخشە- سىنى تىڭشاپ ، كۆڭلى بۇزۇلۇپ قالىدىغان بۇۋىئايشەم . ئۆز قايغۇسىنى ئىچىگە سىڭدۈرۈپ كېلىۋاتقان نۇزۇگۈم دوستلە- رىغا ھەممىدىن غەيرەتلىك كۆرۈنەتتى . ئۇنىڭ قەددى نەچچە كۈندىن بېرى چۆلنىڭ ئاپتىپى بىلەن تاغ شامىلىدا ھەر خىل قىيىنچىلىقلارنى باشتىن كەچۈرۈپ كېلىۋاتسىمۇ پۈكۈلمىگە- نىدى . ئۇنىڭ يوغان كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىغا يىغلىپ قال- غان ياش مەڭزىگە ئېقىپ چۈشتى . نۇزۇگۈم ئۇنى ئالىقىنى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ ، چاچلىرىنى بېشىغا تۇردى - دە ، ئۇس- تىدىن كىيىۋالغان قۇندۇز تۆپىسىنى سەل تۈزەپ چوڭقۇر نەپەس ئالدى ، لېكىن ئۆزىنىڭ دەردىنى دوستلىرىغا ئېيە- تىپ ، ئۇلارنى روھسىزلاندۇرغۇسى كەلمىدى .

— قەشقەردىن چىققاندىن بېرى بىر تالاي دوستلىرىمىز- دىن ئايرىلدۇق . بەزىلەر سۆيگەن يارلىرىدىن ئايرىلىپ ، ياقا يۇرتلارغا بېرىپ ، مانجۇلارغا خوتۇن بولغاندىن كۆرە ئۆلۈمە- نى ئەلا كۆرۈپ ، يولغا چىقا - چىقمايلا ھايات بىلەن خوش-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى

لاشتى . بىرقانچىسى پۇتلىرىدىكى تۆمۈر كىشەنلەرنىڭ ئۇ-
غىرلىقىدىن ماڭالماي يوللاردا يېقىلىپ قالدى . بەزىلىرى
ئارقىمىزدىن ئەگىشىپ كەلگەن دەرۋىشلەر بىلەن قېچىپ
قۇتۇلدى . ئۆتكەن كېچە ھۇجۇم[1] قىلغان تاغ قىرغىزلىرى
ئونغا يېقىن قىزىمىزنى ئېلىپ قېچىپ كېتىپتۇ . مانا بۇگۈن-
لا تۆت - بەش قىز تاغ يوللىرىدا ماڭالماي ، ھاڭلاردىن
غۇلاپ كەتتى . بەزى قىزلارنى ئامبال كۆڭلى تارتقان ئادەم-
لىرىگە سوۋغا قىلىپ بېرىۋەتتى . بۇنىڭ ھەممىسىگە ئاھ
ئۇرۇپ ، روھىمىزنى چۈشۈرۈۋەرسەك ئۆز - ئۆزىمىزدىن
ئۆلۈپ تۈگىشىمىز مۇمكىن . ئۇنىڭدىن كۆرە مۇشۇ تاغ چاد-
قاللىرى بىلەن كېلىشۈانقاندا قۇتۇلۇپ كېتىشنى ئويلايلى .
ئىلاجى بولسا قېچىپ قۇتۇلۇشقا ھەرىكەت قىلايلى ، قىزلار .
بۇلارغا خوتۇن بولۇپ ، ئۇلاردىن بالا تۇغقىچە ئۆلگىنىمىز
ئەلا .

— مەنغۇ موڭغۇللاردىن بالا تۇغۇپ قالسام ئۇنى بوغۇپ
ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ،— دېدى نۇزۇگۇمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قە-
نى قىزىپ كەتكەن پاكار بويلۇق جۇۋان ،— بۇلارنىڭ بىزنىڭ
ئۆيگە بېسىپ كىرگەندە دادام بىلەن ئاپامغا نەيزە سانجىپ
ئۆلتۈرۈپ ، بۆشۈكتىكى ئوغلۇم بىلەن تىلى چىقىپ ئوبدانلا
سۆزلەپ قالغان قىزىمنى زار يىغلىتىپ ئۆزۈمنى بۇ ياقتا
ھەيدەپ ماڭدى . ئاشۇ قىلغانلىرى ئۈچۈن بولسىمۇ بىرەر
چىرىكنى ئۆلتۈرمەي قالمايمەن . مېنى ھەيدەپ ئاپىرىپ
موڭغۇللارغا تۈتۈپ بەرگىنى بىلەنمۇ بەربىر قەشقەرگە قە-
چىپ كېلىپ بالىلىرىمنى تاپىمەن . ئەمدى يولنى كۆرۈۋال-
دۇق . ئۇ تەرەپلەردىمۇ ئۇيغۇرلار ياشايدۇ دەيدۇ . بېشىمنى
ئوڭشاپ ، يولغا سېلىپ قويغۇدەك بىرەر ئادەم چىقىپ قالار .

ئىشقىلىپ ، ئۆلۈكۈم تاغدا قالمىسلا بولدى .

— راست ئېيتىدىلا ، رابىيەم ، بۇلارنىڭ بىزگە كۆرسەتمىگىنى قالمىدىغۇ ،— دېدى قىزلارنىڭ بىرى ئۇنى قوللاپ .

— ئاغرىپ ـ تارتىپ ماڭالمىغانلارنى يۆلەشتۇرۇپ يار-دەم قىلايلى . بىزمۇ دۇشمەنلەرگە خوش دەپ جان بەرمەس-مىز . سىلەردىن سورايدىغىنىم ، هاياتىنىڭ مۇنداق ۋاقىتلىق قىيىنچىلىقىغا قاراپلا جاندىن كېچىپ ، ئۆزۈڭلارنى ياردىن تاشلاپ ، ئۆلۈۋېلىشتىن ساقلىنىڭلار ،— دېدى نۇزۇگۇم قىز-لارنى جىملەپ ،— بىز قەشقەردە ئۆلگەن نارەسىدىلەر ، ئاتا ـ ئانىلىرىمىز ، يار ـ بۇرادەرلىرىمىز ئۈچۈن بولسىمۇ ياشى-شىمىز كېرەك . بىزنىڭ خەلقىمىزنى مانجۇ ئەمەلدارلىرى-نىڭ مۇشۇنداق قىيناپ ، تاغ ـ چۆللەردە قاڭغىر قاقشاتقان-لىقىنى كېيىنكى ئەۋلادقا ئېيتىپ يەتكۈزۈش ئۈچۈن بولسا-مۇ هايات كەچۈرەيلى ، بىز ئۆلۈۋالغىنىمىز بىلەن بۇ تارتقان جاپالىرىمىزنى ئەتە ـ ئۆگۈن باشقىلارغا كىم ئېيتىپ يەتكۈ-زىدۇ . مۇشۇ كۈنلەرنى ناخشا ـ قوشىقىمىز ، سۆز ـ هېكايە-مىز ، قەهرىمانلىقىمىز بىلەن بولسىمۇ تىرىك قالغانلىرىمىز كېلەچەكنىڭ ئادەملىرىگە يەتكۈزەيلى . كەلگۈسى ئەۋلادنىڭ بىزنىڭ تارتقان جاپالىرىمىزنى بىلمەي تۇرۇپ ، بۇ دۇشمەن-لەرگە بولغان غەزەپ ـ نەپرىتى ئويغانمايدۇ .

نۇزۇگۇمنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن پۈت ـ قوللىرىنىڭ ئاغرىقىنى بىرپەس ئۇنتۇپ روهلىنىپ قالغان قىزلار ئەمدى ئالدىدىكى بارغانسېرى يېقىنلىشىۋاتقان ئاق قار ، كۆك مۇزلۇق تاغ چوققىلىرىغا قاندىقتۇر بىر كۈچ ـ غەيرەت بىلەن ئىنتىلدى .

— مۇزداۋانغا يەتمەي تۇرۇپ مۇنچىلىك قىينىلىۋاتە-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مىز ، ئۇ يەرگە بارغاندا قانداقمۇ قىلارمىز ؟— دېدى ئەمدى تاغ باغرىدىكى قىيپاش يول بىلەن خۇددى يېپىقا تىزىلغان مونچاقتەك قاتار كېلىۋاتقان ئادەملەرگە قاراپ بۇ مۆجىزىگە ھەيران بولغان خېلىچە خېنىم .

بىر چاغدا خېلىچە خېنىمدىن بىرەر يۈز قەدەم ئىلگىرى كېتىپ بارغان قېچىر خۇددى بىرى ئىتتىرىۋەتكەندەك شوخ-شۇپ تېيىلىپ يىقىلدى . ئۇنىڭ كەينىدە ئولىشىپ كېلىۋاتقان چېرىكلەر بىلەن تۇتقۇنلار ۋارقىرىشىپ كەتتى .

— ھاي قىزلار ، قارا ئىلارا ، ئاۋۇ قېچىر غۇلاپ كەتتى ،— خېلىچە خېنىمنىڭ ئاۋازى ھەممىنى چۆچۈتىۋەتتى .

قېچىر ئۈستىگە ئارتىلغان يۈك بىلەن بىر - ئىككى قېتىم ئاستا دومىلىغاندىن كېيىن تاشتىن - تاشقا ئۇرۇ-لۇپ ، خېلى يەرگىچە سىيرىلىپ باردى - دە ، ئاندىن تىك غار تېگىدىكى سۇغا ساينىڭ ئىچىنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ غۇ-لىدى . ئەتراپنى چاڭ كەلتۈرۈپ چىققان سادا توختا - توختا-مايلا بىر - بىرىگە ئارانلا ئىلىشىپ تۇرغان تاشلار ئېغىز يارىدىن تۆكۈلۈشكە باشلىدى . تاغ ئىچىگە تارقالغان ۋاڭ - چۈڭ چوققىلاردىكى تاشلارغا تەسىر قىلغاچقىمۇ ئۇلارمۇ شا-راقلاپ پەسكە دومىلىدى . سادا چىققاندا قاغا - قۇزغۇنلار بىلەن بۆرە - ئېيىقلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ تىنچلىقىنى بۇزغان ئادەملەرگە نەپرەت ئوقۇپ ، ئۇۋا - ئۇۋىلىرىدىن ئۇركۈپ چىقىپ ، جانلىرىنى ساقلاش ئۈچۈن بۇنىڭدىنمۇ ئېغىز چوق-قىلارغا قاچتى .

— ياۋالا ، يارانلار ئىگەم ، ئۆزۈڭ ساقلا !

— بۇ نېمە بالا - قازادۇر . ھايۋانلار ماڭالمايدىغان تاغ-لاردىن بىزنى قانداق ئۆتىدۇ دەيدىغاندۇر بۇ شۇملار .

خوتۇن ـ قىزلار نېمە بولساقمۇ بولايلى دېگەندەك ، بىر ـ بىرىنىڭ قوللىرىنى مەھكەم تۇتۇشۇپ ، يانباغىرىدىكى يالغۇز ئاياغ يول بىلەن ئاران مېڭىپ كېتىۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ پۇتلىرى سەللا تېيىلىپ كەتسە ئوڭ تەرەپتىكى تېگى كۆرۈنـ مەيدىغان تىك يارغا چۈشۈپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى .

— تاغدىن غۇلىساق ئۆلۈكمىزنى ئادەم كۆرمەي ، يىرتـ قۇچلارغا يەم بولۇپ تۈگەيمىز ـ دە ،— دېدى خېلىچە خېـ نىم .

— ئۇنداق گەپلەرنى قىلماي بىسمىللا دەپ ماڭايلىلا ،— دېدى يولغا چىققاندىن بېرى ئىچىدە بىر نەرسىلەرنى پىچىـ لاپ ئـوقـۇپ كېلىۋاتقان ئـالىمخان . ئـۇنىڭ ئوچۇق قالـ غان پۇت ـ قولىنىڭ هەممىسىنى تاش قىيىپ قانىتىۋەتكەنـ دى . شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ ئۆزىگە قارىغۇچىلىكى يوق .

سۈرگۈنلەر يانباغىرىدىكى يول بىلەن يەنە بىر داۋان ئېشىپ ، چۆرىسى تاش بىلەن قورشالغان كىچىك مەھەللىگە دۇچ كەلدى . ئۇلار ئالدىغا ئۇيغۇرچە پاراڭلىشىپ چىققان يالاڭ ئاياغ ، يالاڭتۆش بالىلارنى كۆرۈپ ، كۆزلىرىدە ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى پارلىدى . باقمىنى ئۇچرىتىپ قالارمەنمىكىن دېگەن ئۈمىد بىلەن كېلىۋاتقان نۇزۇگۈمىنىڭ يۈرىكى سوقۇپ كەتتى .

— بۇ يەردە ئۇيغۇرلار ياشايدىغان ئوخشىمامدۇ ، — دېيىشتى قىزلار خۇددى چۆپتىن بېرى كۆرمىگەن قېرىنداشـ لىرىنى ئۇچراتقاندەك خۇشال بولۇپ .

— خۇدايىمنىڭ يېرى يەتمىگەندەك ، ئۇلارغا بۇ يەردە نېمە بارىكىنتاڭ ،— خېلىچە خېنىمنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان بۇۋىنىڭ گەپكە قوشۇلدى .

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— بىزگە ئوخشاش يولدىن ئۆتكەن مۇسۇلمانلارغا بىر چىنە سۇ بېرىپ بولسىمۇ ساۋابىنى ئالايلى دەپ ياشاۋاتقان بىرلىرىدۇر بەلكى .

— ھەيتاگەي ، ئاۋۇ سايدىكى كىلگىز ئۆيلەرنى كۆردۈڭمۇ ؟ بۇ يەردە قىرغىزلارمۇ بار ئوخشايدۇ ،— دېدى ئالمەخان .

— قىرغىزسىز تاغ بولامدۇ ،— خېلىچە خېنىم ئەرلەرنىڭ پارىكى چىقىۋىدى . يۈز ـ كۆزىنى ، چاچلىرىنى سىلاپ ، كىيىم ـ كېچىكىنى تۈزەپ قويدى .

— بۇگۈن مۇشۇ يەردە تۇنەيمىز ، توختاڭلار !— بەستىنى ئات كۆتۈرەلمەي كېلىۋاتقان ، كۆزلىرى كىچىك جاكارچى كەڭ ساينىڭ ئىچىنى چاڭ كەلتۈرۈپ ۋارقىرىدى .

— خۇدايا شۈكرى ، دەم ئالىدىغان بولدۇق ،— دېيىشىپ قىزلار تۇرغان يەرلىرىدىلا ئولتۇرۇپ ھاردۇق ئېلىشتى . نۇزۇگۈم ساينىڭ تېگىدە ئېقىۋاتقان سۇنىڭ بويىغا يېقىنلاشماقچى بولۇۋىدى ، ماڭالماي ئولتۇرۇپ قالدى . ئۇ باشتا پۇتى قانچە ئاغرىسىمۇ ، دەردىنى قىزلارغا ئېيتىپ ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلغۇسى كەلمىدى . ئەمما ھازىر ئۇنىڭ شەھلا كۆزلىرىدىن تارام ـ تارام ياش ئېقىپ ، ئۆپكە ـ ئۆپكىسىنى باسالماي يىغلىۋەتتى .

— نۇزۇگۈم ، بىز سىلىنى قەيسەر خوتۇن دەپ ئۆزىمىز ـ گە يار ـ يۆلەك قىلىپ كېلىۋاتساق يىغلاۋاتقانلىرى نېمىسى ؟ سەۋر قىلسىلا ،— دېيىشتى ئاياللار ، بىردىنلا ئۇلار نۇزۇگۈمنىڭ گۆشى سۇرۇلۇپ ، شەلۋىرەپ كەتكەن پۇتلىرىنى كۆرۈپ چۆرگىلىشىپ كەتتى ،— ۋاي ، بۇ نېمە بالادۇر ؟ شۇنچىلىك بولۇپ كەتكىچىمۇ گەپ قىلماي مېڭىۋەرگەن بارمۇ ؟

قىز ـ جۇۋانلارنىڭ بىر يەرگە توپلىشىپ چۇرقىرىشىـ ۋاقتىنىنى ئاڭلىشى بىلەنلا قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ چېرىكـ لەر يېتىپ كەلدى ـ دە ،ۋارقىرىدى :

— نېمە ۋاڭ ـ چۇڭ قىلىشسەن ، ماڭ تارقىلىش !

— نېمىدەپ ۋاڭ ـ چۇڭ قىلمىغۇدەكمىز ،— دېدى چېـ رىكلەرنىڭ ئالدىغا بىرىنچىـى بولۇپ چىققان خېلىچە خېـ نىم ،— سەنلەرنىڭ بىزنى ئۆلتۈرىدىغان نىيىتىڭ بولسا ، جاننى قىينىماي مۇشۇ يەردىلا ئۆلتۈرۈش ، بولمىسا ھال ـ ئەھۋالىمىزغا قاراپ تۈزۈك ئېلىپ مېڭىش ،— ئۇ ئۆزىدىن خېلىلا پاكار چېرىكىكە يېقىن كېلىپ سۆزىنى داۋاملاشـ تۇردى ،— سەن مۇنۇ خوتۇننىڭ پۇتىنىڭ قانداق بولۇپ كەتـ كىنىنى قاراپ باقە ؟

چېرىك ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن خجالەت بولۇپ قالدىمۇ ، خۇددى «مېنىڭدە نېمە گۇناھ دەيسىلەر ، ھەيدە دېدى ، ھەيدىدىم ، بولمىسا سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلارغا قىلچە ئازاب سالغۇم يوقتى» دېگەندەك بىر پەس شۇك تۇردى ـ دە ، ئاندىن كەينىگە داجىپ كېتىپ قالدى .

خېلىچە خېنىم قىزلار بەرگەن ياغلىقنى ئوتتۇرىدىن ئىككىگە بۆلۈپ نۇزۇگۇمىنىڭ پۇتىنى تېڭىشقا كىرىشتى .

— مانا ، ھەدە ، مېنىڭدە قوي يېڭى بار ، بەلكى ماي سۇركەپ تاڭساق چاپسانراق ساقىيىپ كېتەر ،— دېدى ئاقسۇـ دا خەنزۇ قىزى سۇ ئەكېلىپ بەرگەن ئايىنىسا مۇرىسىگە ئارتىۋالغان خالتىسىدىن قۇشقاچ گۆشىچىلىك قۇيرۇق مايىنى چىقىرىپ .

— بۇنى خويما ياخشى قىلدىڭىز ،— دېدى بۇۋىئايشەم .

— ئۆزۈڭلارنىڭ دەردىنى تارتالمايۋاتقاندا سىلەرگە ئىش

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تېپىپ بەردىمۇ نېمە ، قىزلار ،— نۇزۇگۇم پاچىقىنى يېيىپ شايە ئىشتىننىڭ پۇچقىقىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ تۆمۈر شەن يارا قىلىۋەتكەن پۇتىنى ئۇۋۇلىدى ،— ھېچ ۋەقەسى يوق ، ئەتە يولغا چىققۇچە قېتىپ[1] قالار .

نۇزۇگۇم پۇتىنى تېڭىپ بولغاندىن كېيىن قىزلارنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ناخشا باشلىدى .

دۇردۇن كىيگەن ئاياغقا ،
تۆمۈر كىشەن بوش كەلدى .
جېنىم دادام قېشىدىن ،
بۇ يوللاردا كىم كەلدى...

ئۇ پۇتىنىڭ ئاغرىۋاتقىنىغا قارىماستىن ئاستا غىڭشىپ ناخشىسىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى ، باشقا قىزلارمۇ ئۇنىڭ چۆرىسىگە يىغىلدى .

— بارىكاللا ، نۇزۇگۇم . ئۆزىمىزنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىمىز خۇش قىلمىساق كىم خۇش قىلىدۇ ،— دەپ ئۇنىڭ ناخشىسىغا خېلىچە خېنىم قوشۇلدى .

ئۇلارغا باشقا قىزلارمۇ قوشۇلۇپ ناخشىنى داۋاملاشتۇرىدى . كۈن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان مەزگىلدىكى تاغ ئىچىنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزۇپ ، قىزلارنىڭ پەس ئاۋازدا ئېيتىلغان ناخشىسى ياڭرىماقتا . ئۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىشى بىلەن كۆپ يىللاردىن بېرى تاغ ئىچىدە ياشاۋاتقان كىچىك مەھەللىنىڭ ئادەملىرىمۇ بالا ـ چاقىلىرىنى يېتىلىشىپ كېلىشتى . قىرغىز ، قازاقلار بىلەن ئارىلىشىپ ياشاۋاتقان ئادەملەرگە

قىزلارنىڭ ناخشىسى كۆپ يىللاردىن بېرى ئۇنتۇلۇپ كەتكەن نەرسىلەرنى يادىغا سېلىپ ، كۆڭۈللىرىنى سەگىتىپ ، يۈرەك ئوتلىرىنى قايتىدىن تۇتاشتۇرماقتا . ئۇلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئىككى تاغ ئوتىتۇرىسىدا ئۆتكەن - كەچكەن كارۋانلار-نىڭ ئات - ئۇلىغىنى كۆزىتىپ ، بەزىبىر قېچىپ - مۆكۈنۈپ يۈرگەن مۇساپىرلارنىڭ بېشىغا پاناھ بولغاندىن باشقا دۇنيا-نىڭ قىزىقىنى كۆرمەي ياشاۋاتقانلىقىنى ئەمدى سەزگەندەك بولدى .

— بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىزمۇ قەشقەردىن چىققان . ئۇلار بۇنىڭدىن ئاتمىش - يەتمىش يىل ئىلگىرى ، ئۇچتۇرپان پاجىئەسىدىن كېيىن ، تاغ ئىچىگە قېچىپ ، مۇشۇ يەرگە باغلىنىپ قالغانىكەن . ھازىر قىرغىزلار بىلەن قازاقلارغا قىز بېرىپ ، قىز ئېلىشىپ ئارىلىشىپلا كەتتۇق . ئۆتكەن - كەچكەنلاردىن يۇرتنىڭ ئامانلىقىنى سوراشتۇرۇپ تۇرىمىز . ئەسلىدە بىز خەقنىڭ رىزقىنى ھەرجايىغا چېچىۋەتكەن ئوخ-شايدۇ . قانداق قىلىمىز ، جان باقماق پەرز ئىكەن .

يېشى توختاپ ، ساقال - بۇرۇتىنى ئاق ئارىلىغان سالا-پەتلىك ئادەم بۇ مەھەللىنىڭ تارىخى ھەققىدە ئۇزاق ھېكايە قىلدى . ئۇ يېشىغا قەشقەر دوپپىسى ، ئۇچىسىغا يېڭى يوق تېرە كەمزۇل ، پۇتىغا تۆگە تېرىسىدىن تىكىلگەن چورۇق كىيىۋالغانىدى . بۇ مەھەللىنىڭ خوتۇن - قىزلىرى ئۆچە-سىدىمۇ داۋاندىن ئۆتكەن سودىگەرلەردىن سېتىۋالغان كىيىم - كېچەكلەر تۇراتتى .

— ھاي قىزلار ، نېمە قاراپ تۇرىسىلەر ، مۇنۇ ھەدىلە-رىڭلارنىڭ يول مېڭىپ ، ئۇسساپ كەتكىنىنى كۆرمىدىڭلار-مۇ ؟ قېنى ، ئۆيلەردە بار سۇت - قېتىقنىڭ ھەممىسىنى

ئۇيغۇر كتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

يىغىپ كېلىڭلار .

سۈرگۈنلەرگە يېقىنلىشايلى دېسە قورقۇپ ، ئۇلارغا يـ
ـراقتىن قاراپ ، ئاياللارنىڭ چىرايلىقلىقىغا ، چاچلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقىغا ھەيران قېلىشقان قىزلار سالاپەتلىك ئادەمنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىـن ، ئۆيلىـرىگە قاراپ يۈگۈرۈشـ
ـتى ـ دە ، كۆپ ئۆتمەيلا چۆچەك ، جاملاردا ، بەزىلەر ھەتتا تۇلۇملاردا قېتىق ، سۈزمىلەرنى ئەكېلىشتى . بەزى قىزلار ئۆيلىرىدە بار نان ـ توقاچنىڭ ھەممىنى كۆتۈرۈپ ئەكېلىشـ
ـتى .

— بىزنىڭ مەھەللىنىڭ بېگى سىلەرنى ھەيدەپ كېلىۋاتـ
ـقان ئامبال بىلەن بەك يېقىن . شۇڭلاشقا ئۇلار ھېچ نەرسە دېمەيدۇ . بىزنىڭ يۈرتتىن رازى بولۇپ كېتىڭلار ، قىزلـ
ـرىم . سىلەرنىڭمۇ بىزگە ئوخشاش ئاتا ـ ئاناڭلار بار بولغىيـ
ـدى . تارتىنماي يەپ ـ ئىچىڭلار ،— دېدى بوۋاي .

سۈرگۈنلەر تاغ ئىچىدىكى مەھەللە خەلقىنىڭ ئەكەلگەن سۈت ـ قېتىقلىرىنى ئىچكەندىن كېيىن كۆڭۈللىرى كۆتۈـ
ـرۈلۈپ قالدى . باشتا ئۇلاردىن تەپ تارتىپ تۇرغان بۇ يەردىـ
ـكى قىزلار ئەمدى پالانغانلارغا ئىچەكىشىپ ، كۆپ يىللاردىن بېرى كۆرمىگەن قېرىنداشلىرىنى كۆرگەندەك يېقىنلىشىپ كەتتى . بەزىلىرى سۈرگۈنلەرنىڭ يولغا چىققاندىن بېرى تاـ
ـغاق كۆرمىگەن چاچلىرىنى تارىسا ، بەزىلىرى ئۇلارنىڭ چاچـ
ـتەڭگىلىرىگە ، كىيىم ـ كېچەك ، ھالقا ـ ئۈزۈكلىرىگە تەلمۈرۈپ قارايتتى .

بۇيىغا يېتىپ قالغان قىزلار مۇنداق ئېسىل زىبۇزىننەتـ
ـلەرنى نەدىن تېپىشقا بولىدىغانلىقىنى ، ئۇنىڭ نەرخى نەچچە پۇل ئىكەنلىكىنى سوراشتۇراتتى .

— مۇنۇ مارجان مېنىڭدىن سىزگە خاتىرە بولسۇن ،— دېدى نۇزۇگۇم بويىنىدىكى مارجاننى ئېلىپ ، ئۇنى ئۆزىگە بىر چۆچەك قېتىق بەرگەن ئون ئىككى ياشلار چامىسىدىكى قىزغا بېرىۋېتىپ ،— بۇ داۋاندىن ئۆتكەن بىر ھەدەمنىڭ خاتىرىسى ئىدى دەپ ساقلاپ تاقارسىز .

ھېلىقى قىز بۇ گەپكە ئىشەنمەيۋاتقاندەك ، بىردەم مارجانغا ، بىردەم ئۆزىنى چۆرىدەپ تۇرغان قىزلارغا قاراپ تۇرۇپ قالدى . چەتتە تۇرغان ئاياللاردىن بىرى :

— ھەدەڭ بەرگەندىن كېيىن ئالغىن ،— دېدى . شۇنىڭدىن كېيىن ھېلىقى كىچىك قىز خۇشاللىقىدىن «رەھمەت» دەپ ، نۇزۇگۇمنىڭ مەڭزىگە بىرنى سۆيۈپ قويۇپ يۈگۈرۈپ كەتتى .

— مەڭلار ، ئېلىڭلار ، بىز ئۆزىمىزنى پەردازلاپ ، ئۇزۇك سېلىپ ، ھالقا تاقىغان بىلەن قارىغۇدەك ئەر بولمىسا ، ئۇنىڭ نېمە كېرىكى ، بۇلارسىزمۇ ياراۋېرىمىز ،— دەپ خېلىچە خېنىممۇ ئۇزۇك ـ ھالقىلىرىنى سۇغۇرۇۋېلىپ ، بۇ يەردىكى قىزلارغا بېرىۋىدى ، ئۇنىڭ كەينىدىن باشقا ئاياللارمۇ ياخشى نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ بېرىۋەتتى . ئۆز نۆۋىتىدە يەرلىك خەلقىمۇ شۇنچە كۆندىن بېرى يول مېڭىپ ، كۆڭلەكلىرى يىرتىلىپ يالىڭاچ بولۇپ قالغان قىزلارغا ئۆيلىرىدىن ئىسسىق كىيىملەرنى ئەكېلىپ كىيگۈزۈشكە باشلىدى .

— ئاتىلىرىمىز «يازدا يېپىنچاڭنى ، قىشتا ئوزۇقۇڭنى تاشلىما» دەپتىكەن . ئىسسىق كىيىنمىسەڭلار مۇزداۋاندىن ئۆتكۈچە ئۇشۇپ قالىسىلەر ،— دېدى بايىقى سالاپەتلىك ئادەم ئاياغ كىيىملىرى يىرتىلىپ يالاڭ ئاياغ قالغان قىزلارغا

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۇرۇم چورۇقلارنى بېرىۋېتىپ ،— ئۆزۈڭلارمغۇ تويغا ماڭ-غاندەكلا كىيىنىۋالغانكەنسىلەر .

— ھە ، چوڭ دادا ، «ئاتامنىڭ ئۆلىدىغىنىنى بىلسەم بىر تاۋاق كېپەككە سېتىۋالاتتىم» دېگەندەك ، مۇنداق ياقا يۇرتلارغا پالىنىدىغانلىقىمىزنى كىم بىلىپتۇ دەيدىلا . بۇ چې-رىكلەر بىزنى ھېيىتگاھ مەيدانىدىنلا ھەيدەپ ماڭدى ئە-مەسمۇ ،— دېدى ئالمىخان ئۆز دەردىنى ئېيتىپ .

تۇنقۇنلارنىڭ بىر توختىسا مۇشۇ يەردە توختايدىغانلە-قىنى ئالدىنئالا بىلىپ ، پەرەز قىلىپ باشقا جايلاردا ياشاۋاتـ-قان ئادەملەر ساي ـ جىرالار ئارقىلىق كېلىشمەكتە ئىدى . دەسلەپتە ، ئادەم ئاز چاغدا ، ئۇلارنى تۇنقۇنلارغا يېقىن قويۇپ بەرگەن چېرىكلەر ئەمدى بارغانسېرى كۆپىيىۋاتقان خەلقنى قوغلىغىلى تۇردى .

زاۋال بولۇپ كەچ كىرىشگە قىرغىزلار يەنە پەيدا بو-لۇشقا باشلىدى .

— ئۇلار ئۆتكەن كېچىدىكىگە ئوخشاش بۇگۈنمۇ ھۇجۇم قىلمىسا بولاتتىغۇ ،— دېدى تاغ چوققىلىرىدا سەپ تارتىپ يۇرگەن ئاتلىق ئەسكەرلەرنى كۆرگەن بۇۋىئايشەم .

— خاتىرجەم بولۇڭلار ، بىزنىڭ خان ئۆز قىزىنى موڭ-غۇللارنىڭ دورغىسىغا بەرگەن ، شۇڭلاشقا ئۇلار بىر ـ بىر-گە ھۇجۇم قىلمايدۇ .

— ھە ، شۇ ، ئىلگىرى قېشىمىزغا ئادەم تۇرماق ھايۋان يولاتمايدىغان چېرىكلەر بىزنى ئەجەب ئەركىن قويۇۋەتتىغـۇ دەيمەن ،— خېلىچە خېنىمنىڭ چاقچاق ئارىلاش پارىڭى تۇگە-تۇگىمەيلا چوڭ ساي تەرەپتىن بىر توپ ئاتلىق چىقىپ كې-لىشتى . ئۇلارنىڭ كۆپى كۇننىڭ تېخى ئىسسىقىغا قارىماس-

تىن باشلىرىغا تۇلكە تۇماق ، ئۇچىسىغا كۆرەك جۇۋا بىلەن شالۋۇر كىيىشۋالغانىدى . ھېلىقىلار خۇددى ئاچ بۆرىلەر- دەك ئاتلىرىنى دېۋەيلىتىپ كېلىشتى - دە ، ئۆزئارا بىرنېمە- لەرنى دەپ تاۋاقتەك يوغان يۈزلىرىدىكى شالاڭ بۇرۇتلىرىنى تولغاپ ھېجايدى . بەزىلىرى قاتلاپ تۇتۇۋالغان قامچىلىرى بىلەن قىزلارنى شەرەت قىلىپ ئۆزئارا نېمىلەرنىدۇر دېيە- شەتتى .

— بۇلار مۇشۇ تاغنىڭ ئاتاي باتۇر دېگەن بۆرىسىنىڭ قاراقچىلىرى بولىدۇ . بۇ يولدىن ئۆتكەن ھەرقانداق كارۋان ئۇنىڭغا تاغ سېلىقىنى تۆلەپ رازىلىقىنى ئالماي تۇرۇپ ئىل- گىرى ماڭالمايدۇ . تاغنىڭ ھەربىر كامارىدا ئۇنىڭ قاراقچە- لىرى قوللىرىغا تېز ئېتىلىدىغان مىلتىق ۋە ئوقيالارنى تۇتۇپ ماراپ ياتىدۇ . خۇدادىن قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىنكى ، لېكىن ئاتاي باتۇرنىڭ قاراقچىلىرىدىن قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس ،— دېدى ئۆزىنى چەتكىرەك تارتىپ تىنچ بولۇپ قالغان بايىقى سالاپەتلىك ئادەم .

ئاتاي باتۇر دېگىنى قارا مەخمەل چاپانىنىڭ تېشىدىن كۆمۈش بىلەن نەقىشلىنىپ ياسالغان كەڭلىكى بەش ئىلىك تاسما پوتا باغلاپ ، ئوستىگە قوندۇز ياقىلىق بېغىر رەڭ پەرەنجە ئارتىۋاپتۇ . ئۇنىڭ پەشلىرى ئېتىنىڭ ساغرىسىنى يېپىپ تۇراتتى . كۆمۈش ساپلىق يوغان قىلىچىنى سېمىز قولى بىلەن تۇتۇۋالغان ئاتاي باتۇر قىزلارنى بىرئاز كۆزدىن كەچۈردى - دە ، ئاندىن ئۆزىنى باشلاپ كېلىۋاتقان نۆكەرلە- رىنىڭ بىرىگە :

— بۇلارنىڭ خوجايىنلىرى نەدە ؟— دېدى .

— ئاۋۇ تاش ئۆيدە ئوخشايدۇ ،— دېيىشتى نۆكەرلەر .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تاغ غوجىسى ئېتىنىڭ تىزگىنىنى ئۇ ياققا بۇرىشى بىلەنلا قاراقچىلار قىزلار تەرەپكە يېقىنلاشتى .

ئاتاي باتۇر ئامبالنىڭ ھوزۇرىدا ئۇزاق ئولتۇرۇپ ، يۇزلىرى پوكاندەك قىزىرىپ چىققاندىن كېيىن يەنە ئېتىغا مىنىپ ، قېشىغا موڭغۇل دورغىسى بىلەن ئىككى چېرىكنى ئەگەشتۈرۈپ كەلدى ـ دە ، توپلىشىپ ئولتۇرغان تۇنقۇنلار ئارىسىدىكى كوكۇلىسى ئالدىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئاق يۇز-لۇك خېلىچە خېنىم بىلەن ئاق رەختتىن كۆڭلەك كىيگەن ئالمىخاننى كۆرسىتىپ ئۆزى يۇك ـ تېڭىقلار ئارتىلغان قېچىرلار تەرەپكە كەتتى .

— ۋايجان ، مۇنۇلار نېمە دەيدىغاندۇر . نۇزۇگۇم ، ھەم-مىسىلا مېنى شەرەت قىلىپ كۆرسىتىۋاتىدىغۇ . ئاۋۇ دورغا-غا بىر نەرسە دەپ كۆرسىلىچۇ ، شەرمەندە قىلىپ بىزنى بۇلارغا سېتىۋەتمىسۇن .

خېلىچە خېنىم ئۇمچىيىپ يىغلاي دېيىشىگە ئۇنىڭ سۆ-زىنى بۇۋىئايشەم بۆلۈۋەتتى .

— ئۆزىڭىزمىغۇ قاش ـ كۆزىڭىزنى ئويناتىپ ، كە-يىم ـ كېچەكلىرىڭىزنى تۇزەپ كېتىۋىدىڭىز ، شۇڭا ئۇلار-نىڭ كۆزى سىزگە چۈشكەندۇر .

— مەن سىلەرگە ئاتاي باتۇر بۇ توپتىن خالىغىنىنى ئالماي قالمايدۇ دېمىگەنمىدىم ، — دېدى بايىقى سالاپەتلىك ئادەم ئىككى قاراقچى خېلىچە خېنىم بىلەن ئالمىخاننى چەتكە ئېلىپ ماڭغاندا ئۇ ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈردى ـ دە ، — بەربىر قىز بالىنىڭ بەختىنى تالادىن يارانقان . بارغان يەرلىرىڭلاردا خورلۇق كۆرمەڭلار ! — دەپ دۇئا قىلدى .

— ھەي قىزلار ، مەن سىلەردىن ئايرىلمايمەن ، ئۆلسەك-

مۇ بىللە ئۆلەيلى !— خېلىچە خېنىمنىڭ ۋارقىراپ يىغلىغان يىغىسى خېلى ۋاقىتقىچە توختىمىدى . ئۇ پەقەت يېنىدا قاتار كېلىۋاتقان ئالمىخانىنىڭ :

— ئەخمەق خوتۇن ، مۇزداۋاندا توڭلىماي ساق قالغانغا شۈكرى دېسىلە ، قەشقەردىكى شىر سۈپەت ئوغلانلىرىمىزدىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئەمدى كىمگە تەگسەكمۇ بەربىر ئەمەس- مۇ ،— دېگەن سۆزىنى ئاڭلىغاندىلا بىر ئاز بېسىلغاندەك قىلىدى ، لېكىن كەينىگە قاراپ ، ئۆزى بىلەن بىللە كېلىۋاتقان تۇتقۇنلارنىڭ يىغلىشىۋاتقىنىنى كۆرۈپ ، يەنە ئۆپكىدەپ كەتتى .

نەچچە ۋاقىتتىن بېرى جاپانى بىللە تارتىپ ،باشقا ئېغىر كۈن چۈشكەن چاغلاردا ھال - مۇڭ ئېيتىشىپ ، بىر - بىرىگە قېرىنداش بولۇپ كەتكەنلىكتىنمۇ بۇ ئىككى جۈۋاننى قاراقچىلارنىڭ ئارىلىرىدىن ئەكەتكىنى تۇتقۇنلارغا ئېغىر تۇ- يۇلدى . يولغا چىققاندىن بېرى بىرىنچى قېتىم دوستلىرىنى ئۆزلىرىدىن ئايرىپ كېتىۋاتقاندا ، بۇنداق كۈننىڭ ئەتە - ئۆگۈن ئۆزلىرىگىمۇ كېلىدىغانلىقىنى ئويلاپ ئۇلار تېخىمۇ مىسكىنلىشىپ كەتتى .

ئاتاي باتۇرنىڭ قاراقچىلىرى بۇ ئىككى جۈۋانغا چېرىك- لەر قەشقەردىن ئەكېلىۋاتقان يۈكلەر ئارتىلغان بىرنەچچە قېچىرنى قوشۇپ ھەيدەپ ماڭدى . پەقەت شۇ چاغدىلا خۇددى تاغ باغرىلىرىدا قاتار ئۆسكەن قارىغايلاردەك قوللىرىغا مىل- تىقلىرىنى تۇتۇشۇپ سەپ تارتىپ تۇرغان قاراقچىلار كۆزدىن غايىب بولدى . بارغانچە يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان خېلىچە خې- نىمنىڭ ئاۋازى قاراقچىلار ئېقىن سۇنى ياقىلاپ تاغ دوقمۇ- شىنى ئايلىنىپ ئۆتكەندە ئاڭلانماي قالدى . تۇتقۇنلار چوڭقۇر

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

نەپەس ئېلىشىپ ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈشتى . ئۇلار بىر-بىرىگە تېخىمۇ مېھرىبان بولۇشۇپ نۇزۇگۇمغا يېقىنراق ئولىتۇرۇشتى .

خېلىچە خېنىم بىلەن ئالمىخانىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن نۇزۇگۇمنىڭ ئۆزىنى يېتىمسىراپ قالغاندەك سەزدى . ئۇ پەشمىتىنى نەچچە قېتىم تۈزەشتۇرۇپ ، ئورنىدىن يېپىنىپ باقسىمۇ خۇددى ئىچىگە سوغۇق شامال كىرىۋالغاندەك تېنى ئىسسىمايلا قويدى . ئەمدى ئۇ ئۆزىنى تۆت تەرىپىنى ئېگىز تاغ قورشىغان ساينىڭ ئىچىدە تۇڭى يوق قاراڭغۇ چوڭقۇرغا چۈشۈپ قالغاندەك سېزەتتى . ئۇنىڭغا بۇ يەردىن چىقىش مۇمكىن ئەمەستەك بىلىنەتتى .

IV

بۇگۈن بىرئاز ۋاقىت ئالاقزادە بولۇشقان تۇتقۇنلار كەچلىك تاماقلىرىنى يەپ بولغاندىن كېيىنلا ئۇيقۇغا كېتىشتى . نۇزۇگۇم بولسا تېخى ئويغاق . ئۇ يول يۈرۈش داۋامىدا تاغ چاتقاللىرىنى ، سايدىكى ئارچا بىلەن ھاڭ تاشلار ئارىسىدىكى غارلارنى تەپسىلىي كۆزدىن كەچۈرۈپ ماڭدى . شۇڭا ئۇ ھازىر قېچىپ كېتىشنى ئويلاپ يېتىپ ، قاراڭغۇ چۈشۈشىنى ، تۇتقۇنلار بىلەن چېرىكلەرنىڭ ئۇخلىشىنى كۈتمەكتە ئىدى . «چاپسانراق قېچىپ كەتمىسەم ، بۇلار مېنىمۇ بىرەر قاراقچىغا سوۋغا قىلىۋېتىشى مۇمكىن» دېگەن ئوي ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئارام بەرمەيتتى .

نۇزۇگۇم ئاي يورۇقىدا ئەتراپقا سەپسېلىپ قاراپ باقـ

تى ، بىراق تۆت تەرىپىنى ئېگىز تاغلار قورشىغان بۇ كىچىك مەھەللىدە قېچىپ مۆككىدەك يەرنى كۆرمىدى . بىر كېچە-نىڭ ئىچىدە بايا قاراقچىلار قاتار تۇرۇپ كەتكەن ئىدىرداڭ ئېشىپ ، ئۇ تەرەپكە ئۆتۈپ كەتسىغۇ ياخشى ، ئەگەر ئۆتۈپ كېتەلمىسە ، ئەتراپىنى قورشاپ تۇرغان چېرىكلەر دەرھال تۇتۇۋېلىشى مۇمكىن . بايا قاراقچىلار خېلىچە خېنىمنى ئە-كەتكەن چاتقاللىق سايدىكى چىغىر يولدىن باشقا يول يوقتەك قىلىدۇ . ساي ئىچىدىكى بۇ يول نەگە ئاپىرىدىكىن ؟ شۇنىڭ بىلەن قاچمەن دەپ ئۆزىمۇ خېلىچە خېنىمغا ئوخشاش قاراق-چىلارغا تۇتۇلۇپ قالسىچۇ ؟ ئۇ كۆپ ۋاقىتقىچە قاراقچىلار خېلىچە خېنىمنى ئەكەتكەن ساينىڭ ئىچىدىكى چاتقاللىققا ، غار تاشلارغا سەپسېلىپ قارىدى . ئاي يورۇقىدا تاغ چوققىلە-رى بىلەن قاپتاللار روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ساينىڭ ئىچى بولسا قاراڭغۇ ئىدى . نۇزۇگۇمغا ئاشۇ قاراڭغۇلۇققا يېتىۋال-مىسلا ئۆزىنى ھېچكىم تاپالمايدىغاندەك سېزىلدى . ئەمما ئۇ يەرگە قانداق يېتىش كېرەك ؟ ئەتراپتا باشلىرىنى نەيزىلىرىگە يۆلەپ ، چېرىكلەر ئۇگدەپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۇلارنىڭ قايسى-سى ئويغاق ، قايسىسى ئۇخلاۋاتقىنىنى بىلىش تەس . ئەگەر نۇزۇگۇمنىڭ قاچقىنىنى بىرەرى بىلىپ قالسا بولدى ، باش-قىلارغا ئىبرەت ئۇچۇنمۇ شۇ يەردىلا مەيدىسىگە نەيزە سانجىپ ئۆلتۈرۈۋېتىشى مۇمكىن .

ئۇ مەھەللىدىكى ئۆيلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئاقىدىغان تاغ سۈيىگە سەپسېلىپ قارىدى . مۇشۇ سۇنىڭ ئىچى بىلەنلا ئۆمىلەپ مېڭىپ ، چېرىكلەردىن ئۆتۈپ كەتكىلى بولىدىكەن . خېلىچە خېنىمنى ئەكەتكەن سايغا بارىدىغان بۇنىڭدىن باشقا ئىشەنچلىك يەر يوق . نۇزۇگۇم ساينىڭ ئىچىدىكى جىمجىت-

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

لمقنى بۇزۇپ ، تاشتىن - تاشقا ئۇرۇلۇپ ، شاۋقۇن چىقىرىپ ئېقىۋاتقان تاغ سۈيىگە ئۆزاق قاراپ ئولتۇردى . سومۇ خۇددى ئۇنى ئۆزىگە چاقىرغاندەك ئاينىڭ يورۇقىدا پارقىراپ كۆرۈنەتتى .

كۆك ئاسماندا جىمى ئالەمنى يورۇتۇپ تۇرغان ئاي ئېگىز تاغ كەينىگە مۆكۈشكە باشلىۋىدى ، ئەتراپ قاراڭغۇلۇقىشىپ تېخىمۇ جىمجىت بولۇپ قالدى . پەقەت تۇتقۇنلارنىڭ خارقىراپ خورەك تارتىشلىرى ، بەزىلەرنىڭ ۋارقىراپ جۆيلۇشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى . كۈندۈزى كەلگەن قاراقچىلارنى ئىككى جۈۋان بىلەن ئون قېچىر مال بېرىپ يولغا سالغان چېرىكلەر «ئەمدى بىزگە ھېچكىم ھۇجۇم قىلمايدۇ» دېگەندەك ، دۇنيادىن بىغەم ئۇخلاۋاتاتتى .

نۇزۇگۇم پۇت - قوللىنى سوزۇپ ، تىزىغا بېشىنى قويۇپ ياتقان قىزنى ئاستا يۆتكەپ ئۆزىنى بوشاتتى . ئۇ قىزلارنى ئويغىتىۋەتمەي دەپ بىرئاز ۋاقىت يېنىچە ياتتى . پەقەت ھېلىقىلارنىڭ ئۇخلاۋاتقىنىغا تولۇق كۆزى يەتكەندىلا ئاستا ئۆمىلەپ ماڭدى - دە ، بىرئاز يەرگە بارغاندىن كېيىن يەنە توختىدى . ئەتراپ جىمجىت ، ھەممە قاتتىق ئۇيقۇدا . ئۇنىڭ كەتكىنىنى ھېچكىم سەزمىدى . نۇزۇگۇم ئۆرە تۇرۇپ مېڭىشقا ئەيمەندى - دە ، ئۆمىلىگەن پېتىچە ئۆستەڭ ياقىسىغا باردى . ئۇ ئالدىغا ساڭگىلاپ كاشىلا بولۇۋاتقان كۆڭلىكى ۋە پەشمىتىنى تۇرۇپ ، شايى ئىشتىنىنىڭ بېغىغا قىستۇردى . ئۇ ئۆزىنى ئەنە شۇنداق ئەپلەشتۈرۈپ بىرئاز يەرگىچە قىرغاق ياقىلاپ ماڭغاندىن كېيىن سۇغا چۈشتى - دە ، ئۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ تۆۋەنلىدى . باشتا تاغنىڭ سوغۇق سۈيىدە ئەندىكىپ ، پۇت - قوللىرى مۇزلاشقا باشلىدى . قىزلار قوي

مېيى بىلەن مايلاپ ، تېڭىپ قويغان پۇتى سۇغا تەگكەندىن كېيىن ئېچىشىشقا باشلىدى . لېكىن ئۇ بۇنىڭغا بەرداشلىق بېرىپ ، ئېقىن ئىچىدىكى يوغان تاشلاردىن ئارتىلىپ ئۆتتى . ساينىڭ سۇيى ئازدەك قىلىۋىدى ، لېكىن بىرنەچچە قېتىم چوڭقۇر قاينامغا بېشىچىلا كىرىپ كەتتى . ئۇ بۇلارغا قىلچە پەرۋا قىلماي ، چېرىكلەر كۆزىتىپ تۇرغان يەردىن ئۆتۈپ ، تاغ دالدىسىغا يېتىۋېلىشنى ئويلايتتى . ئۇ تەرەپكە ئۆتۈۋالسىلا بىر ئامالىنى قىلىپ جېنىنى ساقلاپ قالالايتتى . ئەگەر ئۇنىڭ سۇ ئىچىن بىلەن كېلىۋاتقىنىنى چېرىكلەر بايقاپ قالسا خۇدانىڭ ئۇرغىنى !

بەزى يەرلەرگە كەلگەندە سۇ يېيىلىپ ئاقاتتى ـ دە ، مۇنداق يەردە ئادەم ئاسانلا كۆرۈنۈپ قالاتتى . كاج تەلەي ئادەمنىڭ ئىشى ھەممىلا يەردە ئوڭغا تارتمايدىغان ئوخشايدۇ . كاشكى ، تاغ دالدىسىغا يېتىۋالغىچە ئېقىن سۇ چوڭقۇرراق بولۇپ بەرسىچۇ··· ياق «خۇدايىمنىڭ كۆزى بار ئوخشايدۇ» . ئۇ شۇنداق دەپ ئون ـ ئون بەش قەدەم ئۆمىلە ـ ئۆمىلىمەيلا سۇ چوڭقۇرلاپ ، ئۇنىڭ گىرۋەكلىرىدە ئازادە ماڭغۇدەك قۇ-رۇقلۇق پەيدا بولدى . نۇزۇگۇم خۇدانى ئەسلەپ ، يانچۇقىنى سىيپاپ ، بايا قاچىدىغان چاغدا چۈشۈپ قالمىسۇن دەپ سە-لىپ قويغان تەسۋىسىنى ئىزدىدى . بار ئىكەن . ئۇ ئۆزىنى يېنىدا چوڭ ھەمراھى بارەك ھېس قىلدى ـ دە ، تاغنىڭ سالقىن ھاۋاسىدا كۆكسىنى تولدۇرۇپ ـ تولدۇرۇپ نەپەس ئالدى . ئەمدى ئېقىن ئىچىدىكى پۇتىغا پېتىپ كېتىۋاتقان قىياق تاشلار تۇگەپ ، بىرى خۇددى ئۇنىڭ ماڭىدىغىنىنى بىلىپ ، پايانداز سېلىپ قويغاندەك پۇتى يۇمشاق سېغىز توپىلىق لاتقىنى دەسسىدى . ئادەمنىڭ ئىشى ئوڭغا تارتسا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مۇشۇنداق بولىدىكەن . ئۇنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ مېڭىشى يېنىكلىشىپ قالدى . نۇزۇگۇم ئۆرە تۇرۇپ ، كىيىملىرىنى قېقىپ تۈزەشتۈرۈپ ، ھۆل پولۇپ كەتكەن كۆڭلەكنى سىقىپ ، ئىشەنچلىك ھالدا ئالغا ئىلگىرىلىدى . چېرىكلەرمۇ خېلىلا ئارقىدا قالدى . ئەتراپ قاپقاراڭغۇ .

ئۇ سۇدىن چىقىپ يولغا چۈشتى . كۆڭلىكىنى سىقىپ ، چۈڭۈلۈپ يۈزىنى يېپىۋالغان چېچىنى تۈزىۋالغاندىن كېيىن ، كەينىدىكى پاكار ئۆيلەرگە ، قاراڭغۇدا غىل - پال كۆرۈنگەن تۈنقۇنلارغا قارىدى . ھەممە جىمجىت ، ئۇيقۇدا «خۇداغا شۈكرى ، ئەمدى قۇتۇلغاندىمەن» دېگەندەك چوڭقۇر نەپەس ئالىدى . ئۇنىڭ تېنى سۇنىڭ ئىچىدە چاغدا ئىسسىپ كەتكەندەك قىلىۋىدى ، ھازىر ئوچۇقچىلىققا چىقىشى بىلەن تاغنىڭ سوغۇق شامىلى ئۇرۇپ مۇزلاپ كەتتى .

— ۋايجان ، قىزلار ، تۇرۇڭلار !

تۈنقۇنلار تەرەپتىن تۈيۇقسىز ئاڭلانغان بۇ ئاۋاز نۇزۇگۇمنى مەڭدىتىپ قويدى . ئۇ مەھەللە تەرەپكە قۇلاق سېلىپ تىڭشىۋىدى :

— ۋىيەي ، نۇزۇگۇمنى قاراقچىلار ئوغرىلاپ كېتىپتۇ ! — دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى . بۇ بايىلا ئۆزى قۇچاقلىشىپ يانقان گۇلنىسانىڭ ئاۋازى ئىدى .

بۇ نېمە بالادۇر ! مۇنۇ ۋارقىراۋاتقان راستىنلا گۇلنىسامدۇر ؟ نۇزۇگۇم ئۇ قىزنىڭ تىزىغا قويۇپ يانقان بېشىنى داق يەرگە چۈشۈرۈپ قويۇپ قېچىپ كېتىۋىدى . گۇلنىسا نۇزۇگۇمنىڭ يۇمشاق كۆكسىگە قولىنى قويغاندىن كېيىن ئۇخلاپ قالاتتى . ئېھتىمالىم ، ھازىر ئۇ مەڭدەپ ئويغانغان بولسا ، قېشىدا ئۆزىنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى بىلىپ چۆچۈپ

كەتكەندۇر . نۇزۇگۇم بۇ قىزغا ئۆزى قاچقاندا ۋاقى ـ چۈقى چىقارماسلىقى ھەققىدە جېكىپ قويمىغىنىغا ئەپسۇسلاندى . ئەمدى بۇ قىز بالانى تېرىيدىغان بولدى . گۈلنىسانىڭ ئۇنى باشتا پەسرەك چىققاندەك قىلىۋىدى ، ئىككىنچى قېتىم ۋاز-قىرىغىنى قاراڭغۇ تۇننى يېرىپ پەلەككە يەتتى .

— ۋاي قىزلار ، تۇرۇڭلار ! نۇزۇگۇمنى قاراقچىلار ئوغرىلاپ كېتىپتۇ !

— يا ئاللا ، نېمە دەيدىغاندۇر مۇنۇ قىز ! راستىنلا ئوغرىلاپ كەتكەنمۇ نېمە ، يوق تۇرىدىغۇ !

نۇزۇگۇم بۇۋىنىڭ ئايشەمنىڭ بوم ئاۋازىنىمۇ تونۇدى .

چۆچۈپ ئويغانغان قىزلارنىڭ ۋاقى ـ چۈقى بىردەمنىڭ ئىچىدىلا جىمجىت ئۇخلاۋاتقان چېرىكلەرنى ئويغىتىپ ، ئايدىڭغىدىن تىك تۇرغۇزدى . بىرپەستىن كېيىنلا قىزلارنىڭ يىغىسىغا چېرىكلەرنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى قوشۇلدى . پەقەت تاشتىن قويۇرۇلغان ئۆي ئىچىدىن ئېتىلغان مىلتىق ئاۋازى ئاڭلانغاندىلا ھەممە بىر پەس جىم بولۇشتى . ئاندىن يەنە قىزلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى . «ھەي ئەخمەق قىز ، يانپىشىنى بۆرە يۇلۇپ كەتسىمۇ بىرەر سائەت ئاغزىنى يۇمۇپ ، جىم يېتىپ تۇرسا بولمامدۇ ،— دېدى نۇزۇگۇم ،— مانا ئەمدى ماڭسۇ ، ئۆزىگىمۇ قىلدى .»

چېرىكلەر قىلىچ ۋە نەيزىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ ، تاغنىڭ تۆت تەرىپىگە سوكۇلدىشىپ يۈگۈردى . نۇزۇگۇم ئۆزى تەرەپكە كېلىۋاتقانلارنى كۆرگەندە ، تاغ ئىچىگە مۆكۈنۈپ ئۇلگۈرەلمەيدىغانلىقىنى بىلدى ـ دە ، نېمە بولسىمۇ ، بېشىغا كەلگەننى كۆرەرمەن دەپ ، يول چېتىدىكى يوغان تاشنىڭ كەينىگە مۆكتى .

www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭ قولى يانچۇقىدىكى تەسۈنگە تەگدى . بايا ئاشۇ تەسۈننى تۇتۇپ ، ئاللاتائالاغا يالۋۇرغاندا يار ـ يۆلەك تاپقان دەك بولۇۋىدى . بەلكى ھازىرمۇ خۇدا ئۆز پاناھىغا ئېلىپ قۇتۇلدۇرۇپ قالار دېگەن ئوي بىلەن ئاغزىغا چۈشكەن سۈرە-لەرنى تېز ـ تېز ئوقۇشقا باشلىدى .

ئۆستەڭ ياقىلاپ يۈگۈرگەن بىر توپ چېرىك ئۇنىڭ قېشىدىنلا ئۆتۈپ كېتىشتى . كۆرمىگەن ئوخشايدۇ ! ئۇلار يوغان تاشنىڭ قېشىدىمۇ توختىماي يىراقلاشتى . نۇزۇگۈمنى ئۇلار ئۆزاپ كەتكەندىن كېيىن يۆتەل قىستىدى . ئۇ ئالدى-نىنى ئاغزىغا بېسىپ ئۆچۈرىسىگە قارىدى ، ھېچكىمنى كۆرمىگەندىن كېيىن ئىشەنچلىك ھالدا يۆتەلدى . شۇ چاغدا :

— مانا ئۇ قاچقۇن مۇنۇ يەردە ئوخشايدۇ ! — دېگەن ئاۋاز تاشنىڭ يېنىدىلا چىقتى . نۇزۇگۈم ئىلگىرىلەپ كەتكەن چېرىكلەرگە قارايمەن دەپ تاشنىڭ كەينىدىكىلىرىنى كۆر-مەي قالغان ئوخشايدۇ . نۇزۇگۈم ئورنىدىن تۇرۇپ قېچىپ ئۈلگۈرە ـ ئۈلگۈرمەستىنلا چېرىكلەر ئۇنى قورشىۋالدى . بىرىنچى بولۇپ يېتىپ كەلگەن ئېگىز بويلۇق چېرىك ئۇنىڭ قولىغا ياماشتى . بەزىلىرى نەيزە بىلەن نوقۇپ ، ئۇنى ئاغزىغا كەلگەن گەپلەر بىلەن تىللاشتى . ئەمدى ئۇنىڭغا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ ، تىللىسىمۇ بەربىر ئىدى .

— قىزغا قول تەگكۈزگۈچى بولماڭلار . باشلىقلار ئۇنى ئامبالىنىڭ ئالدىغا ھېشىدىكى بىر تال چېچىنى يەرگە چۈشۈر-مەي تۇتۇپ كېلىشنى تاپشۇرغان ، — دەپ ۋارقىرىدى چېرىك-لەردىن بىرى .

ئارىدىن بىرنەچچە دەقىقە ئۆتكەندە نۇزۇگۈمنى تۇتۇۋال-غان چېرىكلەر ئۇنى قورۇنىڭ ئىچىگە ئەكەلدى ، يۈزلىرى

چوقايدەك قورۇلۇپ كەتكەن ئامبال كىرپىنىڭ تۆكلىرىگە ئوخشاش تىك بۇرۇتىنى سىلاپ ، ئۇنىڭ باش ـ ئايىغىغا زەن سېلىپ قاراپ چىقتى ـ دە :

— پاھ ، پاھ ، ھەممىڭگە بوي بەرمەي ، قېچىپ كەتكەن ـ دىن كېيىن راستتىنلا قەيسەر خوتۇن ئىكەن ! سىلەرگە ئوخشاش مىڭ ئۆلۈمتۇكىنى باققىچە مۇشۇنداق خوتۇن ـ دىن بەش ـ ئوننى باقسام ھەممە چەنتۇنى سىقىمىمدا تۇتاتتىم . بىر خوتۇنغا ئىگە بولالمىدى دېگەن نېمە گەپ ! — دېدى ۋە قولىنى كەينىگە قىلىپ ، بىرئاز چۆرگىلەپ مېڭىپ چېرىكلەرنى تىللىدى ،— قەشقەرنىڭ خوتۇنلىرىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى ئەمدىغۇ كۆرگەنسىلەر . بۇنىڭدىن كېيىن قاچۇ ـ رۇپ قويمىدىغان بولساڭلار جىياڭجۇنگە ئۆزۈڭلار خوتۇن بولـ ـ سىلەر .

ئامبال ئاغزىغا يىغىلىپ قالغان تۈكۈرۈكىنى يۇتۇۋېتىپ ، قولىنى بىر شىلتىدى ـ دە ، دەرھال كەينىگە بۇرۇ ـ لۇپ ياتاقخانىسىغا كىرىپ كەتتى . ئۇ بار چاغدا باشلىرىنى كۆتۈرەلمەي ، تۆۋەن ساڭگىلىتىپ جىم تۇرغان چېرىكلەر ئەمدى نۇزۇگۇمغا ئېسىلەرنىدۇر دەپ كوتۇلدىشىپ ، ئۇنى مۇرىسىدىن ئىتتىرىشىپ يەنە تۇنقۇنلار ئارىسىغا ئەكەلدى .

— ۋىيەي نۇزۇگۇم ، تىرىككەنلىغۇ . بىز سىلىنى تۇ ـ نۇگۇن كەلگەن قاراقچىلار ئەكېتىپتۇ دېيىشىپ ئىمانىمىز قىرىق گەز ئۇچۇۋىدى ،— دەپ ئۇنىڭ قېشىغا ھەممىدىن بۇرۇن بۇۋىئايشەم يېتىپ كەلدى ،— كىيىملىرى چۆپ ـ چۆپ سۇغۇ ، ۋاي ئۆلدىمەي ، چاپسانراق يېشىنىپ كىيىم يۆتكىمىسىلە ئاغرىپ قالىدىلا . ھاي قىزلار ، قايسىڭلاردا ئارتۇق كۆڭلەك بار ؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نادىرىسى
www.uyghurkitap.com

— مانا ، مېنىڭدە .

— مېنىڭدە بار ،— قىزلار خۇرجۇن ـ خالتىلىرىدىن كۆڭلەكلىرىنى چىقىرىپ ، نۇزۇگۈمغا بېرىشكە باشلىدى . پەقەت شۇ چاغدىلا تېنىگە جان كىرگەندەك بولغان نۇزۇگۈم گۈلنىساغا قاراپ :

— ئەخمەق قىز ، نېمانچە ۋارقىراپ كەتتىڭ . مەن چېرىكلەرنىڭ ئارىسىدىن ئەمدىلا ئايرىلىپ چىقىشىمغا ۋارقىراپ ھەممىنى ئويغىتىۋەتتىڭ !— دېدى .

— جېنىم ھەدە ، سىلىنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكلىرىنى نەدىن بىلەي . مەن سىلىنى قارىقچىلار ئوغرىلاپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ قورققىنىمدىن ئۆلۈپ قالايلا دېدىم . سىلىنى قاچىدۇ دەپ كىم ئويلاپتۇ دەيدىلا . بىلگەن بولسام ۋارقىرىماق تۇرمۇل ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ ئاغزىمنى ئاچمايتتىم .

قىزلارنىڭ بەزىلىرى نۇزۇگۈمنى بەزلىسە ، بەزىلىرى ئەمدى تاڭ سۈزۈلەي دېگەندە ئۇشتۇمتۇت ۋارقىراپ ھەممىنى ئويغىتىپ نۇزۇگۈمنى تۇتقۇزۇپ قويۇشقا سەۋەبچى بولغان گۈلنىسانى ئەيىبلەيتتى .

— بىرىنىڭ كېسىلى مىڭغا دەپ ، ئەمدى چېرىكلەر بىزگە كۆرگۈلۈك بولسىلا كۆرسىتىدىغان بولدى ـ دە ،— دېدى قىزلارنىڭ بىرى .

— نېمانچىلا كايىپ كەتتىلا ، يەنە قانچە كۆرگۈلۈك بولسا مۇشۇنچىلىك كۆرەرمىز ،— دېدى ئۇنىڭ سۆزىنى چەكلەپ بۇۋىئايشەم .

V

ئەتسى يول تېخىمۇ ئېغىرلىشىشقا باشلىدى . تاغ ئېچىـ
گە كىرگەندىن بېرى كەينىدە كۆپ داۋان ۋە ئېقىن سۇلارنى
قالدۇرۇپ ئۆتكەن سۇرگۈنلەرگە بۇ يوللارنىڭ ئاخىرى يوق-
تەك بىلىنمەكتە . ئۆزلىرىمۇ بىر كۈنى شۇ داۋانلاردا قې-
لىپ ، يىرتقۇچلارغا يەم بولۇپ كېتىدىغاندەكلا سېزىلەتتى .
داۋانلار ئېشىپ قانچە ئۆرلىگەنسېرى يېشىل چىمەنلىك مەن-
زىرىلەرمۇ ، ئارچا ، قارىغايلىق تاغلارمۇ ئازىيىپ كېتىۋاتا-
تتى . ئەمدى بۇ تەرەپلەردە پەقەت يالىڭاچ دۆڭلەردىكى تەبـ
ئەتنىڭ قارام كۆچىگە بەرداشلىق بېرەلمەي ، سۇنۇپ ، ئۇۋۇ-
لىپ ، ئۇپراۋاتقان تاشلاردىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى .
كۈزنىڭ دەسلەپكى ئېيى يېڭى باشلانغىنىغا قارىماي ھاۋا
تولىمۇ سوغۇق ئىدى . كۈندۈزى كۈن ئۇپۇققا كۆتۈرۈلگەندە ،
سۇرگۈنلەرنىڭ دۇمبىلىرى بىرئاز ئىسسىپ ، كېچىلىرى
چۈشكەن قىرو بىردىن ئېرىپ ، ئىسسىق بولۇپ قالاتتى –
دە ، كەچقۇرۇنلۇقى يەنە بىردىنلا ھاۋا سالقىـن تارتىپ ،
بوران – شىۋىرغان كۆچىيەتتى .

قەشقەر بىلەن ئىلىغا تەڭرىتېغى ئارقىلىق ئۆتىدىغان بۇ
يولغا تۈنقۇنلارنىڭ چۈشكىنىگە بىر تالاي كۈن بولدى . ئۇلار
يالاڭ كىيىملىرىدىن سوغۇق ئۆتۈپ ، دۈگدەرىشىپ كېلىۋا-
تاتتى . يىلىنىڭ بۇ پەسلىدە مۇشۇنداق سوغۇققا ئۇچراپ مۇز-
لايمىزغۇ دېگەن ئوي ئۇلارنىڭ ئۇخلىسا چۈشىگە كىرمىگەن-
دى . ئېگىز ئۆرلەپ چوققىغا يېقىنلاشقانسېرى ئىلگىرىكى
ئۇچ – تۆت ئادەم ئەركىن ماڭىدىغان يولمۇ تارىيىپ ، سۇر-
گۈنلەرنىڭ مېڭىشى ئېغىرلىشىشقا باشلىدى . ھەركىم ئۆز

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ھەلەكچىلىكىدە . ئۇلار بىردەم تار قىستاڭغا كىرىپ قالسا ، بىردەم تېيىلىپ كەتسىلا تۆت ـ بەش يۈز گەز چوڭقۇر سايغا غۇلايدىغان ئېگىز تاغ باغرىدىن پىچاق بىلەن تىلغاندەك يانتۇ يولغا ئۇلاشتى . يولدا توگىدەك يوغان قورام تاشلارغا دۇچ كېلەتتى . تۇتقۇنلار ئۆز ئېغىرلىقىنى ئاران كۆتۈرۈپ بارغىنىنى ئاز دەپ ، بەزىدە مۇشۇنداق يوغان تاشلارنىڭ دالدىسىدا تۇرۇپ قالغان قېچىرلارنى يۆلەپ ، ئىتتىرىپ ئۆتكۈزەتتى ، ھەتتا بەزىلىرىنىڭ ئۈستىدىكى يۈكلەردىن ئېلىپ كۆتۈرۈپ ماڭاتتى . چېرىكلەرگە تۇتقۇنلاردىن كۆرە ئۈستىگە يوغان تېڭىقلار ئارتىلغان قېچىرلار مۇھىم ئىدى . شۇڭا ئۇلار دائىلاردا ماڭالماي ھالاك بولغان تۇتقۇنلارغا قارىغاندا كۆپرەك دۇنيا ئارتىلغان قېچىرلارنى داۋاندىن ساق ـ سالامەت ئۆتكۈزۈپ كېتىشكە كۆڭۈل بۆلەتتى . كۈندۈزى قار ـ يامغۇر ئارىلاش يېغىپ تېيىلغاق بولۇپ كەتكەن يانتۇ يوللاردىن تۇتقۇنلار تۇزۈك ماڭالمايتتى .

نۇزۇگۇم ئۆزىدىن كۆرە ، خۇددى ئىچىگە بىر پارچە مۇز كىرىۋالغاندەك غالىلداپ تىترەپ ، ئالدىدا دۇگدەرەپ كېتىۋاتقان گۇلنىسانىڭ ۋايىمىنى قىلاتتى . ئۇ قىز كېچىچە تەرلەپ ، تۇزۈك ئۇخلىمىغانىدى . ئەمدى مانا يولدىمۇ يۆتىلىپ ماڭالمايۋاتىدۇ .

— ئۆزىڭىزگە پەخەس بولۇڭ . قورقماڭ ، كەينىڭىزدە مەن كېلىۋاتىمەن ، — دېدى نۇزۇگۇم بۇ قىزنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ ، — مانا ئەمدى ئېڭىشىپ ماڭمىز . ئەنە سۇغىمۇ يېقىنلىشىپ قالدۇق .

بۇ مۇزداۋاڭغا بارىدىغان يولدىكى ئاخىرقى ئۆتكەل ئىدى . قىزلار يەنە بىر داۋاندىن ئۆتۈپ يەر تۆۋىنىگە قاراپ

ماڭغاندا سۇنى كۆرۈپ كېكىرەكلىرىنى قىرىشتۇرۇپ يۆتە-
لىپ ، ئۆزلىرىنىڭ ھارغانلىقلىرىنى ئۇنتۇپ قالغانەك بو-
لۇشتى . لېكىن قارىنىڭ قېشىدىنلا باشلانغان بۆلەكچە سوغۇق
سۇ ئىلگىرىكى ئېقىن سۇلارغا قارىغاندا ئۇلۇغ ئىدى . قىز-
لار ئاياغ كىيىملىرىنى سېلىپ ، سۇنى كەچكەندە سوغۇق
ئۇلارنىڭ مېڭىسىدىن چىققانەك بولدى . ئۇلار بىر - بىر-
نىڭ قوللىرىدىن تۇتۇشۇپ سۇدىن ئۆتۈپ تاغ ئېچىگە كىر-
گەندىن بېرى ئۆزلىرىنى ئىسىستالماي ، پۈت - قوللىرى
تارتىشىپ ، مېڭىشىمۇ ئېغىرلاشتى .

شۇ چاغدا ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن چېرىكنىڭ :

— سۇرگۈنلەر بۇگۈن مۇشۇ يەردە ياخشىراق ئارام ئالسۇن ، ئەتىگەنلىككە مۇزداۋاندىن ئاشىمىز ! — دېگەن ئا-
ۋازى ئاڭلاندى .

تاغ ئېچىدىكى سوغۇق شامال ئۇنىڭسىزمۇ كۈچىيىپ ، ماغدۇرىدىن كەتكەن سۇرگۈنلەرنى تېخىمۇ مۇزلاتماق-
تا . ئۇلار خۇرجۇن - خالتىلىرىدىكى بارلىق كىيىم - كېچەكلىرىنى ئۈستىلىرىگە كىيىۋېلىپ ئولتۇرسىمۇ مۇزلاپ كەتكەن تېنىنى بەربىر ئىسىستالمىدى .

چېرىكلەر بولسا ئەمدى يايلارغا كىگىز ئۆيلەرنى تە-
كىپ ، ئۇلارنىڭ مىنىپ كېلىۋاتقان ئاتلىرىغا قىلىن تاقلار-
نى قېقىشقا كىرىشتى . ئۇلارمۇ سوغۇققا چىدىماي ، يولۇچە-
لار داۋاندىن ئۆتىدىغان چاغدا قونالغۇ قىلغان تاغ كامارلىرىغا يوشۇرۇنۇپ پۈت - قوللىرىنى ئىسىتىشقا باشلىدى . بەزە-
لەر بۇ تاغنىڭ بىردىنبىر ئوتۇنى — يولدىكى مال تېزەكلە-
رىنى تېرىپ - يېغىپ ئوت قالاپ ئىسىنماقتا . كىيىملىرى چۆپ - چۆپ ھۆل بولۇپ كەتكەن تۇتقۇنلار بولسا چېرىكلەر

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

ياققان گۈلخانلارغا يېقىن بېرىشتىن قورقۇپ ، ئونقا تەلمۈرۈ-
شۈپ قارايتتى . ئۇلار ئۆزلىرىنى ئۆزلىرى ئىسسىتىشنىڭ
ئامالىنى تېپىپ ، غارلارنىڭ كامارلىرىغا كىردى - دە ،
ئون - ئون بەشى بىر - بىرىگە ئىرماش - چىرماش بولۇپ
چاپلىشىپ يېتىشتى . شۇ پېتىچە ئەتىگەنلىكى ئەتراپ پۈتۈن-
لەي ئاق كىمخابقا ئوخشاش ئاق قار بىلەن كۆمۈلگەندە ئو-
رۇنلىرىدىن تۇرۇشتى . قىزلار ئەسىرلەر بويى ئېرىمەي كۆ-
كىرىپ ياتقان مۇزداۋانغا ئۇلاشقاندا ، بىر كۈن ئىلگىرىلا
ئۇلارنىڭ ئالدىدا كەتكەنلەر جوتۇلار بىلەن ئويۇپ ياسىغان
پەلەمپەيلەرنىڭ ئۈستىنى مۇز قاپلاپ كەتكەنىدى .

تۇنقۇنلارنىڭ كېچىچە بىر - بىرىنى قولتۇقىغا تىقىپ
ئىسسىتقاندا ئەملىشىپ قۇرىغان كىيىم - كېچەكلىرى يولغا
چىقىشى بىلەنلا تېرىدەك تاراقلاپ قېتىپ كەتتى . پۈتلىرىمۇ
قار - مۇز ئۈستىدە تېيىلىپ ماڭالمايتتى . ئەمما چېرىكلەر
ئۇلارنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ ، ئارقىدا قالغانلىرىنى
ئەيزىلىرى بىلەن ئۇرۇپ ، نوقۇشلاپ ھەيدەيتتى . كۈندۈزى
سوغۇق سۇ ئېچىپ ، كېچىلىرى زەي يەرلەردە يېتىپ سوغۇق
ئۆتۈپ كەتكەن قىزلار يۆتىلىپ ، كۆك مۇز ئۈستىدە ئۆمىلەپ
دېگۈدەك ئاران كېلىۋاتاتتى . ئۇلار ئويۇپ ياسىغان يولنىڭ
ئىككى تەرىپىدىكى ئۆزلىرىنىڭ بويىدەك ئېگىز مۇزنى تۈتۈپ
بىرئاز مېڭىۋىدى قوللىرى ئېچىشىپ ئاغرىشقا باشلىدى . بۇ
ئازابقا چىدىيالماي يولنىڭ چېتىگە يىقىلىپ قالغان قىزلار
كۈلتۈك قارغا پېتىپ قالاتتى . بەزى قىزلارنىڭ ماڭالمايدە-
غانلىقىغا كۆزى يەتكەن چېرىكلەر ئۇلارنىڭ ئۆلۈك - تىرىك-
لىكىنى بايقاپ كۆرگەندىن كېيىن ئەيزىلىرى بىلەن نېرى
ئىتتىرىپ ، ئۆلگەن ئات - ئېشەكلەرنىڭ ئارىسىغا تاشلايتە-

تى . ئادەمنىڭ بېشىغا چۈشۈپ كېتىدىغاندەك ئېسىلىپ تۇر-
غان ھاڭ تاشلارنىڭ ئاستىدىن يىلاندەك تولغىنىپ ئۆتىدىغان
يولنىڭ بىر تەرىپى تېگىگە كۆز يەتمەيدىغان چوڭقۇر ساي
ئىدى . ئۇ يەرگە غۇلىغان ئادەم تىرىك قالمايتتى . ساينىڭ
تېگىدە بولسا يېڭىلا غۇلاپ كەتكەن ئات ـ ئېشەكلەر پۈتلىرى-
نى ئاسمانغا قارىتىپ داردىيىپ ياتاتتى . بارغانسېرى ئېگىز-
لەپ ، ئادەمنىڭ بېشىدا تۇرغاندەكلا كۆرۈنىدىغان چوققىغا
قانچە يېقىنلاشقانسېرى چېرىكلەرنىڭ ئاتلىرىمۇ تۇمشۇقلىرى-
نى كېرىشىپ ، خارتىلداپ ماڭالماي توختاپ قالاتتى . ئۇلار
ئېگىز ئىككى تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كۆك مۇزغا ئۇلاشقان-
دا ، ئۇنى دەسسىگۈسى كەلمىگەندەك كەينىگە داجىپ ، چاپ-
چىپ تۇرۇۋالاتتى ـ دە ، ئاندىن ئالدى پۇتلىرى مۇزغا تېگە-
شى بىلەن قارشىسىدا كېتىۋاتقان سۇرگۈنلەرنى دەسسۈپتە-
دىغاندەك سەكرەپ ئۆرلەپ چىقىپ كەتتى . مۇنداق چاغدا
ئىككى تەرىپى تار ، قىستاڭ يولدا ئاران كېلىۋاتقان تۇتقۇنلار
ئۆزلىرىنى نەگە ئېلىشنى بىلمەي ، ئالاقزادە بولۇشۇپ ، بەزە-
دە ئاتلارنىڭ ئايىغىغىلا يېقىلاتتى . پالتا ھەم جوتۇلار بىلەن
يولنى ئويۇپ كېڭەيتىۋاتقان داۋانچىلارمۇ تۇتقۇنلارغا يارەمە-
لىشىپ ، يېقىلغانلىرىنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ قويۇاتتى . پەلەم-
پەي قىلىپ ياسىغان يول بىلەن تىك تاغنىڭ چوققىسىغا
چىققۇچە ، ماغدۇرى قالمىغان قىزلار ، باشلىرى قېيىپ تۆ-
ۋەنگە قارىيالمايتتى . شۇڭلاشقا ئۇلار نېمە بولساقمۇ بىللە
بولايلى دېيىشىپ ، بىر ـ بىرىنىڭ كۆڭلەك ـ پەشمەتلىرىنى
قويۇپ بەرمەي ، مەھكەم تۇتۇۋېلىشقانىدى . كۆپچىلىكى خۇد-
دى بۇ يوللارنىڭ ئېپى ـ جېپىنى نۇزۇگۇم ياخشى بىلىدىغان-
دەك ئۇنىڭدىن ئايرىلماي كېلىشىۋاتاتتى .

قىزلار مۇزداۋانغا كۆتۈرۈلگەندە ئۆزلىرىنى بىر تەر-
تىپ قويغان كۆزلىرىنى ئېچىۋاتقاندەك ھېس قىلىشتى
باش - ئايىغى يوق كەڭ تۈزلەڭدىكى ئاق قارغا قارىسا كۆز
قامىشاتتى . ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلگەن كۈن ئۆز نۇرىنى كۆپلەپ
چاچقاندەك قىلغىنى بىلەن ئەمما نېمىشقىدۇر ، ئۇنىڭ ئىس-
سىق تۈگەپ قالغاندەك سۆرۈن ئىدى . مۇزداۋانغا ئۇلاشقان
دىن بېرى ھاڭ تاشلار ئارىسىدىكى قىستاڭ يوللاردا مېڭىپ
كېلىۋاتقان تۈتۈنلار تاغ بېشىدىكى تۈزگە چىققاندا تېخىمۇ
مۇزلاپ ، لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى . كېچىچە قار ئۈستىگە
چۈشكەن قىرونى ئۈچۈرۈپ كېتىۋاتقان بوران بارغانسېرى
كۈچەيىشكە باشلىدى . قىزلار ئەتراپقا ئەرۋاھى ئۈچۈپ ھەي-
ران بولۇپ قارايتتى . ئۇلارغا مۇشۇ داۋانغا چىقىۋالسلا
بارلىق جەبىر - جاپالىرى تۈگەيدىغاندەك قىلىۋىدى ، ئەمدى
ئەتراپقا سەپسېلىپ قارىسا ئالدىدا يەنە قارلىق ئېگىز چوققە-
لارنىڭ ئاقىرىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ تېخىمۇ چوڭقۇر غەمگە
پاتتى . ئەمدى ئۇلار ئۆزلىرىنى باش - ئۈچى يوق قارلىق
ئېگىز چوققىغا چىقىپ قالغاندەك سەزدى . ئاق قار ئۈستىدە
تۇرغان قىزلار نەگە ماڭارىنى بىلمەي ھاڭۇڭقىپ قېلىشتى .
بۇ يەردىن قايتىپ چۈشۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . مۇرىلە-
رىنى يېپىپ تۇرغان ئۇزۇن چاچلىرىغا مۇز قېتىپ ،
كىيىم - كېچەكلىرى يىرتىلىپ كەتكەن بەزى قىزلارنىڭ
تەنلىرى ئېچىلىپ قالغانىدى . ئىلگىرى ئار - نومۇستىن
قورقۇپ ، ئەر كىشىگە تىكىلىپ قاراشقا ئەيىمىنىدىغان
قىزلارنىڭ ئەمدى ئۆزلىرىگە قارىغۇچىلىكى يوق ئىدى . ئۇ-
لارنىڭ چىرايلىرى سوغۇقتا كۆكىرىپ ، پۇتلىرى مۇزلاپ
ئۇششۇشكە باشلىدى . قىزلار تاغ بېشىغا چىقىپ بىرئاز ھاڭ-

ۇبقىپ تۇرغاندىن كېيىن بىر - بىرىنى قۇچاقلاپ ، ئۆزلىرى-
نى توختىتالماي يىغلىشىپ كەتتى .
— بۇ يەنە نېمە كۆرگۈلۈكتۇر ، نۇزۇگۇم ؟ شۇنچە كۈن-
دىن بېرى تارتىۋاتقان جاپالىرىمىز ئازمىدۇ ؟
— ياراتقان ئىگەم بىزنى قايسى گۇناھلىرىمىز ئۈچۈن
مۇنچىلىك قىينايدۇ ؟
— مۇشۇ كۈنلەرنى كۆرگىچە نېمىشقىمۇ قەشقەردە ئۆ-
لۈۋالمىغاندىمىز ؟
— بۇ يەرلەردە بۆرىلەرگە يەم بولۇپ ئۆلۈپ كېتىدىغان
ئوخشايمىز . نەكاشكى ، جاننى ئېلىپ قاچقۇدەك بىرەر يەر
بولسىچۇ ؟ !
شۇنچە يول مېڭىپ كۆپ ئازاب چېكىپ تۇرسىمۇ قىيىن-
چىلىققا بەرداشلىق بېرىپ ، كۆز يېشى قىلمىغان قىزلار
ئەمدى ئاق قار ، كۆك مۇز ئۈستىدە بەزلىگۈدەك ھېچكىمى
يوق بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ يىرتىلىپ كەتكەن كۆڭلەكلىرىدىن
ئۆتكەن سوغۇق شامال بەدەنلىرىنى ئېچىشتۇرۇپ توڭلىتى-
ۋەتكىنىگە قارىماستىن ئۇزاق يىغلاشتى . ئۇلارنى قىلىچ -
نەيزىلەرنىڭ ئاستىدا ئەكىلىۋاتقان چېرىكلەر ئۆز ھەلەكچىلى-
كىدە بولۇپ قالدىمۇ ، خېلى ۋاقىتقىچە قىزلارغا تەگمەي ،
ئۇلارنى ئۆز ئەركىگە قويۇپ بەردى .
تۇتقۇنلار مۇشۇنداق يىغلاپ تۇرۇۋەرسە بەدەنلىرىدىن
سوغۇق ئۆتۈپ ، توڭلاپ قالىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان بولسا
كېرەك ، بىر چاغدا ئۇلار ئۆزئارا دوستلىرىنىڭ مۇرىلىرىدىن
قوللىرىنى چۇشۇرۇپ ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈشكە باشلىدى .
— يۇرۇڭلارا ، قوزغىلايلى ، مېڭىپ تەنلىرىمىزنى ئىس-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ستمىساق بۇ يەردە توڭلاپ قېلىشىمىز مۇمكىن ،— دېدى بىرىنچى بولۇپ ئورنىدىن قوزغالغان نۇزۇگۇم .

پەقەت شۇ چاغدىلا ئەس - ھوشىنى يىغىشقا باشلىغان چېرىكلەرمۇ :

— قېنى مېڭىش ، تېز - تېز !— دەپ قىزلارنى كەينىدىن ھەيدىدى .

VI

ئاق قارغا پۈركەنگەن تەڭرىتاغنىڭ ئۈستى تىمتاسلىقتا چۆككەنىدى . تۇتقۇنلار باش - ئايىغى كۆرۈنمەيدىغان چەكسىز تۈزلەڭگە ئۇلاشقاندا ، قىبلىدىن چىقىۋاتقان شامال تېخىمۇ كۈچەيىشكە باشلىدى . ئەمدى داۋانچىلار تارىلاپ ماڭغان يوللارمۇ تارىيىپ ، ئۇنىڭ چەتلىرىدە ئۇ يەر - بۇ يەردە بۇگۈن ئۆلگەن ئېشەكلەر بىلەن ئاتلارنىڭ ئۆلۈكلىرى دارداىيىپ ياتاتتى . بۇنىڭدىن بىرەر كۈن ئىلگىرى ئۆلگەن ماللارنى ئاخشام يەپ تويۇۋالغان بۆرىلەر يىراقتىكى ئېگىز چوققىلارغا چىقىۋېلىپ ، يول بويى چۇۋۇرلىشىپ كېتىپ بارغان ئادەملەرگە سەپسېلىپ قاراپ تۇراتتى . بۆرىلەر يەپ تۇگىتەلمىگەن ئاتلارنىڭ كۆزلىرى خۇددى تىرىك ئاتنىڭ كۆزىدەك پارقىراپ كۆرۈنەتتى . يول ياقىسىدا ئۆلۈپ ياتقان ئات - ئېشەكلەرنىڭ يانپاشلىرى يوق ئىدى .

— ۋىييەي ، ئاۋۇ ئادەمنىڭ ئۆلۈكىگە قاراڭلار ،— دېدى بۇۋىئايشەم قېشىدا كېلىۋاتقان نۇزۇگۇمغا قاراپ ،— يېڭىلا ئۆلگەن ئوخشايدۇ . بۇ ئالدىمىزدا ھەيدەپ ماڭغان ئەرلەردىن

بىرىنىڭ ئۆلۈكمىدۇر ؟

بۇ سۆز نۇزۇگۇمغا يۇرىكىگە يېڭىنە سانجىغاندەك تەسىر قىلدى . ئۇ «ئاكام ئەمەستۇر ؟ !» دېگەندەك ، يول چېتىدىكى بېشى قارغا پېتىپ قالغان ئۆلۈككە تىكىلىپ قاردى . ئۇنىڭ ئۇستىگە كىيگەن پەرەنجىسى بىلەن بېلىگە باغلىغان بەلۋىغى ئاكىسىنىڭكىدىن قىلچە پەرقلەنمەيدۇ . نۇزۇگۇم بۇنى كۆرۈپ تېخىمۇ قورقۇپ كەتتى . ئۇ يول چېتىدىكى سارغىيىپ قالغان قارنى كېچىپ ئۆلۈككە يېقىنلاشتى .

— ھەي قىز ، سىزگە نېمە كۆرۈندى . بېرى ئۆتۈڭ !

— ئۆلۈككە قارىسا ياماں بولىدۇ .

ئەمما نۇزۇگۇم دوستلىرىنىڭ ۋارقىرىغىنىغا قارىماستىن قارنى كېچىپ بېرىپ ، ئۆلۈكنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ بار كۈچى بىلەن قېتىپ قالغان ئادەمنىڭ بېشىنى كۆتۈرۈپ قاردى . ئاكىسى ئەمەس ئىكەن . ئۇ ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۈگا قىلغاندىن كېيىن ، كەينىگە قايتىپ يولدىكى قىزلارغا قوشۇلدى .

— ئەخمەق قىز ، سىزگە ئۇ نېمە كۆرۈندى ؟

— ئاكام چېغى دەپتىمەن .

نۇزۇگۇم ئۆلۈكنىڭ چىرايىغا قارىغاندا قورقۇپ كەتتىمۇ ياكى بېشىغا بىرەر ئوي كەلدىمۇ ، خېلى يەرگە بارغۇچە گەپ ـ سۆز قىلمىاي ماڭدى . قىزلار يولنىڭ چېتىدىكى ماللارنىڭ ئۆلۈكلىرى بىلەن بىللە توڭلاپ قالغان ئادەملەرنىڭ كۆزلىرىنى قاغىلار چوقۇپ يەپ كەتكىنىنى كۆرگەندە ، ئۆزلىرىمۇ بىر يەرگە بېرىپ ئاشۇلارغا ئوخشاش ئۆلۈپ كېتەرمىزمۇ دەپ تەشۋىش يېيىشكە باشلىدى .

قىزلار مېڭىشنى ئىتتىكلەتتى . توپقا يېتىشەلمىگەن

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

ياش قىزلار ياغلىقلارغا تۇگۈۋالغان نەرسىلىرىنى مەيدىلىرىگە چاپ بېسىپ يۇگۇرۇپ كېلىۋاتاتتى . سۇرگۈنلەر مۇزداۋاتقان چىقىپ ئىلگىرىلىگەنسېرى بۆرىلەر بىرىنىڭ يانپىشىنى يۇلۇۋالغان ، بىرىنى بوغۇزلاپ تاشلىۋەتكەن ، بىرىنىڭ ئۇچەي - قارنىنى چۇۋۇۋەتكەن ماللارنىڭ سانى تېخىمۇ كۆپەيدى . كۆپ يىلدىن بېرى ئۆلگەن ماللارنىڭ قېنى سىڭىپ ئېرىمەي ساقلىنىپ كېلىۋاتقان قار سارغىيىپ ، قانداقتۇر باشقىچە بىر تۈسكە كىرىپ قالغانىدى .

ئاسماندا بىر پارچىمۇ بۇلۇت يوق . قۇياش پارقىراپ كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ نېمىشقىدۇر بۇ يەرگە ئىسسىق ئۆتمەيتتى . ئۇ ئېگىز تاغ كەينىگە مۆككەنده ئالەمنى مەڭگۈ يورۇمايدىغان قاراڭغۇلۇق باسىدىغاندەك سېزىلەتتى .

بىر چاغدا تاغنى زىلزىلىگە سالغان قاراسلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى .

— ۋاي ، ئاپا ! ئاستا ماڭساق توڭلاپ قالىمىز ، — دەپ قاتارلىشىپ كېلىۋاتقان قىزلار خۇددى بايا ئۆزلىرى ئويلىغان ئاخىر زامان يېتىپ كەلگەندەك ، بىر - بىرىنى مەھكەم قۇچاقلاپ تۇرۇپ قېلىشتى .

— بۇ نېمە بالادۇر ؟

— يەر تەۋرەپ ، تاغ ئۆرۈلۈۋاتىدىغۇ دەيمەن ، — دېدى قىزلارنىڭ بىرى .

قاراسلىغان ئاۋاز بېسىلىپ ، بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ، ئالدىدا كېتىپ بارغان قىزلار كەينىدىكىلەرگە :

— مۇز يېرىلىپتۇدەك ، — دېدى چۇرقىرىشىپ .

— مۇز يېرىلسىمۇ مۇشۇنداق قاتتىق ئاۋاز چىقامدۇ ! — دېيىشتى ئارقىدىن كېلىۋاتقان قىزلار ھەيران بولۇپ .

تەبىئەتنىڭ بۇ قىسمىتىدىن قورقۇپ ، تېخىمۇ تەش-ۋىش - قايغۇدا قالغان تۇنقۇنلار ئاللا - توۋا ئوقۇشۇپ ، بۇ يەردىن چاپسانراق ئۆتۈپ كېتىشكە ئالدىرىغاندا ، ئالدىدا كې-تىپ بارغانلار توختاپ قالدى .

— ھاي ، يەنە نېمە بوپتۇ ؟— دەپ سوراشقا باشلىدى كەي-نىدە كېلىۋاتقانلار .

— مۇز يېرىلغان يەردىن ئۆتكىلى بولمايۋېتىپتۇدەك .

— بىرمۇنچە ئات ۋە ئادەملەر مۇزنىڭ تېگىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ ! ئاۋايلاپ مېڭىڭلار ،— دېگەن گەپ - سۆزلەر تار-قىلىشقا باشلىدى . قىزلار يەنە غال - غال تىترىشىپ يىغلە-شىپ كەتتى .

بىر - ئىككى گەزدەك كەڭلىكتە يېرىلغان يېرىقتىن ئاتلاپ ئۆتەيلى دېسە ، مۇزنىڭ تېگىگە چۈشۈپ كېتەرمىزمە-كىن دەپ قورققان قىزلار كەينىگە داجىپ ، بىر - بىرىگە يېپىشىپ ، خېلى ۋاقىتقىچە تىرەجىشىپ تۇرۇشتى . ئۇلار پەقەت ھەيدەپ كېلىۋاتقان چېرىكلەر دۇمبىلىرىگە ئۇرۇپ نوقۇشلىغاندىلا ياغلىقلىرىنى بىر - بىرىگە باغلاپ يېرىقتىن سەكرەشكە باشلىدى . بەزىلەر پۇتلىرىنىڭ ئۇچىدا قارنى ئاس-تا دەسسەپ يېرىققا يېقىنلىشىپ كېلىپ پەسكە قاراپ قوياتـ-تى . ئەمما ئىككى - ئۈچ تېرەك بويى چوڭقۇرلۇقتا ئويۇلغان مۇزنىڭ تېگى كۆرۈنمەيتتى .

بىر - بىرىگە چاپلىشىپ ، قورقۇپ تۇرۇپ يېرىلغان مۇزدىن ئۆتكەن قىزلار قانچە ئىلگىرى ماڭغانسېرى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئاغرىپ - تارتىپ قالغانلىرى بىر - بىرلەپ يېقە-لىپ - قوپۇپ كېلىۋاتاتتى . مۇزداۋانغا ئۇلاشقاندىن بېرى نۇزۇگۈم بىلەن بۇۋىئايشەمنىڭ زورلىشى بىلەنلا قاتاردىن

قالماي سۆرىلىپ كېلىۋاتقان گۈلنىسانىڭ ئەھۋالى بارغانسىرى ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتاتتى. بۇ قىز پۈتىنى ئالالماي سۆرىلىپ ماڭاتتى. ئەمما تاغ سۇيىدىن ئۆتكەندىن بېرى ئۇنىڭ تېنى ئوتتەك قىزىپ، تېخىمۇ هالسىرىماقتا. ئاخىر ئۇ نۇزۇگۈمغا يالۇۇرۇشقا باشلىدى.

— قىينىلىپ كەتتىڭىز، هەدە. ئەمدى بولار، مېنى مۇشۇ يەردە تاشلاپ كېتىڭ، مەن سىزدىن ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا رازى.

— ئەخمەق بولماي ئۈيقۇڭىزنى ئېچىڭ، بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن مۇزداۋاندىنمۇ ئۆتۈپ كېتىمىز، — دېدى نۇزۇگۈم بەدىنى قىزىغانسېرى ئەس - هوشىنى يوقىتىپ، ئۆزدىنىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىنى بىلمەي جۆيلۇۋاتقان گۈلنىسانى بەزلەپ. گۈلنىسا بولسا:

— مېنىڭ جېنىمدىكى قىينىماي مېنىكى قويۇۋېتىڭلار. قاغا - قۇزغۇنغا يەم بولساممۇ مۇشۇ يەردە يېتىپ قالاي. ئەمدى ماڭغۇچىلىكىم يوق. ئۆلۈكۈم تەگرىتاغنىڭ چوققىسىدا قالسۇن! — دەپ يۇلقۇناتتى.

ئۇ خېلى يەرگىچە سۆرىلىپ ماڭدى.

كۇن ئۆزىنىڭ نۇرىنى چېچىپ ئېگىز چوققىنىڭ كەينىگە مۆكۈشى بىلەن تۇتقۇنلارنىڭ مېڭىشى تېخىمۇ ئېغىرلاشتى. ئېھتىمال، چېرىكلەر مۇنداق شىۋىرغاندا سوزۇلۇپ مېڭىۋەرسە، كارۋانلارغا قاراقچىلار، ئات - ئۇلاغلارغا بۆرىلەر هۇجۇم قىلىشى مۇمكىن دەپ قورقتىمۇ، ئۇزاققا سوزۇلغان سەپنىڭ بېشىنى توختاتتى - دە، ئۇلارنى بىر يەرگە دۇگىلەك چەمبەر شەكلىدە يېغدى. سۇرگۈنلەر چۆرىسىگە كېگىز ئۆي ۋە چېدىرلارنى تىكتى. بۇ ئۆيلەرنىڭ بىر قىسى

مىغا تۇتقۇنلارنى قوي سولىغاندەك تىنىپ ياتقۇزدى ـ دە ، ئۆزلىرى ئۇلاغقا ئارتىپ ماڭغان ئوتۇن ـ تېزەكلەرنى ئوت قالاپ ئىسسىنىشقا كىرىشتى .

بۇ كېچىسىمۇ سوغۇق ئۆتۈپ كەتكەن گۈلنىسانىڭ تېنى قىزىپ ، تاڭ ئاتقۇچە توۋلاپ ، تۇزۇك ئۇخلىيالمىدى . ئۆمۈر بويى ئاق قار ، كۆك مۇز ئۇستىگە تىكىلگەن كىگىز ئۆيدە يېتىش بۇ ياقتا تۇرسۇن ، ھەتتا ئۇنى كۆرۈپ باقمىغان قىزلارنىڭ بەزىلىرى يۆتىلىپ ، بەزىلىرى توۋلاپ ، يەنە بەزىلىرى سوغۇقتا ئۆزىنى ئىسسىتالماي ئۇشۇشۇپ قالغان پۇتلىرى ئېچىشىپ ئاغرىپ ، ھېچكىمنىڭ كۆڭۈل ئارامى بولمىدى . كېچىسى سوغۇق كۈچەيگەنسېرى قەيەردىدۇر قارسىلداپ مۇز يېرىلاتتى . مۇنداق چاغلاردا قىزلارغا خۇددى ئۆزلىرىنىڭ ئاستىدىكى مۇز يېرىلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ ، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كېتەتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە كۈندۈزى كۆرۈنمىگەن بۆرىلەرمۇ ئەتراپىنى بېشىغا كىيىپ يېقىنلا يەردە ھۇۋلىشاتتى . ئۆز ھەلەكچىلىكىدە قالغان تۇتقۇنلار بۆرىلەردىن تېخىمۇ قورقۇپ ، تاڭ ئاتقۇچە كىرپىك قاقماي چىقاتتى .

چېرىكلەر ئەتىسى تۇتقۇنلارنى كۈن چىقا ـ چىقماستىنلا ئورۇنلىرىدىن تۇرغۇزۇپ ھەيدەپ ماڭدى .

كېچىچە ئاغرىپ ئۇخلىماي چىققان گۈلنىسانىڭ نەپىسى قىسىلىپ ئارانلا دەم ئالاتتى . ئۇنىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشى بىر چەتتە تۇرسۇن ، ھەتتا كۆزىنى ئېچىشقىمۇ چامىسى كەلمەي سۈنايلىنىپ ياتاتتى .

— بۇ قىز بەربىر ساقىيىپ كېتەلمەيدۇ . ئۇنىڭدىن كۆرە ئۇ مۇشۇ يەردىلا قالسۇن ، — دېدى چېرىكلەر بۇ قىزنىڭ داۋاندىن چۈشكىچە ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ .

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— گۈلنىسانىڭ ئۆلۈكىنى بۆرىلەرگە يەم قىلمايمىز، قەشقەردىن بىللە چىققاندىن كېيىن ئۆلسەكمۇ بىللە ئۆلەيمىز . ئۇنىڭسىز بۇ يولدا تالاي دوستلىرىمىزدىن ئايرىلدۇق ،— دېدى نۇرۇگۈم .

— راست دەيدىلا ،— دېدى بۇۋىئايشەم ،— نېمە بولساقمۇ بۇ قىزنى ئۆزىمىز بىلەن بىللە ئەكېتەيلى .

قىزلارنىڭ بەزىلىرى پەشمىتىنى ، بەزىلىرى باشلىرىدىكى ياغلىقىنى يېشىپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە گۈلنىسانى سېلىپ بىرئاز يەرگىچە سۆرەپ ماڭدى .

يۇقىرىغا ئۆرلىگەنگە قارىغاندا تۆۋەنگە مېڭىش خېلىلا يېنىك ئىكەن . ئەمدى سوغۇقمۇ سەل پەسىيىپ قالغاندى .

— ئەكەلسىلە ، ئەمدى گۈلنىسانى بىز بىرئاز كۆتۈرەيلى ،— دېيىشتى نۇرۇگۈمغا يېنىدىكى قىزلار .

— يول ئازابى — گۆر ئازابى دەپ بىكار ئېيتمىغانىكەن بۇرۇنقىلار . بىچارە قىزنىڭ شەپەرەڭدەكلا يېنىكلەپ كەتكىنىنى ،— دېدى ئۇنى قولىغا ئالغان بۇۋىئايشەم .

تاغ يولى بارغانسېرى تۆۋەنلەپ كېڭەيگەنده قىزلارنىڭ مېڭىشىمۇ يېنىكلىشىپ قالدى . بۇ تەرەپتىكى تاغلارنىڭ قاپتاللىرىدا قارىغاي بىلەن ئارچىلار كۆپ ئىدى . ھاۋادىن قارىغايلارنىڭ خۇش پۇراقلىرى دىماغقا ئۇرۇلۇپ تۇراتتى .

— تەسكەينىڭ ھاۋاسى باشقىچە بولامدۇ نېمە ؟— دېدى يەر تۆۋىنىگە ئىتتىك كېتىۋاتقان قىزلار .

چىڭقى چوڭ ۋاقتى ، كۈن قىزلارنىڭ دۈمبىلىرىنى قىزىتماقتا . بەزىلەرنىڭ پېشانىلىرى ، بۇيۇنلىرى تەرلىمەكتە .

— ھەي قىزلار ، ئاۋۇ يەرگە قاراڭلار ! بېھىش دېگەن

مۇشۇمۇ نېمە؟ نېمىدېگەن ياخشى تۇزلەڭلەر ! قاراڭلارا ، يايلاقلارنىڭ چىرايلىقلىقىغا...

— خانىيايلاق دېگەن يەرلەر مۇشۇ بولسا كېرەك . بىزنىڭ دادىلىرىمىز پارىڭىنى كۆپ قىلىدىغان يايلاق مۇشۇغۇ دەيمەن ،— دېدى قىزلارنىڭ بىرى ،— ئەنە ئاۋۇنى كۆردۈڭلارمۇ ، يانباغىرىدىكى كىگىز ئۆيلەرنىڭ كۆپلۈكىنى .

— ئۇلارنىڭ ئادەملىرى مۇشۇ ياققا قاراپ يۈگۈرۈشۈپ كېلىۋاتىدۇ .

سۇرگۈنلەر تاغدىن چۈشۈپ يايلاققا ئۇلاشقاندا ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئالبانلار يېتىپ كېلىشتى . ئۇلار كىيىملىرى يىرتىلىپ ، چاچلىرى چۈۋۈلۈپ ، ھالسىزلىنىپ كەتكەن قىزلارنى كۆرگەندە ئۆزلىرىنىڭ كۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئىشەنمەي ، ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قېلىشتى .

— ئاينالايىن ، ئاناۋ قىز ئۆلۈپ قالغانبا نېمىنە ؟— چارۋىچىلار گۈلنىسانى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان قىزلارغا ئىچى ئاغرىپ قارايتتى ،— ئوبال بولغان ئىكەن بېشاراغا .

— مىناۋ قىزدارىڭ سونى تاستاماي كېلە جاتقانسەن كۆرمەپتىمىز ،— چارۋىچىلار شۇنداق دېيىشىپ ، ئۇلارغا يېقىن كېلەلمەي ئۆزئارا سۆزلەشمەكتە .

— قاراغىم ، مىناۋ قىزىڭدى بىزگە بېر !— دېدى قىزلارنىڭ يېنىغا بىرىنچى بولۇپ يېقىنلاشقان ، ئۇچىسىغا ئۇزۇن چاپان ، بېشىغا ئاق قالپاق كىيگەن سالاپەتلىك ئادەم .

— نېمە دەۋاتىدۇ ؟— ئەپ سورىدى نۇزۇگۈم گۈلنىسانى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان قىزلاردىن .

— گۈلنىسانى سوراۋاتىدۇ .

— بەرسەك بېرەيلى ، قانچە قىلغان بىلەن بۇلارمۇ بىزگە

ئوخشاش مۇسۇلمان ئىكەنغۇ . ئۆلۈپ كېتىپ قالسا نامىزىنى چۈشۈرۈپ كۆمۈپ قويار . رىزقىسى تۈگىمىسە ساقىيىپ قالار .

قىزلار داۋاندىن چۈشۈشىگە ئاز چاپتۇرۇپ كەلگەن بىر توپ ئالبان يىگىتلىرى گۈلنىسانى ئېلىپ ماڭغاندا سۇرگۈنلەر ئۈلارنىڭ كەينىدىن زور ئۈمىدته قارىشىپ قالدى .

تۆتىنچى باب

I

قەشقەردىن پالانغانلارنى ھەيدەپ كەپتۇ دېگەن خەۋەر ئېگىز تاغلاردا ھايات كەچۈرۈۋاتقان چارۋىچىلار بىلەن ئىشلە-رى تۈگەپ قالغان ئىلى تەۋەسىنىڭ دېھقانلىرى ئارىسىغا چاقماق تېزلىكىدە تارقالدى. دەسلەپ بۇ خەۋەرنى «بېھىش بۆشۈكى» دەپ ئاتالغان خانىيايلاقتا مال بېقىۋاتقان چارۋىچىلار ئاڭلاپ، ئاندىن ئۇ تېكەس دەرياسىنىڭ ياقىسىدىكى ۋە كې-گەن، نارىن، قارقارا يايلاقلىرىدىكى چارۋىچىلارغا يېتىشكە باشلىدى. ئۇلار ھەر يىلىنىڭ بۇ پەسلىدە مۇشۇ خانىيايلاققا كېلىپ قىمىز ئىچىپ، تاماشا قىلىپ، ئوغلاق تارتىپ، ئات - ئۇلاغلارغا ھەر تۈرلۈك ماللارنى ئارتىپ كەلگەن ئەنجانلىق ۋە قەشقەرلىك سودىگەرلەر بىلەن سودا - سېتىق قىلىشاتتى. بۇ يىل بولسا ئۇنداق ئىشلارمۇ يوق.

قەشقەردىكى چىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى جەڭدە جاھاز-گىر غوجىنىڭ لەشكەرلىرى يېڭىلگەندىن كېيىن، ئۇ تەرەپ-نىڭ مال - دۇنياسى بۇلاڭ - تالاڭغا ئۇچراپ، ئادەملىرى ئىلىغا پالانغاندىن بېرى بۇ يەرمۇ سەل قالايمىقان بولۇپ

قالغاندى . قەشقەرىيەدە ئىككى يىلغا يېقىن چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمرانلىرىغا قارشى داۋام قىلغان ئۇرۇش مەزگىلىدە يۇرتنى ، بالا- چاقا ، ئاتا- ئانىلارنىمۇ تاشلاپ ، جان ساقلاش ئۈچۈن باش ئېلىپ چىقىپ كەتكەن بەزى ئادەملەرمۇ ئەمدى مۇشۇ يايلاقلاردا تىرىكچىلىك قىلىپ يۈرەتتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قالايمىقان پەيتلەردىن پايدىلىنىپ ، بىرئاز پۇل - دۇنيا يىغىۋېلىش مەقسىتىدە ئەنجان ، قوقەنت تەرەپلەردىكى بازارلارغا بارغىنى بىلەن ئۇ ياقلاردا ئورۇنلىشالماي قاڭقىپ چىقىپ ، ئوش ، قاراقول ۋە يازدا بۇ تەۋەنىڭ بارلىق مالىرى توپلىنىدىغان قارقارا بازارلىرىنى ئايلىنىپ ، ئەمدى خانىيا- لاقتا كېلىشكەنىدى . ئۇلار بالا - چاقا ، ئۆي - ماكانىنىڭ ھەممىسىنى دوغا تىكىۋەتكەن قىمارۋازلاردەك يالاڭتۆش ، بە- چارە بولۇپ كۆرۈنگىنى بىلەن يازچە تاپقان دۇنيالىرى كۆپ ئىدى . تاپقان پۇل - دۇنيانىڭ ھەممىسىنى بەللىرىگە باغلاپ ، كېچە - كۈندۈز يانلىرىدىن ئايرىماي جېنىنى ساق- لىغاندەك ساقلاپ يۈرەتتى . بەزىلەر تاپقان دۇنيالىرىنى ئاز كۆرۈپ ، كۈز كېلىپ ئاق قار ، كۆك مۇزلۇق قىشىنىڭ يېقىنلىشىۋاتقىنىغا قارىماي ، بۇ ئەتراپتىكى ئالبان قازاقلە- رى ئارىسىدا بىرئاز ئوقەت قىلىۋالماقچى بولۇپ يۈرەتتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى مۇزداۋاندىن يالغۇز ئۆتۈپ كېتەيلى دې- سە ، يازچە تاپقان - تەرگەنلىرىمىزنى قاراقچىلارغا تارتقۇ- زۇپ قويىمىز دەپ ، خانىيالاقتا قەشقەرگە ماڭىدىغان چوڭ كارۋانلارنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ياتاتتى . لېكىن مۇزداۋان ئارقىلىق ئىلى تەۋەسىگە پالانغان نەچچە مىڭلىغان ئادەمنى ھەيدەپ كېلىۋاتقان چېرىكلەر ئۇلارنىڭ سەپىرىنى خېلى كۈد- گە كېچىكتۈرۈپ قويغانىدى .

تۇتقۇنلار تاغدىن چۈشكەندە ئۇلارنىڭ قېشىغا بۇ يەردىكى قازاق ، ئۇيغۇرلارغا قوشۇلۇپ جاھاندارچىلىق قىلىپ يۈرگەن قەشقەرلىك سودىگەرلەرمۇ يۈگۈرۈشۈپ كېلىۋاتاتتى .

كۆڭلەكلىرى يىرتىلىپ ، پاچاقلىرىنى تاشلار سىزىپ يارا قىلىپ ، كىيىملىرىگە ، ئۇزۇن چاچلىرىغا ئارچا ۋە تېـ ۋىلغا يوپۇرماقلىرى چاپلىشىپ كەتكەن تۇتقۇنلار داۋاندىن چۈشكىچە ھېرىپ ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەنلىكتىن چىرايلـ رىمۇ سولغان گۈلدەك غەمكىن ئىدى .

تۇتقۇنلار يايلاقتىكى گىلەمگە ئوخشاش تەكشى ئۆسكەن چىم ئۈستىدە ئويناپ يۈرگەن بالىلارنى كۆرۈپ ، ئۆزلىرىـ نىڭ قەشقەردە قالغان قېرىنداشلىرىنى ئەسلەپ سېغىنىشلـ رى كۈچەيدى . ئەمدى ئۇلار پۈتلىرىنى غاجاپ قانىتىۋەتكەن ئاياغلىرىنى سېلىپ يالاڭ ئاياغ مېڭىشتى .

— قەشقەر تەرەپنىلا ياخشى دەپ يۈرسەك بۇ يەرلەرنىڭ تەبىئىتىمۇ گۈزەل ئىكەنغۇ ،— نۇزۇگۈم كۆك چىمەن ئۈسـ تىدە چېلىشىپ ئويناۋاتقان بالىلارغا ، قۇرا ـ قۇرا قويلارنىڭ مەرىشىپ يۈرگىنىگە زوقلىنىپ قارىماقتا .

— ئەرلىرىمىز ئېشەكلەرگە يۈك ـ تاقىنى ئارتىپ ، بۇ ياقلاردا جاھاندارچىلىق قىلىپ يۈرگىنى بىكار ئەمەس ئوخـ شايدۇ . بۇ يەرلەردە مال دېگەن ساينىڭ تېشىدىنمۇ كۆپكەنـ غۇ ،— دېدى تاغ قاپتاللىرىدىكى يەرنىڭ يۈزىنى كۆرسەتمەي يېيىلىپ يۈرگەن مالالرنى كۆرگەن ئايالالر .

— كۆردۈڭلارمۇ ئاۋۇ چەتتىكى كىگىز ئۆيلەرنىڭ چـ رايلىقلىغىنى ، ئېھتىمال ، ئۇ ئۆيلەردە بۇ ياقتىكى ئادەملەرـ نىڭ بايلىرى تۇرسا كېرەك ، — نۇزۇگۈم ئۆپچۈرىسىدىكى نەرسىلەرنى قىزلارغا بىر ـ بىرلەپ كۆرسىتىپ سۆزىنى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

داۋام قىلدى ،— قاراڭلار ، ئاۋۇ كۆك چىمەنلىكتە كىملەر يۈر-
چاي قاينىتىپ يۈرىدۇ . ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىزنىڭ يۇرتىمىز
ئادەملىرى بارمۇ نېمە؟

ئىلى تەۋەسىگە ئۆتكەندىن بېرى بۇ دۇنيادىن ۋاز كەچ-
كەندەك ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىگە بىپەرۋا قاراپ كېلىۋاتقان
بۇۋىنىڭ دوستىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىسىمۇ ، ئۇنىڭغا ئانچىۋالا
ئېتىبار بەرمەي ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ كېتىۋاتاتتى .

— ھەي بۇۋىنايشەم ، ئاۋۇ ئوت قالاۋاتقان ئىمىنىڭخۇنكام
ئەمەستۇر ؟... مېڭىش ـ تۇرۇشلىرى قۇيۇپ قويغاندەكلا
ئوخشايدىكەنا ،— دېدى نۇزۇگۇم تۇيۇقسىزلا .

ئالتە ـ يەتتە ئايدىن بېرى خەت ـ خەۋەرسىز كەتكەن
ئېرىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغاندا ، بۇۋىنايشەم يۈزىنى يېپىپ
تۇرغان قويۇق قارا چېچىنى ئالقىنى بىلەن كەينىگە قايرىۋە-
تىپ ، بېشىنى دەس كۆتۈرۈپ ئوت كۆيۈۋاتقان تەرەپكە قارا-
دى . راستتىنلا ئوت قالاپ ، چاي دەملەپ يۈرگەن ئادەم
ئېرى ئىمىنىئاخۇنىنىڭ ئۆزىلىكەنغۇ . ئادەم دېگەن مۇنداقمۇ
ئوخشىشىپ كېتەمدۇ . بويىمۇ ئىمىنىئاخۇندەك پاكار ، بۇرۇ-
تىمۇ كىچىك ئاغزىنى يېپىپ تۇرىدۇ . ئۇچىسىغا كىيىۋالغان
يەكتىكى بىلەن لاتا بەلۋېغىمۇ شۇنداق ئوخشاش . ئۇنىڭ سەل
ئالدىغا ئېگىشىپ تۇرغان بويىمۇ ، بوينىنى بىر يېنىغا قىسىپ
تۇرۇشىمۇ ، بادامدوپپىسىنى چوققىسىغىراق تارتىپ كىيە-
شىمۇ بەئەينى ئىمىنىئاخۇنغا ئوخشايدۇ :

— ياق ، بىزنىڭكىلەر ئەنجان تەرەپكە كەتكەن ، بۇ
ياقلاردا نېمە قىلسۇن ،— دېدى بۇۋىنايشەم ئوت قالاۋاتقان
ئادەمنى ئېرىگە ئوخشاتسىمۇ ، كۆڭلىدە پەيدا بولغان مېھىر
ھاياجىنىنى بىردىنلا ئىزھار قىلىشقا پېتىنالماي .

— جاھانگىر غوجا يېغىلىقىدىن كېيىن مانجۇ چېرىكلە-رى ئەنجانلىقلارنى قەشقەرگە يولاتمايدىغان بولدى ئەمەسمۇ ، شۇڭا سىلەرنىڭ ئۆيدىكىلەر يۇرتقا قايتالماي ، مۇشۇ تەرەپ-لەرگە كېلىپ قالدىمىكىن دەيمىنا .

— بەلكى...

بۇۋىئايشەم دوستىنىڭ كۆزىچە بۇ كىشىگە ئانچىۋالا ئەھمىيەت بەرمىگەندەك قىلسىمۇ ، لېكىن كۆڭلى داۋالغۇپ ، يۇرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالغاندەك بولدى .

— قەشقەردىكى خەلقلەر ۋەتەن ئۈچۈن جېنىنى پىدا قە-لىپ ، يۇرتتا قان تۆكۈۋاتقاندا ، مېنىڭ ئېرىم بۇ يەردە بىرىنىڭ ئوتىنى قالاپ ، خىزمىتىنى قىلىپ نېمە بوپتۇ !— دېدى بۇۋىئايشەم ئابرۇيىنى چۈشۈرگىسى كەلمەي .

— ھە ، ھەممىلا ئادەم سىلىگە ئوخشاش ئويلايدىغان بول-سا ، بىز بۇ ياقلاردا سەرسان بولۇپ يۈرەتتۇقمۇ . بەزىبىر كىشىلەرنىڭ ئانا يۇرت ، بالا - چاقلىرىدىن كۆرە ، بەللىرە-گە باغلىۋالغان پۇللىرىنى ئارتۇق كۆرگەچكە مۇشۇ كۈنلەرگە قالدۇق - دە .

بۇۋىئايشەم كەينىدە كېلىۋاتقان جۇۋاننىڭ ئېيتقان بۇ سۆزلىرىدىن كېيىن ، ئوت قالاۋاتقان ئادەمنى ئۆز ئېرىم دېيىشكە ئىزا تارتقاندەك ، ئۇنىڭغا يېنىپ قارىمىدى . ئەكسە-چە ، ئۇ ئادەم زادى مېنىڭ ئېرىم بولمىسىدى دەپ تىلەۋاتا-تتى .

— ھەي ، بۇۋىئايشەم ، راستىنلا ئاۋۇ ئادەم ئىمىنئاخۇن-كام ئوخشايدۇ جۇمۇڭ ،— دېدى نۇزۇگۇم ،— يۇرۇش - تۇ-رۇشلىرى ھەقىقەتەن ئۆزى ، چاقىرىپ باقايمۇ ؟

— يوق گەپنى قىلمىسىلا .

www.uyghurkitap.com

بۇۋىتايشەمنىڭ يا ياق ، يا ھە دېيىشىگە قارىمايلا نۇزۇگۈم ۋارقىرىۋەتتى .

— ئىمىنئاخۇنكا ، ھاي ، ئىمىنئاخۇنكا !... — ئۇ چېرىكلەرقوللىرىنى جونۇپ تىللىغىنىغا قارىماي ئۆزلىرىدىن قىرىق - ئەللىك قەدەم نېرىدا ئوت قالاۋاتقان ئادەمنى قول پۇلاڭلىتىپ چاقىردى .

— ئىمىنئاخۇن ، سېنى چاقىرىۋاتىدۇ ، ئاۋۇ چىرايلىق چوكان سېنى تونۇيدىغان ئوخشايدۇ ،— دېدى ئوت قالاۋاتقان ئادەمنىڭ قېشىغا كەلگەن كىشى ،— يۇرتۇڭدىن قېرىنداشلىرىڭ كېلىۋاتسا بېشىڭنى كۆتۈرەي دېمەيسەنغۇ ؟ !

پەقەت شۇ چاغدىلا ئوت قالاۋاتقان ئادەم قولىنى ئالدىغا تارتىۋالغان پېشتامىسىغا سۈرتۈۋېتىپ :

— مېنى چاقىرىۋاتامدا ؟— دەپ ھەيران بولغاندەك بىر پەس تېڭىرقاپ تۇردى - دە ، ئاندىن ئاستا مېڭىپ يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان تونۇلارغا يېقىنلىدى .

ياق ، نۇزۇگۈم خاتالاشماپتۇ ! ئۇلارغا قارشى كېلىۋاتقان راستتىنلا بۇۋىتايشەمنىڭ ئېرى ئىمىنئاخۇن ئىكەن .

— راستتىنلا ئىمىنئاخۇنكامكەنغۇ ! — دېدى نۇزۇگۈم يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئادەم قەشقەردىكى قوشنىسى ئىكەنلىكىگە كۆزى يېتىپ .

چارۋىدارلارنىڭ ئوتنى قالاپ يۈرگەن بۇ ئادەمنىڭ ئۆز ئېرى ئىكەنلىكىنى بىلگەن بۇۋىتايشەم ئىككى ئالقىنى بىلەن يۈزىنى يېپىپ ، ئۇنىنى چىقارماي يىغلىۋەتتى . چىرايىنى ئېرىگە كۆرسەتكۈسى كەلمەي بۇقۇلداپ يىغلاۋاتقان بۇ جۈۋاز-غا باشقىلارمۇ گەپ قىلمىدى . ئۇلارغا يېقىنلاپ كەلگەن ئىمىنئاخۇن نۇزۇگۈمنى تونۇپ ھەيران بولدى .

— هوي ، نۇزۇگۈمۇ سىلە ؟... سىلى قانداقلارچە بۇ-
لارغا قوشۇلۇپ قالدىلا ؟— دېدى ئۇنلۇك ھالدا . ئۇ ئاتاۋۇل
ئىسىملىك قېرى پەنسادنىڭ قىزىنى كۆرگىنىگە ئىشەنمەيۋاتـ
قاندەك ياقىسىنى تۇتۇپ سورىدى ،— ياۋاللا ، سىڭلىم ، سىـ
لىنى راست كۆرۈۋاتمەنمۇ ، يالغانمۇ ؟ ئەلە ـ مەلە قانداق ،
تىنچلىقمۇ ؟

— تىنچلىق . ئۆزلىرى بۇياقلارغا قانداق كېلىپ قالدـ
لا ، ئىمىنئاخۇنكا ؟— سورىدى نۇزۇگۈمۇ بۇ ئادەمنى ئۇچـ
رىتىپ قالغىنىغا ھاياجانلىنىپ .

— ھاياتنىڭ گەردىشـى شۇنداق ئىـكەن ـ دە ، سىڭـ
لىم ،— دېدى ئۇ تۇنۇلارغا يېقىنراق بارالماي .

بۇ ئىككىسىنىڭ سۆزلىشۈاتقانلىقىنى كۆرۈپ كېلىۋاتـ
قان بۇۋىئايشەم ، گويا ئېرىنىڭ ئۇنىنى ئاڭلىماي دېگەندەك ،
چېكىلەپ تېكىۋالغان ياغلىقىنى چۈشۈرۈپ قۇلىقىنى ياپتى .

— بىز بىلەن بىللە كېتىۋاتقانلار ئارىسىدا بۇۋىئايشەمـمۇ
بار !— دېدى نۇزۇگۈم بايىتىن ئۇنىڭغا ئاساسىي ئادەمنى كۆر-
سەتمىشنى ئۇنتۇپ قالغىنىنى ئەسلەپ .

— بۇۋىئايشەم ؟ ! — ئىمىنئاخۇن بۇ ئىسىمنى ئاڭلاپ
سەل مەڭـدەپ قالدى ـ دە ، ئاندىن ،— قېنى بۇۋىئاي-
شەم ؟— دەپ ۋارقىراپ تۇنۇلارغا تېخىمۇ يېقىنلاپ كەلدى
ۋە ئۇيقۇسىدىن بىمەزگىل ئويغانغان ئادەمدەك تېنەپ ـ تە-
تىرەپ نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى .

— ئايىشە ، ھاي بۇۋىئايىشە ، سەن نەدە ؟

— ئەنە ، نۇزۇگۈمنىڭ قېشىدا كېتىۋاتامدۇ ؟— دېدى
قىزلار .

— مانىغۇ !— نۇزۇگۈم يۇز ـ كۆزىنى ياغلىقى بىلەن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۈركەپ يېپىۋېلىپ ، ئىتتىك كېتىپ بارغان جۇڭاننى شەرەت قىلىپ كۆرسەتتى . ئىمىنئاخۇن دەرھال ئايالىنى تونۇدى .

— ھەي ، بۇۋىئايشەم ، بېشىڭنى كۆتۈرسەڭچۇ ! بۇ مەن- غۇ ، جېنىم . سېنى كۆرمىگىلىمۇ بىر تالاي ۋاقىت بولۇپ كېتىپتۇ .

بۇۋىئايشەم قۇلىقىنى تېخىمۇ قاتتىقراق يېپىپ ئۇنلۇك يىغلىدى .

— كۆڭلۇڭنى بۇزمىغىنا ، بۇۋىئايشەم . مانا مەن تىرىك- قۇ ، ماڭا قارىساڭچۇ ، جېنىم ،— ئىمىنئاخۇننىڭ ئاۋازى يىغا ئارىلاش ئاڭلاندى .

— مۇنداق تىرىك يۈرگەندىن ئۆلۈپ كەتكەنلىرى ياخشى ئەمەسمىدى ،— دېدى بۇۋىئايشەم بېشىنى كۆتۈرمەي .

— ۋۇي ، ماۋۇ خوتۇن نېمە دەيدۇي . مەن سېنى ئوبدان- راق بېقىش ئۈچۈن جاھاندارچىلىق قىلىپ يۈرىمەنغۇ...

بۇۋىئايشەم بايا خوتۇنلار بىلەن ۋەتەن ، يۇرت ، ئەرلەر توغرۇلۇق قىلىشقان پاراڭلىرىنى ئېسىگە ئالدىمۇ ياكى بار- لىق قەشقەر خەلقى ئانا يۇرتىنى دەپ قان تۆكۈپ ، جەڭ قىلىۋاتقاندا ئېرىنىڭ پۇل تېپىش ئۈچۈن بۇ تەرەپلەرگە كە- لىپ ، خەقلەرنىڭ مېلىنى بېقىپ ، ئوتنى قالاپ يۈرگىنى جېنىغا پېتىپ كەتتىمۇ ، شۇنچە ۋاقىتتىن بىر ئەركەك دىدا- رى بولسا شۇنىڭ بىلەن كېتىشكە تەييار تۇرغاندەك كۆرۈنگە- نى بىلەن ھازىر يەتتە يىل ئۆي - ئوچاقلىق بولغان ئېرىگە قاراپمۇ قويمىدى .

— نېمانچە يىغلايسەن ، بۇۋىئايشەم ؟ تەقدىر شۇنداق ئە- كەن . بېشىڭنى كۆتۈرگىنە ، سېنى قانداق بولسىمۇ قۇتۇل- دۇرۇپ كېتىمەن . پۇلغا سېتىۋېلىش كېرەك بولسا سېتە-

ۋالغۇچىلىكىم بار . پۇل دېگەن مانا !— ئىمىنئاخۇن يازىچە تاپقان تاپاۋىتىنى چىگىپ ، باغلىۋالغان بەلۋېغىنى كۆرسەتتى ،— مېنى ئوقەت قىلماي بىكارغا لەۋلەپ يۈردى دەپ قالما .

— ئەمدى ئۇ تاپقان پۇللىرىنى چېكىلىرىگە تېڭىۋالسىلا .

— مۇنۇ نېمە دەۋاتىدۇي ، خالايىق ! بۇۋىئايشەم ، ئەقىل بولمىغاندا خۇدادىن قورقساڭچۇ !

ئىمىنئاخۇن ئايالىغا گەپ قىلمەن دەپ پات - پاتلا چۆپلەرگە پۈتلىشىپ يىقىلىپ چۈشەتتى - دە ، ئاندىن يەنە تۇرۇپ ماڭاتتى . ئايالىغا قاتارلىشىپ يېتىپ كەلگەندە ، نەيزىسىنى تەڭلەپ ، يېقىن كەلتۈرمەيۋاتقان چېرىكلەرگە : «مۇنۇ مېنىڭ خوتۇنۇم !» دەپ بۇۋىئايشەمنى شەرەت قىلىپ كۆرسىتەتتى . بۇۋىئايشەم بولسا ئۇنىڭغا يۈزىنى كۆرسەتمەي يىغلاپ كېلىۋاتاتتى .

— نۇزۇگۈم ، سىڭلىم ، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرگە بىر نەرسە دېسىلىچۇ . ئۇنىڭغا نېمە بولغان . كېرەك بولسا كۈرەگىمچە بىللە بېرىپ ، جىياڭجۇن جانابلىرىغا يامبۇ تۆلەپ ئۇنى قايتۇرۇۋالغۇچىلىكىم بار ، — دېدى ئىمىنئاخۇن نۇزۇگۈمغا يالۋۇرۇپ .

— مەن نېمە دەيمەن ، ئىمىنئاخۇنكا . بۇ يەرلەرگە كەلگۈچە بۇۋىئايشەم ئاز جاپا تارتتى دەمدىلا . بەلكى سىلىنى كۆرگەندە شۇ ئېغىر كۈلفەر ئېسىگە چۈشۈپ كەتكەندۇر .

— ھەي ، خوتۇن ، ئاغزىڭغا بېقىپراق سۆزلە جۇما !— دېدى بۇۋىئايشەمگە ئەرلىك غۇرۇرى قوزغىلىپ كەتكەن ئىمىنئاخۇن .

ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— هه ، نېمه ، يالغانمۇ ، كۆرۈپ قالغاچقىلا جېنىم ، ئېيىم ، خوتۇنۇم دەپ ۋارقىرىغانىنگ نېمه كېرىكى ؟ سىلىگه خوتۇن كېرەك ئەمەس ، مال ـ دۇنيا بولسىلا بولدى ! خوتۇن كېرەك ئادەم بالا ـ چاقىسىنى تاشلۇۋېتىپ ياقا يۇرتلاردا يۇرمەيدۇ . سىلىگه بۇۋىئايشەم كېرەك بولسا نېمىشقا قەشـ قەردىكى چاغدا ئېلىپ قالمىدىلا . خۇدانىڭ كۆزى بولسا بىزگه ئوخشاش ئاجىزلارنى ئەر ، سىلىگه ئوخشاش ئەرلەرنى خوتۇن قىلىپ يارىتاتتى . ئەركەك بولغان بولسىلا ، يۇرتىنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە نەدىتىلە ؟

— هاي ، شۇنچىلىكمۇ قاتتىق گەپلەرنى قىلغانلىرى ئە-مىسى ؟— دەپ رەنجىگەن بولدى بىللە كېلىۋاتقان خوتۇنلار-دىن بىرى .

— يالغانمۇ ، بۇ ئادەم ئۇنى كۆرۈپ قالغاچقىلا جېنىم خوتۇنۇم دەپ خېرىدارلىق قىلىۋاتىدۇ ،— دېدى يەنه بىر ئا-يال .

خوتۇنلارنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ ، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن چىققان گەپلەرنى ئاڭلاپ ئۇمىدسىزلەنگەن ئىمىنئاخۇن ئە-چىدە غودۇڭشىپ بىرنەرسىلەرنى دېدى ـ دە ، پۇتىدا ماغدۇ-رى قالمىغاندەك ، مېڭىشنى سەل ئاستىلاتتى .

بۇۋىئايشەم تېخىچىلا ئىككى قۇلىقىنى مەھكەم يېپىپ بېشىنى كۆتۈرمەي كېلىۋاتاتتى . ئىمىنئاخۇن تۇنقۇنلارغا ئە-گىشىپ ، خانىيلاقنىڭ يېرىم يولىغچە كەلدى ـ دە ، ئاندىن ئايالىنىڭ ئىچىگه ئېرىمەيدىغان مۇز ئورناپ كەتكىنىگه كۆزى يەتتىمۇ ياكى بېشىغا باشقا ئوي كەلدىمۇ ، ئاستا ـ ئاستا كەينىگه چېكىنىپ قېلىۋەردى . بۇنى كۆرگەن بەزى خوتۇن-لار : «بەلكى ئۇ نەچچه ۋاقىتتىن بېرى خانىيلاقتا يىغىپ

توپلىغان مال - دۇنياسىدىن قىيمىغاندۇر ، بەلكى شۇلارنى بىر تەرەپ قىلىۋېتىپ ، كەينىمىزدىن قوغلاپ يېتىپ كېلەر » دېيىشتى .

تۇتقۇنلار خېلى يەرگىچە بۇۋىئايشەمنىڭ پارىڭىنى قىلىشىپ ماڭدى - دە ، ئاندىن بۇ تەۋەنىڭ تەبىئىتىگە ھەيران بولۇشۇپ ، ئالدىدىكى تېپىشماققا ئوخشاش تەقدىرى ھەققىدە پاراڭ سېلىشقا باشلىدى . ئۇلار ئۆز يوللىرىدا ئۇچراشقان ھەربىر نەرسىگە «بەلكى بىزنىڭ بارار جايىمىز مۇشۇمىكىن» دېگەندەك قارىشاتتى . بۇۋىئايشەم بولسا خانىيالاقتىن ئۆتۈپ كەتكۈچە بېشىنى كۆتۈرمەي جىم ماڭدى . ئۇ ھاياتىدا ئۇچرىغان جاپالارغا بەرداشلىق بېرىپ ، ئۇمىد قىلغان ئېرىنىڭ ئەھۋالى بايقىدەك بولغاندىن كېيىن ، ئەمدى ھېچكىمدىن ھېچنېمىنى ئۇمىد قىلماي كېتىۋاتاتتى . سەپەرداشلىرى بولسا ئۇنى ئۆز ھالىغا قويۇپ ، خېلى ۋاقىتقىچە گەپ - سۆز قىلمىدى . قىزلار بۇ جۇۋاننىڭ ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى بەزلەشنى مۇۋاپىق كۆردى .

II

سۇرگۈنلەر شاتۇ دېگەن مەھەللىدىن ئۆتۈپ ، تەڭرىتاغ-نىڭ تەسكىيىدىكى تېكەس ۋادىسىغا ئولىشىشى بىلەن قەشقەردىن مىڭلىغان خوتۇن - قىزلارنى پالاپ كېلىۋاتقۇدەك دېگەن خەۋەر موڭغۇلكۇرە ئەتراپىدىكى موڭغۇل ئاۋۇللىرىغا تېز تارقالدى . بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ باشلىرىدا ئۆزۈن بىر - ئىككىدىن ئۆرۈم چېچى بار ، بەللىرىگە باغلىغان يېشىل ،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

هال ، قىزىل ، قارا بەلۋاغلىرىغا ئاتنىڭ قۇيرۇقىدىن ياسالـ
غان يەلپۈگۈچ ۋە تاماكا خالتىلىرىنى قىستۇرۇپ ، ئېركـ
گە* راسا تويۇپ چالۋاقىغان موڭغۇللار كېلىشمەكتە ئىدى .
ئاتلىرىغا سىڭايان مىنىشۋالغان مۇڭغۇل بەگلىرىنىڭ بەزـ
لىرى پالىنىپ كېلىۋاتقان بۇ قىز - چوكانلار ئارىسىدىن
خوتۇن قىلىشقا ،بەزىلىرى قۇل ئورنىدا ئىشلىتىشكە لايىقلـ
رىنى سېتىۋېلىشقا ئالدىرايتتى . ئۇلار پالانغان بۇ سۈرگۈنـ
لەرنىڭ ئىلى تەرەپكە ئۆتۈپ كېتىشىدىن بۇرۇن ئۆزلىرى
كۆڭلىگە پۈككەن چىرايلىقلىرىنى ئامبالغا ئېيتىپ ، ئۇنىڭ
ئاغزىنى مايلىۋېتىشنىڭ كويىدا ئىدى .

تۇتقۇنلار قارلىق ئېگىز تاغلاردىن يىراقلىشىپ ، تېكەس
ۋادىسىنى ياقىلاپ ماڭغانسېرى باش - ئۇچى يوق چەكسىز
دالا باشلاندى . بۇ دالا يوللىرى بىلەن ئۆزلىرىنى نەگە ئاپىرىـ
دىغىنىنى بىلمەيدىغان قىزلار كۆز ئالدىدا كۆكىرىپ تۇرغان
بىرەر دەرەخلىك جاي كۆرسىلا ، بارار جايىمىز شۇ ئوخشايدۇ
دېيىشىپ ، ئاشۇ تەرەپكە تەلمۈرۈشۈپ قارايتتى . چېرىكلەر
ئۆزلىرىنى مۇنداق يەرلەردە توختاتمىغاندىن كېيىن ئۆمىدـ
لىپ قالاتتى - دە ، يەنە بوينىغا ئارغامچا سېلىپ سۆرىگەنـ
دەك ئىختىيارسىز ئىلگىرىلەيتتى . بەزى قىزلار : «ئەمدى
قانچە جاپا تارتساقمۇ يولدا تارتقان جاپايىمىز چىلىك بولار»
دېسە ، يەنە بىرلىرى : «ئالدىرىماڭ ، كۆرىدىغان كۈنىمىز
ئەمدى باشلىنىدۇ . ئىلگىرى قانچە قىيىنچىلىق بولسىمۇ
مەدەت بولغۇدەك يۈرتىمىز بار ئىدى . ياقا يۈرتلاردا بىزگە
كىم يار - يۆلەك بولسۇن ، قايغۇ - ھەسرەت دېگەنىنىڭ چوڭى

* ئېركە — موڭغۇللارنىڭ سۈتتىن چىقىرىدىغان يەرلىك ھاراقى .

ئەمدى بىر - بىرىمىزدىن بۆلۈنۈپ كەتكەندىن كېيىن باشلىنىدۇ» دېيىشەتتى.

تۇنۇگۈنلار ئىلى ۋادىسىغا ئۆتۈشى بىلەن شىمال تەرەپتە قەد كۆتۈرگەن جۇڭغار تاغلىرىنى كۆرۈپ «ئەمدى ئاشۇ قارلىق تاغلارنى بېسىپ ئۆتىمىزمىكىنە؟» دېگەن ئويغا كەلدى. ئىككى تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىلى ۋادىسىنى قاق ئوتتۇرىدىن بۆلۈپ، كۈنچىقىشتىن كۈنپېتىشقا ئېقىۋاتقان يىراق-تىكى دەريانى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ تەشۋىش - ئەندىشىسى تېخىمۇ كۈچەيدى. ئۇلار ئىلى تەۋەسىگە ئۆتۈشى بىلەن قارا رەختتىن جىيەك تۇتۇلغان ئاق مالنىڭ كىيگەن ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆزلىرىگە يېقىن كېلىشىدىن قورقۇپ، قايغۇ - ھەسرەتلىرىگە ئورتاقلىشالماي يۈرگىنىنى ھېس قىلىپ:

— بۇلارنىڭمۇ ھالى خاراب ئوخشىمامدۇ؟— دېيىشتى. دېمىسىمۇ كېيىم - كېچەكلىرى يىرتىلىپ، ئەتىدىن - كەچكىچە ئېتىزدا ئىشلىگىنى ئۈچۈن چىرايلىرى قارىداپ كەتكەن بۇ ئادەملەر بىر - بىرىدىن جۇدەڭ ۋە روھسىز ئىدى. ئۇلارنىڭ بۇ ئېچىنىشلىق ھالىنى كۆرگەن نۇزۇگۇم بىر دەقىقە ئۆزىنىڭ ئېغىر قىسمىتىنى ئېسىدىن چىقىرىپ: «مانجۇ ئەمەلدارلار بۇ يەردىكى خەلقلەرنىمۇ قۇل ئورنىدا ئىشلىتىپ قاق ئۇستىخانغا ئايلاندۇرۇپتۇ. زادى بۇ زامان نېمە بولۇپ كېتىپ باردىكىنىتاڭ. ئەسىرلەر بويى مانجۇ خانىدانلىقىغا بويسۇنماي كېلىۋاتقان قەشقەرىيىدىكى خەلقىنىڭ ئەھۋالى بولسا ئەنە. بۇ ياقتىكىلەرنىڭ ئەھۋالى مانا. شۇ چاغدا بىزنىڭ ئارىمىزدا مويۇنچۇرغا ئوخشاش دۇنيانى زىلزىلىگە كەلتۈرىدىغان باتۇرلارنى تۇغىدىغان خوتۇنلار ياكى ئۇنىڭغا ئوخشاش شىر يۈرەك يىگىتلەر يوقمىكىنە» دېگەنلەرنى

ئويلىدى .

خۇددى نۇزۇگۇمنىڭ ئويىنى بىلىۋالغاندەك :

— مۇشۇنداق ۋەيرانچىلىقلارغا ئۇچراۋاتقان خەلقىمىزنى قۇتۇلدۇرۇپ ، ئازادلىققا باشلىغۇدەك بىرەر قەيسەر تېپىلماسمۇ ؟— دەپ سورىدى قىزلاردىن بىرى .

— تېپىلىشىغۇ تېپىلىدۇ ، ئەمما يالغۇز ئادەمنىڭ نېمىگە چامى يەتسۇن . ئەڭ ئالدى بىلەن خەلقىمىز ئۆم بولۇپ ، بىر ياقىدىن باش ، بىر يەڭدىن قول چىقىرىشى لازىم . ئەلۋەتتە ، شۇ چاغدا غەلىبىگە ئېرىشىش مۇمكىن .

— قاچان شۇنداق ئۆم بولىمىزكىنتاڭ . بىرىمىز بىر ئىش باشلىساقلا ، ئىككىنچىمىز ئۇنىڭغا چالما ئېتىپ ، چەتكە تارتىمىز ،— دېدى نۇرنىسا سۆزگە ئارىلىشىپ .

ئۇلار بۇ چاغدا شۇاق ئۆسكەن دۆڭنىڭ قاپتىلىدا كېلىۋاتاتتى . نۇزۇگۇمنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان قىزلار پۈتلىرىنىڭ ئاغرىپ ، ھېرىپ كەتكەنلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىشتى . ئەمدى ئۇلارنىڭ ھەرقايسىسى ئۆز ئوي ـ خىياللىرى بىلەن بەند ئىدى .

بۇ يەردىكى يولنىڭ توپىسىنى يازدا ياغقان يامغۇرلار ئېقىتىپ ، پەقەت قۇم ـ شېغىللىرىلا قالغان ، بەزى يەرلەرنى ئادەم ئۆتكۈسىز يار ئېلىپ كەتكەنىدى . تۇنۇگۇنلار قىينىلىپ يۇرۇپ بۇ يەرلەردىنمۇ ئۆتتى .

ئۇلار قاپتاللاردىكى يېزىلاردىن تۆۋەنلىگەنسېرى ، دالانىڭ ئۈيەر ـ بۇيىرىدە دېھقانلارنىڭ چوقچىيىپ تۇرغان كەپىلىرى كۆرۈندى . ئەسىرلەر بويى سۇ كۆرمەي چاك ـ چاك يېرىلىپ ، قاغجىراپ ياتقان شورتاڭ يەرلەر بىلەن كېلىۋاتقان سۇرگۈنلەر بۇ كەپىلەرنى كۆرۈپ ، ئىختىيارسىز ئۈسساپ ،

يېرىلىپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى يالاپ قويياتتى . چۈنكى بۇ كەپىلەرگە يېقىنلاشقانسېرى دالا شامىلى ئۇچۇرۇپ كەلگەن قوغۇنلارنىڭ خۇش پۇرىقى ئۇلارنىڭ دىماغلىرىغا ئۇرۇلغاندى . سۇرگۈنلەرنى مۇھاپىزەت قىلىپ كېلىۋاتقان چېرىكلەر بولسا ، مال قورۇسىغا ھۇجۇم قىلغان بىر توپ بۆرىلەردەك قوغۇنلۇقلارغا بېسىپ كىرەتتى - دە ، بىر پەسنىڭ ئىچىدىلا يېگىنىنى يەپ ، يېمىگىنىنى دەسسەپ ، چېقىپ ۋەيران قىلىۋېتەتتى . چېرىكلەرنىڭ بۇ ۋەھشىيلىكلىرىگە ئىلاجسىز سەۋر قىلىپ تۇرغان قوغۇنچىلار نېمە قىلىشىنى بىلمەي ، گويا ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ قويغان ئادەملەردەك باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ شۇك تۇرۇشقا مەجبۇر ئىدى . ئۇلار يازىچە قىلغان مېھنىتىنىڭ ھوسۇلىنى ئەمدى يېغىشتۇرغىلى ۋاقتاندا ، قۇيۇنتازدەك پەيدا بولغان چېرىكلەرنىڭ قوغۇن - تاۋۇزلارنى خانۇۋەيران قىلىۋەتكىنىگە ئىچ - ئىچىدىن نەپرەت قىلىنەتتى . نۇزۇگۇم ئۆزلىرىدىن ئانچە يىراق ئەمەس يەردە كەتمىنىگە تايىنىپ تۇرغان دېھقاننىڭ غەمكىن ھالىتىنى كۆرۈپ :

— چېرىكلەر بۇ بىچارىنىڭ قوغۇن - تاۋۇزىدىن ھېچنېمىنى قالدۇرمىدى . ئەمدى ئۇ قارا قىشتىن قانداقمۇ چىقار ،— دېدى ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ .

— شۇنى دېسىلە ، بۇ قايغۇ - ھەسرەت بىزگىلا كەلدىمىكىن دېسەك ، بۇ ياقتىكى ئۇيغۇرلارنىڭ بېشىدىمۇ يېتىپ ئاشقۇدەك بار ئوخشايدۇ .

قىزلار بىر تالاي يەرگىچە يولدا ئۇچراشقان ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ھاياتى ھەققىدە پاراڭ سېلىپ مېڭىشتى .

— بۇ يەردىكى مانجۇ ھۆكۈمرانلار ۋە ئۇلارنىڭ يالاقچى

لىرى ئات ئۈستىدە ئويناپ كۈلۈپ يۈرگىنى بىلەن ئۇيغۇرلار ئۇ تەرەپنىڭ خەلقىگە ئوخشاش ئېتىزلاردا ئىشلەپ كۈنەكۈيۈپ كېتىپتۇ .

— بۇ خەقنىڭ بىزنى جەنۇبتىن ئاشلىق ئۆستۈرۈپ ، سېپىل سوقتۇرغىلى ئاچىقىۋاتقىنى راست ئوخشايدۇ .

سۈرگۈنلەر يولدا ئۇچرىغان قۇرۇلۇشلاردا باش كۆتۈرمەي ئىشلەۋاتقان ئۇيغۇرلارنى كۆرۈپ تېخىمۇ چوڭقۇر غەمدە قالدى .

— ئەسلىدە بىز خەق جاپا ـ مۇشەققەتكە تۇغۇلغان ئوخشايمىز ،— دەيتتى ئىلىلىقلارنىڭ يەردىن بېشىنى كۆتۈرمەي ئىشلەۋاتقىنىنى كۆرگەن نۇزۇگۈم .

نەچچە كۈندىن بېرى تاغۇتاشلاردىكى يوللاردا مېڭىپ قىينىلىپ كەتكەن ئات ـ ئۇلاغلار قۇم ـ توپىلىق كەڭ دالاغا چىققاندا باشلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ، بىر خىل قەدەم تاشلايتتى . تۇتقۇنلارغا ئۈيەر ـ بۈيەردە توپلىشىپ ئۆسكەن توغراقلار ، قومۇشلۇقلار ئۇچراشقا باشلىدى . كۈز باشلانغاندا سېرى دەريا سۈيى تارتىلىپ ، يازىچە سۇ يېيىلىپ ئاققان يەرلەرنىڭ توپىسى ئەكچىپ يېرىلىپ كەتكەندى . دەريا قىرغاقلىرىدىكى مەجنۇنتاللارنىڭ نوتىلىرى سۇغا چىلىشىپ تۇراتتى . بەزى يەرلەردە ئېگىز ئۆسكەن جىگدىلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى كۈمۈشتەك تاۋلىنىپ كۆرۈنەتتى .

— قاغا جىگدىسىنىڭ پىشىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ دۈڭلارمۇ ؟— دېدى قىزلارنىڭ بىرى سول تەرىپىدىكى جىگدىلىكنى شەرەت قىلىپ .

— بۇ يەرلەردە قىزىلگۈللەرمۇ نۇرغۇن ئوخشىمامدۇ . ئاۋۇ ئېچىلىپ ، غوللىدا قۇرۇپ ، غازاڭ بولۇپ كەتكەن گۈل-

لەرنى قاراڭا . ئەجەبمۇ گۈزەل يەرلەر ئىكەنا بۇ ،— دېدى قىزلارنىڭ يەنە بىرى

— ئەمما يېرى گۈزەل بولغىنى بىلەن ئۇنىڭدا ئويناپ كۈلگۈدەك ئادەمى يوق ئوخشىمامدۇ ؟

قىزلار دەريا بويىدىكى مەنزىرىلەرگە زوقلانغان بىلەن پاشىلار ئۇلارنىڭ يالىڭاچ تەنلىرىنى چېقىپ ، كۆڭۈللىرىنى بىئارام قىلىشقا باشلىدى .

— بىزنىڭ قېنىمىزنى شورىمىغان پاشىلار قالغان چەغى ،— دەپ يۈزىگە قونغان پاشىنى ئالىقىنى بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈردى بىر قىز .

III

تۇغۇلغاندىن بېرى قەشقەرگە ئوخشاش شەھەردە ياشاپ كەلگەن قىزلارغا كەچقۇرۇنلۇقى مانانلىشىپ تۇرغان غۇلجا شەھىرى توپا ـ چاڭ ئىچىدە يېتىمسىراپ قالغاندەك كۆرۈنىدى . ئۇلارنى بىر ـ بىرىگە باغلاپ ياسالغان يوغان قومۇش كېمە بىلەن دەريادىن ئۆتكۈزدى .

دەريانىڭ بۇ قىرغىقىدىن قىرىق ـ ئەللىك ئادەمنى ئېلىپ ماڭغان قومۇش كېمە سۇنىڭ ئېقىشى بىلەن بىر چاقىرىمدەك ئېقىپ ، كېمىچىلەرنىڭ تىنماي پالاق ئۇرۇشى ئارقىلىق ئاران دېگەندە ئۇ قىرغاققا يېتەتتى . لېكىن مۇنداق كېمىلەر خېلى جىق بولغاچقا چاپسان قاتناپ ، تۇنۇگۇنلارنىڭ ھەممىسىنى بۇ قىرغاققا بىر كۈندىلا ئۆتكۈزۈپ بولدى . ئۇلار شەھەر تەرەپتىكى يول ياقىلىرىدا ، كۆڭۈلكەر ئاستىدا ۋە

سۇ ئېقىپ يار ئېلىپ كەتكەن قىرغاقلاردا چېچىلىپ ياتقان قەبرىلەرنى كۆرۈپ تېخىمۇ روھسىزلىنىپ كەتتى . ئوت چۆپ ئۆسمىگەن تاقىر يەردىكى تارقاق ياتقان قەبرىلەرگە قاراپ بىرئاز يەرگىچە جىمجىت ماڭدى . ئاردىدىكى سۆزۈن جىمجىتلىقنى يەنە بۇزدى .

— ئەترابىدىكى پۈتۈنلەي قەبرىلەر قاپاپاق كەتكەنمۇ نېمە ؟— دېدى ئۇ ،— شۇنىڭغا قارىغاندا بۇ يۇرتنىڭ ئادەملىرىمۇ بىر زامانلاردا يۇقۇملۇق كېسەل تەگكەندەك قىرىلىپ كەتكەن ئوخشىمامدۇ . قاياققا قارىساق ئاياغ ئېلىپ ماڭغۇسىز زاراتگاھلىققۇ .

— مەنمۇ شۇنىڭغا ھەيران بولۇۋاتىمەن . مۇنۇ قەبرىلەرگە قارىغاندا ، بۇ يەرنىڭ خەلقىمۇ بىزنىڭ يۇرتلاردىكى ئادەملەردەك پات - پاتلا مانجۇ ھۆكۈمرانلىرىغا قارشى جەڭ قىلىپ تۇرامدۇ نېمە ؟

— ئۆز زامانلىرىدا بۇ يەرلەردە موڭغۇللارنىڭ قىرغىنچىلىقىرى بولغان . بەلكى بۇ شۇ چاغلاردىن قالغان قەبرىلەرمىكىن . چۈنكى بىز خەق ئۆلگەن ئادەملەرنى ئانچىۋالا ئېگىسىز تاشلىۋەتمەيمىزغۇ . ئىلىخوغا ئۆتكەندىن بېرى كۆرگەنلىرىمىزنىڭ كۆپى ئاشۇلارنىڭ قەبرىلىرى بولسا كېرەك . كېيىنرەك مانجۇلار يۇرتىمىزغا ھۆكۈمرانلىق قىلغاندا بۇ يەرگە ئۇيغۇرلارنى پالىغان ، شۇنىڭ بىلەن ئۇيغۇرلار تېخىمۇ كۆپىيىشكە باشلىغان . ئەسلىدە جۇڭغارلار ئۆلگەن ئادەمنى سۇغىمۇ ، ئايدالاغمۇ تاشلاپ كېتىۋېرەتتىكەن ،— دېدى نۇرۇگۈم ئەتراپقا ھەيران بولۇپ قارىشۇاتقان قىزلارغا .

— ئاۋۇ زاراتگاھلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئوخشايدۇ ، — دېدى بۇۋىئايشەم قىزلارغا چۈرىسى سوقما تام بىلەن قورشىغان

لىپ ، ئەتراپىغا ئاق تېرەك تىكىلگەن قەبرىستانىنى كۆرسەتتىپ . قىزلار :

— ھە ، شۇنداقتەك قىلىدۇ ،— دېيىشتى ـ دە ، بىردىنلا كەيپىياتى ئۆزگىرىپ كەتتى . قەبرىستانلىققا كىرىدىغان دەرۋازا كۆك سىر بىلەن سىرلىنىپ ، دەرۋازىنىڭ پېشانىسىگە قۇرئان سۈرىلىرى يېزىلغانىدى . دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئانچە ئېگىز بولمىغان گۈمبەزلىك ئۆيلەر كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى .

— مەنمۇ بىز خەقنىڭ زاراتگاھلىقىنى مۇشۇنداق بولار دەپ ئويلىۋىدىم ،— دېدى بۇۋىئايشەم ،— بۇلارمۇ بىزگە ئوخشاش زاراتگاھلىقلارنى بەك پاكىز تۇتىدىكەن . كۆردۈڭلارمۇ ، ئۇنىڭ ئىچىگە گۈللەرنى تېرىپ سەرەمجان قىلىۋەتكىنى .

قىزلارنىڭ كۆڭۈللىرى ئورنىغا چۈشۈپ قالغاندەك بولدى .

شەھەر ئىچىدە تام سوقۇپ ، ئۈستىنى بورا بىلەن ياپقان ، بىر ـ بىرىدىن پەرقلەنمەيدىغان پاكار ئۆيلەر كۆپ ئىدى . ئۆيلەرنىڭ ئالدىدىكى ئىنچىكە ئاق تېرەكلەر ، ئادەم قۇچقى يەتمەيدىغان سۆگەتلەر ، كوچا تەرىپى ئېگىز تام بىلەن قورشالغان ئازادە ھويلىلاردىكى سۈپىلار بىلەن چايخانىلار ئۇلارنىڭ كۆزلىرىگە بۆلەكچىلا ئىللىق كۆرۈنۈپ كەتتى .

— قاراڭلارا ، ئۇلارنىڭ چايخانىلىرىمۇ بىزنىڭ چايخانىلاردىن زادىلا پەرقلەنمەيدىكەن . باراڭلاردا چۈشۈپ كەتكەن قاپاق چۆمۈچلەرنى ، ئۈزۈملەرنى قاراڭلار··· بۇ تەرەپتە ئۈيغۇرلارمۇ كۆپ ئوخشايدۇ .

— ھە ، بۇلارمۇ بەربىر بىزنىڭ قېرىنداشلىرىمىز ـ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ده . پەقەت ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئىلىغا بۇنىڭدىن يەتمىش ـ سەكسەن يىل ئىلگىرى بىزگە ئوخشاش ھەيدىلىپ چىققان-لار ،— دېدى باياتىن بېرى قىزلارنىڭ سوئاللىرىغا ئۆزى بىلگىنىچە چۈشەنچە بېرىپ كېلىۋاتقان نۇزۇگۇم ،— بۇ تەۋەدە ئۇيغۇرلار بىلەن موڭغۇللاردىن باشقىمۇ تاتىپىلەر بار ئوخ-شايدۇ . قاراڭلار ، ئاۋۇ ھويلىلاردا توڭگۇزلار قاتارلاپ يۈرە-دۇ .

تۇتقۇنلار بۇنداق ھويلىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ، ئۇ-نىڭدىن چىقىۋاتقان سېسىقچىلىققا چىداپ تۇرالماي ، ئېغىز-لىرىنى ئالىقانلىرى بىلەن يېپىپ ، تەتۈر قارىۋالاتتى .

شەھەر ئىچىدە ئادەم كۆپ ئىدى . باشلىرىغا دوپپا كىيە-گەن ئۇيغۇرلاردىن كۆرە ، ئۇچىسىغا ئۇزۇن ، ئىككى يېنىدا يېرىقى بار چاپان كىيىۋالغان ، بېشىدا تىزىغا چۈشۈپ تۇرىدە-غان يالغۇز ئۆرۈم چېچى بار مانجۇلار بازار رەستىلىرىدە ، دۇكان پوكەيلىرىدە ئولتۇرۇپ ئۇزۇن غاڭزىلىرىنى پۈرقە-رىتىپ چېكىشمەكتە . كۈننىڭ ئىسسىقىغا قارىماستىن باش-لىرىغا قارا يۇڭدىن سېلىندىر شەكىلدە تىكىلگەن كىگىز قالپاق ، قېلىن چاپان ، ھەتتا جۇۋا كىيىۋالغان موڭغۇللار ، ئالا چاپان بىلەن ئالا دوپپا كىيگەن ئەنجانلىقلار ، ئاق قالپاق-لىرىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ ، ئات ـ تۆگىلەرنى پېتىلىشىپ يۈرگەن قىرغىزلار ۋە باشقا تونۇش بولمىغان ھەرخىل مىل-لەت ۋەكىللىرىگە تەۋە ئادەملەر شەھەر كوچىلىرىدا ئۇيان ـ بۇيان مېڭىشىپ يۈرەتتى . مەنچىڭ خانىدانلىقىنىڭ قەشقەر-يىدىكى شەھەرلەرگە ئەۋەتىدىغان نەرسىلىرى مۇشۇ يەرگە مەركەزلەشكەنلىكى ئۈچۈنمۇ باشلىرىغا ھەر خىل ئۇنۇڭاندىكى باش كىيىملەرنى كىيگەن چېرىكلەرنىڭ باشلىقلىرى كۆپلەپ ئۇچراپ تۇراتتى .

* *

نۇزۇگۇم بەزىدە ئات مىنگەن ئۇيغۇرلارنى ئۇچراتتىم قالسا ، بەلكى بۇلار ئارىغا چۈشۈپ بىزنى قۇتۇلدۇرۇپ قالاردىكەن دېگەندەك ، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىگە تەلمۈرۈپ قارايتتى . لېكىن ئۇمىد قىلغان ھېلىقى ئادەملىرىنىڭ موڭغۇل دوراغىلىرى بىلەن مانجۇ ئەمەلدارلىرىغا يېراقتىنلا ئاتلىرىدىن چۈشۈپ ، ئېگىلىپ تەزىم قىلىشىپ ، قول قوشتۇرۇپ تۇرغىنىنى كۆرگەندە ئۇلاردىن كۆڭلى سوۋۇپ قالاتتى . بولۇپمۇ ئەزەلدىن ئېزىش - خورلاشلارنىڭ ھەممىسىگە كۆنسىمۇ ، لېكىن خوتۇن - قىزلارنى ھاقارەتلىگەندە چىداپ تۇرالمايدىغان خەلقنىڭ مۇنداق چۈپەيلىشىپ كەتكىنىنى بايقىغاندا : «زادى زامان بىزدىن يۈز ئۆرۈگەنمۇ نېمە ؟ !» دەپ ھەيران بولاتتى . ئەسلىدە شەرقتىكى باي مەدەنىي مىراسقا ئىگە خەلقنىڭ ئاخىرقى يىللىرى مۇشۇنچىلىك ھالغا چۈشۈپ ، ۋەيرانچىلىققا ئۇچرىغىنىنىڭ سەۋەبىنى ئويلاپ ، ئۇنىڭ ئاخىرىغا يېتەلمەيتتى - دە ، بىر تۇرۇپ بۇنىڭ كۇرىمىڭ سەۋەبلىرى باردۇر دەيتتى .

— شەھەر ئىچىدە بىز خەققە قارىغاندا موڭغۇللار بىلەن مانجۇ كۆپ ئوخشىمامدۇ ، — دېدى بۇۋىئايشەم .

— جەڭدىن كېيىن بۇ يەرگىمۇ ئىچكىرىدىن كۆپ ئادەم يۆتكەپ چىقتى - دە . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇيغۇرلار دېھقانچىلىق قىلىپ ئېتىز - ئېرىقلارغا چىقىپ كەتكەندۇر ، — دېدى دوستىنىڭ سوئالىغا جاۋابەن نۇزۇگۇم .

ھويلىلاردىكى مال - ۋارانلارنىڭ ئايىغىدىن چىققان چىلە - قىغلارنى ھارۋىلارغا بېسىپ كېتىپ بارغاچقا ، ئۇلار-

نىڭ سېسىق پۈرىقى كوچىلارغا تارقىلىپ كەتكەنىدى. يۇ شەھەرنىڭ كوچىلىرىدا قاتار ئۆسكەن ئاق تېرەك، سۆگەت، تاللار كۆپ بولۇپ، شەھەرنى يېشىل بوستانلىققا ئايلاندۇرۇ- ۋەتكەندەك كۆرۈنەتتى. ئەمما ھازىر قايغۇ - ھەسرەتتە قالغان تۇنقۇنلارغا شەھەرنىڭ بۇ گۈزەل مەنزىرىسى ئانچە تەسىر قىلمىدى.

ئۇلارنى نەيزە - مىلتىق تۇتقان چېرىكلەر شەھەرنىڭ شەرقىدىكى يامۇل تەرەپكە ھەيدەپ كېلىۋاتاتتى. نەچچە كۈن- دىن بېرى ئۈزۈن يوللاردا جاپا - مۇشەققەتلەرنى تەڭ تارتىپ كېلىۋاتقان بۇ قىزلار بىر - بىرىگە ئېچەكىشىپ، ئىنتايىن مېھرىبان بولۇپ كېتىشكەنىدى. شۇڭلاشقا ھازىر ئۇلار ئايـ- رىلىپ قالمايلى دېگەندەك قوللىرىنى مەھكەم تۇتۇشۇپ كې- لىۋاتاتتى.

ئۇلار ئۆزلىرىنى يامۇل قورۇسىغا ھەيدەپ كىرگەندە موڭغۇل، سولۇنلارغا سېتىلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ بىر - بـ- رىنى قۇچاقلىغان ھالدا يىغلىشىپ كەتتى.

بۇ چاغدا يامۇلغا كىرگەن ئۈزۈن چاچلىق جىياڭجۇن بىلەن بىرمۇنچە ئەمەلدار ۋە تۇتقۇن قىلىنغان ئۇيغۇرلارنى ئەرزىنىگە سېتىۋېلىپ، خالىغىنىچە سېتىپ ئۆگىنىپ كەتـ- كەن مانجۇ، موڭغۇل بايلىرى، ئامبال - دورغىلار قەشقەر- دىن كەلتۈرۈلگەن قىزلارنىڭ ئالدى - كەينىگە ئۆتۈپ، خۇد- دى مالغا قارىغاندەك زەن سېلىپ قاراپ، ئۇلارنىڭ نەرخ - ناۋاسى توغرۇلۇق سۆزلەشكىلى تۇردى. بۇنى كۆرگەن قىز- لارنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، كۆڭۈللىرى پەرىشان بولۇشقا باش- لىدى. ئۇلار نېمە قىلارىنى بىلمەي، دوستلىرىنىڭ كىيىم- كېچەكلىرىدىن مەھكەم تۇتۇۋالغان ھالدا تۇرۇشاتتى.

تۇنۇلارنىڭ بىر - بىرىدىن ئايرىلىش ۋاقتى - سائىتى يېقىنلاشقانسېرى نۇزۇگۈمنىڭ كۆڭلىمۇ يېتىمسىراپ مىسكىنلىشىپ كەتتى. ئۇ ئۆز بېشىغا بۇ مۇدھىش تەقدىرنىڭ يەنە قانداق كۈلپەتلەرنى سالىدىغانلىقى توغرىسىدا خىيالغا پاتقانىدى. يولغا چىققان بىرەر ئايغا يېقىن ۋاقىتتىن بېرى ئۇ نۇرغۇن سەپەرداش دوستلىرىدىن ئايرىلدى. ھازىر قېشىدا مۇڭ ئېيتىپ ئەھۋاللىشىدىغان دوستلىرىدىن پەقەت بۇۋىئايشەملا قاپتۇ. ئۇلار بىر - ئىككە مۇرىلىرىنى يېقىشىپ ئولتۇرۇپ پاراڭلاشماقتا.

— پېشانىمىزگە يېزىلغاننى كۆرەرمىز، نۇزۇگۈم، ئۇشەنگەن تاغلىرىمىز ئۆرۈلۈپ كەتكەندىن كېيىن، نېمە كۈن كۆرسەك بەرىبىر ئەمەسمۇ،— دېدى ھاياتىنىڭ ھەممە نەرسىدىن كەچكەندەك روھسىز ئولتۇرغان بۇۋىئايشەم.

— ئۇنچىۋالا ئۈمىدسىز بولۇپ كەتمىسىلە، بۇۋىئايشەم. تېخى ئىمىنئاخۇنكام كەينىلىرىدىن كېلىپ قۇتۇلدۇرۇۋالامدۇ، نەدىن بىلىدىلا،— نۇزۇگۈم دوستىنىڭ يۈرەك ئوتىنى ئۆچۈرمەسلىككە تىرىشتى.

— ۋىجدانى قاينىمىغان ئەرنىڭ بارىدىن يوقى ياخشى، دوستۇم. مەن ئۇنى خانىيالاقتىن چۈشۈپ كېلىۋاتقاندىلا ئۆلۈدىگە چىقىرىۋەتكەن. كەلگەن بىلەنمۇ يۈزىگە قارىمايمەن. ئېرىم يوق دېسىمۇ، ئادەم ئۆزىنى بىرئاز ئەركىن سېزىدىكەن، كۆڭۈلمۇ خاتىرجەم بولۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ.

— سىلىغۇ ھەرھالدا ئەرلىرىنى كۆزلىرى بىلەن كۆرۈپ كۆڭۈللىرى بىر تەرەپ بولدى. مەن بولسام تېخىچە سەرسان بولۇپ يۈرىمەن. خېلى ۋاقىتتىن بېرى ئېرىم باقىنىڭ بىرەر دېرىكىنى ئالالماي، كۆڭلۈم غەم بىلەن ئەندىشە-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

دىن خالىي بولالماي كېلىۋاتىدۇ .

— بىر ھېسابتىمغۇ ئەركىشى دېگەننىڭ ئۆزىنى كۆر-مەي سىرتىدىن سېغىنىپ يۈرگەن ياخشى ئىكەن . ئۆزىنى كۆرگەندىن كېيىن ماڭا ئوخشاش چاپسانلا كۆڭلىڭىز سوۋۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ ،— دېدى بۇۋىئايشەم .

— ھەيتاڭەي ، مېنىڭ كۆڭلۈم باقەم قېشىمدا ئۇچ يۈز ئاتمىش كۈن ئولتۇرسىمۇ سوۋۇمايدۇ ... بۇ تەرەپكە ھەيدەپ ماڭغاندا پالانغانلار ئارىسىدا ئابدۇللا ئاكامنى چالا - پۇلىلا كۆرۈپ قالدىم- دە ، ئاندىن ئۇنىمۇ يوقىتىپ قويدۇم... ھېيتگاھ مەيدانىدا يىقىلىپ قالغان ئاتامنىڭ تەقدىرى نېمە بولدىكىن ؟ شۇ يەردە قازاغا ئۇچرىغان قىزىمنى ئاپىرىپ يەرلىگىدەك بىرەر مۇسۇلمان چىققانمىدۇر ؟

قايغۇ - مۇڭنى قانچە بېسىپ ، سەۋر قىلىشقا تىرىشسە-مۇ ، ئەمما بەزىدە ئۆزىنى تۇتالماي قالىدىغان نۇزۇگۇم بۇ قېتىمۇ يەنە كۆزىگە ياش ئالدى .

— كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسىلا . بەلكى تارتقان جاپالىرى-مىز مۇشۇنىڭ بىلەن تۈگەپ ، ئەمدى بەختلىك ھايات كەچۈ-رۈپ قالىمىزمۇ كىم بىلىدۇ . شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى غەيرەت قىلغاندىن كېيىن ، يەنە بىرئاز سەۋر قىلايلى ،— دەپ ئۆز ئۆڭتىدە دوستىنى بەزلىگەن بولدى بۇۋىئايشەم .

— ياق ، دوستۇم ، يىغلىمايمەن . قېرىنداشلىرىم ئۈ-سىمگە چۈشۈپ كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ كەتتى . مەن پەقەت شۇلار ئۈچۈن بولسىمۇ دۈشمەنلەردىن ئىنتىقام ئېلىشىم كېرەك . مېنى موڭغۇللارغا ساتسىمۇ لېكىن ئۇلارغا ھەرگىز بويۇن ئەگمەيمەن .

— مانا بۇ گەپلىرى جايىدا بولدى . ئەگەر مېنىڭ ئېرىم

يولۇقمىغان بولسا مەنمۇ سىلىگە ئوخشاش مەھكەم تۇراتتىم .
ئەمما ئۇنداق ئەرلەر ئۇچۇن جاندىن خارلاشنىڭ نېمە
هاجىتى··· — بۇۋىئايشەم دوستىغا تېخىمۇ يېقىنلاشتى ،—
ئايرىلىدىغان ۋاقتىمىز بارغانسېرى يېقىنلىشىۋاتىدۇ . ئۇنىڭ-
دىن كۆرە قىزلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ بىر ناخشا ئېيتىپ
بەرسىلە ، نۇزۇگۇم ، بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزلىرىنى كۆرمە-
سەكمۇ ناخشىلىرىنى ئەسلەپ ئېيتىپ يۈرەيلى .

— بۇۋىئايشەم راست دەيدۇ ، قېنى ، ناخشا ئېيتىپ
بېرىڭا ، نۇزۇگۇم ،— دېدى بۇۋىئايشەمنىڭ سۆزىنى قوللاپ
نۇرنىسا ،— قايغۇرۇپ كۆز - ياش تۆكسەكمۇ ، بەربىر
كۆرىدىغان كۇنىمىز مۇشۇ ئوخشايدۇ . ئۇنىڭدىن كۆرە ئۆل-
سەكمۇ ناخشا ئېيتىپ ئۆلەيلى .

نۇزۇگۇم بىر پەس كۆڭلىنى بېسىپ ، ئۆزىنى تۇزەپ ،
ئىچىدە قوشاق توقۇۋاتقاندەك جىم ئولتۇردى - دە ، ئاندىن
راستىنلا خوشلىشىش ۋاقتى يېقىنلىشىۋاتقانلىقىنى ئەس-
لەپ ، قىزلارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىش مەقسىتى بىلەن
پەس ئاۋازدا ناخشا باشلىدى :

مەن قەشقەردىن چىققىلى ،
چۇشەك سېلىپ يانقان يوق .
ئانام قويغان ساچىمغا ،
تاغاق سېلىپ باققان يوق .

ئاتامنى مەن سېغىندىم ،
ئاكامنى مەن سېغىندىم .
تىرىكمىكىن شۇ دادام ،
خەۋىرىنى بىلمىدىم .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نۇزۇگۇمنىڭ ناخشىسىنى دەسلەپتە ئۇنىڭ چۆرىسىدىكى قىزلار تىڭشىغان بولسا ، كېيىن ئۇنىڭ قېشىغا باشقىلارمۇ كېلىشكە باشلىدى . نۇزۇگۇمنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازىدا ئېيتىلغان ناخشىسى تۇتقۇنلارغا يەنە بىر قېتىم ئەل ـ يۇرتىنى ئەسلەتكەندەك بولدى . بىر چاغدا ياموڭ هويلىسىنىڭ چېتىدە تۇرغان ئەركەك تۇتقۇنلار ئارىسىدىن :

— ۋاي سىڭلىم ، بار ئىكەنسىزغۇ ! مەن تېخى سىزنى مۇزداۋانلاردا خېيىمخەتەرگە ئۇچراپ كەتتىمىكىن دەپ ۋايىم قىلىپ يۇرەتتىم !— دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى .

نۇزۇگۇم ياموڭ ئىچىنى چاڭ كەلتۈرۈپ ۋارقىرىغان ئاكىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ، ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرىدى ـ دە ، ئۆزىنى ئاكىسىنىڭ باغرىغا ئاتتى .

— جېنىم ئاكا ، سېنىمۇ كۆرىدىغان كۈنلەر بولىدىكەن ـ هە !

ئۇزۇندىن بېرى بىر ـ بىرىنى كۆرمىگەن قېرىنداشلار قۇچاقلىشىپ ، كۆز ياش تۆكۈپ يىغلاشتى . بۇ هالنى كۆرگەن باشقا تۇتقۇنلار چېدىر تۇرالماي ، خېلى ۋاقىتقىچە ئۆزلىرىنى توختىتالماي ئۆپكىدەپ يىغلاشتى .

— ئەمدى سېنىڭدىن بېشىمنى چاپسىمۇ ئايرىلمايمەن . بۇنىڭسىزمۇ هەممە يېقىنلىرىمدىن ئايرىلىپ يالغۇز ـ يېگانە بولۇپ قالغانىدىم ،— دېدى نۇزۇگۇم .

— مەنمۇ سىزنى تاشلىمايمەن ،— ئابدۇللا سىڭلىسىنى بەزلەپ ، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى .

— بىز ئاقسۇ تېغىغا ئۇلاشقاندا باقەم كەينىمىزدىن قوغلاپ كېلىپ يېتىشكەنىدى ، كېيىن نېمە بولدى ، ئۇنىڭمۇ

خەۋىرىنى ئالالمىدىم .

— ھوي ، نېمىشقا دەيدۇ مۇنۇ قىز . باقمىتىرىكمەكەن ؟— ئابدۇللا باقمىنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ خوش بولۇپ كەتتى .

— تىرىك ، ئۇياق بىزگە تاغ قىرغىزلىرىغا قوشۇلۇپ كەتكەن لەشكەر بىلەن ھۇجۇم قىلغانىدى . شۇ جەڭدە تالاي يىگىتلەر ئۆلۈپ كەتتى . ئەمما مەن ئۇنىڭدىن كېيىن باقمىنىڭ يا بار ، يا يوقلۇقىنى بىلەلمىدىم .

— تىرىك بولسا بىر يەردىن چىقىپ قالار ،— دېدى سىڭلىسىنىڭ كۆڭلىنى بېسىپ ئابدۇللا .

ئاڭغىچە تۇتقۇنلارنىڭ يامۇلغا كەلتۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلاپ ، بۇ يەرگە كەلگەن موڭغۇل بايلىرى قىز - چوكانلارنىڭ ئارىسىدىن چىرايلىقلىرىنى خوتۇنلۇققا ، ئەر خەقلەرنى ئېتىز - ئېرىققا ئىشلىتىش ياكى مال باقتۇرۇش ئۈچۈن سېتىۋېلىشقا باشلىدى . ئۇلار مانجۇ ئەمەلدارلىرى بۇ قىز - چوكانلارنىڭ باھاسىنى يۇقىرى ئېيتسىمۇ قىممەت دېمەي ، سورىغان يامبۇ ياكى مال - ۋارانلىرىنى بېرەتتى . بۇرۇندىنلا قەشقەر خەلقىنى ھۇنەرۋەن ، ئىشقا ئەپلىك ، ئاش - تاماققا ئۇستا دەپ ئاڭلايدىغان موڭغۇللار بۇ يەردىن بىرەر ئادەمنى سېتىۋالماي قۇرۇق قايتمايتتى . قوللىرىدا ئۇزۇن غاجىلار - نى تۇتۇپ ، يەلكىسىدە پۇلاڭلاپ يۈرگەن بىر ئۆرۈم چېچى بار مانجۇ سودىگەرلىرى ۋە بېشىغا تۇلكە - بولغۇن تېرىلىرى - دىن تۇماق ، ئۇچىسىغا ئۇزۇن قارا چاپانلارنى كىيگەن تۇڭ - گانلار بىلەن شىبەلەرنىڭ بايلىرىمۇ سېتىۋالغان قوللىرىنى ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ كېتىپ باراتتى . شۇنچە كۆندىن بېرى قېرىنداشتەك بولۇپ كەتكەن قىزلار بىر - بىرىدىن ئايرىل -

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

غوسى كەلمەي هۆركىرەپ يىغلايتتى . ئۇلار بىر ـ بىرلىرىنى ئايرىلسا كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرمەي ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك هېس قىلاتتى . شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ يامۇلنىڭ ئىچى يىغا ـ زار ، قالايمىقان ئىدى .

— خوش ، نۇزۇگۇم ، مېنى ئەكېتىدىغان بولدى . نەدە يۈرسەكمۇ ئامان بولايلى ،— دېدى خوشلىشىش نۆۋىتى كەلگەن بۇۋىئايشەم ئىككى كۆزىگە ياش ئېلىپ ،— مەن ئويلىغان ئوي ـ ئارمانلىرىمغا يېتەلمىسەممۇ ، سىلىگە يېتىش نېسىپ بولسۇن . ئەگەر قەشقەر تەرەپلەرگە قايتىپ بېرىپ قالسىلا ، بىللە ئۆسكەن دوستلارغا سالام ئېيتسىلا . مېنىڭ ئەمدى سىلىدىن باشقا كۆڭلۈمگە يېقىن تۇتقۇدەك هېچكىمىم يوق . سىلى بولسىمۇ مېنى ئۇنتۇمىسىلا .

— هەرگىز ئۇنتۇمايمەن ، بۇۋىئايشەم ، ئەمما شۇ قەشقەرنى بىزگە يېنىپ كۆرۈشكە نېسىپ بولامدىكىنتاڭ ؟ !

— ئۇ يەرلەرگە بېرىش توغرا كەلسە پەقەت سىلىلا بېرىشلىرى مۇمكىن . بىز بۇ يوللاردا كېلىۋېتىپ ئازادلىق ئۈچۈن ئەرلەرلا ئەمەس ، بەلكى ئاياللارمۇ كۈرىشىشى كېرەك ئىكەنلىكىنى ، بەزى ئەرلەرنىڭ باشقا قىيىنچىلىق چۈشكەندە ئاياللاردىنمۇ ئاجىزلىشىپ ، هەرقانداق پەسلىك ، ئىپلاسلىقلارغا بېرىلىدىغانلىقىنى بىلدۇق . ئۇلار بېشىنىڭ ئامانلىقى ئۈچۈن ئەل ـ يۇرت ، خوتۇن ، بالا ـ چاقىلىرىنىمۇ سېتىۋېتىدىكەن . خۇدايىم ئاشۇنداق ئەرلەردىن كۆرە ، سىلىدەك ئاياللارغا مەدەت بەرسۇن .

— هەي ، ئاۋغاي* ،كۆپ سۆزلىمەي ماڭساڭچۇ !— دەپ

---

* ئاۋغاي— موڭغۇلچە خوتۇن ، ئايال دېگەن مەنىدە .

ژارقىرىدى بۇۋىئايشەمگە ، ئۇنى سېتىۋالغان موڭغۇل باي .

تۇغۇلغاندىن تارتىپ ئاتتا ئولتۇرۇپ يۈرگەنلىكتىنمۇ ، پۇتلىرى ئورغاقتا ئوخشاش ئەگرى ، تاۋاقتەك يۈزىدىكى كىچىك كۆزلىرىدىن چاپاق قاينىپ تۇرىدىغان قىسقا قاشلىق موڭغۇل باي بۇۋىئايشەمنى سىلكىشتۇرۇپ ھەيدەشكە باشلىدى . بوينىغا ئۇمۇر بويى يېشىلمەيدىغان بويۇنتۇرۇق سېلىنغىنىنى سەزگەن بۇۋىئايشەم كۆزلىرىدىن ئۇرغۇپ چىققان ياشلىرىنى توختىتالماي يىغلىماقتا .

يۈرتتىن ئايرىلسىمۇ ، شۇ يۈرتنىڭ ئادەملىرىدىن ئايرىلماي كېلىۋاتقان جۇدالىقنىڭ دەردىنى ئانچىۋالا سەزمىگەن نۇزۇگۈمۇ ئۆزىنى بۇۋىئايشەم بىلەن خوشلاشقاندا يۇرىكىنى بىرى سۇغۇرۇۋېلىپ كېتىپ بارغاندەك ھېس قىلدى . ئۇ ھەتتا : «ھەي ، باي ، مېنىمۇ بۇۋىئايشەمگە قوشۇپ ئاچىقىپ كەتكىن . قانداق قىينىچىلىق بولسىمۇ ئاشۇ خوتۇن ئىككىيلەن بىللە كۆرەيلى» دەپ ژارقىرىغۇسى كەلدىيۇ ، لېكىن قېيىشىغا كەلگەن مانجۇنىڭ ئىنچىكە ئاۋازىنى ئاڭلاپ جىمىپ قالدى .

— مانا ، مەن ساڭا دېگەن چەنتۇ خوتۇن مۇشۇ ،— دېدى قەشقەردىن ئاياللارنى ھەيدەپ كەلگەن ئامبال يېنىدا تۇرغان ئېگىز بويلۇق موڭغۇل نويانغا* نۇزۇگۈمنى كۆرسىتىپ ،— بۇ قەشقەر خوتۇنلىرىنىڭ ئارىسىدىكى گۈزىلى . ئەمما پەخەس بولمىسىڭ قولدىن چىقىرىپ قويمىسەن . بولدا ئۇ بىر - ئىككى قېتىم قاچماقچى بولۇۋىدى تۇتۇۋالدۇق . ئۆزى ناخشىچى .

---

* نويان — موڭغۇلچە ئەمەلدار دېگەن مەنىدە .

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— بۇ نېمە دېگىنىڭ . پوتكۇل ئالتە شەھەرنى تەۋرىتىپ تۇرغان چەنتۇلارنىڭ پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىققان يەردە ، بۇ بىر خوتۇنغا چامىم يەتمەمدا .

نوياننىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ قۇل سودىسىنى باشقۇرۇپ يۈرگەن باشقا ئەمەلدارلارمۇ قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ كەتتى .

— يارايسەن !— دېدى ئامبال قولىنى كۆتۈرۈپ ، شۇنىڭ بىلەن ھەممىسى جىم بولۇشتى...

— مەن نەگىلا بارسام ، ئاكام بىلەن بىللە بارىمەن ،— دېدى نۇزۇگۇم ئەرلەر ئارىسىدا تۇرغان ئاكىسىنى ئىما قىلىپ .

— ھە ، توغرا ، ئالىمەن دېسەڭ ئاكىسىنى قوشۇپ ئال . ئۇ چاغدا سەل ئىشەنچلىك بولىدۇ . بەربىر ساڭىمۇ ئىشلەتمىشكە قۇل كېرەكقۇ . ئۇلار بىللە يۈرسە قولغىمۇ چاپسانراق ئۆگىنىپ كېتىدۇ .

— بۇ باشقا گەپ ،— دېدى ئۇلارنى سېتىۋېلىشقا كەلگەن نويان ۋە يېنىدىكى خىزمەتكارلىرىغا بۇيرۇق قىلىدى ،— بۇلارنىڭ قوللىرىنى مەھكەم باغلاپ تۆگىلەرگە مىنگۈزۈڭلار .

IV

نۇزۇگۇم نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تالاي يوللارنى پىيادە مېڭىپ ، تاغۇ دەشتلەرنى كېزىپ ، مىڭ بىر جاپالارنى تارتىسىمۇ ، ئۇنىڭ ھەممىسىنى بىللە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن دوستلىرى بىلەن تەڭ كۆرگەچكە ، ئۇ ئىشلار ئانچىۋالا قىيىن ئەمەستەك

بىلىنگەنىدى . ئەمدى ئۇلاردىن ئايرىلىپ ، ئاكا ـ سىڭىل ئىككىسىلا قالغاندا ، نۇزۇگۇم يالغۇزسىراپ ، روھى تېخىمۇ چۈشۈپ كەتتى . پەقەت قېشىدىكى ئاكىسىلا ئۇنىڭ پىلدىرلاپ يانغان چىراغتەك ئۈمىدىنى ئۆچۈرمەي تۇراتتى . ئاكىسىدىن ئايرىلىسىلا ، پارقىرىپ تۇرغان كۈنمۇ يوق بولۇپ ، ئالەمنى قاراڭغۇچىلىق بېسىپ كېتىدىغاندەك بىلىنەتتى . شۇڭلاشقا ئۇ مۇشۇ چىرىغىم بولسىمۇ ئۆچمىسىكەن دەپ تىلەيتتى ۋە موڭغۇللار ئاكىسى ئىككىسىنى تۆگىگە مىندۈرۈپ چوڭ يۇل-تۇز تەرەپكە ماڭغاندا تېخىمۇ مۇڭلىنىپ ، بارلىق قايغۇ ـ ھەسرىتىنى قوشاق ئارقىلىق ئىزھار قىلدى :

تۆگىلەر جايى تاغ باشى ،
مەنزىلىمىز يار باشى .
شۇ مەنزىلگە يەتكەندە ،
توختىمايدۇ كۆز ياشى .

يالاڭ ئاياغ سۇ كەچتىم ،
تاغنىڭ سۈيىدىن ئىچتىم .
دۈشمەن زۇلمى دەستىدىن ،
ئەزىز جېنىمدىن كەچتىم .

سىڭلىسىنىڭ بۇ ناخشىسىنى ئاڭلىغان ئابدۇللا ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ ، كۆڭلىنى خۇش قىلىشقا تىرىشاتتى .
— ئاھ ئۇرۇپ ، ئۆزىڭىزنى بەك يوقىتىۋەتمەڭ . ئەمدى ئىككىمىز بىللىغۇ ، سىڭلىم . بىر ئامالىنى قىلىپ ، موڭغۇللاردىنمۇ قېچىپ قۇتۇلۇپ كېتەرمىز .

ئابدۇللا ئۆزلىرىنى تۆگىلەرگە مىندۈرۈپ ، كۈنچىقىش تەرەپكە ئېلىپ ماڭغاندا ، ئەتراپىغا ئالاھىدە سەپسېلىپ قارايتتى . كۆڭلىدە بولسا : « يەنە بۇ تاغنى ياقىلاپ كېتىپ بارمىز ، بەلكى قېچىپ كېتىشكىمۇ پۇرسەت بولۇپ قالار » دەپ ئويلايتتى .

قەشقەردىن كەلگەن سۇرگۈنلەر ئىچىدىكى ئەڭ گۈزەل خوتۇننى سېتىۋالغىنىغا خۇش بولۇپ ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەن موڭغۇل نويان پات ـ پاتلا يول ئەتراپىدىكى كىگىز ئۆيلەر تىكىلگەن ئاۋۇل ـ قىشلاقلارغا كىرىپ ، ئۇ يەرلەردىن موڭغۇل ھارىقىنى ئىچىپ چىقاتتى ـ دە ، ئاندىن تونۇشلىرىغا نۇزۇگۈمنى كۆرسىتىپ ماختىناتتى ۋە :

— ئەمدى قەشقەرنى كۆرمىسەڭلارمۇ بىزنىڭ ئۆيگە كەلسەڭلار شۇ شەھەرگە بېرىپ كەلگەندەك بولىسىلەر . مەن بۇلارنىڭ بېشىنى قوشۇپ ، توقسان تۆرلۈك تاماق تەييارلىتىپ ، شۇنداق بىر ئويۇن ـ تاماشا ئۇيۇشتۇرايكەن ، ھەمىمىڭلارنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ قالسۇن ،— دەپ ئۆزىنىڭ چوڭ يولتۇزغا بارغاندا قىلىدىغان ئىشلىرى ھەققىدە سۆزلىدى .

ئىلگىرى موڭغۇللارنىڭ كىگىز ئۆيلىرىگە كىرىپ باقمىغان نۇزۇگۈم بىلەن ئابدۇللاغا ئۇلارنىڭ ھاياتىمۇ غەلىتىلا بىلىندى . ئۆزلىرىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇنداق ئۆيلەردە ھايات كەچۈرىدىغانلىقىنى ئويلىسا روھى چۈشۈپ غەمگە پاتاتتى .

— بەك پاسكىنا ئىكەنغۇ ،— دېدى ئابدۇللا تۇنەش ئۈچۈن كىگىز ئۆيگە ئەكىرىلگەندە . چۈنكى كىگىز ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغىلا تېزەك دۆڭلىنىپ ئوت يېقىلىپتۇ . ئۇنىڭغا قويۇلغان ئۈچ پۇتلۇق ئوچاق ئۈستىدىكى قازاندا قايناۋاتقان

گۆشنىڭ ھورىغا تېزەكنىڭ ئىسى ئارىلىشىپ كەتكەچكە ، ئۆيدىكى ئادەملەرنى ئىلغا قىلىشمۇ تەس ئىدى . ئوچاق بېشىدا ئەر كىشىلەر بىلەن باداشقان قۇرۇپ قېرى ئايال ئولتۇراتتى . پاخپىيىپ كەتكەن چېچىنىڭ ئۈستىدىن ئۆچلۇق كىگىز قالپاق كىيىۋالغان بۇ ئايال پات - پاتلا ئونقا تېزەك تاشلاپ ، قازاندىكى گۆشنى ياغاچ بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قوياتتى ۋە قولىدىكى غاڭزىسىنى شوراپ ، ئېغىز - بۇرنىدىن تاماكىنىڭ ئىسىنى چىقىراتتى . ئۇنىڭ يېنىدا ئۇچىسىغا كېلەڭسىز كۆڭلەك كىيگەن ياش بىر قىز ئولتۇراتتى . قولىدىكى ھالقىسى بىلەن كەمزۇلىغا قادىۋالغان كۆمۈش تەڭگىلەرنى دېمىسە ، چىرايىدىن قىز بالا ئىكەنلىكىنى ئايرىۋېلىش تەس ئىدى . قىز ئاغزى بېسىلماي سېغىز چاينايتتى . ئىلگىرى مۇنداق ئايالالارنىڭ كۆرۈپ باقمىغانلىقى نۇزۇگۈمغا بۇلارنىڭ ھەممىسى غەيرىيلا تۇيۇلدى . تار كىگىز ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئوتنى چۆرىدەپ ئولتۇرغانلار بولسا ئادەم كۆرمىگەندەك ئاغزىلىرىنى يوغان ئېچىشىپ نۇزۇگۈمغا قارىشاتتى . ئۇلارغا نۇزۇگۈمنىڭ رەڭگىرويى ، قاش - كۆز ، پۇت - قوللىرى ، ئۇچىسىغا كىيگەن كىيىم - كېچىكمۇ ئالاھىدە كۆرۈنەتتى . ھەتتا بەزىلىرى ئايال كىشىنىڭ مۇنداق گۈزەل ، نازۇك بولىدىغىنىغا ئىشەنگۈسى كەلمىگەندەك ، بۇ راستتىنلا تىرىك ئادەممۇ ياكى سۈرەتمۇ دېگەن ئويدا قوللىرىنى ئاۋايلاپ سوزۇپ ، نۇزۇگۈمنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىگە تەگكۈزۈپ باقاتتى . بەزىلىرى بۇ گۈزەلنى قولغا چۈشۈرگەن بايىر نويانىنى بەختى بار ئوغۇل بالا ئىكەن دەپ ماختايتتى . بايىقى كالپۇكلىرى قىلىن ، يۇزى ياپىلاق قىز بولسا ، ئۆزىنىڭ سەتلىكىنى ئەمدى سەزگەندەك ، ئۇچىسىدىكى كېـ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

لەڭسىز كۆڭلىكىنى تۈزەپ ، پاخپىيىپ كەتكەن چىچىنى بارماقلىرى بىلەن تاراپ ، ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، نۇزۇگۇمـ ىنىڭ قېشىدىن نېرى كەتتى . لېكىن پۈتكۈل ھاياتىنى دالادا ، ئات ئۈستىدە ئۆتكۈزۈپ كېلىۋاتقان كۆچمەنلەرنىڭ قىز ـ كېلىنلىرى ئۆزلىرىنىڭ كۆرسىنى چۈشۈرمەسلىككە تىرىـ شىپ :

— ھاي ، بۇنداق گۈزەل چوكانلارنى قاچا ـ قومۇچىنىڭ ئورنىدا تىزىپ قويمىسا باشقا نېمىگە يارايدۇ . ئۇلار مال سېغىپ ، بالا ئۆستۈرۈپ ، ئەرلىرىگە گۆش پىشۇرۇپ بەرمەك تۈگۈل ، مۇنۇ دالانىڭ بوران ـ شىۋىرغىنىغىمۇ بەرداشلىق بېرەلمەي ئۆچۈپ كېتەر . مۇنداق ئايالنىڭ نويانغا نېمە كېرەـ كى بولۇپ قالدىكىنتاڭ ؟— دېيىشەتتى . بەزىلىرى بىر چەتكە يىغىلىۋېلىپ ، نۇزۇگۇمنىڭ چىرايىغا تارىلىقى كەلگەندەك ، ئۇنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىدىن قۇسۇر چىقىرىپ كەمستىشەتـ تى . بايىقى ياش قىز راستتىنلا قۇلايسىز ئەھۋالدا قالغانـ دەك ، ئۆزىنى ئەرلەردىن قاچۇرۇپ ، گەپ ـ سۆزگە ئارىلاشـ ماي بىر چەتتە شۇك ئولتۇراتتى .

ئۇ ئاپىسى بىلەن بىرنەچچە قېتىم غۇلجىغا بېرىپ ، ئۇنىڭ بازىرىنى ئارىلىغان . شۇ چاغدا تالاي چىرايلىق قىزـ لارنىمۇ كۆرگەن . لېكىن يۈزلىرىگە پەرەنجە ئارتىۋالغان ئۇ ئاياللارنىڭ ئارىسىدىن مۇنداق گۈزەل ئايالنى ئۇچراتمىغان . ئۇ ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ چىرايلىق بولىدىغانلىقى ھەققىدە ئاڭـ لىغاندا ، ھەممىلا ئادەم بىزگە ئوخشاش ئانىدىن تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ بىزدىن نەرى ئوشۇق بولسۇن ، دەپ ئويلىـ غانىدى . مۇنداق گۈزەللەر ھەققىدە بولسا پەقەت چۆچەكلەرـ دىلا رىۋايەت قىلىناتتى . ئۇلارنى چۈشىدە بولمىسا ئوڭىدا

ئۇچراتمىغان . راست ، بۇ قىز ئاپىسى بىلەن غۇلجىغا بارغىنىدا نازۇك بەدەنلىك خەنزۇ ئاياللىرىنىڭ مۇرىلىرىنى قىمىرلاتماي ، ئۇششاق چامداپ ماڭغانلىرىنى كۆرۈپ : «بۇلار بىزگە ئوخشاش بىر قوينىڭ گۆشى بىلەن بىر چاناچ قېتىقنى كۆتۈرسە ئاۋۇ بوغۇلغان سۇپۇرگىدەك ئىنچىكە بەللىرى سۇنۇپ ، پۇتلىرى پۈكلىنىپ كېتەر» دەپ ئويلىغان ، ئەمما مۇنۇ بۇغداي ئۆڭلۈك چوكانىڭ ئۆزىنى تىك تۇتۇپ ئولتۇرغىنىغا قارىغاندا كۈچ ـ قۇۋۋىتىمۇ يېتەرلىك بولسا كېرەك ، بولمىسا مۇز ـ داۋاندىن پىيادە ئۆتۈپ كېلىشى ئاسانمۇ دەپمۇ ئويلىدى . ئۇ ئىلگىرى ئۆز ئاۋۇلىغا كەلگەن موڭغۇل خوتۇنلىرىدىن ئۈيغۇر قىزلىرىنىڭ گۈزەللىكى ھەققىدىلا ئەمەس ، بەلكى تېتىك ، چەبدەسلىكى ، ئىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلىدىغانلىقى توغرۇلۇقمۇ بىر تالاي گەپلەرنى ئاڭلىغان . ئەمما مۇنۇ قىز ئۇنىڭ كۆزىگە نېمە ئۈچۈندۇر بۆلەكچە مۇڭلۇق كۆرۈنەتتى .

چوڭ يۇلتۇز تەرەپتە تۇرىدىغان تاغىسىنىڭمۇ دىت ـ پاراسىتى بار ئىكەن ! بۇ قىزنى ئۇ يەردىكىلەر كۆرسە ئادەم بالىسى ئەمەس ، پەرىنىڭ پۈشتىمىكىن دەپ قالار . بۇ قىزنىڭ كۆز ـ قۇلاق ، قاش ـ كىرپىك ، بۇرۇنلىرىنىڭ ھەممىسىلا خۇددى ئۇستا رەسسامىلار سىزىپ چىققاندىنمۇ چىرايلىق ئىكەن ...

ئۆي ئىگىسىنىڭ قىزى نۇزۇگۈمغا يېقىن كېلىشتىن ئەيمىنىپ يىراقتىن سەپسېلىپ قارايتتى . نۇزۇگۈمنىڭ سەل ئىچىگە ئولتۇرۇشقان دۇگىلەك قارا كۆزلىرىگە ، قارلىغاچ-نىڭ قانىتىدەك ئەگمەچ ئىنچىكە قارا قاشلىرىغا ، خۇددى ئېقىپ چۈشۈپ كېلىۋاتقىنىدەك توختاپ قالغاندەك كۆرۈنىدىغان

www.uyghurkitap.com

بۇرنىغا ، نەچچە شامالدا يۇرۇپ گەز باغلاپ كەتكەن بولسىمۇ لېكىن رەڭگىنى يوقاتمىغان جىنەستىدەك نېپىز لەۋلىرىگە ، ئوت چاقنىغان شەھلا كۆزلىرىنى يۇمسا بىر - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كېتىدىغان ئۇزۇن كىرپىكلىرىگە مەھلىيا بولغاندەك قارايتتى .

ئۆي ئىگىسىنىڭ قىزىغا ھەر كۈنى چىرايلىق كۆرۈنۈپ يۈرگەن ئۆيىدىكى باشقا ئايالالارمۇ سەتلىشىپ كەتكەندەك بىلىندى . لېكىن كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىنى تىزىغا قىستۇرماقچى بولۇپ ئورنىدىن قوزغالغاندا ، قادىۋالغان كۈمۈش تەڭگىلىرى جاراڭلاپ كېتىۋىدى ، «ياق ، مەن بۇ گاداي قىزدىن سەت ئەمەس» دېگەندەك كۆكرىكىنى كېرىپ قويدى .

ئۇنىڭ كۆزلىرى بىر پەستىن كېيىن ، نۇزۇگۈم بىلەن بىللە ئۆيگە كىرگەن ئابدۇللاغا چۈشتى . ئۇ غوللۇق ، سىڭىلىسىغا ئوخشاش قارا قاش ، قويۇق بۇرۇتى بار چىرايلىق يىگىت ئىكەن . مۇنداق چىرايلىق يىگىتلەر موڭغۇللار ئارىسىدا ئاز ئۇچرايدۇ . ئۇ ياقىسىز كۆڭلىكىنىڭ سىرتىدىن كۆك رەڭدە بويالغان چەكمەن كىيىپ ، بېلىگە ئىككى ئايلاندۇرۇپ پۇتا باغلىۋالغانىدى . «بۇنداق چىرايلىق يىگىتلەر بىزنىڭ بۇ يەرلەردە ناھايىتى كەم تېپىلىدۇ» دەپ ئويلىدى . موڭغۇل قىز ئالدىغا سىلجىپ ، ئابدۇللاغا قايتىدىن يوشۇرۇن كۆز تاشلىدى . لېكىن ، نېمە ئۈچۈندۇر ، ئۇنىڭ يۈرىكى ئۆزىچىلا قاتتىق سوقۇپ كەتتى . ئۆي ئىگىسىنىڭ قىزىغا نۇزۇگۈمدىن كۆرە ئۇنىڭ ئاكىسى يېقىپ قالدى . ئۇنىڭغا قارىسا قارىغۇسى كېلەتتى . ئۇنىڭ بېشىغا ئىلگىرى - كېيىن كەلمىگەن ئويلار كەلگىلى باشلىدى : «ئەگەر بۇ يىگىتكە تەگسەم مېنىڭدىنمۇ مۇشۇنداق چىرايلىق بالىلار تۇغۇلاتتى»

دەپ ئويلىدى ـ دە ، بىردىنلا بايا ئوتقا يېقىپ ئولتۇرغاندا قىزارمىغان مەڭزلىرى قىزىرىپ كەتتى .

— ئالامەت چىرايلىق قىز ئىكەن . ئاكىسىمۇ كېلىش-كەن يېگىت ئىكەن . بۇنىڭ ھەممىسى ساڭا قانچىگە توختى-دى ؟— دەپ سوردى قېرى ئايال ئىككى چۆچەك قىمىزنى ئىچىۋېتىپ ، يېنىچە يانقان ئىنىسى بايىر نويادىن .

— ئامبالغا ئەللىك يامبۇ ھەدىيە قىلدىم ، يەنە بىر باشلىققا قىرىق يامبۇ ، بۇنىڭدىن باشقا يەنە يىگىرمە ئۇچ ئات بەردىم .

— ۋاي ـ ۋۇي ، بۇلار ساڭا يېرىم قورۇ مالغا توختاپتۇ-تىغۇ ،— بىر ئاز نارازى بولغاندەك گەپ قىلدى قېرى ئايال .

— باشقا نويانلار قىممەت دەمەي ئېلىۋاتسا مەن ئۇلاردىن قالاتتىممۇ . ئۇيغۇرنىڭ بىر گۈزىلىنى خوتۇنلۇققا ئالمىسام ، قانداقلارچە نويان بولۇپ يۈرىمەن .

— راست ئېيتىسەن ، بايىر .

ئەتىسى يەنە نۇزۇگۇم بىلەن ئاكىسىنى تۆگىلەرگە مىنـ-دۈرۈپ ، بايىر نويانىنىڭ ئادەملىرى يولغا چىقتى . غۇلجىدىن ئەكېلىۋاتقان ئولجىسىغا خۇش بولۇپ كېلىۋاتقان بايىر نويان يول بويى توختىغان يەرلىرىدە ، تونۇشلىرىغا نۇزۇگۇمنى كۆرسىتىپ كۆرۈملۈك ئېلىش ، قونغان يەرلىرىدە ئېركە ئىچىپ ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۆز ئۆيىگە يېتىپ كەلـ-دى .

غۇلجىدىن چىققاندىن بېرى ئۆزلىرىنىڭ قايسى يول بىلەن قايتقا كېتىۋاتقانلىقىنى بايقاپ ، سەپسېلىپ كېلىۋات-قان نۇزۇگۇمۇ چاپسانراق قېچىپ كېتىشنى ئويلايتتى . ئۇ ئاكىسىغا قوشۇلغاندىن كېيىن «قاچساق ئىككىمىز بىللە

قېچىشمىز كېرەك . ئۆلسەكمۇ ، موڭغۇللار ئارىسىدا ياشىساقمۇ بىللە بولۇشمىز كېرەك» دەيتتى . شۇڭلاشقا نۇرۇگۆمغا ئاكىسى بىلەن بىللە بولۇش بىر ھېسابتا ياخشىدەك كۆرۈنسىمۇ ، ئىككىنچى تەرەپتىن ئېيتقاندا ئۇلارنىڭ قېچىشىنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدىغاندەك سېزىلەتتى . «ئەمدى يالغۇز ئاكامنى تاشلاپ نەگە بارىمەن . بۇنىڭدىن كېيىن جاپا بولسا بىللە تارتارمىز» دەپ ئويلايتتى بەزىدە .

— بۇلارنىڭ ئىچىدە ھايات كەچۈرەلمەيدىغان ئوخشايمىز . ئەگەر سىز بۇلارغا خوتۇن بولسىڭىز تۇغۇلغان بالىلىرىڭىزمۇ مۇشۇلاردەك بولىدۇ . شۇڭا بۇلاردىن چاپسانراق قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى قىلايلى ، سىڭلىم ،— دېدى يولغا چىققاندىن بېرى موڭغۇللارنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى بايقاپ ، ئۇلاردىن قېچىپ قۇتۇلۇشنىڭ كويىغا كىرگەن ئابدۇللا .

— سەن مېنىڭدىن خاتىرجەم بول ، ئاكا . مەن ھېچقاچان بۇلارغا خوتۇن بولمايمەن . ئۆلۈپ كەتسەم كېتىمەنكى ، ئۇنداق ئىشنى قىلمايمەن .

— ئۆلۈمنى ئاغزىڭىزغا ئالماڭ ، سىڭلىم . ئۆلۈۋالمىز دېسەك ، بۇ تەرەپلەرگە كەلمەيلا قەشقەردە ئۆلۈۋالاتتۇق . مەن سىزنى قانداق قىلىپ بولسىمۇ قەشقەرگە ئەكېتىشىم كېرەك . يۈرتقا بېرىپ ، ئاتا ـ ئانىمىزنىڭ چىرىغىنى يېقىپ ئولتۇرۇشىمىز لازىم .

— مەنمۇ شۇنداق قىلساق دەپ ئويلايتتىم ، ئاكا . ئەمما ئەمدى ئىككىيلەنگە بىللە قېچىشقا مۇمكىن بولمامدىكىنتاڭ . بۇلار بىزنىڭ ھەربىر قەدىمىمىزنى بايقاپ ، پايلاپ يۈرۈۋاتىدۇ .

— سىز مېنىڭدىن ۋايىم يېمەڭ ، سىڭلىم . مەن دېگەن

ئەركىشى . بۇگۈن ـ ئەتە كېتەلمىسەم ، ئۆگۈنلۈككە كېتىمەن . مېنىڭ يارام يېنىك .

— مەسلىھەت بەرگىنىڭگە رەھمەت ، ئاكا . مەن ئېپپى كەلسىلا قېچىپ كېتىشكە تىرىشىمەن . ئىككىيلەن يالغۇز ـ يالغۇزدىن قاچساقمۇ ، كېيىن بىر يەردە تېپىشۇالارمىز ،— دېدى . نۇزۇگۇم تېخىچىلا يېنىدىن ئايرىماي كېلىۋاتقان خەنجىرىنى مەھكەم تۇتۇپ .

* *

— ھە ، مانا ، بىزنىڭ ئاۋۇلغىمۇ يېتىپ كەلدۇق . سىلەر بىلىپ قويۇڭلاركى ، بۇ تەۋەدە بىزنىڭ يۇرتتەك گۇزەل جاي يوق . شۇڭلاشقا ئۆز زامانىسىدا بۇ تەۋەدىكى موڭغۇللار ئارىسىدا ئالاھىدە ئابرۇي تاپقان بىزنىڭ ئۇرۇقنىڭ ئاقساقاللىرى مۇشۇ جاينى تاللىۋالغانىكەن . ئۇلارنىڭمۇ دىت ـ پاراسىتى قالتىس ئىكەن ، جۇمۇڭلار ،— دەپ بايىر نويان چوڭ يۇلتۇزنىڭ تەبىئىتىنى ماختاشقا باشلىدى ،— مەن ئەزەلدىن قەشقەرنىڭ گۈزەل قىزلىرىغا ، ماھىر ئاشپەز ، ئۇستىلىرىغا ، ساز ـ نەغمىگە باي سەنئەتچىلىرىگە ئاشىقمەن . شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ قېتىم قەشقەردىن بۇ ياققا پالانغان بىرقانچە قىز ـ يىگىتنى سېتىۋالدىم . ئۇلارنى ئۆيگە بارغاندىن كېيىن كۆرۈپمۇ قالارسىلەر .

— ئۇلار كىملەردۇر ، ئاكا ؟— دەپ سورىدى نۇزۇگۇم ئاكىسىدىن ،— بەلكى بىزنىڭ تونۇشلىرىمىز بولسا ، بىزنىڭ قەشقەرگە قېچىپ كېتىشىمىز تېخىمۇ ئاسان بولاتتى . ئۇلار ئاقسۇدىن ئايرىلىپ باشقا تەرەپلەرگە پالانغان يۇرتداشلىرىمىز

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بولۇشى مۇمكىن .

موڭغۇللار ئۇلارنى چوڭ يۇلتۇزغا چۈشكە يېقىن ئەكەلدى . ئۇلار كۆپ كىگىز ئۆيلەردىن تەشكىل قىلىنغان بۇ ئاۋۇلدىكى بايىر نوياننىڭ ئىشىكىگە كېلىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ كۆزىگە ئىككى قەشقەرلىك يىگىتنىڭ ئوتۇن يېرىۋاتقانلىقى كۆرۈندى . نۇزۇگۇم تۆگىدىن چۈشۈشى بىلەنلا خودىدى دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن ئادەمدەك ئالىقىنى بىلەن ئاغزىنى يېپىپ ، بىر پەس جىم تۇرۇپ قالدى ، ئاندىن تېلىقىپ ، بوش ئاۋازدا :

— با··· با··· باقەم ؟ !— دەپ ۋارقىرىدى .

— قېنى ؟ !— دەپ سورىدى ئابدۇللا سىڭلىسىدىن . ئۇ شۇنداق دەپلا موڭغۇللارنىڭ ئىشىكى ئالدىدا ئىككى ئادەمنىڭ ئىشلەۋاتقانلىقىنى كۆردى ،— نۇزۇگۇم ، راست شۇمۇ نېمە ؟— ئەمدى ئابدۇللامۇ ئۆزلىرىدىن يىگىرمە - ئوتتۇز قەدەم نېرىدىكى ئىشلەۋاتقان يىگىتلەرگە سەپسېلىپ قارىغاندىن كېيىن قاتتىق ۋارقىرىدى ،— باقەم !

— نۇزۇگۇم !

هېلىقى ئىككى يىگىتتىن بىرى باقەم ئىدى . ئۇ ئۆزىنى قورشاپ تۇرغان موڭغۇللارنى ئىتتىرىپ ، ئالدىنى توسۇغانىغا قارىماستىن ، تۆگىدىن چۈشكەن نۇزۇگۇم بىلەن ئاكىسىنىڭ قېشىغا يېقىنلاشتى .

— هايات ئىكەنسىلەرغۇ ، قېرىنداشلىرىم . مەن سىلەرنىڭ كەينىڭلاردىن ئىزدەپ بارمىغان يېرىم قالمىدى . ئاخىر ئاقسۇ تېغىدىكى جەڭدە يارىدار بولۇپ ، مۇشۇ نويانغا سېتىلىدىم . بۇ يەرگە كەلگىنىمگە ئىككى - ئۈچ كۈن بولۇپ قالدى .

— باقەم !— نۇزۇگۇم ئېرىنى كۆرگەندىن كېيىن ئاغ-
زى گەپكە كەلمەي ئۆكسۈپ يىغلاۋاتاتتى . ئۇ ئېرىنى تەڭرە-
تاغنىڭ تەسكەي تەرىپىدىكى موڭغۇللار ئارىسىدا ئۇچراتقىنى-
غا بىر ئىشەنگۈسى كەلسە ، بىر ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى . ئۇ
ھاياتتا مۇشۇنداق تاسادىپىيلىقنىڭ بولۇشىنى ھەرگىز ئويلە-
مىغانىدى ،— سىزنىمۇ كۆرىدىغان كۈنلەر بولىدىكەن— ھە !
— ھوي مۇنۇ نېمە ۋەقە ؟— ئەر ـ ئايالنىڭ مۇنداق
ئۆچرىشىپ قېلىشىغا بايىر نويانمۇ ھەيران قالدى ،— قېنى ،
قوللارنى ئەكېتىڭلار .
خوجايىنىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان موڭغۇل خىزمەتچىلەر
باقەمنى نۇزۇگۇمغا يېقىن كەلتۈرمەي ئۇرۇپ قوغلاپ چەتكە
ئاچىقماقچى بولدى . ئەمما ئۇزۇندىن بېرى كۆرمىگەن ئېرە-
نى ئەمدى ئۇچراتقاندا ، ئۇنىڭغا تەلپۈنۈپ كېلىۋاتقان نۇزۇ-
گۇم ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالمىدى .
— باقەم ، بۇ يەنە نېمە تارتقۇلۇق ئىككىمىزگە ؟ چىرا-
يىڭىزنىمۇ كۆرۈشكىمۇ ئولگۈرەلمىدىمغۇ ؟
— مەن تىرىك تۇرۇپ سەنلەرگە نۇزۇگۇمنى خوتۇن
قىلدۇرمايمەن .
بايىر نويان چوڭ يۇلتۇزغا يارىدار پېتى ئەكەلگەن بۇ
سۇرگۈننى ھېچقاچان ئۆزىگە قارشى چىقىدۇ دەپ ئويلىمىغا-
نىدى . شۇڭا باشتا ئاسقاقلاپ كېلىۋاتقان باقىنى بىر ئۇرۇپلا
يېقىتىۋېتىمەنغۇ دېگەن ئويدا :
— سەن قەشقەرلىككە بۇ يەردە نېمە بار ؟ ماڭ ، ئىشىڭ-
نى قىل !— دەپ قول شىلتىدى . لېكىن كۈندە ئۆزىنىڭ
دېگەن گېپىنى يىرماي ۋەزىپىسىنى ئورۇنداپ كېلىۋاتقان
باقى بۇ قېتىم كەينىگە قايتىشنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭغا قارشى

ئېتىلدى .

تالاي جەڭلەرگە قاتنىشىپ ، بۇ تەۋەدە ئۆزىنىڭ باتۇرلۇ-قى بىلەن ئابرۇي - ئاتاقا ئىگە بولغان نويان كۈچىنى قېشىدىكى قەشقەرلىك جۇۋانغىمۇ كۆرسىتىپ قويماقچى بو-لۇپ ، ياش يىگىتنىڭ قولاق تۈۋىگە بىرنى ئۇردى ، ئۇ سەنتۈ-رۈلۈپ بېرىپ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . ئەمما ئۇ بايىر نويان ئىككىنچى قېتىم يېقىنلىغاندا چەبدەسلىك بىلەن ئۇنىڭ قور-سىقىغا تېپىۋەتتى .

— هاي ، مۇنۇ قولنى تۇتۇڭلار !— دەپ ۋارقىراشتى نويانىنى قورشاپ تۇرغان موڭغۇللار شۇ چاغدا . بايىر نويان يېڭىنى تۇرۇپ ئونتۇرىغا چۈشتى .

— ئۆزىڭىزگە پەخەس بولۇڭ ، قورقماڭ ، قېشىڭىزدا مەن بار !— دەپ ئابدۇللامۇ باقىغا يارەدەم بەرمەكچى بولۇپ ئالغا ئىنتىلىۋىدى ، لېكىن ئۇنى موڭغۇللار قويۇپ بەرمە-دى . ئابدۇللا باقىنىڭ تۆگىدەك نويانىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا تىرىك قالمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلەتتى . شۇڭلاشقىمۇ يىراقتا تۇرۇپ ، ئۇنىڭ قانداق ھەرىكەت قىلىشى كېرەكلە-كىنى جېكىمەكتە .

— ئاۋۇنى كارىكىراتماي ئاغزىنى بېسىڭلار !— نويانىنىڭ غەزەپلىك ئاۋازىنى ئاڭلىغان موڭغۇللار ئابدۇللانىڭ بېشىغا بىرنەچچە تاياق ئۇرۇۋەتتى .

— ئاكا ؟ !— بايانتىن بېرى نېمە قىلىشىنى بىلمەي جىم تۇرۇپ قالغان نۇزۇگۇم ئاكىسىنىڭ بېشىغا تاياق تېگىۋاتقا-نىنى كۆرۈپ چىدىماي ۋارقىرىۋەتتى .

ئايالىنىڭ قاتتىق چىققان ئۇنىنى ئاڭلىغان باقەم يۈگۈ-رۈپ كېلىپ ، نويانىنىڭ بېشىغا كەينى - كەينىدىن ئۇچ -

تۆتنى ئۇرۇۋەتتى . كەچكىچە ھاراق ئىچىپ كەيپ بولۇپ كەتكەن بايىر نويانىڭ بېشى گاڭگىراپ قالدى . لېكىن ئۇ-سىنى يىغقاندىن كېيىن باقمىنى تۆتۈۋېلىپ ، ئۇنى تۆنجۇقتۇ-رۇۋېتىشكە ئۇرۇندى . لېكىن باقىم نويانىڭ قولتۇقىغا كى-رىپ ، ئۇنى يەردىن كۆتۈرۈۋالدى ـدە ، ئەتراپتىكى موڭغۇل-لارنىڭ ۋارقىراشقانلىرىغا قارىماستىن موللاق ئاتقۇزۇپ تاش-لىدى . ئۆزىنىڭ ئېغىر بەستىنى ئاران كۆتۈرۈپ يۇرگەن بايىر نويان يەرگە خۇددى ئۆگزىدىن يىقىلغاندەك چۈشتى . پايپېتەك بولۇشقان موڭغۇللار نويانىڭ ئورنىدىن قوزغىلا-ماي قالغىنىنى كۆرۈپ ۋارقىرىشىپ كەتتى .

ئۇلار ئەمدى قوللىرىدىكى قامچىلىرى بىلەن باقمىنىڭ باش ـ كۆزىگە ئۇرۇشقا باشلىدى . بىرنەچچە ياش موڭغۇل ئۇنىڭ قولىنى كەينىگە قايرىپ باغلىدى .

— بۇنى بايىلا مۇشۇنداق قىلىش كېرەك ئىدى ،— دېدى يېشى چوڭىيىپ قالغان موڭغۇللاردىن بىرى .

موڭغۇللار بايىر نويانىڭ قولتۇقىدىن يۆلەشتۇرۇپ تۇرغۇزماقچى بولۇۋىدى ، ئۇ توۋلاپ ، يانقان يېرىدىن خېلى ۋاقىتقىچە قوزغىلالمىدى .

— ھاي ، باقى !— ئابدۇللانىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭ-لاندى .

— نۆزۈگۈم ··· مەن سىزنى ئىزدەپ تاپىمەن !— ئۇلاردىن يىراقلاۋاتقان باقمىنىڭ ئاۋازى ئۇزۇلۇپ ـ ئۈزۈ-لۈپ ئاڭلىنىپ تۇراتتى .

بايىر نويانىڭ نۆكەرلىرى ئۇلار ئۇچىنى ئۇچ ياققا ئايرىۋەتتى . موڭغۇل كېلىنچەكلىرى نۆزۈگۈمنى بايىر نو-يانىڭ كىگىز ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى ، ئابدۇللانى بولسا

ئۇنىڭدىن يىراق جايلاشقان مالچىلارغا باشلاپ ماڭدى . ئۇلار موڭغۇللارنىڭ باقەمنى قاياقتا ئەكەتكىنىنى بىلەلمەي قالدى .

— خوش ، ئاكا !— دېدى نۇزۇگۇم ئاخىرقى قېتىم ئاكىسىغا قايرىلىپ قاراپ ،— نەدە بولساقمۇ ئامان بولايلى . مېنىڭدىن ۋايىم قىلما . مەن ساڭا بەرگەن ۋەدەمنى ئورۇندىماي قويمايمەن . باقەمنى كۆرۈپ قالساڭ مېنىڭ ئۇنى تاقەتسىز كۈتىدىغانلىقىمنى ئېيتقىن .

— خوش ، سىڭلىم ! ئەزىز يۈرتلارغا بىزنىڭ بىرىمىز بولسىمۇ يېتىپ بارايلى . لېكىن خاپىچىلىققا چىدىماي ئۆلۈۋالغۇچى بولماڭ .

ئاكا ـ سىڭىل كۆز ـ ياش قىلىشىپ خوشلىشۋاتقاندا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى تولۇق چۈشەنمىگەن نويان :

— مۇنۇلار كۆپ سۆزلىشىپ كەتتىغۇ . ئاكىسىنى نېرىراق ئەكېتىڭلار ،— دېدى .

— قېرىنداشلارنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئايرىلمىقى قىيىن ـ دە ،— دېدى خىزمەتكارلاردىن بىرى .

— ئاكىسىنى كۆزدىن يوقاتساڭلار سىڭلىسىمۇ پەسلەيدۇ ، ئېرىنى مەن ئىككىنچى كۆرگۈچى بولماي ،— ئۇنى بوغۇلۇپ چىقىۋاتقان بايىر نويان تېخىچىلا يانقان يېرىدىن تۇرمىغانىدى .

نويانىنىڭ قەشقەرنىڭ ئەڭ گۈزەل چوكىنىنى ئەكەلگىنىنى ئاڭلىغان تونۇش ـ بىلىش ، ئەل ـ ئاغىنىلىرى كەينى ـ كەينىدىن كېلىشمەكتە . ئۇنىڭ ھەممە ۋاقىتتا مۇداق مەرد بولۇۋەرمەيدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدىغان تونۇشلىرى بۇگۈن ئۇنىڭ ئېرىكسىنى ئىچىپ ، سويغان مېلىنىڭ گۆشىنىمۇ تويغىچە يېيىشنى ئويلايتتى . نويانىنىڭ خوتۇنلىرى

بولسا ئېرىنىڭ غۇلجا بازىرىدىن سېتىۋالغان گۈزىلىنى كۆر-گەندىن كېيىن يۈرىكىدە قىزغىنىش ئوتلىرى كۆچىيىپ ، ماتەم تۇتقاندەك ھەسرەتلىنىپ ، ئۆز ھۈجرىلىرىغا كىرىپ كېتىشتى . ئېرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇستىلىرىگە ئۇستىلەپ خوتۇن ئەكەلگىنىگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرۈشۈۋاتقان خو-تۇنلار ئۇنىڭ يېقىلغىنىنى كۆرۈپ :

— خوتۇنغا تويمايدىغاندەك قىلىپ كېتىۋىدى ، مانا ئەم-دى ئۆزىنىڭ بېشىنى يېدى ،— دەپ كايىشاتتى .

باقى بىلەن ئېلىشقاندا ئومۇرتقىسى تاشقا تېگىپ يېقىل-غان بايىر نويان بولسا ، ھەر تەرەپتىن كېلىۋاتقان تونۇشلە-رىدىن ئۈيلىپ ، بېلىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدۈرمەي كۆچىگە زورلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ مېھمانلار بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

نۇزۇگۈمنى ئۆزى ئۈچۈن تەييارلانغان ئۆيگە باشلاپ كىرگەن ئايالار ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يۆتكەپ ، ئۇنى بايىر نويانىنىڭ ئاغىنە - بۇرادەرلىرىگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ياساڼ-دۇرۇۋاتاتتى .

ئىلگىرى موڭغۇللارنىڭ رەسىم - قائىدە ، ئۆرپ - ئادەت ، تۇرمۇش شارائىتى بىلەن تونۇشلۇقى يوق نۇزۇگۈمغا پۈتىغا كىيدۈرۈلگەن چەمى قېلىن ئۆتۈك ، ئىچكىرىنىڭ قارا تاۋارىدىن قولدا تەپچىپ تىككەن ئىككى يېڭى يىرىق ، ئۆرە ياقىلىق ئۇزۇن كۆڭلەك ، بېشىدىكى قىزىل مونچاق بېكە-تىلگەن قارا كىگىز قالپاق غەلىتىلا كۆرۈندى . ئەمدى ئۇ ئاكىسىغا بەرگەن ۋەدىسى بويىچە قانداق قىلىپ بولمىسۇن بۇ يەردىن ساق - سالامەت قېچىپ كېتىشنى ئويلاپ ، ئەترا-پىدا چۆرىدەپ يۈرگەن قىز - كېلىنچەكلەر ئالدىدا ئۆزىنى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۇتۇپ ، نويانىنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم سىياقىدا كۆرىنەتتىشكە تىرىشتى . بىر تۇرۇپ ئۇ مەن تەرسالىق قىلسام بۇلار ئاكام بىلەن باقەمنى تېخىمۇ قىينىشى مۇمكىن دەپ ئويلايتتى . ئۇ موڭغۇل كېلىنچەكلىرىنىڭ ئۆزىنى ئۆيدە خالىي قالدۇرۇپ چاپسانراق چىقىپ كېتىشىنى تىلەيتتى . بۇيەردە تاسادىپىي ئۇچراشقان باقەمۇ ئوي ـ خىياللىرىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتكەنىدى . لېكىن ئۆيگە چالۋاقاپ كىرىپ ـ چىقىۋاتقان موڭغۇللارنىڭ ھەربىرىتى توختايدىغاندەك ئەمەس . بۇلارنىڭ ئارىسىدىن قانداق قىلىپ قېچىپ چىقىشنى ئويلىغان نۇزۇگۈم :

— مەن ھېرىپ كەتتىم . نويان كىرگۈچە بىرئاز ھاردۇق ئېلىۋالاي ،— دېدى ئۇ بايىر نويانىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن غۇلجىدىن ئالدۇرغان كىيىملىرىنى كىيگەندىن كېيىن ،— مۇنۇلار ھازىرچە مەشەدە تۇرۇپ تۇرسۇن . قانچە قىلغان بىلەن ئۆز يۇرتۇمدىن كىيىپ كەلگەن نەرسىلەرغۇ .

يېڭى چۈشكەن كېلىنىنىڭ ئىلتىماسىنى رەت قىلغۇسى كەلمىگەن كېلىنچەكلەر كەينىگە داجىپ ، بىرىدىن كېيىن بىرى ئۆيدىن چىقىپ كېتىشتى ـ دە ، ئۆيدە نۇزۇگۈم يالغۇزلا قالدى . موڭغۇللار بولسا ئىشكىنىڭ ئالدىغىلا تىكىلىگەن كىگىز ئۆيدە يېڭى چۈشكەن كېلىنىنىڭ ھۆرمىتىگە توختىمايلا ئېرىكە ئىچىشىپ تاماشا قىلماقتا . بايىر نويان ئاغرىقىنى يوشۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئۆزەكىگە سوقۇشتۇرۇپ يۇرگەن تەكتۈشلىرىنىڭ ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ قەشقەر قىزىنى خوتۇنلۇققا ئەكەلگىنىگە مەستلىكى كېلىپ ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بارىنىڭ ھەممىسىنى تۆكمەكتە . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەتە تۆگە سويۇپ ، مۇشۇ ئەتراپتىكى خەقلەرگە چوڭ توي قىلىپ

بىر يەغانلىقىنى ئېيتىپ ماختانماقتا . ئۇ نۇزۇگۇمنىڭ قې-
شىغا باشقا ئەركەكلەرنى كىرگۈزمەي ، ئۇنى قىز - كېلىن-
چەكلەرنىڭ ئىختىيارىغا قالدۇرۇشنى ماقۇل كۆردى . بۇمۇ
قەشقەر قىزىنىڭ بايىر نوياندىن سورىغان بىرىنچى تىلىكى
ئىدى .

— قىزنى ئۆيگە ئەكېلىۋالدۇق . ئەمدى ئۇنىڭ بۇ تەرەپ-
تە بارار جايى ، قورۇسى يوق . ئۆزىنىڭمۇ ماڭا كۆڭلى چۈ-
شۈپ قالسا كېرەك . ئۇنىڭ قېشىمدىن نېرى كەتكۈسى كەل-
مەيدۇ ،— دەپ هاراقتا تويۇۋالغان نويان ئۆزى بىلەن ئولتۇ-
رۇپ تاماشا قىلىۋاتقان ئاغىنىلىرىگە ماختىنىپ قوياتتى .

ئۇ قىز - كېلىنچەكلەرگە نۇزۇگۇمغا ياخشى قاراش
هەققىدە جېكىپ قويغان بولسىمۇ ، ئەمما ئۇلارغا ئىشەنمەي
ئۆزىنى ئىككى موڭغۇلغا يۆلىتىپ ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ
چىقتى . نۇزۇگۇمنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلان-
غان ئوردۇندا ياستۇققا باش قويۇپ يانقىنىنى كۆرۈپ بەك
خۇشال بولدى . كېلىنچەكلەر ئۇنىڭغا نۇزۇگۇمنىڭ بىرئاز
هاردۇق ئېلىۋېلىش ئۈچۈن يانقىنىنى ئېيتقاندا ، كەينى -
كەينىدىن ئۇنىڭ قېشىغا كىرىۋېرىپ بىئارام قىلغۇسى كەل-
مەي ، ئاغىنىلىرىنىڭ يېنىغا چىقىپ كەتتى ۋە گۆش پىشۇ-
رۇپ ، خىزمەت قىلىپ يۈرگەن كېلىنچەكلەرگە نۇزۇگۇمغا
ئوبدان قاراش توغرۇلۇق يەنە بىر قېتىم جېكىلىدى .

نويانىنىڭ تاۋاردىن پېكتۇرگەن كۆڭلىكىنى كىيگىنى
بىلەن ئۆزىنىڭ كىيىملىرىنى تاشلىماي ، ياغلىققا تۈگۈشكە
باشلىغان نۇزۇگۇم ئۇنىڭ ئىچىدىكى خەنجىرىنى قولىغا ئال-
غاندا تېنىگە كۈچ كىرگەندەك بولدى . كۆز ئالدىغا باقەم
بىلەن نىكاھ قىلغان كۈن كېلىپ ، ئۇنىڭغا سادىق بولىدىغان-

www.uyghurkitap.com

تۆتۈپ ، نويانىنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم سىياقىدا كۆرسەتىشكە تىرىشتى . بىر تۈرۈپ ئۇ مەن تەرسالىق قىلسام ، بۇلار ئاكام بىلەن باقمىنى تېخىمۇ قىينىشى مۇمكىن دەپ ئويلايتتى . ئۇ موڭغۇل كىلىنچەكلىرىنىڭ ئۆزىنى ئۆيدە خالىي قالدۇرۇپ چاپسانراق چىقىپ كېتىشىنى تىلەيتتى . بۇيەردە تاسادىپىي ئۇچراشقان باقمىمۇ ئوي ـ خىياللىرىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتكەنىدى . لېكىن ئۆيگە چالۇاقاپ كىرىپ ـ چىقىۋاتقان موڭغۇللارنىڭ ھەركىتى توختايدىغاندەك ئەمەس . بۇلارنىڭ ئارىسىدىن قانداق قىلىپ قېچىپ چىقىشنى ئويلىغان نۇزۇگۈم :

— مەن ھېرىپ كەتتىم . نويان كىرگۈچە بىرئاز ھاردۇق ئېلىۋالاي ،— دېدى ئۇ بايىر نويانىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن غۇلجىدىن ئالدۇرغان كىيىملىرىنى كىيگەندىن كېيىن ،— مۇنۇلار ھازىرچە مەشەدە تۇرۇپ تۇرسۇن . قانچە قىلغان بىلەن ئۆز يۇرتۇمدىن كىيىپ كەلگەن نەرسىلەرغۇ .

يېڭى چۈشكەن كىلىنىنىڭ ئىلتىماسىنى رەت قىلغۇسى كەلمىگەن كىلىنچەكلەر كەينىگە داجىپ ، بىرىدىن كېيىن بىرى ئۆيدىن چىقىپ كېتىشتى ـ دە ، ئۆيدە نۇزۇگۈم يالغۇزلا قالدى . موڭغۇللار بولسا ئىشكىنىڭ ئالدىغىلا تىكىلىگەن كىگىز ئۆيدە يېڭى چۈشكەن كىلىنىنىڭ ھۆرمىتىگە تۇختىماي ئېركە ئىچىشىپ تاماشا قىلماقتا . بايىر نويان ئاغرىقىنى يوشۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئۆزەكىگە سوقۇشتۇرۇپ يۇرگەن تەكتۈشلىرىنىڭ ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ قەشقەر قىزىنى خوتۇنلۇققا ئەكەلگىنىگە مەستلىكى كىلىپ ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بارىنىڭ ھەممىسىنى تۆكمەكتە . ئۇنىڭ ئۇستىگە ئەتە تۆگە سويۇپ ، مۇشۇ ئەتراپتىكى خەلقەرگە چوڭ توي قىلىپ

بولسا ئېرىنىڭ غۇلجا بازىرىدىن سېتىۋالغان گۈزىلىنى كۆر-گەندىن كېيىن يۈرىكىدە قىزغىنىش ئوتلىرى كۆچىيىپ ، ماتەم تۇتقاندەك ھەسرەتلىنىپ ، ئۆز ھۈجرىلىرىغا كىرىپ كېتىشتى . ئېرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇستىلىرىگە ئۇستىلەپ خوتۇن ئەكەلگىنىگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرۈشۈۋاتقان خو-تۇنلار ئۇنىڭ يېقىلغىنىنى كۆرۈپ :

— خوتۇنغا تويمايدىغاندەك قىلىپ كېتىۋېدى ، مانا ئەم-دى ئۆزىنىڭ بېشىنى يېدى ،— دەپ كايىشاتتى .

باقى بىلەن ئېلىشقاندا ئومۇرتقىسى تاشقا تېگىپ يېقىل-غان بايىر نويان بولسا ، ھەر تەرەپتىن كېلىۋاتقان تونۇشلە-رىدىن ئۈيلىپ ، بېلىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدۈرمەي كۆچىگە زورلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ مېھمانلار بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

نۇزۇگۈمنى ئۆزى ئۈچۈن تەييارلانغان ئۆيگە باشلاپ كىرگەن ئايالار ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يۆتكەپ ، ئۇنى بايىر نويانىنىڭ ئاغىنە - بۇرادەرلىرىگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ياساڼ-دۇرۇۋاتاتتى .

ئىلگىرى موڭغۇللارنىڭ رەسىم - قائىدە ، ئۆرپ - ئادەت ، تۈرمۇش شارائىتى بىلەن تونۇشلۇقى يوق نۇزۇگۈمغا پۈتىغا كىيدۈرۈلگەن چەمى قېلىن ئۆتۈك ، ئىچكىرىنىڭ قارا تاۋارىدىن قولدا تەپچىپ تىككەن ئىككى يېڭى يىرىق ، ئۆرە ياقىلىق ئۇزۇن كۆڭلەك ، بېشىدىكى قىزىل مونچاق بېكە-تىلگەن قارا كىگىز قالپاق غەلىتىلا كۆرۈندى . ئەمدى ئۇ ئاكىسىغا بەرگەن ۋەدىسى بويىچە قانداق قىلىپ بولمىسۇن بۇ يەردىن ساق - سالامەت قېچىپ كېتىشنى ئويلاپ ، ئەترا-پىدا چۆرىدەپ يۈرگەن قىز - كېلىنچەكلەر ئالدىدا ئۆزىنى

www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭدىن يىراق جايلاشقان مالچىلارغا باشلاپ ماڭدى. ئۇلار موڭغۇللارنىڭ باقمىنى قاياقتا ئەكەتكىنىنى بىلەلمەي قالدى.

— خوش، ئاكا!— دېدى نۇزۇگۈم ئاخىرقى قېتىم ئاكىسىغا قايرىلىپ قاراپ،— نەدە بولساقمۇ ئامان بولايلى. مېنىڭدىن ۋايىم قىلما. مەن ساڭا بەرگەن ۋەدەمنى ئورۇندىمايمەن. باقمىنى كۆرۈپ قالساڭ مېنىڭ ئۈنى تاقەتسىز كۈتمىغانلىقىمنى ئېيتقىن.

— خوش، سىڭلىم! ئەزىز يۈرتلارغا بىزنىڭ بىرىمىز بولسىمۇ يېتىپ بارايلى. لېكىن خاپىچىلىقتا چىدىماي ئۆلۈۋالغۇچى بولماڭ.

ئاكا ـ سىڭىل كۆز ـ ياش قىلىشىپ خوشلىشۋاتقاندا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى تولۇق چۈشەنمىگەن نويان:

— مۇنۇلار كۆپ سۆزلىشىپ كەتتىغۇ. ئاكىسىنى نېرىراق ئەكېتىڭلار،— دېدى.

— قېرىنداشلارنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئايرىلمىقى قىيىن ـ دە،— دېدى خىزمەتكارلاردىن بىرى.

— ئاكىسىنى كۆزدىن يوقاتساڭلار سىڭلىسىمۇ پەسلەيدۇ، ئېرىنى مەن ئىككىنچى كۆرگۈچى بولماي،— ئۇنى بوغۇلۇپ چىقىۋاتقان بايىر نويان تېخىچىلا يانقان يېرىدىن تۇرمىغاندى.

نويانىنىڭ قەشقەرنىڭ ئەڭ گۈزەل چوكىنىنى ئەكەلگەنلىكى ئاڭلىغان تونۇش ـ بىلىش، ئەل ـ ئاغىنىلىرى كەينى ـ كەينىدىن كېلىشمەكتە. ئۇنىڭ ھەممە ۋاقىتتا مۇداق مەرد بولۇۋەرمەيدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدىغان تونۇشلىرى بۇگۈن ئۇنىڭ ئېركىسىنى ئىچىپ، سويغان مېلىنىڭ گۆشىنىمۇ تويغىچە يېيىشنى ئويلايتتى. نويانىنىڭ خوتۇنلىرى

تۆتنى ئۇرۇۋەتتى . كەچكىچە ھاراق ئىچىپ كەيپ بولۇپ كەتكەن بايىر نويانىڭ بېشى گاڭگىراپ قالدى . لېكىن ئۇ-سىنى يىغقاندىن كېيىن باقەمنى تۆتۈۋېلىپ ، ئۇنى تۇنجۇقتۇ-رۇۋېتىشكە ئۇرۇندى . لېكىن باقەم نويانىڭ قولتۇقىغا كىر-ىپ ، ئۇنى يەردىن كۆتۈرۈۋالدى ـدە ، ئەتراپتىكى موڭغۇل-لارنىڭ ۋارقىراشقانلىرىغا قارىماستىن موللاق ئاتقۇزۇپ تاش-لىدى . ئۆزىنىڭ ئېغىر بەستىنى ئاران كۆتۈرۈپ يۇرگەن بايىر نويان يەرگە خۇددى ئۆگزىدىن يىقىلغاندەك چۈشتى . پايپېتەك بولۇشقان موڭغۇللار نويانىڭ ئورنىدىن قوزغىلا-ماي قالغىنىنى كۆرۈپ ۋارقىرىشىپ كەتتى .

ئۇلار ئەمدى قوللىرىدىكى قامچىلىرى بىلەن باقەمنىڭ باش ـ كۆزىگە ئۇرۇشقا باشلىدى . بىرنەچچە ياش موڭغۇل ئۇنىڭ قولىنى كەينىگە قايرىپ باغلىدى .

— بۇنى بايىلا مۇشۇنداق قىلىش كېرەك ئىدى ،— دېدى يېشى چوڭىيىپ قالغان موڭغۇللاردىن بىرى .

موڭغۇللار بايىر نويانىڭ قولتۇقىدىن يۆلەشتۇرۇپ تۇرغۇزماقچى بولۇۋىدى ، ئۇ توۋلاپ ، يانقان يېرىدىن خېلى ۋاقىتتىچە قوزغىلالمىدى .

— ھاي ، باقى !— ئابدۇللانىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭ-لاندى .

— نۇزۇگۇم ... مەن سىزنى ئىزدەپ تاپىمەن !— ئۇلاردىن يىراقلاۋاتقان باقەمنىڭ ئاۋازى ئۇزۇلۇپ ـ ئۇزۇ-لۇپ ئاڭلىنىپ تۇراتتى .

بايىر نويانىڭ نۆكەرلىرى ئۇلار ئۇچىنى ئۇچ ياقتا ئايرىۋەتتى . موڭغۇل كېلىنچەكلىرى نۇزۇگۇمنى بايىر نو-يانىڭ كىگىز ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى ، ئابدۇللانى بولسا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئېتىلدى .

تالاي جەڭلەرگە قاتنىشىپ ، بۇ تەۋەدە ئۆزىنىڭ باتۇرلۇ-قى بىلەن ئابرۇي - ئاتاققا ئېگە بولغان نويان كۈچىنى قېشىدىكى قەشقەرلىك جۈۋانغىمۇ كۆرسىتىپ قويماقچى بو-لۇپ ، ياش يىگىتنىڭ قولاق تۈۋىگە بىرنى ئۇردى ، ئۇ سەنتۈ-رۈلۈپ بېرىپ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . ئەمما ئۇ بايىر نويان ئىككىنچى قېتىم يېقىنلىغاندا چەبدەسلىك بىلەن ئۇنىڭ قور-سىقىغا تېپىۋەتتى .

— هاي ، مۇنۇ قۇلنى تۇتۇڭلار !— دەپ ۋارقىراشتى نويانىنى قورشاپ تۇرغان موڭغۇللار شۇ چاغدا . بايىر نويان يېڭىنى تۇرۇپ ئوتتۇرىغا چۈشتى .

— ئۆزىڭىزگە پەخەس بولۇڭ ، قورقماڭ ، قېشىڭىزدا مەن بار !— دەپ ئابدۇللامۇ باقىغا يارىدەم بەرمەكچى بولۇپ ئالغا ئىنتىلىۋىدى ، لېكىن ئۇنى موڭغۇللار قويۇپ بەرمە-دى . ئابدۇللا باقىنىڭ تۆگىدەك نويانىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا تىرىك قالمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلەتتى . شۇڭلاشقىمۇ يىراقتا تۇرۇپ ، ئۇنىڭ قانداق ھەرىكەت قىلىشى كېرەكلە-كىنى جېكىمەكتە .

— ئاۋۇنى كارىكىراتماي ئاغزىنى بېسىڭلار !— نويانىنىڭ غەزەپلىك ئاۋازىنى ئاڭلىغان موڭغۇللار ئابدۇللانىڭ بېشىغا بىرنەچچە تاياق ئۇرۇۋەتتى .

— ئاكا ؟ !— بايا تىن بېرى نېمە قىلىشىنى بىلمەي جىم تۇرۇپ قالغان نۇزۇگۇم ئاكىسىنىڭ بېشىغا تاياق تېگىۋاتقا-نىنى كۆرۈپ چىدىماي ۋارقىرىۋەتتى .

ئايالىنىڭ قاتتىق چىققان ئۇنىنى ئاڭلىغان باقىم يۈگۈ-رۈپ كېلىپ ، نويانىنىڭ بېشىغا كەينى - كەينىدىن ئۇچ -

تۆتنى ئۇرۇۋەتتى . كەچكىچە ھاراق ئىچىپ كەيپ بولۇپ كەتكەن بايىر نويانىڭ بېشى گاڭگىراپ قالدى . لېكىن ئۇ-سىنى يىغقاندىن كېيىن باقەمنى تۆتۈۋېلىپ ، ئۇنى تۇنجۇقتۇ-رۇۋېتىشكە ئۇرۇندى . لېكىن باقەم نويانىڭ قولتۇقىغا كى-رىپ ، ئۇنى يەردىن كۆتۈرۈۋالدى ـدە ، ئەتراپتىكى موڭغۇل-لارنىڭ ۋارقىراشقانلىرىغا قارىماستىن موللاق ئاتقۇزۇپ تاش-لىدى . ئۆزىنىڭ ئېغىر بەستىنى ئاران كۆتۈرۈپ يۇرگەن بايىر نويان يەرگە خودىدى ئۆگزىدىن يىقىلغاندەك چۈشتى . پايپېتەك بولۇشقان موڭغۇللار نويانىڭ ئورنىدىن قوزغىلا-ماي قالغىنىنى كۆرۈپ ۋارقىرىشىپ كەتتى .

ئۇلار ئەمدى قوللىرىدىكى قامچىلىرى بىلەن باقەمنىڭ باش ـ كۆزىگە ئۇرۇشقا باشلىدى . بىرنەچچە ياش موڭغۇل ئۇنىڭ قولىنى كەينىگە قايرىپ باغلىدى .

— بۇنى بايىلا مۇشۇنداق قىلىش كېرەك ئىدى ،— دېدى يېشى چوڭىيىپ قالغان موڭغۇللاردىن بىرى .

موڭغۇللار بايىر نويانىڭ قولتۇقىدىن يۆلەشتۇرۇپ تۇرغۇزماقچى بولۇۋىدى ، ئۇ توۋلاپ ، يانقان پېرىدىن خېلى ۋاقىتقىچە قوزغىلالمىدى .

— ھاي ، باقى !— ئابدۇللانىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭ-لاندى .

— نۇزۇگۇم ... مەن سىزنى ئىزدەپ تاپىمەن !— ئۇلاردىن يىراقلاۋاتقان باقەمنىڭ ئاۋازى ئۇزۇلۇپ ـ ئۇزۇ-لۇپ ئاڭلىنىپ تۇراتتى .

بايىر نويانىڭ نۆكەرلىرى ئۇلار ئۇچىنى ئۇچ ياقتا ئايرىۋەتتى . موڭغۇل كېلىنچەكلىرى نۇزۇگۇمنى بايىر نو-يانىڭ كىگىز ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى ، ئابدۇللانى بولسا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭدىن يىراق جايلاشقان مالچىلارغا باشلاپ ماڭدى . ئۇلار موڭغۇللارنىڭ باقەمنى قاياقتا ئەكەتكىنىنى بىلەلمەي قالدى .

— خوش ، ئاكا !— دېدى نۇزۇگۇم ئاخىرقى قېتىم ئاكىسىغا قايرىلىپ قاراپ ،— نەدە بولساقمۇ ئامان بولايلى . مېنىڭدىن ۋايىم قىلما . مەن ساڭا بەرگەن ۋەدەمنى ئورۇندىماي قويمايمەن . باقەمنى كۆرۈپ قالساڭ مېنىڭ ئۇنى تاقەتسىز كۈتىدىغانلىقىمنى ئېيتقىن .

— خوش ، سىڭلىم ! ئەزىز يۈرتلارغا بىزنىڭ بىرىمىز بولسىمۇ يېتىپ بارايلى . لېكىن خاپىچىلىققا چىدىماي ئۆلۈۋالغۇچى بولماڭ .

ئاكا ـ سىڭىل كۆز ـ ياش قىلىشىپ خوشلىشۋاتقاندا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى تولۇق چۈشەنمىگەن نويان :

— مۇنۇلار كۆپ سۆزلىشىپ كەتتىغۇ . ئاكىسىنى نېرى راق ئەكېتىڭلار ،— دېدى .

— قېرىنداشلارنىڭ بىر ـ بىرىدىن ئايرىلمىقى قىيىن ـ دە ،— دېدى خىزمەتكارلاردىن بىرى .

— ئاكىسىنى كۆزدىن يوقاتساڭلار سىڭلىسىمۇ پەسلەيدۇ ، ئېرىنى مەن ئىككىنچى كۆرگۈچى بولماي ،— ئۇنى بوغۇلۇپ چىقىۋاتقان بايىر نويان تېخىچىلا يانقان يېرىدىن تۇرمىغانىدى .

نويانىنىڭ قەشقەرنىڭ ئەڭ گۈزەل چوكىنىنى ئەكەلگەنلىكى ئائىلىغان تونۇش ـ بىلىش ، ئەل ـ ئاغىنىلىرى كەينى ـ كەينىدىن كېلىشمەكتە . ئۇنىڭ ھەممە ۋاقىتتا مۇداق مەرد بولۇۋەرمەيدىغانلىقىنى ياخشى بىلىدىغان تونۇشلىرى بۇگۈن ئۇنىڭ ئېركىسىنى ئىچىپ ، سويغان مېلىنىڭ گۆشىنىمۇ تويغىچە يېيىشنى ئويلايتتى . نويانىنىڭ خوتۇنلىرى

بولسا ئېرىنىڭ غۇلجا بازىرىدىن سېتىۋالغان گۈزىلىنى كۆر-
گەندىن كېيىن يۈرىكىدە قىزغىنىش ئوتلىرى كۈچەيىپ ،
ماتەم تۇتقاندەك ھەسرەتلىنىپ ، ئۆز ھۈجرىلىرىغا كىرىپ
كېتىشتى . ئېرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇستىلىرىگە ئۇستىلەپ
خوتۇن ئەكەلگىنىگە قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرۈشۈۋاتقان خو-
تۇنلار ئۇنىڭ يېقىلغىنىنى كۆرۈپ :

— خوتۇنغا تويمايدىغاندەك قىلىپ كېتىۋىدى ، مانا ئەم-
دى ئۆزىنىڭ بېشىنى يېدى ،— دەپ كايىشاتتى .

باقى بىلەن ئېلىشقاندا ئومۇرتقىسى تاشقا تېگىپ يېقىل-
غان بايىر نويان بولسا ، ھەر تەرەپتىن كېلىۋاتقان تونۇشلە-
رىدىن ئۈيلىپ ، بېلىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدۈرمەي
كۈچىگە زورلاپ ئورنىدىن تۇرۇپ مېھمانلار بىلەن ئۆيگە
كىرىپ كەتتى .

نۇزۇگۈمنى ئۆزى ئۈچۈن تەييارلانغان ئۆيگە باشلاپ
كىرگەن ئاياللار ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يۆتكەپ ، ئۇنى بايىر
نويانىنىڭ ئاغىنە - بۇرادەرلىرىگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ياساڼ-
دۇرۇۋاتاتتى .

ئىلگىرى موڭغۇللارنىڭ رەسىم - قائىدە ، ئۆرپ -
ئادەت ، تۇرمۇش شارائىتى بىلەن تونۇشلۇقى يوق نۇزۇگۈمغا
پۈتىغا كىيدۈرۈلگەن چەمى قېلىن ئۆتۈك ، ئىچكىرىنىڭ قارا
تاۋارىدىن قولدا تەپچىپ تىككەن ئىككى يېڭى يىرىق ، ئۆرە
ياقىلىق ئۇزۇن كۆڭلەك ، بېشىدىكى قىزىل مونچاق بېكە-
تىلگەن قارا كىگىز قالپاق غەلىتىلا كۆرۈندى . ئەمدى ئۇ
ئاكىسىغا بەرگەن ۋەدىسى بويىچە قانداق قىلىپ بولمىسۇن
بۇ يەردىن ساق - سالامەت قېچىپ كېتىشنى ئويلاپ ، ئەترا-
پىدا چۆرىدەپ يۈرگەن قىز - كېلىنچەكلەر ئالدىدا ئۆزىنى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۇتۇپ ، نويانىنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم سىياقىدا كۆرسەتمىشكە تىرىشتى . بىر تۇرۇپ ئۇ مەن تەرسالىق قىلسام بۇلار ئاكام بىلەن باقەمنى تېخىمۇ قىينىشى مۇمكىن دەپ ئويلايتتى . ئۇ موڭغۇل كىلىنچەكلىرىنىڭ ئۆزىنى ئۆيدە خالىي قالدۇرۇپ چاپسانراق چىقىپ كېتىشىنى تىلەيتتى . بۇيەردە تاسادىپىي ئۇچراشقان باقەمنۇ ئوي - خىيالىلىرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتكەندى . لېكىن ئۆيگە چالۋاقاپ كىرىپ - چىقىۋاتقان موڭغۇللارنىڭ ھەربىرىتى توختايدىغاندەك ئەمەس . بۇلارنىڭ ئارىسىدىن قانداق قىلىپ قېچىپ چىقىشنى ئويلىغان نۇزۇگۈم :

— مەن ھېرىپ كەتتىم . نويان كىرگۈچە بىرئاز ھاردۇق ئېلىۋالاي ،— دېدى ئۇ بايىر نويانىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن غۇلجىدىن ئالدۇرغان كىيىملىرىنى كىيگەندىن كېيىن ،— مۇنۇلار ھازىرچە مەشەدە تۇرۇپ تۇرسۇن . قانچە قىلغان بىلەن ئۆز يۇرتۇمدىن كىيىپ كەلگەن نەرسىلەرغۇ .

يېڭى چۈشكەن كىلىنىنىڭ ئىلتىماسىنى رەت قىلغۇسى كەلمىگەن كىلىنچەكلەر كەينىگە داجىپ ، بىرىدىن كېيىن بىرى ئۆيدىن چىقىپ كېتىشتى - دە ، ئۆيدە نۇزۇگۈم يالغۇزلا قالدى . موڭغۇللار بولسا ئىشكىنىڭ ئالدىغىلا تىكىلىگەن كىگىز ئۆيدە يېڭى چۈشكەن كىلىنىنىڭ ھۆرمىتىگە توختىماي ئىركە ئىچىشىپ تاماشا قىلماقتا . بايىر نويان ئاغرىقىنى يوشۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئۇزەكىگە سوقۇشتۇرۇپ يۇرگەن تەكتۇشلىرىنىڭ ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ قەشقەر قىزىنى خوتۇنلۇققا ئەكەلگىنىگە مەستلىكى كىلىپ ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بارىنىڭ ھەممىسىنى تۆكمەكتە . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەتە تۆگە سويۇپ ، مۇشۇ ئەتراپتىكى خەلقەرگە چوڭ توي قىلىپ

بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ماختانماقتا . ئۇ نۇزۇگۇمنىڭ قېشىغا باشقا ئەركەكلەرنى كىرگۈزمەي ، ئۇنى قىز - كېلىنچەكلەرنىڭ ئىختىيارىغا قالدۇرۇشنى ماقۇل كۆردى . بۇمۇ قەشقەر قىزىنىڭ بايىر نوياندىن سورىغان بىردىنبىر تىلىكى ئىدى .

— قىزنى ئۆيگە ئەكېلىۋالدۇق . ئەمدى ئۇنىڭ بۇ تەرەپتە بارار جايى ، قورۇسى يوق . ئۆزىنىڭمۇ ماڭا كۆڭلى چۈشۈپ قالسا كېرەك . ئۇنىڭ قېشىمدىن نېرى كەتكۈسى كەلمەيدۇ ،— دەپ هاراقتا تويۇۋالغان نويان ئۆزى بىلەن ئولتۇرۇپ تاماشا قىلىۋاتقان ئاغىنىلىرىگە ماختىنىپ قوياتتى .

ئۇ قىز - كېلىنچەكلەرگە نۇزۇگۇمغا ياخشى قاراش هەققىدە جېكىپ قويغان بولسىمۇ ، ئەمما ئۇلارغا ئىشەنمەي ئۆزىنى ئىككى موڭغۇلغا يۆلىتىپ ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ چىقتى . نۇزۇگۇمنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان ئورۇندا ياستۇققا باش قويۇپ ياتقىنىنى كۆرۈپ بەك خۇشال بولدى . كېلىنچەكلەر ئۇنىڭغا نۇزۇگۇمنىڭ بىرئاز هاردۇق ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ياتقىنىنى ئېيتقاندا ، كەينى - كەينىدىن ئۇنىڭ قېشىغا كىرىۋېرىپ بىئارام قىلغۇسى كەلمەي ، ئاغىنىلىرىنىڭ يېنىغا چىقىپ كەتتى ۋە گۆش پىشۇرۇپ ، خىزمەت قىلىپ يۈرگەن كېلىنچەكلەرگە نۇزۇگۇمغا ئوبدان قاراش توغرۇلۇق يەنە بىر قېتىم جېكىلىدى .

نوياننىڭ تاۋاردىن چىكتۈرگەن كۆڭلىكىنى كىيگىنى بىلەن ئۆزىنىڭ كىيىملىرىنى تاشلىماي ، ياغلىققا تۈگۈشكە باشلىغان نۇزۇگۇم ئۇنىڭ ئىچىدىكى خەنجىرىنى قولىغا ئالغاندا تېنىگە كۈچ كىرگەندەك بولدى . كۆز ئالدىغا باقمىم بىلەن نىكاھ قىلغان كۈن كېلىپ ، ئۇنىڭغا سادىق بولىدىغان

لىقى ھەققىدە دېگەن سۆزلىرىنى ، ئىچكەن قەسەملىرىنى ئەسلىدى . ئەمدى ئۇنىڭغا تالادا باقىم ھەرقاچان چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندەكلا سېزىلەتتى .

ئۇ بىر پەس نېمە قىلسام بولىدىكىن دېگەندەك خىيال سۈرۈپ ئولتۇردى ـ دە ، ئاندىن يەنە كۆڭلىكىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالغان خەنجىرىنى مەھكەم تۈتتى . ئويلاپ باقسا ئۇنىڭ- دىن باشقا قېشىدا ھەمراھ بولغۇدەك ھېچنېمە يوق ئىكەن . ئۇ مۇشۇ خەنجەر بىلەن نوياننى ئۆلتۈرۈپ ، ئاندىن ئۆنى ئۆزىگە سېلىشنى ماقۇل كۆردى . بەزىدە ئۇ نوياننى ئۆلتۈر- گىنىم بىلەن ئاكامنىڭ ھەم باقەمنىڭ تەقدىرى قانداق بولـ- دۇ ، دەپ ئۇلارنىڭ ھاياتىنىمۇ كۆز ئالدىغا كەلتۈردى .

ئۆي ئىچى جىمجىت . خىزمەت قىلىپ يۈرگەن كېلىنـ- چەكلەر بايا چىقىپ كەتكەنچە قايتىپ كىرمىدى . كېچىمۇ خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالدى . ئارىلاپ ـ ئارىلاپ بايىر نوياننىڭ مەست بولغانلارغا قوشۇلۇپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالاتتى . نۇزۇگۈم ئۇنىڭ تېزرەك ئۆيگە كىرىشـ- نى كۈتەتتى . نېمىلا بولسا بىراقلا كۆرەي دەيتتى . نېمە ئۈچۈندۇر قىسماق كۆزلۈك نويان نۇزۇگۈمنى ئۇنتۇپ قالـ- غاندەك جىمىپ كەتتى . بىر چاغدا خىزمەت قىلىپ يۈرگەن كېلىنچەكلەردىن بىرى ئىشكىتىن بېشىنى تىقىپ سىنچىلاپ قارىدى ـ دە ، نۇزۇگۈمنىڭ چىمىلدىق ئىچىدە ياتقىنىنى كۆرۈپ ، كۆڭلى خاتىرجەم بولغاندەك ، ئىشكىنى قىيا ئېـ- چىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . «ئەمدى نويان كىرىدىغان ئوخـ- شايدۇ»دەپ ئويلىغان نۇزۇگۈم خەنجىرىنى تېخىمۇ چىڭ تۈتۈپ ، ئۆزىنى ئۆلۈمگە تەييارلاپ ، ئىچىدە ئايەت ئوقۇدى .

بىر نەرسىنى كۈتكەنسېرى ۋاقىت دېگەن شۇنچە ئاستا

ئۆتەمدۇ ياكى راستتىنلا ئۇزاق ۋاقىت بولدىمۇ ، نويان تېخى-چىلا كىرمەيۋاتاتتى . تالادىكى كىشىلەرنىڭ چالۋاقاپ ۋارقى-راشلىرى ئازىيىپ قالغاندى . نۇزۇگۇم تاقەتسىزلىنىشكە باشلىدى . «ئويلىغان ئويلىرىم ئەمەلگە ئاشارمۇ ؟ !» دەيتتى ئىچىدە . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيىنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى .

ئۆينىڭ ئىشكى بايىقى خىزمەتكار كېلىنچەك قىيا ئې-چىپ قويغان پېتى تۇراتتى . نۇزۇگۇم پۇتىنىڭ ئۇچىدا ئاستا مېڭىپ ، ئىشىك قېشىغا باردى - دە ، تاشقىرىدا نېمە بولۇ-ۋاتقانلىقىنى بىلمەكچى بولۇپ تىڭشىدى . يېقىن ئەتراپتا ئا-دەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى ، بىرەر تىۋىشمۇ ئاڭلانمايتتى . ئۇ ئىشكىنى تېخىمۇ كەڭرەك ئېچىپ تالاغا قارىۋىدى ، چەت-تىكى كىگىز ئۆيدىلا چىراغ يېنىق تۇراتتى . نويان شۇ يەردە بولسا كېرەك . كىگىز ئۆينىڭ ئىچىدىكى كەيپ بولغان ئا-دەملەر بىرىنىڭ سۆزىنى بىرى ئاڭلىماي ۋارقىرىشىپ ، ئۆز-ئارا نېمىنىدۇر تالىشاتتى . نۇزۇگۇم كەينىگە يېنىپ ، ئۆيى-نىڭ ئوتتۇرىسىدا سەل ئويلىنىپ تۇردى - دە ، بۇلۇڭدىكى بوپسىنى ئېلىپ ئىشىك يېنىغا باردى . تالادا ئادەم يوق ئوخشايدۇ ، كۆرۈنمەيدۇ . ئۇ ئىشكىنى چوڭراق ئېچىپ تاش-قىرىغا چىقتى .

تالا ئىنتايىن قاراڭغۇ ئىدى . نۇزۇگۇم ھە دېگەندە ھېچ-نېمىنى كۆرەلمەي تۇرۇپ قالدى . پەقەت كۆزى قاراڭغۇغا سەل ئۆگەنگەندىن كېيىنلا قۇرانىڭ بىر چېتىدە كۆشەپ يانقان ئوچ - تۆت تۆگىنى كۆردى . دەسلەپتە ئۇ بۇلارنى ئۆرە تۇرغان ئادەملەر ئوخشايدۇ دەپ ، نېمە قىلارىنى بىلمەي ، قورقۇپ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالدى ، ئۇلارنىڭ ئادەم

www.uyghurkitap.com

ئەمەس تۆگە ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىنلا كۆڭلى ئورنىغا چۈشتى . نۇزۇگۈم كىچىك چاغلىرىدا تۆگىلەردىن قورقاتتى . هازىر بولسا بۇ تۆگىلەر ئەڭ يېقىن ئادەملىرىدەك كۆرۈنۈپ ، ئۇلارنىڭ ئىككى ئۆركىشىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئولتۇرۇۋالسىلا موڭغۇللاردىن قۇتۇلۇپ كېتىدىغاندەك سېزىلەتتى . ئۇ بايىلا ئۆلۈپ كېتىشكە رازى بولغان ، ئەمدى بولسا بۇ يەردىن ساق ـ سالامەت قۇتۇلۇپ هايات كەچۈرۈشكە ئىنتىلمەكتە . ئۇ ئۆچۈرىسىگە سەپسېلىپ قارىغاندىن كېيىن ئىتتىك كېلىپ تۆگىلەرنىڭ ئارىسىدا ئولتۇرۇۋالدى . ئۇ-نىڭغا كۆشەپ ياتقان بۇ تۆگىلەر ئۆزىنى قوغداپ قالىدىغان قورغاندەك كۆرۈندى . لېكىن ئۇ تۆگىلەرنىڭ ئارىسىدىمۇ ئۇزاق تۇرۇشقا بولمايدىغانلىقىنى هېس قىلىپ ، بۇ يەردىن تېزرەك كېتىشنى ، ئىلاجى بولسا ئاكىسىنى ۋە باقەمنى تېپىپ ، بىللە قېچىشنى ئويلىدى . لېكىن ئۇلارنىڭ نەگە كەتكىنىنى ، قايسى مالچىنىڭ ئاۋۇلىغا ئەۋەتىلگەنلىكىنى بىلەمەيتتى . ئۇلار نەدىكىن ؟ تۆگىلەر ئارىسىدا ئولتۇرغان نۇزۇگۈم يەنە بىر قېتىم ئەتراپىغا زەن سېلىپ قاراپ هېچ نەرسىنى كۆرمىدى . ئالدىدىكى تاغلارنىڭ ئېگىز چوققىلىرى ئاقارغاندەك قىلىدۇ . ئۇ قېچىپ كېتىشنى ئويلاپ سىرتقا چىققىنى بىلەن نەگە مېڭىشنى بىلمەيتتى .

نۇزۇگۈمغا تۆگىلەرنىڭ ئارىلىرىدىن قانداقتۇر بىر نەرسە يېقىنلاپ كېلىۋاتقاندەك سېزىلدى . «ئاپلا ، تۇتۇلۇپ قالىدىغان بولدۇم ـ دە» دېگەن ئويغا كەلدى ئۇ ئانىسىدىن بىتەلەي تۇغۇلغىنىغا پۇشايمان قىلىپ . ئۇنىڭ پۈتلىرى ئۆزىچىلا تىترەپ ، ئۆگە ـ ئۆگىسى بوشىشىپ ، تېنىدە جان يوقتەك بىلىنىدى . ئەمدى قاچقىنى بىلەنمۇ بەربىر تۇتۇلۇپ

قالمىدىغىنىنى چۈشەندى ـ دە : «مۇشۇ يەردە جىم ئولتۇرۇۋېـ
رەي ، نېمە قىلىپ يۈرىسەن دېسە ، تالاغا چىقىۋىدىم دەرـ
مەن» دېگەن ئويغا كېلىپ ، كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىنى يېيىپ
ئولتۇرۇۋالدى . ئاڭغىچە تۆگىلەرنىڭ ئارىلىرىدىن كېلىۋاتـ
قان بايىقى نەرسە نۇزۇگۇمغا يېقىنراق كېلىپ زوڭزىيىپ
ئولتۇردى . ئەجەبا ! نۇزۇگۇم قاتتىقراق نەپەس ئېلىشتىن
قورقۇپ ، كىيىملىرى ئورالغان بوپسىنى مەيدىسىگە چىڭـ
راق باستى . ئەگەر قولىدىكى بوپسى بولمىغاندا بىر نەرسە
دەپ قۇتۇلۇپ كەتكىلى بولاتتى ، ئەمما ئۇنى ھازىر بىر يەرگە
يوشۇرۇشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى .

بايىقى نەرسىمۇ گەپ ـ سۆز قىلماستىن جىم ئولتۇراتـ
تى . «مېنىڭ پېيىمگە چۈشكەن كىمدۇر ؟ ئۇلار مېنىڭ
قاچىدىغىنىمنى سېزىپ ، كەينىمگە پايلاقچى سېلىپ قويـ
غانىكەن ـ دە ؟ بىراق ئۇ نېمىشقا ئورنىدىن قوزغالمايدۇ؟
ياكى بۇمۇ ماڭا ئوخشاش قېچىپ چىققان بىر مۇساپىر ئەمەسـ
تۇ ، يا بولمىسا بۇ باقەممىدۇ ؟ » دېگەنگە ئوخشاش ھەرخىل
ئويلارغا بېرىلگەن نۇزۇگۇم بېشىنى قىمىرلاتماي ، كۆزىنىڭ
قۇيرۇقىدا ئۆزىگە قاتار كېلىپ ، زوڭزىيىپ ئولتۇرغان بايـ
قى نەرسىگە سەپسېلىپ قارىغاندىن كېيىن ، «خۇدايا شۈكـ
رى» دەپ ، شۈكرى ـ سانا قىلدى . چۈنكى بايىاتىن بېرى
ئۇنىڭ ئارامسىز بۇزغان بايىقى نەرسە ئادەم ئەمەس ، مۇشۇ
ئەتراپتىكى ئىتلارنىڭ بىرى ئىكەن .

نۇزۇگۇمنىڭ يۈرىكى ئورنىغا چۈشۈپ ، پۈت ـ قولىغا
قايتىدىن جان كىرگەندەك بولدى . ئەمما يېنىدا زوڭزىيىپ
ئولتۇرغان تايىنچىدەك يوغان ئىت تېخىچىلا ئورنىدىن قوزـ
غالماي ، خۇددى قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك تۇراتتى . ئەگەر

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

نۇزۇگۈم ئورنىدىن قوزغالسا شۇ ھامان ئۇ ئىت ئېتىلىپ كېلىپ چىشلەيدىغاندەكلا قىلاتتى . شۇنىڭ بىلەن نۇزۇگۈمدا يەنە بىر تەشۋىش پەيدا بولدى . لېكىن بۇيەردە ئۇزاق ئولتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس . ھاراق ئىچتى ، ناخشا ئېيتىپ تاماشا قىلىۋاتقان موڭغۇللارنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى پەسىيىپ ، ئويۇن - تاماشىسى ئاخىرلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى .

نۇزۇگۈم بار كۈچىنى يىغىپ ئورنىدىن قوزغالدى . شۇ چاغدا ئۇ يېنىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرغان ئىتنى ئېسىلامدىكىن دېۋىدى ، ئېسىلماي كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭدى . نۇزۇگۈم بۇنى كۆرۈپ مېڭىشنى ئىتتىكلەتتى .

ئىتمۇ نۇزۇگۈمنىڭ كەينىدىن قالماي چوڭ يولغا چىقتى . ئەمدى چالۋاقىغان ئادەملەرنىڭ ۋاڭ - چۈڭى ئورنىغا ھەربىر كىگىز ئۆينىڭ ئالدىدا ياتقان ئىتلارنىڭ ھاۋشىپ قاۋاشلىرى كۆپەيدى . نۇزۇگۈمدا بۇ كاساپەتلەر موڭغۇللارنى ئويغىتىۋەتمىسە بولاتتىغۇ دېگەن ئەندىشە پەيدا بولدى .

بايىر نويانىنىڭ ئاۋۇلىدىن نۇزۇگۈمنى ئەگىشىپ چىقان يوغان ئىت يا ھاۋشىماستىن ، يا ئىگىسىنىڭ ئۆيى ئالدىدا قالماستىن بېشىنى ساڭگىلىتىپ كېلىۋاتاتتى . دەسلەپتە بۇ مېنى پايلاپ يۈرگەن نەرسە ئەمەستۇر دەپ ئەندىشە قىلغان نۇزۇگۈم ئۇنى قوغلىۋېتەي دەپ ئويلىدى ، بىراق ئۇنىڭ ئۆزىگە ئېتىلىشىدىن قورقتى . ئاۋۇللاردىكى ئىتلارمۇ شۇنىڭغا يارىشا ھاۋشىپ ، مۇشۇنىڭغا يارىشا ئەگىشىپ كېلەتتى ـدە ، بىر پەستىن كېيىن قېپقالاتتى . بەزى ئاۋۇللارنىڭ ئىتلىرى ئۆزلىرىنىڭ بۇ ۋەقەدىن خەۋەردار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەندەك بىر - ئىككى قېتىم ھاۋشىپ قويۇپلا جىم بولاتتى . بەزىلىرى بولسا خوددى بۇ چوكاننى ئاستىغا ھېسىپ

تالىۋېتىدىغاندەك يۈگۈرۈپ كېلەتتى ـ دە ، ئەمما كەينىدىن ھاۋۇشىپ چىققان باشقا ئىتلارنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ ، قۇيرۇقىنى ئىككى پۇتىنىڭ ئارىلىقىغا قىسىپ تېزلا قايتىپ كېتەتتى . نۇزۇگۇم مۇنداق چاغلاردا ئىتلار مېنى تالىۋېتىدىغان بولدى دەپ ، ياغلىقى بىلەن بېشىنى پۈركەپ ئولتۇرۇۋالاتتى . ئۆزىنى ئەگىشىپ ، كەينىدىن ئالدىرىماي كېلىۋاتقان يوغان ئىتنىڭ ھېچ نەرسە بىلەن كارى يوق ئىدى .

بايانسىز بېرى كەينى ـ كەينىدىن يۈگۈرۈشۈپ چىققان ئىتلار بىرئاز ھاۋۇشىپ توختاپ قالغاندا ، نۇزۇگۇممۇ بايىر نوياننىڭ ئاۋۇلىدىن خېلى يىراقلاپ ، ئۆمۈر بويى قايتىپ چىقمايدىغان قاراڭغۇلۇققا كىرىپ كەتكەندەك بولدى . ئۇ بىرى قوغلاپ كېلىۋاتمايدىغاندۇ دېگەندەك ، پات ـ پات ئەترا-پىغا قاراپ قويساتتى . لېكىن ئۆزىدىن ئون بەش قەدەم نېرىدا كېلىۋاتقان ئىتنىڭ باشقا ھېچنېمىنى كۆرمەيتتى . ئۇ ئالدىدىكى يول بىلەن مېڭىۋەرسە كەينىدىن قوغلاپ چىقىدىغان نوياننىڭ نۆكەرلىرىگە تېزلا تۇتۇلۇپ قالىدىغىنىنى ئويلاپ ، قېلىن ئوت ـ چۆپ ئۆسكەن يولسىز دالاغا بۇرۇلدى . قۇرۇپ كەتكەن قورايلارنىڭ شاخلىرى پاچىقىنى سىزىپ ئېچىشتۇرماقتا . ئەمما ئۇ موڭغۇللار قوغلاپ چىققۇچە يىراقراق بېرىپ يوشۇرۇناي دەپ ، پۇتلىرىنىڭ ئېچىشىپ تۇرغىنىغا پەرۋا قىلماي يۈگۈرمەكتە . بەزىدە تۇلۇمچاشقانلارنىڭ ئىنى ئالدىغا دۆۋىلەنگەن توپا ـ چالمىلارغا پۇتلىشىپ ياكى ئۇزۇن كۆكلەكنىڭ ئېتىكىنىسى دەسسۈپلىپ يىقىلىپ چۈشەتتى ـ دە ، يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ ئالغا قاراپ يۈگۈرەيتتى .

بىر چاغدا موڭغۇللارنىڭ ئاۋۇلىنى بېشىغا كىيىپ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . ئۇلار نۇزۇگۇمنىڭ قېچىپ كەتـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى

كىننى ئەمدىلا سەزگەنىدى . ئۇلارنىڭ ۋاڭ - چۇڭ قىلىپ ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى ، ئاتلارنىڭ تۇياقلىرىدىن چىققان دۈپ كۇرلەشلەر قۇلىقىغا يەتكەندە ، نۇۋۇگۈم ئۆزىنىڭ قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى ، ئۇلارنىڭ نەدىن بولسىمۇ ئۆزىنى تېپىۋېلىپ جازالايدىغانلىقىنى سېزىپ روھسىزلانغاندەك بولدى ۋە «كاشكى بۇ كاساپەتلەر بەش - ئون چاقىرىمدەك ئۇزاپ كەتكەن چېغىمدا بىلگەن بولسىچۇ» دەپمۇ ئويلىدى .

ئېھتىمال ، تاشلىق يولدا چېپىپ كېتىپ بارغان ئاتلارنىڭ تۇياق تۈشى تاغ تەرەپتىن ئاڭلانغىنىغا قارىغاندا بايىر نويان نۇزۇگۈمنى شۇ ياقتا قاچتى دەپ ئويلىسا كېرەك ، بۇنىڭدىن كۆڭلى كېچىككىنە بولسىمۇ خاتىرجەم بولغان نۇزۇگۈم ئالدىغا قاراپ قەدەم تاشلىدى . شۇ چاغدا ئۇ بىرنەچچە ئاتلىق ئادەمنىڭ چوڭ يول بىلەن تۆۋەنلەپ كېلىۋاتقانلىقىنى بايقىدى . نۇزۇگۈمنىڭ يۈرىكى قايتىدىن قاتتىق سوقۇپ ، تەشۋىش - ئەندىشىسى تېخىمۇ كۈچەيدى . ئۇ قاراڭغۇدا ئۆزىنى ھېچكىم كۆرمىگەنلىكىنى ھېس قىلسىمۇ ، بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ، بىرئاز يەرگىچە ئېڭىشىپ ماڭدى - دە ، ئاندىن توغرا كەلگەن چوڭقۇرراق بىر يەرگە چۈشۈپ ئولتۇردى . ئۆزىنىڭ ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ دەم ئېلىۋاتقىنىغا قارىماستىن خۇداغا ، ئەرۋاھلارغا سېغىنىپ ، ئۆزىنى ئىزدەپ يۈرگەن موڭغۇللاردىن ئامان - ئېسەن ساقلاپ قېلىشنى تىلەپ ، مۇناجات قىلىشقا ، قۇرئان ئايەتلىرىنى ئوقۇشقا باشلىدى .

بىر چاغدا ئۇنىڭ كۆزى ئۆزىدىن ئۈچ - تۆت قەدەم نېرىدا ئولتۇرغان يوغان ئىتقا چۈشتى . خۇدا ئۇردى دېگەن مۇشۇ ئوخشايدۇ . ئۇ ئۆزىنىڭ نەگە مۆكۈنۈۋالغىنىنى كۆرستىدىغان نىشانغا ئوخشاش زوڭزىيىپ ئولتۇرغان بۇ ئىتنى

قانداق قىلسام تۆۋەن چۆكۈرۈپ ياتقۇزارمەن دەپ ھەلەك ئىدى . چوڭ يولدا كېلىۋاتقان نوياننىڭ نۆكەرلىرى بۇنى كۆرسە دەرھال ئاتلىرىنىڭ تىزگىنىنى مۇشۇ تەرەپكە بۇرايدۇ . قانداق قىلىش كېرەك ؟ ئۇ ئىتقا تاش ئېتىپ قوغلىۋېتەيمىكىن دەپمۇ ئويلىدى . ئەمما ئۇ دەرھال ئۆزىگە قارشى ئېتىلىشى مۇمكىن . قوغلىۋەتمەي دېسە ئۆزى تۇتۇلۇپ قالدۇ . ئۇ ئىتقا قاراپ : «كەت ، كەت» دەپ ۋارقىراپ باقتى . ئەمما قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ ئولتۇرغان ئىت ئورنىدىن قوزغىلار ئەمەس . موڭغۇللار بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى . «كەت ، كەت ، دېدىمغۇ ، كەت ، بولمىسا يات» دېدى نۆزۈگۈم .

يۆگىلىرى پاچىيىپ كەتكەن ئىت بېشىنى بۇراپ ، نۆزۈگۈمغا بىر قاراپ قويدى ـ دە ، خۇددى ھېچنېمە سەزمىگەندەك ئىلگىرىكى پېتىچە ئولتۇرۇۋەردى . ھە دەپ ئۆيدىن چىققاندا تۇم قاراڭغۇ كۆرۈنگەن دالادا ئەمدى ھەممە نەرسە ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

«ھەي ، بۆرىباس !— دەپ چاقىردى نۆزۈگۈم ئىتىنىڭ ئېتىنى بىلمىسمۇ ئۇنىڭغا ئۆزىچە ئات قويۇپ» بېرى كەل ، بېرى كېلە ،— ئۇ قولىنى ئىتقا سوزدى .

بايانتىن بېرى بىر ئورۇندا قىمىر قىلماي زوڭزىيىپ ئولتۇرغان ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ ، چوڭقۇر ئازگالدا ئولتۇرغان ئايالغا بىر پەس قاراپ قويۇپ ، ئاندىن بىر ـ ئىككى قەدەم يېقىنلىدى ؛ نۆزۈگۈم ئىتىنىڭ ئۆزىگە قاراپ ماڭغىنىنى كۆرۈپ خۇش بولۇپ قالدى .

«كەل ، سادىغاڭ كېتەي ، ئەڭ بولمىغاندا بايىر نوياننىڭ ئادەملىرى ئۆتۈپ كەتكۈچە بولسىمۇ قېشىمغا كېلىپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ياتقىن . ئۆزۈڭمىغۇ گەپ ئۇقمىدىغان كۆرۈنسەن ، ماھىم ماھ ! »

ئۇ ئىتتەك بېرىدىغان بىرەر نەرسە تاپالماي ، يەردىن قولىغا داڭگال ئېلىپ چاقىردى . بۆرىباس راستتىنلا يەيدىغان نەرسە بېرىۋاتىدۇ دېدىمۇ ، ئۇزۇن قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ ئورنىدىن قوزغالدى ـ دە ، ئالدىغا بىر ـ ئىككى چاماپ ، يەنە توختاپ ، ئاندىن ئىتتەك كېلىپ قىزىنىڭ ئالقىنىدىكى داڭگالنى پۇرىدى . نۇزۇگۇم قولۇمنى ئىت چىشلىۋالمىغىدى دەپ قورقتى . ياق ، چىشلىمىدى ، ئەكسىچە يەنە قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ ئەركىلىدى . بۇنى كۆرۈپ نۇزۇگۇمنىڭ كۆڭلى ئورنىغا چۈشتى .

تاشلىق يولدا ئات چېپىپ كېلىۋاتقان بايىرنىڭ ئادەملىرى قاراڭغۇ كېچىدە غىل ـ پال كۆرۈنۈپ بارغانسېرى يېقىنلاشماقتا . نۇزۇگۇم ئۇلارنىڭ يېقىنلاپ قالغىنىنى سېزىپ : «ياتقىنا ، سادىغاڭ كېتەي ، ياتقىنا . مۇنۇلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن مېنى تالىساڭمۇ مەيلى ، ھازىر بىرئاز بولسىمۇ ياتقىنا » دەپ ئىتنىڭ بوينىنى تۆۋەن باستى . ھەقىقەتەنلا بۇ ئىت ئادەم قورققۇدەك يوغان بولغىنى بىلەن ئەمما ياۋاش ئىكەن . ئۇ خۇددى نۇزۇگۇمنىڭ ئېيتقانلىرىنى چۈشەنگەندەك ، ئالدى ئىككى پۇتىنى پۈكۈپ ، بېشىنى ئۇنىڭ تىزىغا قويۇپ ياتتى .

«ئادەملەرگە قارىغاندا ، ھايۋان بولساڭمۇ سەن ياخشىكەنسەن » دېدى نۇزۇگۇم چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ ۋە ئىتنىڭ بېشىنى مەيدىسىگە بېسىپ .

بۇ چاغدا چوڭ يولدا كېلىۋاتقان موڭغۇللار ئۇدۇلىغا يېقىنلاپ قالغانىدى . نۇزۇگۇم ئەمدى بۇ ئىت ئىگىلىرىنى

كۆرۈپ ، ھاۋشىپ كەتمىسە بولاتتى دەپ ئەندىشە قىلدى .

ئاتلىرىنى قامچىلاپ ، ئۆزئارا دۆڭ پاراڭ سېلىشىپ كېلىۋاتقان بايرىنىڭ ئادەملىرى ئۇلارنىڭ ئۇدۇلىدىن ئىتتىك ئۆتۈپ كەتتى ، شۇ چاغدا نۇزۇگۈم ئىتنىڭ بېشىنى مەھكەم قۇچاقلىغان پېتى كۆزىنى يۇمۇپ جىممىدە بولۇپ قالدى . بىراق ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندە ، خۇددى چوغ تۇتۇۋالغان ئادەمدەك بېشىنى دەس كۆتۈرۈپ ئۆزىنى ئىتتىن چەتكە تارتتى . ئۇ پەقەت شۇ چاغدىلا ئۆزى ئىلگىرى - كېيىن تونۇمايدىغان ئىتنى قورقماي قۇچاقلاپ ياتقىنىدىن چۆچۈپ كەتتى . ئىت بولسا ئۇنىڭ بىلەن كونا تونۇشتەك بېشىنى ئىككى پۇتىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ياتاتتى .

ئالدى - كەينىگە قارىماستىن چوڭ يول بىلەن تۆۋەن تەرەپكە كەتكەن موڭغۇللار ئاتلىرىنىڭ تۇياق تىۋىشى ئۆچۈشىگە ئەتراپ يەنە جىم بولۇپ قالدى . نۇزۇگۈم ئۇلاردىن راست قۇتۇلغاندىمەنمۇ دېگەندەك ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭماقچى بولۇۋىدى ، بىر چاغدا تۆت ئاتلىق كەتكەن يولى بىلەن كەينىگە قايتتى . نۇزۇگۈم يەنە ئىتنى دۈمبىسىدىن بېسىپ چۆقۇرغا يانقۇزدى - دە ، ئۆزىمۇ يېنىچە يانپاشلىدى . موڭغۇللار تەرلەپ كەتكەن ئاتلىرىنى سوۋۇتۇپ يۈرگەندەك ئاستا ، ئالدىرىماي كېلىۋاتاتتى . ئۇلار ، ئېھتىمالىم ، بايىر نويان خوتۇنلۇقلا ئەكەلگەن ئۇيغۇر قىزىنى تاغ تەرەپكە كەتتى دەپ ئويلىسا كېرەك ، شۇڭا ئىلگىرىكىدەك ئەتراپقا قارىمۇ قويماي‌تتى .

موڭغۇللار ئۆتۈپ كەتكەندە ئاز - تولا قۇتۇلدۇم دەپ ئويلىغان نۇزۇگۈم ئۆزىنى مۇرىسىدىن ئېغىر يۇكنى ئېلىپ تاشلىغاندەك ھېس قىلدى . ئۇ يېنىدىكى ئىتنىڭ ئۇزۇن

ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

يۇڭلىرىنى قوللىرى بىلەن سىيپاپ :

«ئادەملەرنىڭ ‹خوتۇن جاپا ، ئىت ۋاپا › دېگىنىمۇ راست ئوخشايدۇ . ئەمدى ئورنىمىزدىن تۇرساقمۇ بولىدۇ» دېدى ئىتتىقا قاراپ . ئۇ پۇتۇن كېچىدە ئىتتىن بولسىمۇ ھەمراھ تېپىۋالغىنىغا بەك خۇش بولدى .

«سەنمۇ ماڭا ئوخشاش مۇساپىر ئوخشىمامسەن ، بولمىسا ياخشى ماكانىڭنى تاشلاپ ، مېنىڭ كەينىمدە ساڭا نېمە بار دەيسەن . بايا سېنى قال دېسەممۇ قالمىدىڭ . قېنى ئەمىسە ئىككىيلەن بىر ـ بىرىمىزگە ھەمراھ بولۇپ ، يولغا چىقايلى . ياراتقان ئىگەمنىڭ بىزگە ئاتىغان رىزقى ـ ياخشىلىقلىرى باردۇر ، مەن سېنى بۇنىڭدىن كېيىنمۇ بۆرىباس دەپ ئاتاي . ئۆزۈڭمۇ بۆرىنى ھېسۋالغۇدەكلا يوغان ئىكەنسەن .»

ئىتمۇ ئۇنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى ئۇققاندەك ئورنىدىن تۇرۇپ ئەگەشتى . ئۇلار ئويمان ـ دۆڭ يەرلەرنى پاناھلاپ يولنى داۋاملاشتۇردى . نۇزۇگۇم موڭغۇللاردىن قېچىپ قۇتۇلۇشنى ئويلىغان بىلەن ، ئەمما نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرۇشنى ۋە نېمە قىلىشنى ئويلىمىغانىدى . ھازىر بولسا ئۇلاردىن قۇتۇلۇپ ، يولغا چىققاندىلا ئەتراپنى مۆلچەرلەپ ، نەگە بېرىشنى بىلمەي ، يەنە سەل تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى .

«ماڭا قارىغاندا سەن بۇ ئەتراپنىڭ يەر شارائىتىنى ياخشى بىلىشىڭ مۇمكىن ، بۆرىباس ،قاياققا ماڭسىز ، يول باشلىغىنا ؟» دېدى نۇزۇگۇم قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ تۇرغان ئىتتىقا قاراپ . ئىتمۇ خۇددى قاياققا ماڭساق بولىدىكىن دېگەندەك ، بېشىنى كۆتۈرۈپ ، تۇمشۇقى بىلەن ئۆچۈرىنى پۇراپ كۆرگەندىن كېيىن ، نۇزۇگۇمنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ تۆ-

ۋەنلەپ ماڭدى .

«دەسلەپ ئاكام بىلەن باقەمنى تاپساق بولاتتى ، بۆرە-
جاس . ئۇلارنى تاشلاپ يۈرتۇمغا قانداق قايتىمەن . سەن ئۇ-
لارنى موڭغۇللارنىڭ نەگە ئەۋەتكىنىنى بىلمەمسەن ؟ »

V

نۇزۇگۈم چوڭ يولغا چىققاندا خىياللىرىنى يىغقاندەك ئەتراپقا زەن سېلىپ قارىدى . تۇنىڭ تىنچلىقىنى بۇزۇپ قەيەردىندۇر بىر يەرلەردە ئىتلارنىڭ چۆچۈگەندەك ھاۋشىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالمىسا ، ئايدالا ئومۇمەن جىمجىت . كۈز پەسلى باشلىنىپ قالغاچقىمۇ ھاۋا سالقىن تارتىپ قالغانىدى . تاغ تەرەپتىن سوقۇۋاتقان شامال بارغانسېرى كۈچەيىپ ئا-
دەمنىڭ تەنلىرىنى شۇركۈندۈرەتتى . بايا قان قىزىقىدا بايىر-
نىڭ ئادەملىرىدىن تېزرەك يىراق كېتىشكە ئالدىراپ ، تەش-
ۋىش - ئەندىشە ئىچىدە قالغاندا بەدەنلىرى ئىسسىپ كەتكەن نۇزۇگۈم ئەمدى بىرئاز خاتىرجەم بولۇۋىدى ، تەرى قېتىپ مۇزلاشقا باشلىدى . ئۇ قولىدىكى تۇگۈننى مەيدىسىگە مەھكەم بېسىپ ، تىترەك ئولاشقان بەدىنىنى ئىسىتماقتا . قاراڭغۇ كېچىدە سۇزۇك ئاسماندىكى يۇلتۇزلارمۇ پارقىراپ ئالاھىدە يورۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . تۇن قاراڭغۇسىغا كۆزى ئۆگىنىپ قالغان نۇزۇگۈم يۇقىرى تەرەپتىكى چوققىسى ئاقىرىپ تۇر-
غان تاغقىمۇ ، تۆۋەن تەرەپتىكى چەكسىز تۇزلەڭلىككىمۇ ئۇ-
زاق قارىدى . تەۋەككۈل قىلىپ مېڭىۋېرەي دېسە ئاكىسى بىلەن باقەمگە قىيمايتتى . بىراق ئاكىسىنىڭ : «مەن توغرا-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

سىدا ئويلىماي ، ئۆزىڭىزنى چاپسانراق قۇتۇلدۇرۇشىڭ غېمىنى قىلىڭ ، بولمىسا بالىلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى موڭغۇل بولىدۇ » دېگەن سۆزلىرىنى ئەسكە ئالسا ، ھېچنېمىنى ئويلىمايلا مېڭىپ كەتكۈسى بار . بۇ يەردە ئۇزاق تۇرۇش خەتەرلىك . چاپسانراق كەتمىسە بىرئاز ۋاقتتىن كېيىن تاڭ ئېتىپ ، ئۆزىمۇ مۇنۇ ئوچۇقچىلىقتا كۆزگە چېلىقىپ قېلىشى مۇمكىن . شۇڭا قانداق قىلىپ بولسىمۇ بىر يەرگە يوشۇرۇنۇپ ئولگۇرۇشى كېرەك .

ئۇ ماڭغىنى بىلەن بارار يېرىنى ئېنىق بىلمىگەنلىكىتىن ، تېنەپ يۇرۇپ يەنە موڭغوللارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالارمەنمۇ دەپ قورقاتتى . نۇزۇگۇم پەس تەرەپتە قارىيىپ تۇرغان موڭغۇل ئاۋۇلىغا ياخشىراق سەپسېلىپ قاراپ ، ئۇنىڭ چېتىدىكى كىگىز ئۆيلەرنى كۆردى . نۇزۇگۇمنىڭ بېشىغا ، نېمىشقىدۇر ، ئاكامنى شۇ ياقتا ئەكەتكەندەك قىلىۋىدى دېگەن ئوي كەلدى ـ دە ، كۆڭلىدە ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىش ئىستىكى ئويغاندى . ئەمما ئېرى باقمىنى بولسا قاياقتا ئەكەتكىنىنى كۆرگىنى يوق .

ئاكىسى بىلەن بىللە كەتسە ياخشى بولاتتى . ئىككى ئادەم دېگەن ئىككى ئادەم ـ دە . ئۇلار بىللە بولغان بولسا باقمىنى تېپىۋېلىشمۇ ئاسان ئىدى . ئەمما ئاكىسىنىڭ قاتار تۇرغان بۇ ئۆيلەرنىڭ قايسىسىدا ئىكەنلىكىنى كىم بىلسۇن ؟

نۇزۇگۇم تەۋەككۇل قىلىپ شۇ تەرەپكە بېرىش نىيىتىگە كەلدى ـ دە ، مالچىلار ئاۋۇلىغا قاراپ يول ئالدى . بۆرىباسمۇ كەينىدىن قالماي كەلمەكتە .

ئۇلار ئاۋۇل چېتىگە يېقىنلاشقاندا سەزگۈر ئىتلار ھاۋشىپ كەتتى . نۇزۇگۇم بۆرىباسنى قۇچاقلاپ يامغۇر سۈيىدىن

يار ئېلىپ كەتكەن ئازگالغا يوشۇرۇنۇۋالدى . بۇ يەردىن مالچىلار ئاۋۇلىدىكى ھەممە نەرسىنى كۆرۈش مۇمكىن ئىدى .

شۇ چاغدا بايا يۇقىرىلاپ كەتكەن تۆت ئاتلىق موڭغۇل ئىتتىلارنىڭ ئۆز تۈكلىرىنى يېگۈدەك ھاۋشىغىنىغا قارىماستىن ئات چاپتۇرۇپ كەلدى ـدە ، بىردەمنىڭ ئىچىدىلا ئۇيقۇدىكى مالچىلارنى ئويۇر - تويۇر قىلىۋەتتى . «نۇيان ھەممىنى ئويۇر - تويۇر قىلىۋەتكەن ئوخشىمامدۇ ،— دەپ ئويلىدى نۇزۇگۇم ،— ئۇلار مېنى مۇشۇ مالچىلارنىڭ ئۆيىگە يوشۇرۇنۇۋالدى دېسە كېرەك . »

بايىقى ئاتلىق كەلگەنلەر مالچىلارنىڭ ئۆيىگە قانداق ئالدىراش كىرگەن بولسا ، سىرتقا شۇنداق ئالدىراش قايتىپ چىقتى . ئۇلار بىلەن تەڭلا ئۆيدىكى باشقا ئادەملەرمۇ يىغا - زار ئارىلاش ۋارقىرىشىپ تالاغا چىقتى .

بىر چاغدا قورۇنىڭ چېتىدە ياتقان ئېگىز بويلۇق بىر ئادەمنىڭ ئىككىسى - ئۈچ نۆكەر ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ كەلدى - دە ، ئۇنىڭ باش - كۆزىگە قامچا بىلەن ئۇرۇپ ، ۋارقىراپ تىللاشقا باشلىدى :

— سىڭلىڭنىڭ نەگە كەتكىنىنى ئېيتامسەن ، يوقمۇ ؟...

نۇزۇگۇم ئۇيغۇرچە ئېيتىلغان سۆزلەرنى ئاڭلىشى بىلەنلا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرماقچى بولۇپ يەنە ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . نۆكەرلەرنىڭ ئالدىغا سېلىپ ھەيدەپ كەلگىنى نۇزۇگۇمنىڭ ئاكىسى ئىدى . «ئاكام ، جېنىم ئاكام ، ئۆزۈڭنىڭ تارتقۇلۇقۇڭ ئازدەك ، ئەمدى مېنىڭ جاپايىمنى تارتىدىغان بولدۇڭ . » ئۇ ۋارقىرىۋەتمەي دەپ ئاغزىنى ئالقىنى بىلەن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مەھكەم بېسىپ يېپىۋالدى . ئىككى كۆزىدىن بولسا تارام ـ تارام ياش ئاقاتتى .

— ئەگەر راستىنى ئېيتمايدىغان بولساڭ بوينۇڭنى چۈجىنىڭ بوينىنى ئۈزگەندەك ئۈزۈپ تاشلايمىز .

موڭغۇللار ئابدۇللانىڭ دۈمبىسىگە قامچە بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى . نۇزۇگۈمنىڭ تېنى سىرقىراپ ئاغرىپ كەتتى . ئۇ بىرنەچچە قېتىم ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ ، ئاكىسىنى ئۇرۇۋاتقان دۈشمەنلەرگە : «زادى سەنلەرگە مەن كىرەك بولسام مانا مەن ، مېنى سەنلەر بۆلۈپ يېيىشسەڭمۇ يېيىش . لېكىن ئاكامغا قول تەگكۈزگۈچى بولما ! » دەپ ۋارقىراقچى بولدى ـ دە ، لېكىن يەنە ئاكىسىنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى ئەسلەپ توختاپ قالدى . ئۇ يېنىدىكى ئىتنىڭ ئۈزۈن يۇڭلىرىنى مەھكەم سىقىمداپ تۇتقان ھالدا چىشىنى چىشىغا قويۇپ ئولتۇردى . ئىتمۇ قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ قوي قورۇسى تەرەپتە يۈز بېرىۋاتقان تەرەپكە قاراپ ياتاتتى . ئۇ ئابدۇللانىڭ بەدىنىگە قامچا ئۇرۇلغاندا ، ۋارقىرىۋېتىشكە ئاران تۇرغان نۇزۇگۈمنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەنگەندەك بولاتتى .

— سىڭلىڭنىڭ نەگە قاچقىنىنى ئېيتمىساڭ مانا ئەمىسە ساڭا ،— دەپ ئۇراتتى نويانىنىڭ ئادەملىرى .

— نۇزۇگۈم مەن بىلەن ئەمەس سىلەر بىلەن قالدىغۇ . ئۇنىڭ قەيەرگە كەتكىنىنى مەن نەدىن بىلەي ؟— دەپ ۋارقىرىدى ئابدۇللا . يوغان قورساق موڭغۇل ئابدۇللانىڭ باش ـ كۆزىگە ئۇرۇشقا باشلىغاندا نۇزۇگۈم چىدىيالماي قالدى . ئۇ ئالىقىنى بىلەن كۆزىنى مەھكەم ئېتىپ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلگەندە ، بۆرىباس ئۇنى يوگۈرىدىكەن دەپ قالـ

دىمۇ ئازگالدىن بۇرۇنراق سەكرەپ چىقتى ـ دە ، موڭغۇل-
لارغا قاراپ ئېتىلدى . نۇزۇگۇم ئىتلار توغرۇلۇق ھەرخىل
گەپلەرنى ئاڭلىغانۇ ، ئەمما ئۆزىنى تونۇمايدىغان ئىتنى مۇذ-
داق قىلىدۇ دەپ ئويلىمىغان . ئۇ ئىلگىرى ـ كېيىن كۆرۈپ
باقمىغان بۇ ئىتنىڭ ھەرىكىتىنى باشقىلارغا ئېيتىپ بەرسىمۇ
ھېچكىم ئىشەنمەيتتى . مۇنداق ۋەقەلەر پەقەت چۆچەكلەردىلا
بولۇشى مۇمكىن . ئەمما ئۇ بۇ قېتىم نۇزۇگۇمنىڭ كۆز
ئالدىدا يۈز بەردى . قورقۇپ كەتكەن نۇزۇگۇم نېمە قىلىشى-
نى بىلمەي ، ئاغزىنى ئاچقان پېتى قاراپ تۇرۇپلا قالدى .
ئۇ يا ئىتقا ۋارقىرىشىنى ، يا ئۆزىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ
كەينىدىن يۈگۈرۈشىنى بىلمەيتتى .

قاراڭغۇدا موڭغۇللارغا ئېتىلىپ بارغان ئىت چۆرىدەپ
تۇرغان ئادەملەرنىڭ ئوتتۇرىسىنى قاق يېرىپ ئۆتتى ـ دە ،
ئابدۇللانى ئۇرۇۋاتقان يوغان قورساقنىڭ دۈمبىسىگە سەكـ-
رەپ ئۇنىڭ گەجگىسىدىن ئالدى . تۈيۇقسىز ئېتىلىپ كەل-
گەن ئىتتىن چۆچۈگەن ئادەملەر ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ قېـ-
چىشتى . ئىت بولسا يوغان قورساق موڭغۇلنى يەرگە بېسـ-
ۋېلىپ ، ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يۇلۇپ تالماقتا . بېشىنى ئـ-
چىگە تىقىپ ، تۇگۇلۇنۇپ يېتىۋالغان يوغان قورساق ئاۋازـ-
نىڭ بارىچە ۋارقىراپ ـ تىللاپ نېمىلەرنىدۇر دېمەكتە ،
ئەمما ئۇ قانچە ۋارقىراپ تىللىغىنى بىلەن چۆرىدەپ تۇرغاد-
لارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ئىتقا
يېقىن بېرىشقا جۈرئەت قىلالمىدى . پەقەت ئاتنىڭ ئۈستىگە
چىقىۋالغانلارلا قامچىلىرىنى پۇلاڭلىتىپ ، ئىتنى قوغلاشقا
باشلىدى . كىمدۇر بىرى يوغان تاياق بىلەن ئىتنىڭ بېشىغا
ئۇرۇۋەتتى . شۇ چاغدىلا ئىتنىڭ ئاۋازى بېسىلدى . تاياق

ئىككىنچى قېتىم تەگكەندە ئىت بۆلەكچىلا كاڭشىپ كەتتى.

— قاتتىق ئۇرۇۋېتىپتۇ - دە، — دېدى چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ نۇزۇگۈم.

ئىككىنچى قېتىم بېشىغا تەگكەن تاياقتىن جېنى قاقشاپ كاڭشىغان ئىت بىر پۇتىنى سۆرەپ چەتكە قاچتى. ئات مىنىۋالغان موڭغۇللار شۇنىلا كۆرۈپ تۇرغاندەك، قامچىلىرىنى پۇلاڭشىتىپ ۋارقىراپ، قاتتىق تەگكەن تاياقنىڭ زەربىسىدىن ئوڭشىلالماي قاچقان ئىتنى كەينى - كەينىدىن قوغلاپ ئۇرۇشقا باشلىدى. ئىت قاتتىق كاڭشىپ هاۋشىدى - دە، بىر چاغدا ئۇنى پۈتۈنلەي چىقماي قالدى.

«بىچارىنى ئۆلتۈرۈۋەتتىغۇ دەيمەن، ئۇ ئىت ماڭا يار - يۆلەك بولىمەن دەپ ئاخىر ئۆلۈپمۇ كەتتى» دەپ ئويلىدى نۇزۇگۈم قاراڭغۇدا غىل - پال كۆرۈنگەن ئىتنىڭ كەينىدىن خېلىغىچە كۆزىنى ئۇزمەي.

— هەي، ئىتنىڭ بالىلىرى، مەيەرگە كېلىش! سەنلەرگە ئۇنىڭ كەينىدە پوق بارمۇ؟ — تېخىچە ئورنىدىن قوزغىلالماي يېتىۋاتقان يوغان قورساق موڭغۇلنىڭ غارىڭ - غۇرۇڭ چىققان ئاۋازى ئاڭلانغاندىن كېيىن ئىتنى قوغلاپ ماڭغانلار ئارقىسىغا قايتىشتى ۋە ئاتلىرىدىن چۈشۈپ، يېرىم ياتقان موڭغۇلنى ئورنىدىن تۇرغۇزدى.

— مۇنۇنىڭ پۇت - قولىنى باغلاپ، نويانىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىڭلار. سىڭلىسىنىڭ نەگە كەتكىنىنى بۇ يېرىدە ئېيتمىغىنى بىلەن نويانىنىڭ ئالدىدا ۋايجان دەپ ئېيتىپ قالار. مەن ئۇنىڭغا ئىتقا تالاقانىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىر كۆرسىتىپ قويای.

نويانىنىڭ ئادەملىرىدىن بىرنەچچىسى ئابدۇللانىڭ

پۇت ـ قوللىرىنى باغلاپ ، ئۇنى ئانقا ئارتىپ ماڭدى . يەنە بىرنەچچىسى ئىتقا تالانغان موڭغۇلنى قولتۇقىدىن يۆلەپ ئېتىغا مىندۈردى .

«جەنىم ئاكام ، مەن مۆكۈنۈۋېلىپ ، تارتقۇلۇقنىڭ ھەممىسىنى سەن تارتىدىغان بولدۇڭ . سېنى مۇشۇلارغا ئۇر-غۇزۇپ خار قىلغان بىتەلەي سىڭلىڭنى كەچۈر .»

نۇزۇگۇم يۈزىنى ئالقىنى بىلەن ياپتى ـ دە ، ئۆكسۈپ يىغلىغىلى تۇردى . ئۇنى بەزلىگۈدەك ئادەم بولمىغىنى ئۈ-چۈنمۇ ياكى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئىچىگە توشۇپ كەتكەن دەرد ـ ئەلەم كۆچىيىپ كەتتىمۇ ، خېلى ۋاقىتقىچە ئۆپكىسى-نى باسالماي قالدى .

ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىنى مالچىلارنىڭ ئىتلە-رى سېزىپ قالسا ئاشكارىلىنىپ قېلىشىنى ئويلىدىمۇ ، دەر-ھال كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ ئورنىدىن تۇردى ـدە ، كۆڭلە-كىنى قېقىشتۇرۇپ ، يۈز ـ كۆزىنى يېپىۋالغان چېچىنى تۈزىدى . ئاسمانىنىڭ شەرقىي تەرىپىدىن قىزىرىپ چىققان ئاي يېڭىدىن ئۈپۈقتا ئۆزىنىڭ سارغۇچ نۇرلىرىنى چېچىپ كۆتۈ-رۈۋاتاتتى . ئەتراپ ئىلگىرىكىگە قارىغاندا خېلىلا يورۇپ قال-غانىدى .

ئەمدى ئاكىسىنى قۇتۇلدۇرۇشقا چامىسى كەلمەيدىغان-لىقىنى بىلگەن نۇزۇگۇم يورۇق چۈشكىچە بىر يەرگە بېرىپ يوشۇرۇنۇۋالمىسام بولماس دېگەن ئويغا كەلدى ـ دە ، يەنە چوڭ يولغا چىقىپ تۆۋەنلەپ كەتتى . ئۇ ئىتتىك ماڭاي دەپ قانچە ئالدىرىغىنى بىلەن بايا موڭغۇل كېلىنچەكلىرى كىيىنـ-دۈرۈپ قويغان ئۇزۇن كۆڭلەك تىزىغا ئۇرۇلۇپ كاشىلا قىلىۋاتاتتى . شۇنداق بولسىمۇ نۇزۇگۇم خېلى يەرگىچە يۈ-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

گۈرگەندەك ماڭدى .

ئاسمانغا ئېگىز كۆتۈرۈلگەن ئاي ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىنى خۇددى كۈندۈزدىكىگە ئوخشاش يورۇتۇپ تۇراتتى . باش - ئاخىرى يوق تۈزلەڭدە كۆزگە چېلىققۇدەك ھېچ نەرسە يوق . بۇ ئەتراپتا كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن يوشۇرۇنغۇدەك ساي - جىرا ، ئويمان - چوڭقۇر كۆرۈنمەيدۇ . كۆز ئۇچىدا بىر نەرسىلەر قارايغاندەك قىلىدۇ . ئۇنى ئادەم بولۇپ قالمىسىدى دەپ ئويلىغان نۇزۇگۈمنىڭ يۈرىكى قاتتىق سوقۇشقا باشلىدى . ئەمما يېقىنراق كەلگەندە بۇ نەرسىنىڭ بىر تۈپ يۇلغۇن ياكى چىغ ئىكەنلىكىنى بىلگەندە كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ قالاتتى .

نۇزۇگۈم تاڭ سۈزۈلگىچە كىشىلەر كۆرمەيدىغان بىرەر دالدىنى تېپىپ يوشۇرۇنۇۋالاي دەپ ، يۇز - كۆزىدىن تەر قۇيۇلۇپ ئېقىۋاتقىنىغا قارىماي يۈگۈرۈپ كېتىۋاتاتتى . بىر چاغدا پايانسىز ياياقلار ، چىملىقلار ئازىيىپ ، ئۇ يەر - بۇ يەردە ئۆسكەن تاللار پەيدا بولۇشقا باشلىدى .

موڭغۇللار تەڭرىتاغنىڭ باغرىدىكى تەبىئىتى گۈزەل ، ئوت - چۆپى مول يەرلەرگە ماكانلاشقانىدى . ئۇيۇقتىن كۈن چىقىپ كېلىۋاتقاچقا ، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكى يەرلەر خۇددى يېشىل دۇخاۋا يېيىپ قويغاندەك تاۋلىنىپ كەتتى . قويۇق ئۆسكەن ئوت - چۆپى ئادەمنىڭ پۇتىغا يۇمشاق تېگىدىغان بۇ يەرلەردە بېشىنى قانتىنىڭ ئاستىغا تىقىپ ، توپ - توپى بىلەن بىغەم ئۇخلاۋاتقان ئاق قۇلارمۇ كۆرۈندى . ئۇلار ئۆز-لىرىنىڭ تىنچلىقىنى بۇزۇپ جىمجىت دالادا پەيدا بولغان ئادەمنى كۆرگەندە ئۇنى ياقتۇرمىغاندەك ، ئېرىنچەكلىك بىلەن بىرئاز يەرگىچە يورغىلاپ ماڭدى - دە ، ئاندىن بىرىدىن

كېيىن بىرى ئېغىر تەنلىرىنى ئارانلا كۆتۈرۈپ ئاسمانغا ئۇچتى . كېچىنىڭ بۇيانى تىنچلىق قوينىدا ئۇخلاۋاتقان دالا بىردەمنىڭ ئىچىدىلا ھەربىكەتكە كېلىپ ، ئوپۇر - توپۇر بولۇپ كەتتى . يوغان قاناتلىرىنى كېرىپ ئۇچقان ئاق قۇلار ئاسمان گۈمبىزىدە ، قانداقتۇر بىر يوغان ياستۇق قاپ يېرىلىپ ، ئۇنىڭ پەيلىرى توزۇپ كەتكەندەك پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى . ھاياتىدا مۇنچىلىك نۇرغۇن ئاق قۇنىڭ توپلىشىپ ئۇچقىنىنى كۆرمىگەن نۇزۇگۈم ئۇلارغا ھەيران بولۇپ قاراپ قويدى . مۇشۇ پەيتتە ئۇ ئۆزىنىڭ قېچىپ - مۆكۈنۈپ يۈرگىنىنى ئۇنۇتۇپ ، تۆپىسىدە پەرۋاز قىلىپ يۈرگەن ئاق قۇلارغا مەھلىيا بولۇپ قالدى . قەشقەردىن چىققاندىن بېرى دائىم غەم - قايغۇدىن باش كۆتۈرمەي روھى چۈشۈپ يۈرگەچكە ، بىر دەقىقە بولسىمۇ كەيپى كۆتۈرۈلۈپ ، ئوي - ئارمانلىرىمۇ ئاشۇ قۇشلارغا ئوخشاش قاناتلىنىپ كەتتى . بايا بىر چاغدىلا جېنىدىن كېچىپ ئۆلۈمگە بەل باغلىغانلىقىنى ئۇنتۇپ ، ھايات كەچۈرۈشنىڭ نەقەدەر قىزىق ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى .

ئۆزلىرىنىڭ تىنچ ماكانىدا تاسادىپىي پەيدا بولغان ئادەمدىن ئۇركۈپ ئۇچقان قۇشلار نۇزۇگۈمنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرۇپ ، بارغانسېرى قۇياشقا يېقىنلاپ كېتىۋاتقاندەك ، بارا - بارا كىچىك بولۇپ كۆرۈندى -دە ، بىر كەمدە كۆزدىن غايىب بولدى . ئەتراپىنى يەنە ئىلگىرىكىدەكلا جىمجىتلىق باستى . نۇزۇگۈمنىڭ كۆڭلى قۇشلارنى كۆرۈپ خېلى خۇش بولۇپ قېلىۋىدى ، ئەمدى ئۇنى بۇرۇنقىدەكلا قورقۇنچلۇق سېزىملەر چىرمىۋالدى . ئۇنىڭغا ھازىر ئاق قۇلار ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن چىملىق تۆپلىكلەردىن موڭغۇللار چىقىپ قالە-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ىدىغاندەك تۇيۇلاتتى . ئۇ ئەمدى ھەممە نەرسە ئالىقاندا تۇرغاند-
ىدەك كۆرۈنىدىغان بۇ تۇزلەڭدىن تېزرەك كېتىپ ، يىراقتىن
كۆرۈنۈپ تۇرغان ئورمانلىققا يېتىۋېلىش ئۈچۈن ئالدىرىدى .

VI

ئۇ پەقەت كۈن ئۈپۈققا ئارغامچا بويى كۆتۈرۈلگەندىلا
دەل - دەرىخى بار بىر يەرگە ئۇلاشتى - دە ، بىرىنچى
ئۇچراشقان دەرەخنىڭ دالدىسىدا بىر پەس ئۇخلىۋېلىشنى
ئويلىدى . بىراق بۇ يەرگە يېتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ - كەچ-
كەن ئادەملەرنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ
تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ ماڭدى . ئېگىزلىكى ئادەمنىڭ تىزىغچە
كېلىدىغان ئوت - چۆپلەر تېخىچىلا ياپيېشىل تۇراتتى . ئۇ
بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن توشقان ، تۈلكىگە ئوخشاش ياۋايى
ھايۋانلار سالغان ئىنچىكە يولغا چۈشتى - دە ، قويۇق تاللىق-
نىڭ ئارىسى بىلەن تېخىمۇ ئىچكىرىلىدى . يولنىڭ بەزى
يەرلىرىنى تور باغلاپ كەتكىنىگە قارىغاندا ، كۆپ ۋاقىتتىن
بېرى بۇ يەردە ھېچكىم ماڭمىغاندەك قىلاتتى . بىر قولىدا
كىيىملىرى ئورالغان تۇگۈننى تۇتۇپ ، يەنە بىر قولى بىلەن
بېشىغا تاقاشقان شاخ - شۇمبىلارنى قايرىپ كېتىپ بارغان
نۇزۇگۇم خېلى يەرگىچە مېڭىپ توختىدى - دە ، پۇتىنىڭ
كۈچ - قۇۋۋىتى تۈگەپ كەتكەچكە ، يولنىڭ چېتىدىكى چۆپكە
ئولتۇرۇپ قالدى . لېكىن شۇ چاغدا نېمىدۇر بىر نەرسىنىڭ
شالدىرلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . نۇزۇگۇم ئورنىدىن تۇرۇپ
قاچماقچى بولۇۋىدى ، پۇتىنىڭ ماغدۇرى بولمىغاچقا ، يەر

دەسسەپ تۇرالمىدى . شۇنداق بولسىمۇ ئەتراپقا سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سالدى . بايىقى شالدىرلىغان ئاۋاز تېخىمۇ يېقىنلاپ كېلىۋاتقاندەك بىلىندى . شۇ چاغدا تاللارنىڭ ئۈچى سىلكىنىپ ، بىر جۈپ قىرغاۋۇل قاناتلىرىنى قېقىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى . نۇزۇگۈم شۇ چاغدىلا يۇرىكى ئورنىغا چۈشۈپ يېنىك نەپەس ئالدى ۋە قولتۇقىغا قىسۋالغان تۇگۈنىنى بېشىغا قويۇپ يېنىچە ياتتى . نەچچە كۈندىن بېرى يول ئازابىنى تارتىپ قىينالغان ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېچىچە كىرپىك قاقماي قېچىپ ھېرىپ كەتكەن نۇزۇگۈم ئەمدى ئورمان ئىچىدىكى ھەرقانداق ئاۋازنى ئاڭلىسىمۇ كۆزىنى ئاچمىدى . ئۇ كۈزىنىڭ ئاپتىپى تېنىگە خۇشيېقىپ ، بىردەمدىلا ئۇگە ـ ئۇگىسى بوشىشىپ قاتتىق ئۇيقۇغا كەتتى . بۇ چاغدا ئۇپۇققا ئېگىز كۆتۈرۈلگەن كۈنمۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تۈزۈك ھاردۇق ئالمىغان جۇۋاننىڭ كۆڭلىگە ئارام بېغىشلاپ ، ئۇنى مۇزلىتىپ قويماي دېگەندەك ، ئۆز نۇرىنى ئايماي چاچماقتا ئىدى .

نۇزۇگۈم شۇ ئۇخلىغان پېتىچە تا كەچ كىرىپ دېگەر مەزگىلى بولغاندا بىراق ئويغاندى .

ئۇ كۆزىنى ئۇۋۇلاپ خېلى ۋاقىتقىچە ئۆزىنىڭ نەگە كېلىپ قالغىنىنى بىلەلمەي ئەتراپقا سەپسېلىپ ياتتى ـ دە ، ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىملىرىنى قېقىشتۇردى . تال ۋە تېرەكنىڭ يوپۇرماقلىرى بىلەن ئوت ـ چۆپلەر چاپلىشىپ كەتكەن چېچىنى كەينىگە قايرىپ تۈزىدى . سالقىن شامال تېنىگە ئارام بېرىپ بوي ـ بەستى بۇرۇنقىدەك تېتىكلىشىپ قالدى . لېكىن نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تۈزۈكرەك بىر نەرسە يېمىگەچكە كېكىرەكلىرى قۇرۇپ ، قورساقلىرى تارتىشىقاز ـ

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دەك بولدى . ئەمما يېگۈدەك ھېچنېمىسى يوق ئىدى . كاشكى ، بىرەر پارچە نان بولسىچۇ ! «مۇنداق بولارنى بىلسەم ئاخشامقى گۆشلەردىن بىرەر پارچە ئېلىۋالارئىكەنمەن» دەپ ئويلىدى نۇزۇگۇم . ئۇنىڭ كۆزىگە ئايىر نوياننىڭ ئۆيىدىكى كېلىنچەكلەرنىڭ يوغان تاۋاقتا ئەكىرگەن گۆشلىرى كۆرۈنۈپ پۇراقلىرى دىماغلىرىنى غىدىقلاپ ، ئىشتىھاسىنى قوزغاشقا باشلىدى . ئۇ قانداق قىلسام بولىدىكىن دېگەندەك ، ئۆزىنى قورشاپ تۇرغان دەرەخلەرگە مۇڭلىنىپ كۆز تاشلىدى . بىر چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرى سېرىقداپ غازاڭ بولۇشقا باشلىغان يوپۇرماقلار ئارىسىدا سارغىيىپ تۇرغان بىر تال نەشپۈتنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنمەي ، بۇنى راست كۆرۈۋاتىمەنمۇ ، يالغانمۇ دېگەندەك يەنە زېن سېلىپ قارىدى . ياق ، راست ئىكەن . كۆرۈنگەن نەشپۈت بىر ئەمەس ، بىرنەچچە تال ئىكەن ! «راستتىنلا يارانقان ئىگەم بەندىسىنى رىزقسىز ياراتمايدىغان ئوخشايدۇ . بولمىسا بۇ ئايدالىدىكى توقايلىقتا نەشپۈت نېمە ئىش قىلسۇن» دەپ ئويلىغان نۇزۇگۇم ئورنىدىن قوزغىلىپ ، نەشپۈت دەرىخىنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە قولى يەتكەن شاختىكى ئىككى تال نەشپۈتنى ئۈزۈۋالدى ـ دە ، گويا چاپسانراق يېۋالمىسا قولىدىن بىرى تارتىۋالىدىغاندەك ئالدىراپ يېيىشكە باشلىدى . ياۋا نەشپۈت قەشقەر تەرەپلەردىكى نەشپۈتلەرگە قارىغاندا سەل كىچىكرەك بولسىمۇ ، لېكىن چۈچۈمەل ۋە سۇلۇق ئىدى . ئۇ يەنە بويى يەتكۈدەك دەرەخلەرگە قول سۇنۇپ نەشپۈت ئۈزۈپ يېدى . بۇ يەردە نەشپۈت دەرىخى كۆپ ئىكەن . نۇزۇگۇم تەڭرىتاغ-نىڭ بۇ تەرىپىدە مۇنداق مېۋىلەر بولىدۇ دەپ ھەرگىز ئويلىمىغانىدى . ئۇ ئورمان ئىچىدە كېتىۋېتىپ ، نەشپۈت دەرىخى-

دىن باشقا ياۋا ئالمىلارنىمۇ ئۇچراتتى . بۇ چاغ كۈز پەسلە-
نىڭ تالقان تۆكتى مەزگىلى بولغاچقىمۇ ياكى بۇ ئەتراپقا
ئادەملەر ئاز كېلەمدۇ ، ئەيتاۋۇر ، ئالما ـ نەشپۈتلەر دەرەخ-
لەرنىڭ شاخلىرىدا مونچاقتەك تىزىلىپ تۇراتتى . ئۇلارنىڭ
يەرگە چۈشۈپ سېسىپ چىرىشقا باشلىغانلىرى شۇنچە كۆپ .
«تەبىئەت بايلىقى دېگەن باشقىچە ئوخشىمامدۇ . ماڭا ئوخ-
شاش ئېغىر قىسمەتلەرگە ئۇچراپ ، بۇ يەرلەرگە كېلىپ
قالغان ئادەملەر ئوزۇق ـ تۈلۈكى بولمىسىمۇ ئاچتىن ئۆل-
مەيدىكەن» دېدى ئۇ ئۆزىگە ئۆزى .

نۇزۇگۈم نەشپۈت بىلەن ئالما يەپ قورسىقىنى تويغۇز-
غاندىن كېيىن ، پەشمىتىنى چۆپنىڭ ئۈستىگە سېلىپ ، ناماز
ئوقۇشقا باشلىدى . يولغا چىققاندىن بېرى دەككە ـ دۈككە
ئىچىدە يۈرۈپ ، ئارامخۇدا ئولتۇرۇپ ناماز ئۆتىمەسلا بولۇپ
كېتىۋىدى . ھازىر ئۇنى ئالدىرىتىۋاتقان ھېچكىم يوق ، ئەت-
راپ جىمجىت . پەقەت كەچ كۈزنىڭ ئاپتىپىدا يەرگە چۈشۈپ
سېسىقا باشلىغان مېۋىلەرنىڭ شىرنىسىگە ئۇلاشقان ھەر-
لەرنىڭ غىڭىلداشلىرىلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى . ئۇ نامىزىنى
ئالدىرىماي ئۆتەپ ، ئەتراپقا تەكشى بىر قارىدى ، ھېچكىمنى
كۆرمىدى . شۇنداق بولسىمۇ تۇيۇقسىز بىرلىرىگە كۆرۈنۈپ
قالماي دېگەن ئويدا ئۆزىنى تاللارنىڭ دالدىسىغا ئېلىپ يول-
نى داۋاملاشتۇردى . ئۆزىمۇ كېچىچە قان قىزىقىدا تۆۋەنگە
قاراپ يۈگۈرۈۋېرىپ ، بىر تالاي يەرگە كەتكەنىدى . قاچقان
يېرى كۆرۈنمىسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ جەنۇبىدىكى تاغلار بىلەن
ئېدىر ـ قىرلار چوقچىيىپ ، كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇ-
راتتى .

نۇزۇگۈم ئۆتكەن كۈنى موڭغۇللار ئۆزىنى ئەكەلگەن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

يولدىن يىراق كەتمەي ، قىبلىگە قاراپ ماڭدى . بىر چاغدا دەسلەپ ئاستا ، ئاندىن بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئات تۇياقلىرىنىڭ تاشقا تېگىشلىرى ، ياغاچ چاقلىق هارۋىنىڭ غىچىرلاشلىرى ئاڭلاندى . ئۇ دەرهال ئۆزىنى تاللارنىڭ دالدىسىغا ئېلىپ ، يەنە توقايلىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىگە : «بۇلار يەنە مېنى ئىزدەپ چىققان ئادەملەر بولمىسۇن» دېگەن ئوي كەلدى ـ دە ، قېلىن ، ئېگىز ئۆسكەن ئوت ـ چۆپ ئارىسىغا كىرىپ يېتىۋالدى .

نۇزۇگۇم هارۋىلار ئۇزاپ كەتكەندە ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئەمدى قانداق قىلىشىم كېرەك دېگەندەك ئويلىنىپ قالدى . ئۇ كۈندۈزى چوڭ يولغا چىقىش تۇرماق ، ئۇنىڭغا يېقىن يەردە يۈرۈشنىڭ ئۆزىمۇ خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى هېس قىلدى . شۇڭا ئۇ كۆز باغلانغىچە مۇشۇ يەردە يېتىپ تۇرۇپ ، قاراڭغۇ چۈشكەندە مېڭىشنى قارار قىلدى . شۇنىڭ بىلەن كۈندۈزى ئۇخلىغان يېرىگە كەلدى . ئۇنىڭغا ، نېمىشقىدۇر ، ئالەمدە بۇنىڭدىن باشقا خاتىرجەم يەر يوقتەك سېزىلدى .

هاۋامۇ سالقىن تارتىپ ، تاغ تەرەپتىن سوغۇق شامال سوقۇشقا باشلىدى . خېلى ۋاقىتقىچە ئوي ـ خىيالىدىن مەھرۇم بولغان ئادەمدەك جىم ئولتۇرغان نۇزۇگۇم چاۋا ـ چانقال ، ئويمان ـ چوڭقۇرلاردا هېچ نەرسىگە قارىماي يۈگرۈپ ماڭغاندا تىكەنلەر سىزىپ قانتىۋەتكەن پۇت ـ قوللىرىنى سېيىپدى . توخۇنىڭ تېنىگە ئوخشاش ئۇششاق بۆرتۇپ كەتكەن پۇتلىرىغا ئالقىنى تەگكەندە بەدەنلىرى نېمە ئۈچۈن بوشىشىپ كەتتى . نەچچە ۋاقىتلاردىن بېرى چېرىكلەرنىڭ قىلىچ ـ نەيزىلىرى ئاستىدا يۈرۈپ ئۆزىنى مۇنداق ئەركىن سەزمىگەن نۇزۇگۇم هازىر ئازادلىققا چىقىپ قالغىنى

ئىدىن خوش ئىدى . «يارانقان ئىگەمنىڭ مۇشۇ ياخشىلىقلىرىغىمۇ مىڭ قەتىرە شۈكرى ! مېنىڭ بىلەن بۇياققا پالانغانلارنىڭ بىرەرى مۇنداق كۈنلەرگە يەتمىدى تايىنلىق . ھازىر ئۇلارنىڭ ھەممىسى موڭغۇللار بىلەن مانجۇلارنىڭ ئىسكەنجىسىگە چۈشۈپ ، ئۇلارنىڭ تامىقىنى ئېتىپ ، بالىلىرىنى بېقىپ يۈرىدىغاندۇر » دەپ ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى خوش قىلىپمۇ قويىاتتى . ئۇ ئەمدى تۈنۈگۈن چۈشىدىكىدەك ئۇچرىشىپ يەنە غايىب بولغان باقەمنى ئەسلىدى .

ئۇ سۆيگەن يارى باقەم بىلەن بارى - يوقى تۆتلا يىل بىللە تۇردى . ھازىر ئويلاپ باقسا بۇ يىللار تۆت كۈندەكلا ئۆتۈپ كېتىپتۇ . ھازىر شۇ كۈنلەرنىڭ يادنامىسى بولۇپ ، ئۇنىڭ خاتىرىسىدە باقەم بىلەن باش قوشقان كېچىسىلا ساقلىنىپ قاپتۇ .

نۇزۇگۇم ئۇ چاغلاردا بەك ئۇياتچان بولغاچقىمۇ ، ئۇنىڭغا شۇ كېچىسى غەلىتىلا سېزىلگەنىدى . لېكىن سۆيگەن يىگىتى بىلەن ئۆي - ئوچاقلىق بولغانلىقىغا ئىنتايىن خۇشال بولۇپ ، ئۆزىنى تولىمۇ بەختلىكەمەن دەپ ئويلىغانىدى . بەخت دېگەنمۇ ئىنسان بالىسىغا قىسقا ۋاقىتقا بېرىلىدىغان ئوخشايدۇ . ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بۇ بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن جاپا - مۇشەققەتلا تارتىپ ئۆتسە كېرەك . نۇزۇگۇم شاخلىرىغا ئۇۋا سالغان يوغان تالنىڭ دالدىسىدا ئولتۇرۇپ مۇشۇنداق خۇلاسىگە كەلدى . ئەمما ئاشۇ كۆزلىگەن بەختكە ئېرىشكەندە شۇنچە ۋاقىت تارتقان جاپالار بىر كۈنچە بىلىنمەيدىكەن . بۇ جۇدالىقنىڭ نەقەدەر ئېغىر ئىكەنلىكىنى پەقەت ئەمدى سەزدى . ئىلگىرى ئېرىنى بىرەر جۈمە كۆرمىسە ، ئۆزىنى زادى ئۇنىڭسىز ياشىيالمايدىغاندەك ، ئۇنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
تەقدىرلىك كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

يولىغا تەشنا بولۇپ قارايتتى . باقەم جاھانگىر غوجىنىڭ غەلىيانىغا قاتنىشىپ ، ئۇزاق ۋاقىت مانجۇلار بىلەن جەڭ قىلىپ يۈرگەندە ، نۇزۇگۇم ئۇنىڭ ھاياتىدىن قانتتىق ئەنسىرەگەنىدى ، باقەمنىڭ قوللىرى موڭغۇللار تەرىپىدىن باغلانغانلىقىنى كۆرگەندىمۇ چىداپ تۇرالمىدى .

كۈتكەن ئادەمنىڭ سېنىڭ ئۈمىدىڭنى ئالداپ ، بىر كۆرۈنۈپلا يوق بولسا بۇ ھەممىدىن ئېغىر ئىكەن . كۆرۈنمىسە يەنە باشقا گەپ ئىدى . نۇزۇگۇمنىڭ كۆڭلى بوشىشىپ ، قەلبىنى قانداقتۇر بىر ئوتلۇق سېغىنىم ئارىلاپ ئۆتتى ، باقەمنىڭ كەڭ قۇچىقىغا كىرىپ بىرەەم بولسىمۇ لەززەتلىنىشنى ئارزۇ قىلدى . لېكىن ئۇنى ئەدىن تاپىدۇ . نۇزۇگۇم ئىختىيارسىز چوڭقۇر ئەپسۇس ئېلىپ ئۇھ تارتتى ـ دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئەتراپقا سىنچىلاپ قاراپ چىقتى . ئۆپچۆرىدە تىرىك بەندە كۆرۈنمەيتتى . مىس تاۋاقتەك سېرىقداپ ئۇۋۇسىغا يېقىنلاپ كېلىۋاتقان كۈن قوتانلىشىپ ، ئاسمانىنىڭ غەرب تەرىپى تۇمانلىشىپ قالغانىدى . «ھاۋا بۇزۇلۇۋاتمايدىغاندۇر . شەرمەندە قىلىپ ، يامغۇر ـ يېشىن باشلىنىپ ، جۇدۇن ـ چاپقۇننىڭ ئاستىدا قالمىيغىدىم» دەپ ئويلىدى ئۇ ۋە كېيىم ـ كېچەكلىرى چىگىلگەن تۇگۈننى قولىغا ئالدى . ئاندىن ئۆزۈن چېچىنى بېشىغا ئوراپ ، ئۇستىدىن تۆپىسىنى باستۇرۇپ كىيدى ـ دە ، بايانتىن بېرى سىيرىپ ئولتۇرغان تەسۋىسىنى مەخمەل پەشمىتىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ يولغا چىقتى .

ئۇ چوڭ يولغا چىقىشتىن قورقۇپ ، قېلىن ئۆسكەن تاللارنى ۋە ئالما ـ ئۆرۈك دەرەخلىرىنى ئارىلاپ ماڭدى ، بۇ چاغدىمۇ كۆك ئاسمانمۇ قارامتۇل تۇسكە كىرىپ ، ئۇنىڭ

باغرىدا بوزىرىپ تۇرغان بۇلۇتلار كۈننىڭ نۇرىدا بېغىررەڭگە ئايلىنىپ ئاستا - ئاستا ئۆزۈپ باراتتى . جەنۇبتىكى تاغ تىزمىلىرى قاپتاللىرىدىكى ساي - جىرالار بارغانسېرى قا- راڭغۇلاشماقتا ئىدى . ئۇنىڭ ئەكسىچە كۈن نۇرىدا ئاقىرىپ تۇرغان تاغ چوققىلىرى كۈموش كەبى پارقىراپ ، بارغانچە ئېگىزلەپ كېتىۋاتقاندەك سېزىلەتتى . بەزى موڭغۇل ئاۋۇل- لىرىدىن چىققان ئىسلار ئانچە ئېگىز كۆتۈرۈلەلمەي يېيىلىپ كېتەتتى . تەڭرىتاغ تەرەپنىڭ بۇ كىچىك كۆرۈنۈشىگە ئالاھە- دە سەپسېلىپ قارىغان نۇزۇگۇم كۈننىڭ يورۇقىدا نەگە مېڭىشى لازىملىقىنى مۆلچەرلىمەكتە . ئۇ كېلىۋاتقان يەر خېلىلا ئېگىزدەك قىلاتتى . بۇ يەردىن ئىلى دەرياسى ئولتۇ- رۇۋاتقان كۈننىڭ كەچكى شەپىقىدە سىمابتەك پارقىراپ ، ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ھەتتا جۇڭغار تېغىدىن ئېقىپ چىقىپ ، دەريالىرىغا قۇيۇلىدىغان چوڭ ئېقىنلارمۇ كۈن نۇرىدا جۇلالىنىپ تۇراتتى . ئىككى تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدا شەرقتىن غەربكە ئاقىدىغان ئىلى دەرياسى خۇددى غىلاپتىن چىقىرىپ قويۇلغان شەمشەر - قىلىچقا ئوخشايتتى .

نۇزۇگۇم دۇنيانىڭ جەننىتى مۇشۇ دەريا ئېقىپ بېرىپ كۈن نۇرىغا چىلاشقان يەردىمىكىن دەپ ئويلىدى . چۈنكى ئۇ بۇ تەرەپكە كەلگەندىن بېرى تالاي يەرلەرنى ، تالاي ئادەملەرنى كۆردى . ئەمما ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا ئۆزىنى ئەجدىھادەك سۇ- مۇرۇۋېتىشكە تەييار تۇرغاندەك بىلىنەتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىگە : «ئاشۇ ئىلى دەرياسى ئېقىپ بېرىپ قۇيۇلىدىغان ياقلارغا كەتسەم قانداق بولىدىكىن ، بەلكى ئۇياقلاردا ياخشى ئادەملەر باردۇر . قەشقەر تەرەپتىن بىللە كەلگەن قىز - جۇۋانلارنىڭ كۆپچىلىكى ئاشۇ دەريا ۋادىسىدىكى غۇلجا تەۋەسىدە قالغان-

ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دۇر . خۇدا ئوڭلاپ ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىپ قالسام قەشقەر تەرەپكە كەتكىلى ھەمراھ بولغۇدەك بىرەرى تېپىلىپمۇ قالار» دېگەنمۇ ئوي كەلدى .

نۇزۇگۇم كۆز باغلىنىپ ، ئەتراپقا قاراڭغۇ چۈشكەندىلا چوڭ يولغا چىقىپ ماڭدى . قاراڭغۇ كېچىدە ئۆزى يالغۇز مېڭىپ كۆرمىگەن بۇ جۇۋاننى ئادەتتىكى چاغلاردا بۇ يەرگە ئەكېلىپ تاشلىۋەتكەن بولسا يۈرىكى يېرىلىپمۇ كېتەر ئىدى . ئەمما ھازىر خۇددى مۇشۇ يەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەندەك ھېچنېمىدىن قورقماي ئىشەنچلىك ماڭماقتا . ئۇ توقايلىق تەرەپتىن ئاڭلىنىپ قالىدىغان ھايۋانلارنىڭ دەھشەتلىك ئاۋازلىرىدىنمۇ ئانچە قورقۇپ كەتمەيتتى . ئۇنىڭ ئۇچۇن تۆت پۇتلۇق يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن كۆرە ئىككى پۇتلۇق ھايۋانلار ئىنتايىن دەھشەتلىك ۋە قورقۇنچلۇق ئىدى . ئۇ ھەرقانداق نەرسىگە ئۇچرىسام ئۇچراي ، ئەمما ئىككى پۇتلۇق ئادەملەرگە ئۇچراشتىن خۇدا ساقلىسۇن دەيتتى . «بىرەر - يېرىم موڭغۇل ئۇچراپ قالسىغۇ تاتلاپ - چىشلەپ بولسىمۇ بوي بەرمەسمەن» دەپ كەمزۇلىنىڭ ئىچ يانچۇقىدا گۆھەر ساقلىغاندەك ساقلاپ كېلىۋاتقان غىلاپتىكى خەنجىرىنى تۇتۇپ سىلاپ قويۇياتتى .

كىشىلەرنىڭ «باشقا كەلگەندە باتۇر بولىدۇ» دېگىنىگە ئوخشاش چۆل - باياۋانلاردا يالغۇز كېلىۋاتقان نۇزۇگۇم ئىككى كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتتى . لېكىن موڭغۇل ئەمەلدارلىرىغا قۇل بولغاندىن كۆرە ، ئورمان - توقايىنىڭ ئىچىدە مۇشۇنداق يالغۇز يۈرگەن ياخشى ئىكەن . ئۇنىڭ ئىرادىسى ھۆكۈمرانلار چاڭگىلىدىن قۇتۇلۇپ چىققاندىن كېيىن تېخىمۇ چىڭىدى ، ئەگەر ئىنسان بالىسى بەلنى چىڭ باغلاپ كۈرەش

قىلسا ئويلىغان ئارمانلىرىغا يەتمەي قالمايدىغان ئوخشايدۇ دېگەن ئۇمىدى كۈچەيدى . شۇڭلاشقا ئۇ ئاشۇ ياخشى كۈنلەر-گە چاپسانراق يېتىشكە ئىنتىلەتتى .

چوڭ يۇلتۇزدىن چىققاندىن بېرى تۆۋەنلەپ كېلىۋاتقان يول بارغانسېرى غەربكە بۇرۇلۇپ ، ئېدىر - قىرلاردىن ئېشىپ كېتىۋېرەتتى . نۇزۇگۇم بىر بەلدىن ئاشسا ، ئىككىنچى بەلگە ئۇلىشاتتى . بەزىدە ئانچە ئېگىز ئەمەس تاغلارنىڭ جىرا-لىرىدىن ئېقىپ چىققان سۇلارغىمۇ ئۇچراپ قالاتتى ۋە بۇ سۇلارنى ئايىغىنى يەشمەيلا كېچىپ ئۆتۈپ ، يولىنى داۋاملاش-تۇراتتى . ئۇنىڭ بارلىق ئوي - پىكرى يەرگە يورۇق چۈش-كىچە موڭغۇللارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەي ئۇيغۇرلار ياشايدىغان يەرگە يېتىۋېلىش . كۈندۈزى ئادەملەرنىڭ ئايىغى تەگمىگەن دالدا يەرلەردە يوشۇرۇنۇپ ، كېچىسى تاڭ ئاتقۇچە توختىماي مېڭىپ ئۇزۇن يوللارنى كەينىدە قالدۇرغان نۇزۇگۇم بۇگۈن ئاخشام كونا گۇمبەز ۋە ئەسكى تاملارنىڭ ئارىلىرىدىن ئۆتە-تى . ئىلگىرىكىدەك پايانسىز تۇزلەڭلەرنىڭ ئورنىغا ئاشلىق تېرىلغان ئېتىزلىقلار ئۇچراشقا باشلىدى . شۇنىڭغا قارىغاندا ، يېقىن ئەتراپتا مەھەللىلەر بار ئوخشايدۇ .

ئۇ تاڭنىڭ كەينى يېڭىدىن بوزىرىپ كېلىۋاتقاندا ، ئوڭ تەرىپىدە قارىيىپ تۇرغان كىچىككىنە مەھەللىنى كۆردى - ده ، بۇ يەردە ئۇيغۇرلار بولسا كېرەك دېگەن ئويغا كېلىپ ، چەتتىكى ئۆيلەرنىڭ بىرىگە كىرىپ پاناھلانماقچى بولدى . «ئەمما بىرەر يامان ئادەمنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالسام ، نويانىنىڭ ئادەملىرى ئۆزۈمنى قولغا چۈشۈرگەننى ئاز دەپ ، بۇ مەھەللىدىكى بىچارىلەرنى خانۇەيران قىلىۋەتمىسۇن» دې-گەن ئويغا كەلدى - ده ، «زامانىنىڭ تىنچلىقىدا نېرىغىراق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

كېتەي» دەپ ، مەھەللىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىن ئايلىنىپ ئۆتتى . بۇ چاغدا شەرق تەرەپ سۇزۇلۇپ تاڭ ئېتىشقا باشلىغانىدى . نۇزۇگۇم يەنە بىرئاز يەرگىچە يولسىز يەرلەردىن يول ئېچىپ ماڭدى ـ دە ، پۇپۇكلىرى تۇلكىنىڭ قۇيرۇقىدەك ساغرىپ كەتكەن قومۇشلۇقنىڭ ئىچىگە ئىچكىرىلەپ كىرىپ يوشۇرۇندى .

VII

ئۇ بۇگۇنمۇ يەرگە قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەن ئىلى دەريا-سىغا ئۇلاشتى . ئەتراپىدا تال ، جىگدە ، ئۇجمە دەرەخلىرى قويۇق ئۆسكەن دەريانىڭ سۇيى تارتىلىپ ، قىرغىقىدىن خېلىلا تۆۋەنلەپ كەتكەنىدى . لېكىن ، شۇنىڭغا قارىماي ، ئەسرلەر بويى ئېقىپ كېلىۋاتقان بۇ دەريا ئەتراپىدىكى قۇمساڭغۇ توپىنى يىلمۇ يىل يالاپ ، ئويۇپ ، ئۆز گىرۋەكلىرىنى بىرنەچچە قېتىم ئۆزگەرتىپ ، ئۇ يەر ـ بۇ يەردە كۆپلىگەن ئۇششاق ئاراللارنى پەيدا قىلغانىدى . نۇزۇگۇم نەچچە كۈندىن بېرى مۇشۇ دەريا بويىغا تىنچ ـ ئامان يېتىپ بېرىشقا ئالدىرىسىمۇ ، ئەمدى ئۇنىڭ بويىغا كەلگەندە ، ئۆزىنى ئۇپۇققا تىرىلىپ قالغاندەك ھېس قىلدى . بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا ساق ـ سالامەت يېتىۋالغىنىغا خۇشال بولسا ، يەنە بىر تەرەپتىن بۇنىڭدىن نېرى نەگە بېرىشنى بىلمەيتتى .

نۇزۇگۇم دەريادىن ئۆتىدىغان يەر ئىزدىگەندەك ، ئۇنىڭ قىرغىقىنى ياقىلاپ خېلى يەرگىچە مېڭىپ كۆردى . لېكىن ئۆز قېنىنى تەڭرىتاغ بىلەن جۇڭغار تېغىنىڭ سايـ جىرا-

لىرىدىن ئۆركەشلەپ ئېقىپ چىققان سۇلار بىلەن تولدۇرغان بۇ دەريادىن ئۆتۈشكە كۆزى يەتمىدى . ئۇنىڭغا ئىلگىرى دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ دەريا تۇمەن دەريالىرىدەك سېزىلەتتى . ياز كۈنلىرى ئوغۇل بالىلار بىلەن بەسلىشىپ ، بۇ دەريادىن ئۇزۇپمۇ ئۆتكەنىدى . لېكىن ئىلى دەريالىرى تۇمەن دەريالىرىدىن بىرنەچچە ھەسسە چوڭ ئىكەن . قەشقەردىن پالىنىپ غۇلجىغا كەلگەندە ، قومۇش باغلىرىنى بىر - بىرىگە چېتىپ ياسالغان يالپاق كېمىدە بۇ دەريادىن بىردەمدىلا ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىۋىدى . ھازىر بولسا ئۇ قومۇش كېمىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمەيدۇ ، ئىزدەپ تاپقان تەقدىردىمۇ ئۇ يەرگە بېرىش مۇمكىن ئەمەس . ئەمدى نېمە قىلىش كېرەك ؟ ئۇنىڭغا ئەگەر مۇشۇ دەرياغا چۈشۈپ ئاقسىلا ئۆزىنى ھېچكىمگە تۇتقۇزماي قۇتۇلۇپ كېتىدىغاندەك سېزىلەتتى . بۇنداق شوخ دەرياغا بولسا ئوغۇل بالىنىڭ ئوغۇل بالىسى چۈشمىسە كۆرگەنلا ئادەم چۈشەلمەيتتى .

نۇزۇگۇم دەريا بويىدا باش - ئايىغى يوق خىياللارغا بېرىلىپ ئۇزاق ئولتۇردى . كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ دەريا ياقىلاپ ئەتراپنى چارلىدى . قومۇشلۇقتىن ئانچىۋالا يىراق ئەمەس يەردە ئاندا - ساندا قوغۇنچىلارنىڭ كەپىلىرى ، ئۆگزىلىرىدە چۆپ - قورايلار ئۆسۈپ كەتكەن كۈزلەكلەر كۆزگە چۈشۈپ قالاتتى . لېكىن ئۇ يەرلەردە ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ئەتراپقا ئىنچىكىلەپ قارىغاندىن كېيىن قومۇشلۇقنىڭ دالدىسى بىلەن كەپىلەرنىڭ چېتىگە باردى - دە ، ۋاشاڭ قىلىنغان قوغۇنلۇقتىكى پىلەكلەر ئارىسىدىن ئۇچ تال قوغۇن بىلەن كىچىكرەك بىرتال تاۋۇز تېپىۋالدى . ئوزۇق-تۇلۇكى تۈگەپ بىر كۈندىن بۇيان ھېچ نەرسە يېمەي قورسىقى

ئېچىپ كەتكەن نۇزۇگۇم تېپىۋالغان قوغۇن ـ تاۋۇزنى قو-
مۇشلۇقىنىڭ ئىچىگە ئەكىرىپ قورسىقىنى تويغۇزدى . «ھە-
لىمۇ بۇلارنىڭ تېپىلىپ قالغىنى ياخشى بولدى ، بولمىسا
قانداقمۇ قىلار ئىدىم» دەپ ئويلىدى .

ئۇ يەنە دەريا ياقىلاپ ئىلگىرىلىدى . كۆزىگە دەريادىكى
سۇ خۇددى ئورنىدىن قوزغالماي بىر يەردە توختاپ قالغاندەك
كۆرۈندى . بايقاپ قارىسا ئىنتايىن ئاستا ئېقىۋېتىپتۇ . ئەگەر
دەريانىڭ مۇشۇ يېرىگە چۈشسە چۈكمەي لەيلەپ كېتىۋېرىدە-
غاندەك قىلىدۇ . نۇزۇگۇم قايسى كۈنى ئىلى دەرياسىدىن
ئۆتكەندە قومۇش باغلىرىدىن بىر ـ بىرىگە باغلاپ ياسالغان
كېمىگە قىرىق ـ ئەللىكچە تۈتقۇننى سېلىپ ئۆتكۈزگەنلىكە-
نى ئېسىگە ئېلىپ ، قومۇش ئورۇپ سال ياسىسام قانداق
بولىدىكىن دەپمۇ ئويلىدى . ئەمما ئېقىپ ئارياللارغا بارغاندا
ئادەملەرنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ بۇ ئو-
يىدىن يالتايدى ـ دە ، تۈگۈنچىگىنى قولتۇقلىغان بويىچە
دەريا ياقىلاپ يۇرۇپ كەتتى .

نۇزۇگۇم قومۇش ئارىسىدا كېتىۋېتىپ ، ئەمدىغۇ موڭ-
غۇللاردىن قۇتۇلغاندىمەن دەپ كۆڭلى سەل خاتىرجەم بولۇ-
ۋىدى ، ئەمما سول تەرىپىدىكى ئوچۇقچىلىقتا يۇرگەن
ئۇچ ـ تۆت ئاتلىق سولۇننى كۆرۈپ قالدى . «بۇلارنى نېمە
قىلىپ يۈرىدىغاندۇر ؟ مېنى ئىزدەپ يۈرەمدىغاندۇر ـيە ؟»
دېگەن ئەندىشە بىلەن قومۇش شاخلىرىنى قايرىپ ، سولۇنلار-
نى كۆزىتىشكە باشلىدى . سولۇنلار ئېتىزلىقتا قوناق يېغىش-
تۇرۇۋاتقان خۇيزۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ ، دەريا تەرەپنى
كۆرسىتىپ نېمىلەرنىدۇر دېمەكتە . بۇنى كۆرۈپ كۆڭلىدە
خۇدۇكسىنىش پەيدا بولغان نۇزۇگۇمنىڭ يۈرىكى قاتتىق

سوقۇپ ، تەشۋىش ـ ئەندىشىسى تېخىمۇ كۈچەيدى . ئۇ بايا بىر چاغدا دەريا بويىغا ئات سۈغارغىلى كەلگەن پاكار بويلۇق خۇيزۇنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالغىنىنى ئەسلەپ ، مېنى ئاشۇ خۇيزۇ ئېيتىپ قويغانىدۇر دېگەن گۇمانغىمۇ كەلدى .

ئۇ ئەمدى بۇ يەردىن يىراقراق كەتمىسە بولمايدىغانلىقىنى ئويلاپ قومۇشلۇق ئىچىدە تېخىمۇ ئالغا قاراپ ئىلگىرىلىدى . بايىقى ئاتلىق سولۇنلار بولسا خېلى ۋاقىتقىچە قومۇشلۇقتىن بىرەرى چىقىپ قالارمىكىن دېگەندەك ، ئۇنى چۆرىدەپ ئەگىپ يۈردى ، كېيىن ئۇلارمۇ كېتىپ قالدى . «بۇلارنىڭ يۇرۇشىدە بىر گەپ بار ،— دېگەن خۇلاسىگە كەلدى نۇزۇگۇم ،— ئوچۇقچىلىققا چىققىنىم بىلەن تۈتۈلۈپ قالمەن . ئەمدى دەريا ئارقىلىق قېچىشتىن باشقا چارە يوق . » ئۇ نېرى ئويلاپ ، بېرى ئويلاپ ، ئاخىر دەريا ئارقىلىق قېچىش ئۇچۇن سۇدا ئاقىدىغان سال ياسىماقچى بولدى . شۇنداق قىلىپ ، كەچكىچە خەنجىرى بىلەن قومۇش كەستى ۋە تال بىلەن باغلاپ يوغان قومۇش سال ياسىدى . ئۇ قومۇشلارنى باغلاپ ياسىغان بۇ سالنى تەييارلاپ قويغان بولسىمۇ ، سولۇنلار كۆرۈپ قالارمىكىن دەپ قورقۇپ كەچ كىرىپ قاراڭغۇ چۈشۈشنى كۈتتى . ئاخىرى ئۇنى دەريا ياقىسىغا سۆرەپ ئاپىرىپ سۇغا چۈشۈردى . لېكىن ئۆزى خېلى ۋاقىتقىچە سۇغا چۈشۈشكە جۈرئەت قىلالماي قورقۇپ تۇردى . ئۇنىڭغا بۇ قومۇش سالنىڭ ئۇستىگە چىقىپ ئولتۇرۇۋالسا ، بۇنىڭدىن كېيىن قارا يەرنى قايتا كۆرمەيدىغاندەك ، جەسىتى مۇشۇ ئۇركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريانىڭ تېگىدە قېلىپ ، بېلىقلارغا يەم بولۇپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلدى . ئاللاتائالاغا يالۋۇرۇپ مەدەت تىلەشنى لايىق كۆردى ـ دە ، ياغلىقىنى يەرگە

يېيىپ سېلىپ ناماز ئوقۇشقا كىرىشتى . بىرچاغدا ئۇنىڭ بۇرنىغا ئاچچىق ئىسسىنىڭ پۇرىقى كىردى . «بۇ يەنە نېمە بالادۇر ؟» نۇزۇگۈمنىڭ كۆڭلى ېئارام بولۇپ ئورنىدىن تۇردى . قەيەردىدۇر ، ئىشقىلىپ ، ېيقىنلا بىر يەردە ئادەم-لەرنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازلىرى پەيدا بولدى . «بۇ يەردىن تېزرەك كەتمىسەم تۇتۇلۇپ قالىدىغان ئوخشايمەن . ئۇلار مېنىڭ پېيىمگە چۈشكەندەك قىلىدۇ» دەپ ئويلىغان نۇزۇگۈم دەريانىڭ لېۋىدە چايقىلىپ تۇرغان سالنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى گۈپلا تاشلىدى .

VIII

سال ھە دېگەندە ئورنىدىن قوزغالماي تۇرۇۋالدى . نۇ-زۇگۈم پەقەت تالغا چېتىپ قويغان يېنى يېشىپ ، قىرغاققا پۈتىنى تىرەپ ئىتتەرگەندىن كېيىنلا سال ئورنىدىن قوزغا-لىپ ئىتتىك ئېقىپ كېلىۋاتقان ئېقىنغا كىردى . نۇزۇگۈم دەسلەپتە سال بىلەنلا سۈغا چۆكۈپ كېتىمەنمىكىن دەپ ، قومۇشنى مەھكەم قۇچاقلاپ ، كۆزىنى ئاچماي دۈم يېتىۋالغا-نىدى . ئەمما كېيىنلىرى سۈغا چىلاشقىنى بىلەن ئۆزىنىڭ سۈغا چۆكمىگەنلىكىنى ھېس قىلىپ كۆزىنى ئېچىپ قارە-دى . شۇ چاغدا قومۇش سال ئۈستىدە بىرخىل لەيلەپ كېتە-ۋاتقانلىقىنى بىلدى . سۇ ئۈستىدىكى دولقۇنلار خۇددى سالنى يۇمشاق سەگۈنچۈككە سېلىپ تەۋرەتكەندەك ئۇياق ـ بۇياققا چايقاپ قوياتتى . «خۇداغا شۈكرى چۆكمەپتىمەن» دېدى نۇ-زۇگۈم ئىچىدە . ئۇ بېشىنى سەل كۆتۈرۈپ ئەتراپقا زەن سېلىپ قارىدى ، شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ بايا سالغا چىققان يېرە-

دىن خېلىلا تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنى بىلدى . ئۇنىڭغا قىرغاق-
تا چاغدا ئاقماي ، بىر جايدا توختاپ تۇرغاندەك سېزىلگەن
سۇ قومۇش سالنى ئىتتىك ئېقىتىپ كېتىۋاتاتتى . قومۇش-
لۇق تەرەپتىن بولسا تۇرۇلۇپ - تۇرۇلۇپ چىققان قارا ئىس
ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە . كىشىلەرنىڭ ۋارقىراپ - جارقە-
راشلىرى كۆچەيمەكتە . نۇزۇگۇم ئاشۇلارنىڭ قولىغا چۈ-
شۈپ قالمىغىنىغا خۇش بولۇپ «ئەمدى سۇغا چۆكۈپ كەتمە-
سەملا بولاتتى» دەپ ئويلىدى . ئۇ دەريا ئېقىنى بىلەن ئۇزاق-
لىغانسېرى كۆڭلى ئورنىغا چۈشتى . يۈزىگە چاچرىغان سۇ
تامچىلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ دەريانىڭ قىرغاقلىرىغا قارايتتى .
بەزىدە بىر - بىرىنى قوغلىشىپ كەلگەن دولقۇنلار قومۇش
سالنى خۇددى قول بىلەن ئىتتىرگەندەك ئىتتىرىپ ، يەنە
قايتىدىن دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا باشلايتتى . بەزى چاغدا
تۆت - بەش باغ قومۇشنى بىر - بىرىگە چېتىپ ياسىغان
بۇ سالنى بىر - ئىككى مېتىردەك ئېگىز كۆتۈرۈپ ، ئاندىن
سۇنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈۋەتمەكچى بولغاندەك تۆۋىنىگە تاش-
لايتتى . بۇنداق چاغلاردا نۇزۇگۇمنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقە-
لىپ ، جېنىدىن ئۈمىدىنى ئۈزەتتى ، لېكىن دولقۇنلار ئۆتۈپ
كېتىپ ، سۇ تىنچلانغاندا ئەس - ھوشىنى يىغىپ ، ئۆزىنىڭ
بىر ئۆلۈمدىن ئامان قالغىنىغا شۈكرى قىلاتتى .

قومۇش سال خېلى ۋاقىتقىچە ئۇلۇغ سۇنىڭ ئېقىنىغا
قوشۇلماي ئاقتى ، بۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭغا ئېپى كېلىپ قالغان
نۇزۇگۇم پۈت - قوللىرىغا جان كىرىپ ، ئۆزىنى خېلى
توختىتىۋالدى . ئۇ ئەمدى مۇمكىنقەدەر دەريانىڭ ئىتتىك
ئېقىنىغا قوشۇلماي ، مۇشۇنداق قىرغاق ياقىلاپ ئىلگىرىلەش-
نى مۇۋاپىق كۆردى . چۈنكى قىرغاقنى ياقىلاپ ماڭسا بەزە-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىر بالايىئاپەتكە ئۇچرىسىمۇ دەرھال قۇرۇقلۇققا چىقىپ كېتىشكە بولاتتى . ئىككىنچىدىن ، دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ ماڭسا كىشىلەرنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قېلىشى مۇمكىن . قىرغاقنى ياقىلاپ ماڭغانىنىڭ يەنە بىر پايدىسى ئېگىز ئۆسكەن قومۇشلار بىلەن سۇغا چىلىشىپ تۇرغان تاللار ئۇنى كۆپ نەرسىدىن يوشۇرۇپ قالالايتتى .

نۇزۇگۇمنىڭ بارار يېرى ئېنىق بولمىغاچقا ئالدىراشماي ھاجىتى يوق ئىدى . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ خاتىرجەم بىر كۈندە بىرنەچچە چاقىرىم يول ماڭسامۇ ئىلاجى بار قىرغاقتىن يىراقلاشمىسام بولاتتى دەپ ئويلايتتى . پەقەت بايقىمىدىغان تۈيۇقسىز پەيدا بولۇپ ، قومۇش سالنى ھەيدەپ كېتىدىغان دولقۇنلاردىن خۇدا ساقلىسا بولاتتى . ئۇ ئەمدى ئولتۇرغان سالنىڭ مېڭىشىنى ئۆزى خالىغان ياققا بۇراپ تۇرغۇدەك پالاققا ئوخشاش بىر نەرسە ياسىۋالمىغىنىغا ئېچىندى .

بۇ قېتىم كەلگەن دولقۇن نۇزۇگۇمنى قاتتىق ۋەھىمگە سېلىپ ، سالنى قولتۇقىدىكى توختام سۇغا كىرگۈزۈۋەتتى . ئۇ بۇ پەيتتىن پايدىلىنىپ سۇ چاچراپ ، ھۆل بولۇپ كەتكەن كىيىم - كېچەكلىرىنى سىقىپ ، قومۇشنىڭ ئۇستىنى ئولتۇرۇشقا قۇلايلىق قىلىپ تۈزىۋالدى . ئۆزىنىڭ نەگە كېلىپ قالغىنىنى مۆلچەرلىمەك بولۇپ ، دەريا ياقىسىدىكى توقايلىق بىلەن قومۇشلارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقتى . يىراق - يىراقلاردا كىملەرنىڭدۇر ۋارقىراشلىرى ئاڭلاندى . دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى باش - ئۇچى يوق تۈزلەڭدە ئاتلىق ھەم پىيادە كېتىشىپ بارغان ئادەملەر ، ئوتلىشىپ يۈرگەن مال - ۋاراڭلار كۆرۈنۈپ قالاتتى . ئەمدى ئولتۇرۇشقا باشلىغان كۈنمۇ ئۆز نۇرى بىلەن تىنچ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىنى ئادەمنىڭ

كۆزىنى قاماشتۇرىدىغان ئەينەكتەك پارقىرىتىۋېتىپتۇ . كۈن ئولتۇرۇشى بىلەنلا قومۇشلار ئارىسىدىن چىقىپ يەر - جاھانىنى قاپساپ كەتكەن سان - ساناقسىز پاشىلار نۇزۇگۈمنى چېقىشقا باشلىدى . ئۇ ئۆزىنى پاشىلاردىن ھىمايە قىلىمەن دەپ بىرمۇنچە ئاۋارە بولدى . ئاڭغىچە دەريا تەرەپتىن كۈچلۈك شامال چىقىپ پاشىلارنى قوغلىۋەتتى . شامال بىلەن تەڭ پەيدا بولغان دولقۇن ئەمدىلا ئۆز ئىگىسى ئۈستىگە ئولتۇرغان قومۇش سالنى تۇرغان يېرىدىن ھەيدەپ چوڭ ئېقىنغا قوشۇۋەتتى . سال يەنە ئىلگىرىكىدەك ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ ، گويا سۇغا چۆكۈپ كېتىدىغاندەك پەسلەپ ئاقماقتا . نۇزۇگۈمنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ ، ئاللاغا يالۋۇرۇپ مۇراجىئەت قىلىشقا باشلىدى . ئۇ بۇنىڭدىن بەش - ئون يىل ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن ئانىسى بىلەن ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ روھىغا مۇراجىئەت قىلىپ ، ئۇلاردىن ئۆزىگە مەدەت تىلىدى . نۇزۇگۈم ئاللاتائالانىڭ قايسى گۈناھى ئۈچۈن مۇنچىلىك قىيناۋاتقىنىنى بىلمەي ، ئېسىنى بىلگەندىن بۇيانقى قىلمىش - ئەتمىشلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى . ئويلىسا تىرىك بەندىلەرنىڭ ئالدىدا كۆپۈرلۈق ئۆتكۈدەك گۈناھ ئۆتكۈزمەپتۇ . ئۇنداق بولسا مۇنۇ دەريانىڭ رەھىمسىز دولقۇنلىرى كىملەرنىڭ ئەنتىنى ئېلىش ئۈچۈن ، قايسى گۈناھلىرى ئۈچۈن بۇنچىۋالا قىينايدىكىن ؟ ئۇنىڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى موڭغۇل نويانلىرىنىڭ ئۆزىگە خوتۇن قىلماقچى بولۇپ كۆرسىتىۋاتقان ئازابلىرىنى تارتقىنى ئاز بولۇپ قالدىمۇ ؟ ياراتقان ئىگەمنىڭ قۇدرەتلىك ، ئۆتكۈر كۆزلىرى بۇلارنى نېمە ئۈچۈن كۆرمەيدىغاندۇر ؟

نۇزۇگۈم ھەممە ئازابقا چىداپ كەلگىنى بىلەن ، نېمىشقا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قىدۇر ، دەريا سۈيىنىڭ دولقۇنلىرىدا يۇقىرى چىقىپ ، تۆ-
ۋەن چۈشۈپ ، ئۈياق ـ بۇياقتا چايقىلىۋاتقان مۇنۇ كىچىككىنە
قومۇش سالغا ئۆزىنىڭ تەقدىرى باغلىنىپ قالغىنىغا چىدا-
يالماي ھەيران بولاتتى . لېكىن ئۇيغەن يارىغا سادىق بولۇپ
قېلىش ئۈچۈن ھەرقانداق قىيىنچىلىقنى باشتىن كەچۈرۈشكە
تەييار ئىكەنلىكىنى ئويلاپ موڭغۇللارغا تۇتۇلغاندىن كۆرە ،
بىر ھېسابتا دەريادا سۈغا چۆكۈپ ئۆلگىنىم مىڭ ھەسسە
ئەۋزەل دەپ ئۆزىنى ئۆزى بەزلەيتتى . بۇنداق چاغدا
دولقۇنلارنىڭ چايقاشلىرى ئانچىۋالا دەھشەتلىك ئەمەستەك
كۆرۈنەتتى .

ئادەم ئەجەلگە قارشى ماڭسا ئۇمۇ كەينىگە چېكىنەمدۇ
نېمە ؟ نۇزۇگۇم ئەمدى بۇرۇنقىدەك ئاللا ـ توۋا دەپ ناله
قىلىشنىڭ ئورنىغا قومۇشنى مەھكەم تۇتۇپ ھەرقانداق ئاپەت-
كە قارشى تۇرۇشقا بەل باغلىغاندەك بېشىنى كۆتۈرۈپ ئالغا
قارىغاندى ، ئىلگىرىكى ئادەم بويى كۆتۈرۈلگەن دولقۇنلار
خۇددى ئۇنىڭ ئىرادىسىگە قايىل بولۇپ تۆمۈرچىنىڭ كۈرە-
كىگە ئوخشاش ئاستا ـ ئاستا بېسىلىشقا باشلىدى . دەريا
بويىدىكى تاللار بىلەن جىگدىلەرنىڭ تىنىمسىز مىدىرلاۋاتقان
شاخلىرى توختىغاندەك قىلىپ ، قۇرۇغان قومۇشلارنىڭ گۈ-
رۈلدەشلىرىمۇ ، بايا تىن بېرى قۇلاقنى يارغۇدەك شارقىرىغان
دولقۇنلارمۇ پەسىيىپ ئالەم تىنچلانغاندەك بولدى . نۇزۇگۇم-
نىڭ بۇ ھالغا ئىشەنگۈسى كەلمەي ، بۇلارنىڭ ھەممىسى
ھازىرلا يەنە تەكرارلىنىدۇ دېگەندەك ، قومۇشنى چىڭ تۇتقان
پېتى بىرئاز ۋاقىت جىم ياتتى . ئاي نۇرىغا چېلىققان سۇ
دولقۇنلىرى دەريا ئۈستىدە ئەينەك پارچىلىرىدەك پالت ـ
پۈلت قىلىپ كۆرۈنەتتى . قومۇش بىلەن ياۋا تاللار ، جىگدە

بىلەن توغراق ئۆسكەن قىرغاق قاپقاراڭغۇ تۇراتتى . بەزىدە يوچۇن ئاۋازلار ئاڭلىنىپ قالمىسا ، ئەتراپ جىمجىت . سۇ دولقۇنلىرى راستىنلا توختىغان ئوخشايدۇ . شۇنىڭغا قارىغاندا ئۇنىڭ يەيدىغان رىزقى بارەڭ قىلمىدۇ .

نۇزۇگۇم بىرەر ھەرىكەت قىلىشقا ئىلاجسىز . شۇڭا ئۇ دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا لەيلەپ كېلىۋاتقان قومۇش سال ئۈستىدە شۇمشىيىپ ، ئۇزاق ۋاقىتقىچە شۇككىدە ئولتۇردى . بايا بىر چاغدا ، دولقۇن بىلەن ئېلىشىپ يۈرگەندە ئىسسىپ تەرلەپ كەتكەنىدى . ئەمدى ھەرىكەتسىز ئولتۇرغاچقىمۇ سۇ چاچراپ ھۆل بولۇپ كەتكەن كىيىملىرى تەنلىرىگە چاپلىشىپ مۇزلاشقا باشلىدى . خېلى ۋاقىتقىچە ئۇنىڭ ئىچىگە بىر پارچە مۇز كىرىۋالغاندەك ، چىشى - چىشىغا تەگمەي تىترەپ كەتتى . ئۇ ئىككى تىزىنى كۆكسىگە مەھكەم بېسىپ ئۆزىنى ئىسسىتىشقا ھەرىكەت قىلىۋىدى ، بىر چاغدا كۆزى يۇمۇلۇپ مۈگدەشكە باشلىدى . كۆڭلىدە سۇغا چۈشۈپ كەتمەي دېگەن ئەندىشە پەيدا بولۇپ ئۆزىنى سەگىتىۋالدى . قومۇشتىن يالغان سال بەزىدە ئاستا ، بەزىدە ئىتتىك ئېقىپ ، ئۆز يولىنى داۋام قىلماقتا ، بەزىدە سۇنىڭ چايقىلىشى بىلەن قىرغاققا يېقىنلاپ قالاتتى - دە ، ئاندىن يەنە ئېقىنغا قوشۇلۇپ ، دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ قالاتتى .

بارلىق ئۈمىد - خىيالى ، ئۇمىد - ئارزۇسى مۇشۇ تۆت باغلام قومۇشقا باغلىنىپ قالغان نۇزۇگۇم چاپسانراق تاڭنىڭ ئېتىشىنى كۈتمەكتە . لېكىن ئۇنىڭ بىلەن قېرىشقاندەك بۇ گۈنكى كېچە تولىمۇ ئۇزىراپ كەتكەندەك بىلىنەتتى . ئادەتتە تېزلا ئاتىدىغان تاڭنىڭ كەينى تېخىچە سۈزۈلەي دېمەيدۇ . بىر چاغدا ئاستا ئېقىپ كېلىۋاتقان قومۇش سال ياۋا

تاللارنىڭ شاخلىرى ساڭگىلاپ تۇرغان ، خېلىلا چوڭ بىر قولتۇقتىكى سۇغا كىردى ـ دە ، توختاپ قالدى . كېچىچە تالاي قېتىم ئۆلۈم خەۋپىنى باشتىن كەچۈرگەن نۇزۇگۇم ، ئاھ ـ زارىم خۇدايىمغا يەتكەن گوخشايدۇ ، دەپ قىرغاقتا ساڭگىلاپ تۇرغان تالنى ئېگىپ ، ئۇچىنى قومۇش سالغا باغلىدى ، شۇنىڭدىن كېيىن كۆڭلى ئەمىن تېپىپ قۇرۇق يەرگە يانپاشلىدى .

ئۇ ئويغانغاندا ئۇيۇقتا كۆتۈرۈلۈپ قالغان قۇياش تاللارنىڭ ئارىسىدىن ئۆز نۇرىنى چېچىۋاتقانىدى . نۇزۇگۇم ئۆزىنى بىرەرى كۆرۈپ قالمىسا بولاتتى دەپ ، ئالمان ـ تالمان تالغا باغلاپ قويغان سالنى يېشىپ ، ئالىقانلىرىنى پالاق قىلىپ ، سۇنى ئىتتىرىپ قولتۇقتىن چىقىپ كېتىشكە ئالدىرىدى . قومۇش سالمۇ دەريا‌غا ساڭگىلاپ تۇرغان تال ، قومۇشلار دالدىسىدا قىرغاقنى ياقىلاپ ئالدىغا ئىلگىرىلىدى . بىراق شۇ چاغدا ئۇ قورسىقى ئېچىپ هالسىزلىنىۋاتقانلىقىنى سەزدى . ئۇ تۇگۈننى يېشىپ ئاختۇرۇۋېدى ، ئۇنىڭ ئىچىدە بارى ـ يوقى بىر تالا ئالما چىقتى . بۇنىڭغا شۇكرى قىلغان نۇزۇگۇم ئالمىنى يەپ ، دەريا سۈيىدىن بىر ـ ئىككى يۇتۇم ئىچتى ـ دە ، يەنە ئىلگىرىلەۋەردى .

نۇزۇگۇم غۇلجا شەھىرىگە پالىنىپ كەلگەن چاغدا بەزى خوتۇنلاردىن مۇشۇ دەريانىڭ قىبلە تەرىپىدە مانجۇ ، موڭغۇل‌لار يوقمىش ، ئۇ تەرەپلەردە بۇلاردىن باشقا ئىقلىملار ياشارمىش ، شۇلار قاتارىدا ئۇيغۇرلارمۇ بارمىش دېگەنگە ئوخشاش گەپلەرنى ئاڭلىغانىدى . هازىر ئۇنىڭ تەخمىنەن مۆلچەرلىگىنىمۇ شۇ تەرەپ ئىدى . نۇزۇگۇم ئىككى كۈندىن بېرى ئۆزىنىڭ نەگە كېلىپ قالغىنىنى ، نەگە بېرىپ توختىشىنى

بىلمەيتتى . ئەمما ، ھەر ھالدا كۆزلىگەن مەنزىلىمگە يەتمە-
سەمۇ مېنى قوغلاپ كېلىۋاتقانلاردىن خېلى ئۇزاقلاپ قالغان-
دىمەن دەپ ئويلايتتى .

نۇزۇگۇم تاللار ، جىگدىلەر ۋە توغراقلار تۇگەپ ، ئىك-
كى تەرىپىنى قويۇق قومۇشلار قاپلىغان يەرگە ئولاشقاندا ،
يەنە ئات چاپتۇرۇپ يۇرگەن ئادەملارنى كۆرۈپ قالدى . دەر-
ھال يوشۇرۇنمىسا ئۇلار نۇزۇگۇمنى كۆرۈپ قېلىشى مۇم-
كىن .ئۇ قوللىرى بىلەن سۇنى قاتتىق ئىتتىرىپ مىڭ بىر
تەسلىكتە قىرغاققا يېقىن كەلدى ـ دە ، قومۇشلۇقنىڭ ئىچە-
گە كىرىپ يوشۇرۇندى .

IX

كۇز كېلىپ ھەممە نەرسە غازاڭ بولۇشقا باشلىغانلىق-
تىنمۇ ، شالدىرلاپ قۇرۇپ قالغان قومۇش پۈپۈكلىرى تو-
زۇپ نۇزۇگۇمنىڭ يۇز ـ كۆزلىرى ۋە ھۆل بولۇپ كەتكەن
كىيىم ـ كېچەكلىرىگە چاپلاشماقتا . ئۇ بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي
قىرغاققا چىقىشى بىلەنلا ئۆزىنىڭ ئىزىنى يوقىتىپ ، بۇ
يەردىن تېزرەك باشقا ياققا كېتىشكە ئالدىرىدى . ئۇ قېلىن
قومۇشلۇق ئىچىدىن ئاران دېگەندە يول ئېچىپ كېلىۋاتاتتى .
خېلى ۋاقىتتىن بېرى يول ماڭماي ئولتۇرۇۋەرگەنلىكتىنمۇ
پۇتى كۆيۈشۈپ بىرمۇنچە يەرگىچە ئاسقاقلاپ ماڭدى ، بەزىدە
پۇتى سازلىق يەرگە پېتىپ ماڭالماي ئولتۇرۇپمۇ قالدى .
ئوچۇقچىلىققا چىقىپ قالسا تۆۋەن ئېڭىشىپ ، خودىدى قولغا
چۈشۈپ قېلىشتىن قورققان توشقاندەك جېنىنىڭ بارىچە يۇ-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

گۈرەيتتى . كۆڭلىدە بىرئامال قىلىپ ، كۆزۈنۈپ تۇرغان ئاۋۇ تاغقا يېتىۋالسام دەپ ئويلايتتى .

نۇزۇگۇم قېلىن قومۇشلۇقتىن ئايرىلىپ يەنە ئوچۇقچىلىققا چىقىپ قالدى . بۇ ئوچۇقچىلىق شۇنداق كەڭ ئىدىكى ، ئاخىرىغا كۆز يەتمەيتتى . بۇنداق يەردە مېڭىش ئويلاپ باقسا ، خەتەرلىك ئىدى ، چۈنكى ياقىدا يۈرگەن ئادەملەردىن بىرەر - يېرىمنىڭ كۆزىگە چۇشۇپ قېلىشى مۇمكىن .

ئۇ ئەتراپقا سەپسېلىپ قاراپ ، ئۆزىدىن ئانچە يىراق ئەمەس يەردە يۈرگەن بىرنەچچە ئاتلىق ئادەمنى كۆردى - دە ، دەرھال يەنە قومۇشلۇق ئىچىگە كىرىپ كەتتى ، «ئۇلار مېنى كۆرۈپ قالمىغاندۇر» دەپ تەشۋىشلىنىپ ، قېلىن قومۇشلۇقنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋالدى . ئۇ مۇشۇ يوشۇرۇنغان يېرىدە خېلى ۋاقىتقىچە ئولتۇردى . بىرچاغدا يېقىنلا يەردىكى قومۇشلارنىڭ شاخلىرى شىلدىرلىدى . نۇزۇگۇم بۇنى قومۇشلۇق ئىچىدە يۈرگەن ياۋايى ھايۋانلار بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى . شۇڭا ئۇ ئولتۇرغان يېرىدىن مىدىر قىلمىدى . شۇ ئارىدا ئۇنىڭغا يېقىن يەردىن بىر جۈپ قىرغاۋۇل قاناتلىرىنى قاتتىق قېقىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى . ئۇلار قومۇشلۇق ئۈستىنى بىرئاز ئايلىنىپ يۈردى - دە ، ئاندىن باشقا ياققا ئۇچۇپ كەتتى . نۇزۇگۇم بولسا خېلى ۋاقىتقىچە دېمىنى باسالماي ئولتۇرۇپ قالدى . ئەمدى ئۇ ھەر نەرسىدىن بىر چۆچۈپ دەككە - دۈككە بولماقتا . نەگە بېرىشنىمۇ بىلمەيدۇ . بىر كېچە - كۈندۈزدىن بېرى جېنىنى ساقلاپ كەلگەن قومۇش سالدىن قىرغاقتا چىقىپ بۇ يەرلەرگە كەلگىنىگە پۇشايمان قىلدى . «ئۆلۈپ قالساممۇ ئاشۇ قومۇش سالنىڭ ئۈستىدە ئۆلسەم بولغانىكەن . مەن تېخى موڭغۇللارنىڭ ھەم-

مىسى كەينىمدە قالدى ، ئەمدى ئۇلار مېنى ئىزدىمەيدىغان چېغى دەپتىمەن » دەپ ئويلىدى ئۇ .

نۇزۇگۇم ئاسماندا توپ - توپ بولۇپ ئۇزۇپ يۈرگەن ئاق بۇلۇتلارغا قارىدى . ئاشۇ بۇلۇتلارغا چىقىۋېلىپ ، ئۆزىنى ئىزدەپ يۈرگەنلەرنىڭ ھېچقايسىسىغا تۇتۇق بەرمەي يىراقلارغا كەتسە ! ئەمما ئۇ بۇلۇتلار نۇزۇگۇم تۇرماق ھەتتا ئېگىز ئۇچقان قۇشلارنىمۇ ئۆزىگە يەتكۈزمەي ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتاتتى . ئۇلاردىنمۇ ياخشىلىق كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ . ئۇ بېشىنى تۆۋەن ئېگىپ يەرگە قارىدى . يەرمۇ تىرىك بەندىنى ئۆز قوينىغا يوشۇرۇشقا ئاجىزلىق قىلسا كېرەك . بەزىلەرنىڭ «ئاسمانغا چىقاي دېسەم ئېگىز ، يەرگە كىرەي دېسەم قانتىق» دېگەن سۆزلىرى مۇشۇنداق چاغلاردا ئېيتىلغان سۆزلەر ئىكەن - دە ، زادى بۇلارنى ئېلىشپ يەڭمىسە ، قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن دەپ ئويلىغان نۇزۇگۇم ئۆزىنى نەگە يوشۇرۇشنى بىلمەي ، سەدپارە بولماقتا . ئىلگىرى قومۇشلۇققا كىرىۋالسىلا ھېچكىم تاپالمايدىغاندەك بىلىنەتتى ، ھازىر بولسا بۇ قومۇشلۇقلار قاچقان ، مۆككەن ئادەملەرنى تۇتۇپ بېرىدىغان تورغا ئوخشاش سېزىلمەكتە . ئۇ قومۇش ئارىلاپ قېچىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىپ بېقىۋىدى ، ھەممە تەرەپنى قورشىۋالغان سولۇنلارنى كۆردى .

كۈندۈزى قاچقان بىلەن بەربىر قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى سەزگەن نۇزۇگۇم قومۇشلۇققا تېخىمۇ ئېچىرىرەك كىردى - دە ، قاراڭغۇ چۈشۈپ سولۇنلارنىڭ كېتىشىنى كۈتۈپ بىرئاز يېتىۋىدى ، قورسىقى ئېچىپ ، كۆزلىرى تورلىشىشقا باشلىدى . نەچچە كۈندىن بېرى قورسىقىنىڭ ئاچقىنىنى ياشلىق كۈچ - قۇۋۋىتىگە ئېلىپ ، قېچىپ - مۆكۈنۈپ

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يۇرگىنى بىلەن ھازىر ئاچلىقتىن ئىچ ـ قارنى تارتىشىپ كېتىۋاتاتتى . ئۆچۈرىسىدە قوموش يىلتىزىدىن باشقا يېگۈدەك ھېچنېمە كۆرۈنمەيتتى . ئۇ كەمزۇلىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن خەنجىرىنى ئالدى ـ دە ، ساڭلىقتىكى قوموشلاردىن بىرنەچچىسىنىڭ يىلتىزىنى كېسىپ ئۇنى شۇمىگەن بولدى . بىر چاغدا ئۇ ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەنلىكىدىن بولسا كېرەك مۈگدەشكە باشلىدى . ئۇ بارلىق كۈچىنى يىغىپ ئۆخلاپ قالماسلىققا ھەرىكەت قىلىپ باقتى ، بولمىدى . ھارغىنلىق يەتكەن بەدەنلىرى بوشىشىپ ، كۆزلىرىنىڭ ئۆيقۇغا ئىلىنىپ كەتكىنىنى سەزمەي قالدى .

ئۇ بۇرنىغا ئاچچىق ئىس كىرىپ نەپسى بوغۇلۇپ ، كۆزلىرى ئېچىشىشقا باشلىغاندا قېقىلىپ ، يۆتىلىپ ئويغاندى . قارىسا قوموشلۇقنى قاپقارا ئىس قاپلاپ كېتىپتۇ . نۇزۇگۈم نېمە ئىش بولغىنىنى بىلمەي خېلىغىچە كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى ، لېكىن ئورنىدىن تۇرالماي ئولتۇردى . پەقەت ئەس ـ ھوشىنى يىغىپ ئورنىدىن تۇرغاندا ئۆزىدىن ئانچىۋالا يىراق بولمىغان يەردىكى قوموشلارنىڭ كۆيۈۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇ ئۆز بېشىغا كېلىدىغان يامانلىقلارنى پەرەز قىلغان بولسىمۇ ، لېكىن قوموشلۇققا ئوت كېتىدىغۇدەپ ئويلىمىغان . ئەمدى ئۇنىڭ كۆرمىگىنىدىن مۈشۈ قالغان ئوخشايدۇ . كۆز كۆنلىرى قۇرۇپ ، پۆپۈكلىرى قۇرۇشقا باشلىغان قوموشلۇقتىن يالقۇنجاپ كېلىۋاتقان ھال قىزىلـ ئوت بارغانسېرى ئۇلغىيىپ ئەجدىھادەك يېقىنلاۋاتاتتى . «قېچىش كېرەك !ـ دېگەن ئوي كەلدى ئۇنىڭغا ،ـ بولمىسا ئۇزۇن ئۆتمەيلا كۆيۈپ كېتىشىم مۇمكىن .»

ئۇ بوپىسىنى كۆتۈرۈپ دەريا‌غا يۈگۈردى ، بىراق ئۇ

تەرەپتىكى قومۇشلۇقلارمۇ كۆيۈۋاتاتتى . «كىيىمىم كۆيۈپ تېنىمگە ئۆتكۈچە بۇ ئوتتىن ئۆتۈپ كېتەرمەن» دېگەن ئويغا كەلدى نۇزۇگۇم . ئۇ شۇنداق دەپلا تۇرتەك ـ تۇرتەك بولۇپ تۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان ئىسنىك ئىچىگە شۇڭغۇپ كىردى . ھايال بولمايلا ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ئېتەكلىرىگە ئوت تۇتاشتى ۋە ئوت بىلەن ئېلىشىپ يۇرۇپ ئوچۇقچىلىققا قانداق چىقىپ قالغىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى .

— مانا ، مانا ، چىقتى !

— دەريا تەرەپكە قېچىپ كەتكۈچە تۇتۇۋېلىڭلار !— دېگەن ئاۋازلار ھەر تەرەپتىن ياڭراپ چىقتى . بۇ ۋارقىرىغان ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا ئۇيغۇرلارمۇ بار ئوخشايدۇ . ھودۇقۇپ قالغان نۇزۇگۇم ئەتراپقا قاراپ ئۇلگۈرگىچە بەش ـ ئالتە ئادەم ئۇنىڭ پۇت ـ قولىغا ياماشتى . قوللىرىدا قىلىچ ـ نەيزىلەرنى تۇتقان بويى ئۆزىدىن پاكار بۇ سولۇنلارنىڭ بەزىلىرى ئۇنىڭ كىيىملىرىگە ئېسىلىپ ھەر تەرەپكە تارتماقتا . بەزىلىرى ئالدىنئالا تەييارلاپ قويغان ئارغامچىلىرى بىلەن ئۇنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى باغلىماقتا . ئەمدى قانچە ھەرىكەت قىلغىنى بىلەن قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن نۇزۇگۇم پۇت ـ قولىنى ئىشقا سالالمىسىمۇ ئۇلارنىڭ قوللىرىنى ئاغىزى بىلەن چىشلەپ قارشىلىق كۆرسەتمەكتە ئىدى . شۇچاغدا ئۇنىڭ قۇلىقىغا :

— ھاي ، مەھكەمرەك تۇتۇڭلار ، يەنە قېچىپ كەتمەسۇن ،— دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى .

— ئەمدى نەگە قاچىدۇ دەيسەن ، قېچىپ يۇرۇپ يەتكەن يېرى مۇشۇغۇ ؟— دېدى بىرى .

— يەنە بوشاپ كەتسە ، كىم بىلىدۇ ، ئۆزىنى دەريا‌غا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

تاشلىۋېتەمدۇ .

چەتتە تۇرغان سولۇننىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان نۇزۇگۇم «بۇلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالمىغىنىمنى بىلگەن بولسام ئۆزۈمنى سۇغا تاشلىۋېتەركەنمەن» دېگەن ئويدا دەريا تەرەپكە قارىدى ، دەريامۇ ئانچە يىراق يەردە ئەمەس ئىدى . ئۇ بۇلار-دىن قۇتۇلۇپ قالارمەن دەپ بارلىق كۈچىنى يىغىپ سىلكى-نىپ ، يۇلقۇنۇپ ، ئۆزىنى تۆتۈپ تۇرغان سولۇنلارنىڭ قول-لىرىنى چىشلەپ ، بېشى بىلەن ئۇرۇپ باقتى . ئەمما ئەمدى ئۇنىڭ ھەممىسى بىھۇدە ئاۋارىگەرچىلىك ئىدى ، چۈنكى سو-لۇنلار نۇزۇگۇمنىڭ پۈت - قولىنى باغلىۋالغاندىن كېيىن ئۇستىگە سۇ چېچىپ ، كىيىمىگە تۆتاشقان ئوتنىمۇ ئۆچۈرۈ-ۋالغانىدى . ئۇنىڭ مۇنداق يۇلقۇنۇپ ھەرىكەت قىلىۋاتقىنىنى كۆرگەن ئات ئۇستىدىكى سولۇن :

— ھەي چەنتۇ ، مەن ساڭا قاچقانىنىڭ قانداق بولىدىغا-لىقىنى ئەمدى بىر كۆرسىتىپ قويايي ،— دەپ ۋارقىرىدى . ئېھتىمالىم ئۇ نۇزۇگۇمنى تۆنچە خېلىلا قىينالغان بولسا كېرەك ،— بۇ چەنتۇنى ئاتقا ئارتىڭلار . ئۇنىڭ شۇنداق ئەتە-ۋارلىق نويانغا ۋاپا قىلماي قاچقانلىقى جىنايەت . شۇڭا ئۆز ئۆۋالى ئۆزىگە . بىز ئەمدى ئۇنى شۇنداق بىر ئادەمگە بەرگۈ-زەيلىكىن ، ئانىسىدىن تۇغۇلغىنىغا مىڭ بىر پۇشايمان يەيدە-غان بولسۇن !

ئىككى يۈزگە يېقىن چېرىك بىلەن بىرنەچچە كۈندىن بۇيان قوموشلۇقنى ئەگىپ ، ئاخىر قىزىل تۆتۈۋالغىنىغا بەك خۇشال بولغان سولۇنلار ئۆزلىرىنى ئەپسانىلەردىكى باتۇرلار-دەك چاغلىشىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بايىر نوياننى ياراتمىغان بۇ جۇۋاننى بىر كۆرۈپ باقايلى دېگەندەك ، ئاتلە-

ىرىنى دېۋىتىپ كېلىپ نۇزۇگۈمغا قارايتتى . لېكىن بوي-
تۇرقى ئادەتتىكى قىزلاردىن ھېچبىر پەرق قىلمايدىغان ئو-
ۇ ۋقلا بىر جۇۋاننى كۆرۈپ ، «شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى مۇشۇ-
نى تۇتالماي سەدىپارە بولۇپ يۈردۇڭمۇ» دېگەندەك بىر-
بىرىگە قارىشاتتى . ئۇلار بۇ تەۋەدىكى موڭغۇللارنىڭ ئارىسىدا
ئاتىقى چىققان نويانغا بوي بەرمەي قېچىپ يۈرگەن بۇ جۇۋاز-
نى پۇتۇنلەي باشقىچە دەپ پەرەز قىلىشقانىدى . شۇڭا بەزىلە-
رى «بەلكى بىزنىڭ كەينىدىن قوغلاپ يۈرگىنىمىز بۇ جۇۋان
ئەمەستۇر» دېگەندەك گۇمانغىمۇ كېلىشكەنىدى . تالاي جەڭ-
لەرگە قاتنىشىپ ، ئۆزلىرىنىڭ باتۇرلۇقى بىلەن ئابرۇي-
ئاتاققا ئىگە بولسىمۇ بۇ قېتىم يەنە بىر ئۆزىمىزنى كۆرسە-
تىپ قويايلى دەپ يۈرگەن بۇ چېرىكلەر نەچچە كۈندىن بېرى
بىكاردىن - بىكارغا ئات چېپىپ يۈرۈشكىنىگە ئۈيالغاندەك
بولاتتى . بەزىلىرى : «ھېلىمۇ خوتۇن كىشى بىلەن ئېلىشىپ
ئابرۇيىمىزنى تۆكىۈۋالماپتىمىز» دەپ ، ئۇنى تۇتۇشقا
ئانچىۋالا پىداكارلىق كۆرسىتىپ كەتمىگىنىگە خۇش ئىدى .

ئۇيغۇر كتاب تورى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

بەشىنچى باب

I

نۇزۇگۈمنى چېرىكلەر كۆرە شەھىرىگە داغدۇغا بىلەن ئەكەلدى . ئۇلار نۇزۇگۈمنى قاچۇرۇپ قويمايلى دەپ ، ئۇنىڭ تۆت تەرىپىنى قورشاپ مېڭىشقا ئىككى يۇز چېرىكنىڭ ھەمىسىنى سەپەرۋەر قىلغانىدى . بۇ چېرىكلەرنىڭ باشلىقى بىلەن موڭغۇل دورغا كۆرەدىكى جياڭجۇن ئوردىسىغا كېلىشى بىلەن ماختىنىپ ، سوۋغا ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا ئالدىراش كىرىشتى . بىراق جياڭجۇننىڭ كۆز قارىشى ئۇلار ئويلىغاندەك بولمىدى .

— سىلەر بىر چەنتۇ خوتۇننى تۇتۇش ئۈچۈن قانچە كۈچ ، قانچە ۋاقىت سەرپ قىلدىڭلار ؟— دېدى جياڭجۇن ئالدىدا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ ئۆرە تۇرغان سولۇن چېرىكلىرىنىڭ باشلىقى بىلەن موڭغۇل دورغىسىغا ،— ئۇنداقتا ئۇلارنىڭ ئەرلىرىنى قانداق ئىشلەتمەكچىسىلەر ؟

— چەنتۇلارنىڭ خوتۇنلىرىدىن كۆرە ئەرلىرىنى باشقۇرۇش ئاسان ، جانابلىرى ،— دەپ ئۇزۇندىن بېرى ئۇيغۇرلارنى ئىشلىتىپ كېلىۋاتقان موڭغۇل دورغىسى ئۆزىنىڭ

ئوي ـ پىكىرلىرىنى سۆزلەشكە باشلىدى ،— ئەمما خوتۇنلىرىنى بويسۇندۇرماق قىيىن .

— يوق گەپنى قوي . مۇنۇ شىسەن دالويى ئۇلارنىڭ بىرىنى خويما ئوبدانلا خوتۇن قىلىپ يۇرىدىغۇ . شۇڭا ئەمدى نۇزۇگۇمنى شۇنىڭغا بېرەيلى . ئۇ بايىر نويان كەلگۈچە نۇزۇگۇمنى قۇل قىلىپ ئىشلىتەمدۇ ياكى خوتۇن قىلامدۇ ، ئۆزى بىلسۇن . بۇ جاھىل خوتۇنغا پەقەت ئاشۇلا ئىگە بولۇشى مۇمكىن ،— جياڭجۇن ئۆزىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە ئولتۇرغان ئۇزۇن قارا چاپانلىق ، پەۋەز قاپاق ئادەمگە قاراپ قويدى . ئۇ بولسا ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئىككى قولىنى قورسىقى ئۇستىگە ئېلىپ جۇپلەپ بېشىنى يەرگە تەگكۈدەك ئېڭىشىپ تەزىم قىلدى .

— پەخەس بول ،— دېدى جياڭجۇن ھۆكۈمران قىياپىتىتە ،— بۇ خوتۇننى بايىر نويانىڭ قاچۇرۇپ قويىسىڭ مېنىڭدىن رەنجىمە .

قەشقەردىن كەلگەن جۇڭاننى خوتۇن قىلىپ ، باشقىلارغا ماختىنىپ يۈرگەن شىسەن دالويى ئاتاقلىق نويانغا ئۆزىنى تۇتقۇزماي قېچىپ كەتكەن گۈزەل خوتۇنىنىڭ قولغا چۈشكىنىگە خۇشال بولۇپ كەتتى ، ئۇ ، قەشقەرنىڭ يەنە بىر گۈزىلىنى خوتۇن قىلىدىغان بولدۇم دەپ شېرىن خىيالغا چۆمۈپ ، نۇزۇگۇمنى بىرنەچچە چېرىككە ھەيدىتىپ ئۆيىگە ئەكەلدى . نۇزۇگۇم دالويىنىڭ بوسۇغىسىنى ئاتلاپ ئۆيگە كىرگەندە ئوچاق بېشىدا تۇرغان خوتۇننى كۆرۈپ ھەيران قالدى . كەپكۇر تۇتقان خوتۇن بولسا كىرىپ كەلگەن خوتۇننى كۆرۈپ ئىختىيارسىز ھالدا :

— نۇزۇگۇم !— دېدى ـدە ، داڭقېتىپ قالدى ، ئۇنىڭ

ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

قولىدىكى كەپكۇر بولسا يەرگە چۈشۈپ جاراڭلىدى.

— بۇۋىئايشەم !— ۋارقىرىدى نۇزۇگۇم .

ئۇ ئىككىسى ئەتراپىدا تۇرغان موڭغۇل ۋە سولۇنلارغا قارىماستىن ، بىر ـ بىرىگە ئوقتەك ئېتىلىپ قۇچاقلاشتى .

— راست كۆرۈۋاتىمەنمۇ سىلىنى ، يالغانمۇ ؟ ! مۇنداق-مۇ ئۇچرىشىشلار بولىدىكەنغۇ ، جېنىم قېرىندىشىم ! — بۇۋىئايشەم يۇزىنى يۇيۇپ ئېقىۋاتقان كۆز يېشىنى سۈرتۈپ ، نۇزۇگۇمنى يەنە قۇچاقلىدى .

نەچچە كۈندىن بېرى ئادەم دىدارىنى كۆرمەي قومۇش-لۇقنىڭ ئىچىدە قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۈرگەن نۇزۇگۇم قەشقەر شەھىرى بۇلاقبېشى مەھەللىسىدە بىللە ئۆسۈپ ، ئىلىغىمۇ بىللە پالانغان ، ئۇزۇن يوللارنىڭ جاپاسىنى تەڭ تارتىپ ، قېرىنداشلاردىنمۇ ئەزىز بولۇپ كەتكەن بۇۋىئايشەمنى كۆر-گەندە ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالمىدى .

شىسەن دالويى بىلەن ئۇنىڭ يېنىدىكىلىرى ئۇ ئىككىسى بىر ـ بىرىنى كۆرۈپ كۆڭۈللىرىنى بوشىتىۋالسۇنلا دېگەن-دەك ، خېلى ۋاقىتقىچە گەپ قىلماي شۇڭ تۇرۇشتى .

— مەنمۇ سىلىنى راست كۆرۈۋاتىمەنمۇ ، يالغانمۇ ؟ ئەزىزانە يۈرتتىن ئايرىلغانىنى ئاز دەپ ، بۇ يەرلەردىمۇ بىر-بىرىمىزدىن جۇدا بولۇپلا كەتتۇققۇ . سىلى توغرۇلۇق چىققان گەپلەرنى ئاڭلاپ ، بۇ چاغقىچە بىر يەرلەردە ئۆلۈپ كەتكەنمە-دۇ دېۋىدىم ، تىرىككەنلا !

— بولدى ، بولدى !— دەپ شىسەن دالايى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈۋۈدى ، ئۇنىڭ بىلەن بىرەر ئايغا يېقىن تۇ-رۇپ ، مىجەزىنى ياخشى بىلىپ قالغان بۇۋىئايشەم يېغىسىنى توختىتىپ ئۆزىنى كەينىگە تارتتى ،— بۇگۈندىن باشلاپ بۇ

خوتۇننى سېنىڭ قولۇڭغا تاپشۇرىمەن . ئەگەر ئۇ بىرەر ياقتا قېچىپ كېتىدىغان بولسا ، مۇنۇ قىلىچ بىلەن ھەر ئىككىڭ- نىڭ كاللىسىنى ئالىمەن ،— دەپ ئاگاھلاندۇردى شىسەن دالويى يېنىغا ئېسىۋالغان قىلىچىنى كۆرسەتتى .

— خوپ ، تەقسىر ،— دېدى بۇۋىئايشەم قولىنى قوشتۇ- رۇپ ،— نۇزۇگۇمنى ماڭا تاپشۇرسىلا ، مەن ئۇنىڭغا بېشىم بىلەن جاۋاب بېرىمەن .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، مېڭىش !— دەپ شىسەن دالويى خوتۇنلارنى ئەركىن قويۇپ بېرىۋېتىپ ، ئۆزى قېشىدىكى چېرىكلەرگە ۋە سولۇن باشلىققا ماختانغاندەك قاراپ قويدى - دە ، شالاڭ بۇرۇتىنى تولغاپ قويدى ،— كۆردۈڭلارمۇ ، بۇ خەقنى تۇتۇشنى بىلىش كېرەك ، ئەگەر چەنتۇلارنىڭ تۇكىنى يېتىشىغا قارىتىپ سىلاشنى بىلسەڭ- لار ، ئۇلار ھېچ ياقتا كەتمەيدۇ .

بۇۋىئايشەم نۇزۇگۇمنى ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىغا باشلاپ كىردى . نۇزۇگۇم قورسىقىنى تويدۇرۇپ ، سەل ماغدۇرىغا كىرگەندىن كېيىن باش - كۆزىنى يۇيۇپ كىيىملىرىنى يۆتكىدى . ئەمما دالادا قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۇرگەندە ھەر - ھەر قېيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىپ كەلگەن نۇزۇگۇم- نىڭ دوستىنى كۆرۈپ خېلى ۋاقىتقىچە كۆز يېشى قۇرۇمە- دى . بۇۋىئايشەمنۇ ئىرادىسى كۈچلۈك بۇ جۇۋاننىڭ شۇنچە كۆپ قېيىنچىلىقلارغا چىدىسىمۇ ئەمدى كۆڭلىنىڭ كىچىك بالىغا ئوخشاش يۇمشاپ كەتكىنىگە ھەيران بولاتتى .

— قۇرۇق يىغا بىلەن ئىش پۈتمەيدىكەن ، نۇزۇگۇم . مەنمۇ سىلىگە ئوخشاش دەسلەپكى كۈنلىرى ئەس - ھوشۇمنى بىلمەي يېتىپ كەتكەنىدىم . بۇلارغا خوتۇن بولغىچە ئۆلۈۋا-

www.uyghurkitap.com

لايمكىنمۇ دېدىم . ئەمما جاننىڭ چىقمىغىمۇ ئاسان ئەمەس ئىكەن . ئادەم بالىسى بارغۇ ئانىسىدىن يېغلاپ تۇغۇلغاچقا ، دۇنيادىنمۇ يىغلاپ ئۆتىدىغان ئوخشايدۇ . سىلىنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىلىرىنى ئاڭلاپ ئىچ ـ ئىچىمدىن خۇشال بولۇپ قېلىۋىدىم . ئاخىرقى ۋاقىتلاردا غۇلجىنىڭ ئادەملىرى پەقەت سىلى توغرۇلۇقلا سۆزلىشىدىغان بولۇپ قالغانىدى . بەزىلەرى سىلىنى چوڭ يۇلتۇزدىكى نوياننى ئۆلتۈرۈپ قېچىپتۇ ـ دەك دېسە ، يەنە بەزىلىرى ئۇ ئۆزىنى سۇغا تاشلاپ ئۆلۈۋاپتۇ ـ دەك دېيىشتى . بەزىبىرلىرى ئېرى كېلىپ ئەكېتىپتۇدەكمۇ دەپ يۇرۇشتى . مانا بۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسى يالغانكەن ئەمەسمۇ .

— ئۆزلىرىنىڭ ئەھۋالى قانداق ، بۇۋىئايشەم ؟— دەپ سورىدى نۇزۇگۇم ئۇنىڭغا قاراپ ،— ئىمىنئاخۇنكام كەينىلىرىدىن ئىزدەپ كەلمىدىمۇ ؟

بۇۋىئايشەم بىرپەس شۇك بولۇپ قالدى ـ دە ، چوڭقۇر بىر نەپەس ئېلىۋېلىپ :

— ئۇنىڭ نېمىسىنى سورايدىلا . ئۇ كەلدى ، بىرنەچچە كۈن مۇشۇ يەرنى ئەگىپ يۈردى ـ دە ، كېيىن يوقىلىپ كەتتى . غۇلجا تەرەپكە بېرىپ ، شۇ ياقتىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئارىسىدا يۈرەمدۇ ياكى مانجۇ ـ موڭغۇللار ئوجۇقتۇرۇۋەتتىمۇ ، ئۇنىڭدىن خەۋىرىم بولمىدى . ئۇنىڭدىن كۆڭلۈم تازىمۇ قالغانكەن ، بۇ قېتىم كەلگىنىدە رەڭگىرويىغا قارىغۇم كەلمىدى ،— بۇۋىئايشەم بىرئاز تۇرۇۋېلىپ ، سۆزىنى يەنە داۋاملاشتۇردى ،— قەشقەر خەلقى ئۆز ئەركىنلىكى ئۈچۈن جېنىنى تىكىپ جەڭگە ئاتلانغاندا ئىمىنئاخۇنىڭ يۈرتىنى تاشلاپ قېچىپ ، ئاقچا ئىزدەپ دۇشمەنلەرنىڭ ئوتىنى قالاپ

يۇرگىنى ماڭا بەك ئەلەم قىلدى جۇمۇسىلا . مەن ئۇنى خاتىرىلاقتا كۆرگەندە سىلىنىڭ ئالدىلىرىدا قاتتىق گەپ قىلالمىغىنىم بىلەن خېلى ۋاقىتتىچە ئەس - ھوشۇمنى يىغالماي يۇردۇم . ئۇنى باشقا چوكانلارنىڭ ئېرىدەك جەڭگە قاتنىشىپ ، شۇ ياقلاردا بىرنېمە بولمىغاندۇر دەپ ئەنسىرەپ يۇرگەنىدىم ئەمەسمۇ . ئۇنىڭ بۇنداق لامزەللىلىكىنى بىلگەن بولسام ، سىلىگە ئوخشاش جەڭگە قاتنىشىش قولۇمدىن كەلەتتى دېسىلە . مانا ئەمدى سىلىگە ئوخشاش قاچاي دېسەم كىمنى دەپ ، نەگە بارىمەن ؟

— بەلكى سىلىنىڭ دېگەنلىرى توغرىدۇ ، بۇۋىئايشەم ،— نۇزۇگۇم دوستىغا نېمىدەپ جاۋاب بېرىشنى بىلمەي شۇك بولۇپ قالدى .

— يارانقان ئىگەم ئايال كىشىنى ئۆزى ئۇچۇن سەدپارە بولۇپ ، كۆيۇپ تۇرىدىغان ئەركەكسىز يارانسا بولمايدىغان ئوخشايدۇ . ئاياللار ئۆزىنى ياخشى كۆرىدىغان ئەركەكنىڭ ، ئەركەكلەر شۇنداق ئاياللارنىڭ بارلىقىنى بىلسىمۇ ياخشى ئىكەن . نۇزۇگۇم ، سىلى ھەممىدىن بەختلىك ئايال جۇمۇسىلا . سىلىنىڭ سۆيگەن ئەرلىرى بار ، ئۇمۇ سىلىنى تەشنالىق بىلەن كۇتۇۋاتىدىغاندۇر . شۇڭا سىلەر ئاشۇ پاك مۇھەببەتلەر ئۇچۇن جېنىڭلارنى ئۆلۇمگە تىكىپ كۇرەش قىلىۋاتىسىلەر . ئايال كىشى ئۇچۇن سۆيگەن ئادىمگە سادىق بولۇپ ئۆلۇپ كەتسە نېمە ئارمانى بار دەيدىلا .

— ئۇستازىمىز ئابدۇرېھىم دامۇللام مۇھەببەت يولىدا قوربان بولغانلار ھەققىدە سۆزلەپ بېرىدىغان ، بىلەملا بۇۋىئايشەم . ئىلگىرى مەن شائىرلارنىڭ يازغان ئەسەرلىرى كەشى قەلبىگە شۇنچىلىك تەسىر قىلار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن .

ئۇستازىمىز نەۋائىي ، نىزامى ، جامىغا ئوخشاش شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بېرىپ ، قەلبىمىزگە ئىلىم - پەننىڭ ئوتىنى سالغاندىن كېيىن ، ھايات ماڭا باشقىچە كۆرۈندىدىغان بولغان . بەلكى ئاشۇ ئۇستازدىن تەلىم ئالمىغان بولساق ، مەنمۇ قەشقەردىن بۇياقتا سۈرگۈن قىلىنغان باشقا قىزلارغا ئوخشاش تەقدىرنىڭ پېشانەمگە يازغىنىغا رازى بولۇپ يۈرۈۋېرەر ئىدىم . ئەمما ھازىر ئۆلۈپ كېتىشكە تەييارمەنۇ ، لېكىن يارىمغا سادىق بولۇپ قالىمەن .

— بۇ دېگەنلىرى توغرا ، نۇزۇگۇم . بىلەملا ، مېنىڭ ھاياتتا باقىدەك يېگىتىم بولسا توقسان غۇلاچ چوڭقۇرلۇقتىكى زىندانىدىنمۇ قېچىپ كېتەتتىم . ئەمدى ئاۋۇ ئىمىنئاخۇنغا ئوخشاش ئادەمنى ئېرىم دەپ جانىنى چالا بوغۇزلىغاندىن كۆرە تەقدىرنىڭ پېشانەمگە پۈتكىنىنى كۆرۈپ يۈرگىنىم ياخشى . مەن ئۇنىڭ تىنچ چاغلاردىمۇ ئاقچا ئىزدەپ ، بارغا قانائەت قىلماي ، ئايلاپ يوقلىپ كەتكەنلىرىنى جىق كەچۈرگەندىدىم . ئىمىنئاخۇن بىلەن سەككىز يىل ھايات كەچۈرۈپتىمەن . ھەر يىلى ياز كەلسىلا خۇرجۇنىنى مۇرىسىگە ئارتىپ ، ياقا يۈرتلاردا پايدا تاپىمەن دەپ كېتىپ قالىدۇ . مەن ئۇنى قاچان قايتىدىكىن دەپ سارغىيىپ يولىغا قاراپ ئولتۇرغان . نەچچە يىللارنى مەن ئەنە شۇنداق ئوتكۈزدۇم . بۇ قېتىم مۇڭغۇللارنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالاپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ چىدىيالمايلا قالدىم . سىلى شۇ چاغدا بىرمۇنچە گەپ-لەرنى قىلىپ ، قەلبىمگە ئوت سالدىلا ،— دېدى بۇۋىئايشەم گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ ،— مەنغۇ ئامالىنىڭ يوقىدىن بۇ داۋا-لوينىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتىمەن . ئەمدى سىلى بولسىلىمۇ بۇ-لارنىڭ قولىدىن قوتۇلۇپ ، ئۆزلىرىنىڭ مەقسەتلىرىگە يەت-

سىلە .

— بۇۋىئايشەم ، ھەر كۈنى ئوتلىرىدىن كىرىپ ، كۈللە-رىدىن چىقاي ، دالويغا دەپ باقسىلارا ! مېنى ئەمدى ھېچ-كىمگە بەرمەي ، سىلىنىڭ قاشلىرىدا قۇل قىلىپ ئىشلەت-سۇن . ئىككىمىز ئېگىچە - سىكىل بولۇپ تۇرايلى .

— ئۇنداق بولسا نۇر ئۈستىگە نۇر ئىدىغۇ . ئەمما موڭ-غۇللار سىلىگە ئوخشاش گۈزەل خېنىملارغا ھەۋەس قىلماي تۇرالمايدۇ . شۇنداق بولسىمۇ بۇلارنىڭ بارلىق جاپاسىنى ئۆزۈم تارتىپ ، سىلىنى خارلاتماسلىققا تىرىشىمەن .

نۇزۇگۈم بۇ يەرگە كەلگەندىن بېرى بۇۋىئايشەمنىڭ ئۇنىڭ قېشىدىن چىقماي ، ئەتىدىن - كەچكىچە پاراڭلىشىپ ئولتۇرىدىغانلىقىنى بايقىغان دالويى خۇدۇكسىنىپ قالسا كې-رەك ، بىر كۈنى بۇۋىئايشەمنىڭ قېشىغا كىرىپ :

— ھاي ، سەنلەر ئون يىل كۆرۈشمىگەندەك تولا مۇڭدە-شىپ كېتىدىغان بولۇشتىڭغۇ . تۇرۇشە ئورنۇڭدىن ،— دەپ ئىككى دوستىنى بىر - بىرىدىن ئايرىۋەتتى .

قىزىل تېۋىلغا ساپلىق ئالتە ئۆرۈم قامچىسىنى قاتلاپ تۇتۇپ ، شالاڭ بۇرۇتىنى يۇقىرى تولغاپ كىرگەن دالويىنىڭ ئېيىقىنىڭ ئۇنىدەك ئاۋازىنى ئاڭلىغان بۇۋىئايشەم ئورنىدىن دەس تۇرۇپ بىرنېمە دەي دېدى - دە ، لېكىن ئېسىگە موڭ-غۇللار ئارىسىدا ياشاۋاتقانلىقى چۈشۈپ :

— خوپ ، تەقسىر !— دېدى -دە ، بېشىنى كۆتۈرمەي ئۆرە تۇردى . نۇزۇگۈم بولسا نېمە قىلارىنى بىلمەي ھودۇ-قۇپ قالدى .

— سەن بۇنىڭدىن كېيىن بۇ خوتۇنغا تولا يېقىن يۈرگۈ-چى بولما ،— دېدى شىسەن دالويى ،— ئۇ چوڭ يۇلتۇزدىكى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بايىر نوياندىن قېچىپ كەتكەن يامان خوتۇن . ئۇنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىشى مۇمكىن .

شىسەن دالويى باشقا موڭغۇل خوتۇنلارغىمۇ نۇزۇگۇمىنىڭ قېشىغا يېقىن كەلمەسلىكنى ئۇقتۇردى . لېكىن ئۆزى نۇزۇگۇمغا خۇشتار بولۇپ يۈرسىمۇ باشقا خوتۇنلارغا ئوخشاش قارام كۆچ بىلەن ئۇنى قولغا چۈشۈرەلمەيدىغانلىقىنى سېزىپ گەپ قىلماي يەر ئاستىدىن قاراپ قويدى ـ دە :

— بۇ خوتۇنغا ئىش تېپىپ بەر ، ئىشلىسۇن ،— دېدى ئۇ ئۆزىنىڭ ئىچكى ھېس ـ تۇيغۇسىنى باشقىلارغا بىلدۈرمەسلىككە تىرىشىپ .

— خوپ ، بولىدۇ ،— بۇۋىنايشەم ئۇنىڭ سۆزىگە جاۋاب بېرىپ بولۇپلا نۇزۇگۇمنى ئەگەشتۈرۈپ چىقىپ كەتتى .

— ئەرلەرنىڭ ئېيتىسىلىچۇ ، قانداق خىزمەتلىرى بولسا مەن تەييار ، پەقەت مېنى بىرنىگە بەرمىسىلا بولدى ،— دەپ يەنە يالۇۋردى نۇزۇگۇم . ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قالغان شىسەن دالويى بۇۋىنايشەمدىن سورىدى :

— ئۇ يەنە نېمە دەيدۇ ؟

بۇۋىنايشەم شىسەن دالويىغا نۇزۇگۇمنىڭ تەلىپىنى ئېيتتى . دالويى نۇزۇگۇمنىڭ باش ـ ئايىغىغا بىر قۇر قاراپ چىقىپ بېشىنى ئېغىتىپ :

— خوپ ،— دېدى ـ ده ، باشقا گەپ ـ سۆز قىلماي ، يەنە گېپىنى داۋاملاشتۇردى ،— ھازىرچە ئۆيدە يۇرۇۋەرسۇن ، كېيىن كۆرەرمىز . ئەمما قاچىدىغان بولسا مېنىڭدىن ياخشىلىق كۆرمەيدۇ . سەنمۇ ياخشىلىق كۆرمەيسەن ، ئۇقتۇڭمۇ ؟

— خوپ ، بولىدۇ ،— دېدى بۇۋىنايشەم بىرئاز ۋاقىت

بولسىمۇ نۇزۇگۈم بىلەن بىللە ياشايدىغانلىقىغا خۇشال بو-لۇپ .

— مېنىڭ قولۇمدىن كەلسىغۇ سىلىنى قولۇمدىن چى-قارمايتتىم . ئەمما بۇلارنىڭ ئېيتقىنىغا ئىشىنىش تەس ، ھازىرچە رۇخسەت قىلدى . مەن ئۇ خالىي بولغاندا ، يەنە يالۇۇرۇپ كۆرەرمەن ،— دېدى نۇزۇگۈمغا بۇۇنىڭىشىم .

ئىلگىرى قەشقەر باغلىرىدىكى ئۇزۇم سايىلىرى بىلەن ئەتراپى قىپقىزىل گۈللەرگە پۈركەنگەن ھويلىلاردا ھايات كەچۇرۇپ كەلگەن بۇ ئىككى جۇۋان ئەمدى غۇلجىدىن ئانچە يىراق ئەمەس كۇرەنىڭ چېتىدىكى تۆت تام بىلەن قورشالغان ئۆيلەردىن بىرىگە سولىنىپ قالدى . ئۇلار شىسەن دالويى ھۆكۈمەت ئىشى بىلەن باشقا يۇرتلارغا كەتكەندە ئارامخۇدا ئولتۇرۇپ كۆڭۈللىرىنى خۇش قىلاتتى . نۇزۇگۈم مال سو-يۇلغان كۇنلىرى ئۇنىڭ ئۇچەي ـ قېرىنلىرىنى تازىلاپ قازان بېشىدىن نېرى كەتمەي ئىشلەيتتى . ئۇ ئەمدى بۇۇنىڭىشىم تونۇش ـ بىلىشلەرنى تېپىپ قەشقەر تەرەپكە قاچۇرۇۇتكىچە دالويى مېنى بىرىگە خوتۇنلۇققا بېرىۋەتمىسە بولاتتى دەپ ئويلايتتى . بىر تۇرۇپ ، دالويى ھاراق ئىچىپ كىرگەن كې-چىلىرى ئاچ بۆرىلەردەك يېنىمغا كىرىپ كەلمىسە بولاتتىغۇ دەپ قورقاتتى .

ئالتە شەھەر تەرەپتىن بۇ يەرلەرگە سۈرگۈن قىلىنىپ ، قۇللارنىڭ ئورنىدا ئىشلەپ يۈرگەن ئۇيغۇرلارنىڭ كۆپچىلە-كى موڭغۇللارنىڭ دېھقانچىلىقىنى قىلىپ ، مېلىنى بېقىپ ، تېمىنى سوقۇپ ، خىزمەتىنى قىلىپ يۈرەتتى . نۇزۇگۈم بۇ بىچارىلەرنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋاللىرىنى كۆرۇپ : «بۇلار-نىڭمۇ ھال ـ ئەھۋالى ئېغىر ئىكەن» دەپ تېخىمۇ چوڭقۇر

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

هەسرەت چېكەتتى .

— هەي ، نۇزۇگۇم ، «يامانلىقنى كۆرمەي ، ياخشىلىق-نىڭ قەدرى يوق» دەپ بىكار ئېيتىلماپتىكەن . بىز قەشقەردە خۇددى «ياغنىڭ ئىچىدىكى بۆرەكتەك» يۇرۇپتىكەنمىز . بە-زى چاغلاردا «سۇنى كۆرمەي ، ئۆتۈك سېلىپ» مۇ يۈرگەن-كەنمىز . جاپانىڭ ئېغىرىنى تارتىپ ، ئۆز هوقۇقىدىن ئايرىل-غان ئۇيغۇرلار مۇشۇ ياقتا ئىكەن . مانجۇ ئەمەلدارلار بىلەن موڭغۇل نويانلار بۇ يەردىكى ئۇيغۇرلارنىڭ چىرايلىق قىزلا-رىنى كۆرۈپ قالسىلا ئاتا - ئانىسىنىڭ ئاھ - زارىغا قارا-ماي ، ئۇرۇپ - تىللاپ تارتىۋالىدىكەن . شۇڭا مۇنداق زور-لۇقتا چىدىيالمىغان بەزى ئۇيغۇرلار كۇنىپېتىش تەرەپتىكى ئالمالى دېگەن ياقتا كېتىپ قاپتۇ . ئەگەر سىلىگە پۇرسەت كېلىپ قاچقۇدەك بولسىلا شۇ تەرەپكە كەتسىلە . بولمىسا بۇ كاساپەتلەر بەربىر تۇتۇۋالىدۇ ،— دېدى بۇۋىئايشەم .

— ئالمالى دېگەن نەدىرەك ئىكەن ؟— دەپ سورىدى نۇ-زۇگۇم بۇ سۆزنى بىرنەچچە قېتىم ئاڭلىغان بولسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ نەدىلىكىنى ئېنىقراق بىلمىگۈالماقچى بولۇپ .

— ئىلى دەرياسىنىڭ ئېقىشى بىلەن قىبىلە تەرەپكە قا-راپ مېڭىۋەرسە شۇ يەرگە بارغىلى بولىدىغان ئوخشايدۇ . ئۇ يەرلەردە ئوروس دېگەن ئىقلىملار بارمىش .

— ئەگەر يەيدىغان رىزقىم بولۇپ ، بۇلارنىڭ قولىدىن قۇتۇلسام قەشقەرگە كېتەلمىسەممۇ شۇ ياقلارغا بولسىمۇ كې-تىمەن .

— ئاڭلىشىمچە ، بۇ يەرلەرگە قارىغاندا ئۇ تەرەپلەردە كىچىككىنە بولسىمۇ ئەركىنچىلىك بارمىش . ئەمدى بىزگە قەشقەرنى كۆرۈش يوق ئوخشايدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە قاراڭغۇ

قىشلارمۇ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتىدۇ . ھازىر مۇزداۋانىنىمۇ قار بېسىپ كەتكەندۇر .

— بىزگە ئوخشاش تەلەيسىزلەرنىڭ قەشقەردە تۇغۇلغىنى بىلەن ئۇ يەرنىڭ تۈپرىقىدا ئۆلۈش يوق ئوخشايدۇ ، — دېدى نۇزۇگۈم خېلى ئويلىنىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ، — ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇنۇ خەقنىڭ تىلىنى بىلمەي ، گاچا ئادەمدەك ئوي - مەقسىتىمنى ئۇقتۇرالماي قىينالغىنىمچۇ . بۇ ۋىئايشەم ، بىزنىڭ ئەمدى كۆز ياش قىلىپ ئېيتىدىغان ناخشىدىن باشقا ھەمراھ بولغۇدەك نېمىمىز قالدى دەيدىلا ، ھېلىمۇ قايغۇ - مۇڭىمىزنى كىچىككىنە بولسىمۇ ئۇنتۇلدۇرىدىغان ناخشىلىرىمىز بار ئىكەن .

— ئۇ دېگەنلىرى توغرا . ئاجىز خەق دېگەن ھېچ نەرسىگە كۈچى يەتمىگەندە ئىككى كۆزى بىلەن ناخشىغا زورلايدىكەن . مەنمۇ بەزىدە كۆز ياشلىرىمنى تۆكۈپ يىغلىسام ، بەزىدە دىمىقىمدا بولسىمۇ غىڭشىپ ناخشا ئېيتىپ قويىمەن . بەزىدە سىلىنىڭ چۆل - باياۋانلاردا قېچىپ ، مۆكۈنۈپ تارتقان جاپالىرىنى ئويلاپ تاغلارنى ئۇخلىماي ئاتقۇزىمەن . جەنۇب - جاپانى تازا تارتتىلا - ھە ، نۇزۇگۈم ؟

— ئۇ تەرىپىنى سورىمىسىلا ، — دېدى نۇزۇگۈم چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ .

— قومۇشلۇقلاردا قانداقمۇ قورقماي كېچىلەرنى ئۆتكۈزگەندىلا ؟

— باشقا كەلگەندە ئادەم دېگەن باتۇر بولۇپ كېتىدىكەن ، بۇۋىئايشەم .

— راست دەيدىلا . ئىككىمىز ئايرىلىپ كەتكەندىن كېيىن باشتىن كەچۈرگەنلىرىنى ئېيتىپ بەرسىلىچۇ ، نۇزۇ-

گۈم . قايغۇ ـ دەردنى ئېيتىۋەتسىمۇ ئادەمنىڭ ئىچى يورۇشۇپ ، يېنىكلىشىپ قالمىدۇ ئەمەسمۇ .

— مەن چوڭ يۇلتۇزغا بارغاندا باقەمنى ئۈچراتتىم !

— نېمە دەيدۇي مۇنۇ خوتۇن ! — بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بۇۋىئايشەم ھەيران قالدى ، — باقەم ئۇ ياقلاردا نېمە قىلىپ يۈرۈپتۇ ؟

— ئۇ ياق قىرغىزلارغا قوشۇلۇپ بىزگە ھۇجۇم قىلغان كېچىسى ياردار بولۇپ چېرىكلەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغانىكەن . ئۇلارنىمۇ مېنى سېتىۋالغان نويانغا سېتىپتۇ ، ئۇ مېنى كۆرگەندىن كېيىن نويان بىلەن ئېلىشىپ ئۇنى ياردار قىلىۋەتتى . كېيىن ئۇنىڭ نېمە بولغىنىنى بىلمىدىم . بىراق بىر ـ بىرىمىزنى يىراقتىن كۆرگىنىمىز بىلەن ئۈچرىشالمىدۇق . نويان ئۇنىڭ مېنىڭ ئېرىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ ، پۈت ـ قوللىرىنى كىشەنلەپ ماڭا كۆرسەتمەي قايتىپ كەتتى . ئۇلتۇرۇۋاتقىنىغا دەيمەن .

ئاردىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ ، ئۆز ئەكسىگە كېلىپ ، كۆچ ـ قۇۋۋىتى يىغىپ قالغان نۇزۇگۈم بۇۋىئايشەمنىڭ ئىلتىماسىغا ئاساسەن ئۆزىنىڭ تارتقان جەبىر ـ جاپالىرىنى قوشاققا قېتىپ ناخشا ئېيتىپ بەردى :

قومۇش ئارىلاپ كۈن چۈشتى ،
يالغۇز بېشىمغا مۇڭ چۈشتى .
مەن نۇزۇگىنى تۈتۈشقا ،
سولۇن ـ چېرىكلەر چىقتى .

كىرسەم قەشقەر يولىغا ،
قەشقەر يولى يول بولغاي .
نۇزۇك ئاجىز بەندىنى
بىر خۇدايىم ساقلىغاي .

قومۇشلۇققا ئوت قويسا ،
قېچىپ كىرەي دەريا غا .
ھەرگىز خوتۇن بولمايمەن ،
سولۇن يۈزى قارىغا .

ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان بۇ ناخشىلار تولىمۇ مۇڭلۇق ئاۋاز بىلەن ياڭرىدى . كۆزىدىن تۆكۈلگەن ياشلار بولسا ناخشىنىڭ مۇڭىنى تېخىمۇ كۈچەيتتى .

بۇ ناخشىلارنى ئاڭلاۋېتىپ بۇۋىئايشەمگۇ ھەسرەتلىك كۆز ياشلىرىنى تۆكتى .

ئەمما قەشقەرلىك جۇۋانلارنىڭ خالىي بولسىلا باشقا ئايالاردىن ئۆزلىرىنى چەتكە تارتىپ ، ئۆزئارا پاراڭلىشىپ يۈرۈشلىرى شىسەن دالويىنى ئويلاندۇرۇپ قويدى . ئۇ قولىدىن ھەربالا كېلىشى مۇمكىن دەپ ئويلايدىغان نۇزۇگۇمنىڭ ئايالىغا ھەرخىل گەپلەرنى ئۆگىتىپ ، ئۇنى يولدىن چىقىرىۋېتەمدىكىن دەپ چۆچۈشكە باشلىدى . بىرنەچچە كۈن چوڭ يۇلتۇزدىكى بايىرنويان كېلىسە ، نۇزۇگۇمنى شۇنىڭغا قايتۇرۇپ بېرىۋېتىمەن دەپ يۈرگەنىدى . لېكىن ئۇ بېلىنى كۆتۈرەلمەي يېتىپ قالغاچقا كەلمىدى . شۇڭا ئەمدى دالويى بۇ خوتۇننى بىرىگە سېتىپ ساندۇقىغا يامبۇ سېلىشنى ئويلىدى ، بىر تۈرۈپ بۇنداق قىلىشقىمۇ كۆڭلى ئۇنىمايتتى . ئۇ بىر-

www.uyghurkitap.com

نەچچە كۈن نۇزۇگۈمغا قانات سۆرەپ بېقىۋىدى ، ئۇنىڭ يېـ
قىن يولاتمايۋاتقانلىقىغا كۆزى يەتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ خو-
تۇنىنىڭ نۇزۇگۈمنى مۇشۇ ئۆيدە ئېلىپ قېلىپ خىزمەتكار
قىلىۋېلىش توغرىسىدىكى سۆزلىرىگە قوشۇلمىدى . ئەكسـ-
چە ، «بۇلارنىڭ ئاپاق - چاپاق بولۇپ كەتكىنىدە بىر گەپ
بار . ئۇلارنى چاپسانراق ئايرىۋەتمىسەم بېشىمغا بالا تېپىۋالـ-
مەن» دېگەن نىيەتكە كەلدى . نۇزۇگۈمنى بىرىگە بېرىۋېتىش
ھەققىدىكى ئويىنى سەزگەن بۇۋىئايشەم دالويغا كۆز يېشىنى
تۆكۈپ يالۋۇردى .

— ئىككىمىز ئۆلگۈچە قۇلىڭىز بولۇپ قالايلى ، بىزنى
ئايرىۋەتمەڭ ، مېنىڭ كۆڭلۈمنى كۆتۈرۈپ يۈرگۈدەك بىر-
دىنبىر ئادىمىم ئاشۇ نۇزۇگۈم بولۇپ قالدى ،— دەپ كۆپ
يېلىنىپ باقتى ، لېكىن دالويى ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قە-
لىپ :

— ياق ، نۇزۇگۈم يامان خوتۇن ، ئۇ ساڭا گەپ ئۆگـ-
تىپ ، يولدىن چىقىرىپ ، يامان ئىشلارغا باشلىشى مۇمكىن
دەپ باشتىلا ئېيتقانىدىمغۇ . بايقىسام ، ئاشۇ خوتۇن بىزنىڭ
ئۆيگە كەلگەندىن بېرى سەنمۇ ئۆزگىرىشكە باشلىدىڭ ،—
دېدى .

دالويى بۇ خوتۇننى ئۆچۈرىدىكى بىرەرىگە بەرگىنى بە-
لەن ئىككى قەشقەرلىك چوكاننىڭ بىر - بىرىنى كۆندە
بولمىسىمۇ ، كۈندە كۆرۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، نۇ-
زۇگۈمنى دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى بىرىگە سېتىۋېتىپ ، كەتسە
كەلمەس قىلىشنىڭ ئامالىنى ئىزدىدى .

ئەسلىدە بۇ چاغلاردا قەشقەرنىڭ گۈزەل قىزلىرىدىن
خوتۇنلۇققا ئېلىشنى ئالاھىدە ئادەت - ئابرۇي ھېسابلاپ

بىر - بىرى بىلەن ئۇزەكتىكە سوقۇشتۇرۇپ يۈرگەن مانجۇ ئەمەلدارلىرى بىلەن موڭغۇل دورغىلىرىدىن باشقا ، دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدىكى سۇمۇللاردا تۇرىدىغان شىبە سولۇنلارنىڭ بايلىرى ۋە ئەمەلدارلىرىمۇ كۆپ ئىدى . بۇنى ياخشى بىلىدىغان شىسەن دالويى نۇزۇگۇمنى سۇمۇلدا تۇرىدىغان موتىبۇ دېگەن ئاغىنىسىگە سېتىشنى مۇۋاپىق كۆردى .

دوستىدىن ئايرىلىشنىڭ ۋاقتى - سائىتى يېقىنلىشىۋاتقانلىقىنى سەزگەن بۇۋىئايشەمنىڭ روھى چۈشۈپ مىسكىنلىشىپ قالدى :

— تەقدىر ئىككىيلەنگە بىللە ياشاشنى بۇيرۇمىغان بولسا كېرەك . مانا يەنە ئايرىلىش ۋاقتى كېلىپ قالدى . بولۇپمۇ سىلىنىڭ سۆيگەن يارىمغا بولغان ساداقەتلىكىمنى ساقلاپ قالىمەن دەپ ، باشلىرىغا كۈرمىڭ جەبىر - جاپالار چۈشسىمۇ ، ھەممىگە بەرداشلىق بېرىپ كۈرەش قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىمغا بەكمۇ قايىلمەن ، لېكىن مەن سىلىگە يار - يۆلەك بولۇپ بېرەر ئىش قىلاي دېسەم قولۇمدىن كەلمىگىنىگە ئېچىنىمەن ،— دېدى بۇۋىئايشەم ،— زامان مۇنداقلا ئۆتۈپ كەتمەس .

— ئىككىمىزنىڭ قولىدىن ھېچنېمە كەلمىگىنى بىلەن باشقىلارمۇ بارغۇ . سىلىنىڭ نەچچە كۈندىن بېرى ھالىمدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرغانلىرىغا رەھمەت ،— دېدى نۇزۇگۇم .

بۇ چاغدا شىسەن دالويى نۇزۇگۇمنى سۇمۇلدا تۇرۇشلۇق بىر سولۇنغا سېتىپ ، ئۇنىڭدىن ئالغان يامبۇلىرىنى ساندۇقىغا سېلىپ بولغانىدى . ئەمدى يالۇرۇپ كۆز ياش تۆككىنى بىلەن ھېچ نەرسە چىقمايدىغانلىقىنى بىلگەن نۇزۇگۇم بۇۋىئايشەم بىلەن قۇچاقلىشىپ ، يىغلىشىپ خوشلاشتى .

تى .

— كۆرۈشەرمىز ، كۆرۈشەلمىسەك خوش ، بۇۋىئايشەم . مەن ئەگەر ئۇ سولۇندىن قۇتۇلۇپ كېتەلمىسەم ئۆلۈۋالمەن .

— ئۆلۈمنى ئاغزىلىرىغا ئالمىسلا ، دوستۇم ، — نۇزۇگۇمنىڭ قىلمەن دېگىنىدىن قايتمايدىغانلىقىنى بىلدى. غان بۇۋىئايشەم قورقۇپ تەشۋىش ئىچىدە قالدى ،— خۇدايىم بۇ دۇنيادا بەش كۈن بولسىمۇ كۈننىڭ سەرىقىنى كۆرگىلى نەسىپ قىلسۇن .

— پىچاق سۆڭەككە تاقىلىپ كېلىۋاتىدۇ ، قەرىندە. شىم . مۇبادا سىلىنىڭ ئىشلىرى روناق تېپىپ قەشقەرگە بارغۇدەك بولسىلا مېنىڭدىن ئەل ـ يۇرتقا سالام ئېيتادىلا . نۇزۇگۇم ھاياتىنىڭ ئاخىرقى دەقىقىلىرىگىچە سۆيگەن يارى باقەمگە پاك ، سادىق بولۇپ قالدى دېسىلە ،— دېدى نۇزۇگۇم كۆزىگە ياش ئېلىپ .

— بۇنىڭدىن غەم قىلمىسلا ، نۇزۇگۇم . خەلقىمىز سە. لىنى ھەرگىز ئۇنتۇمايدۇ . ئىككىمىز بۇ ئېگىز تامنىڭ ئىچىدىن چىقالماي ، ھەممىدىن بىخەۋەر بولغىنىمىز بىلەن ئىلى تەۋەسىنىڭ ئۇيغۇرلىرى سىرتتا تۇرۇپ ، بىـزنىڭ قا. غۇ ـ مۇڭىمىزغا قوشۇلۇپ يىغلىماقتا . ئۇلارنىڭ ھەممىسى سىلىنىڭ تىنچ ـ ئامان قۇتۇلۇپ كېتىشلىرىنى تىلىمەكتە . ھازىر ئىلى تەۋەسىنىڭ ھەممىلا يېرىدە پەقەت سىلىنىڭلا گەپلىرى . سىلىنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا رىۋايەتكە ئايلانغان . شۇنچە ئادەمنىڭ ئاھۇ زارى ئاۋۇ تەڭرە. تاغلىرىدىن ئېشىپ ، بىزنىڭ يۇرتلارغىمۇ يېتىپ بارىدۇ . خوش ، قەرىندىشىم !

— خوش ، بۇۋىئايشەم !

ئاتلىق سولۇنلار نۇزۇگۇمنى ئېلىپ ماڭغاندا ، بۇۋىئايشەم ئېرى شىسەن دالويىنىڭ سلكىشلەپ ، تىللىغانلىرىغا قارىماستىن كوچىغا چىقىپ ۋارقىراپ يىغلاپ ، نۇزۇگۇمنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى .

— مەن يەنە قاڭغىر قاقشاپ ، يالغۇز قالدىمغۇ ، نۇزۇگۇم ! يارانقان خۇدايىم مېنىمۇ سىلى بىلەن بىللە ئەكەتسە بولمامدۇ ؟ !— دەپ يىغلاۋاتقان بۇۋىئايشەم سېپىل دەرۋازىسىغا يەتمەيلا يىقىلىپ ، ئورنىدىن تۇرالماي قالدى . نۇزۇگۇم ئۇنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ، كۆڭلىدە ئەمدىكى خوجايىنى بولغان سولۇننىڭ قولىدىن قېچىپ قۇتۇلۇشنىڭ ئۇمىد ئۇچقۇنى لاۋۇلداشقا باشلىدى .

II

ئالامەت بىر ئۇيغۇر چوكىننى قولغا چۈشۈرگىنىگە بىر ئىشەنسە ، بىر ئىشەنگۈسى كەلمەي ، شىركەيپ كېتىپ بارغان سولۇن نۇزۇگۇمنىڭ خۇشال بولۇش ئورنىغا يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران ئىدى .

— بىزنىڭ باشلىق خو ! مۇنداق ئادەمگە تەگكەن ئايال خۇشال بولۇشى كېرەك . سېنىڭ يىغلىغىنىڭ نېمىسى ؟— دېيىشتى ئۇنى قورشاپ كېلىۋاتقان سولۇنلار ئېگىز كۇرەڭ ئاتقا مىنىپ ، ئۇچىسىغا قىزىل دۇخاۋىدىن كالتە چاپان ، بېشىغا بۇلغۇن قۇلاقچا كىيىۋالغان ، ئاسلانىنىڭكىگە ئوخشاش كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرغان ، بوي ـ تۇرقى ئانچە ئېگىز

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئەمەس ئوروق ئەمەلدارنى كۆرسىتىپ ماختاندى . ئەمەلدار بولسا كۆزلىرىنى تېخىمۇ خۇمارلاشتۇرۇپ نۇزۇگۈمغا ھېلە-دىن - ھېلى قېيا بېقىپ ، يېنىغا ئېسىۋالغان ئەگرى قىلىچىنىڭ سېپىنى سىلاپ تۇتۇپ قويۇاتتى .

دەسلەپتە ئەمدىكى تەقدىرىم قانداق بولار دېگەندەك بەدىشىنى كۆتۈرمەي ، ئاھ ئۇرۇپ كېلىۋاتقان نۇزۇگۈم ئىلى دەرياسىغا يېقىنلىشىشى بىلەن مۇنداق يېغلاۋەرگەندىن ھېچ نەرسە چىقمايدىكەن دېگەن يەرگە كەلدىمۇ ، كۆز يېشىنى سۈرتۈپ ، بۇلاردىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئىزدەۋاتقاندەك ئۆپچۆرىسىگە قارىدى . دەريا قاينام ھاسىل قىلىپ داۋالغۇپ ئاقماقتا . «بۇ سۇغىمۇ چۈشۈپ كۆردۈم . ئۇمۇ ئانچىۋالا دەھشەتلىك ئەمەس ئىكەن . ھازىر ئۆزۈمنى ئاشۇ دەريا-غا تاشلايمىكىن» دەپ ئويلىدى . ئۇ دەريا بويىدا ئېتىدىن چۈ-شۈپ ، كېمىنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان سولۇنلارنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى كۆزىتىشكە باشلىدى .

بىرچاغدا قېلىن تاختايلاردىن تەڭىگە ئوخشاش ياسال-غان يالاق كېمىنى ئىككى ئاتقا سۆرەتكەن كېمىچىلەر يېتىپ كەلدى .

سولۇنلار نۇزۇگۈمنى كېمىگە ئولتۇرغۇزۇپ ئېلىپ ماڭدى . ئۇ ئۆزىنى قورشاپ تۇرغان تۆت سولۇننى ئىتتىرە-ۋېتىپ ، سۇغا سەكرىمەكچى بولۇپ بىرنەچچە قېتىم تەمشەل-دىيۇ ، بىراق بەربىر قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ توختاپ قالدى . ئەمدى سولۇنلاردىن قۇتۇلۇشنىڭ باشقا يولى-لىرىنى ئىزدەپ باش قاتۇرماقتا . ئۇنىڭغا باقمۇ ئۆزىنى ئىز-دەپ دەريادىن بۇ تەرەپلەرگە ئۆتەلمەي ، ئۇ قاتتا كۈتۈپ يۈرگەندەك بىلىنىپ كەتتى . ئۇ قاچانلا ئۆلۈمگە بەل باغلە-

سا ، باقەمنىڭ قىياپىتى كۆز ئالدىغا كېلەتتى . بۇ قېتىمۇ يەنە شۇنداق بولدى . ئەسلىدە ئادەم دېگەن روھىي چۈشكۈنلۈككە بېرىلىپ كەتسە ئۆلۈۋېلىشمۇ ئانچە تەس ئەرسە ئەمەس ئوخشايدۇ . ئەمما تەڭسىزلىككە قارشى كۈرىشىپ ، ئۆزۈڭنى خارلىغان دۈشمەنلىرىڭدىن ئىنتىقام ئېلىپ ئۆلۈش بۇ باشقا گەپ ئىكەن . ئۇچاغدا قارا يەردىمۇ پۇت ـ قولۇڭنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئارامـخۇدا ياتمىدىغـان ئوخشايسەن . نۇزۇگۇم مانا شۇلارنى ئويلاۋېتىپ ئۆزىنى سۇغا تاشلاشتىن يالتايدى . ئۇ يەنە : «ئۆلۈپ كەتسەم باقەم يالغۇز قالمىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇمىد چىرىغىنى ئۆچۈرمەسلىكىم كېرەك . قىيىنچىلىق بولسىمۇ باقەم ئۇچۇن ياشىشىم كېرەك» دەيتتى .

نۇزۇگۇم مۇنۇ سولۇنلارنىڭ ئۆزىگە قىلمۇاتقان مۇئامىلىلىرىگە قاراپ ، ئۇلاردىن ئايرىلىپ قېچىپ كېتىش ئانچە قىيىن ئەمەستەك قىلىدۇ ، دەپ ئويلىدى . لېكىن ، ئەڭ مۇھىمى ، بۇلارنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈرۈپ قويماسلىق لازىم . ئۇ مۇشۇنداق قارارغا كەلدى ـ دە ، ئۆزىگە قارىغانلارغا ئوچۇق چىراي بولۇشقا تىرىشتى .

ئىلى دەرياسىدىن ئۆتكۈچە بېشىنى كۆتۈرمەي يىغلاپ ، ھەتتا چىرايىنىمۇ تۇزۇك كۆرسەتمەي كېلىۋاتقان نۇزۇگۇمنىڭ دەريادىن ئۆتكەندىن كېيىن خۇش چىراي بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەن سولۇنلار :

— موتېبۇ !— دەپ ئۇ باشلىقىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزگەندەك سۆزلەپ كەتتى ؛— چەنتۇ خوتۇن سىزگە قاراپ كۈلۈۋاتىدۇ . سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغان ئوخشايدۇ .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ، بايانتىن بېرى سۆرۈن كېلىۋاتقان موتېبۇ قەددىنى رۇسلاپ ، شالاڭ بۇرۇتىنى تولغاپ «مېنىڭ

قانداق ئادەم ئىكەنلىكىمنى ئەمدى بىلگەنسىلەر» دېگەندەك ئېتىنىڭ ساغرىسىغا قامچا ئۇرۇپ ، نۇزۇگۇمنىڭ قېشىغا كەلدى ـ دە ، ھەجىيىپ قارىدى . نۇزۇگۇمنىڭ كۆلۈمسىرەپ قويدى . چوڭ يۇلتۇزدىكى بايىر نويان بىلەن كۆرەدىكى شەن دالويغا بىرەر قېتىم چىراي ئېچىپ قارىمىغان ، كېچە ـ كۈندۈز يىغلاپلا ئولتۇرغان بۇ چوكاننىڭ موتېبۈغا كۆلۈمسىرەپ قارىشى ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاسمان ـ پەلەك كۆتۈرۈۋەتتى . موتېبۈنىڭ بايات بىرى «بۇ خوتۇنتىغۇ ئەكىلىدۇ ئاتمەن . بىراق ئەل ـ يۇرتنىڭ ئالدىدا يەرگە قارىتىپ قويمىسا بولاتتىغۇ» دېگەن ئەندىشىسى يوقىلىپ كەتتى ـ دە ، ئىشى ئوڭغا تارتقاندەك بولدى .

— قېنى ، سۈمۈلغا ئات چاپتۇرۇپ بېرىپ ، كېلىن ئەكىلىۋاتقانلىقىمىز ھەققىدە خۇش خەۋەر ئېيتىڭلار ! — دېدى ئۇ يېنىدىكى چېرىكلەرنىڭ بىرىگە . ئاندىن ئۇ تىزگىن سىيرىتۋاتقان ئېتىنىڭ بېشىنى بۇراپ نۇزۇگۇمنىڭ بىلىدىن قۇچاقلىدى . ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان ھاراقنىڭ سېسىق پۇرىقى نۇزۇگۇمنىڭ دىمىغىغا ئۇرۇلۇپ قۇسقىسىنى كەلتۈردى . شۇڭلاشقا ئۇ سولۇن ئەمەلدارىدىن يىرگىنىپ ، ئۆزىنى چەتكە ئالماقچى بولدىيۇ ، بىراق سەۋر ـ تاقەتلىك بىلەن ئوچۇق چىراي كۆرسىتىشكە مەجبۇر بولدى .

يول ئىلى دەرياسىدىن ئۆتكەندە خېلى يەرگىچە سۇ ياقىلاپ ئۆسكەن قومۇشلۇق ۋە پاكار تاللارنىڭ ئارىسى بىلەن تاغ تەرەپكە يۇقىرىلايتتى . بەزى يەرلەردە قېلىن ئۆسكەن يېكەنلىكلەر ، مېۋىسى مونچاقلاردەك تاۋلىنىپ تۇرغان زىرىق تىكەنلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئاقۇچ يوپۇرماقلىرى كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى . دەريانىڭ كەلكۈن كەلگەندە سۇغا چىلىنىپ

شىپ تۇرغان يەرلەر شور ئۆرلەپ كەتكەن . ئۇنىڭدىن يىراق-لىغانسېرى ئۇ يەر - بۇ يەردە چوقچىيىپ ، بوي كۆرسىتىپ تۇرغان ئاندا - مۇندا توغراقلار ، يۇلغۇنلار ، تەسكەن بىلەن يانتاق تىكەنلەر كۆرۈنۈشكە باشلىدى . بەزى يەرلەرنىڭ توپا-لىرى چاك - چاك يېرىلىپ كەتكەن . بىرچاغدا موتىبۇ يەنە نۇزۇگۇمغا يېقىنلىشىپ كېلىپ ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتتى . نۇزۇگۇم بۇ قېتىممۇ ئۇنىڭغا قاراپ مەجبۇرەن جىلۋە قىل-دى . نېمە ئۈچۈندۇر مۇشۇ پەيتتە ئۇنىڭغا بايىتىن بېرى بۆلەكچىلا سۆرۈن كۆرۈنگەن سولۇن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا بىر ئوبدانلا سېزىلدى . نۇزۇگۇم سولۇنغا سەپسېلىپ قارىۋد-دى ، ئۇمۇ ئۆزىگە ئوخشاش ياپياشلا ئىكەن . ئۇنىڭ كۆڭلىگە «ئادەم بولغاندىن كېيىن بۇلارنىڭ ئىچىدىمۇ ياخشىلىرى باردۇر» دېگەن ئوي كەلدى . نېمىشقىدۇر «بۇنىڭ چىرايى-دىن يامانلىق قىلىدىغان ئادەمدەك كۆرۈنمەيدۇ» دەپ پەرەز قىلدى .

نۇزۇگۇمنىڭ چىرايى سۇزۇلۇپ ، چېھرىسىدە تەبەسسۇم پەيدا بولدى . بۇنى سەزگەن سولۇن تېخىمۇ هاياجانلىنىپ ، نېمە قىلارىنى بىلمەي ، هوش - كاللىسىنى يوقىتىپ قويغان ئادەمدەك ، مەڭدەپ قالدى - دە ، يەنە ئېتىنى قامچىلاپ ، نۇزۇگۇمنى ئەگىپ ، يۇقىرى - تۆۋەن چېپىشقا باشلىدى .

ئىلى دەرياسىدىن بىر - ئىككى قېتىم ئۇتكەن نۇزۇگۇم ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى يەرلەرگە بىر قۇر سەپسېلىۋالغانىدى . لېكىن بۇ يەرلەرنىڭ مەنزىرىسى يەنە باشقىچە ئىدى . يولنىڭ ئىككى چېتىدە قاتار - قاتار قىلىپ تېرىلغان شاللىقلار كۆرۈندى . ئورۇپ باغلانغان شاللارنىڭ بېشى يۇقىرى قىلىپ تىكلەپ قويۇلغانىدى . نېرىدىكى ئېگىز ئۆسكەن چىغلار ئارد-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ بىرىنچى تورلىسى

سىدا ئوتلاپ يۈرگەن ماللار كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى . ئارە-
لاپ ـ ئارىلاپ سامان ، پاخال باسقان هارۋىلار ئۇچرايتتى .
نۇزۇگۇمنى ئېلىپ ماڭغان سولۇنلار سازلىق ۋە پانقاقلىق
يوللاردىن ئۆتۈپ ، بىرچاغدا ئەتراپى سېپىل بىلەن قورشال-
غان مەھەللىگە كەلدى ۋە ئۇلارنىڭ بىرى ئېتىدىن ئىرغىپ
چۈشۈپ ، سېپىل ئىچىگە كىرىدىغان قارا دەرۋازىنى يوغان
ئېچىۋەتتى . نۇزۇگۇم بولسا : «بۇ يەردىن قاچسام دەرۋازىنى
قانداق ئاچىمەن» دېگەندەك ، سولۇنلارنىڭ ھەرىكىتىدىن كۆ-
زىنى ئۇزمەي قارايتتى . بىرپەستىن كېيىن ئۇلار ئاتلىرىنى
توپۇرلىتىپ سېپىل ئىچىگە كىرىشتى .

III

سىرتتىن قارىغاندا ئانچىۋالا يوغان ئەمەستەك كۆرۈنگەن
سۇمۇلنىڭ مەھەللىسى چوڭ ئىدى . كوچىلارنىڭ ئىككى
تەرىپىدە ئېگىز ئۆسكەن قارىياغاچلار ، ئادەم قۇچىقى يەتمەي-
دىغان سۆگەتلەر ، ئۇچىلىرىغا قۇشلار ئۇۋا سېلىپ پاسكىنە-
لەشتۇرۇۋەتكەن قاپاق تېرەكلەر ئەتراپىغا سايە تاشلاپ تۇراتـ-
تى . موتېبۇنىڭ ئۇيغۇر خوتۇن ئەكىلىۋاتقانلىقى ھەققىدىكى
خەۋەر بار ـ يوقى بىرنەچچە يۈز تۇتۇن ياشايدىغان بۇ مەھەل-
لىگە تېزلا تارقىلىپ ئۇلگۈرگەچكە ، ئۆيـ ـ ئۆيىدىن يۈگۈ-
رۈشۈپ چىققان قېرى ـ چۈرلەر بىلەن ئۇششاق بالىلار
كوچىنىڭ ئىككى چېتىدە تۇرۇپ موتېبوغا ئېگىلىپ ھۆرمەت
بىلدۈرۈشتى ۋە ئۇنىڭ يېنىدا كېلىۋاتقان نۇزۇگۇمغا سىنچە-
لاپ ھەۋەس بىلەن قاراشتى . موتېبۇ بولسا ئۆزىنىڭ كېلىش-

كەن بىر گۈزەلنى ئەكەلگەنلىكىنى يۈرت ئىچىگە نامايىش قىلاي دېگەندەك ئاتتىن چۈشمەي خېلى يەرگىچە نۆكەرلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ماڭدى ـ دە ، ئاندىن يېنىدىكى بىرىگە قولىنى شىلتىپ شەرەت قىلدى . شۇنىڭدىن كېيىن موتىبۇنىڭ يېنىدىكى ئادەم :

— بۇگۈندىن باشلاپ ئۇلۇغىمىز موتىبۇنىڭ ئۆيىدە تۇي . خالايىق ، بۇ تويغا ھەممىڭلار تولۇق كەلگەيسىلەر !— دەپ ۋارقىرىدى .

جاكارچىنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلىغان خەلق تېخىمۇ خۇشال بولۇپ ، چۈقان سېلىشتى . بەزىلەر بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلىماي قالغانلارغا :

— ھاي ، يۈرۈڭلار ، ئۇلۇغىمىز چەنتۇلاردىن خوتۇن ئەكەپتۇ . ھەممىزنى تويغا تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ ،— دېيىشىپ ، مەھەللىدىكى چوڭ ـ كىچىكنىڭ ھەممىسىنى موتىبۇنىڭ ئۆيى تەرەپكە باشلاپ ماڭدى .

بۇ يەردىكى سىرتى سۈۋالمىغان ، توپىسى ئۇۋۇلىپ چۈشۈشكە باشلىغان سوقما تاملاردىن ياسالغان پاكار ئۆيلەردە كۆپىنچە مانجۇلارنىڭ چېگرالارنى كۆزىتىش ئۈچۈن ئۆز زامانىسىدا ئىچكىرى ئۆلكىلەردىن ئاچىققان سولۇن ، شىبەلەر ياشايدىكەن . نۇزۇگۈم ئۇلارنى تەڭرىتاغدىن تا جۇڭغار تېغىغىچە بولغان ئارىلىقتىكى چېگرالارنى كۆزەتكۈدەك دەپ ئاڭلىغانىدى . بۇ مەھەللىدە ئاساسەن ئاشۇلار تۇرىدىغان ئوخشايدۇ . نۇزۇگۈم بۇ يەردە بولۇۋاتقان ۋاڭ ـ چۈڭغا ئارىلاشماي ، كوچىنىڭ چېتىدىكى ئېرىق بويلىرىدا ، دەرەخلەرنىڭ تۈۋىدە چاچ ـ ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن بىرقانچە ئۇيغۇرنىڭ قولىدا ئەندۈزا تۈتۈپ «بۇ نېمە ئىشتۇر» دەپ قاراپ

www.uyghurkitap.com

تۇرۇشقىنىنى كۆردى . نۇزۇگۈم ئۆز ھوقۇقىدىن ئايرىلغان بۇ بىچارىلەرگە قاراپ چوڭقۇر نەپەس ئالدى . ئۇ : «بەلكى بۇ ئۇچىلىرىغا چەكمەن چاپان ، باشلىرىغا ياغاق دوپپا كىيگەن ئادەملەر كەتمەن ـ گۇرجەك ، ئەندۇزىلارنى تۇتۇپ تۇرغىنى بىلەن ئىچىدە مېنى ،سولۇنغا خوتۇن بولۇپ بۇ يەرگە كەلگۈچە ئىشتانىبېغىغا بوغۇلۇپ ئۆلۈۋالسىچۇ ،دەپ تىللاۋاتقاندۇر» دەپ ئويلىدى ۋە ئۆزىنىڭ مۇشۇ ھالىغا چۈشۈپ قالغىنىغا ئىچ ـ ئىچىدىن خىجىل بولدى . شۇنىڭ بىلەن بىللە بۇ ئادەملەرنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىلەرنى جۇۋانلار بىلەن قىزلارغا ئىگىدارچىلىق قىلالماي ، يات ئىقلىملارنىڭ قولىدا خار ـ زار قىلىپ قويغىنىغا ، ئۇلارنى بۇ زۇلمەتتىن قۇتۇلدۇرۇۋېلىشقا چامىسى كەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ھەسرەت چېكىۋاتقانلىقى سېزىلىپ تۇراتتى .

سولۇنلار نۇزۇگۈمنى كەڭ ھويلىغا ئەكىرىپ ئاتتىن چۈشۈردى ـ دە ، تاملىرى پاكار ، ئازادە ئۆيگە باشلىدى . بۇ ئۆينىڭ ئىچى ئالدىنئالا تاملىرىغا زىلچە گىلەملەر ، ئىشىك ـ پەنجىرىلىرىگە تاۋار ـ دۇردۇنلار تارتىلىپ ياسالغان بولسىمۇ ، نۇزۇگۈم ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا قاراپ قويمىدى . ئۇ پەقەت بۇ يەردىن قاچىدىغا قېچىپ كېتىشىنى ئويلىماقتا . دەرد ـ ئەلەم يۈرەك ـ باغرىنى ئەزمەكتە . بىر چاغدا ئۇنىڭ قېشىغا ئۆزىگە ئۆيلەنمەكچى بولغان سولۇن كىرىپ كەلدى . نۇزۇگۈم ئۇنىڭغا قاراپ مەجبۇرەن كۈلۈمسىرەپ قويدى . بۇنى كۆرۈپ خۇشال بولغان موتىبۇ قوللىرىنى كېرىپ ئۇنى قۇچاقلىۋالدى . موتىبۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان ھاراقنىڭ سېسىق پۇرىقى نۇزۇگۈمنىڭ نەپسىنى بوغۇپ ، كۆڭلىنى ئايلاندۇرۇۋەتتى . لېكىن ئۇ ئۆزىنى مەجبۇرلاپ سەۋرلىك بەر-

لەن قولىنى موتىبۇنىڭ مۇرىسىگە قويۇپ :

— مەن سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم ! لېكىن ، سىز-گىمۇ مەلۇم ، بىزنىڭ رەسىم - قائىدىمىز بويىچە نىكاھتىن ئۆتمەي تۇرۇپ قوشۇلۇشقا بولمايدۇ ،— دېدى .

قانداق قىلسام بۇ چەنتۇ چوكانغا ياقىمەنكىن دەپ بېشى قېتىپ تۇرغان سولۇن ئەمەلدارى ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ۋە ئۆزىگە جەزبىلىك قاراپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ خۇشاللىقىدىن بېشى كۆككە يەتتى . «بۇ خوتۇن بايىر نوياندىن قاچقىنى بىلەن مۇنۇ دەۋانقان سۆزلىرىگە قارىغاندا ، مېنى راستىنلا ياخشى كۆرىدىكەن» دېگەن ئويغا كەلدى .

— شۇنداق دېگىنىڭگە رەھمەت . مەن چەنتۇلارنىڭ رەسىم - قائىدىسىنى ياخشى بىلىمەن . ئۇ تەرىپىدىن خاتىرجەم بولغىن . سەن ئېيتقاندەك ، ئىككىمىز نىكاھتىن ئۆتمىگىچە مەن ساڭا تەگمەسلىككە ۋەدە بېرىمەن . ماڭا ھازىر سېنىڭ مۇشۇ سۆزلىرىڭ كۇپايە . بىراق ئېيتقان سۆزۈڭدىن يالتىيىپ قالساڭ ، يەنى مېنى رەنجىتسەڭ بولمايدۇ . رەنجىتسەڭ مەن سېنى كەچۈرمەيمەن . ئېگىز سېپىللار بىلەن قورشالغان بىزنىڭ بۇ مەھەللىدىن ئۇچار قۇش ئۇچۇپ قۇتۇلمىسا ، ئادەم بالىسى قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ ،— دەپ نۇزۇگۇمنىڭ قېچىش ئويىدا بولماسلىقىنى ئەسكەرتتى موتىبۇ . سولۇن ئەمەلدارى-نىڭ ئويىنى دەرھال سەزگەن نۇزۇگۇم ئۇنىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن :

— چوڭ يۇلتۇزدىكى تويان مېنىڭ كۆڭلۈمگە ياقمىدى ، شۇڭلاشقا قېچىپ كەتتىم . ئۆزىڭىز ئېيتىڭا ، ياخشى كۆرمەگەن ئەركەك بىلەن قانداق قىلىپ بىللە ياشىغىلى بولىدۇ ؟ ھەممە نەرسىنى قارا كۈچ ئارقىلىق ئىگىلىگەن بىلەن ئايال

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

كىشىنىڭ قەلبىنى ئىگىلەش مۇمكىن ئەمەس ،— دېدى
— بۇ دېگىنىڭ توغرا !— دەپ ئويلىنىپ قالدى موتېبو نۇزۇگۇمنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ .
— مەن بايىر نويانىنى سىزدەك ياخشى كۆرسەم چۆل - باياۋانلاردا ئاچ - يالىڭاچ قېچىپ يۈرەتتىمۇ ؟ سىز ئۇنىڭغا ئوخشاشمايدىغان باتۇر ئادەم ئىكەنسىز . مۇنداق ئەر كىشىدىن قاچماق تۇگۈل ئۇ قوغلىسىمۇ ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىن كەتمەيمەن . قاچىدىغان بولسام بېشىمنى پالتا بىلەنلا چاپارسىز .
— سەن دېگەن چىرايلىق خوتۇن ، ساڭا قول كۆتۈرۈشمۇ گۇناھ بولار .
— شۇنداق دېگىنىڭىزگىمۇ رەھمەت . ئەمدى مەن قاچقان بىلەن نەگە بارىمەن دەيسىز .
— بۇ ئۆيدە ئۆزۈڭنى ئەركىن تۇتۇپ يۈرۈۋەر . ھېچكىم سېنىڭ كۆڭلۈڭگە ئازار بېرمەيدۇ ،— موتېبو ئۆزىنىڭ بۇ يەردە بىردىنبىر خوجايىن ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى .
— پەقەت سىزدىن بىزلا تىلىكىم ،— دېدى نۇزۇگۇم ،— بۇ يەرنىڭ ھاۋاسىغا كۆنۈپ ، تويىنى تۇغىتۇۋالغىچە كۆڭلۈمگە بىرئاز ئارام بېرىڭىز .
— بولىدۇ ، بولىدۇ . بۇ ئۆيگە مەن بىلەن خىزمەتچى ئايالدىن باشقا ھېچكىم كىرمەيدۇ . قانداق خالىساڭ شۇنداق ئارام ئېلىۋەرگىن .
موتېبو ئېيتقان سۆزىدە تۇردى . ئۇلار كەلگەن كۈنى باشقا ئۆيلەرگە يىغىلغان ئادەملەر ئويۇن - تاماشىنى قىزىتىپ ، ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشسىمۇ ، ئەمما نۇزۇگۇم چۈشۈرۈلگەن ئۆي‌خالىي ئىدى . پەقەت ئېككى كۈندىن بېرى توي

ئويناۋاتقان دوست ـ ئاغىنە ۋە يېقىنلىرى پات ـ پاتلا نۇزۇ-
گۈمنى چاقىرتقۇزۇپ ، ئۇنىڭ چىرايىغا تويماستىن قارىشاتـ
تى . مۇشۇنداق گۈزەل ئايالنى قولغا چۈشۈرگىنى ئۈچۈن
سولۇن ئەمەلدارىنى ماختىشىپ ، ئۇنىڭغا كەينى ـ كەينىدىن
هاراق ئىچۈرەتتى . سۈمۈلدىكى شىبەلەرنىڭ هەممىسى موتە-
بۇنىڭ تولىمۇ بەختلىك ئادەم ئىكەنلىكىنى سۆزلىگەندە ، ئۇ
تېخىمۇ خۇشال بولۇپ كېتەتتى . بەزىدە نۇزۇگۈمنىڭ قېشىغا
بېرىپ ، ئۆزىنىڭ كۆپرەك ئىچىپ قويغانلىقىغا كەچۈرۈم
سورىغاندەك باش ئېگىپ قوياتتى . نۇزۇگۈم بولسا بۇ ئەمەلـ
دارنىڭ تېخىمۇكۆپ ئىچىپ ، چاپسانراق مەست بولۇپ يەرگە
يىقىلىپ جىمىقىشىنى تىلەيتتى . شۇڭا ئۇ :

— مۇنداق خۇشاللىق ئۈچۈن ئىچمىسىڭىز قاچان ئىچـ
سىز ،— دەپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ تېخىمۇ جىق ئىـ
چىشكە دەۋەت قىلاتتى . ئەمەلدار بولسا :

— بۇ دېگىنىڭ راست ،— دەپ تويغا كەلگەنلەرنىڭ قې-
شىغا چىقىپ يەنە ئىچىشكە باشلايتتى .

بۇ چاغدا ئۆيدە يالغۇز قالىدىغان نۇزۇگۈم نېمە قىلىش
كېرەكلىكى هەققىدە ئويلايتتى . ۋاقىت بولسا قىستاپ كېلـ
ۋاتاتتى . بىرەر ئامال تېپىپ قېچىش كېرەك ، ئىچكىرىدىن
ئىچكىرى سىلىنغان بۇ ئۆيلەردىن قانداق قىلىپ بولمىسۇن
جاننى ساق ـ سالامەت ئاچىقىش كېرەك ! ئۇنىڭ بىردىنبىر
ئويلايدىغىنى مۇشۇ تويغا كەلگەنلەرنىڭ هەممىسى مەست بو-
لۇپ ، ئۆزلىرى بىلەن ئۆزلىرى بولۇۋاتقاندا قېچىپ كېتىش !
بۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق . ئەگەر ئۆلۈشكە توغرا كەلسە ئاۋۇ
تېز ـ تېز كىرىپ كۆڭلىنى بىئارام قىلىۋاتقان سولۇن
ئەمەلدار نىكاھ قىلىدىغان ئادەمنى تېپىپ كەلگۈچە ئۆلۈۋې-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

لىش لازىم . نۇزۇگۇم مۇشۇ ئىككى يولنىڭ بىرىنى چاپسا-
راق تاللىمىسا بولمايدۇ . شۇڭا ئۇ ئالدى بىلەن قېچىپ
قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئويلىماقتا . ئەگەر قۇتۇلۇپ كېتەلمە-
سە ئۇ چاغدا ئۆلۈۋېلىش ئاسان ! ئۆزىگە خەنجەر ئۇرۇپ
جاھاندىن خوشلىشىدۇ...

ئۇ بىرنەچچە قېتىم تالاغا چىققان بولۇپ ئەتراپنى كۆزە-
تىپ باقتى . قېچىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلسا قايتىپ مېڭىش
كېرەكلىكىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى . ئۆتكەن قېتىم بايىر
نوياندىن قاچىمەن دەپ يولدا ئاچ قېلىپ ، ئۆلۈپ كەتكىلى
تاس قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى . ھېلىمۇ ياخشى ، ئۇ چاغ
تالقان تۆكتى كۆز بولغىنى ئۈچۈن مېۋە - چېۋىلەر بىلەن
ئۇزۇقلىنىپ جېنىنى ساقلىغانىدى . ھازىر كۆندىن - كۈنگە
سالقىن چۈشۈپ قىش يېقىنلاشماقتا . ئارىلىقتا بىر قېتىم
ئۇششۇك چۈشۈپ ئۆتكەچكىمۇ ئېتىزلىقلاردا قالغان كۆكتات-
لار بىلەن مېۋە - چېۋىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇششۇپ كەتتى .
شۇڭلاشقا قېچىشتىن ئاۋۋال مۆكۈنۈپ ، يوشۇرۇنىدىغان دالا-
دا ئوت قالاپ ئىسسىنغۇدەك بىر نەرسىلەرنى تەييارلىۋېلىش
كېرەك . يەيدىغان نەرسىلەرنى ئېلىۋېلىشنىمۇ ئۇنتۇماسلىق
لازىم . ئۇ مۇشۇنداق ئويغا كېلىپ ، ئۆزىگە كەينى - كەينە-
دىن ئەكىرىلىۋاتقان تاتىمالاردىن نان ۋە گۆشكە ئوخشاش
نەرسىلەرنى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قېشىدىن ئايرىماي يۈر-
گەن تۆگۈنىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويدى ، ئۆي ئىچىنى ئاختۇ-
رۇپ يۈرۈپ تاماق پىشۇرغۇدەك كىچىككىنە مىس قازانىنىمۇ
تېپىۋالدى . بىر چاغدا ئۇنىڭ كۆزى تامدا ئېسىقلىق تۇرغان
خالتىغا چۈشتى - دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئىچىدىكى چاقماقنى
ئالدى . ئەسلىدە بۇ غاڭزا سېلىنغان خالتا ئىكەن . خالتىنى

جايغا ئېسىپ قويغاندىن كېيىن ، باشقىسىنى ئۇنتۇپ قالـ
سامۇ چاي ـ تۇزنى ئۇنتۇپ قالماي دەپ ئىككى سىقىم تۇز
ئېلىپ ياغلىققا ئالاھىدە چىگدى . ئۇ قېچىپ قالغۇدەك بولـ
سام دەرھال ئاچقىپ كەتكۇدەك يەردە تۇرسۇن دەپ يىغقان
نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئىدىتلىق يەرگە تىقىپ قويدى .

ئۇ يولغا ئېلىپ ماڭغۇدەك نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسى
تەلتۆكۈس بولغاندىن كېيىن ، ئەمدى قېچىش كېرەك دەپ
ئويلىدى . لېكىن قانداق قاچسام بولىدىكىن دېگەندەك خىيال
سۈرۈپ قالدى . ئۇنىڭ ئويىچە بۇ يەردىن كۇندۇزى قېچىش
مۇمكىن ئەمەس ئىدى . شۇڭا بايىر نويانىنىڭ ئۆيىدىن قاچقاـ
دەك ، قاراڭغۇ چۈشكەندە ، بۇ يەردىكىلەرنىڭ مەست پەيتـ
دىن پايدىلىنىپ قېچىش كېرەك دېگەن قارارغا كەلدى .
بىراق ئۇنىڭ بېشىدا بىردەمنىڭ ئىچىدە : «سۇمۇل ئىچىدىن
چىقىپ بولغىچە سېپىل دەرۋازىلىرى يېپىلىپ قالسىچۇ ؟ ئۇ
چاغدا نەگە يوشۇرۇنىمەن ؟ ھېلىقى كۇندۇزى كۆرگەن ئۇيـ
غۇرلار قايسى ئۆيلەردە تۇرىدىغاندۇر ؟ بەلكى شۇلاردىن بىرەـ
رىنىڭ ئۆيىنى تاپسام يوشۇرۇنۇۋالغىلى بولار ! » دېگەنگە
ئوخشاش ئويلار پەيدا بولدى .

كەچ كىرىپ سولۇن ئەمەلدارىنىڭ كىرىدىغان ۋاقتى ـ
سائىتى يېقىنلاشقانسېرى نۇزۇگۇمىنىڭ تەشۋىش ـ ئەندىشـ
سى كۇچىيىپ ، كۆڭلى بىئارام بولۇشقا باشلىدى . ئۇ نېمە
بولسىمۇ ئالدى بىلەن ئاچىرقى قېتىم خۇداغا يالۋۇرۇپ ،
كېيىنكى چاغلاردا بېشىغا تاڭماي پاكىز تۇتۇپ يۇرگەن ياغلـ
قىنى جايىناماز قىلىپ نامار ئۆتىدى . يارانقان ئىگىسىگە
ئۆزىنىڭ قىلچە گۇناھى يوقلۇقىنى يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ ،
بۇدا قېتىم بۇ ئۆيدىن ساق ـ سالامەت قۇتۇلدۇرۇپ چىقىشـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

نى ، ئەگەر ئۇنداق قىلىشقا بولمىسا سۆيگەن يارى باقەدىگە پاك ۋە سادىق پېتىچە ئۇ دۇنياغا ئەكېتىشىنى يېلىنىپ تىلىدى .

ئۇ نامازنى ئۆتەپ ، جايىنامازنى يىغىشتۇرۇپ ، گىلەم سېلىنغان ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئىشىككە تەلمۈرۈپ ئولتۇرۇپ ئۆز ئۆزى ئەجىلىنى كۈتتى . دۇمبىسىدىن ئۆمۈچۈك مېڭىپ ئۆتكەندەك تېنى شۇركۇنۇپ كەتتى . ئۇ دەرھال خەنجىرىنىڭ بار - يوقلۇقىنى بىلگۈسى كەلگەندەك كەمزۇلىنىڭ سىرتىدىن سىلاپ كۆردى . خۇداغا شۈكۈر ، خەنجەر ئۆز ئورنىدا ئىكەن . ئۇ يار - يۆلەك بولۇش ئۈچۈن يېنىغا باقەم يېتىپ كەلگەندەك ، ۋۇجۇدىدا قانداقتۇر بىر غەيرىي - تەبىئىي كۈچ پەيدا بولغاندەك روھلىنىپ كەتتى .

ئۇ يەنە ئۇستازى ئابدۇرېھىم دامۇللىنىڭ «مەھزۇن - گۈلنىسا» ھەققىدە ئېيتقان ۋەقەدىكى گۈلنىسانىڭ ئۇزاق سەپەرلەرگە كەتكەن مەھزۇندىن قالغان خەنجەر بىلەن ئۆزىنى ئالماقچى بولغان ۋەزىرنى يارىدار قىلغانلىقىنى ، شۇ خەنجەرنىڭ دائىم گۈلنىساغا ھەمراھ بولۇپ ، ئۇمۇ بېشىغا بىرەر خەتەر كەلسە باشقىلارغا تەگكەندىن كۆرە ئۆزىنى ھالاك قىلىشنى ئۆيلاپ يۈرگەندە ، ئاخىر شۇ ئىشەنچ - ئۈمىدى سۆيگەن يارى بىلەن قوشۇلۇشقا سەۋەب بولغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ئېسىگە ئالدى . ئۇستازى بۇ ۋەقەلەرنى شاگىرتلىرىغا ئېيتىپ بەرگەن ، لېكىن تېخى تولۇقى بىلەن ئۇنى قەغەزگە چۈشۈرۈشكە ئۈلگۈرمىگەنىدى . نۇزۇگۇم بىر تۈرۈپ دامۇللام ھازىر شۇلار ھەققىدە يېزىۋاتامدىكىن دەپمۇ ئويلىدى . راستتىنلا ئۇنى بۇ يەردىن ساق - سالامەت ئاچىقىدىغانمۇ ، ئۇ دۇنياغا كېتىدىغانمۇ ، باقەمدىن مىراس بولۇپ قالغان

مۇشۇ خەنجەر ئوخشايدۇ .

بىردەم ئۇستازىنى ، بىردەم يۈرتىدا قالغان تۇغقانلىرى بىلەن دوستلىرىنى ئەسلەپ ئولتۇرغان نۇزۇگۇمنىڭ ئويىنى غىزائەكىرگەن خىزمەتچى ئايالنىڭ يۆتەلگەن ئاۋازى بۆلۈۋەتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ ئويلىغان ئويلىرىنى بۇلارغا سەزدۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن خىزمەتچى ئايالنى ئوچۇق چىراي قارشى ئالدى ۋە ئۇنىڭ كىرگەن تامىقىنى كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇپ يېدى . شۇ چاغدا ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك قاتتىق ئاۋاز ئاڭلاندى . پەنجىرىگە چاپلانغان قەغەزلەر تىترەپ شىلدىرلاپ كەتتى . نۇزۇگۇم «بۇ نېمە بالادۇر» دېگەندەك تاماق ئەكىرگەن ئايالغا قارىدى . ئۇ گۈلدۈرلىگەن بۇ ئاۋازنى سېپىلنىڭ دەرۋازىلىرىنى تاقاش ئۈچۈن ئېتىلغان «پو»نىڭ ئاۋازى ئىكەنلىكىنى نۇزۇگۇمغا تەسلىكتە چۈشەندۈردى . «پو» ئىككى قېتىم ئېتىلىپ توختىدى . «ئەمدى قانداق قىلارمەن . خۇدا يىم قېچىشىمنى راۋا كۆرمىگەن ئوخشايدۇ» دەپ ھەسرەتلىنىپ قالدى نۇزۇگۇم . موتېبۇنىڭ ئۆيىگە كەلگەن مېھمانلار قايتىشقا باشلىدى . نۇزۇگۇم تەييارلاپ قويغان تۇگۈنىنى يەنە بىر قېتىم كۆزدىن كەچۈردى . ھەممە ئۆز ئورنىدا . ئۇ خەنجىرىنى تۇتۇپ : «ئەمدى بۇ سولۇن چانسىراق كىرسە بولاتتى ، يا ئۇنىڭ جېنىنى ئالسام ، ياكى ئۆزۈمنىڭ جېنىنى بىلەن خوشلاشسام» دەپ ئويلىدى . چۈنكى ئۇ جېنىنى ئايىغاندىن كۆرە ئۇنىڭ مېھرىدىن كېچىپ ، نومۇسىنى ساقلاپ قېلىشنى ئەۋزەل كۆرەتتى ، نومۇسىنى ساقلاپ قېلىشنى ئالالارنىڭ بىردىنبىر پەزىلىتى دەپ بىلەتتى . «بۇ جەھەتتە بەزىبىر ئاياللار ئاجىزلىق قىلىدۇ . مەن ئۇلاردەك قارا يەر بولۇپ ، بۇ دۇنيادا باش كۆتۈرۈپ يۈرگەندىن كۆرە ، ئادەم-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

لەرگە كۆرۈنمەي ئۇ دۇنياغا كەتكىنىم تۈزۈك.» ئۇنىڭ ئاخىرقى قارارى مۇشۇ ئىدى.

IV

نۇزۇگۈم ھەر خىل ئويلارغا بېرىلىپ ئولتۇرغاندا ئىككى تەرىپىگە ئىغاڭلاپ موتىبۇ كىرىپ كەلدى. ئۇ ئەتىگەندىن بېرى تويغا كەلگەنلەر بىلەن ھاراق ئىچىپ كەيپ بولغان بولسىمۇ چىرايى ئىلگىرىكىدەك سۈرلۈك ئەمەس ئىدى. ئۇ خۇددى كىچىك بالىلاردەك بوينىنى قىسىپ، ئەركىلەپ نۇزۇگۈمنىڭ قېشىغا سەنتۈرۈلۈپ ئاران كەلدى ـ دە، ئۇنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ قىڭغايدى. بەزىدە نۇزۇگۈمنىڭ باش ـ كۆزىنى سىيپاپ نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولاتتى. ئەمما ئۇنىڭ تىلى كالۋالىشىپ، ئاغزى گەپكە كەلمەيتتى. موتىبۇ بېشىنى نۇزۇگۈمنىڭ تىزىغا قويۇپ ياتقاندا، ئۇنىڭ تېنىنى قورقۇنچلۇق سېزىملار ئىگىلەشكە باشلىدى. ئەمما ئۇ بۇ ئەھۋالدارنىڭ ئەس ـ ھوشىنى بىلمىگۈدەك دەرىجىدە مەست ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنى ئويغىتىپ قويماي دېگەندەك، تىترەپ تۇرغان ئالقانلىرى بىلەن خۇددى كىچىك بالىنى پەپلىگەندەك پەپلەپ، تېزرەك ئۇخلىتىشقا تىرىشتى. لېكىن ياش جۈۋانىنىڭ مۇنچىلىك مېھرىبانلىق بىلەن قوبۇل قىلغىنىنى سەزگەن ئەھۋالدارنىڭ ئۇيقۇسى ئېچىلىپ كەتتى. ئۇ ئەمدى نۇزۇگۈمنى قويۇپ بەرمەي قۇچاقلاپ، ئۆزىگە تېخىمۇ مەھكەم تارتماقتا ئىدى. «بۇنى پەپلەيمەن دەپ بېشىمغا تېخىمۇ چوڭ بالا تېپىۋالماي» دەپ ئويلىغان

نۇزۇگۇم موتىبۇ دېگەن بۇ سولۇندىن قانداق قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئىزدىگىلى تۇردى . ئۇنى ئادەملەرنىڭ ئايىغى بېسىسقىقچە جىم قىلىپ تۇرۇش ئۇچۇن يېتىپ تۇرغىنى ياخشى. مىكىن دېگەن ئوي بىلەن بارغانسېرى ئۇزىگە چاپلىشىپ كېتىۋاتقان سولۇن ئەمەلدارىغا ئالدىنئالا تەييارلاپ قويغان ياغاچ كارىۋاتتىكى ئورۇن - كۆرپىلەرنى شەرەت قىلىپ كۆرسەتتى .

— ئاۋۇ يەرگە بېرىپ ياتايلى .

موتىبۇ قانچە مەست بولسىمۇ نۇزۇگۇم ياتىدىغان ئورۇننى كۆرسەتكەندە نېمە ھەقتە گەپ بولۇۋاتقىنىنى سەزدى بولغاي ، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىملىرىنى سېلىپ كارىۋاتتىكى يوتقانلىنىڭ ئىچىگە كىردى . ئاندىن قولى بىلەن شەرەت قىلىپ نۇزۇگۇمنى چاقىردى . لېكىن نۇزۇگۇم ئۆزىنى مەجبۇرلاپ كۇلۇپ ، بىرئاز ۋاقىتتىقچە ئورنىدىن تۇرماي ئولتۇردى . ئاندىن موتىبۇغا قاراپ :

— نىكاھ ئوقۇتمىدۇققۇ ،— دېدى نارازلىق بىلدۇرۇپ .

— كىشى ئەۋەتسەم چەنتۇلار ئۆيلىرىدە يوق ئىكەن ، نىكاھنى ئەتە ئوقۇتساقمۇ بولىدۇ ،— دېدى ئەمەلدار . نۇزۇگۇم ئۇنىڭ ئەلپازىنى بايقاپ ، ئىشىك تەرەپنى كۆرسەتتى :

— تېخى ئەتىگەن . خىزمەتچى ئايال كىرىپ قالسا ئۇيات بولىدۇ . سىز يېتىپ تۇرۇڭ ، مەن بىرئازدىن كېيىن ياتىمەن ،— دېدى .

موتىبو نۇزۇگۇمنىڭ گەپلىرىگە ئىشىنىپ بىرپەس جىم بولۇپ قالدى . بۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرى تورلىشىپ مۇگدەشكە باشلىدى . نۇزۇگۇمنىڭكوتكىنىمۇ مۇشۇ ئىدى . ئەمما كارىۋاتتىكى موتىبۇ ئۇخلىماسلىققا تىرىشقاندەك ، پات -

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى

پاتلا كىچىك كۆزلىرىنى يىرتىپ ئېچىپ نۇزۇگۇمغا قاراپ قويىاتتى . ئاخىر ئۇ خورەك تارتىپ قاتتىق ئۇيقۇغا كەتتى

— خۇداغا شۈكرى !— دەپ نۇزۇگۇم چوڭقۇر نەپەس ئالدى ـ دە ، ئۇنى ئويغىتىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئورنىدىن قوزغالماي ئولتۇردى . موتىبۇ بەزىدە ئۇنى ئىزدەۋاتقانىدەك جۆيلۈپ بىر نەرسىلەرنى دەيتتى . ئەمدى نۇزۇگۇمۇ كاردۋاتنىڭ قېشىغا كېلىپ ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى . مۇتىبو بۇنىڭ ھەممىسىنى خۇددى چۈشىدە كۆرۈپ پەيزى قىلىۋاتقاندەك ، تېز ـ تېزلا ئاغزىنى تامشىپ قويىاتتى .

نۇزۇگۇم خېلى ۋاقىتقىچە شۈك ئولتۇردى . باشتا ئۇ ئۆيگە بىر ـ ئىككى قېتىم كىرىپ چىقىپ كەتكەن خىزمەتكار ئايال يەنە كىرىپ قالامدىكىن دېگەندەك دەككە ـ دۈككە بولغانىدى . لېكىن ئۇ نۇزۇگۇمنىڭ موتىبۇ ياتقان كارىۋاتقا كېلىپ خوجايىننىڭ قولىنى تۇتۇپ ئولتۇرغىنىنى كۆرگەندىن كېيىن خاتىرجەم بولۇپ ھېجىيىپ : «ئەمدى يەنە كىرمەيمەن ، يېتىۋېرىڭلار » دېگەندەك شەرەت قىلىپ چىقىپ كەتكەنىدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئىشىكنى يېنىپ ئاچمىدى . شۇنداق بولسىمۇ تەشۋىشلىنىپ تۇرغان نۇزۇگۇم ئىشىككە قاراپ چاپسانراق قېچىشنىڭ يولىنى ئويلاۋاتاتتى . ئۇ بىرنەچچە قېتىم بىرەرى بىزنى ماراپ يۇرمىسۇن دېگەن ئوي بىلەن پۇتنىڭ ئۇچىدا بوسۇغىغا بېرىپ ، ئىشىككە قۇلىقىنى يېقىپ تىڭشاپ باقتى . ئىككى قېتىم ئىشىكنى ئېچىپ تاشقىرىغا سەپسېلىپ قارىدى . يېقىن ئاردا ھېچكىم كۆرۈنمەيدۇ ، بەلكىم خىزمەت قىلىۋاتقانلارنىڭ كۆڭۈللىرى ئەمىن تېپىپ ، ھاراق ئىچكىلى ياكى دەم ئالغىلى بىرەر بۇلۇڭغا كىرىپ كەتكەن ئوخشايدۇ .

نۇزۇگۇم ئەتراپنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ماڭاي دېسە موتىبۇ ئويغىنىپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى . ئەگەر ئۇ ئويغىنىپ كەتسە ئۆزىنىڭ يېنىدا يوق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ، ۋاڭ ـ چۇڭ كۆتۈرۈپ ، دەرھال تۆتۈۋېلىشى مۇمكىن . لېكىن بۇ پۇرسەتنىمۇ قولدىن بېرىشكە بولمايتتى . قانداق قىلىپ بولمىسۇن ، تاڭ يورۇغىچە قېچىپ كېتىش كېرەك . موتىبونىڭ مەستلىكى قايتىپ سەگىپ قالسا ئۇنى ئۆز ئەركىگە قويۇپ بەرمەيتتى . ئۇ بىرپەس كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ قالدى . هاياتنىڭ بىرەر هالاۋىتىنى كۆرمىگەندىن كېيىن جاننى قىينىاپ ئولتۇرغىچە مۇنۇ خەنجەرنى يۇرىكىمگە سانجايمىكىن دەپ ئويلىدى ، بىراق قەشقەردىكى هېيتگاهدا پەردىجىسىنى كەڭ يېيىپ ، كۈمۈشتەك ئاپئاق ساقاللىرىنى توپىغا مىلەپ يەرگە يىقىلغان ئاتىسى ، مانجۇ چېرىكلىرى نەيزە سانجىغاندا ئاۋازى ئەرشكە يەتكەن ئۇچ ياشلىق قىزى كۆز ئالدىغا كەلدى ـ دە ، پۈتۈن بەدىنىنى تىترەك بېسىپ كەتتى . ئۇ هازىر مەيدىسىگە خەنجەر ئۇرۇپ ئۆلۈپ كەتسە ، شۇ زامانلا ئاشۇلارغا قوشۇلۇپ هاياتنىڭ بارلىق ئازابىدىن بىراقلا قۇتۇلىدىغاندەك تۇيۇلاتتى . ئەمما شۇ چاغدا ئېرى باقمىنىڭ : «نۇزۇگۇم ، سەن ئۆزۈڭنى يوقاتما ، مەن سېنى يەرنىڭ تېگىدىن بولسىمۇ ئىزدەپ تاپىمەن» دەپ ئېيتقان سۆزلىرى قۇلقىدا جاراڭلىغاندەك بولدى ـ دە ، بېشىنى دەس كۆتۈردى . لېكىن ئەتراپتا هېچكىم يوق ، ئۆيدىكى ياغاچ كارىۋاتتا ياتقان موتىبۇ دۇنيادىن بىغەم خورەك تارتىپ ئۇخلىماقتا .

ئۇنىڭ دەككە ـ دۈككە كۆڭلى سەل بېسىلىپ بىردەم جىم ئولتۇردى . ئەسلىدە ئۇ بىر ـ بىرىنى سۆيگەن ياشلارنىڭ بېشىغا خەتەر تۇغۇلسا ، ئۇنى يېڭىشكە ئىنتىلمەي ،

www.uyghurkitap.com

دائىم مۇشۇنداق ئاسان ئۆلۈملەرگە ئۇرۇنىدىغانلارغا قارشى ئىدى . شۇڭا ئۇ ھازىر ئۆزىگە ئاشۇنداق ئۆلۈمنى نالايىق كۆردى . «ئۆلۈشكە ھەرقاچان ئۇلگۈرىمەنغۇ . ئۇنىڭدىن كۆرە ، يەنە بىر قېتىم قېچىشقا ھەرىگەت قىلىپ باقاي . بەلكى باقەممۇ مۇشۇ ئەتراپتا يۈرىدىغاندۇر »دەيدى ـ دە ، كىيىملىرىنى تۈزەپ ، چېچىنى بېشىغا تۈرۈپ ئۆرىدى .

ئۇ خاقىراپ ئۇخلاۋاتقان مۇنۇ سولۇن موتېبۇنى ئۇجۇقتۇرماي تۇرۇپ بىر ياققا كېتەلمەيدىغانلىقىنى سەزدى ... بېشىغا مۇشۇ ئوي كەلگەندە يەنە بىرپەس دېمى ئىچىگە چۈشۈپ ، خۇددى ئويۇمنى بىرى سېزىپ قالمىسۇن دېگەندەك ئالدىنى بىلەن ئاغزىنى يېپىپ كارىۋاتتا ياتقان موتېبۇغا قاراپ قويدى . ئىچىدە : «مەن نېمە دەۋاتىمەن ، شەيتان ئېزىقتۇرۇۋاتامدۇ ـ يە » دېگەن ئوي كەچتى . ئۇنىڭغا بۇ سولۇن دەسلەپتىلا چوڭ يۇلتۇزدىكى بايىر نويانغا ئوخشاش سۇرلۇك كۆرۈنمىگەنىدى . ھازىر زەن سېلىپ قارىۋىدى ، بىغەم ئۇخلاۋاتقان ئۇنىڭ چىرايى بەكمۇ مۇلايىم كۆرۈنۈپ ، ھېچبىر يامانلىق قىلمايدىغان ، ھېچبىر نەرسىگە قارشىلىق كۆرسەتمەيدىغان ياۋاش ۋە ئاجىز ئادەمگە ئوخشاپ كەتتى . ئۇ باياتىن بېرى ئۇنىڭدىن قورقۇپ ، قولىغا چۈشۈپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ تەشۋىشلەنگەن بولسا ، ئەمدى ئۇنى ئەرزىمىگەن نەرسە قاتارىدا كۆرۈپ قورقۇنچى يوقالدى . سولۇن ئەمەلدارى نېمە قىلسىڭ ئىختىيار ئۆزۈڭدە دېگەندەك ، قولىنى كەڭ يېيىپ ئۇخلىماقتا . نۇزۇگۇم نەچچە قېتىم كەمزۇلىنىڭ يانچۇقىدىكى خەنجىرىنى ئالماقچى بولدى ، لېكىن جۇرئەت قىلالمىدى . «بۇنىڭدا نېمە گۇناھ ، — دەپ ئويلىدى ئۇ ، — مېنى بۇ ئالمىسا باشقىسى ئالاتتى . بۇنىڭ

قولىغا چۈشمىسەم باشقىسىنىڭ قولىغا چۈشەتتىم . مېنىڭ بۇ كۆلپەتلەرگە چۈشكىنىمگە يالغۇز مۇشۇلا گۇناھكار ئەمەس-قۇ ؟» .

ئەمەلدار سولۇن قاتتىق ئۇخلىماقتا . نۇزۇگۈمنىڭ كۆڭلىدە بىردىنلا : «ئۇخلىغاندا ئادەم تۇرماق يولۇاسمۇ يا-ۋاش بولۇپ كېتىدۇ» دېگەن ئوي پەيدا بولۇۋىدى ، ھازىرلا سەل يۇمشىغان دىلى قايتىدىن غەزەپ - نەپرەتكە تولدى : «مەن ھازىر ئۇنى ئايىغىنىم بىلەن ئۇ ئويغىنىپ قالسا مېنى ھەرگىز ئايىمايدۇ» دېدى - دە ، خەنجىرىنى غىلىپىدىن سۇ-غۇرۇپ چىقاردى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا يەنە باقەم كەلدى . نۇزۇگۈم : «بۇ سولۇننى ئولتۇرگىلىۋاتقان مەن ئەمەس ، با-قەم . سەۋەبى ئۇ باقەمنىڭ سۆيگەن يارىنى تارتىۋېلىپ خوتۇن قىلغىلىۋاتىدۇ»دەپ ئويلىدى . شۇ ھامان ئۇنىڭغا كۈچ - مادار قوشۇلغاندەك بولدى . بايىقى قورقۇش - تەشۋىشلىرىمۇ تۈگەپ ، غەزەپ - نەپرىتى كۈچەيدى . شۇنىڭدىمۇ نېمە قىلى-ۋاتقىنىنى يەنە بىر قېتىم ئويلاپ : «بىرەرى پايلاپ تۇرمىغاۋ-دۇر»دېگەندەك ئىشىك - دېرىزىلەرگە زەن سېلىپ قارىدى . ئىشىك ئوچۇق تۇراتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكنىڭ ئىلغۇچىنى ئىلدى ، بۇلۇڭدىكى يېنىپ تۇرغان چىراغنىڭ يورۇقىنى پەسەيتىپ ، موتىبۇنىڭ قېشىغا كەلگەندى ، ئۇ ئويغىنىپ كېتىپ نۇزۇگۈمنى تۇتۇۋالدى ، ئاندىن ئۇنى كۆچلۈك قوللىرى بىلەن ئۆزىگە تارتىپ مەيدىسىگە باستى . نۇزۇگۈم ئەمدى بۇنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدىغان ئوخشايمەن دەپ قورقۇپ ، قولىدا مەھكەم تۇتۇپ تۇرغان خەنجىرىنى موتىبۇنىڭ كېكىردىكىگە سۇرۇۋەتتى . موتىبۇ دەرھال نۇزۇگۈمنى قۇچاقلىغان قولىنى قويۇۋەتتى . نۇزۇ-

گۈم يېنىدىكى ياستۇق بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىنى مەھكەم يېپىپ ئۈستىدىن بېسىۋالدى . ئۆتكۈر خەنجەر موتېبۇنىڭ بوينىنى كېسىۋەتكەنلىكىنى نۇزۇگۈم سەزمىسىمۇ ، قورقۇنچىدىن ياستۇق ئاستىدىن قولىنى ئالمىدى . بىر چاغدا سولۇننىڭ تۇنجۇقۇپ خارتىلدىغان ئۈنى ئاڭلاندى . ئۇ پۈت ـ قوللىرىنى تېپىرلىتىپ ، قاتتىق بىر سىلكىندى ـ دە ، ئۆزىنى لاسسىدە قويۇۋېتىپ جىم بولدى . نۇزۇگۈم پەقەت شۇنىڭدىن كېيىنلا خۇددى ئۇنىڭ بىلەن بىللىلا ئۇ دۇنياغا كەتكەندەك كۆزىنى يۇمدى ـ دە ، جىم بولۇپ قالدى . ئۇنىڭغا بۇ دۇنيادا ياشاش تۇگىگەندەك بىلىندى .

نۇزۇگۈم موتېبۇنىڭ ئۇ دۇنياغا كەتكىنىگە كۆزى يەتكەندىن كېيىن ، بىر قولى بىلەن كارىۋاتقا تايىنىپ تۇرسىمۇ خەنجەر تۇتقان قولىنى ئورنىدىن قوزغىماي تۇرۇپ ، ئىككىنچى قولى بىلەن ئۇنىڭ يۈزىگە ياپقان ياستۇقنى ئالدى ، پەقەت شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ نېمە قىلىپ قويغانلىقىنى كۆرۈپ قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدى . ياستۇق ۋە يوتقان ـ كۆرپىلەرنىڭ ھەممىسى قېپقىزىل قان بولۇپ كەتكەنىدى . موتېبۇنىڭ بېشى بىر يېنىغا قىيسىيىپ قاپتۇ . ئۇنىڭ چانقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك يوغىناپ كەتكەن كۆزلىرى «مېنى قايسى گۇناھىم ئۈچۈن مۇشۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويدۇڭ ؟ » دەپ تەلمۈرۈپ قاراۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . ئۇنى ئۆلمەي قالمىسۇن دەپ نۇزۇگۈم خەنجەرنى سۇركەۋەرگەچكە ، موتېبۇنىڭ بېشى ئۇزۇلۇپ چۈشەيلا دەپ قاپتۇ . ئۇنىڭ كېسىلگەن بوينىدىن قان شەلۋىرەپ ئېقىۋاتاتتى . سولۇننىڭ راستىنلا ئۆلۈپ كەتكىنىگە كۆزى يەتكەن نۇزۇگۈم ئەمدى نېمە قىلىشنى بىلمەي ھودۇقۇپ قالدى .

نۇزۇگۈم هازىر بۇ ئىشنى بىرەرى كۆرۈپ قالغىچە ئۆيدىن چىقىپ كېتىشكە ئالدىرىدى . قانغا مىلەنگەن خەنجەرىنى يوتقانغا سۈرتۈپ ، تازىلىغاندىن كېيىن ئۇنى غىلاپقا تىقىپ ، كەمزۇلىنىڭ يانچۇقىغا سالدى . ياستۇقنى سولۇۋىنىڭ قوينىغا تىقىپ ئۆلۈكنى كارىۋاتتا ئوڭزى بىلەن بىللە يانقانداق يانقۇزدى ـ دە ، خۇددى ئادەملەر بۇلارنى ئۇخلاۋېتىپتۇ دېگەن تۇيغۇغا كېلىشى ئۈچۈن ئۇستىدىن يوتقان يېپىپ قويدى . قان يۇقى قولىنى ئۇنىڭ كۆڭلىكىگە ئېرتىپ ، قان بولۇپ كەتكەن نەرسىلەرنى يوتقانىنىڭ ئاستىغا تىقتى ـ دە : «ئەمدىغۇ تاشقىرىدىن كىرگەن ھەرقانداق ئادەم بۇلار قۇچاقلىشىپ ئۇخلاۋېتىپتۇ دەپ سولۇۋىنىڭ قېشىغا يېقىن كەلمەس» دەپ ئويلىدى .

نۇزۇگۈم ئىشكنى ئېچىپ هويلىغا چىقتى . پاكار تاملار بىلەن قورشالغان هويلىدىمۇ ھېچكىم يوق ئىدى . يېرىم كېچىگىچە داۋام قىلغان تويدىن كېيىن ئادەملەر قاتتىق ئۇيقۇغا كەتسە كېرەك ، ئەتراپ جىمجىت . يېقىنلا بىر يەردىن خورازنىڭ قەرەلدىن بۇرۇن چىللىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . «يەرگە يورۇق چۈشكىچە قېچىپ كېتىۋالسام بولاتتى» دەپ ئويلىغان نۇزۇگۈم مېڭىشنى تېزلەتتى . ئۇ سولۇن بىلەن ئېلىشىمەن دەپ ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىنىنى سەزمەي قالغانىدى .

نۇزۇگۈم دەرۋازىسى يوق هويلىدىن چوڭ كوچىغا چىقىشى بىلەن كۇزىنىڭ سالقىن شامىلى بەدىنىگە ئۇرۇلغاندا نەپسى كېڭەيگەندەك بولدى . ئۇ ئۈستى بورا بىلەن يېپىلغان ئۆيگە بىر قاراپ قويدى ـ دە ، كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىغا چىقماي ئېرىق يېقىلاپ ماڭدى . كوچىمۇ جىمجىت . پەقەت ئېرىقنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

رىقتىكى شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ ئاۋازىلا بۇ سۈرۈن جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى . ئۇ خىيالىغا ئىسسىق كىيىنگەندەك قىلىۋىدى ، سالقىن شامالغا چىققاندا ژۇجۇدىغا تىتىرەك ئولىشىپ مۇزلاپ كەتتى .

نۇزۇگۈمنى ئەكەلگەن ئۆي سۇمۇلىنىڭ چوڭ كوچىسىدا بولغىنى ئۈچۈن ، ئۇ ھېچ ياققابۇرۇلمايلا ئۆزىگە قارشى كۆرۈنگەن سېپىل دەرۋازىسى تەرەپكە ماڭدى . ئۇ خىيلىدىن بېرى « دەرۋازىغا قۇلۇپ سېلىپ قويغان بولسا قانداق قىلار-مەن » دېگەن ئەندىشە بىلەن ئۇنىڭغا يېقىنلىشىۋىدى ، ئويلىغىنىدەك ، قېلىن ياغاچتىن ياسالغان دەرۋازىنىڭ بىر ئەمەس ئىككى يېرىدە ئاتىنىڭ كاللىسىدەك قۇلۇپلار تۇراتتى . بۇنى ئاز دېگەندەك ، دەرۋازىنىڭ بىر چېتىدە نەيزىسىنى قۇچاقلاپ زوكزىيىپ ئولتۇرغان چېرىكنىڭ ئۇخلاۋاتقىنىنى كۆردى . ئۇ تېخى ئاشۇ دەرۋازىدىن چىقىۋالسىلا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت ـ ماكانىغا يېتىپ بارىدىغاندەك خۇشال بولۇپ كەتكەنىدى . ئەمدى ئالدىدا ئۆتكىلى بولمايدىغان داۋان ئۇچرىغاندەك سالپىيىپلا قالدى . ئۇنىڭ كۆڭلىدە : «ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك ؟ » دېگەن سوئال پەيدا بولدى . ئۇ كەينىگە قايتىپ كېچىنىڭ قاراڭغۇسىدا ئىنتايىن ھەيۋەتلىك كۆرۈنگەن ئېگىز سېپىلغا نەپرەت بىلەن قارىدى . لېكىن شۇنىڭدىمۇ مەھەللە ئىچىگە كىرىپ ، كوچا بىلەن مېڭىشتىن قورقۇپ سېپىلنىڭ تۈۋى بىلەن ئىلگىرىلىدى . تونۇش ئەمەس يەرلەردە كېچىسى يول مېڭىشتىنمۇ تەس ئىش بولسۇنمۇ ؟ نۇزۇگۈم بىرەر چاقىرىم ماڭا ـ ماڭمايلا ئېگىز ئۆسكەن قورايلىققا يولۇقتى . بىر دەم بولسىمۇ پاناھلىنىدىغان يەر تېپىلدى ، دەپ قەدىمىنى ئىتتىكلىتىپ قورايلىقنىڭ ئىچىگە كىردى . بىراق بىرنەچچە

يۈز قەدەملا مېڭىپ يۈز ـ كۆزى ، بويۇنى ، قوللىرى ئېچىـ شىشقا باشلىدى ـ دە ، چىدىماستىن ئارقىسىغا ياندى . ئۇنىڭ قورايلىق دېگىنى سېپىل ياقىسىدا ئۆسكەن چاتقاللىقلار ئىـ كەن . نۇزۇگۇم بەدىنىنىڭ ئېچىشقان يەرلىرىنى ئۇۋۇلاپ ، بىر ھازاغچە سېپىل تۈۋىدە ئولتۇردى . بىر چاغدا ئۇنىڭ قۇلىقىغا شىلدىرلاپ ئاققان سۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى . ئۇ ئېچىشقان يەرلىرىگە ياغلىقىنى ھۆل قىلىپ سۈركەپ بېقىش ئۈچۈن چاتقاللىقىنىڭ ئۇ چېتىدە ئېقىۋاتقان ئېرىق تۈۋىگە باردى . ئېرىق خېلى يوغان ۋە چوڭقۇر ئىدى . نۇزۇگۇم ئېرىق ئىچىگە چۈشۈپ ، ياغلىقىنى سۇغا چىلاپ ، ئېچىشقان يەرلىرىگە سۈركىدى . بىرپەس شۇنداق قىلىپ تۇرغاندىن كېيىن «كوچىدا ماڭغاندىن كۆرە مۇشۇ ئېرىق بىلەن ماڭسام ياخشى ئەمەسمۇ . خەقلەرنىڭمۇ كۆزىگە چۈشمەيمەن» دېگەن ئويغا كەلدى ـ دە ، سېپىلدىن تەخمىنەن ئەللىك قەدەمچە تۆۋەندە تۇرغان ئېرىق ئىچى بىلەن يولىنى داۋام قىلدى . ئېرىق بىرنەچچە ئۆيلەرنىڭ سۈڭگۈچلىرىدىن ئۆتىدىكەن . نۇزۇگۇم مۇنداق يەرلەرگە كەلگەندە پاكار تاملاردىن ئاتلاپ ئۆتەتتى ـ دە ، يەنە ئېرىق ئىچىگە چۈشۈۋالاتتى . ئۇ بەشىنچى ئادەمنىڭ ئۆيىدىن ئۆتمەكچى بولۇپ تامدىن چۈشكەندە ، ئالـ دىدىن قانداقتۇر بىر نەرسە خارتىلداپ ئۆتۈپ كەتتى . نۇزۇـ گۇم قورققىنىدىن يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ ، تامدىن چۈشكەن يېرىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى : «ياۋاللا ، جېنىم خۇدايىم ، — دېدى ئۇ ، — بۇ نېمە بالايىئاپەتتۇر . » ئۇ بىرئاز تۇرۇۋېلىپ ، ئۆزىنى سەل توختىتىۋالدى ـ دە ، بايىقى قارايغان نەرسە كەتكەن تەرەپكە زەن سېلىپ قارىدى . كۆزىگە چوڭلۇقى موڭغۇل يېزىلىرىدىكى ئىتلارچىلىك ، ئەمما بېشى بىلەن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۇتلىرى ئۇلارغا ئوخشاشمايدىغان بىرنەچچە قارا ـ قۇرا نەر-
سىلەر كۆرۈندى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۇمشۇقى بىلەن چۆ-
نەكلىكلەرنى تىلغاپ نېمىنىدۇر ئىزدەپ يۈرەتتى . نۇزۇگۇم
بىرپەس ئۆزىنى ئۇنتۇپ «بۇلار نېمە نەرسىلەردۇر ؟» دەپ
ھەيران بولدى . ئاڭغىچە ئۇلاردىن بىرى خارتىلدىغان ھالدا
نۇزۇگۇمنىڭ قېشىغىلا كېلىپ قالدى . توڭگۇز ئىكەن ! نۇ-
زۇگۇم ھەم قورققان ، ھەم خۇش بولغان ھالدا ئورنىدىن
تۇرۇپ ئېرىق ئىچىگە چۈشۈپ مېڭىپ كەتتى . ئۇ ئېرىق
ئىچى بىلەن يول يۈرۈپ ، چۆنەكلەرنى تۇگىتىپ كوچىغا
چىققاندا ، ئېرىق ئوڭغا بۇرۇلۇپ يۇقىرىلىدى ـ دە ، ئەللىك
قەدەمدەك يەرگە بارغاندا قارىيىپ كۆرۈنگەن سېپىلغا تاقاش-
تى . ئۇ ئەمدى قانداق قىلىمەن دېگەن ۋەھىمىگە چۈشۈپ ،
ئېرىق ئىچىدە خېلىغچە ئولتۇردى . سېپىل ئاستىدىكى
سۇڭگۇچتىن ئېقىپ چىقىۋاتقان كىچىككىنە سۇ بىر خىل
ئاۋازدا شىلدىرلاپ ئاقماقتا . نۇزۇگۇم بۇ يەردە ئولتۇرۇۋەر-
سە بولمايدىغانلىقىنى سېزىپ ، ئاشۇ سۇڭگۇچتىن ئۆمىلەپ
چىقىپ كېتىشنى نىيەت قىلدى ـ دە ، ئېتەكلىرىنى تۇتۇپ
يەنە ئېرىق ئىچىگە چۈشتى . ئۇ كىيىملىرىنىڭ ھۆل بولغا-
نىغا قارىماي ئۆمىلەشكە باشلىدى . بىراق بېشى قاتتىق بىر
نەرسىگە تاقىشىپ قالدى . ئۇ تاقاشقان بۇ نەرسىنى تاشمىكىن
دەپ ئويلاپ ، ئىلىۋېتىشكە قولىنى سۇنۇۋىدى ، بولمىدى .
ئۇنىڭ بېشىغا تاقاشقان نەرسە بىرنەچچە قوزۇق ئىدى . نۇزۇ-
گۇم ئۇستۈبشىنىڭ ھۆل ۋە پاتقاق بولۇشىغا قارىماي ، خېلى-
غىچە ئېتىشىپ يۈرۈپ ، مىڭ بىر مۇشەققەت ئىچىدە قوزۇق-
لارنىڭ ئىككىسىنى سۇندۇرۇپ ، ئۈچ ـ تۆتىنى يۇلۇپ دېگۈ-
دەك ئاران ئېلىپ تاشلىدى ـ دە ، سېپىلنىڭ سىرتىغا چىق-
تى .

V

ئۇ ئوچۇقچىلىققا چىققاندا خۇددى بىرى بوغۇپ قويغان كىكىردىكىنى يېشىۋەتكەندەك ئەركىن نەپەس ئالدى . مۇرد- سىدىكى ئېغىر يۈكنى ئېلىپ تاشلىغاندەك يېنىكلىشىپ ، پۈت - قولى بوشىشىپ قالدى . ئانچە كۆپ هايال ئۆتمەي ، بۇ كاساپەتنىڭ يۈرتىدىن راست چىقىپ بولدۇممۇ ، يالغانمۇ دېگەندەك ئېرىقنىڭ ياقىسى بىلەن ئۆرلىدى ، ئارىلاپ ئارقد- سىغا قاراپ قوياتتى .سۇمۇل تەرەپتىن قوغلاپ كېلىۋاتقان هېچكىم كۆرۈنمەيدۇ ، مەھەللىدىن خېلى يىراقلىشىپ كەتە- كەن ئوخشايدۇ . سۇمۇلدىكى ئىتلارنىڭ ئېرىنچەكلىك بىلەن هاۋىشىشلىرى ، خورازلارنىڭ چىللاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرد- دۇ . ئەتراپتا قانداقتۇرسۆرۈن جىمجىتلىق هۆكۈم سۈرمەكـ تە . نۇزۇگۈم بېشىنى ئېگىز كۆتۈرسە گويا بىرى كۆرۈپ قالىدىغاندەك ئېڭىشىپ ، تۇگۈنىنى قولتۇقىغا قىسقان پېتى بىرئاز شۇمشىيىپ تۇردى . ئۇ سۇمۇلدىن قېچىپ چىققۇچە نەگە بېرىشنى ئويلىمىغانىدى . مانا ئەمدى سەل توختاپ ئۆپە- چۆرىسىنى تەخمىن قىلىپ ، ئەتراپىغا تەكشى بىر قاراپ چىقتى . يۈقىرى تەرەپتىكى تەڭرىتاغنىڭ بىر تارمىقى ئاي نۇرىدا ئاقىرىپ تۇراتتى . قەشقەر شۇ تەرەپتە ! نۇزۇگۈم ئاشۇ تاغدىن ئۆتسىلا ئۆز يۈرتىغا يېتىپ بارىدىغاندەك خۇشال بو- لۇپ ، خېلىغىچە ئۇ تەرەپتىن كۆز ئۈزمەي قاراپ قالدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا ئاشۇ تاغنىڭ كۇنگەي تەرىپىدە قالغان ئەل - يۇرت ، قوۋم - قېرىنداشلىرى ، بىللە ئۆسكەن دوست- لىرى كەلدى . بىر تۇرۇپ چوڭ يۇلتۇز تەرەپتە قالغان باقەم

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

بىلەن ئاكىسىنى ئويلايتتى . ئۇلار نۇزۇگۇمنىڭ تىنچ ئامان قېچىپ كېتىشىنى تىلەپ ، ئۆزلىرىدىن غەم يېمەسلىكىنى جېكىگەنىدى . ئەمدى ئۇ ئىككىسىنىڭ تەقدىرى قانداق بولىدىكىن ... موڭغۇللار ئاكىسىنى بۇك قاتتىق ئۇرۇپ كېتىۋىدى ، بەلكى بۇ چاغقىچە ئۆلۈپ كەتكەندۇر .

ھازىر نۇزۇگۇمنىڭ كۆڭلى يۇمشاپ ، تالاي ۋاقىتتىن بېرى قەلبىدە ئۆچۈپ كەتكەن ئىسسىق سېزىملار يەنە ئويغىنىدى ـ دە ، ئۆزىنى بىردەمدىلا ئاشۇ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتىدا يۈرگەندەك ھېس قىلدى . ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولغان پەرىشان ئويلار ئۇنى ئەرشىئەلاغا ئاچىقىۋىدى ، لېكىن شۇ يۇرتلارغا ئېلىپ بارىدىغان يوللارنىڭ مۇزداۋان ئارقىلىق ئۆتىدىغانلىقى ئېسىگە كەلدى ، ئۇ يەردىكى مۇز ئۆستىدە ياغاچتەك قېتىپ قالغان ئات ـ ئېشەكلەر ، ئۆلۈپ كەتكەن ئادەملەر كۆزلىرىنىڭ پارقىراپ تۇرغانلىقى كۆز ئالدىغا كەلدى . بىر چاغدا ئۇ بۇ ئويلىرىدىن كېچىپ شىمال تەرەپكە قارىۋىدى ، ئاي يورۇقىدا پارقىراپ تۇرغان ئىلى دەرياسىغا كۆزى چۈشتى . ئەمدى ئۇنىڭ يادىغا قومۇشلارنى باغلاپ سال ياساپ ، دەريا بىلەن قاچىمەن دەپ تارتقان ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرى ، سولۇنلارنىڭ قومۇشلۇققا ئوت قويۇپ ئۆزىنى تۇتۇۋالغانلىقى كەلدى ـ دە ، «ئۇ كاساپەتلەر ھازىرمۇ مېنى قومۇشلۇققا كەتتى دەپ شۇ تەرەپتىن ئىزدىشى مۇمكىن . ئەمدى نەگە قېچىشىم كېرەك ؟ » دەپ ئويلىدى .

تەڭرىتاغنىڭ غەربكە سوزۇلغان قىسمى قاراڭغۇ تۇندە كۆزگە كۆرۈنمەي قالىدىكەن . «بەلكى بۇ ئىشايشەمنىڭ ئىلى ئۇيغۇرلىرىنى مانجۇ ھۆكۈمرانلىرىنىڭ زۇلۇمىغا چىدىماي قېچىۋاتىدۇ ، دېگەن يەرلىرى شۇ تەرەپلەرمىكىن ؟ ئۇ ياقلاردا

راستتىنلا ئازادلىك بارمىدۇر . ئۆتكەن قېتىم مەن قېچىپ كېتەلمىگەن ئالمالى دېگەن يەرلەر نەدىدۇر ؟ » دەپ ئويلىغان نۇزۇگۇم بىر تۇرۇپ شۇ ياقتا كەتمەكچى بولدى . «بۇ تەرەپ-لەرنىڭ تالاي ئادەملىرىنى كۆردۈم . ئىلى ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئۆز قايغۇسى ئۆزىگە يېتىپ ئاشىدىكەن . ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مېنىڭ ،مۇڭۇمغا مۇڭ ، دەردىمگە داۋا ، بولغۇدەك بىرەرى چىقمىدى . ئەمدى جانغا ھەمراھ بولغۇدەك بىرەر ئادەم چىقسا پەقەت شۇ ياقتىن تېپىلىپ قالامدىكىنتاڭ . موڭغۇللار بولسا مېنى ئىزدەپ بۇ تەرەپتىكى ھەممە يەرلەرگە جاكار چىقىرىپ قاراقچىلىرىنى قويۇۋەتتى » دەپ ئويلىدى . ئەمدى ئۇنىڭغا ھايات كەچۈرۈش ئۈچۈن قىبلە تەرەپكە قاراپ مېڭىشتىن باشقا يول يوقتەك بىلىندى .

ئەمما ئۇ تەرەپكە قانداق بېرىش كېرەك ؟ توپتوغرا ماڭ-غىنى بىلەن مۇنۇ ھەممە نەرسە ئالىقاندا تۇرغاندەك كۆرۈن-دىغان دالادا تېزلا كۆزگە چېلىقىپ قېلىشى مۇمكىن . سۇ-مۇلغا كېلىۋاتقاندا ، بۇ تەرەپلەرنىڭ يىراقتىن قارىيىپ كۆ-رۈنگەن دۆڭلۇكتىكى چىغلىقلاردىن باشقا يوشۇرۇنغۇدەك يەرنىڭ يوقلۇقىنى بايقىغان ، ھازىر شۇنىڭدىن باشقا قېچىپ مۆككىدەك قۇلايلىق يەر يوقتەك كۆرۈنىدۇ .

شۇڭا ئۇ بىرەرىنىڭ كۆزىگە چېلىقماس ۋاقىتدا چاپسا-راق شۇ تەرەپكە كېتىۋالاي دېگەندەك ، ئېرىقنى ياقلاپ كە-كەن چىغىر يول بىلەن ئېتتىك يۇقىرى ئۆرلىدى . ئۇ يۇگۈ-رىگەندەك ماڭغانلىقى ئۈچۈنمۇ تەرلەپ كەتكەنىدى . ئەمدى سەل ئاستىراق مېڭىۋىدى ، تاغدىن چىقىۋاتقان كۇزنىڭ سو-غۇق شامىلى كىيىمىدىن ئۆتۈپ مۇزلاشقا باشلىدى . يۇقىرى-دىن ئېقىپ كېلىۋاتقان ئېرىقنىڭ ئىككى قىرغىقىدىكى ئې-

www.uyghurkitap.com

گىز دۆڭلەنگەن توپىنىڭ بەزى يەرلىرىنى ئېگىز ئۆسكەن قومۇشلار قاپلاپ كەتكەندى . نۇزۇگۇم قومۇش دېگەن پەقەت دەريا بويىدىكى سازلىقلاردىلا ئۆسىدىغانلىقىنى ئۇقاتتى . لېكىن قومۇش سازلىقتىلا ئەمەس شورتاڭ يەرلەردىمۇ ئۆسىدىكەن ئەمەسمۇ . نۇزۇگۇم ئىچىدە : «بۇلارنىڭ بولغىنىمۇ ياخشى . كەينىمدىن ئىزدەپ يۈرگۈچىلەردىن جانىنى قاچۇرۇپ مۆكۈنۈۋېلىشقا دالدا بولىدۇ» دەپ ، ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى خۇش قىلىپ قويدى .

ئۇ سۇمۇلدىن چىقىپ ، بىر - ئىككى سائەت ماڭغاندىن كېيىن ، بۇ تەرەپنىڭ ئويمان - چوڭقۇرىغا ئەپلىشىپ ئەمدى كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ قالغاندا ، بىردىنلا ئۆزى بوغۇزلىۋەتكەن سولۇن ئەمەلدارى يادىغا يېتىپ ، بۇ ئىشنى ئۆزىنىڭ قىلغىنىغا ئىشەنگۈسى كەلمىدى . نۇزۇگۇم شىبەلەر ئولتۇراقلاشقان يۇرتتىن چىقىپ خېلىلا ئۇزاقلاپ كەتكەندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ نەگە كېلىپ قالغىنىنى مۆلچەرلەپ باقتى . بۇ چاغدا ئاسماندىكى يۇلتۇزلارمۇ بىر - بىرلەپ ئۆچۈپ تاڭنىڭ كەينى سۈزۈلۈپ كېلىۋاتاتتى . تاغ تەرەپتىن چىقىۋاتقان سوغۇق شامال بارغانسېرى كۈچەيمەكتە . ئۇ ئىسسىغاندا ئالدىنى ئېچىۋەتكەن پەشمىتىنىڭ تۈگمىلىرىنى قايتىدىن ئېتىپ قىمدىنىپ قويدى . ئۇ مۇنداق سوغۇققا تېخى چېنىقمىغانلىقتىنمۇ بايا بەدىنىگە ئولاشقان تىترەك بارغانسېرى كۈچەيىپ ، ئۆزىنى زادىلا ئىسىتالمىدى . «شەرمەندە قىلىپ ئاغرىپ قالمىسام بولاتتىغۇ» دەپ ئويلىغان نۇزۇگۇم قەدەملىرىنى تېزلىتىپ ئىتتىك مېڭىۋىدى ، يەنە باشقىدىنلا ئىسسىپ كەتتى .

يىراقتا چوققىلىرى ئاقىرىپ تۇرغان تاغدىن باشقا ھېچ

نەرسە كۆرۈنمەيدۇ . ئۇ ئىككى تەرىپىدە زىچ قومۇش ئۆسكەن ئېرىقنى ياقىلاپ كېتىۋېتىپ ناھايىتى چوڭ قارا سۇ ئېقىپ تۇرغان ئۆستەڭگە دۇچ كەلدى . ئۆستەڭنىڭ ئىچ ـ تېشىنى ئادەم بويىدىن ئېگىز ئۆسكەن قومۇشلار بېسىپ كېتىپتۇ . ئۇلارنىڭ يوپۇرماقلىرى قۇرۇپ ، پۈپۈكلىرى توزۇشقا باشلاپتۇ . ئەمما ئۆستەڭدە ئېقىۋاتقان سۇ ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى . بۇ سۇنىڭ يا ئېقىۋاتقىنىنى ، يا توختاپ قالغىنىنى پەرق ئېتىش تەس . نۇزۇگۇم بۇ ئۆستەڭدىن قانداق ئۆتسەم بولار دېگەندەك سەل تېڭىرقاپ تۇردى . ئۇ : «ئۆستەڭنىڭ ئىچىنى قومۇش بېسىپ كەتكىنىگە قارىغاندا ئانچىۋالا چوڭقۇر ئەمەس ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدى . ئۇ ئۆستەڭگە چۈشۈشكە ئالدىرىماي ، يېقىن ئارىدا كۆۋرۈك ـ پۈۋرۈك باردۇر دېگەن ئوي بىلەن ، خېلى يېرگىچە قىرغاقنى ياقىلاپ مېڭىپ كۆردى . لېكىن ئۇ ئۆستەڭدىن ئۆتكۈدەك يەرنى تاپالمىدى . نۇزۇگۇم يەرگە يورۇق چۈشۈپ كەتكۈچە ئۆستەڭنىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتۈپ ، بىرەر يەرگە مۆكۈنۈۋېلىش ئۈچۈن ئالدىرايتى ؛ ئۇ سۇنى كېچىپ ئۆتۈشتىن باشقا ئامال يوقلۇقىنى سېزىپ ، پۈتىدىكى چېتىكىنى سېلىپ ، تىزىدىن تۆۋەن چۈشۈپ تۇرىدىغان كۆڭلىكى بىلەن پەشمىتىنى يۇقىرى كۆتۈردى ـ ده ، قىرغاقتىكى قومۇشلارنى تۇتۇپ ئۆستەڭگە ئېچىگە سىيرىلىپ چۈشتى . يازىچە توختىماي سۇ ئاققان ئۆستەڭنىڭ ئاستىنى لاتقا بېسىپ كېتكەنىدى . نۇزۇگۇم بىر ـ ئىككى قەدەم ئالدىغا مېڭىۋىدى ، پۇتى لايغا پېتىپ كەتتى . سوغۇق سۇدا شۇركۈنۈپ ئارانلا دەم ئېلىپ تۇرغان نۇزۇگۇم چۆكۈپ كېتەرمەنمۇ دەپ قورقۇۋىدى ، ئۇنداق بولمىدى . ئۆستەڭنىڭ مۇزدەك سوغۇق سۇيى بىردىنلا چېكىسىگە چىقىپ ئۇنى ئەڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دىكتۇرۇڭەتتى . ئۇ بىرئاز ۋاقىتقىچە يا ئالدىغا ، يا كەينىگە ماڭالماي ، سۇنۇك ئوتتۇرىسىدا مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى . بايا ئاقماي ، بىر يەردە توختاپ قالغانىدەك كۆرۈنگەن سۇنۇك تۇڭىدىكى ئېقىمى كۈچلۈك ئىكەن . نۇزۇگۇمغا پۈتىنى چىڭ دەسسەپ ، مەھكەم تۇرمىسا سۇ ئېقىتىپ كېتىدىغاندەك بىلىندى . ئۇ يەنە بايىقىدەك سىيرىلىپ تېخىمۇ چوڭقۇرغا چۈشۈپ كەتمەي دېگەندەك ، پۈتىنى ئاۋايلاپ قوزغاپ ئىلگىرىلىدى . ئۆستەڭنىڭ ئاستى تەكشى ئىدى . دەسلەپ ئۆستەڭگە چۈشكەندە ناھايىتى سوغۇق بىلىنگەن سۇغا تېنى كۆنۈپ قالدىمۇ ، ئەمدى ئۇ بۇرۇنقىدەك ئەندىكىپ كەتمىدى . مۇرىسىگە ئارتىۋالغان تۇگۇچىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ قىرغاقتا يېقىنلاشتى... قىرغاقتا تۇرۇپ قارىغاندا ئانچە كەڭ ئەمەس-تەك كۆرۈنگەن ئۆستەڭ نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنىڭغا ھازىر دەريا-دەك بىلىنىپ كەتتى . ئۇ ئىككىنچى قىرغاقتا يېقىنلاشقاندا پۈتى چاۋا ـ چاتقاللارغا ئىلىشىپ ، تىنىپ قالغان لاتقىدا ماڭالماي قالدى . ئاندىن سەل تۆۋەنرەك بېرىپ ، ئۇزۇن ئۆسكەن توپ قومۇشنى تۇتۇپ ئاران دېگەندە قىرغاقتا ئولاشتى . ئۇ قولۇپ كەتكەن قومۇشلارنىڭ ئالقانلىرىنى قېيىپ قانىتىۋەتكىنىگە قارىماستىن قىرغاقتا چىقىپ ئۆزىنى يەرگە تاشلىدى ۋە كېيىم ـ كېچەكلىرىنىڭ ھۆل بولۇپ كەتكىنىگە پەرۋا قىلماي خېلىغىچە ئورنىدىن تۇرمىدى . ئادەم بالىسىنىڭ ئەركى ئۆز قولىدا بولسا تارتقان جاپالىرى ھېچقانچە گەپ ئەمەس ئىكەن . نۇزۇگۇم بىرپەس ئارام ئالغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئەپلىك بىر جاينى تاپتى ـ دە ، تۇگۇنىنى يەرگە قويدى ، كىيىملىرىنى سىلىپ ، سىقىپ قايتىدىن كىيىۋالدى . ئۇ كىشىلەرنىڭ «ئەر بېشىغا كۈن چۈش-

سە ئۆتۈك بىلەن سۇ كېچەر » دېگەن سۆزلىرى مانا مۇشۇنداق پەيتلەردە ئېيتىلغان ئوخشىمامدۇ ، دەپ ئويلىدى .

شەرق قىزىرىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ تۆۋەن تەرەپكە قارىسا كېچىچە توختىماي يۇگۈرۈپ قاچقان مەھەللىسى يېقىنلا يەردە تۇرۇپتۇ . ئۇ ئالمان - تالمان تۈگۈنىنى ئېلىپ ، كۈنپېتىشقا قاراپ مېڭىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئويى خەقلەر ئويغىنىپ ، ئۆزىنىڭ سولۇن ئەمەلدارىنى ئۆلتۈرۈپ قاچقىنىنى بىلگىچە يىراقراق بىر يەرگە بېرىپ يوشۇرۇنۇۋېلىش . ئۇ ئۆزىگە دالدا بولغۇدەك نەرسىلەرنى پاناھ قىلىپ بەزىدە يۇگۈرۈپ ، بەزىدە ئىتتىك مېڭىپ كېلىۋاتاتتى . يۇقىرىدىكى تاغلارنىڭ ئېتەكلىرىدە تۇرغان يېزىلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۆز نۇرىنى دەسلەپتە تاغ چوققىلىرىغا چاچقان كۈن ئەمدى پەس دۆڭلۇكلەرنى ، ئاندىن ئەتراپتىكى يېزىلارنى يورۇتماقتا . بۇ يېزىلارنىڭ دەل - دەرەخلىرى خۇددى ئالتۇندەك پارقىراپ نۇزۇگۇمنى ئۆزىگە چىللاپ تۇرغاندەك قىلاتتى . ئۆيلەرنىڭ مورلىرىدىن چىققان ئاپئاق تۈتۈنلەر كۈن نۇرىدا چېچىلىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە . نېمىشقىدۇر يېقىن ئارىدا كۆرۈنگەن يېزا نۇزۇگۇمنى يىراقتا قالغان يۇرتىنى ئەسلەتتى . ئۇ بىر تۇرۇپ «ئاۋۇ تېرەكلىرى بەكمۇ ئېگىز يېزىغا كەتسەممىكىن ، ئۇ يەردە مېنى قوينىغا تىققۇدەك بىرەر ئادەم چىقىپ قالار . ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا قەبىھلىشىپ كەتمىگەندۇر » دەپ ئويلىدى . ئەمما ئۇ يېزىغا مۇنۇ باش - ئايىغى كۆرۈنمەيدىغان تەكشى تۇزلەڭ ئارقىلىق ئېيتىپ بارغىچە توقسىنىنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ ، توقسەن قېتىم تۈتۈلىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، ئۇنىڭدىن كۆرە ، ئۆزى قېچىپ ، مۆكۈنۈپ ئۆگىنىپ قالغان مۇشۇ ئايدالا ، توقايلىقلاردىن نېرى كەتمەسلىكنى ئەھدە قىلـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

دى . چۈنكى ئۇنىڭ ئويىچە بۇ يەرلەر ئىزدىگۈچىلەر كەلسە دەرھال يوشۇرۇنۇۋېلىشقا قۇلايلىق ئىدى . شۇڭلاشقا تولىمۇ يۇقىرىلىماي كۆنپېتىشقا مېڭىۋەردى ۋە مۇشۇنداق كېتىۋەر-سەم بۇۋىئايشەم دېگەن يەرلەرگە يېتىپ بارارمەن دەپ ئويلى-دى .

نۇزۇگۇم كۈن ئۈپۈققا كۆتۈرۈلگىچە توختىماي ماڭدى . بىر چاغدا ئېگىزرەك دۆڭگە چىقىپ قارىغاندى ، چۆرىسى سېپىل بىلەن قورشالغان سۇمۇل خېلىلا يىراقتا قاپتۇ . ئەتراپ جىمجىت . نۇزۇگۇمنىڭ يادىغا يەنە سولۇن ئەمەلدار-نى ئۆلتۈرۈپ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقى كەلدى - دە : «سولۇن-لار شۇ چاغقىچە موتبىۋۇ بىلەن ئۇيغۇر خوتۇنى ئورۇنلىرىدىن تۇرماپتۇ دەپ پاراڭلىشىۋاتىدىغاندۇر ؛ بەزىلىرى بىزنى تاڭ ئاتقۇچە ئۇخلىماي ئەمدى ئۇخلىغان ئوخشايدۇ دېيىشىۋاتامدۇ-كىن» دەيتتى . بىر تۇرۇپ : «مەن بۇ قېتىم ئاشۇلارغا بۇ-نىڭدىن كېيىن ئۇيغۇر قىزلىرىنى قانداق خارلىسا شۇنداق خارلاۋېرىشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى تونۇتۇپ قويغاندىمەن . ئۇلار ئەمدى قولغا چۈشكەن قىزلارغا باشقىچە مۇئامىلە قىلى-دىغان بولار . ئۆزۈم مۇشۇ چۆل - باياۋانلاردا قاغا - قۇزغۇن-لارغا يەم بولۇپ ئۆلسەممۇ ، ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ قەلبىنى قارام كۈچ بىلەن ئىگىلەش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى كۆرسەت-كەندىمەن . ئىپارخان ، رابىيەگە ئوخشاش قىزلارنىڭ مۇھەب-بەتكە بولغان پاكلىق ، سادىقەتلىكى ، ئاردا شۇنچە يىللار ئۆتسىمۇ ، باشقىلارغا ئۆلگە - ئىبرەت بولۇۋاتقانلىقىنى ئىس-پاتلىغاندىمەن . مانجۇ - موڭغۇل ئەمەلدارلىرى ئۇيغۇرلار-نىڭ قىز - جۇۋانلىرىنى قىلىچ - نەيزىلەرنىڭ ئاستىغا ئېلىپ ، ئۆزى خالىغان ئىشلارغا كۆندۈرەلمەيدىغانلىقىغا كۆ-

زى يەتكەندۇر ، ئۇلارنىڭ تەقدىرىمىز مۇشۇنداق ئىكەن دەپ باش ئېگىپ تۇرمايدىغانلىقىنى چۈشەنگەندۇر . شۇنىڭدەك ئىلى ۋادىسى بىلەن تەڭرىتاغنىڭ كۈنگەي تەرىپىدىكى كەڭ ۋادىلارغا جايلاشقان خەلقلەر ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىم ، تونۇش - بىلىشلىرىم ، سۆيگەن يارىم مېنىڭ تاۋار - دۇن - دۇن ، ئالتۇن - كۈمۈش ۋە شاھانە نازۇنېمەتلەرگە ئالدانماي ئۆز مۇھەببىتىمگە سادىق بولۇش ئۈچۈن مۇشۇ چۆل - دالالاردا ئاچ - يالىڭاچ قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۈرگەنلىرىمنى بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئەسكە ئالار . ئۇلارغا بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئېيتىپ يەتكۈزگۈدەك ئادەملەر چىقار . بىزگە ئەل - يۇرتقا ، ئۆز مۇھەببىتىگە سادىق بولۇش ھەققىدە ھېكايە قىلىدىغان ئۇستازىمىز ئابدۇرېھىم دامۇللام مېنىڭ بۇ سەرگۈزەشتلىرىمنى ئاڭلىسا ئۇزۇندىن - ئۇزۇن داستانلارنى يازار » دەيتتى .

نۇزۇگۇم مۇشۇ پەيتتە جاھانگىر غوجا قولغا چۈشكەندىن كېيىن قەشقەردىن ئىلىغا پالانغان مىڭلىغان قىز - جۇۋانلىرىنىڭ ئىچىدە مەنچىڭ ھاكىمىيىتىنىڭ زالىم ئەمەلدارلىرىغا باش ئەگمەي ئازادلىققا چىقىپ كەتكەن ئۆزىنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئەڭ بەختلىك ئادەمدەك ھېس قىلاتتى . « ھازىر ئۇ بىچارىلەر ئىلى تەۋەسىدىكى مانجۇ - موڭغۇل ۋە باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىدە خارلىنىپ كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقاندۇر » دەپ ئوي ئويلىشىغا شىسەن دالويىنىڭ ئۆيىدە قالغان بۇۋىئايشەم كۆز ئالدىغا كەلدى . « ئۇنىڭ ھېلىقى يۇمۇق كۆز ئېرى مېنىڭ سولۇن ئاغىنىسىنى ئۆلتۈرۈپ قېچىپ كەتكىنىمنى ئاڭلىسا ، ئۇ خوتۇن سېنىڭ بىلەن پىچىرلىشىپ پاراڭلىشىپ يۈرەتتى . ئىككىڭنىڭ گەپ - سۆزى بىر . ئۇنىڭ نەگە يوشۇرۇنۇ-

ۋالىدىغىنىنى سەن بىلىسەن ، دەپ ، بۇ ئىشايشەمنى ئازابلاۋا-
تامدىكىن » دېگەن ئويغا كېلىپ دوستىغا ئىچى ئاغرىپ كەت-
تى . «مېنىڭ بۇ ئىشىم ئەتىلا ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئاڭلى-
نىدۇ ،— شۇنىڭدىن كېيىن مانجۇلار بىلەن موڭغۇللار ئۇ
بىچارىلەرنىڭ پۇتلىرىغا كىشەن - زەنجىرلەرنى سېلىپ ،
بوسۇغىدىن ئاتلىماس قىلىۋەتمىسە بولاتتىغۇ . » نۇزۇگۇم
ئۇلارنىڭ قانداق ئازابلارغا ئۇچرايدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا
كەلتۈرەتتى . «بىر ھېسابتىمىغۇ ياخشى بولدى . بەلكى مې-
نىڭ بۇ ھەرىكىتىم ئۇلارغىمۇ ئوي سېلىپ قويار . يالغۇز
بىزلا ئەمەس ، باشقا ئىقلىم ، باشقا جايلاردىمۇ بىزدەك ئايال-
لارنى قارا كۆچ بىلەن تۇتۇپ تۇرۇۋاتقان زالىملار باردۇر .
ماڭا ئوخشاش سۆيگەن يارىغا قوشۇلالماي ، ئازاب چېكىپ
ياشاۋاتقان ئاجىزلارمۇ كۆپتۇر . ئۇلارمۇ ئۆز ئازادلىقى ، ئەر-
كىن مۇھەببىتى ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ ، ھەتتا جېنىنى
ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىۋاتىدىغاندۇر » دەيتتى ئۆز - ئۆزىگە .

نۇزۇگۇم ئەنە شۇنداق ئويلارنى ئويلاپ ، ۋۇجۇدىدا قاز-
داقتۇر بىر كۈچ - غەيرەت پەيدا بولغاندەك بېشىنى تىك
تۇتۇپ ماڭماقتا . ئاسمانغا ئارغامچا بويى ئۆرلىگەن كۈننىڭ
نۇرى دۇمبىسىدىن ئۆتۈپ ، بەدىنىنى ئىسىتماقتا . ئۆزىنىڭ
تۆۋەن تەرىپىدىكى قومۇشلۇقلارمۇ شالاڭلىشىشقا باشلىدى .
نۇزۇگۇمغا بىرئاز يەرگىچە ئوچۇقچىلىقتا مېڭىشقا توغرا
كەلدى . ئاندىن ئۇ پاكار - پاكار ئېدىر - قىرلارغا ئۆلە-
شىپ ، كىچىك دۆڭ ۋە جىرالارنى دالدا قىلىپ يۇقىرىلىدى .

VI

بىر چاغدا سۇمۇل تەرەپتىن توپلىشىپ چاپقان ئاتلىق ئادەملەرنىڭ قارىسى كۆرۈندى . ئۇلارنىڭ كەينىدىن چىققان توپا ـ چاڭ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى . بۇ چاغدا نۇزۇگۇم خېلىلا يۇقىرى ئۆرلەپ كەتكەچكە سۇمۇل تەكشى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئۇ ئۆزىنى ئېگىزرەك يەردىكى توپلىشىپ ئۆسكەن قوڭغۇراق-تىكەنلەرنىڭ دالدىسىغا ئالدى ـ دە ، بايىقى ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقانلارنىڭ قاياققا ماڭغانلىقىغا زەن سېلىپ تۇردى . «ئۇلار مېنىڭ موتىبۇنى ئۆلتۈرۈپ قاچقىنىمنى ئەمدى بىلـ-گەن ئوخشايدۇ ،— دېدى ئىچىدە ئۇ . سولۇنلارنىڭ بىر توپى سۇمۇلنىڭ چېتىگە چىقىپلا ئوڭغا بۇرۇلۇپ ماڭدى . بىرنەچـ-چە ئاتلىق بولسا يۇقىرىلاپ تاغ تەرەپكە كەتتى ،— ھېلىمۇ شەيتان ئېزىقتۇرۇپ تاغ تەرەپكە قاچماپتىمەن » دەپ ئويلىدى ئۆز پاراسىتىدىن رازى بولۇپ نۇزۇگۇم .

ئەتراپتىكى باشقا يەرلەرگە قارىغاندا سەل ئېگىزرەك تۇرغان بۇ دۆڭدىن ھەر تەرەپكە كېتىپ بارغان ئاتلىقلار ئېنىق كۆرۈنەتتى . ئۇلا بىرده قېلىن قومۇشلۇق ئىچىگە كىرىپ يوق بولۇپ كېتەتتى ـ دە ، ئوچۇقچىلىققا چىققاندا ، توپا ـچاڭلارنى توزۇتۇپ كۆرۈنەتتى . شەرققا قاراپ ماڭغان توپ خېلى ۋاقىتقىچە كۆرۈنمەي قالدى . بىر چاغدا ئۇلار كەتكەن تەرەپتىن ئاسمانغا تۇرتەك ـ تۇرتەك قارا ئىس كۆتۈـ-رۈلدى . بۇنى كۆرگەن نۇزۇگۇم : «سولۇنلار مېنى يەنە قو-مۇشلۇققا مۆكۈنۈۋالدى ، دەپ ئوت قويۇۋاتسا كېرەك » دېدى ئۆز ـ ئۆزىگە . تاغقا كەتكەن سولۇنلار بارا ـ بارا ئۇزاقلـ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

شىپ كۆزدىن غايىب بولدى .

كىچىچە يول مېڭىپ هارغان نۇزۇگۇم تۇگۇچىنى يېـ
شىپ ، ئۇنىڭدىن بىر پارچە گۆش ئېلىپ قورسىقىنى تويـ
غۇزدى ، شۇ ئارىلىقتا ئۇنىڭغا هاردۇق يېتىپ قالدىمۇ كۆزى
يۇمۇلۇپ مۇگدەشكە باشلدى . ئۇ ئوڭ يېنىغا قىڭغىيىپ بىر
ئاز يېتىشىغلا كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى .

نۇزۇگۇم شۇ ئۇخلىغان پېتى يەرگە قاراڭغۇ چۈشۈپ ،
تېنى مۇزلاشقا باشلىغاندا بىراقلا ئويغاندى . كۆز پەسلى بولـ
غىنى ئۈچۈنمۇ بۇ ئەتراپنىڭ هاۋاسى خېلىلا سالقىنداپ كەتـ
كەنىدى . تاغ تەرەپتىن توختىماي چىقىۋاتقان سوغۇق شامال
قۇرۇپ قالغان ئوت ـ چۆپلەرنى ئۈچۈرۈپ ، قوڭغۇراقتىكەدـ
لەرنى شاراقلىتىپ ، ئۇياق ـ بۇياققا ئىغاڭلىتىپ ، نۇزۇگۇم
زادىلا ئاڭلاپ باقمىغان ئاۋازلارنى چىقىراتتى . ئۇ بۇ ئاۋازلارـ
نى ئاڭلىغاندا چۆچۈگەندەك ئورنىدىن دەس تۇرۇپ تىكەن ،
تەسكەن ۋە چىغىرتماق ئۆسكەن يەرلەر بىلەن كۈنپېتىشقا
قاراپ ماڭدى . «مۇشۇنداق كېتىۋەرسەم بۇ مانجۇ زالىملارـ
دىن قۇتۇلۇپ باشقا ئىقلىم ، باشقا خەلقلەر ياشايدىغان يۇرتلاـ
رغا بېرىپ ، ئازادلىققا چىقىپ كېتەرمەن» دەيتتى . بىراق
ئۇنىڭغا بۇ دۇنيادا مانجۇلار بىلەن موڭغۇللاردىن باشقا ئىقـ
لىملار ياشايدىغان يەرلەر يوقتەكلا بىلىنەتتى . مانا قەشقەرـ
دىن چىقىپ ، بۇگۈنكى كۈنگىچە توختىماي دېگۈدەك يول
مېڭىپ كېلىۋاتىدۇ . نەچچە تاغ ـ داۋانلارنى ئېشىپ ،
چۆل ـ باياۋان ، دالالارنى كەزدى . تېخىچىلا بۇ مانجۇ ،
موڭغۇللار بار يەرلەردىن ئېشىپ چىقالىغىنى يوق . شۇنىڭغا
قاراپ ئۇ راستىنلا ئالەمنى مانجۇلار بىلەن موڭغۇللار قاپـ
ساپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلايتتى .

ئۇنىڭ ئەمدىكى ئويى پەقەت غەربتە بولغاچقا ، ھېچ نەرسىگە قارىماي تەڭرىتاغنىڭ باغرىدىكى مەھەللىلەرنى كۆزدە تۇتۇپ ئىلگىرىلىمەكتە . ئۇ قۇملۇق ، چۆللۈك ، زادى سۇ كۆرۈپ باقمىغان شورتاڭ يەرلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ ، تاغ باغرىغا يېقىنلاشماقتا . ئۇ كۈندۈزى زاكلار تۈۋىدىكى تىكەنلەر ئارىسىدا يېتىپ ، كېچىسى يولغا چىقاتتى . ھازىر ھاۋا سوۋۇپ ، قىش يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقاچقىمۇ كېچىلىرى ئايدالادا يانقاندىن كۆرە ماڭغان ياخشى ئىدى . شۇڭا نۇزۇگۇم كېچىسى مېڭىشنى ، كۈن چىقىپ يەر ـ جاھان ئىسسىغاندا يامان كۆزلەرگە چېلىقىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ ئۇخلىۋېلىشنى لايىق كۆردى . يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ كۈندۈزى كۆرۈنمەي ، كېچىسى ئوزۇق ئىزدەپ چىقىدىغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ : «مەنمۇ ئاشۇلاردىن قالمايدىغان بولدۇم» دەپ قويىاتتى .

نۇزۇگۇم يولغا چىققاندىن بېرى ئىلى ۋادىسىنىڭ تالاي يەرلىرىنى ، قومۇش باسقان چاتقاللىقلىرى بىلەن ئويمان ـ دۆڭلىرىنى ئارقىسىغا تاشلاپ كەلمەكتە . بەزىدە پايانسىز تۈزلەڭگە چىقىپ ماڭسا ، بەزىدە تاغ ـ جىرالاردىن ئېقىپ كېلىۋاتقان سۇلارنى كېچىپ ئۆتەتتى . مانا ھازىر يەنە شۇنداق چوڭ بىر سايغا كەلدى . ئۇنىڭ يۇقىرى تەرىپىدە زىلۋا بويى ئاق تېرەكلەر ، تاللار ئۆسۈپ كەتكەن . باش تەرىپىدە مەھەللە بارەك قىلىدۇ . ساينىڭ سۈيى ئىلى دەرياسى تەرەپكە ئاقماقتا .

«بەلكى موڭغۇل ، شىبەلەرنىڭ يەرلىرى مۇشۇ ئەتراپتا تۇگەپ ، باشقا يۇرتلار باشلىنىدىغان ئوخشايدۇ» دېدى ئەتراپقا زەن سېلىپ قارىغاندىن كېيىن نۇزۇگۇم . ئۇ كۈن ئۇپۇقتىن

كۆتۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان بۇ سايىنىڭ ئىچىدىكى توقايلىققا پا-
ناھلىنىشقا كىردى ـ دە ، قۇرۇپ كەتكەن بىر قۇچاق چۆپنى
ئاستىغا سالدى ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدە خۇددى پەي ياستۇقتا
ياتقاندەك يېتىپ شېرىن ئۇيقۇغا كەتتى .

ئالتىنچى باب

I

توقايلىقتىكى ياۋا تاللار ئارىسىدىكى شامال تەگمەيدىغان دالىدا يېتىپ ئۇخلاۋاتقان نۇرۇگۇم يېقىنلا يەردە قانداقتۇر بىرنېمىنىڭ ساينىڭ ئىچىنى بېشىغا كىيگۈدەك دەرىجىدە چىرقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئويغىنىپ كەتتى . بىراق ئۇ- نىڭ ئىسسىق ئورۇندىن تۇرغىسى كەلمەي ئەتراپىنى تىڭشاپ خېلى ياتتى . بايىقى ئاۋاز يېنىپ ئاڭلانمىدى . ھاۋا ئوچۇق ، ئاسمان كۆكىرىپ تۇراتتى . كۈننىڭ نۇرى غازاڭ بولۇشقا باشلىغان تاللار بىلەن تېرەكلەرنىڭ سارغايغان يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن نۇرۇگۈمنىڭ ئۈستىگە تۆكۈلۈپ چۈشمەكتە . قە- زىغان كۈن نۇرى ئۇنى ئىسسىتىۋاتقىنىغا خېلى ۋاقىت بولـ- غاچقىمۇ ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرى تەرلەپ كەتكەنىدى . كۆز- نىڭ ئاپتىپى بەدىنىگە خۇشپېيىقىپ ، كۆڭلىگە ئارام بېغىشلىسا كېرەك ، ئۇ پۈتلىرىنى ئۇزۇن سۇنۇپ كېرىلىپ ياتاتتى .

مۇشۇ پەيتتە ئۇنىڭغا ھېچنېمە كېرەك ئەمەستەك بىلىنـ- دى . ئۇ : «ماڭا ھېچكىم تەگمىسىكەن ، مەنمۇ تەگمەي مۇ- شۇنداق ياتسام» دەيتتى . نەچچە ۋاقىتتىن بېرى كىمنىلا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆرسە قورقۇپ ، مۆكۈنۈپ يۈرۈپ ، يۈرەكئالدى بولۇپ قال-
غان نۇزۇگۇمغا هازىر كۆڭۈل ئارامىدىن باشقا هېچ نەرسە
كېرەك ئەمەس . شۇڭا ئۇنىڭ كۆڭلى كىچىككىنە خاتىرجەم
بولۇۋىدى ، كاللىسىغا شېرىن خىياللار كېلىشكە باشلىدى .
بولۇپمۇ كۈزنىڭ ئاپتېپىغا قاقلىنىپ ئولتۇرۇپ خىيال سۈر-
گەنگە نېمە يەتسۇن ؟ ! بۇنداق ئېتىزلىقلاردا ئاشلىق يىغىلىپ
بولغان كۈز كۈنلىرى خوتۇنلار ئاپتاپتا ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىد-
شىنى ياخشى كۆرىدۇ . ئەتىدىن - كەچكىچە ئىشى يوقتەك
زېرىكمەي ئولتۇرىدىغان بىكار تەلەپ خوتۇنلارغا نۇزۇگۇم-
نىڭ ئىچى پۈشۈپ : «زادى بۇلارنىڭ قىلىدىغان ئىشى يوقمى-
كىنە ؟ » دەپ غودۇڭشىپ قويىدىغان . ئۇ كىچىكىدىن تارتىپ-
لا بىر يەرگە يىغىلىپ ، بىر - بىرىنىڭ چۆچىكىنى چۆرۈپ ،
قۇرۇق پاراڭ قىلىدىغان خوتۇنلارنى ئانچىۋالا ياقتۇرمايتتى .
بۈگۈنزە ئىشى يوق ئادەمدەك ئۆزى كۈزنىڭ ئاپتېپىغا قاقلە-
نىپ يېتىۋىدى ، تۇرغىسى كەلمەي قالدى . «قەشقەرنىڭ
خوتۇنلىرى بۇ ئاپتاپنى بىكار ياخشى كۆرمەپتىكەن» دەپ
قويياتتى ئۇ ئىچىدە . ئادەم دېگەن ئۆتكەننى ئەسلىسە كۆڭلى
ئېچىلىپ ، غەم - قايغۇدىن سەگىپ قالىدىكەن . هە ، ئۇنىڭ
ياخشى كۈنلىرى كەينىدە قالدى . نۇزۇگۇم يىراقتا قالغان
ئەل - يۇرتنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى ، ئۇلارنىڭ هەممىسى
گويا چۈشىدىكىدەك ئايان بولدى . ئۆزىنىڭ شۇنداق ياخشى
كۈنلەرنى باشتىن كەچۈرگىنىگە بىر تۇرۇپ ئىشەنگۈسى كەل-
مىدى . ئۇ كۈنلەر ئۆز بېشىدىن ئەمەس ، باشقا بىرىنىڭ
بېشىدىن ئۆتكەندەك سېزىلدى . نۇزۇگۇم ئاشۇ سەرگۈزەشت-
لىرىنى ئەسلىگەندە ئاپتاپتا ئېزىلگەن تېنى تېخىمۇ بوشىشىپ
كەتكەندەك بولدى . ئۇ بېسىپ ئۆتكەن يوللىرىنى يەنە بىر

قېتىم كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزمەكچى بولغاندەك بېشىنى كۆتۈ-
رۈپ تەڭرىتاغ تەرەپكە قارىدى ، كۆز ئالدىغا يەنە مۇزداۋاندىن
ئۆتكۈچە كەچۈرگەن ئازاب - ئوقۇبەتلىرى كەلدى - دە ،
«ئۆلۈپ كەتسەم ، مۇشۇ ئىسسىقتا ئۆلۈپ كېتەي ، زادى ئاشۇ
مۇزداۋاننى يېنىپ كۆرمەيچۇ» دېدى ئىچىدە .

بىزدىمغۇ ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەش ئادەمنىڭ كۆڭلى-
گە ئارام بېرىشنىڭ ئورنىغا ئۇنى تېخىمۇ غەش قىلىۋېتىدۇ-
غان ئىشلار بار . نۇزۇگۈمنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ
قالدى - دە ، ئۆتمۈشىنى ئەسلىمەسلىككە تىرىشتى ، بۇنىڭ-
سىزمۇ مىسكىن كۆڭلىنى يەنە مىسكىنلەشتۈرگۈسى كەلمە-
دى .

ئۇ ئەمدى ئۆزى بىلەن بىللە پالانغان قىز - جۇۋانلار
نەدە يۈرىدىكىن دەپ ، كۆپرەك شۇلار ھەققىدە ئويلىدى . بىر
تۈرۈپ : «مەنمۇ بەزى خوتۇنلارغا ئوخشاش باشتىلا چېچىنى
قىرىپ چۈشۈرگەن ، ئىككى مەڭزى دوساقتەك كۆپۈپ تۇرە-
دىغان موڭغۇل نويانىڭ ئېيتقىنىغا كۆنگەن بولسام ، ھازىر
مۇنۇ چۆپتە ئەمەس ، مامۇقتەك يۇمشاق شايە كۆرپىلەرنىڭ
ئۈستىدە ياتاتتىم . چۆرەمدە نەچچىلىگەن دېدەكلەر خىزمە-
تىمنى قىلىپ يۈرۈشەتتى ... بەلكى ھازىر قەشقەردە قالغان
قوۋم - قېرىنداشلىرىمنىڭ ھەممىسى ئەنە شۇنداق ئويلىشە-
ۋاتقاندۇر . مەن بولسام ئاچتىن - ئاچ قېچىپ ، مۆكۈنۈپ
مونۇ توقايلىقتا ئولتۇرىمەن . سۆيگەن يارىغا ئۆمرىنىڭ ئا-
خىرغىچە پاك ، سادىق بولۇپ قېلىشمۇ ئىنتايىن تەس ئە-
كەن . شۇنىڭ ئۈچۈن مۇنداق ئىشلار كۆرۈنگەنلا خوتۇنلار-
نىڭ قولىدىن كەلمەيدىكەن . بۇنىڭ ئۈچۈن پۈكۈلمەس ئىرا-
دە ، تۆگسىمەس سەۋر - تاقەت ، قەتئىي چىدام ۋە ئىنسانىي

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ۋىجدان كېرەك ئوخشايدۇ...» دەيتتى .

ئۇ ئۆزىنى خاتىرجەم سەزگەنسېرى ، نېمە ئۈچۈندۇر ، ئاللىقاچان ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ھېسىن - تۈيغۇلار ۋۇجۇدىدا قوزغىلىپ ، شەھلا كۆزلىرى ئۆزىچىلا خۇمارلاشتى . ئۇ خېلى ۋاقىتقىچە بىرنەچچە ئايدىن بېرى باقەمنىڭ قولى تەگمىگەن ئىنچىكە بېلى بىلەن قىزىل مەخمەل پەشمىتىنىڭ ئالدىنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان كۆكسىنى سىلاپ كۆزىنى چىڭ يۇمۇۋالدى ۋە ئۆزىنى ئاشۇ سۆيگەن يارى كۈچلۈك قوللىرى بىلەن قۇچاقلاپ كۆكسىگە باسقاندەك ھېس قىلدى . مۇشۇ چاغدا شېرىن تۈيغۇلارغا بېرىلگەنلىكى ئۈچۈنمۇ بەدەنلىرى ئارام ئالغاندەك بولۇپ قالدى . يۈز - كۆزلىرى چوغدەك يېنىپ ، ئۆزىنى راستىنلا باقەم قۇچاقلاپ تۇرغاندەك ئىزا تارتىپ ، بۆلەكچىلا ھېس - تۈيغۇلارغا چۆمۈپ كەتتى . ئۇ باقەم بىلەن بىللە بولغان كۈنلىرىنى ئەسلىدى .

* *

ئۇ چاغلاردا نۇزۇگۈم بىلەن باقەم ئىككىسى مەدرىسىدە ئوقۇيتتى . نۇزۇگۈم ئادەتتە ئوغۇل بالىلارغا قوشۇلۇپ يۈرۈۋېرىتتى . ئەمما يېشى ئون ئالتىگە تولۇپ ، بويىغا يېتىپ قالغاندا پەنساد دادىسىنىڭ : «قىزىم ، ئەمدى چوڭ بولۇپ قالدىڭ . ئوغۇل بالىلار بىلەن ھەرخىل ئويۇنلارنى ئويناپيدىغىنىڭنى قوي» دېگىنىگە قارىماستىن ئوغۇللار بىلەن ئويناپ ، كۈلۈپ يۈرۈۋېرىدى . مەھەللىنىڭ بالىلىرىمۇ بۇ قىز بولمىسا ، ئويۇنلىرى قىزىمايدىغاندەك ، كەچ كىرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ ، نۇزۇگۈمنى باشلاپ چىقمىغۇچە

كەتمەيتتى . كىچىكىدىن بىر مەھەللىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ، كۆڭۈللىرىدە ھېچقانداق يامان غەرەز - ئويلىرى يوق بۇ بالىلار بولۇپمۇ ئالما ، ئۆرۈك ، ئانار ، شاپتۇل ئوخشاش مېۋە دەرەخلىرى چېچەكلەپ ، قەشقەر ئەتراپىدىكى مەھەللىلەر ئالىيىشىل رەڭگە كىرىپ كېتىدىغان باھار ئايلىرىدا كىچىنىڭ بىر مەزگىلىگىچە ئۆيلىرىگە كىرمەي ئويناشاتتى . قاراڭغۇ قىشنى كاڭنىڭ ئۇستىدە ھەر خىل چۆچەك - رىۋايەتلەرنى ئېيتىشىپ ، باخشىلارنىڭ ناخشىلىرىنى تىڭشاپ ، مەدرىسىلەردە مۇدەررىس ۋە خەلپەتلەرنىڭ ئوقۇتقان ساۋاقلىرىنى يادلاپ زېرىككەن ئوغۇل - قىزلار باھار پەسلىدە خۇددى گۈل- گىياھلارغا قونۇپ ، ئۇچۇپ تۇرىدىغان كېپىنەكلەر- دەك تىنىم تاپمايتتى . مۇنداق چاغلاردا ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىگە كىرمەي تالا - تۈزلەردە سەيلە قىلىپ ئويناسا ئويىنغىسى كېلەتتى .

ئەمما ئاشۇ بىر كۈن نۇزۇگۇمنىڭ يادىغا يېتىپ قالسا ، ئارىدا بەش - ئالتە يىل ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكىنىگە قارىماي ، ئۇ ئىش بۇگۈن يۈز بەرگەندەك ئىككى مەڭزى ئانارەڭ قىزىرىپ كېتەتتى . چۈنكى ئۇلارنىڭ مۇھەببەت رىشتىسى شۇ كېچىدە باغلانغانىدى . ئەنجۇر پىشقان مەزگىللەر . ئىسسىقتا ئۆيلەر قاراڭغۇلىشىپ تالاغا چىقمايدىغان ياشلار كەچقۇرۇنلۇقى ھاۋا سالقىن تارتقاندا «ئاق ياغاچ» ئويىنغىلى كوچىغا چىققانىدى . ئۇلار مۇنداق چاغلاردا يېقىن ئەتراپتىكى مېۋىلىرى مەي باغلاپ ، پىشىپ يېتىلگەن باغلارغا بېرىپ ، بوۋاي - مومايلارنىڭ كايىغانلىرىغا قارماي ، قورۇق تاملارىدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ مۆكۈنۈۋالىدىغان . بۇ قېتىممۇ نەگە مۆكەرىنى بىلمەي ، تېنەپ - تەمتىرەپ قالغان نۇزۇگۇم

مەھەللىنىڭ يۇقىرىسىدىكى خەسىس ئىبراھىم بوۋاينىڭ بە-
غىغا كىرىپ يوشۇرۇنغانىدى . لېكىن ئۆزىنىڭ قېشىغا قايتا-
تىنىدۇر تۇيۇقسىز كېلىپ ئولتۇرغان يىگىتنى كۆرۈپ مەڭ-
دەپ كەتتى .

— باقەم ، سىزمۇ بۇ ؟— دېدى ئۇ يىگىتنى تونۇغاندىن كېيىن .

— سىزمۇ بۇ يەرگە مۆكۈنۈۋالغانىكەنسىز - دە ،— دېدى باقەم .

— جىم تۇرۇڭ ، يەنە سېزىپ قالمىسۇن . ئەگەر ئىبرا-
ھىم بوۋاي بۇ يەرگە مۆكۈنۈۋالغىنىمىزنى بىلىپ قالىدىغان بولسا ، ئىككىمىزنى نەشپۈتۈمنى ئوغرىلىدىكىلار دەپ ئەتىلا پۈتكۈل مەھەللىگە يايىدۇ .

ئۇلار گەپ - سۆز قىلىشماي ، بىر پەس باغقا سۇ كىرىدىغان سۇئۆگۈچىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇشتى . نېمىشقىدۇر ئىلگىرى ئوچۇق چىراي چاقچاق قىلىشىپ ، ئويناپ - كۈ-
لۈپ يۈرىدىغان ياشلار بۇ قېتىم بىر - بىرىگە دەيدىغان سۆزلىرى تۈگەپ قالغاندەك جىم ئولتۇرۇشاتتى . نۇزۇگۇم قېشىغا باقەمنىڭ كېلىپ ئولتۇرغىنىغا دەسلەپتە ئانچە ئەھ-
مىيەت بەرمىگىنى بىلەن ، ئەمما بىر نەرسىدىن قىسىلغاندەك خىجالەت بولۇشقا باشلىدى . ئۇ باقەمنى ئورنىدىن تۇرۇپ كېتەر دېۋىدى ، لېكىن ئۇ قوزغالمىدى . بىر چاغدا ئۇلارنى ئىزدەپ ۋاقىرىغان قىزلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى . ئۇلار ئور-
نىدىن تۇرماي ئولتۇرۇۋەردى . «ئاق ياغاچ» ئويناشقان ياش-
لارنىڭ ۋاڭ - چۇڭلىرى بېسىلىپ ئەتراپ تىنچلاندى . ئۆزى-
نىڭ سارغۇچ نۇرلىرىنى يوپۇرماقلارنىڭ ئارىلىرىدىن تۆكۈپ تۇرغان تولۇن ئاي قوما تېغى تەرەپكە ئېغىپ كەتكەنىدى .

ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى .

— ۋىيەي ، خېلى ۋاقىت بولۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ ، — دېدى نۇزۇگۇم تولۇن ئايىنىڭ ئولتۇرۇشىغا ئارغامچا بويى قالغانلىقىنى بايقاپ .

— ئاستا سۆزلەڭ ، ئىبراھىم بوۋاي ئاڭلاپ قالىدۇ ! — شۇنچە ۋاقىت بىللە ئولتۇرغاندا جىم تۇرغان باقەم نۇزۇگۇم-نىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى . نېمە ئۈچۈندۇر نۇزۇگۇمنىڭ تەن-لىرى ئوت ئېلىپ ، بېشى قېيىپ ، كۆزلىرى تورلاشقاندەك بولدى . ئۇ نېمە قىلىشىنى بىلمەي هودۇقۇپ باقەمنىڭ ئالقىنىدىن قولىنى تارتىۋالدى — ده ، يۈگۈرىگەن پېتى قورۇق تامدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ چوڭ كوچىغا چىقتى . باقەمنىڭ :

— نۇزۇگۇم ، هەي نۇزۇگۇم ، توختاڭا ؟ — دەپ پەسرەك ئاۋازدا ۋارقىرىغىنىنمۇ ئاڭلىمىدى .

نۇزۇگۇم «ئاق ياغاچ» ئوينىغان يەرگە كېلىپ قارىدى ، ئۇ يەردە هېچكىم كۆرۈنمىدى . ئۇ : «راستتىنلا خېلى ۋاقىت بولۇپ كەتسە كېرەك ، هەممىسى كېتىپ بوپتۇ» دېگەن ئويغا كەلدى — ده ، يۈگۈرىگەن بويى توپتوغرا ئۆيىگە ماڭدى . قىز هويلىسىغا كىرىپ ، دېمىنى بېسىۋالغاندىن كېيىن ، ئۆزى-نىڭ هەربىتىگە ئۆزى خىجالەت بولغاندەك تۇرۇپ قالدى . بىر تۇرۇپ باقەمنىڭ قېشىغا بارماقچى بولدى ، بىراق جۈرئەت قىلالمىدى . ئۇ خېلى ۋاقىتقىچە مەڭگۈلىرى ئوتتەك قىزىپ ، ئۆزىنىڭ نېمە بولغىنىنى بىلەلمەي تېڭىرقىدى . ئەتىسى مەهەللىدىكى قىز-يىگىتلەر نۇزۇگۇمغا :

— ئاخشام باقەم ئىككىڭلار نەگە كەتتىڭلار ؟ بىز سىلەر-نى كېچىچە ئىزدەپ تاپالمىدۇق . هەي ، سىلەر «ئاق ياغاچ» ئەمەس ، باشقا بىر نەرسە ئويناپ كېتىپ قالدىڭلارغۇ دەپ-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مەن ،— دەپ بىر جۈمەگىچە ئۇلارغا چاقچاق قىلىشتى ، ئۇ- زۇگۇم شۇنىڭدىن كېيىن كېچىسى «ئاق ياغاچ» ئوينىغىلى چىقمايدىغان بولۇۋالدى . كۆڭلى يالغۇزلۇقنى خالاپ ، قىزلا- رغىمۇ قوشۇلماي ، ھەر تۇرلۇك خىيالارغا بېرىلىپ يۈردى . باقەمۇ ئىلگىرىكىدەك ئۇچرىشىپ قالغاندا ئوچۇق چىراي ، خۇش كەيپىياتتا چاقچاق قىلىپ كەتمەيتتى . شۇنداق بولسا- مۇ نۇزۇگۇمنىڭ باقەمنى كۆرگۈسى كېلىپلا تۇراتتى . لې- كىن كۆرسە ھودۇقۇپ ، تەمتىرەپ پاراڭ قىلالمايتتى . ئۇ- نىڭغا باقەم ئىلگىرىكىگە قارىغاندا بىردىنلا چوڭ بولۇپ ، ئۆزگىرىپ كەتكەندەك سېزىلەتتى . ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئاشۇ ئىبراھىم بوۋاينىڭ بېغىدىكى سۈڭگۈچتە ئۇچراشقاندىن كېيىن ، بىر - بىرىنى تونۇمايدىغان ، بىلمەيدىغان ئادەملەر- دەك ، تالاي كۈنلەرگىچە بىر - بىرىدىن چەتنەپ ، گەپ - سۆز قىلىشماي يۈرۈشتى .

ئىلگىرى ئوغۇل بالىلارنىڭ ئارىسىدا ئەيمەنمەي قولىغا قىلىچ - نەيزىلەرنى ئېلىپ ئويناپ ئەركىن يۈرىدىغان قىز بىردىنلا سۇ سەپكەندەك بېسىلىپ قالغانىدى . بىراق قولى بوش بولسىلا يالغۇز ئولتۇرۇپ ھەر خىل نەرسىلەرنى قوشاق- قا قېتىپ ناخشا ئېيتاتتى ۋە ئىبراھىم بوۋاينىڭ بېغىدىكى سۈڭگۈچ يېنىدا باقەم بىلەن تىزلىرىنى بىر - بىرىگە يېقىن قىلىپ ئولتۇرغىنىنى ، ئاندىن ئۇنىڭ ئىسسىق ئالىقىنى بە- لەن بىلىكىنى تۇتقىنىنى ئويلاپ چۈڭقۇر نەپەس ئالاتتى .

— سىز بەك ئۆزگىرىپ كەتتىڭىزغۇ ، كەچلىكى سەيلە- گىمۇ چىقماس بولۇۋالدىڭىز ،— دەپ دوستلىرى كۆپ ۋاقىت- قىچە ئۇنىڭدىن رەنجىپ يۈردى .

بەزىلەر شۇ قېتىم ئىككىسىنىڭ يوقىلىپ كەتكىنىنى

هەر خىل ئويلاپ ، هەر خىل پاراڭلارنى چىقاردى .

بەزىبىر چوڭ سورۇنلاردا نۇزۇگۈم ئۆزىنى قىزلارنىڭ كەينىگە يوشۇرۇپ ، باقەمگە يىراقتىن ئوغرىلىقچە قارايتتى . مۇنداق چاغلاردا ئىلگىرى بىللە ئويناپ ، كۆلۈپ يۈرگەن ئادەتتىكى ئوغۇل بالىلاردىن ئايرىمىسى يوقتەك كۆرۈنىدىغان باقەم بىردىنلا چىرايلىق ، قامەتلىك بولۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . بولۇپمۇ ئۇنىڭ لاتا تۆگمىلىك يەكتىكىنىڭ سىرتىدىن پارقىراپ تۇرغان شايە پوتا باغلاپ تۇرغان چاغدىكى خەت تارتىپ قالغان ئىنچىكە بۇرۇتى ، يېنىپ تۇرغان يوغان كۆزلىرى ۋە قويۇق قارا قاشلىرى بۆلەكچىلا چىرايلىق بىلىنەتتى . ئۇ ئۆزاقراق قارىسا بۇ يىگىتنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قالىدىغانلىقىدىن قورقۇپ دەرھال باشقا ياقلارغا قارىۋالاتتى .

بەزى كۈنلىرى قىزلار بىلەن ئېگىز دەرەخلەرگە ئارغامچا باغلاپ ئىلەڭگۈچ ئۆچۈپ ئويناياتتى . ئۇلارنىڭ بۇ ئويۇنىنى كۆرۈش ئۈچۈن كەلگەن يىگىتلەر بىرنەچچە سەپ بولۇپ تۇرۇشىدىغان ، مۇنداق چاغلاردا مەھەللىدىكىلەرگە ئۆزىنىڭ ئوغۇل بالىلارەك قورقۇمسىز ۋە جۈرئەتلىكلىكى بىلەن تونۇلۇپ قالغان نۇزۇگۈم دوستلىرىنىڭ ھەر تەرەپتىن سالا قىلىشلىرىغا قارىماستىن ئىلەڭگۈچ ئۆچماس بولۇپ قالغاندى . دوستلىرى بولسا ئىزا تارتىپ يەردىن بېشىنى كۆتۈرەلمەي تۇرۇۋالغان نۇزۇگۈمنى ئىلەڭگۈچ ئۆچۈشقا تەكلىپ قىلىپ تېخىمۇ ھودۇقتۇرۇۋېتەتتى .

نۇزۇگۈم كۈنلەرنىڭ بىرىدە باقەمنىڭ ئىككى ۋاراق قەغەزنىڭ ئالدى ـ كەينىگە قوشاق بىلەن يازغان مەكتۇپىنى ئېلىپ هايا‌جاندىن ھودۇقۇپ كەتتى . شۇ چاغقىچە يىگىتلەر-دىن خەت ئېلىپ ، ئۆزىمۇ خەت يېزىپ كۆرمىگەن نۇزۇگۈم

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

ئىككى ـ ئۈچ كۈننىڭ ئىچىدىلا ئون نەچچە ژاراق جاۋاب خەت يېزىپ ، ئۇنىڭ بەتلىرىنى قوشاقلار بىلەن تولدۇرۇۋەتـ
تى ، بىراق ئۇنى باقەمگە ئەۋەتىشكە پېتىنالمىدى . باقەم بولسا ئۇنىڭ بىرەر خەۋىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن ئىشكىنىڭ ئالدىدىن كېچە ـ كۈندۈز نەچچە ئۆتۈپ پەرۋانە بولاتتى . ئۇ بىر ھەپتىدىن كېيىن نۇزۇگۈمدىن جاۋاب خەت ئورنىغا قوشـ
نىسىنىڭ ئون ياشلىق قىزىدىن چىقارغان جىيەكلىرىگە يېپـ
تىن كەشتە باسقان قولياغلىقنى ئالدى . لېكىن شۇ كۈننىڭ ئەتىسىلا مەھەللىدىكى ئۆزىگە ئوخشاش يىگىتلەر بىلەن لەشـ
كەرلەرگە قوشۇلۇپ تاغ تەرەپكە كېتىپ قالدى . شۇ ئاردىدا بىر يىلدەك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى .

ئۇلار كۆرۈشمەك تۇگۈل بىر ـ بىرىنىڭ خەۋىرىنىمۇ ئالغۇدەك بولمىدى . بىر كۈنى جەڭدىن قايتقان باقەم «بۇلاقـ
بېشى» دا پەيدا بولدى . شۇنىڭدىن ئانچە ئۆتمەيلا ئىككىسـ
نىڭ بېشى قوشۇلغانىدى ··· كېيىن قىزى ئارزۇگۈل تۇغۇلـ
دى ـ دە ، ئىلگىرى تالالىق بولمىغان چاغدا دادىسىغا قوشۇـ
لۇپ ، ھەربىي مەشىقلەردىن ۋە چەۋەندازلار مۇسابىقىلىرىدىن قالماي يۈرىدىغان نۇزۇگۈمنىڭ پۇت ـ قولى باغلىنىپ ، ئۆيگە سولىنىپ قالدى . بۇ چاغدا قەشقەر ئەتراپىدا مەنچىڭ خانىدانلىقىغا قارشى كۈرەشلەر ئەۋج ئېلىپ كەتكەچكە ، باـ
قەم ناگان ـ ناگاندا بىر كېلىپ قالمىسا ، كۆپ چاغلاردا غوجىنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن جەڭلەردە بولاتتى . ئەسلىدە ئۇزاققا سوزۇلغان جۇدالىقتىن كېيىن ئۇچراشقاندا كىشـ
لەرنىڭ ئىشقى ـ مۇھەببىتى تېخىمۇ ئۇلغىيىپ كېتەمدۇ ياكى باقەم نۇزۇگۈم بىر ـ بىرىنى باشقىلارغا قارىغاندا بەك ياخشى كۆرەتتىمۇ ، ئىشقىلىپ ، ئۇلار ژىسال دەملىرىگە يەتـ

كەندە ئۆزلىرىنى ھەممىدىن بەختلىك ھېس قىلاتتى . بۇنداق پەيتلەر قىسقا بولسىمۇ ، لېكىن بىر ئۆمۈر ئەستە قالغۇدەك شېرىن ئىدى .

* *

نۇزۇگۈم ئاشۇ كۈنلەرنى ئەسلىگەندە ئۆزىنىڭ ھازىرقى ھاياتىنى ئۇنتۇپ ، خۇددى قەشقەردىكى بۇلاقبېشىدا باقەم بىلەن بىللە تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقاندەك ھېس - تۇيغۇغا كېلەتتى . ئۇنىڭ نەچچە كۈندىن بېرى غەم - قايغۇغا تولغان كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ ، تارتقان جاپالىرى ئۇنتۇلۇپ ، يۈرەك - باغرى ئارام تاپقاندەك بولدى . بىردىنلا ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى كۆز ئالدىغا كېلىۋىدى ، ئەمدى ھايات كەچۈرگەندىن كۆرە ئۆلۈپ كەتكىنىمنىڭ ئۆزى ئەۋزەل دەپ ئويلىدى . ئۇ پۈت - قوللىرىنى مەيدىسىگە مەھكەم يىغىۋېلىپ ، قۇلۇلىگە ئوخشاش تۇگۈلۈۋالدى . «بەلكى مەن باقەمنى ئىزدىگەندەك ئۇمۇ مېنى ئىزدەپ چۆل - باياۋانلارنى كېزىپ ، تاغ ئېچىلىرىدە قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۈرىدىغاندۇر . ئەگەر ئۇ تىرىك بولۇپ موڭغۇللاردىن قۇتۇلۇپ كەتسىلا بۇ زېمىنده مېنى تاپماي قالمايدۇ » دەپ ئۇمىد قىلاتتى . ئۇ تاغ قاپتاللىرىدا مېڭىپ يۈرگەن ئادەملەرنى كۆرسە ، شۇلارنىڭ بىرى باقەم-مىكىن ياكى مېنى ئىزدەپ كەينىمدىن يولغا چىققان دادامىمكىن ، يە بولمىسا موڭغۇللاردىن قېچىپ قۇتۇلۇپ كېلىۋاتقان ئاكامىمكىن دەپ تەلمۈرەتتى .

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

II

نەچچە ۋاقىتتىن بېرى يېراقتىكى ئالۋۇندەك كۆرۈنگەن ئۇمىد ئۇنىڭ ھاياتقا بولغان ئىشەنچىسىنى ئۆچۈرمەي ، يەنە ھەرقانداق قىينىچىلىقلارغا چىداپ ياشىشىغا دەۋەت قىلدى . ئۇ توقايلىقتا ئولتۇرۇپ غىل ـ پال كۆرۈنگەن تاغ قاپتاللىرىغا كۆز سېلىۋىدى ، ئۇ يەردە يۈرگەن ئادەملەر ئاشكارىلا كۆرۈندى . لېكىن ئۇنىڭ ئۈي ـ خىيالىنى بۆلۈپ ، بايا بىر قېتىم چىرقىراپ جىم بولغان ئاۋاز يەنە ئاڭلاندى .

«بۇ نېمە ئاۋازدۇر ؟» — نۇزۇگۇم ئېھتىيات بىلەن ئۆرۈلۈپ قارىدى ، ھېچ نەرسە كۆرۈنمىدى . ئەمما بايىقى چىرقىراپ چىققان ئاۋاز بارغانچە كۈچەيىپ ، توقايلىق ئىچىدە بىر نەرسىلەر شىلدىرلاپ سۈنغاندەك ، بارغانسېرى يېقىنلىشىۋاتقاندەك بولدى .

«بۇ نېمە بالادۇر ؟» دەپ نۇزۇگۇم ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ، توقايلىق ئىچىنى سەگەكلىك بىلەن ئارىلاپ ئىلگىرىلىدى . ئانچە ئۆتمەيلا ئۇ ئوچۇقچىلىققا چىقىپ قالدى . دەل شۇ چاغدا ئاغزىدىكى يوغان چىشى ئىككى تەرىپىگە داردىيىپ چىققان ، يېڭىنگە ئوخشاش تۈكلىرى قاپقارا قاۋان نۇزۇگۇمغا قاراپ يۈگۈردى . ئۇنى كۆرگەن نۇزۇگۇم قولىدىكى تۈگۈچىنى تاشلاپ چەتكە قاچتى . قاۋان پېچاقتەك ئۆتكۈر چىشلىرى بىلەن تۈگۈچنى يېرىپ ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەرنى چېچىپ ئۆتۈپ كەتتى ـ دە ، دەرھال ئايلىنىپ كەينىگە قايتتى . لېكىن قېلىن تالنىڭ ئارىسىغا مۆكۈنۈۋالغان نۇزۇگۇمنى كۆرمەي ، يۈگۈرگەن بويى ئوچۇقچىلىقنىڭ ئۇ چېتىدە تۇر-

غان مېكىجىنلارنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى ۋە ئۇلارنى بىرنەچچە قېتىم ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن تۇمشۇقى بىلەن يەر تىلغاپ چىرقىراشقا باشلىدى . مېكىجىنلار بولسا بىرەر خەۋپ - خەتەرنىڭ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقىنىنى سەزگەندەك چىرقىرىشىپ توقايلىقنىڭ ئىچىگە قاچتى .

نۇزۇگۇم تەمتىرەپ قالدى . ئۇ ئۆزىگە ھۇجۇم قىلغان قاۋاننىڭ ئاغزىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ھىڭگىيىپ تۇرغان پەچاقتەك ئۆتكۈر چىشلىرىنى كۆرۈپ چۆچۈدى ، ئۇنىڭ دەھشەتلىك ھۇجۇمىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن دەرھال بىر يەرگە مۆكۈنۈۋېلىشنى ئويلىدى . ئۆپچۆرىسىگە قاراپ دالدا بولغۇدەك نەرسىنىڭ يوقلۇقىنى بىلدى . شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزى يېنىدىكى ئالما دەرىخىگە چۈشتى . ئۇ يەردە چېچىلىپ يانقان نەرسىلىرىگىمۇ قارىماي ئالما دەرىخىنىڭ ئۈچىغا يامىشىپ چىقتى .

ئۇ يوغان ئالما دەرىخىنىڭ ئېگىز شېخىغا چىقىپ ئولتۇرۇۋالغان بولسىمۇ ، ئەمما پۈت - قولى تىترەپ ، ئەس - ھوشىنى يىغالماي قالدى . خۇددى قارا پاتقاقتا ئېغىناپ چىققاندەك كۆرۈنگەن قاۋان مېكىجىنلارنى يىراقراق يەرگە بېرىۋالسۇن دېگەندەك خارتىلداپ ، ئورنىدىن قوزغالماي تۇراتتى . نۇزۇگۇم خېلى ۋاقىتتىچە دەرەخنىڭ ئۈچىدا ئۇنىڭ ھەرىكىتىگە قاراپ ھەيران بولاتتى . كىگىزنىڭ ئورنىدەك يەرنى تىلغاپ تاشلىغان قاۋان بىردىنلا يۇگۇرۈپ جاڭگال ئىچىگە كىرىپ يوقىلىپ كەتتى . نۇزۇگۇم بولسا خېلى ۋاقىتتىچە ئالما دەرىخىنىڭ ئۈچىدىن چۈشمەي ئولتۇردى . بىر چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرى قولى يەتكۈدەك يەردىكى ئىنچىكە شاختا ساڭگىلاپ تۇرغان بىرنەچچە ئالمىنى كۆرۈپ قالدى .

www.uyghurkitap.com

ئۇ بىرنەچچە قېتىم ئۇشتۇك ئۇرسىمۇ ، ئەمما بەرگىدىن چۈشمەي كۆكىرىپ تۇرغان ئالمىلارغا قاراپ «بۇلار كەچرەك چېچەكلەپ قالغاچقا پىشىپ ئۇلگۈرمىگەنمۇ نېمە» دەپ ئويلىدى ـ دە ، بىر تال ئالمىنى ئۈزۈپ ئاغزىغا سېلىپ چىشلىدى ۋە شۇ زامانلا : «پاھ ، بۇ ئالما كۆكىرىپ تۇرغىنى بىلەن قەۋەتلا تاتلىقكەنا ! » دېدى . ئۇنىڭغا بۇ ياۋا ئالما ئالاھىدە تېتىپ كەتتى ـ دە ، كەينى ـ كەينىدىن بىرنەچچە ئالمىنى ئۈزۈپ يېدى ۋە بەش ـ ئون تالنى پەشمىتىنىڭ يانچۇقىغا سېلىۋالدى . ئۇ يوغان تېرەكلەرگە ئوخشاش شاخاراپ ئۆسكەن قېرى ئالما دەرىخىنىڭ پۇتاقلىرىنى دەسسەپ ، تېخىمۇ ئېگىزرەك چىقتى ـ دە ، ئەتراپقا قارىدى : « ئاخشام كېلىپ توختىغان بۇ توقايلىق تاغ تەرەپكە سوزۇلۇپ كېتىپتۇ . توقايلىقنىڭ يۇقىرىسىدا مەھەللە بار ئوخشايدۇ . ئېگىز ئۆسكەن تېرەكلەرنىڭ ئارىسىدىن ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئىسلار كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ . بىرى نان ياقىدىلى تونۇرغا ئوت قالاۋاتامدۇ نېمە ؟ » نۇزۇگۈم شۇنداق ئويلىدى ـ دە ، دىمىغىغا يېڭىلا تونۇردىن سويۇلغان ئىسسىق نانىنىڭ ھىدى ئۇرۇلغاندەك بولدى . «مۇشۇ توقايلىقنى بويلاپ ئاشۇ مەھەللىگە بارايمىكىن . كۈنپېتىشقا قاراپ مېڭىۋاتقىنىمغا بىرنەچچە كۈن بولۇپ قالدى . بۇ تەرەپلەردە مانجۇلار تۇرماق شىبەلەر ـ مۇ يوقتۇر . ئۇلارنىڭ يۇرتىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىمەن » دەپ پەرەز قىلدى نۇزۇگۈم . ئۇ ئالما دەرىخىنىڭ ئۈچىدا تۇرۇپ تۆۋەن تەرەپكە قارىۋىدى ، پۆپۈكلىرى سارغىيىپ قۇرۇغان قومۇشلار بىلەن ئۇ يەر ـ بۇيەردە توپ ـ توپ بولۇپ چوقچاراپ كۆرۈنگەن توغراقلاردىن باشقا كۆزگە چېلىققۇدەك بىرەر نەرسىنى كۆرمىدى . يىراقتا كەڭ يېيىلىپ ئېقىۋاتقان دەريا

كۆرۈنۈپ تۇراتتى . قەيەردىندۇر بىر يەرلەردە تۇرتەك - تۇرتەك بولۇپ قاپقارا ئىسلار ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە . نۇزۇگۈم : «موڭغۇللار مېنى يەنە شۇ دەريا تەرەپتىكى قومۇشلۇق-لار ئىچىدىن ئىزدەپ يۈرىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ ، ئۆزىنىڭ ئۇياقتا ئەمەس ، بۇياقتا قاچقىنىغا خۇشال بولۇپ قالدى . ئەمما ئۇ مەھەللىلەرگە كىرىشتىن قورقاتتى . بىراق قاراڭغۇ قىش يېقىنلاپ كېلىۋاتقاچقا ئۇلاردىن يىراقلاپمۇ كەتكۈسى كەلمەيتتى .

نۇزۇگۈم ئالما دەرىخىنىڭ ئۈچىدىن چۈشمەي ، خېلى ۋاقىتقىچە تاغ باغرىدا كۆرۈنگەن مەھەللىلەرگە قارىدى . مە-ھەللە ئەتراپىدىكى دۆڭلەردە پادا - كاللار توپلىشىپ ئوتلاپ يۈرەتتى . بەزى يەرلەردە قورۇ - قورۇسى بىلەن يۈرگەن قويلارمۇ كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

نۇزۇگۈمنىڭ كۆزى دۆڭ ياقىلاپ كېتىپ بارغان ئىككى ئاتلىققا چۈشتى . ئۇ ئۆزىنى ئالما شېخىنىڭ دالدىسىغا ئېلىپ ئۇلارغا سەپسېلىپ قارىدى . هېلىقىلارنىڭ مىنىۋالغىنى ئات ئەمەس قېچىر ئىكەن . ئۇلار باشلىرىغا سۈمۈلدىكى سولۇ-لارغا ئوخشاش پۆپۈكى بار كىگىز بۆكلەرنى كىيىشىۋالغان ، قوللىرىدا ئۇزۇن نەيزىلەرنى تۇتۇۋالغانىدى . «بۇلار مېنى ئىزدەپ يۈرگەنلەر بولمىسۇن يەنە» دەپ تەشۋىشلىنىپ قال-غان نۇزۇگۈم ئالما دەرىخىدىن چۈشۈپ ، هېلىقى ئۇزۇن چىشلىق قاۋان چېچىۋەتكەن نەرسىلىرىنى يىغىشتۇردى - دە ، ئۆزىنى قاراڭغۇ چۈشكىنچە دالدىغا ئېلىپ تۇرۇشنى لايىق كۆردى . لېكىن نەچچە كۈندىن بېرى ئىسسىقراق بىر نەرسە يېمىگەچكە تەنلىرى تىترەپ ، ئۆزىنى هالسىزلىنىپ كېتىپ بارغاندەك سەزدى . «مۇنداق ئاچتىن - ئاچ يۈرۈۋەرسەم

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

تېزلا ماغدۇرۇمدىن كېتىپ ماڭالماي قالىمەن» دېدى ـ ده ، كۈننىڭ يورۇقىدا ئوزۇق بولغۇدەك بىرەر نەرسە تېپىۋېلىشنى ئويلىدى . يادىغا بايىقى قاۋاق تىلغۇتەكەن يەردىكى قاتار ـ قاتار چۆنەكلەر كەلدى ـ ده : «دېھقانلار بۇ يەرگە بىر نەرسىلەرنى تېرىغان بولسا قالغان ـ قالمىلىرى باردۇر» دەپ ئۇ يەرگە قاراپ باقماقچى بولدى . لېكىن ئۇ قېچىر مىنىۋالغان سولۇنلارنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قېلىشتىن قورقۇپ خېلى ۋاقىتقىچە ئۆزىنى تۆتۈپ ئولتۇردى .

ئەسلىدە قورساق دېگەننى ئويلىمىسا ياخشى ئىكەن . قورساقنىڭ ئاچقىنى ئادەمنىڭ ئېسىگە چۈشكەندىن كېيىن ، ھەرقانداق بالايىئاپەتلەرگە قارىماستىن كۆڭۈلنى ھەرخىل ئېغىر ئىشلارغا باشلايدىغان ئوخشايدۇ .

نۇزۇگۇم بىردەم قورسىقىنىڭ ئاچقىنىنى ئۇنتۇپ باشقا نەرسىلەر ھەققىدە ئويلاندى ، لېكىن قورسىقىنىڭ ئېچىۋاتقانلىقى كۆڭلىگە ئارام بەرمىدى . نۇزۇگۇم بايا ئۆزى كۆرگەن چۆنەكلەرنى ئارىلاپ يېگۈدەك بىرەر نەرسە تاپماقچى بولدى . ئويلىغىنىدەك دېھقانلار بۇ يەرگە ياڭيۇ ۋە سەۋزە تېرىغانىكەن . ئۇ چۆنەكلەرنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىنى كولاپ كۆرۈپ بىردەمىنىڭ ئىچىدە بىرنەچچە تال سەۋزە ۋە ياڭيۇ تېپىۋالدى . ئۇ قىرلىرى ئېگىز قىلىپ ياسالغان چۆنەكلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈپ : «بۇ يەردىكى كۆكتاتلارنى ئۈيغۇرلار تېرىغان بولۇشى مۇمكىن» دەپ ئويلىدى . بۇ چۆنەكلەردە ئۇششۇك تېگىپ ئۆزۈلمەي قالغان چەيزە ، لازىلارمۇ بار ئىدى .

نۇزۇگۇم بۇ يەردىن تېپىۋالغان سەيلەرنى يۇيۇپ كېچىككىنە مىس قازانغا سالدى . ئوتۇنىنمۇ تەييارلاپ قويدى . ئۇ ئەمدى قاراڭغۇ چۈشۈشنى كۈتۈپ ياتقان ئورنىغا

باردى ـ ده ، پۇتىنى ئۆزى يىغىپ قويغان چۆپنىڭ ئىچىگە تىقىپ ئولتۇردى . مانا شۇنداق چاغلاردا قوشاقلىرى بىلەن كۆڭلىنى خۇش قىلىپ ئۆگىنىپ قالغان نۇزۇگۇم پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتتى :

قومۇش ئارىلاپ كۇن چىقتى ،
يالغۇز باشقا مۇڭ چۇشتى .
مەن نۇزۇكنى تۇتقىلى
سولۇن ـ چېرىكلەر چىقتى .

مەن قەشقەردىن چىققىلى ،
چۇشەك سېلىپ ياتقان يوق .
ئاتام قويغان ساچىمغا
تاغاق سېلىپ باققان يوق .

جېنىم ئاتامنى كۆرمەي ،
ئۆلۈپ كېتەر بولدۇم مەن .
مەن نۇزۇكتەك ھېچ خوتۇن
چۆلدە يالغۇز يۇرمىگەن .

ئۇنىڭ كۆڭلى يەنە بۇزۇلۇپ كەتتى . ئۇ ئىككى تىزىنى قۇچاقلاپ پۇخادىن چىققۇچە يىغلىدى .

كەچ كىرەرگە يېقىن ئاسمانغا تارقىلىپ كەتكەن ئاپئاق بۇلۇتلار بارغانسېرى بىر يەرگە توپلىشىپ ، تاغ چوققىلىرىغا يېقىنلىشىپ كېتىۋاتاتتى . كۇننىڭ كەينى قوتانلىشىپ ، ئاۋەتتىكىدىن بالدۇر قاراڭغۇ چۇشۇشكە باشلىدى .

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

«هاۋانىڭ كەيپى بۇزۇلۇشقا باشلىغىنىغا قارىغاندا جۇ-دۇن - چاپقۇن بولۇپ قالارمۇ؟» نۇزۇگۇم هاۋانىڭ تېزلا ئۆزگىرىۋاتقانلىقىدىن ئەنسىرەپ قالدى.

ئۆتكەن قېتىم ئون ئىككى قومۇشلۇقلاردا قېچىپ، مۆكۈنۈپ يۈرگەندىغۇ كۇن خۇددى ئۆزى سوراپ تىلىۋالغاندەكلا ئالامەت ياخشى ئىدى. ئەمما ئۇنداق كۇنلەر دائىملا بولۇۋەرمەيدىكەن. نۇزۇگۇم يامغۇر - يېشىن باشلىنىپ كەتسە، نەگە پاناھلىنىپ، نەگە يوشۇرۇنۇشنى بىلمەيتتى. كونىلار «يازدا يېپىنچاڭ-نى، قىشتا ئوزۇقۇڭنى تەييارلا» دەپ بىكار ئېيتمىغانىكەن. نېمىلا بولسا كۇننىڭ ئىسسىقىدا بىرئاز ئوزۇق تەييارلىۋالماقچى بولدى - دە، غازاڭلار ئۇستىگە چۇشكەن، شاخلارنىڭ ئۇچلىرىدا قالغان ئالمىلاردىن بىرئاز يېغىپ ياغلىقىغا چىگىۋالدى. «بۇنىڭ بىلەن هېلىقى كۆكتاتلىق يەردىن تېرىۋالغان نەرسىلىرىمنى تېجەپ يېسەم ئىككى - ئۇچ كۇنگە ئوزۇق بولار» دەپ ئويلىدى نۇزۇگۇم.

ئۇ چۆرىسىگە تاشلارنى تىزىپ ياسىغان ئوچىقىدىن چىقىقان ئوت يالقۇنىنى يىراقتا يۈرگەنلەردىن بىرەرى كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ، ئۆزى ئولتۇرغان قېلىن تاللىنىڭ ئوچۇق تەرىپىنى تۇغۇچى ئىچىدىكى كۆڭلەك، ياغلىقلىرىنى ئېلىپ تورىغاندىن كېيىن، چاقماق تاشنى ئېلىپ ئوت تۇتاشتۇردى، ئاندىن ئۇ ياڭيۇ، سەۋزىلىرىنى پىشۇرۇشقا كىرىشتى.

نۇزۇگۇم پىشۇرغان نەرسىلىرىنى يەپ، قورسىقىنى تويغۇزغاندىن كېيىن يەنە غەربكە قاراپ ماڭدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە ئوت قالىغىنىنى يىراقتىن بىرلىرى كۆرگەن بولسا، ئۇلار ئىزدەپ يېتىپ كەلگۇچە كېتىۋالاي دەپ، چاپسىراق ئورۇن يۆتكەپ كېتىشكە ئالدىرىدى.

III

ئۇ سايدىن چىققاندا ئۆزىنى پۈتۈنلەي باشقا ياققا كېتىپ قالغاندەك ھېس قىلدى . يېقىن ئارىدا پاناھ بولۇغۇدەك يا دەل ـ دەرەخ ، يا قومۇشلۇق يوق ئىدى . ئەگەر بۇ يەرگە كۈندۈزى كېلىپ قالسا تېزلا دۈشمەن قولىغا چۈشۈشى مۇمكىن . شۇڭا ئىلدام مېڭىپ تاڭ ئاتقۇچە تاغ تەرەپتىكى چىراغ كۆرۈنگەن مەھەللىرگە يېقىنراق بېرىۋېلىشقا ئالدىرىدى . ئۇ : «تاغ ئىچىدە تاشنىڭ كامارىغا مۆكۈنۈۋالساممۇ ، سايلارنىڭ ئىچىگە چۈشۈۋالساممۇ يامان كۆزلەردىن خالىي بولغۇدەك بىرەر يەر تېپىلىپ قالار» دەپ ئويلىدى .

بۇگۈن ئۇ خېلىلا كۆپ ماڭغاندەك قىلدى ، ئەمما ئانچە ئالا يىراق كېتەلمىدى . تاغ ياقىلاپ ، توپلىشىپ يۇرگەن بۇلۇتلار يېرىم كېچىدىن كېيىن ئاينىڭ يۈزىنى توراپ ، ئەتراپنى تېخىمۇ قاراڭغۇلاشتۇرۇۋەتتى . نۇزۇگۇمىنىڭ كۆزىگە ئۇ يەر ـ بۇ يەردە ئۆسكەن تەسكەن تىكەندىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ئالدىراش مېڭىپ كېلىۋاتقاندا تۇيۇقسىز نېمىگىدۇر پۇتلىشىپ يىقىلاتتى ـ دە ، يەنە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ يۈگۈرەيتتى . بارار يېرىنى بىلمىسىمۇ كۈندۈزى مۆكۈنۈپ يانقۇدەك بىرەر يەر تېپىۋېلىشقا ئالدىرايتتى .

يامغۇر تامچىلاشقا باشلىدى . نۇزۇگۇم ئۆزىنىڭ ئورمانلىق سايدىن چىقىپ كەتكىنىگە پۇشايمان قىلماقتا . چۈنكى ئۇ يەردە مۇنداق يامغۇر ـ يېشىندا مۆكۈنۈۋالغۇدەك يەر كۆپ ئىدى ، قورسىقىغا بىرەر نەرسە تېپىپ يېگىلىمۇ بولاتتى .

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

هۆلچىلىكته سولۇنلار ئۇنىڭ ئىچىگه ئوت قويسىمۇ توختىماي كۆيمەيتتى . ئۇ : «يامغۇر ئىتتىكلىگىچه كەينىمگه يېنىپ ، شۇ ئورمانغا بېرىۋالايمىكىن »دەپ ئويلىدى ـ ده ، ئاندىن يەنه تەۋەككۇل قىلىپ ، نېمىلا بولسا باشقا كەلگەننى كۆرمەيمەنمۇ دېگەندەك كەينىگه يېنىپ كېتىش خىيالىدىن قايتتى . ئەسلىده بىر ئىشنى ئاخىرىغا چىقارماي قويۇشنى ئۆزىمۇ ياخشى كۆرمەيتتى . نۇزۇگۇم يولغا چىقىپ بولۇپ كەينىگه قايتىشىنى ياخشىلىقنىڭ بېشارىتى ئەمەس ، شۇڭا كەينىمگه قايتسام بىرەر خېيىمخەتەرگه يولۇقۇپ قېلىشىم مۇمكىن دەپ ئويلايتتى .

ئۇ ئەمدى قايسى تەرەپكه ماڭسام يامغۇردا هۆل بولغىچه باشقا پاناه بولغۇدەك بىرەر يەر تېپىۋالالايمەنكىن دېگەندەك ، ئەتراپنى كۆزىتىپ چىقتى . باش ـ ئۇچى كۆرۈنمەيدىغان بۇ دالادا يا دەل ـ دەرەخ ، يا ئۆي ـ پۆي كۆرۈنمەيتتى . ئەتراپنى بولسا تېخىمۇ تۇم قاراڭغۇلۇق باسماقتا . ئۇ ، مۆكۈنۈپ يۇرۇپ ماڭغان يەرلەر خېلىلا تۆۋەنده قالدى . شۇڭا ئۇ باشقا كەلگەننى كۆرەرمەن دەپ يۇقىرىغا قاراپ ئىلگىرىلەپ مېڭەۋەردى . دەريا تەرەپتىن كۆتۈرۈلگەن تۇمانمۇ قويۇقلىشىپ كەتتى . مۇنداق چاغدا ۋاقتىنىڭ قەيەرگه بېرىپ قالغىنىنمۇ بىلىش تەس ئىكەن . لېكىن تۇمان قويۇقلاشقىنى بىلەن ئاسمانىڭ كۇنچىقىش تەرىپى سۇزۇك ئىدى . شۇنىڭغا قارىغاندا تاڭ ئېتىشقىمۇ ئاز قالغان ئوخشايدۇ . يېقىن ئارىدا دالدا بولغۇدەك ھېچ نەرسه كۆرۈنمەيدۇ .بۇ پايانسىز تۇزلەڭده مۇشۇنداق مېڭىۋېرىشكه توغرا كېلەتتى . بەزىده كىچىك ـ كىچىك سايلار ئۇچراپ قالاتتى . بىراق دالدا بولغۇدەك يەر كۆرۈنمەيتتى . ھاۋا ئوچۇق چاغدا يېقىنلا يەردىكىدەك كۆرۈنـ

گەن تاغ گويا ئىلگىرىلەپ كەتكەندەك ، ئۇ بىر كېچە مېڭىپمۇ تاغقا يېتىپ بارالمايۋاتاتتى . بەزىدە تۇمان سەل بېسىلىپ قالسا ، نۇزۇگۇم مېڭىشىنىڭ بارغانسېرى ئېغىرلىشىۋاتقانلىقىغا قاراپ ، تاغ باغرىدىكى ئېگىزلىكلەر يېقىنلاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلايتتى . ئۇ تەڭرىتاغنىڭ بەللىرىنى ياقىلاپ ، ئەنە يېتەرمەن ، مانا يېتەرمەن دەپ كۆزلىگەن يېرىگە تېخىچە يېتەلمىدى . سول تەرىپىدە تاغلار گاھ پاكارلاپ ، گاھ ئېگىزلەپ ، ئىلى دەرياسىغا ئوخشاش كۈنپېتىش تەرەپكە كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى . نەچچە كۈندىن بېرى ئۇمىد قىلغان يەرلىرى مۇشۇ چەكسىز دالانىڭ شەرقىي شىمالىدىكى تاغلار-نىڭ كەينىدە بولمىسا ، بۇ يەرلەردە يوقتەك قىلاتتى . مانا سۇمۇلدىن چىققان نەچچە كۈندىن بېرى باش - ئايىغى يوق ئويمان - چوڭقۇر يەرلەردە مېڭىپ يۇرۇپ ئادەم بالىسىنى ئۇچراتمىدى .

نۇزۇگۇم يۇقىرى ئۆرلەپ بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن ، تاغ باغرىدىكى ئاشلىقى يىغىشتۇرۇلۇپ بولغان ئېگىزلىققا ئولاشتى . ئۇنىڭ هايات كەچۈرۈشكە بولغان ئۇمىدى يەنە ئويغىنىپ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى . «بۇ يەرلەردىمۇ ئادەم-لەر ياشايدىكەنغۇ» دېدى ئۇ ئىچىدە . قەدىمىمۇ تېزلەشتى . بۇ چاغدا تاڭ ئېتىپ قالغانىدى . ئەمدى سەھەردە دەريا تەرەپ-تىن كۆتۈرۈلگەن تۇمانمۇ ئاستا تارقىلىپ ئەتراپ يورۇشقا باشلىدى . يىراقتىكى ئېدىر ۋە قىرلار قويۇق تۇمان ئارىسىدا قارىيىپ كۆرۈنەتتى . قاپتاللاردا توپ - توپ بولۇپ ئوتلاپ يۈرگەن قويلار بارغانسېرى كۆپەيمەكتە . سايلاردىكى يوپۇر-ماقلىرى سارغىيىپ كەتكەن دەرەخلەر يىراقتىن كۆرۈنمەك-تە .

www.uyghurkitap.com

یامغۇر دەسلەپتە بىر تال - بىر تالدىن تامچىلىدى ئەمدى ئۇ بارغانچە ئىتتىكلىگىلى تۇردى . نۇزۇگۇم چاپسان-راق دالدا بولغۇدەك بىرەر جايىنى تېپىۋالمىسا ئەھۋالى تېخىمۇ ئېغىرلىشىدۇ ، شۇڭا ئۇ : «بۇ ئەتراپتا دېھقانلار تاشلاپ كەتكەن كەپىلەر باردۇر» دەپ ، ئېگىزلىق بىلەن يۇقىرى ئۆرلىدى . لېكىن ئۇششاق تاش ، شېغىللىق يەردە چاشقانلار بىلەن ئاغمىخانلارغىلا دالدا بولغۇدەك تەسكەن ، تىكەن ، ئاد-راسماندىن باشقا يوغانراق ئۆسۈملۈكمۇ يوق ئىدى . نۇزۇگۇم يۇمشاق قۇم - توپىسىنى ئېقىتىپ كېتىپ ، شېخىل تېشى قالغان دالادا بېشىنى ئىچىگە تىقىۋېلىپ ئىتتىك مېڭىپ كېلىۋاتاتتى . ئۇ پات - پاتلا توختاپ ئەتراپقا سەپسېلىپ قارايتتى . ئۇ شۇنچە ماڭسىمۇ تېخىچىلا دالدا بولغۇدەك بىرەر جايىنى ئۇچرىتالمىدى .

ئۇنىڭ كۆزلەپ كېلىۋاتقىنى سارغىيىپ كۆرۈنگەن ئېگىزلىق ئىدى . ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ بۇ يەرگىمۇ كەلدى . ھەربىرى ئىككى - ئۈچ مو كېلىدىغان ئېگىزلىقلار كۆزنىڭ مەۋرچىلىق ۋاقتى بولۇشىغا قارىماستىن قۇرۇقدىلىنىپ ، توپىسى ئۆرلەپ تۇراتتى . بۇ يەرنىڭ ئاشلىقى تۇرماق سامان - توپانلىرىمۇ پاك - پاكىز يېغىشتۇرۇلۇپ كەتكەن-دى .

ئۇ بۇنى كۆرۈپ : «بۇ يەرنىڭ خەلقىمۇ ئېچىرقاپ ، نام-راتچىلىقتا ياشاۋاتقان ئوخشىمامدۇ» دەپ ئويلىدى .

یامغۇر بارغانسېرى كۈچەيمەكتە . نۇزۇگۇم بىر ئېگىز-دىن ئىككىنچى ئېگىزغا ، بىر ئېچىقتىن يەنە بىر ئېچىققا يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ، كىيىملىرى چۆپ - چۆپ ھۆل بولۇپ كەتتى . بىر چەتتىن ئۇ ئېگىزلىقلارنى ئارىلاپ ، مۇشۇنداق

هۆل بولۇپ كەتكەن كىيىم - كېچەكلىرىم بىلەن يۇرۇۋەر-سەم ئۆزۈمگە سوغۇق تەگكۈزۈۋالىمەن دەپمۇ قورقاتتى . ئۇ ئوچۇقچىلىققا چىققاندا ئۆزىنى كەينىدىن تايغان قوغلىغان توشقانغا ئوخشاش ھېس قىلدى . ئۇ ھازىر نەگە قېچىپ ، نەگە مۆكۈنۈشىنمۇ بىلمەيتتى . مۇنداق چاغلاردا سولۇنلارغا يولۇقۇپ قالسا ئاسانلا تۇتۇلۇپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى . قېچىپ - مۆكۈنۈپ يۇرگەن ئادەمنىڭ تۇزلەشكىتە تەنھا قېلىشى راستتىنلا خەتەرلىك . ئۇ ئەمدى نېمە قىلارىنى بىل-مەي يىغلىۋەتتى . دالا تاختايدەك تەپتەكشى . يامغۇر ھەدەپ ئىتتىكلىمەكتە . كۈن كۆرۈنمىگەن بىلەن ۋاقتىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالغاندۇر . بىرئازدىن كېيىن بۇ تەۋەنىڭ ئادەملىرى ئۇيان - بۇيان ئۆتۈپ قېلىشى ، تۇنۇگۈنكى سولۇنلارمۇ يەنە ئۇنى ئىزدەپ چىقىپ قېلىشى مۇمكىن .

IV

نۇزۇگۈم باش - ئايىغى كۆرۈنمەيدىغان كەڭ ئېڭىزلىققا چىققاندا ئىككى دۆۋە بۇغداي سامىنىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ گويا ئۇزۇندىن بېرى ئىزدەپ تاپالماي يۇرگەن ئەڭ يېقىن قېرىندىشىنى ئۇچراتقاندەك كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى . ئۇ كۆز يېشىنى پەشمىتىنىڭ يېڭى بىلەن سۈرتۈپ ، چېتىكىنىڭ پاشنىسى ئېڭىزنىڭ توپىسىغا يېتىپ ، ئىتتىك ماڭالمايۋاتقىنىغا قارىماستىن ، دۆۋىلەگلىك سامانىنىڭ قېشى-غا يۆگۈرۈپ كەلدى . بۇ ئەسلىدە دېھقانلار يازدا ياسىغان خامانلىق ئىدى . تۇلۇق بىلەن چىڭدالغان خامانىنىڭ چېتىدە

ئىككى دۆڭە ساماندىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . خامان-
دىكى بۇغداينىڭ بىر تال دېنىنمۇ قالدۇرماي يىغىپ كەتسە
كېرەك ، پەقەت پاخالالرلا ئۇ يەردە ـ بۇ يەردە چېچىلىپ
ياتاتتى . نۇزۇگۇم ئۆزۈم ھۆل بولسىمۇ تۇگۇچتىكى كىيىم-
لىرىنى ھۆل قىلماي ساقلاي دېگەندەك ، ئۇنى ساماننىڭ
ئارىسىغا تىقىپ قويدى . شۇنىڭدىن كېيىن كۆڭلى سەل
ئورنىغا چۈشۈپ خاتىرجەم بولغاندا كەپە ـ پەپلەر يوقمىكىن
دېگەندەك ئۆپچۆرنىگە زەن سېلىپ قارىدى . شۇ چاغدا ئۇ
ئېڭىزلىكى چېتىدىكى ئېرىق بويىدا بىر يېنىغا قىيسىيىپ ،
تىرەكلىرى چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان كەپىنى كۆردى . نۇ-
زۇگۇم كۆپتىن بېرى ئادەم ئولتۇرماي بۇزۇلۇپ ، چەكزىلە-
رى ئۆرۈلۈپ ، ساماتلىرى چېچىلىپ كەتكەن كەپىنىڭ قە-
شىغا كەلدى . كىگىز ئۆيگە ئوخشاش دۇگىلەك قىلىپ يە-
پىلغان كەپىنىڭ يېنىدىكى ئېرىق بويىدا قازان ـ ئوچاقمۇ
بار ئىدى .

ئۇ ئۇچ ـ تۆت ئادەم بىمالال سىغدىغان كەپە ئىچىگە
كىرىپ ، ئۇنىڭ ئۆرۈلۈپ كەتكەن شاخ ـ چەنزىلىرىنى تۇ-
زەپ ، تېگىگە سامان سېلىپ يېيىتتى . «يامغۇر ئۆتۈپ بۇنىڭ
ئىچى ھۆل بولۇپ كەتكۇچە ، تېزرەك پاخال ئەكېلىپ ئوچۇق
قالغان يەرلىرىنى يېپىۋالاي» دېدى ـ دە ، خاماننىڭ چېتىدە-
كى دۆڭدىن بىرنەچچە قۇچاق پاخال ئەكېلىپ ، كەپىنىڭ
ئېچىلىپ قالغان يەرلىرىنى ياپتى . ئاندىن ئۇ ، شامال چىقسا
ئۇچۇرۇپ كەتمىسۇن دەپ ، چەتتە چېچىلىپ يانقان چەنزىلەر-
نى ئېرىق سىرتىدىكى يوغان تاشلار بىلەن باستۇرۇپ ، كەپە-
نىڭ چۆرىسىنى توسىدى .

نەچچە كۈندىن بېرى ئايدالادا يالغۇز قېچىپ ـ مۆكۈنۈپ

يۇرگەن چاغلىردا نۇزۇگۇمنىڭ بىردىنبىر ئارمىنى ، تىلەي-
دىغىنى مۇشۇنداق بىر ئىسسىق ماكان ئىدى . ئەمدى مانا
بۇ تىلىكىمۇ ئورۇندالدى . ئۇ كېيىم - كېچەكنىڭ ھۆللد-
كىگە قارىماستىن خېلى ۋاقىتقىچە يامغۇردا يۇرۇپ كەپسد-
نىڭ ئىچى - تېشىنى تۇزەشتۇرۇۋالدى . خامان چېتىدىكى
سامان دۆۋىسىنىڭ ئىچىدە يوشۇرۇپ قويغان تۇغۇچىنىمۇ
ئىچكىرى ئەكىرىۋالدى . ئىشىك تەرەپتىنلا سەل يورۇق
چۈشكۈدەك جايىنى قالدۇرۇپ ، باشقا يەرنىڭ ھەممىسىنى
شامال كىرمەس قىلىپ يېپىۋەتتى . ئاندىن ھۆل بولۇپ كەتّ-
كەن كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ سىقىپ ، كەپە ئىچىگە يې-
يىپ قويدى .

قەشقەردىن چىققاندىن بۇيان تاشلىماي كۆتۈرۈپ كېلد-
ۋاتقان كىيىملىرىنى يۆتكەپ كىيىپ ، ئۆتكەن كېچە سايدا
پىشۇرۇۋالغان ياڭيۇ ، سەۋزىسىنى ۋە ئۇزۇۋالغان ئالمىلىرد-
نى ياغلىقىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئالدىرىماي قورسىقىنى تويـ
غۇزدى ، شۇنىڭدىن كېيىن ئالدىنئالا تەييارلىۋالغان ساماد-
نىڭ ئۈستىدە تۇگۇلىنىپ ياتتى . ئۇ ئەتىگەندىن بېرى يامـ
غۇردا يۇرۇپ مۇزلاپ كەتكەن پۇت - قوللىنى ئىسسىتقاندىن
كېيىن ، كىرپىكلىرى بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ شېرىن
ئۇيقۇغا كەتتى .

نۇزۇگۇم مۇشۇ ياتقان پېتى ئەتىسى تاڭ سەھەردە بىراق
ئويغاندى . ئۇ مېڭىشقا ئالدىرىمىغاچقا ئورنىدىن تۇرغۇسى
كەلمەي ئېزىلىپ ، خۇددىٔ ئۆز ئۆيىدە بەزى كۈنلىرى باقەمگە
ئەركىلىگەندەك ئىككى يېنىغا ئېغىناپ ئۇزاق ياتتى . بىر
چاغدا قورسىقى ئېچىۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئاغزىنى تامشىپ
قويدى ، بىردىنلا ئۆيىدىكى چاغلاردا يەپ يۇرگەن تاماقلىرى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىر يەردىن تاپقىلى بولىدىغان بىردىنبىر تور بېكىتى

بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى يادىغا يېتىپ ئاغزىغا سېرىتمىسۇ كېلىشكە باشلىدى. كۆز ئالدىدىن سىمىز گۆشلەر بىلەن ئەتكەن مانتا، سامسىلار، ھەرخىل ئاچچىق - چۈچۈك سەيلەر، ھورى پۇرقىراپ چىقىپ تۇرغان پولۇلار، تەخسىدە تولغىنىپ تۇرىدىغان لەڭمەنلەر كەينى - كەينىدىن ئۆتۈپ ئىشتىھاسىنى قوزغىتىۋەتتى...

نۇزۇگۇم مۇشۇلارنى ئويلاۋېتىپ قورسىقىنى تېخىمۇ ئاچۇرۇۋالدى. قورساق ئاچ چاغدا ئۇيقۇ كېلىدۇ دەمسىز؟ ئۇ ئىسسىق پاخالنىڭ ئىچىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، يېيىپ قويغان پەشمىتىنى كىيدى، ئاندىن چوڭ ياغلىقىنى تۇزەپ تېڭىپ ئورنىدىن تۇردى. پۇت - قوللىرى كۆيۈشۈپ كەتكەندى. كەپىنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ پىرئاز ھەرىكەت قىلىۋىدى، بەدىنىگە قان يۈگۈرۈپ سەگىپ قالدى.

نۇزۇگۇم كەپىنىڭ ئىچىدىن ئىشىككە تۇراپ قويغان پاخالنى بىر چەتكە قايرىپ، يامغۇر توختىدىمىكىن دەپ سىرتقا قارىۋىدى، خۇددى ئۆز كۆزىگە ئۆزى ئىشەنمەيۋاتقاندەك ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى: ئەتراپىنى ئاق قار قاپلاپ، زىمىستان قىش باشلانغانىدى! ئۇ كۈن نۇرىدا كۆزىنى قاماشتۇرۇپ، يالت - يۇلت قىلىپ كۆرۈنگەن قارغا ئىشەنمەيۋاتقاندەك بىرئاز ۋاقىت قىمىر قىلماي قاراپ تۇردى. «ئەمدى كۆرمىگىنىم مۇشۇ ئىكەن - دە،— دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە چۈشۈنۈپ نەپەس ئېلىپ،— بۇنىڭدىن بىر كۈن ئىلگىرى سايىنىڭ ئىچىدە يانقاندا ھاۋانىڭ تەپتى ئالتىنچى ئاينىڭ تومۇزىدەك ئۇگە - ئۇگىسىنى بوشتىپ ئىسسىتىۋەتكەنىدى. بۈگۈن بىردىنلا زىمىستان قىش بولۇپ كەتكىنىنى قارا. ھېلەمۇ تۇنۇگۈن، خۇدا ئوخلاپ، مۇشۇ كەپىنى جۆندىۋالغاندا-

كەنمەن . بولمىسا بۇ قاردا قانداقمۇ قىلار ئىدىم . تايىنلىق بىر يەرگە بېرىپ ئۇششۇپ قالاتتىم . شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى رەقىبلىرىمدىن قېچىپ قۇتۇلۇشنى ئويلاپتىمەنۇ ، ئەجەب زەمىستان قىشنىڭ كېلىدىغىنىنى ئويلىماپتىمەن . قىش باشلانسا تىرىك بەندە يوق بۇ ئايدالادا نەگىمۇ بېرىپ ، قانداق جان باقىمەن دېدىمكىنتاڭ ؟ نەكاشكى ئاۋۇ كۈنى ئورمانلىقتىن كۆپرەك كۆكتات يىغىۋالغان بولسامچۇ ! ئوزۇقۇم كۆپ بولسا ماۋۇنىڭكىدەك ئېتىزدا تاشلىۋېتىلگەن كەپىلەر بىلەن تاغ قاپتاللىرىدىكى غارلارنىڭ ئىچىلىرىدە يېتىپ يۇرۇپ قىشنى چىقىرىپ ، ئۆلمەي تىرىك قالسام باھار كەلگەندە قەشقەر تەرەپكە كېتەر ئىدىم . »

نۇزۇگۇم تۇيۇقسىز ياغقان قارنى كۆرۈپ ھودۇققىنىدىن خۇددى قېشىدا بىر ئادەم باردەك سۆزلەپ تۇردى ـ دە ، ئاندىن ماموقتەك يۇمشاق ئاپئاق قارنى ئاۋايلاپ بېسىپ تالاغا چىقتى . يېڭى ياغقان قارنىڭ پۇتى تەگكەن يېرى ئېرىپ تۇراتتى . ئۇ كەپسىنى بىر ئايلىنىپ ، قار ياغقاندىن كېيىن تېخىمۇ يېقىنلىشىپ قالغاندەك كۆرۈنگەن تاغ چوققىلىرىغا ، ئۇنىڭ باغرىدىكى ئېدىر ـ قىرلارغا ۋە جىرا ـ سايلارغا سەپسېلىپ قارىدى . ھەممە نەرسە كېچە ياغقان قارغا كۆمۈلۈپ قالغاندەك جىمجىت . بىرەر يەردە قىمىرلىغان تىرىك جان كۆرۈنمەيدۇ . قار ئاستىدا قالغان خامانىنىڭ ئىزناسى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ . «بۇ پەرگە بىر كۈن ئىلگىرى كەلگەن بولسام بەلكى سامان ـ تۇپانلار ئارىسىدىن قورۇپ يېگۈدەك بۇغداي دانىلىرىنى يىغىۋالار ئىدىم » دەپ ئويلىغان نۇزۇگۇم تۇنۇگۈن كۆرگەن قازان ـ ئوچاقنىڭ يېنىغا كەلدى . ئۇ بىر تۇتام پاخال بىلەن قازان ـ ئوچاقنىڭ چۆرىسىدىكى قارنى

www.uyghurkitap.com

سۈپۈرۈپ ، ئوچاقنى تازىلىدى . ئۇ بۇ ئوچاقتا چاي قاينىتىپ ئىچىشنى ئويلىدى . بىراق بۇ يەردىكى ئېرىقلاردا سۇ كۆرۈنمەيتتى . ئېھتىمال ، دېھقانلار ئورمىنى تۇگىتىپ ، ئېتىز ئىشلىرىنى بېسىقتۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، بۇ ياقتا سۇ كېلىدىغان تۇغانلارنى ئېتىۋەتكەن بولسا كېرەك .

ئۇ كەپسىگە كىرىپ كىچىك قازىنىنى كۆتۈرۈپ چىقتى - دە ، ئۇنى قار بىلەن تولدۇرۇپ ئوچاققا ئورناتتى . ئاندىن كەپسىدىكى پاخال بىلەن ئوت قالاپ ، قار ئېرىتىپ ، سۇ قاينىتتى . ئۇ تۇگۇچىنىڭ ئىچىدىكى ھېجىرنى ۋە بىر ھەپتىگە يەتكۈدەك چاي - تۇزغا ئوخشاش نەرسىلەرنى كۆرۈپ روھى كۆتۈرۈلۈپ قالدى . ئەتىگەندە ھاۋا سوغۇقتەك قىلىۋىدى ، ھازىر ئاسماندىكى بۇلۇتلار تارقىلىپ ، كۈن ئارغامچا بويى كۆتۈرۈلگەچكىمۇ ھاۋا ئىسسىپ قالغاندەك بىلىندى . نۇزۇگۇم نەچچە كۈندىن بېرى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان تۇگۇچىدىكى قاچا - قومۇش بىلەن ئوزۇق - تۈلۈكىنى كەپىنىڭ ئىچىگە قويدى . ئاندىن ياغلىقىنى داستىخان ئورنىدا سېلىپ ، چاي ئىچىپ قورسىقىنى تويغۇزدى . ئۇ : «ياراتقان ئىگەم بەندىسىنىڭ رىزقىنى ھەرىيەرگە تېرىقتەك چېچىۋەتكەن - دە ، ئادەملەر بولسا ئۇنى قۇشلارغا ئوخشاش ئۇچۇپ - قونۇپ يۈرۈپ تېرىپ يەيدىكەن » دېگەن ئويلارغا كېلىپ ، ئۆزىنىڭ ئادەم تۇرماق باغلاپ قويسا ھايۋانمۇ تۇرمايدىغان چۆل - باياۋانلارغا رىزقىنىڭ چېچىلىپ قالغىنىغا ھەيران بولاتتى .

بىرىنچى قېتىم ياغقان قار يىراقتىكى ئېگىز دۆڭلەر بىلەن جىرالاردىلا تۇرۇپ قالغىنى بىلەن باشقا يەرلەردە شۇ كۈنىلا ئېرىپ يوقىلىپ كەتتى .

كۆنگە قاقلانغان شېغىل تاشلىق يەرلەردە قارمۇ توختىماي ئوخشايدۇ . چۈنكى تاغ تەرەپتىن چىقىدىغان شامال بىلەن كۆننىڭ ئازراقلا ئىسسىشى قارلارنى تېزلا ئېرىتىۋېتىدىكەن ، لېكىن بۇ يەردە بولىدىغان قارا سوغۇق ئادەمنىڭ تەن - تېنىگە خۇددى يېڭنە سانجىغاندەك ئۆتىدىكەن . نۇزۇگۈم ھاۋا ئوچۇق كۈنلىرى سىرتقا چىقىپ بىرئاز تۇرۇپ قالسا سوغۇق ئىچ - ئىچىگە ئۆتۈپ مۇزلاپ كېتەتتى - دە ، كەپىگە كىرىۋالاتتى . شۇنىڭدىمۇ خېلى ۋاقىتقىچە ئۆزىنى ئىسسىتالماي تىترەپ ئولتۇراتتى . شۇڭا بىرنەچچە كۈنگىچە سىرتقا ئانچە چىقماي كەپىدىلا بولدى . ئۇ غەم - ئەندىشىلەر ئىچىدە ، ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ھاردۇق يېتىپ كەتكەچكىمۇ ، چاي ئىچكىلىلا تۇرمىسا ، باشقا ۋاقىتتا بېشىنى كۆتۈرمەي ياتاتتى .

ئەمما ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قېنىپ ھاردۇقى چىققىنى بىلەن يەيدىغان ئوزۇقى تۈگەپ قالدى . كەپىدىن چىقماي يېتىۋەرسە ئاچتىن ئۆلۈپ كېتىشى مۇمكىن . ھايات كەچۈرۈش ئۈچۈن ئوزۇق تېپىشى كېرەك . نۇزۇگۈم قورسىقى ئېچىپ كەتكەن بۆرىلەرنىڭ يېگۈدەك بىر نەرسە ئىزدەپ دالا - تۈزنى قىدىرىپ يۈرىدىغىنىنى ۋە كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي ئادەملەر ياشايدىغان يەرلەرگە كېلىپ قورۇلاردىكى ماللارغا ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىدى . شۇنىڭغا قارىغاندا قورساقنىڭ ئاچلىقى ھەرنېمە قىلىشقا مەجبۇرلايدىغان ئوخشايدۇ . ئاچلىقتا چىدىيالمايۋاتقان نۇزۇگۈم ئەتراپتىكى ئېتىزلىقلار بىلەن خامانلارنى ئارىلاپ بىرەر سەقىم بۇغداي ياكى بىرنەچچە تال باشاق تېپىپ كېلەي دېسە ، كۈندۈزى بىرەر ئادەمنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قالارمەنمىكىن دەپ قورقتى . يېقىن ئارىدا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يېزىلارمۇ كۆرۈنمەيتتى . نېمە قىلىشنى بىلمەي بېشى قاتقان نۇزۇگۇم كەپسىدىن چىقتى . ئۇ قايسى تەرەپكە بېرىپ ئاۋ-زىمغا سالغۇدەك بىرەر نەرسە تېپىپ كەلسەم بولىدىكەن دەپ تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى . چۈنكى ئۇنىڭ بۇ ئەتراپتىن يېگۇ-دەك بىر نەرسە تېپىشىغا كۆزى يەتمەيتتى . مۇشۇ پەيتتە ئۇ خامان چېتىدە تومپىيىپ تۇرغان كىچىك بىر سامان دۆۋىسە-نى كۆردى . دەرھال ئۇ ئاسماندىن ئىزدىگەن نەرسىسىنى يەردىن تېپىۋالغاندەك تېز مېڭىپ ، سامانىنى قولى بىلەن بىر چەتكە قايرىدى ، ئىلەشتۇرۇپ باقتى . بىراق ئۇنىڭ بەختىگە سامان ئىچىدىن تېرىۋالغۇدەك بىر تالمۇ دان چىقمىدى . نۇزۇگۇمنىڭ روھى چۈشتى . ئۇ ھايىلا بۇ ساماننىڭ ئىچىدىن ئەڭ بولمىغاندا بىر سىقىم بولسىمۇ بۇغداي تېپىۋالىمەن دەپ ئويلىغانىدى . لېكىن ئۇ بۇ يەرگە كەلمەستىن ئىلگىرى ئۆ-زىگە ئوخشاش رىزقىنى تېرىپ يەيدىغان قاغا ، كەپتەر ۋە قۇشقاچلار بىر تالمۇ دانىنى قويمىغانىكەن . نۇزۇگۇم ئېغىر ئۇھ تارتىپ خاماننىڭ تۆۋەن تەرىپىگە ئۆتتى ـ دە ، بۇرجە-كى سۈنۈپ كەتكەن تۇلۇق تاشنىڭ تۈۋىگە بىرى ئەتەي يىغىپ قويغاندەك قىزىرىپ تۇرغان بىر ئوچۇمدەك بۇغدايىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ دەرھال تۇلۇق تاشنى ئىتتىرىۋېتىپ ، ھېلىقى بۇغدايىنى توپىغا قوشۇپ كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىگە سالدى .

ئۇ خامان چېتىدىكى تۇلۇق تاشنىڭ ئۈستىدە ئولتۇ-رۇپ ، يەنە قەيەردە يىغىلىپ قالغان بۇغداي بارکىن دېگەندەك ئۆچۈرىسىگە قارىۋىدى ، ئېڭىز ئىچىدە يۇگۇرۇپ كېتىۋاتقان چاشقاننى كۆرۈپ قالدى .

«خامانىدىكى چېچىلىپ ياتقان بۇغدايىنى ئۇچار قۇشلارغا قوشۇلۇپ مۇشۇلارمۇ يىغىشتۇرۇپ بولغانىكەن ـ دە» دەپ ،

بىرئاز ۋاقىتتىقچە ئۇ چاشقانىنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇردى ، چاشقان ئالدىغا ئېگىز توپا دۆۋىلەنگەن تۆشۈككە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن : «بۇ چاشقان قانچە دەن بۇغداي يىغىۋالغاندۇ ؟ ئۇنىڭ ئۇۋىسىنى قېزىپ باقايمىكىن» دەپ تۇردى - دە ، بۇگۈن - ئەتە يېگۈدەك ئوزۇق تاپقىنىغا قانائەت قىلدى .

نۇزۇگۇمنىڭ تۇلۇق تاشنىڭ تۇۋىدىن يىغىۋالغان بۇغدىيىمۇ تۈگىدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئەتراپنى ئىككى كۈن چارلاپ كۆردى ، بىراق قورساق تويغۇدەك ھېچ نەرسە تاپالمىدى . ئۇياق - بۇياقتا ئۆتكەندە چاشقانىنىڭ ئۇۋىسىغا قاراپ قويياتتى . بىراق كولاپ كۆرۈشكە جۈرئەت قىلالمىدى . لېكىن قورساقىنىڭ ئاچلىقى ئۇنىڭ جۈرئەتسىزلىكىنى يەڭدى - دە ، ئاخىرى ئۆتكۈر خەنجىرىنى غىلاپتىن چىقىرىپ ، چاشقانىنىڭ ئۇۋىسىنى قېزىشقا باشلىدى . ئۇنىڭ ئۇۋىسى نۇزۇگۇم ئويلىغاندەك يېقىن يەردە ئەمەس ئىكەن ، بەلكى بۇ يەردىن يىراقتا ، خېلى چوڭقۇردا ئىكەن . نۇزۇگۇمغا نۇرغۇن تەر تۆكۈشكە توغرا كەلدى . ئۇ يەرنىڭ تېگىدىن ھەر تەرەپلەرگە كەتكەن تۆشۈكلەرنى قېزىپ يۇرۇپ ، تۆت چاشقانىنى ئۇۋىسىدىن ھەيدەپ چىقتى - دە ، ئاخىرى ئۇلارنىڭ قىشقا توپلىۋالغان بۇغدىيىغا يېتىپ باردى . ئۇنىڭ تۆككەن تەرلىرى بىكارغا كەتمىدى . بۇ يەردىن ئۇ خېلى نۇرغۇن بۇغداي يىغىۋالدى .

ئۇ بۇنىڭ بىلەن يەنە ئۇچ - تۆت كۈننى ئۆتكۈزدى . بۇگۈن يەنە كۈننىڭ يۇزىنى بۇلۇت قاپلاپ ، ھاۋا بۇز ۇلۇشقا باشلىدى . بۇ قېتىم ئىلگىرىكىدەك يامغۇر ياغماي قار ئۇچقۇنداپ چۈشتى - دە ، بىر كېچىنىڭ ئىچىدىلا ئالەمنى قارغا كۆمۈۋەتتى . نۇزۇگۇم بولسا يۇيۇپ . تازىلاپ قۇرۇتۇۋالغان

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى بىكى تاپرىسى

بۇغدىيىنى يەپ يېتىپ ، يەنە تەقدىرنىڭ پېشانىسىگە يازغىنى كۆتتى . مونۇ كۆلتۈك قاردا بىر ياققا كېتەلمەي خۇددى يېپىسىز باغلىنىپ قالغاندەك بولدى . ئىلگىرى قومۇشلارنىڭ ئارىلىرىدا قېچىپ ـ مۆكۈنۈپ يۈرگەندە ، مانجۇ ۋە موڭغۇل ـ لارغا تۇتۇلۇپ قالماي دەپ ئەتىدىن ـ كەچكىچىلا شۇنى ئويلايدىغان . ئەمدى ئۇلار تۇرىدىغان يەردىن غەربكە ئۇچ ـ تۆت كۈندەك يول مېڭىپ يىراقلاپ كەتكەندە ، بۇ تەشۋىشتىن سەل خالىي بولغاندى . ئەمما ئەمدى ئاچ قالمىسام بولاتتىغۇ دەپ ئەندىشە قىلىدىغان بولدى . قىشنىڭ سوغۇقى بارغانسىرى كۈچەيمەكتە . نۇزۇگۇم خاماندىكى پاخالدىن قانچە ئېلىپ كەپسىنى ياپسىمۇ ، يېڭىنىڭ كۆزىدەك يەردىن تۆگىدەك سوغۇق كىرىپ ، ئۆزىنى تۇزۇككىنە ئىسسىتالماي يۈردى . نەكاشكى ، ساماندىن ياسالغان كەپىنىڭ ئىچىگە ئوت قالىغىلى بولسىچۇ . ئەمدى قورساقنىڭ ئاچلىقىغا سوغۇق ئازابى قوشۇلدى .

V

كېچىسى تاغ تەرەپتىن ئۇرغان شامال بىلەن بىللە بەزىدە بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىغان ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى . مۇنداق كېچىلىرى نۇزۇگۇمنىڭ كۆزىگە تاڭ ئاتقۇچە ئۇيقۇ كەلمەيتتى . چۆللەردە يالغۇز قالغان ئىتلارمۇ ئەنە شۇنداق ھۇۋلايدىغان . بەلكى بۇ ئاشۇ ئىتلارنىڭ ئاۋازىدۇر دەپ ئۆزىنى بەزلەيتتى نۇزۇگۇم . ھەر ھالدا بۇ ئاۋاز پۈتكۈل دالاغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقاندەك ھەيۋەتلىك چىقىپ ، بەزىدە يېقىنلاپ كە-

لەتتى ـ دە ، بەزىدە يىراقلاپ كېتەتتى .

نۇزۇگۇم بۇگۈنمۇ كىرپىك قاقمىدى . بۆرىنىڭ ھۇۋلىشى تاڭ قىزىرىشقا باشلىغاندىلا توختىدى . ئۇنىڭ كۆڭلى شۇ چاغدا ئورنىغا چۈشۈپ ، كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى . كۈن ئارغامچا بويى كۆتۈرۈلگەندە ئويغىنىپ ، تاشقىرىغا چىقتى . يېقىن ئارىدا بۆرە تۇرماق ھېچنېمىلا كۆرۈنمەيتتى . ئەمما خامانىڭ ئوتتۇرىسىدا تۆت كالا كۆشەپ تۇراتتى . نۇزۇگۇم : «بۇ يەرگە ئادەملەر مېلىنى باققىلى كەلگەنمۇ نېمە ؟ » دەپ ئويلاپ بىر تەرەپتىن خۇشال بولدى ، يەنە بىر تەرەپتىن چۆچۈپ قالدى . لېكىن يېقىن ئارىدا بۇ مالالارنى بېقىپ يۈرگەن ئىگىسى كۆرۈنمەيتتى . نۇزۇگۇم بىر كالىنىڭ يېلىنىنىڭ چىڭقىلىپ كەتكىنىنى بايقىدى : «بۇ كالا خېلىدىن بېرى سېغىلمىسا كېرەك . » ئۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بېشىغا تۇرۇپ باغلىۋالغان چېچىنى چۈۋۈپ ، كىيىمىنى قېقىشتۇرۇپ ، كۆڭلىكىنى تۈزىدى ـ دە ، مىس قازاننى ئاچقىپ ھېلىقى كالىلارنىڭ قېشىغا كەلدى .

«ھوۋ ، ھوۋ ، بەلكى ئىگەڭلار سىلەرنى يوقىتىپ قويۇپ نەلەردە ئىزدەپ يۈرىدىكىن »دېدى ئۇ قازاننى كۆرسىتىپ . يېلىنلىرى چىڭقىلىپ كەتكەن كالا قازاندا بوغۇز بار دەپ قالدىمۇ ، ھەممىدىن ئىلگىرى نۇزۇگۇمنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى . ئۇ بوينىنى سوزۇپ ، قازاننىڭ تېشىدىن پۇراپ ، ئۇنىڭ ئىچىدە يېگۈدەك نەرسە يوقلۇقىنى بىلگەندىن كېيىن كەينىگە چېكىنىۋىدى ، نۇزۇگۇم ئۇنىڭ دۈمبىسىدىن سىلاپ توختىتىۋالدى .

«ساڭا تۇرماق ئۆزۈمگىمۇ يېگۈدەك نەرسە يوق . نەچچە كۈندىن بېرى مەن چۆل ـ باياۋاندا ئاچتىن ـ ئاچ يۈرۈۋاتىـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

مەن . بەلكى ياراتقان ئىگەم مېنىڭ مۇشۇنداق ئاچ قالغانلى-
نى بىلىپ سىلەرنى بۇ يەرگە ئەۋەتكەندۇر . سەن مېنىڭدىن
قاچما »نۇزۇگۇم شۇنداق دەپ ئۇنىڭ،دۇمبىسىنى ، قورساقلى-
رىنى سىلاپ يېلىنغا يېقىنلاشتى .

ئۇزاقتىن بېرى سېغىنماي ، يېلىنلىرى چىڭقىلىپ كەت-
كەن كالا گويا نۇزۇگۇمنىڭ سۆزلىرىنى چۈشەنگەندەك تىنچ
تۇرۇپ بەردى . قالغان كالىلار بولسا بويۇنلىرىنى ئۇزۇن
سوزۇشۇپ قۇيرۇقلىرىنى شىپاڭلىشاتتى .

باشتا بۇ كالا ساغقۇزمامدىكىن دەپ گۇمان قىلغان تۇ-
زۇگۇم ئۇنىڭ تىنچ تۇرۇپ بەرگىنىگە خۇشال بولۇپ قالدى .
راستتىنلا ئۇ كۆپتىن بېرى سېغىلمىغانىكەن . شۇڭا ئۇچ -
تۆت ئاپقۇر سۇ سىغىدىغان قازىنى بىر دەمدىلا توشتى . نۇزۇ-
گۇم بۇ سۈتنى ئوتقا قويۇپ ئۆرلىتىشكىمۇ تاقەت قىلماي شۇ
يەردىلا ئىچتى . ئۇنىڭغا يېڭى سېغىلغان ئىسسىق سۈت ئۇز-
تۇلۇپ كەتكەن تالاي نەرسىلەرنى ئېسىگە سالدى .

«سىلەر بولساڭلارمۇ چاپسان - چاپسان مۇشۇنداق كې-
لىپ مېنى بېقىپ تۇرۇڭلار !— دېدى كالىغا نۇزۇگۇم ،—
بۇ زامانىدىغۇ ئىنسان بالىسىدا بىر - بىرىگە رەھىم - شەپقەت
دېگەن نېمە قالمىدى . بەزى چاغدا ئادەم بولۇپ مۇنداق ھايات
كەچۈرگىچە ، سىلەرگە ئوخشاش ھايۋان بولۇپ ، ھېچنېمە-
دىن غەم تارتماي ، ئار - نومۇسنى ئۇنتۇپ ياشىغاننى توغرا-
مىكىن دەپ قالمەن .»

ئۇ يېنىدا مۇڭداشقۇدەك ھېچكىمى يوق ئۇچۇنمۇ ، مۇنۇ
تۇمشۇقىنى سۈركەپ ، كىيىملىرىنى پۈراپ ، قېشىدىن كەت-
مىگەن كالىنىڭ بويۇنىنى سىلىغان پېتىچە سۆزلىمەكتە :
«مېنى پۈراۋاتقىنىڭغا قارىغاندا ئىگەڭگە ئوخشاتتىڭغۇ

دەيمەن . سېنى ھەر كۈنى سېغىپ يۈرگەن ئىگەڭمۇ ماڭا ئوخشاش خوتۇن بولغىيدى . راست ، ماڭا قارىغاندا سېنىڭ ئىگەڭنىڭ ئىسسىق ماكانى بار ، قورسىقى توق ، بالىلىرى چۆرىسىدە ئويناپ يۈرىدىغاندۇر . ئەمما ھازىرقى زامانىڭ ئادەملىرى ئاستىغا مىنگەن ئاتنى ئايىسا ئايايدىكى ، خوتۇننى ئايىمايدۇ . تالاينى كۆردۈم . لېكىن ھەممىلا يەردە تەڭسىز-لىك ئوخشاش ئىكەن . مانا مەنمۇ ئاشۇ تەڭسىزلىككە باش ئەگمىگىنىم ئۈچۈنلا بۇ يەرلەرگە كېلىپ قالدىم . بەزىلەر ئاھ ئۇرۇپ ، ھەسرەت چەككىنى بىلەن تەقدىرگە تەن بېرىپ ئىلى تەۋەسىدىكى مانجۇلارنىڭ قولىدا خارلىنىپ قالدى··· »

كېچىسى كۈچىيىپ كەتكەن سوغۇق كۈندۈزى خېلى يېنىپ قالغاندى . نۇزۇگۈم كالىلارنى كۆرۈپ ، كۆكسى - قارنى تويۇپ قالغانلىقتىنمۇ ، ئۆزىنىڭ مۇزلاپ كەتكىنىگە قارىماستىن ئۇلارنىڭ قېشىدا خېلى يۈردى - دە ، كېيىن ئوچاققا ئوت يېقىپ ، ساغقان سۈتىنى پىشۇرۇپ كەپىسىگە قايتىپ كىردى .

شۇ كۈنى كالىلار كەچكىچە كونا خامانىڭ يېنىدىن قوزغالمىدى . نۇزۇگۈم ئەمدى : «بۇ كالىلارنى ئىگىلىرى ئىزدەپ كېلىپ مېنى كۆرۈپ قالمىسا بولاتتىغۇ» دېگەن ئەندىشىگە چۈشتى . لېكىن پېشىن ۋاقتى بولغاندا تالاغا چىقىپ ئالا كالىنى يەنە بىر قېتىم سېغىۋالدى .

«قېنى ئەمدى سىلەر بۇ يەردىن نېرىراق كېتىڭلار ، سىلەرنى دەپ تۈتۈلۈپ قالماي يەنە . ھوش ، ھوش ! » دەپ ئۇ كالىلارنى خاماندىن ھەيدەپ چىقاردى .

كالىلارمۇ خۇددى نۇزۇگۈمنىڭ نېمە ھەققىدە سۆزلەۋاتقىنىنى ئۇققاندەك ئۆزلىرى كەلگەن چىغىر يولغا چۈشۈپ

ماڭدى . بىراق ئېڭىزدىن چىقىپ باشقا ياققا بارسا ئىت ۋە قۇشلارغا يەم بولۇپ كېتىشتىن قورققاندەك خامان تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى . لېكىن كەچ كىرگۈچە خامانغا يېقىن كەلمىدى .

بۇ كېچىمۇ بەك تەشۋىشلىك ئۆتتى . يەرگە قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەنلا ئۆتكەن كېچە نۇزۇگۈمنىڭ كۆڭلىگە ئارام بەرمەي تاڭ ئاتقۇچە ھۇۋلاپ چىققان بۆرىلەرنىڭ ئۇنى يەنە ئاڭلاندى . نۇزۇگۈم بۇ نەمە ئىشتۇر دېگەندەك بىرنەچچە قېتىم كەپىنىڭ پەنجىرىگە توراپ قويغان بىر باغ پاخالنى چەتكە ئېلىۋېتىپ ، بېشىنى سىرتقا چىقىرىپ ئەتراپقا قارىدى : ھېلىقى تۆت كالا يەنە خامانغا كېلىۋاپتۇ . نۇزۇگۈم ئۇلارنى كۆرۈپ خاتىرجەم بولۇپ قالدى . لېكىن بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىشى توختايدىغاندەك ئەمەس . ئۇلارنىڭ ئاۋازى تۆت تەرەپنىڭ ھەممىسىدىن چىقىۋاتقاندەك بىلىنمەكتە . تاغ شامىلى بۇ دەھشەتلىك ئاۋازنى تېخىمۇ كۈچەيتمەكتە . نۇزۇگۈم كەپىنىڭ ئىشىكىنى مەھكەم يېپىۋالغان بولسىمۇ ئوي ـ خىيالى بارغانسېرى كۈچەپ ھۇۋلاۋاتقان بۆرىلەردە .

نۇزۇگۈم بۆرىلەر توغرىسىدا نۇرغۇن گەپ ـ سۆز ۋە رىۋايەتلەرنى ئاڭلىغانىدى . لېكىن ئۇ مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە بۆرىنى كۆرۈپ باققىنى يوق . مۇزداۋاندىن ئۆتۈپ كېلىۋاتقان چاغدا ئۇ بۆرىنىڭ ئاۋازىنى كۆپچىلىك بىلەن بىللە ئاڭلىغاچقا مۇنچىلىك قورقمىغانىدى . بۈگۈن بولسا بۆرىنىڭ ئاۋازى بەكلا دەھشەتلىك ئاڭلانماقتا . ئۇ : «بەلكى بۇ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان مۇنۇ چىلبۆرىلەرنىڭ ئاۋازىدۇر» دەپمۇ ئويلىدى .

بىر چاغدا كالىلار ئۈركۈشۈپ كەتتى ، شۇ چاغدا نېمىنىڭدۇر خىرقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . بۆرىلەر ماللارنىڭ

يېنىغا كەلگەنمۇ نېمە ؟... جىمجىت كېچىنىڭ قوينى بۆرىلەر-
نىڭ خىرقىرىغان ، كالىلارنىڭ ئۇركۈپ مۆرىگەن ئاۋازلىرىغا
تولۇپ كەتتى . زادىلا مۇنداق ھادىسىنى ئاڭلاپ باقمىغان
نۇزۇگۇم : «ئۇلار كەپىگە كىرىپ كېلەرمۇ» دەپ قورقتىنىدىن ، كەپە ئىچىدىكى پاخالالارنىڭ ھەممىسىنى ئىشىككە توراپ ، پەشمىتىنىڭ يانچۇقىدىكى تەسۈسىنى ئېلىپ ، نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ ئوقۇشقا باشلىدى . ئۇ بىر تەرەپتىن بۆرىلەردىن قاچقان كالىلار كەپەمنى ئۆرۈۋەتمىسە بولاتتىغۇ دەپ ئەندىشە قىلاتتى . بۆرىلەرنىڭ ئۇنى بىرەدەم يېقىنلىشىپ قالاتتى - دە ، بىرەدەم يىراقلىشىپ كېتەتتى . بۆرىلەردىن كۆرە كالىلارنىڭ ئاۋازى بۆلەكچە دەھشەتلىك چىقاتتى . نۇزۇگۇم : «كالىلارنىڭ ئىگىلىرى بۇ ئاۋازنى ئاڭلىسا ھازىرلا يېتىپ كېلەر . ئەگەر ئۇلار كېلىپ قالسا شۇبھىسىز مېنى تۆتۈپ كېتىدۇ» دەپ ، ئۆزىنىڭ تاغ تەرەپكە قېچىپ ، تاشلارنىڭ ئارىسىغا مۆكۈنمەي ، قاتتىقراق شامال چىقسا ئۆرۈلۈپ كېتىدىغان مۇنۇ كەپىگە يوشۇرۇنغىنىغا پۇشايمان قىلدى . بۇگۈن كېچە مۇنۇ بۆرىلەردىن ساق - سالامەت قۇتۇلۇپ كەتسىلا ئەتە ھاۋانىڭ سوغۇق بولۇشىغا قارىماي تاغقا بېرىپ بىرەر ئۆڭكۈر ياسۇۋلىشنى ئويلىدى . بۇنىڭ ئۈچۈن تىنچ-ئامان تاڭنى ئاتقۇزۇش كېرەك . نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ يادىغا باقەم كەلدى . «ئەگەر ،— دەپ ئويلىدى نۇزۇگۇم ،— باقەم يېنىمدا بولسا بۆرە تۇرمىقى يولۇاس كەلسىمۇ قورقمايتتىم . راست ئۇ نەلەردە يۈرىدىكىن ؟» كالىلار تېخىمۇ قاتتىق مۆرەشكەباشلىدى . نۇزۇگۇم : «بۇ بايا مەن سۈتىنى سېغىۋالغان ئالا ئىنەكنىڭ ئاۋازى . ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى يوغانراقىمۇ شۇ ئىدى . ئۈچ - تۆت كالا بىر بۆرىگە بوي بەرمەيدۇ دېيىشىدۇ-

www.uyghurkitap.com

غان .لېكىن بۇلارنىڭ مۇرەشلىرىگە قارىغاندە بۆرىلەر كۆپ ئوخشايدۇ» دېدى ئىچىدە . بىر چاغدا قاتتىق چىقىۋاتقان ئاۋازلار ئاستىلاپ توختاپ قالغاندەك ياكى يىراقلىشىپ كەتكەندەك بولدى .

«خۇداغا شۈكرى ، كەتكەن ئوخشايدۇ يا بولمىسا بۆرىلەر كالىلارنى بوغۇۋەتكەنمىدۇر ،— دېدى چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ تىنغان نۇزۇگۈم ،— ياكى بۆرىلەرنىڭ كالىلارغا كۆچى يەتمەي قېچىپ كەتكەندۇر .»

ئۇ مانا شۇنداق تەشۋىش ـ ئەندىشە ئىچىدە ئولتۇرۇپ ، كۆزىنىڭ يۇمۇلۇپ كەتكىنىنى تۇيماي قالدى . لېكىن كېچىكمەي چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى . قۇلىقىغا بۆرىلەرنىڭ خىرقىرىغان ئاۋازلىرى يەنە ئاڭلاندى . بىر چاغدا بۇ ئاۋازلار مۇ جىمىقتى . ئەتراپنى سۆرۈن جىمجىتلىق باستى . ئۇ قاراڭغۇ كەپىدە ۋاقىتنىڭ قايسى مەزگىلى بولغانلىقىنى بىلەلمەي سىرتقا چىقماق بولدى ، بىراق ئىشىكنى تاپالمىدى . ئۇ ئويلاپ كۆرسە كەپىنىڭ ئىچىدىكى ھەممە پاخالنى ئىشىك تەرەپكە ئۆرىدەپ دۆۋىلەۋەتكەنىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ پاخالىلارنى يۆتكەپ ، ئىشىكنى ئاچقاندا كەپىنىڭ ئىچىگە ئۇپۇقتىن يېڭى كۆتۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان كۈننىڭ نۇرى بىلەن بىللە مۇزدەك سوغۇق ھاۋا كىردى . ئۇ بىرئازۋاقىتقىچە سىرتقا چىقماي ، شەرقتىكى پاكار ئېدىرلارنىڭ كەينىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان قۇياشقا زوقلىنىپ قاراپ ئولتۇردى . ئەتراپ بۈگۈنمۇ جىمجىت . شامال قىبلە تەرەپتىن كېلىۋاتاتتى . ئۇ تالاغا چىقىپ قارىدى ، يۇقىرى تەرەپتىكى تاغلار ئاق تونغا پۈركىنىپ ، چوڭقۇر مۇڭغا پاتقان ئاق ئېيىقتەك سوزۇلۇپ ياتاتتى . تۆۋەن تەرەپتە كۆكسىپ تۇرىدىغان ئىلى دەرياسى

قويۇق تۇمان ئىچىدە قالغان . قارلىرى ئېرىپ ئالا ـ چىپار بولۇپ كەتكەن دالادا كۆزگە چېلىققۇدەك ھېچ نەرسە يوق . نۇزۇگۇم كېچىسى ھۇۋلىغان بۆرىلەر بىر يەرگە مۆكۈنۈۋالـ ـدىمكىن دېگەندەك ، ئۇ يەر ـ بۇ يەردە كۆرۈنگەن تەسكەن تىكەنلەر تۇۋلىرىگە سەپسېلىپ قارىدى . يېقىن ئارىدا تـ ـۈرك جان كۆرۈنمەيدۇ . تۇنۇگۈن كەچكىچە كونا خامانىڭ ئورنىدىن قوزغالماي ساماڭ ـ پاخال يېگەن كالىلارمۇ كېتىپ قاپتۇ . لېكىن ئۆزىدىن يىگىرمە ـ ئوتتۇز قەدەم نېرىدىكى خامانداڭ ، دۆۋىلەپ قويۇلغان پاخالنىڭ بىر چېتىدە قارىيىپ ياتقان نەرسە تۇراتتى . ئۇنى كۆرۈپ نۇزۇگۇمنىڭ يۇرىكى جىغلا قىلىپ قالدى . ئۇ ئۆزىنى تۇتۇپ ، بۇ قارىيىپ ياتقان نەرسىگە زەن سېلىۋىدى ، كۆزى كالىنىڭ چوقچىيىپ تۇرغان ئىككى مۈڭگۈزىگە چۈشتى . ئۇ خېلىغىچە بۇ يەنە نېمە بالادۇر دېگەندەك ، تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى . نۇزۇگۇم ئۇنىڭ يېنىغا يېقىنراق باراي دېسە ، دۆۋىلەگلىك ساماننىڭ ئىچىدىن بۆرە چىقىپ قالامدىكىن دەپ قورقتى . شۇنداق بولسىمۇ ئۇ بىر چامداپ ، بىر توختاپ ، ئۆپچۆرىسىگە قاراپ خامانىڭ چېتىگە باردى . ئېڭىزلىقتا ئالا ئىنەكنىڭ توت پۇتى بىلەن بېشىدىن باشقا ھېچنېمىسى قالماپتۇ . نۇزۇگۇمنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى : «ۋاي ئىسىت ، ئاخشام ۋار ـ قىراپ چىققان بولسام ، بۆرىلەر ئالا ئىنەككە تەگمەي قېچىپ كېتەر ئىدى» دەپمۇ ئويلىدى . ئەمما ئۇ قىزىرىپ تۇرغان گۆشنى كۆرۈپ ، ئۆزىنىڭ قورسىقىمۇ ئاشۇ بۆرىلەرنىڭكـ ـدىن بەتتەر ئېچىپ كەتكىنىنى سەزدى ـ دە : «بىر ھېسابتـ ـىغۇ چىقمىغىنىم ياخشى بولغانكەن» دېدى ئۆزىگە ئۆزى . نۇزۇگۇم پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ كالىغا تېخىمۇ يېقىن

كەلدى . ئۇ تۇنۇگۈنلا ئۆزى سۈتىنى سېغىپ ئىچكەن ئالا كالىنىڭ كاللا - پاچاقلىرى بىلەن بىرنەچچە ئومۇرتقىسىنىڭ قالغىنىنى كۆرۈپ ھەيران بولدى: «مۇشۇنچىلىك يوغان مالنىڭ گۆشىنى تۆگىتىپ كەتكەنمۇ قانداق يامان ئوپقانلار ئۇ» بۆرىلەر ئۇنىڭ ئۇچەي - قېرىنلىرىنى ئېڭىزلىقتا خېلى يەرگىچە سۆرەپ ئاپىرىپ تاشلىۋېتىپتۇ . بۇ كالىنى چوقۇم نەچچە كۈندىن بېرى ئوزۇق تاپالماي ، دالادا ئاچتىن - ئاچ قاتراپ يۈرگەن ئاشۇ بۆرىلەر يەپ كەتتى . ئۇلار ئالا ئىنەكـ-نىڭ قوۋرۇغىلىرىدىكى گۆشلەرنى خۇددى قاسساپلار پىچاق بىلەن شىلىغاندەك شىلىپ يەپ ، قۇرۇق ئۈستىخىنىنى قالـ-دۇرۇپ كەتكەندى . نۇزۇگۈم : «شۇنچە يوغان كالىدىن ماڭا بىرەر ئاشلىق گۆش قالدۇرۇشمىغىنىنى قارا» دېگەندەك بۆرىلەرگە رەنجىدى . ئەمما ئالا كالىنىڭ پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىگە ئۇنىڭ كۆزى چۈشۈپ ، پۈت - قولىغا تىترەك ئولىشىپ كەتتى . ئادەم بالىسى ۋەھشىي ھايۋانلار ئىچىدە يۈرۈپ ، مۇشۇنداق پاجىئەلەرنى كۆرۈۋەرسە ، ئۆزىمۇ ئاشۇنـ-داق ھايانتا ئۆگىنىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ .

«مۇنۇ ئېڭىزلارنىڭ تىلغىنىپ كەتكىنىگە قارىغاندا ، بىچارە كالا بۆرىلەر بىلەن خېلىلا ئېلىشقان بولسا كېرەك . قالغان كاللار قاياقلارغا كەتكەندۇر . ئەجەب ئۇلار بۇنى بۆرىلەرگە يېگۈزۈپ قويۇپتا . بۇ كالىنىڭ ئىگىسى بۇگۈن ئىزدەپ كېلىشى مۇمكىن . شۇڭا مەن چاپسانراق باشقا ياقتا كەتمىسەم بولمايدۇ» دېگەن ئويغا كەلدى - دە ، كەپىسىگە كىرىپ ، چېچىلىپ كەتكەن قاچا - قومۇچلىرى بىلەن كىيىم - كېچەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپ ياغلىقىغا چىگدى .

ئۇ ھەممە ئىشنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ كەپتىن چىقتى .

لېكىن كۆزى كۈنچىقىش تەرەپتىكى مەھەللىدە . نۇزۇگۈمغا ئۇ تەرەپتىن بىرلىرى كېلىپ قالمىغاندەكلا قىلىپ ، يۈرىكى سېلىپ ، دەككە ـ دۈككە بولماقتا . بۇ يەردىن ئۇ چاپسانراق كېتەي دېسە ، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى خۇددى ئۆزىنىڭ ئىسـ ـسىق ئۆيىگە ئوخشاش ئۆگىنىپ قالغان كەپسىنى قىيمايتـ ـتى . ئۇ نېمىلا بولسا ئالدى بىلەن يولدا يېگۈدەك ئوزۇق يىغىۋالاي دەپ ، بايىقى ئالا كالىنىڭ بېشى بىلەن پاچاقلىرى قالغان يەرگە باردى . بىراق ئۇ يەردىن بىر چىشلەمۇ گۆش تاپالمىدى . بۆرىدىن ئادەمگە گۆش ئاشمايدىكەن .

نۇزۇگۈم ئەمدى نېمە قىلايكىن دېگەندەك ، ئۆچۈرىسـ ـگە زەن سېلىپ قارىۋىدى ، كۈنچىقىش تەرەپتىكى ئېدىرىدىن ئىككى ئاتلىق ئادەمنىڭ تۆۋەنلەپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇلار بىر دۆڭدىن ئېشىپ ، سايغا چۈشۈپ كېتىشىگە نۇزۇ ـگۈم تۈگۈنىنى قولتۇقىغا قىستى ـ دە ، كەپىنىكئىشكىنى مۇرىسى بىلەن ئىتتىرىپ بۇزۇپ ، بېشىنى بەكمۇ ئېگىز كۆتۈرمەي ، ئېڭىشكەن پېتى كەينىگە شوخشۇپ ئېڭىزلىقنىڭ غەرب تەرىپىدىكى سايغا چۈشۈپ كەتتى .

ئۇيغۇر كتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى

يەتتىنچى باب

I

«بۇ يەرلەرمۇ تىنچ ئەمەس ئىكەن . قىش كۈنلىرى مالىلارمۇ باشقا يەردىن ئوزۇق تاپالمىغاندىن كېيىن كونا خامانىنىڭ چۆرىسىگە يىغىلىدىغان ئوخشايدۇ . ئاچ قالغان يىرتقۇچ بۆرىلەرمۇ شۇ ئەتراپتىن كەتمەيدىكەن . ئاۋۇ كېلىۋاتقانلار ئاشۇ بۆرىلەر يەپ كەتكەن ئالا كالىنىڭ ئىگىلىرى بولسا كېرەك . » نۇزۇگۈم ئەنە شۇنداق ئويلاپ سايىنىڭ ئىچىدىن ئەتراپىغا سەپسېلىپ قارىدى . ئۇ كىيىم ـ كېچەكلىرىنى ئۈستى ـ ئۈستىلەپ كىيىۋالغاچقا ئانچىۋالا مۇزلاپ كەتمىگەنىدى . ئاتلىق ئادەملەر خامانغا كېلىپ قايتقاندىن كېيىن يەنە كەپىگە كىرىۋالارمەن دەپ ئويلىغان نۇزۇگۈم بۇ پىكىردىن يانىدى ، چۈنكى بۇ يەرلەردە بەربىر تىنچلىق يوق ئىدى . بۆرىلەر ئاخشاملىققا يەنە ئالا ئىنەكىنىڭ قالغان ـ قالمىغان نەرسىلىرىنى يېگىلى كېلىشى مۇمكىن . شۇڭا ئۇ بۇ يەردىن چاپسىراق كېتىپ ، كۈننىڭ يورۇقىدا بىر ماكان تېپىۋېلىشنى ئويلىدى .

ئۇ چوڭقۇرلۇقى ئادەم بويى كېلىدىغان جىلغىنى بويلاپ

ئۆرلەپ خېلى يەرگىچە ماڭدى . ئەمما بۇ يەردە توپ - توپ ئۆسكەن چىغدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى . ئۇ يۇقىرى-لاپ خېلى ماڭغاندىن كېيىنلا ، دەل - دەرەخلەر بىلەن چىغ ، تېۋىلغا ، زىرىك تىكەنلەر كۆپەيىشكە باشلىدى . توختىماي چىقىۋاتقان شامال تۇزلەڭنىڭ قارىنى ساي - جىرالار بىلەن ئېرىق - ئويمانلارغا ئۆچۈرماقتا . ئۇ ئەمدى كۇلتۇك قار باسقان جىرانىڭ تېگىگە چۈشمەي قاپتال بىلەن كېلىۋاتاتتى . بىراق ئۇ يۇقىرى ئۆرلەپ ، بىر سايدىن ئىككىنچى بىر سايغا ئۆتۈپ ، غەربكە قاراپ تاغ باغرىنى كۆزلەپ كەچكىچە ماڭغە-نى بىلەنمۇ مۆككۈدەك تۇزۇك يەر تاپالمىدى . نۇزۇگۇم بىر دۆڭگە چىققاندا كەينىگە قاراپ قويدى . نەچچە كۈن قونغان كەپسى يىراقتىن غىل - پال كۆرۈندى . لېكىن ھېلىقى ئاتلىق ئادەملەر كۆرۈنمەيتتى . بۇ تەرەپتە بۆككىدە ئۆسكەن قارىياغاچلارمۇ ، بوستانلىق يەرلەرمۇ كۆپ ئىدى . يىراقتا كىچىك مەھەللىلەرمۇ كۆپ ئىدى . ئۇ يەردىكى ئۆيلەرنىڭ تۈرخۈنلىرىدىن چىققان ئىسنى كۆرۈپ ، نۇزۇگۇم ئاغزىنى تامشىپ ، كېكىردىكىنى قىرىشتۇرۇپ يۆتىلىپ قويدى .

«ئۇلار كەچكى تاماققا سۈيۇقئاش ئېتىۋاتامدىكىن ،— دەپ ئويلىۋىدى ، شۇنچە يىراق يەردىن بۇرنىغا ئاشكۆكى سېلىپ ئەتكەن سۈيۇقئاشنىڭ يېقىملىق پۇرىقى كەلگەندەك بولدى ،— ھەر ھالدا بۇ تەرەپتە ئادەملەر كۆپ ئوخشايدۇ . » ئۇ كۈننىڭ يورۇقىدا شۇ مەھەللىلەرنىڭ چېتىگە يېتىۋالماق-چى بولدى . ئانچىۋالا چوڭقۇر ئەمەس ساي بىلەن مېڭىپ ، كۈنگەي تەرەپتىكى يوغان تاشنىڭ كامارىدا توختىدى . ئىككى تەرىپى تاش بىلەن قورشالغان بۇ كامار شامالدىن دالدا ، يات كۆزلەردىن خالىي ئىدى . ئۇ تۇگۈچىنى يەرگە قويۇپ ، سايە-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ىنىڭ ئىچىدىن قۇرۇغان تاللارنىڭ شاخلىرىنى ، قومۇشلارنى يىغىپ ، دالدا بولغۇدەك «ئۆي» ياسىدى ، ئاندىن كېيىن ئۆت قالاپ ، قورسىقىنى تويغۇزدى . ئۇ شۇ كۈنى كېچىچە ئۆتنى ئۆچۈرمەي ئولتۇرۇپ تاڭنى ئاتقۇزدى . ئەتىسى قىشـ-چە ياشىغۇدەك قۇلايلىق ماكان تېپىۋېلىش ئۈچۈن يەنە يۇقـ-رى ئۆرلەپ كەتتى .

بۇ چاغدا تاغمۇ يېقىنلىشىپ قالغانىدى . ئۇ ئالدىرىغان ھالدا بىر سايدىن يەنە بىر سايغا چۈشۈپ يۇقىرىلاپ ماڭدى . بولۇپمۇ ئىچىگە ئادەم تۇرماق ھايۋانلارمۇ كىرەلمەيدىغان ، ئىككى تەرىپىنى ئۆيدەك يوغان خادا تاشلار قورشىغان چوڭـ-قۇر سايغا ئۇلاشقاندا ، خۇددى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئىزدەپ كېلىۋاتقان نەرسىسىنى تاپقاندەك بولدى . سايىنىڭ يانباغـ-لىرىدا ياۋا ئالما ـ ئۆرۈكلەر ، بۆك تاللار ۋە ئازغان بىلەن تېۋىلغىلار ئۆسكەن بولۇپ ، ئاستىدا سۇ ئېقىپ تۇرىدىكەن . چۆرىسى مۇز تۇتۇپ كەتكەن ئۆستەڭدىكى سۇنىڭ شاۋقۇنى ئالاھىدىلا ھەيۋەتلىك ئاڭلىنىپ تۇرىدىكەن .

سۇ ئويۇپ يىلدىن ـ يىلغا چوڭقۇرلىشىپ كەتكەن سايـ-نىڭ ھەر ئىككى تەرىپى تىك يارغا ئايلىنىپ كەتكەنىدى . نۇزۇگۇم مۇنداق خادا تاشلىق چاتقاللىقنى پەقەت مۇزداۋاندىن چۈشۈپ كېلىۋاتقاندىلا ئۇچراتقان . بۇ چوڭقۇر سايىنىڭ تېگـ-دىكى چۆپلەر ئادەم ئۆتكۈسىز قېلىن ئىدى . بۇ چۆپلەر ئېگىز ئۆسكەن پېتىچە قۇرۇپ قوراي بولۇپ قاپتۇ . نۇزۇگۇم سايغا قانداق چۈشەرىنى بىلمەي خېلى يەرگىچە قاپتالنى بويـ-لاپ ماڭدى ۋە : «بۇ ماڭا ئوخشاش قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۇر-گەن مۇساپىرلارنىڭ ماكانى ئىكەن . بۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتسەم مەنچىڭ ھۆكۈمرانلىرىنىڭ بىر تۇمەن چېرىكى مېنى

بىر يىل ئىزدەپمۇ تاپالماس»دەپ ئويلىدى . ئۇ يانباغىرىدىكى يوغان تاشلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆمىلەپ ئۆتۈپ قېلىن جىلغىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن چىغىر يولغا دۈچ كەلدى .

«بۇ ، ئېھتىمال ، توشقان ۋە تۈلكىلەر سالغان يول ئوخشايدۇ . ئۇلار ئۆتكەن يەردىن ئۆتەلەيمەنمىكىنتاڭ» دەپ جىلغىنىڭ ئىچىگە كىردى نۇزۇگۇم . ئۇ بۇ ئىنچىكە چىغىر يولدا كېلىۋېتىپ ساينىڭ تېگىدىكى سۇغىمۇ ئۇلاشتى . يول سۇدىن ئۆتۈپ تاللارنىڭ ئارىسى بىلەن يەنە يۇقىرى ئۆرلەپ چىقىپ كەتتى .

«مۇشۇ يول بىلەن مېڭىۋەرسەم بىر يەرگە بارارمەن» دەپ ئويلىغان نۇزۇگۇم تاشلارنى دەسسەپ ، ئۇلۇغ سۇنىڭ ئىككىنچى قانىتىغا ئۆتتى - دە ، تېخىمۇ قېلىن جاڭگاللىق ئىچىگە كىردى . يېقىنلا يەردىن بىر توپ كەكلىك قاناتلىرىنى قاققىنىچە قېقىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى . نەچچە كۈندىن بېرى قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۈرۈپ بۇنداق تاسادىپىيلارغا كۆزى ئۆگىنىپ قالغان نۇزۇگۇم بۇ ئىشقا ئانچىۋالا دىققەت قىلىپ كەتمىدى . يارلارنىڭ تۈۋىدىكى قاقىراڭ يەرلەردە قىرغاۋۇللار دانلاپ يۈرەتتى . نۇزۇگۇم ئۇلارغا قىزىقىپ بىردەم قاراپ تۇرۇپ قالدى .

ئۇ ساينىڭ ئىچىدىكى چاتقاللار ئارىسىدا كېلىۋېتىپ ، ئېگىزرەك يەردىكى ياپيلاق تاشنىڭ ئۈستىدە تۇرغان ئۆڭكۇرنى كۆرۈپ قالدى . دەسلەپتە بۇ يەرگە يىلپىز چىقمىسا باشقا نەرسە چىقالمايدۇ دېگەن ئۈچۈغا كەلگەن نۇزۇگۇم ئۇنىڭ ئالدىدىكى تاشنى ياقىلاپ ئۆتتى - دە ، بىر ئاز يەرگىچە يۇقىرىلاپ ماڭدى . ئەمما ، نېمە ئۈچۈندۇر ، ئادەملەر قول بىلەن ئويۇپ ياساپ قويغاندەك كۆرۈنگەن ئۆڭكۇر ئۇنىڭ كۆزىگە ئىسسىق

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆرۈنگەندەك قىلدى .

«ئۆزىمغۇ ماڭا لايىق ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ لېكىن ئۆڭكۈرنىڭ قېشىغا كېلىشكە ئەيمەندى . يېقىن يەردە بۇنىڭدىن باشقا پاناھلانغۇدەك يەر تاپالماي ، ئاخىر ئاشۇ ئۆڭكۈرگە كىرىشكە جۈرئەت قىلىپ : «ئەگەر ئۇنىڭ ئىچىدە بىرەر يىرتقۇچ ھايۋان بولسىچۇ ؟ تەۋەككۈل قىلىپ باشقا كەلگەننى كۆرمەيمەنمۇ» دەپ ئويلىدى .

نۇزۇگۇم قولىغا تايىنىۋالغان تايىقىنى تۇتۇپ ، ئۆڭكۈر ئالدىدىكى سۇپىغا ئوخشاش ياپىلاق تاشقا ئاۋايلاپ چىقتى . ئۇ ئۆڭكۈر ئىچىدىن ئاۋۇ كۈنى قورسىقىنى يىرىۋەتكىلى ئاز قالغان قاۋانغا ئوخشاش يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ بىرى چىقىپ ئېتىلامدىكىن دېۋىدى ، لېكىن خۇداغا شۈكرى ، ھېچ نەرسە چىقمىدى . نۇزۇگۇم ئۆڭكۈرنىڭ ئېغىزىدا خېلىغىچە تېڭىر-قاپ تۇردى . يېقىن بېرىپ ئۇنىڭ ئىچىگە سىنچىلاپ قارىغا-نىدى ، كۆزى يەتكەن يەرگىچە ھېچنېمىنى كۆرمەي ، ئاستا ، ئېھتىيات بىلەن ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىردى . لېكىن يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ قورقۇپ تۇرسىمۇ چاپسانراق ئۇنىڭ ئىچىگە جايلىشىۋېلىشنى ئويلىدى .

نۇزۇگۇم ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن تەپ-سىلىي قاراپ بېقىۋىدى ، بۇ يەردە ھېچقانداق نەرسە يوق ئىكەن . ئۇ قولىدىكى تاياقنى تاشلىۋېتىپ ، مۈرىسىدىكى ئېغىر يۈكنى ئېلىۋەتكەندەك چوڭقۇر نەپەس ئالدى - دە ، پۈت - قولىنى سوزۇپ ئولتۇردى ۋە خېلى ۋاقىتقىچە ئورنىدىن قوزغالمىدى . پەقەت ھاردۇقى چىققاندىن كېيىنلا تورۇ-سى پاكار ، لېكىن ئىچى بىر ئېغىز ئۆيچىلىك بار ئۆڭكۈر-نىڭ ئىچىگە يەنە بىر قېتىم قارىدى . ئۆڭكۈرنىڭ كىرىش

ئېغىزىدا ئىككى ياپىلاق تاش بولۇپ ، ئىچى يۇمشاق سېغىز توپا ئىدى . يەردە چېچىلىپ ياتقان قىل ۋە تۇكلەر بىلەن غاجىلاپ تاشلىۋېتىلگەن ئۇستىخانلارنى كۆرگەن نۇزۇگۇم : «ئېھتىمال ، بۇ بۆرىلەرنىڭ ئۆڭكۇرىدۇر» دېگەن ئويغا كەلدى . ئارقىدىن ئۇ : «نېمىلا بولسا ئىچىگە كىرىۋالدىمغۇ ، ئەمدى بۇ يەرنى يولۇاس كەلسىمۇ بەرمەسمەن» دەپ ، ئۆزىنى ئۆزى خاتىرجەم قىلدى .

نۇزۇگۇم سىرتقا چىقىپ ، تاللارنىڭ نوتىلىرىنى سۇندۇرۇپ سۇيۇرگە ياساپ ، ئاندىن ئۆڭكۇرنىڭ ئىچىگە سۇ چېچىپ تازىلىدى . قۇرۇغان تاللارنىڭ شاخلىرىنى يىغىپ ئۆڭكۇرنىڭ ئالدىغا ئوت قالاپ چاي قاينىتتى .نۇزۇگۇم كەچكىچە تالادا يۈرۈپ مۇزلاپ كەتكەچكە ئىسسىق چاي ئىچىپ ئېزىلىپ قالدى ، كۆزلىرى مۇگدەشكە باشلىدى . ئۇ يەنە بىر قېتىم سىرتقا چىقىپ ئاستىغا سېلىپ ياتقۇدەك قۇرۇق چۆپلەرنى ئەكىردى . بۇ چاغدا ئۆڭكۇرنىڭ ئىچى ئىسسىپ ، كۆزىگە خېلىلا ئىللىق كۆرۈنۈپ كەتتى .

ئۇ بۇگۈن كېچە ئۆڭكۇرنىڭ ئىگىلىرى كېلىپ قالارمىكىن دەپ ئەنسىرىۋىدى ، راستتىنلا شۇنداق بولدى . كېچىچە ھۇۋلىغان بۆرىلەرنىڭ ئاۋازى توختىمىدى . يېقىنلا يەردە يەنە بىر مۇشۇكنىڭ كۆزلىرىگە ئوخشاش پارقىراپ تۇرغان كۆزلەر كۆرۈندى . ئۇلار يا ئوتتىن ، يا ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئادەمدىن قورقتىمۇ ئوڭكۇر ئىچىگە كىرىشكە جۈرئەت قىلالمىدى . بەزىلىرى ئۆڭكۇرىدىن نېرىغىراق يەردە تۇرۇپ ، قەزىل تىللىرىنى ساڭگىلىتىپ ئوتقا قاراپ تۇرۇشتى ، ئاندىن بىرئاز ھۇۋلاپ ئۆڭكۇر تەرەپكە يېقىنلىدى . بۇنى بايقىغان نۇزۇگۇم ئوت ئۈستىگە قۇرۇق شاخلارنى كۆپرەك سېلىپ ،

www.uyghurkitap.com

يالقۇنجاپ يانغان ئوتلارنى ئۆچكۈرنىڭ تېشىدىكى ياپىلاق تاش-
نىڭ ئۈستىگە سۈردى ۋە قولىدىكى يوغان تايىقىنى چىڭ
تۇتۇپ قاراپ تۇردى . ئۆزلىرىنى بۇ ساينىڭ بىردىنبىر خو-
جايىنى ھېسابلىغان بۆرىلەر «بۇ نېمە ۋەقەدۇر» دەپ ھەيران
بولغاندەك ، ئىككىنچى قاپتالدىكى ئېگىز دۆڭگە چىقد-
ۋالدى ـ دە ، ئۆچكۈرگە قاراپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇشتى .
ئۇلار ئۆچكۈرگە كىرىۋېلىپ ، ئوت قالاۋاتقان ئادەمنىڭ ئۆز-
لىرىنى كۆرسە ۋارقىراپ قاچىدىغان ئۇزۇن كۆڭلەكلىك ئا-
ياللىق كىشى ئىكەنلىكىگە ھەيران بولاتتى ۋە بۇنىڭغا مۇنچىلىك
كۈچ ـ غەيرەت نەدىن كەلدىكىن دېگەندەك يەرلەرنى تاتىلاپ
قويۇاتتى . ئۇلار مۇنداق بېشىدا ياغلىقى بار ئايالنىڭ ئۆزلىرد-
گە قارشى چىقالمايدىغانلىقىنى ياخشى بىلگەچكە ، بۇ يەردىن
تولىمۇ يىراق كەتمەي ، ئۇ ئۆۋىسىزنى بوشىتىپ بېرەر دېگەد-
دەك ئەتراپىنى چۆرگىلەپ يۈرۈشەتتى .

بۆرىلەر نۇزۇگۇمنىڭ ئۇۋىنى بوشىتىپ بەرمەيدىغانلە-
قىغا كۆزى يېتىپ ، تاڭغا يېقىن يەنە بىرنەچچە قېتىم غەزەپ
بىلەن سوزۇپ ـ سوزۇپ ھۇۋلىدى ـ دە ، تىرناقلىرى بىلەن
يەرنى تاتىلاپ ، قارلارنى توزۇتۇپ ، سايدىن يۇقىرىلىدى ـ
دە ، نەگىدۇر يوقالدى .

نۇزۇگۇم «بۇ ئۆچكۈرگە بۆرىلەر يەنە كېلىپ قالارمۇ»
دەپ بىرنەچچە كۈنگىچە كېچىلىرى كۆڭلى دەككە ـ دۈككە
بولدى . ئەمما ئۇلار يېنىپ كەلمىدى . شۇنىڭدىن كېيىن
نۇزۇگۇم خاتىرجەم بولۇپ ، بۇ ئۆچكۈردە خۇددى ھېلىقى
بۆرىلەردەك ھايات كەچۈرۈشكە باشلىدى . ئۇ كۈنگەي تەرەپ-
تىكى قاپتاللارغا چىقىپ كەكلىك بىلەن چىللارغا قىلتاق
قويۇاتتى . بەزىدە ساينى تۆۋەنلەپ ئاشلىق ياكى كۆكتات تە-
رىلغان يەرلەردىن ئوزۇق ئىزدەيتتى .

II

نۇزۇگۈم ساينىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى توپ قارىياغاچ قېـ
شىغا جايلاشقان مەھەللىدىن ھەر كۈنى ئەتىگەندە قويلارنى
ھەيدەپ چىقىدىغان جۈغى كىچىك بوۋايغا بىرنەچچە كۈنگىچە
زەن قويۇپ يۈردى . ئۆگزىسى قەشقەر پەدىسىدە تۈزلا يېپىل ـ
غان پاكارغىنە ئۆيدىن چىقىدىغان بوۋاي بىلەن ياغلىقىنىڭ
ئۇستىدىن باستۇرۇپ تۆپە كىيىۋالغان مومايدىن باشقا كىشى
كۆرۈنمەيتتى . بوۋاي بولسا قويلىرىنى دەسلەپتە ئاشلىقى
يېغىشتۇرۇلۇپ بولغان ئېكىزلىققا ئاپىراتتى ـ دە ، كۈن
ئىسسىغاندا ئۆزى تۇرغان ئۆڭكۈرنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى قاپـ
تالغا ئەكېلىپ ئوتلىتاتتى . ئۇ قويلىرىنى كەچقۇرۇنلۇقى
ھەيدەپ ئەكېتەتتى . ئۇچىسىغا ياقىسى يوق ئۇزۇن چاپان
كىيىپ ، بېلىنى كەندىر يىپتا باغلىۋالغان مومای ئەخلەت ـ
يۇندا تۆكىدىغان چاغدىلا سىرتقا چىقىسا باشقا ۋاقىتتا ئۆيدە
بولاتتى .

نۇزۇگۈم قورسىقى ئېچىپ ، ئۆزىگە ئوزۇق تاپالمىغان
كۈنلىرى بۇ مەھەللىگە تەۋەككۈل قىلىپ كىرىپ بېقىشقا
تەمشىلەتتىيۇ ، لېكىن جۈرئەت قىلالمايتتى . ئۇ بوۋاينىڭ
ئۆيىگە يېقىن بىر دالدىغا كېلىپ تەپسىلىي بىر قاراپ
چىقتى ـ دە : «ئۇلار بىز خەقلەردىن ئوخشايدۇ» دېگەن خۇلا ـ
سىگە كەلدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆيگە تېخىمۇ يېقىنراق
بېرىش ئۈيىغا كېلىپ ئالدىغا قاراپ بىرنەچچە قەدەم ئىلگىرد ـ
لىۋىدى ، تامنىڭ دالدىسىدا يانتاق بۆرىدەك يوغان ئىتنى
كۆرۈپ ئارقىسىغا قايتتى .

ئۇ بىرنەچچە كۈن يوغان تاشنىڭ دالدىسىغا مۆكۈنۈۋېـ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كتابلىرىنى بىر يەردىن تاپقىلى بولىدىغان تور بېكىتى

لىپ ، قويلىرىنى ھەيدەپ ئۆزىگە يېقىنلا كېلىدىغان بوۋايغا ئالاھىدە زەن قويۇپ قارىدى . نېمە ئۈچۈندۇر بوۋاينىڭ كۆ-مۈشتەك ئاقارغان ساقال ـ بۇرۇتى ، قاپىقىنى يېپىپ تۇرىدى-غان قېلىن قاشلىرى بىلەن يوغان كۆزلىرى دادىسىنى ئەس-لىتەتتى . ئۇنىڭ كۆزىگە بوۋاينىڭ بېشىدىكى قارا ئەلتېرى-دىن تىكىلگەن دوپپىسى ، رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن ياقىسى يوق ئۇزۇن پەرىجە چاپىنى ، بېلىدىكى لاتا پوتىسى ، ھەتتا كىگىز پايپاق ئۈستىدىن كىيىۋالغان چورۇقىمۇ كۆزىگە ئىس-سىق كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇ بىرنەچچە قېتىم يوغان تاشنىڭ كەينىدىن سەكرەپ چىقىپ ، بوۋاينىڭ بوينىنى قۇچاقلىماق-چى بولدىيۇ ، لېكىن ئۆزىنىڭ قاچقۇن ئىكەنلىكى ئېسىگە چۈشۈپ توختاپ قالدى . قويچى بوۋاي قويىنىدىن بېغىرىڭ ناسۋال قاپىقىنى ئېلىپ ، ئالقىنىغا ناسۋال قۇيغىنىنى كۆر-گەن ئۇزۇگۈمنىڭ كۆزلىرىدىن تارام ـ تارام ياش ئېقىپ كەتتى . «بوۋاينىڭ ناسۋال قاپقىمۇ دادامنىڭكىگە ئوخشايدە-كەن» دېدى ئۇ كۆز يېشىنى پەشمىتىنىڭ يېڭى بىلەن سۈر-تۈۋېتىپ . ئۇزۇگۈم بۈگۈن تاقەت قىلالمىدى ـ دە ، ئورنە-دىن تۇرۇپ ، تاش ئۈستىدە ئولتۇرغان بوۋايغا يېقىنلاشتى .

— ئەسسالام ، بوۋا !

ئەمدىلا ناسۋال چېكىشكە باشلىغان بوۋاي ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولغان بۇ ئايالنى كۆرۈپ شۇنداق ھەيران بولدىكى ، قولىدىكى ناسۋال قاپاقنىڭ يەرگە چۈشۈپ كەتكە-نىنى سەزمەي قالدى .

— ھوي ، سەن نەدىن كېلىپ قالدىڭ ؟ !... ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام ،— نېمە قىلىشىنى بىلمەي تەمتىرەپ قالغان بوۋاي ھودۇقۇپ سۆزلىدى ،— ھازىرلا قارىغىنىمدا ، بۇ ئەتراپتا

هېچكىم كۆرۈنمىگەندەك قىلىۋىدىغۇ .

بوۋاي قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ ئوقۇپ ، يۈز - ساقاللىرىنى سىيپىدى ، نۇزۇگۈمۇ تەڭلا قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ يۈزىنى سىيپىدى .

— هوي قىزىم ، خىزىر ھەيدەپ كېلىپ قالمىغانسەن بۇياقتا ؟ قاياقتىن پەيدا بولۇپ قالدىڭ ؟

بوۋاي يەرگە چۈشۈپ كەتكەن ناسۋال قاپقىنى ئالمايلا يەنە كەينىگە بىر - ئىككى قەدەم چېكىندى . ئۇ بۇ تەۋەدە ياشاۋاتقاندىن بېرى ئۇچىسىغا مۇنداق ھال قىزىل رەڭدىن پەشمەت ، بېشىغا قۇندۇز تۆپە ، پېشىل رەڭلىك ئىشتان ، پۇتىغا چېتىك كىيگەن ئايال خەقنى ئۇچراتمىغانىدى . ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ نۇزۇگۈمنىڭ بۇغداي ئۆڭلۈك يۈزىگە ، قاڭشارلىق بۇرنىغا ، ئوت چاقناپ تۇرىدىغان يوغان قارا كۆزلىرىگە ، قاپقىنى يۇمسا بىر - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كېتىدىغان ئۇزۇن كىرپىكلىرىگە ھەيران بولۇپ قارايتتى . «بۇ ماڭا كۆرۈنۈۋاتقان جىن ياكى پەرى بولۇشى مۇمكىن» دەپ ئويلىغان بوۋاي ئۆزىنى قىزدىن چەتكە تارتىپ ئىچىدە نېمىلەرنىدۇر ئوقۇشقا باشلىدى . نۇزۇگۈم بوۋاينىڭ راستتىنلا ئۈيغۇر ئىكەنلىكىنى بىلىپ ، خۇشاللىقىدا ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .

— قورقمىسىلا ، بوۋا ، مەن موڭغۇللاردىن قېچىپ ، چۆل - باياۋانلارنى ماكان قىلىپ يۈرگەن بىر مۇساپىرمەن .

بوۋاي بۇ گەپنى ئاڭلاپ : «بۇ ھەقىقەتەنلا ئادەم ئىكەنغۇ» دېگەندەك قايتىدىن ئەس - ھوشىنى يىغىپ ، نۇزۇگۈمغا بىر - ئىككى قەدەم يېقىنلىدى - دە ، ئۇنىڭ گۈزەل چىرايىغا ، ھەتتا كېلىشكەن بوي - بەستىگە قايتىدىن كۆز يۈگۈرتىپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

تى . ئۇنىڭ ئەتراپىدا كىچىك بالىدەك ئايلىنىپ ئۇنى تەپسىـ
لىي كۆرۈپ چىقتى . ئاندىن ئۇ :

— هوي ، ئۇچ ـ تۆت ھەپتىدىن بېرى سولۇنلار ئىزدەپ يۈرگەن نۇزۇگۇم سەن ئەمەسدۇرسەن ؟ !— دېدى .

نۇزۇگۇم ئۆزى ھەققىدىكى گەپ ـ سۆزلەرنىڭ بۇ تەـ رەپلەرگىمۇ يېتىپ كەلگەنلىكىنى چۈشەندى ـ دە ، چوڭقۇر نەپەس ئالدى .

— شۇ نۇزۇگۇم مەن بولىمەن ،— دېدى .

ئۆزىگە ئوچۇق چىراي جاۋاب قايتۇرغان بۇ قىزنىڭ يىرتىلىپ كەتكەن كىيىملىرىگە قاراپ بوۋاينىڭ قەلبى ھاياـ جانلاندى .

— قىزىم ، ھېلىقى سۇمۇلدىكى موتىسىبۇ دېگەن سولۇنلـ ـى بوغۇزلىۋېتىپ قېچىپ كەتكەن نۇزۇگۇم راستتىنلا سەنما ؟— بوۋاي بەللىرى ئىنچىكە بۇ جۈۋاننىڭ قولىدىن ئۇنچىلىك چوڭ ئىشلار كەلمەس دېگەندەك ئىدىتلاپ سورىدى ھەمدە ئۇنىڭ جاۋابىغا بىر ئىشەنمىگەندەك ، بىر ھەيران بولغاندەك كۈلدى ، — بىز سېنىڭ توغرايدىكى گەپلەرنى قەشقەرلىك سودىگەر ئىمىنئاخۇندىن ئاڭلىۋىدۇق . شۇ ئاڭـ لىغىنىمىز راستكەن ـ دە .

— قايسى ئىمىنئاخۇننى دەۋاتىدىلا ، بوۋا ؟— نۇزۇگۇم بۇ تونۇش ئىسىمنى ئاڭلاپ تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى .

— بۇ ياقلارغا قەشقەردىن كېلىپ ، مەلە ـ مەللەرنى ئارىلاپ ، سودا قىلىپ يۈرىدىغان ئىمىنئاخۇن دېگەن بىر سۈيۈق ئادەم بار . بىرقانچە كۈنلۈك مۇددەت بىلەن يۈرتقا قايتتىم دەپ يوقلىپ كېتىۋىدى ، يېقىندا يەنە پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇ سېنى تونۇيمەن دېگەندەك قىلىۋىدى .

— پاكار بويلۇق ، بېشىنى بىر يانغا قىيسايتىپ ماڭىدى-غان ئادەم ئەمەستۇر .

— ھە ، شۇ . «مېنىڭ ئايالىمغا گەپ ئۆگىتىپ ئۇنى يولدىن چىقارغان ئاشۇ نۇزۇگۇم ، شۇنىڭ گېپىى بىلەنلا مېنىڭ ئايالىم خانىيالاقتا ماڭا قارىماي قويدى» دەيدۇ . بۇ مەھەللىلەرگە كېلىپ ، سېنىڭ توغرۇلۇق ھەر خىل گەپلەر-نى تارقىتىپ يۈرگەن ئاشۇ .

— تېخى مۇنداقمۇ پاراڭلار بار دېسىلە ، بوۋا .

ۋىجىك بوۋاينىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى بىلەن ساددىلىقى يېڭ-سېپ قالغان نۇزۇگۇم بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ سەل ئەيمىنىپ-تارتىنىپ قالدى . بىراق بوۋاينىڭ ئالدىدا ئۆزىنى ئەركىن ھېس قىلدى :

— ھە ، بوۋا ، مەن راست شۇ ئايال بولسەن ،— دېدى باشتىكى سۆزىنى تەكرارلاپ ئىشەنچ بىلەن .

— ياڭىللا ، ياراتقان ئىگەم ، ئۆزۈڭ قوللىغايسەن . ھوي قىزىم ، مۇنۇ ئۇرۇقچىدەك جېنىڭ بىلەن شۇنچىلىك يوغان سولۇنغا قانداقمۇ كۆچۈڭ يەتكەندۇر ؟— ئۇ كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ نۇزۇگۇمغا قارىدى ۋە ئۇنىڭ ھازىر دېگەنلىرىنى تېخىمۇ ئېنىقلىماقچى بولۇپ ، بىرنەچچە قېتىم سوئالمۇ قوي-دى . شۇنداق بولسىمۇ «ھەي ، بۇ قىز ئۇ ئەمەس بولۇشى مۇمكىن» دېگەن ئوي بوۋاينىڭ بېشىدىن كەتمەيلا قويدى .

— ئادەم دېگەن باشقا كەلسە باتۇر ئىكەن ، بوۋا ،— دېدى نۇزۇگۇم .

— راست ئېيتىسەن ، قىزىم . بۇ دېگىنىڭ توغرا . چې-رىكلەرنىڭ قولىدىكى قارا مىلتىقنى دېمىسەڭ ئۇلارنىڭ قۇشقاچنىڭكىچىلىكىمۇ كۆچى يوق . ئەگەر ئۇلارنىڭ ئاشۇ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

نەرسىسىلا بولمىسا يەتتە ـ سەككىزىنى ئۆزۈملا چوماق بىلەن ئۇجۇقتۇرۇۋېتەتتىم . لېكىن ھازىر زامان شۇلارنىڭكى ـ دە . كاساپەتلەر بۇ جاھاننى چىلبۇرلەۋەرگەن قاپساپ كەتتىغۇ . ئاخىر زامان يېقىنلاشقاندا دۇنيانى يەجۇجى ـ مەجۇجىلەر باسىدۇ دەيدىغان . شۇنىڭغا قارىغاندا ئاخىر زامان يېقىنلىشىپ قالغانمۇ نېمە...— بوۋاي سەل تېڭىرقاپ سۆزىنى داۋام قىلدى ،— شۇنچە نۇرغۇن موڭغۇللار بىر قىزغا ئىگە بولالمىغاندىن كېيىن ئۇلارمۇ چاغلىق ئىكەن . مانا سېنى ئۆزۈندىن بېرى ئىككى يۈزدىن ئارتۇق سولۇن ئىلى دەرياسىدىن تارتىپ تا مۇشۇ كەتمەن تاغلىرىغىچە بولغان ئارىلىقنى ئىتتەك سوكۇلداپ ، تىنتىپ يۈرىدۇ . ئۇلار سېنى مۆكۈنۈۋالغان بولۇشى مۇمكىن دەپ ، بۇ تەۋەدە ئوت قويمىغان يەرلىرى قالمىدى .

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ نۇزۇگۈمنىڭ كۆڭلى ئەنسىرەپ قالدى . بوۋاي نۇزۇگۈمغا زوق بىلەن قاراپ يەنە سۆز ئالدى :

— ئۇلارغا تۇتۇق بەرمەي يۈرگىنىڭگە قاراپ سېنى قەيسەر قىز ئىكەن دەپ ئويلايتتىم . راست شۇنداق ئىكەنسەن . شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى نەلەردە يۈرۈپ جان ساقلىدىڭ ، قىزىم ؟

— ئېشىم چۆللەردە ، چېيىم كۆللەردە ئىكەن ، بوۋا . خۇدايىم بەندىسىنى رىزقسىز يارىتامايدىكەن .

— توغرا دېدىڭ ، بالام . لېكىن بۇ تەۋەدە سەن تۇرماق مەن دەپ كۆكسىگە ئۇرغان يىگىتلەرنىڭمۇ يوشۇرۇنۇپ يۈرۈشى ئاسان ئەمەس ،— بوۋاي نۇزۇگۈمنى كۆرۈشى بىلەنلا كەينى ـ كەينىدىن ھەر خىل سوئاللارنى سوراپ ، ھەرخىل گەپلەرنى قىلىپ كەتكىنىگە قىسىلىپ قالدىمۇ گەپنى باشقا

ياقتا يۆتكىدى ،— هوي قىزىم ، قورسىقىڭمۇ ئېچىپ كەتكەن-
دۇر . مەن سېنى قۇرۇق پاراڭ بىلەن تۇتۇپ تۇرغىنىمنى
قارا . ئەنە ئاۋۇ توپ قارىياغاچنىڭ قېشىدا كۆرۈنگەن ئۆي
بىزنىڭ ئۆي . يۇرگىن بېرىپ چاي ئىچەيلى .

بوۋاي بۇ سۆزلەرنى ئېيتىشنى ئېيتتىيۇ ، ئەمما بۇنىڭ-
دىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرىلا سولۇن نۆكەرلەرنىڭ نۇزۇ-
گۈمنى ئىزدەپ ئۆيىگە كەلگەنلىكى يادىغا چۈشتى :

— سېنى ئىزدەپ بۇ تەرەپلەرگىمۇ ھېلىقى سولۇننىڭ
ئادەملىرى كېلىپ كەتتى . پەخەس بولمىساڭ كۆرۈپ قېلە-
شى مۇمكىن ،— دېدى ئۇ قوشۇمچە قىلىپ .

— مەن سىلەر تەرەپكە بارغىنىم بىلەن ئۇلار راستىنلا
كۆرۈپ قېلىشى مۇمكىن ،— دېدى نۇزۇگۈم بوۋاينىڭ ئۆيىگە
ئانچىۋالا زورلاپ كەتمىگىنىنى بايقاپ .

— ھە ، بىر ھېسابتا بۇ دېگىنىڭمۇ توغرا !— بوۋاي شۇنە-
داق دېدى ـ دە ، كۆڭلىدە بۇ قىزنى ئۆيۈمگە ئاپىرالمىسامۇ
ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇراي دېگەن ئويغا كەلدى ،— قىشنىڭ
بۇ سوغۇقىدا قەيەرلەردە تۇنەپ يۈرىسەن ؟

— ساينىڭ ئىچىدىكى تاشلارنىڭ كامارلىرى مېنىڭ ما-
كانىم ، بوۋا .

بوۋاينىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ كەتتى .

— مەن ھاياتىمدا تالاي ئادەملەرنىڭ جەبىر ـ جاپا چې-
كىپ ، قىينالغانلىرىنى كۆرگەن بولسامۇ ، ساڭا ئوخشاش
ئاجىز كىشىنىڭ مۇشۇنداق سوغۇقتا ئوي ـ ماكانسىز يالغۇز
يۈرگىنىنى كۆرمىگەنىدىم . قۇلاق ـ بۇرۇنلىرىڭ قارىداپ
قاپتۇ . ئۇششۇپ كەتكەنمۇ نېمە ؟— دېدى ئۇ ئۆز بالىسىغا
كۆيۈنگەندەك ئېچىنىپ ،— مەن سېنى ھازىر ئۆيگە باشلاپ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بارغىنىم بىلەن قولۇم ـ قوشنىلار كۆرۈپ قېلىشى مۇمكىن . ئۇنىڭدىن كۆرە سەن مۇشۇ قويلارغا كۆز قىرىڭنى سېلىپ ، تاشنىڭ دالدىسىدا ئولتۇرۇۋەر ، مەن ئۆيگە بېرىپ ساڭا يېگۈدەك بىر نەرسە ئەكېلەي .

— ماقۇل .

بوۋاي تايىقىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ ئۆي تەرەپكە ئىتتىك مېڭىپ كەتتى .

نۇزۇگۇم بۇ بوۋاينى ئۇچرىتقىنىغا بىر ئىشەنسە ، بىر ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى . «ھەقىقەتەنلا مېنى ئۇنىڭغا ئەمەس ، ئۇنى ماڭا خىزىر ھەيدەپ ئەكەلدىغۇ» دەيتتى ئۇ ئىچىدە . بىر تۇرۇپ : «بوۋاي ئۆيىگە بېرىپ مېنىڭ قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۈرگىنىمنى سولۇنلارغا دەپ قويمىسا بولاتتىغۇ» دەپ ئەندىشە قىلاتتى . ئاخىرىدا : «ياق ، مۇنداق ئاق كۆڭۈل ئادەملەر ھەرگىز سانقۇنلۇق قىلمايدۇ» دەپ ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى بەزلەيتتى .

ئۇ خاتالاشماپتۇ . بوۋاي قانداق چاپسان كەتكەن بولسا شۇنداق چاپسان قايتىپ كەلدى .

— قىزىم ، ئاۋۇال مۇنۇ پەرىجىنى كىيىۋالغىن . مۇزلاپ كېتىپسەن ،— ئۇ ئەستەر ئارىسىغا يۇڭ سېلىپ ، قولدا شىرغان ئۇزۇن چاپان بىلەن نۇزۇگۇم كۇندە دېگۈدەك مومايىنىڭ بېشىدا كۆرۈپ يۈرگەن تۆپىنى خۇرجۇنىدىن چىقاردى .

— رەھمەت ، بوۋا ،— ئۇ قېلىن ۋە ئۇزۇن چاپاننى كىيىۋىدى ، ئەزايى ـ بەدىنى گويا ئوت ياققان ئۆيگە كىرگەندەك ئىسسىپ قالدى . ئىچى چوڭقۇر تۆپىنى بولسا قولاقلىرىغىچە چۆكۈرۈپ كىيىۋالدى .

— ئەمدى ، قىزىم ، مۇنۇ يەرگە كېلىپ ئولتۇر . مومايغا

سېنىڭ توغرۇلۇق گەپ قىلىپ بېرىۋىدىم ، تولىمۇ خۇشال بولۇپ كەتتى . ھەتتا ھېيت ـ ئايەمگە دەپ ساقلاپ يۈرگەن نەرسىلىرىنى چىقىرىپ ، بىر قاپاق چاي ئېتىپ بەردى . تالا ـ تۈزده يېتىپ ـ قوپۇپ ، تۇنەپ يۈرۈپ ، ئىسسىق چاي ئىچمىگىنىڭگە خېلى ۋاقىت بولغاندۇر ،— بۇۋاي قاپاقتىكى هورى پۈرقىراپ تۇرغان چاينى ئايپاڭ هېجىرغا قۇيدى ـ ده ، خۇرجۇندىن ئالغان توقاچلارنىڭ بىرىنى تۆتكه بۆلۈپ ئوشتۇپ قويدى ،— كەل ، قىزىم ، كەمبەغەللىنىڭ بىر تويغىنى باي بولغىنى دەيدۇ . قېنى ، ئالدىرماي ئولتۇرۇپ قورسـ قىڭنى تويغۇزۇۋال . موماڭ ئاخشاملىققا ئاچچىق ـ چۈچۈك ئاش ئېتىپ قويىدىغان بولدى . قاراڭغۇ چۈشۈپ ئەل ئايىغى بېسىلغاندا سېنى ئۆيگه ئەكېتىمەن .

نۇزۇگۇم يۇمشاق توقاچ بىلەن ئىسسىق چاينى راھەتلـ نىپ ئىچتى ، پېشانىسى بىلەن بويۇنلىرىدىن ئۇنچىدەك يالـ تىرىغان تەرلەر چىقتى .

— دالادا يالاڭ ـ يىرتىق كىيىملەر بىلەن يۈرۈپ تازىمۇ مۇزلاپسـەن ـ ده . هېلىمۇ خۇدا ساقـلاپ ئۇششۇپ قالماپسـەن ،— دېدى بۇۋاي قاپاقتىكى چاينىڭ يېرىمى تۆگىگەندە سۆز باشلاپ ،— ئۆزۈڭ ئەسلى نەدىن ، قىزىم ؟

— قەشقەردىكى بۇلاقبېشىدىن ،— دېدى نۇزۇگۇم .

— ۋاھ ، تازىمۇ يىراق يەردىن كېلىپسەنكەن ـ ده ، قىزىم . مانجۇلار قەشقەر تەرەپتىن مىڭلىغان قىزلارنى پالاپ ئىلىغا ئەكەپتۇ دېگەن گەپ ـ سۆز تارقىلىۋىدى ، شۇ گەپلەر راست ئىكەن ـ ده . ئاتا ـ ئاناڭ بولغىيدى ؟

— ئانام كىچىك چېغىمدا ئۆلۈپ كەتكەنىكەن— دادام بار . ئۇنىڭ بوي ـ تۇرقىدىن تارتىپ چىراي ـ شەكلىگىچه

سىلىگە ئوخشايدۇ . بايا سىلىنى كۆرگەندە دادام كېسىمگە كېلىپ كەتتى...

— كۆپ جاپالار تارتىپسەن ، قىزىم . ئەمما مۇنداق ئېغىر كۈنلەر ھەممىزنىڭ بېشىغا كەلدى . مانا بىزمۇ ئاقسۇدىن بولىمىز...

— ئاقسۇدىن دەمسىز ، بوۋا ؟

— ھە ، مەن شۇ ئاقسۇدىن ، قىزىم . تېگىنى سۈرۈشتۈرسەك ھەممىزنىڭ يىلتىزى بىر يەردىن چىقىدۇ . بۇنىڭدىن ئاتمىش - پەتمىش يىل ئىلگىرى مانجۇ ئەمەلدارلىرى بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىمۇ ساڭا ئوخشاش مۇشۇ تەرەپلەرگە پالاپ ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئاشلىق ، مال - ژارانلىرى ئۈچۈن يەم - بوغۇز تەرگۈزگەنىكەن . شۇنىڭدىن تارتىپ ھازىرغىچە بىزنى نېمە كۈنلەرنى باشتىن كەچۈرمىدى دەيسەن ؟ ئاتا - ئانىمىز شۇنچە يىل ياشىغان بولسىمۇ بۇ يەرلەرگە ئۆگىنەلمەي ، ئاقسۇغا كېتىشنى ئارزۇ قىلىپ دۇنيادىن ئۆتتى . بىز بولساق ئاشۇ ئاتا - ئانىلىرىمىزنىڭ قەبرىسىنى يېتىمسىراتماي قېرىۋاتىمىز . چوڭ ئوغلۇم بۇنىڭدىن يىگىرمە بەش يىل ئىلگىرى ئاقسۇغا كېتىمەن دەپ غۇلجىغا بارغاندا ، مانجۇلار ئۇنى بىرنەچچە يىگىتلەر بىلەن ئالۋانغا تۇتۇپ سېپىل سوقتۇرغىلى ئۇچكىرىگە ئەكېتىپتۇ . ئۇ شۇ كەتكەنچە كەلمىدى . كەلگەنلەردىن سۈرۈشتۈرسەم تام بېسىپ ئۆلۈپ كېتىپتۇ . بىز ھەتتا ئۇنىڭ ئۆلۈكىنىمۇ كۆرەلمىدۇق . بىزمۇ باشقا ئۇيغۇرلارغا ئوخشاش جان قاچۇرۇپ ، تاغ ياقىلاپ ، غەربكە سىلجىپ مۇشۇ يەرلەردە ماكانلاپ قالدۇق . سەن قېچىپ كېلىۋاتقان يولۇڭ تاغ باغرىدىكى پارچە - پارچە مەھەللىلەرنىڭ كۆچىلىكى دېگۈدەك ئاشۇ

زامانلاردا ئالتەشەھەر تەرەپلەردىن ئىلى تەۋەسىگە پالانغان ئۇيغۇرلار ماكان قىلىپ گۈللەتكەن يۇرتلار . شۇڭا بۇ تەرەپ-لەردىكى بەزى يەرلەرنىڭ ناملىرى ئۇ تەرەپتىكى يۇرتلارنىڭ ناملىرى بىلەن ئوخشاش . بىزمۇ چوڭ ئوغلىمىزدىن ئايرى-لىپ ، ئاۋۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان كەتمەن تېغىنىڭ باغرىدىكى يېزىلاردا ئىشمىز روناق تاپمىغاندىن كېيىن مۇشۇ يەرلەرگە كېلىپ قالدۇق . كەنجى ئوغلىمىز ھازىر شۇ يەردىكى بىر ئەمەلدارنىڭ مېلىنى بېقىپ چاكار بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ .

بوۋاينىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان نۇزۇگۈم بۇ تەرەپ-لەردىكى ئۇيغۇرلارنىڭمۇ ھالى خاراب ئىكەنلىكىنى چۈشەن-دى : «بۇۋىئايشەم ئۇيغۇرلارنىڭ كۆپچىلىكى غەربكە كېتىپ بارغۇدەك ، شۇنىڭغا قارىغاندا ئۇ تەرەپلەردە كەڭرىچىلىك ئوخشايدۇ دېۋىدى . مۇنۇ بوۋاينىڭ سۆزلىرىگە قارىغاندا بۇ يەردىكىلەرنىڭمۇ ئەھۋالى چاغلىق ئىكەن . »

— بوۋا ، بۇ ياقلاردا ئالمالى دېگەن يەر بار دەپ ئاڭلىۋە-دىم . ئۇ قايسى تەرەپتە ؟ — دەپ سورىدى نۇزۇگۈم .

— ئېيتىشلارغا قارىغاندا مۇنۇ تەرەپتە ئوخشايدۇ . ئۇ يەرگە بىرنەچچە كۈندە بارارمىش . قىزىم ، ئۆز ماكانىدىن توزىغان ئادەمگە قەيەردە ياشىسىمۇ بەربىر دېگىنە . ھازىر قەيەردە روناق تاپقىلى بولىدۇ دەيسەن . ھەممىلا جايدا بىلىكى چوڭىنىڭ ھايات كەچۈرىدىغان زامانى بولۇپ قالدىغۇ . مەن تېخى ياخشىلىق بولسا ئالتە شەھەر تەرەپتە دەپ يۈرەتتىم .

— راست ئېيتىدىلا، بوۋا . بىراق ھازىر ئۇ تەرەپتىكى خەلقنىڭ تۇرمۇشى ئىنتايىن ئېغىرلىشىپ كەتتى .

بوۋاي نۇزۇگۈم ھەققىدە تارقىلىپ يۈرگەن پاراڭلارنى نەچچە قېتىم ئاڭلىغانىدى . بەزىلىرى ئۇنى ئوقۇمۇشلۇق ئا-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يالكەن دېسە ، بەزىلىرى ئۇنى پەرىزاتتەك چىرايلىقكەن دېيىشەتتى . يەنە بەزىلىرى بولسا ئۇ ئايال قىلىچۋاز ئىكەن مانجۇلارنىڭ ئون چېرىكىنى يالغۇز ئۆزى ئۆلتۈرۈپتۇ ، دەيتتى . ئاقسۇلۇق بوۋاي نۇزۇگۇم بىلەن خېلى ئۇزۇن پاراڭلىشىپ ئولتۇردى . نۇزۇگۇمنۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى مۇڭداشقۇدەك ئادەم ئۇچرىتالماي يالغۇز يۇرۇپ زېرىكىپ كەتكەنىدى . شۇڭا بوۋاينىڭ سۆزلىرى ئونىڭغا بەك يېقىپ كەتتى .

— ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالدى . مەن قويلارنى قورۇغا سولىۋېتىپ ئەل ئايىغى بېسىلغاندا سېنىڭ قېشىڭغا كېلەي ،— دېدى بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ .

— خوپ ، بولىدۇ ، بوۋا .

— مېنىڭ ئېتىم گۈلمەت ، قىزىم ،— دېدى ئۇ ،— بۇ تەرەپنىڭ ئادەملىرى گۈلمەت بوۋاي دەپ ئاتىشىدۇ . بوپتۇ ، قىزىم . بىر ياققا كېتىپ قالماي تۇرۇپ تۇر .

— ياق ، كەتمەيمەن .

گۈلمەت بوۋاي كېتىپ كۆپ كېچىكمىدى . ئۇ يەرگە گۈگۈم چۈشۈشى بىلەنلا قولىدىكى تايىقىنى بېلىگە بالداقلا ئوخشاش توغرا تۇتۇپ يېتىپ كەلدى .

Ⅲ

گۈلمەت بوۋاينىڭ سوقما تام بىلەن ياسالغان ئىككى ئېغىز ئۆيى نۇزۇگۇمنىڭ كۆزىگە ئالاھىدە ئىسسىق كۆرۈنۈپ كەتتى . ئۇلارنى بوۋاينىڭ مومىيى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈ-

ۋالدى .

— جېنىم قىزىم ، راست كەلدىڭىزمۇ ، يالغانمۇ ؟ ياراتقان ئىگەم مومىڭىزنىڭ يالغۇز ئىكەنلىكىنى بىلىپ سىزنى ئەۋەتتىغۇ دەيمەن ،— دېدى موماي نۇزۇگۇمنىڭ ماڭلىيىغا سۆيۈپ . مومانىڭ لەۋلىرى پېشانىسىگە تەگكەندە ئانا مېھرىگە تويماي ئۆسكەن قىز هارارەتكە تولغاندەك بولدى .

ئۆينىڭ ئىچى قانداقتۇر بىر تاماقنىڭ يېقىملىق پۇرىقىغا تولۇپ كەتكەنىدى . دۇگلەك شىرە ئۈستىدىكى ئۇچ پىلىكلىك جىنچىراغ هورداپ كەتكەن ئۆينى ئارانلا يورۇتۇپ تۇراتتى .

— قېنى ، قىزىم ، سارايغا كىرەيلى ،— موماي نۇزۇگۇمنى ئىچكىرىكى ئۆيگە باشلىدى .

ئۇلار بەكمۇ چوڭ ئەمەس ، موماي بىلەن بوۋاي ئىككىسىگە تۇشلۇق كىچىككىنە ئۆيگە كىردى . يەرگە گۈللۈك ئۆڭۈپ كەتكەن بىر پارچە تېكمەت كىگىز سېلىپ قويۇلغان ، ئورۇن - كۆرپىلەر بىلەن ياستۇقلار تۆر تەرەپكە رەتلىك يىغىلغانىدى . بوسۇغىغا يېقىن يەردە قەلەيلىرى چوغدەك قىزىرىپ كەتكەن ، لېكىن تېشىلگەن يەرلىرىگە لاي چاپلانغان تۆمۇر مەشتە ئوت كۆيۈپ تۇراتتى . شۇڭا ئۆينىڭ ئىچى هۇپپىدە ئىسسىق . موماي تىزىپ قويۇلغان ئورۇنلارنىڭ ئىچىدىن كۆرپە ئېلىپ ، مەشكە يېقىنراق يەرگە ئىككى قاتلاپ سالدى - دە ، نۇزۇگۇمنى كۆرپىگە تەكلىپ قىلدى :

— قېنى ، قىزىم ، چاپىنىڭىزنى يېشىپ ئازادە ئولتۇرۇڭە .

موماي بىلەن بوۋاي ئۆيگە غايىبتىن پەيدا بولۇپ قالغاندەك تۇيۇقسىز كېلىپ قالغان نۇزۇگۇمنىڭ كىيىملىرىنى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يەشتۇردى . نۇزۇگۇم موماي بەرگەن بېشىدىكى ئىچى چوڭ قۇر تۆپىنى ئېلىپ ، ئۇنىڭ ئاستىدىكى ياغلىقىنى يەشتى . شۇ چاغدا ئۇنىڭ چۇڭ ۇلغان ئۇزۇن ئۆچچىنى كۆرگەن موماي ھەيران قالدى :

— ياۋاللا ، يامان كۆزلەردىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن ،— دېدى موماي گۈلمەت بوۋايغا قاراپ ،— ھاي دادىسى ، مۇنۇ قىزىمنىڭ چېچىنى قارىسىلا .

گۈلمەت بوۋاي نۇزۇگۇمنىڭ ئۇزۇن قارا چاچلىرىنى مومىيىدىن قىزغانغاندەك :

— تىلىڭغا تاش ،— دەپ توۋلىدى ، ئاندىن پەس ئاۋازدا ،— ئېشىڭنى چاپسانراق ئەكىر ،— دېدى .

— ئاش تەييار . سىلە شىرەنى مەشنىڭ قېشىغىراق تارتىپ ، قىزنىڭ قولىغا سۇ ئالسىلا ،— دېدى موماي بوۋىيىنىڭ نۇزۇگۇمنىڭ ھۆسنى ـ قامىتىگە زوقلىنىپ قاراپ ئولتۇرۇشىغا مۇمكىنچىلىك بەرمەي . ئۇ بوۋاينى كەينى ـ كەينىدىن ئىشقا بۇيرۇتتى .

گۈلمەت بوۋايمۇ مومانىڭ ئاغزىدىن سۆز چىقار ـ چىقارمايلا ئورنىدىن خۇددى كىچىك بالىلاردەك سەكرەپ تۇراتتى ـ دە ، ئۇنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى دەرھال ئورۇندىۋېتىپ يەنە نۇزۇگۇمنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇراتتى . ئۇ ئىنسان بالىسىنىڭ مۇنچىلىك گۈزەل بولىدىغىنىغا ئىشەنمىگەنىدەك ، ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۆزمەي تەلمۈرۈپ قارايتتى . ئۇنىڭ مومىيى گۈلەمخانمۇ دالاندا كۆپ بۇرسە بىر نەرسىدىن قۇرۇق قالىدىغانىدەك ئاشكارا بىلەن رەيھان كۆكى سېلىپ ئەتكەن ئۇگرە ئېشىنى قازاندىن ئۇسۇپ ئېلىشى بىلەنلا ئالدىراش ھېجىرغا قۇيۇپ ، شىرەنىڭ قېشىدا يۇكۇنۇپ ئولتۇر-

غان نۇزۇگۇمنىڭ ئالدىغا قويدى .

— قېنى ، قىزىم ، ئۆزىڭىزنىڭ ئۆيىدىكىدەك تارتىنماي ئولتۇرۇڭ . ئۆي ئېشىنىمۇ سېغىنىپ قالغانسىز ،— دېدى ـ ده ، بوۋىيىغا ئوخشاش شىرەنىڭ بىر چېتىدە نۇزۇگۇمغا قاراپ ئولتۇردى .

— هوي ، ئانىسى ، ئۆزىمىزگىمۇ ئاش ئەكىرمەمسەن . بۇ قىزىمنى كۆرۈپلا مېنى ئۇنتۇدۇڭغۇ ،— دېدى گۇلمەت بوۋاي چاقچاق ئارىلاش . مومای دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ :

— ۋىيەي ، راستتىنلا ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن ،— دېدى ـ ده ، دالانغا چىقىپ ، ئىككى ھېجىر ئاش ئەكىردى . لېكىن ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى خېلى ۋاقىتقىچە ھېجىر ئۇستىدە ـ كى زىرىق چوكىلارغا قول سوزمىدى . بوۋاي بىلەن مومای نۇزۇگۇمنىڭ ئىككى مۇرىسىنى تەكشى يېپىپ تۇرغان چېچە ـ غا ، ھال قىزىل بەرقۇتتىن تىكىلگەن كەمزۇلىغا ، ئۇزۇن كۆك كۆڭلىكىگە ، نەچچە كۇندىن بېرى سوغۇقتا يۇرۇپ قارىداپ كەتسىمۇ ، ئالاھىدە گۈزەل كۆرۈنىدىغان جامالىغا قارىسا قارىغۇسى كېلەتتى .

ئىسسىق ئۆيگە كىرگەندە نۇزۇگۇم ئۆزىنى بەك خاتىر ـ جەم ھېس قىلدىمۇ ، ھېجىردىكى ئاشنى ئىچىپ بولا ـ بول ـ ماستىنلا مۇگدەك بېسىپ ، كۆزلىرى يۇمۇلۇشقا باشلىدى . بۇ قىزنىڭ چىرايىنى ياخشىراق كۆرۈۋالايلى دېگەندەك ، چـ ـ راغنى ئۇنىڭغا يېقىنراق قىلىپ ، گەپ ـ سۆز قىلماي تەلمۇ ـ رۈشۈپ ئولتۇرغان گۇلمەت بوۋاي بىلەن گۇلەمخان مومای ئۆزلىرىنىڭ يىراقتا قالغان ياشلىقىنى ئەسلەۋاتقاندەك كۆرۈ ـ نەتتى .

— هەي ، ئانىسى ، قىزنىڭ ئۇيقۇسى كەلسە كېرەك ،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بېشىغا ياستۇق قويۇپ بەرسەڭچۇ ،— دېدى بىر چاغدا گۈلمەت بوۋاي . گۈلەمخان مومای بېشىنى شىرەنىڭ بىر چېتىگە قويۇپلا ئۇخلاپ قالغان نۇزۇگۈمنى كۆرپىگە يانقۇزۇپ ، بېشىغا ياستۇق قويدى .

— بىچارە قىز نەچچە كۈندىن بېرى دالادا ئۇخلىماي ھەسرەت چېكىپ ھېرىپ كەتسە كېرەك . ھېلىمۇ كېچىلىرى ئىت ـ قۇشلارغا يەم بولماي تىرىك يۈرۈپتۇ ،— دېدى بوۋاي .

— شۇنى دېسىلە ، بىچارە قىز نەچچە ۋاقىتتىن بېرى نەلەردە يۈرۈپتۇ ؟— دەپ سورىدى مومای گۈلمەت بوۋايدىن .

— بىر ۋاقىتتا قويچىلارنىڭ تۆۋەنكى كونا خامانداكى چىلىرى كىمدۇر بىرى قونۇپ يۈرگۈدەك دېگىنى مۇشۇ قىز ئوخشايدۇ .

ئۇلار چىراغنى سەل ئېگىز كۆتۈرۈپ ، پۈت ـ قولىنى يېغىپ ئۇخلاۋاتقان نۇزۇگۈمنىڭ ھەربىر ئەزايىغىچە كۆڭۈل بۆلۈپ قارىشاتتى . بۇ جۈغى كىچىك ، نازۇك چوكانىنىڭ ئۆز مۇھەببىتى بىلەن ئار ـ نومۇسىنى ساقلاش ئۈچۈن شۇنچە كۆپ قېينىچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىپ ، ھەرخىل جاپا ـ مۇشەققەتلەر ئالدىدا ئىرادىسىدىن يانماي كېلىۋاتقىنىغا چىن دىلىدىن رەھمەت ئوقۇيتتى .

— كۆزدۈڭمۇ ، سەن بىلەن مەن بۇ يەرلەردە دۇنيادىن بىخەۋەر يۈرگىنىمىز بىلەن ياشلىرىمىزنىڭ كۈرەش قىلىپ ئازادلىققا ئىنتىلىۋاتقىنىنى . سەن خەلقىمىز يوق بولۇپ كېتەمدىكىن دەۋاتاتتىڭ ، ئۇنداق ئەمەس ئىكەن ، بىلدىڭمۇ ،— دېدى گۈلمەت بوۋاي ،— سېنىڭ بىلەن بىز قولىمىزدىن باشقا ئىش كەلمىگەندىن كېيىن مۇشۇنداق كۈرەش قىلىۋاتقان ياشلارغا ياردەم قىلىشىمىز كېرەك . بۇ قىزنىڭ

بىزنىڭ ئۆيده بولغىنىنى قولۇم - قوشنىلار تۇرماق ھەتتا تۇغقانلارمۇ بىلمەسۇن .

— بۇ دېگەنلىرى توغرا ،— دەپ ئېرىنىڭ سۆزىگە قوشۇلدى مومای ۋە ئۆزلىرىنى ئاتا - ئانىسىدەك كۆرۈپ ، دۇنيادىن بىخەۋەر ئۇخلاۋاتقان نۇزۇگۇمغا خەيرخاھلىق بىلدۈردى ،— بۇنى بىرەر ئادەم بىلىپ قالسىلا ھەممىسىگە تارقىلىپ كېتىدۇ .

گۇلەمخان مومايىنىڭ كۆزلىرى ئۇخلاپ ياتقان نۇزۇگۇمىنىڭ بوينىغا چۈشۈپ ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئىچى ئاغرىپ كەتتى .

— بۇ قىزنىڭ بويۇنلىرىنىڭ ئىنچىكىلىكىنى قارىسىلا ! نېمىدېگەن نازۇك ،— دېدى ئۇ .

— ئۆزى نازۇك بولغىنى بىلەن كۈچلۈك - دە . ئادەم دېگەننىڭ ئىرادىسى كۈچلۈك بولسا ھەرقانداق قىينىچىلىقنى يېڭىپ چىقىشى مۇمكىن . بويۇنى بۇقىنىڭ بويۇنىدەك ، ئۆزى تۆگىدەك يوغان بولغىنى بىلەن نومۇسى ۋە ئىرادىسى بولمىسا ئۇنداق ئادەمدىن ھېچكىمگە ياخشىلىق كەلمەيدۇ .

— ئوغلىمىز ئۆيده بولغان بولسا ئىككىسىنىڭ بېشىنى قوشۇپلا قويايتتۇقەن ،— دېدى مومای كۆڭلىدىكى ئويىنى بوۋىيىدىن يوشۇرماي . ئۇ كۆپتىن بېرى مۇشۇنداق كېلىنىنى ئارمان قىلىپ يۈرەتتى . نەچچە يىلدىن بېرى كۆڭلىگە پۈكۈپ بىردىنبىر ئارزۇسى يالغۇز ئوغلىنى مۇشۇنداق قىزلارنىڭ بىرىگە ئۆيلىۋېلىش ئىدى .

— شۇنداق بولسا نۇرۇ ئوستىگە نۇر ئىدىغۇ . بىراق مۇنداق قىزلارنى قولدا تۇتۇپ تۇرۇش تەس . تەسلىكى ھازىر بۇ قىزنى مانجۇلار بىلەن سولۇنلار يەر - جاھانىڭ ھەممىسىنى تىمسىقلاپ ئىزدەپ يۈرىدۇ . ئىككىنچىدىن ، بۇ قىز-

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

نى پالان يەردە كۆردۇم دەپ خەۋەر يەتكۈزگۈچىلەرگە ئەلىك يامبۇ ، بىر ئات ، ئون بەش قوي بېرىمىز دەپ مەھەللە مەھەللىلەردە جاكارچىلار جاكار سېلىپ يۈرۈۋاتىدۇ .

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ گۈلەمخان مومانىڭ تاتلىق ئارزۇلىرى توپىدەك توزۇپ ، خېلى ۋاقىتقىچە ئۇنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى .

— ئۇنداق بولسا بۇ قىزنى قىشچە ئۇ يەر ـ بۇ يەرگە يوشۇرۇپ باقساق ، ياز كەلگەندە ئوغلىمىز ئىككىسىنى تاغ ئارقىسىدىكى تۇغقانلارنىڭكىگە ئەۋەتمەيمىزمۇ ،— دېدى مومای ،— ئۆتكەن يازدا قۇناخۇن دېگەن بالا خوجايىنى بىلەن سوقۇشۇپ قېلىپ ، شۇ تەرەپتىكى يۇرتلارغا قېچىپ كېتىۋىدى ، ئارقىسىدىن قوغلاپ بېرىپمۇ تاپالمىدىغۇ . ئوغلىمىز بۇ يەرلەردە مالاي بولۇپ يۈرگەندىن كۆرە ماۋۇ قىزنى ئېلىپ شۇ تەرەپتىكى يۇرتلاردا ھايات كەچۈرسە ياخشى ئەمەسمۇ . سىلى بىلەن مېنى بۇ يەردىكىلەر نېمە قىلسا شۇنى قىلار . بىز دېگەن يەيدىغىنىمىزنى يەپ ، كىيىدىغىنىمىزنى كىيىپ پۈتىمىز گۆرگە ساڭگىلاپ قالغان ئادەملەر . ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەر ئىككىمىزلا دۇنيانىڭ ھېچبىر راھىتىنى كۆرمىدۇق . ئەمدى ئوغلىمىز بىلەن مۇشۇ قىز ئىككىسى بولسىمۇ ئەركىن ياشاپ ھايات كەچۈرسە دەيمەنا .

نۇزۇگۈمنى كۆرگەندە گۈلمەت بوۋايمۇ مۇشۇ ھەقتە ئويلىغانىدى . بىراق بۇ ئويىنىڭ خام خىيال ئىكەنلىكىنى شۇ چاغدىلا بىلىپ مومىينىغا گەپ قىلمىغانىدى . ھازىر بولسا مومىينىڭ بايىقى گەپلىرىنى ئاڭلاپ ھاياجانلىنىپ كەتتى .

— ئۆلۈپ كەتسەم كېتىمەنكى ، ئەمما بۇ قىزنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن . سەن دېگەندەك ئەتىيازغىچە ساينىڭ ئە-

چىدە يوشۇرۇپ بېقىپ ، باھار كەلگەندە ئوغلۇمغا قوشۇپ قويۇشنى ئۇنىڭغا دەپ باقىمەن . ئىلاجى بولمىسا قەشقەرگە ئاپىرىپ دادىسىنىڭ قولىغا تاپشۇرىمەن . مەن ئۇياققا قايسى يول بىلەن قېچىشنى ياخشى بىلىمەن . ئەمدى سەن دېگەندەك پۇتىمىز گۆرگە ساڭگىلىغاندا مۇشۇ قىزنى بولسىمۇ زالىم بەتبەختلەرنىڭ زۇلۇمىدىن قۇتقۇزۇپ قالايلى .

بوۋاي بىلەن موماي ئۆزئارا مۇشۇنداق پاراڭلىشىپ ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىنىنىمۇ سەزمەي قېلىشتى . ئاخىر دەتتە ئۇلار قويلىرىنى قورۇغا سولاپ ، كەچكى تاماقلىرىنى ئىچكەندىن كېيىنلا كۆپ ئولتۇرماي يېتىپ قالاتتى . بۇگۈن بولسا ھەر ئىككىلىسىنىڭ ئۇيقۇسى كېلىدىغاندەك ئەمەس . گۈلەمخان موماي ئىلگىرى بىرنەچچە كېچىگە يېتىدىغان چىراغقا كەينى - كەينىدىن ماي قۇيۇپ ، يېڭى پىلىكمۇ سېلىپ قويدى . بىر چاغدا ئۇخلاۋاتقان نۇزۇگۇم نەمە ئۇچۇندۇر قىينىلىپ ئۇياق - بۇياققا تولغىنىپ كەتتى .

— قارىغىنا ، قارا بېسىپ قالمىغاندۇر ، تازا ياخشى ئۇخلىيالمايۋاتىدىغۇ ،— دېدى گۈلمەت بوۋاي مومىينىغا . موماي نۇزۇگۇمنىڭ ماڭلىيىنى تۇتۇپ كۆرۈپ :

— ۋىيەي ، تېنى ئوت - كاۋاپ بولۇپ قىزىپ كېتىپتىغۇ ،— دېدى چۆچۈپ كېتىپ .

— ئەمدى قانداق قىلارمىز ؟ !— دېدى بوۋاي ،— بىچارە ئۆزى ئاران يۈرگەندە ئاغرىپ قالمىغدى . كەمزۇلىنىڭ تۇگمىسىنى يېشىپ ، بەدىنىنى سەل بوشىتىپ قوي . تالا - تۇزدە يالاڭ يۈرۈپ ، سوغۇق تەگكۈزۈۋالغان ئوخشايدۇ .

ئۆزلىرى كۆپتىن بېرى كۆتكەن ئارمانلىرىغا يەتكەندەك خۇش بولۇپ كەتكەن گۈلمەت بوۋاي بىلەن گۈلەمخان موماي

نېمە قىلىشىنى بىلمەي تېنەپ ـ تەمتىرەپلا قالدى . ئۇلار تېز ـ تېزلا ياغلىقىنى ھۆلدەپ نوزۇگۇمنىڭ قىزىغان ماڭلىرىغا ياقاتتى ، يېزىغا بېرىپ بىرەرىنى باشلاپ كېلەيلى دېسە قورقاتتى . ئۇلار :

— يارانقان ئىگەم ، بىز سىڭ قېتىم سېنىڭدىن ياردەم سورىساق بىر قېتىم ياخشىلىق قىلمىدىڭ . ئەمدى ئۆزۈڭ بۇ يەرگە ئەكەلگەن بۇ قىزغا بولسىمۇ شېپالىق بېرىپ كۆڭلىمىزنى خۇش قىلغىن ،— دەپ خۇداغا يالۋۇرۇپ مۇناجات قىلاتتى .

بۇگۈن بوۋاي بىلەن momay كۆز يۇمماي تاڭنى تىك ئولتۇرۇپ ئاتقۇزدى . گۈلەمخان momay قىزنىڭ ماڭلىيىدىكى ياغلىقنى ھېلىدىن ـ ھېلىغا يۆتكەپ ، پايپېتەك بولۇپ يۇرەتتى...

نۇزۇگۇم پەقەت ئەتىسى چۈشكە يېقىنلا كۆزىنى ئاچتى . گۈلەمخان momay قىزغا قارىقات ئارىلاشتۇرۇپ دەملەنگەن چاينى كەينى ـ كەينىدىن ئىچۈرۈپ ، پۈت ـ قولىنى قۇيرۇق مايدا مايلاپ قويدى . ئەمما ئۆزلىرى ئۆيگە بىرلىرى كىرىپ بۇ قىزنى كۆرۈپ قالمىسۇن دېيىشىپ ، كەلگەن ـ كەتكەنلەرنى تالادىلا ئۇزىتىپ قويدى . نۇزۇگۇم بولسا بىر ھەپتە گىچە ئورنىدىن تۇرماي ياتتى . بوۋاي بىلەن momay ئۇنى كۈندۈزى يامان كۆزلەردىن يوشۇرۇپ ، تىزىقلىق ئورۇن ـ كۆرپىلەرنىڭ كەينىگە ياتقۇزۇپ قويۇاتتى ـ دە ، كەچ كىرگەندە ، مالىلارنى قورۇغا سولۇۋەتكەندىن كېيىن ، ئۇچى شىرەنىڭ چۆرىسىگە يىغىلىپ يېرىم كېچىگىچە پاراڭ سېلىشاتتى . گۈلمەت بوۋاي نۇزۇگۇمغا چاپسىنراق كۇچ ـ قۇۋۋەت كىرسۇن دەپ ، قويلارنىڭ ئىچىدىن سېمىزىنى تاللاپ سويۇپ ،

مومىيغا ھەر كۈنى شورپا قىلىپ بېرىشنى تاپشۇردى .
نۇزۇگۈم ماغدۇرىغا كىرگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن كۈنلەرنى قوشاققا قېتىپ بوۋاي بىلەن موماي ئىككىسىگە ئېيتىپ بېرەتتى :

ئاسماندىكى سار بولدۇم ،
يولدا يۇرۇپ خار بولدۇم .
قەشقەردىكى ئاتامنى
بىر كۆرۈشكە زار بولدۇم .

يوللارنى تولا مېڭىپ ،
ھالسىزلىنىپ تېلىقتىم .
مەن بۇياققا كېلىپلا
ياماڭ كۆزگە چېلىقتىم .

ھاۋا بىردىن تۇتۇلدى ،
قار ـ يامغۇرلار ياغقىلى .
قانداق چاغدا تۆرەلدىم ،
بۇ دەردلەرنى تارتقىلى .

گۈلەمخان موماي بۇ ناخشىلارنى ئاڭلاۋېتىپ :
— ۋاي ، بۇنى بىر دېمەڭ ،— دەپ كۆزىگە ياش ئېلىپ يىغلايتتى .
كۈندىن ـ كۈنگە نۇزۇگۈمنىڭ يۈزىگە قان يۈگۈرۈپ ، چىرايىنىڭ ياخشى بولۇپ قېلىۋاتقىنىنى كۆرگەن گۈلمەت بوۋاي :

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— خۇداغا شۈكرى ، ياخشى بولۇپ قالدىڭ ، قىزىم . سەن بىزنىڭ ئۆيگە بىرىنچى قېتىم كەلگەن قىز . موماڭ ساپلا ئوغۇل تۇغقانىدى . شۇڭا سېنىڭ ساقىيىپ كېتىشىڭنى ياراتقان ئىگەمدىن كېچە ـ كۈندۈز تىلىدۇق ،— دەپ ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكى ئويلىرىنى يوشۇرماي ئېيتتى ،— سېنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئۆيىمىزگە بەرىكەت ، ئىسسىقچىلىق كىرگەندەك بولدى . موماڭنىڭ قولى بوشىشىپ يېتىشىپلا قالدى . سېنىڭ بۇ يەردە تۇرۇپ قالغىنىڭغا موماڭ ئىككىمىز بەك خۇشال ئىدۇق . بىراق ھېلىقى سولۇن دېگەنلەر بۇ ئەتراپتا تىمىسقىلاپ يۈرۈۋاتىدۇ . تۇنۇگۈنلا باغكەتمەنگە كېلىپ ، خەقلەرنىڭ ئۆيلىرىنى ئاختۇرۇپ كېتىپتۇدەك . بۇگۈن مال بېقىۋېتىپ بىرنەچچە سولۇن چېرىكنىڭ ساينى ياقىلاپ تاغ تەرەپكە كېتىپ بارغىنىنى كۆردۇم .

ئۇلار ئۆيدە پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرغاندا تالادا بىرىنىڭ ئۇنى ئاڭلاندى . بوۋاي دەرھال سىرتقا چىقسا ، ھويلىدا تۇرغان ئادەم :

— ھاي ، گۇلمەتكا ، بىرلىرى سىلەرنىڭ ئۆيدە يوچۇن ئادەم پەيدا بولۇپ قاپتۇ دېيىشىدۇ ، كىم ئۇ ؟— دەپ سورىدى .

نۇزۇگۇم تاشقىرىدىن ئاڭلانغان بۇ تونۇش ئاۋازنى ئاڭلاپ ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن قارىۋىدى ، ھويلىدا بۇۋىئايشەمنىڭ ئېرى ئىمىنئاخۇن تۇرۇپتۇ . نۇزۇگۇم دەرھال ئورۇن ـ كۆرپىلەرنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ يوشۇرۇندى .

بوۋاي بىلەن موماينىڭ ئالدىنى توراپ قارشىلىق كۆرسىتىۋاتقىنىغا قارىماستىن بوينىنى بىر يېنىغا قىيسايتىپ كىرىپ كەلگەن ئىمىنئاخۇن ساراي ئۆيدە ھېچكىم يوق ئە-

كەنلىكىنى كۆرگەندىن كېيىن :

— گۈلمەتكا ، ئادەم يوشۇرىدىغان بولسىڭىز سىزنى سو-لۇنلار ساق قويمايدۇ جۇمۇڭ ،— دەپ بوۋايغا تەھدىت سالدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قورۇنىڭ ئىچىلىرىنى تىمىسقىلاپ قاراپ چىقتى ـ دە ، ئاندىن كېتىپ قالدى .

— ھېلىمۇ بۇ پايلاقچى سىزنى كۆرۈپ قالمىدى ، قە-زىم ،— دېدى قورققىنىدىن دېمى ئاغزىغا تىقىلىپ قالغان گۈلەمخان مومای .

— ئەگەر كۆرسە مەنمۇ مۇشۇنىڭ بىلەن ئىمىنىڭاخۇنىنىڭ بېشىغا بىرنى قويۇپلا ئۇجۇقتۇراي دەپ پايلاپ تۇراتتىم ،— دېدى گۈلمەت بوۋاي ئۇلارغا قولىدىكى يوغان تايىقىنى كۆر-سىتىپ .

— يائاللا ، ئۇ چاغدا تۇگىمەسلا بالاغا قالاتتۇق دە-سىلە ،— دېدى بوۋىينىڭ پەيلىدىن چۆچۈگەن مومای .

— نېمىدىن قورقىسەن ، نۇزۇگۈمدەك بىر قىزىمنى قۇتۇلدۇرۇش يولىدا قۇربان بولساق مەيلى ئەمەسمۇ ؟

— ئۇغۇ شۇنداق ، بىراق قىزىمنى تۇتۇپ كېتەتتى ـ دە !— دېدى مومای .

— ئىمىنىڭاخۇنىنىڭ سىلەرنىڭ ئۆيىنى ئەگىپ يۇرگىنىگە قارىغاندا ، ئۇ مېنىڭ مۇشۇ يەردە ئىكەنلىكىمنى سېزىۋالغان بولسا كېرەك . مەن ئەمدى بۇ يەردىن كەتمىسەم بولمايدىغان ئوخشايدۇ . تۇتۇلۇپ قالسام سىلەرگىمۇ تۇگىمەس بالا تېپىپ بېرىمەن .

نۇزۇگۈم گۈلمەت بوۋاينىڭ ئۆيىدە كۆپ تۇرۇش ئۆزى-گىلا ئەمەس ، بەلكى بوۋاي بىلەن مومايغىمۇ خەتەرلىك ئە-كەنلىكىنى چۈشەندى .

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com

— بىزنىڭ قايغۇمىزنى يېمە ، قىزىم . سەۋەبى ، بىز دېگەن ياشايدىغىنىمىزنى ياشاپ ، كۆرىدىغىنىمىزنى كۆرۈپ بولغان ئادەملەر . بىز بۇ دۇنيادا يەنە ياشىساقمۇ ، ئۆلۈپ كەتسەكمۇ ھېچكىمگە كېلىپ ـ كېتەر پايدا ـ زىيىنىمىز يوق . پەقەت باغكەتمەن تەرەپنىڭ ئادەملىرىلا بىر زامانلاردا بۇ يەردە گۈلمەت بوۋاي ، گۈلەمخان مومای دېگەن ئادەملەر ياشىغانىدى دەپ گېپىمىزنى قىلىپ قويسا بولدى . بىز يا يۇرت ، يا خەلقىمىز ئەسته ساقلاپ قالغۇدەك بىرەر ئىش قىلمىدۇق . بۇ ھاياتتا بىزگە ئوخشاش ئون مومای ـ بوۋاي-نىڭ يۇرگىنىدىن ساڭا ئوخشاش بىر قىزنىڭ يۇرگىنى ياخشى .

— ئۇنداق دېمىسىلە ، بوۋا . ھەرئادەمنىڭ ھاياتتا ئۆزىگە تۇشلۇق ئورنى بار . مانا مېنى سولۇنلاردىن ساقلاپ ، يوشۇرۇپ يۇرگەنلىرىمۇ چوڭ باتۇرلۇق . بۇنداق قىلىش ھەر-كىمنىڭ قولىدىن كېلىۋەرمەيدۇ . ھېلىمۇ شۇنچە كۆندىن بېرى ماڭا باشپاناھ بولدۇڭلار ، رەھمەت . خۇدايىم سىلەرنى يولۇقتۇرمىغان بولسا بەلكى بۇ چاغقىچە ئۆلۈپ كېتىشىممۇ مۇمكىن ئىدى . سايدا ئۆڭكۈرۈم بار ، تېزرەك شۇ يەرگە كېتىۋالاي . ئۇ يەردە مېنى ھېچكىم كۆرمەيدۇ ،— دەپ نۇزۇ-گۈم ئۇلارغا مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈپ مېڭىشقا تەرەددۇت قىلدى .

— ھوي ، مۇنۇ ئاق قاردا ئۇ ئۆڭكۇر دېگەنلىرىگە بۇگۈن بارسا ئەتىلا توڭلاپ قالمامدۇ ؟— ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ گۈ-لەمخان مومانىڭ تەشۋىشى كۈچەيدى ،— ياق ، مەن بۇ قىزنى يالغۇز قويۇپ بەرمەيمەن . نېمىلا بولساق ھەممىمىز مۇشۇ ئويدە بىللە بولايلى .

— هەي ، سەن شۇنچە كۈندىن بېرى ئاۋۇ ئىمىنئاخۇن-نىڭ سولۇنلارنى ئەگەشتۇرۇپ يۈرگىنىنى كۆرۈۋاتسەنغۇ . بايىمۇ كۆردۈڭ ، كېلىپ كەتتى ،— دېدى بوۋاي قىزنى ئەۋەتىشكە قايىل بولمايۋاتقان مومىيغا .

— هە ، نېمە بوپتۇ ؟

— نېمە بولاتتى ، ئۇ سولۇنلارنىڭ نۇزۇگۈمنى تۈتۈپ بەرگەنلەرگە ئاتىغان مال - دۇنياسىنى ئۆزۈم ئالىمەن . نۇزۇگۈم مېنى كۆرۈپ قالسىلا ئۆزى ئالدىمغا كېلىدۇ . سەۋەبى بىز قەشقەردە بىر مەھەللىدە تۇرغان دەپ يۈرۈپتۇ ئەمەسمۇ ؟

— ئۇ نائىنساپ ئەمدى ئۆز قېرىنداشلىرىنى سېتىپ ، دۇنيا يىغىشنى كەسىپ قىپتۇ - دە ،— گۇلەمخان مومانىڭ غەزىپى ئۆرلەپ كەتتى .

— قانداق قىلسەن ، يەپ تويمىغان يالاپ تويماپتۇ دەپ خەلقىمىز بىكار ئېيتمىغان - دە . بەزى ئادەملەرگە پۇل - دۇنيا ئۇچۇن ۋەتىنىنى ، يارۇ بۇرادەر ، بالا - چاقا ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى سېتىۋېتىش ھېچ گەپ ئەمەس ئوخشايدۇ .

بوۋىينىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلىغان گۇلەمخان نۇزۇگۈمنىڭ كېتىشىگە قايىل بولۇپ قالدى .

— ئۇنداق بولسا چاپسانراق كېتىڭ ، قىزىم . ئىمىنئاخۇنغا ئوخشاشلارنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىشى مۇمكىن ،— دېدى موماي .

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىنچى تارقىتىش
www.uyghurkitap.com

IV

گۈلمەت بوۋاي بىلەن نۇزۇگۈم ئۆڭكۈرنىڭ ئالدىغا كەلدى. شۇ ئاردىدا ئۇنىڭ ئىچىدىكە ئورۇنلىشىۋالغان ئىككى - ئۈچ تۈلكە بۇلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئۆڭكۈر ئىچىدىن ئېتىلىپ چىقتى - دە، ساي تەرەپكە قاچتى. بوۋاي بىلەن نۇزۇگۈم سوغۇق ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىرىشتى.

— ئادەم تۇرماق ھايۋانمۇ تۇرالمايدىغان بىر يەر ئىكەنغۇ بۇ، قىزىم. قورقماي قانداق ياتىدىغانسەن؟— دېدى گۈلمەت بوۋاي ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىرگەندە تېنى ئەيمىنىپ.

— باشقا كۈن چۈشكەندە چىدىماي ئامال يوقكەن،— دېدى نۇزۇگۈم.

— بۇ دېگىنىڭغۇ راست، قىزىم،— گۈلمەت بوۋاي ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە ئوت قالاۋاتقان نۇزۇگۈمنىڭ ھەرىكىتىگە زەن سېلىپ قاراپ ئولتۇردى.

— ئەتە ئۆيدىن جوتۇ ئەكېلىپ ئىچىنى كېڭەيتىپ، سەن مۇزلاپ قالمىغۇدەك بىر نەرسە ياساپ بېرەي،— دېدى بوۋاي،— ئەگەر ئۆڭكۈرنىڭ ئىچكىرىگىرەك ئۆي ياسىساق ئۇ چاغدا بۇ تېخىمۇ ئىسسىق بولىدۇ. بۇ يەردە يالغۇز يېتىشىتىنلا قورقمىسامۇ ئىشەنچلىك ئىكەن. بۇنى قانداق تېپىۋالغانسەن، قىزىم؟ مەن مۇشۇ ئەتراپتا يىگىرمە - ئوتتۇز يىلدىن بېرى قوي بېقىپ يۈرسەممۇ مۇنداق يەرنىڭ بارلىقىنى كۆرمىگەنىكەنمەن.

ئۇلار ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە ئۇزاق پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇردى. بىر چاغدا بوۋاي ئورنىدىن قوزغالدى.

— خەير، خۇدايىمغا ئامانەت، بوۋا!

نۇزۇگۈم يەنە ياۋايى ھايۋانلارغا ئوخشاش كۈن كەچۈ-
رۈشكە باشلىدى . لېكىن بۇرۇنقىغا قارىغاندا كۆڭلى خاتىر-
جەم ئىدى . ھەركۈنى قويلىرىنى ئوتلىرىنى ھەيدەپ چىقىدى-
غان گۈلمەت بوۋاي ئالدى بىلەن نۇزۇگۈمغا يولۇقۇپ ، مو-
ىيىنىڭ قاپاقتا ئەۋەتكەن چېيىنى ، پىشۇرغان تامىقىنى ئۈ-
نىڭغا بېرىپ ، خېلى ۋاقىتقىچە پاراڭ سېلىپ ئولتۇراتتى .
شۇنداق قىلىپ كۈنلەر ئارقىسىدىن كۈنلەر ئۆتىۋەردى . ئەم-
ما نۇزۇگۈم قانچە كۈتسىمۇ چوڭ يۈلتۈز تەرەپتىكى يا ئاكا-
سىدىن ، يا باقەمدىن خەۋەر بولمىدى . قىش كېلىپ ، ئۇ
تەرەپلەرگە قاتناش ئىشلىرى ئازىيىپ كەتكەنلىكتىن ، گۈل-
مەت بوۋاي قانچە قېتىم بىلىشكە تەمشەلسىمۇ ئۇلار توغرۇ-
لۇق ئېنىق خەۋەر ئەكەلمىدى .

— قارلارمۇ ئېرىپ ، باھار يېقىنلىشىپ قالدى ، قىزىم .
ئاز كۈندە غالجات غولى تەرەپتىكى ئاۋۇت بايغا چاكار بولۇپ
ئىشلەۋاتقان ئوغلۇممۇ قايتىدۇ . ئۇمۇ ساڭا ئوخشاش چىرا-
يلىق... — گۈلمەت بوۋاي شۇنداق دەپلا ئارزۇ - ئارمانلىرىنى
ئىزھار قىلىشقا باشلىدى ،— شۇ بالام كەلگەندە ئىككىگلارنى
قوشۇپ ، يا مۇنۇ كۈنپېتىش تەرەپتە ياشايدىغان قازاقلارنىڭ
ئارىسىغا ، يا مۇنۇ تاغنى ئارتىلدۇرۇپ قەشقەر تەرەپكە ئەۋە-
تۈۋېتەيمىكىن دېگەن ئويۇم بار . بىر تۇرۇپ يازغا چىقىۋال-
ساق ، بىر ئېپىنى تېپىپ ، ھەممىمىزلا بۇ يەردىن كېتەيلۇق-
مىكىن دەيمەن .

— بىزنىڭ يۈرتلار بەك چىرايلىق ، بوۋا . بېرىپ قالغۇ-
دەك بولسىلا ئاغزىلىرى ئېچىلىپلا قالىدۇ .

— كۆپ ئاڭلىغان ، قىزىم . ئىشقىلىپ ، سېنىڭ بىلەن
ماڭا شۇ كۈنلەرگە يېتىشكە خۇدا نېسىپ قىلسۇنچۇ .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنى ئەڭ تېز يېڭى تارقىتىش

— بوۋا ، كېيىنكى ۋاقىتلاردا بۇ ئەتراپنى سولۇنلار يەنە ئەگىيدىغان بولۇپ قالدى ، — دېدى نۇزۇگۇم ، — قايسىبىر كۈنى سولۇنلارنىڭ ئەتىگەندىن ـ كەچكىچە ساينى ياقىلاپ يۈرگىنىنى بايقاپ قالدىم .

— بايقىغىنىڭ توغرا ، قىزىم . مەنمۇ بۈگۈن ساڭا شۇ ھەقتە ئېيتاي دېۋىدىم . كىمدۇر بىرى ئۇلارغا سېنىڭ بۇ سايدا يوشۇرۇنۇپ يۈرگىنىڭنى يەتكۈزگەن ئوخشايدۇ . ئۆتكەن جۈمەدە ئون بەشچە سولۇن بىزنىڭ ئۆينىمۇ تەكشۈرۈپ كەتتى . ئۇلار مەھەللىدىكىلەرگە : «كىمدەكىمنىڭ نۇزۇگۇمنى يوشۇرۇپ ساقلىغىنىنى بىلىپ قالساق ئۇلارنى بالاچاقلىرىغىچە قىرىپ تاشلايمىز» دەپتۇ . شۇڭا بىرنەچچە كۈن بىز تەرەپكە بارمىغىن . مەنمۇ سېنىڭ قېشىڭغا كەلمەي . كەينىمىزگە چۈشكەن بىرى بولسا بىزنى بايقاپ قېلىشى مۇمكىن . مانا ساڭا بۈگۈن تۆت ـ بەش كۈنگە يەتكۈدەك ئوزۇق ئەكەلدىم . ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدىن چىقماي ئولتۇر . ھەر ھالدا بۇنىڭ ھەممىسى ياخشى گەپ ئەمەس .

گۈلمەت بوۋاي ئۆڭكۈردىن چىقىشقا تەمشەلگەندە سايىنىڭ تاشلىرى شاراقلاپ كەتتى .

— بىرى كېلىۋاتامدۇ نېمە ؟ — دېدى چۆچۈپ كەتكەن نۇزۇگۇم .

— كىمدۇر بۇ ؟ مېنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىمنى تىرىك بەندە بىلمەيدىغۇ ، — دەپ ھەيران بولدى ئۆزىنى ئۆڭكۈر ئىچىگە يوشۇرغان گۈلمەت بوۋاي .

نۇزۇگۇم ئەتراپنى چارلاپ كىرمەكچى بولۇپ سىرتقا چىقىشىغا قارشىسىدا تۇرغان ئىسىنئاخۇننى كۆرۈپ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى .

— ئىمىنئاخۇنكا ، بۇ سىلىمۇ ؟

— نۇزۇگۈم ، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرگە گەپ ئۆگىتىپ ، ئۇنى ماڭا قاراتماي موڭغۇللارغا بەرگۈزۈۋېتىپ ، ئۆزلىرى بۇ تەرەپلەردە مۆكۈنۈپ يۈرۈپتىلا ـ دە . ئەمدىغۇ قولغا چۈشكەندىلا ،— دېدى ئىمىنئاخۇن ۋە مۇغەمبەرلىك بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى ،— بىر ئوبدان ئوي تۇتۇۋاپتىلا ، مۇبا-رەك بولسۇن ، — ئۇ ئۆڭكۈرنىڭ قېشىغا يېقىنلىدى ، — گۈلمەت بوۋاي مۇشۇ ئەتراپتا قوي بېقىپ يۈرەتتى ، كۆرمە-دىلىمۇ ؟

— كىم ئۇ گۈلمەت بوۋاي دېگەن ؟— سورىدى نۇزۇگۈم ھېچ نەرسىنى بىلمىگەنگە سېلىپ .

— نەچچە كۈندىن بېرى ئۆيىگە بېرىپ ، قورساقلىرىنى تويغۇزۇپ قويغان ئادەملىرىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدىلىما ؟

شۇ چاغدا :

— مانا ساڭا ئۇنتۇپ قالدى !— دېگەن گۈلمەت بوۋاينىڭ غەزەپلىك ئاۋازى ئاڭلاندى . نۇزۇگۈم كەينىگە قاراشقا ئۈل-گۈرمەيلا ، بېشىغا توقماق يېگەن ئىمىنئاخۇن يەرگە يىقىلىپ چۈشتى .

— بۇ نېمە قىلغانلىرى ، بوۋا ؟— دېدى نۇزۇگۈم ھەيران بولۇپ .

— بۇ بەتبەختكە شۇ كېرەك ، قىزىم . ئۆزۈممىغۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى مۇشۇنداق بىر پۇرسەتنى كۈتۈپ يۈرەتتىم .

ئىمىنئاخۇن يەردە ئۇن ـ تىنسىز ، كۆزلىرى ئالايغان ھالدا ياتاتتى .

— ئەمدى بۇنى سولۇنلار كۆرۈپ قالغۇچە بىر تەرەپ قىلىۋېتەيلى ، قىزىم ،— دېدى گۈلمەت بوۋاي .

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

نۇزۇگۇم تەمتىرەپ قالدى . ئۇ ئىمىنئاخۇنۇنىڭ بېشىغا تەگكەن توقماق بىلەن جان تەسلىم قىلغىنىغا ئىشەنگۈسى كەلمىگەندەك بېشىنى سىلكىپ قويدى .

ئۇلار ئىمىنئاخۇنۇنىڭ جەستىنى سۆرەپ ئاپىرىپ چوڭ-قۇر يارلىققا تاشلىۋەتتى - دە ، ئۇستىنى تاشلار بىلەن يېپىپ كۆمۈۋەتتى .

— ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ ،— دېدى گۇلمەت بو-ۋاي نۇزۇگۇم بىلەن خوشلىشىۋېتىپ .

* *

گۇلمەت بوۋاي شۇم خەۋەر ئەكەلگەن كۇنىنىڭ ئەتىسى باغكەتمەن تاغلىرىغا تۇتىشىدىغان بۇ ساينىڭ ئىچىنى سولۇ-لارنىڭ ئون بەش چېرىكى بىرنەچچە كۇن ئەگىپ يۇردى . ئېھتىمال ، ئۇلار نۇزۇگۇمنىڭ مۇشۇ ئەتراپقا يوشۇرۇنۇپ يۇرگەنلىكى ھەققىدە بىرەرىدىن مەلۇمات ئالغان بولۇشى مۇمكىن . بۇنى سەزگەن نۇزۇگۇممۇ گۇلمەت بوۋاي جېكە-گەندەك ئۆڭكۇر ئىچىدىن چىقماي ئولتۇردى . ئۇ بىرنەچچە قېتىم چاي ئىچەي دەپ تەمشەلدىيۇ ، لېكىن بۇ ئويىدىنمۇ يالتايدى . كەچ كىرگەندە ساينىڭ ئىچىگە چۇشۇپ قاپاقتا سۇ ئاچىقتى .

ئۇچىنچى كۇنى سولۇنلار كۆرۈنمىدى . ئەتراپ كۇندە-كىدىنمۇ جىم بولۇپ قالدى . نۇزۇگۇم ئۆڭكۇر ئىچىدىن ئاستا چىقىپ ، تۆت تەرىپىگە سەپسېلىپ قاردى . يېقىن ئاردا گۇمانلانغۇدەك ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى ، ھەتتا ئۇدۇل-دىكى قاپتالدا قوي بېقىپ يۇرىدىغان گۇلمەت بوۋايمۇ يوق .

«سولۇن چېرىكلىرى كېتىپ قالغان ئوخشايدۇ» دېگەن ئويغا كەلگەن نۇزۇگۇم سەل خاتىرجەم بولۇپ سايدىن بىر قاپاق سۇ ئاچىقىپ قازىنىغا قۇيدى ـ دە ، بۇنىڭدىن ئۇچ كۈن ئىلگىرى تەييارلاپ قويغان ئوتۇنىغا ئوت تۇتاشتۇردى .

ئۇ ياغلىقىنىڭ ئۇستىگە نانلىرىنى قويۇپ ، ئەمدى چاي ئىچىشكە ئولتۇرغاندا دۆڭنىڭ ئۈستىدىكى تاشلار شاراقلاپ ئۆڭكۈر ئالدىدىكى يوغان سۇپىغا چۈشۈشكە باشلىدى . «بۇ يەنە نېمە بالادۇر ؟ قايسى كۈندىكىدەك گۈلمەت بوۋاينىڭ ئۆچكىلىرى كېلىپ قالمىغاندۇر ؟» دەپ ئويلىدى نۇزۇگۇم . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئۆڭكۈردىن چىقىپ سىرتقا قارىۋىدى ، ئۆڭكۈر قارشىسىدىكى دۆڭدە باشلىرىغا كىگىز بۆك كىيىپ ، قوللىرىدا قىلىچ ـ نەيزە تۇتقان سولۇن چېرىكلىرىنىڭ توپ-لىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇ دەرھال كەينىگە قاي-تىپ يوشۇرۇندى . «بىكار ئوت قالاپتىمەن . بۇ كاساپەتلەر سېزىپ قاپتۇ ـ دە .»

مۇشۇنداق ئويغا كەلگەن نۇزۇگۇم قازاندىكى قايناقسۇنى كۆيۈۋاتقان ئوتقا چېچىپ ئۆچۈردى ـ دە ، ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزى-نى گۈلمەت بوۋاي ئەكېلىپ بەرگەن يوغان تاشلار بىلەن توسۇۋەتتى .

«زادى مەن ئۆلمىگۈچە بۇ دۇنيادا تىنچلىق يوق ئوخ-شايدۇ ، — نۇزۇگۇم چوڭقۇر نەپەس ئېلىپ تىندى ، — مۇنۇلارنىڭ پەيلى يامان . بۇ قېتىم ئۇلارنىڭ قولىدىن ساق چىقىپ كېتەلمەيدىغان ئوخشايمەن .»

بىردىنلا :

— نۇزۇك ، شۇ سەن چىقىدۇ ، بىز سېنى ئۆلتۈرمەيدۇ . چىقمايدۇ بىز سېنى ئۆلتۈرىدۇ ،— دېگەن سولۇن چېرىكـ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ىنىڭ ئۇيغۇر تىلىنى بۇزۇپ ۋارقىرىغىنى ئاڭلاندى.

«بۇ جاللاتلار ئۆڭكۈرنى ئاخىر ئىزدەپ تېپىپتۇ ـ دە. قايسى نامەرد ئېيتىپ قويدىكىن؟!— دەپ ئويلىدى ئوڭكۇر. نىڭ قاراڭغۇ بۇلۇڭىغا كىرىۋالغان نۇزۇگۇم،— ئۆلسەم مۇشۇ يەردە ئۆلەي. قەتئىي چىقمايمەن. قولىدىن كەلسە ئۆزلىرى ئاچىقسۇن. ئۆلسەممۇ بۇ قانخورلارنىڭ بىرىنى بولسىمۇ ئۆلتۈرۈپ ئۆلەرمەن.»

— نۇزۇگۇم، سەن ياخشىلىقچە چىقسۇن،— سولۇن چىرىكىنىڭ ئاۋازى يەنە ئاڭلاندى. ئۇنىڭ كەينىدىن:

— هاي، سىڭلىم، ئەمدى بۇلاردىن بەرىبىر قېچىپ قۇتۇلالمايسىز. ئۇنىڭدىن كۆرە چاپسانراق چىقىپ، جېنىڭىزنى ساقلاپ قېلىڭلا!— قانداقتۇر بىر ئۇيغۇرنىڭ مۇراجىئىتى ئاڭلاندى.

— ساتقۇن!— نۇزۇگۇم ئۆز ئانا تىلىدا سۆزلىگەن ئادەمنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا چىداپ تۇرالمىدى،— مېنىڭدەك بىر ئاجىزنى بۇلارغا تۇتۇپ بەرگۈچە ئۆلسەڭچۇ! قېنى ئوغۇل بالا بولساڭ بۇيەرگە كىر. بىر قوشۇق قېنىڭنى ئىچىپ پۇخادىن چىقاي.

بىر چاغدا تاشقىرىدا بىرىنىڭ سولۇن چىرىكلىرىگە قاتتىق ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى ـ دە، ئۆڭكۈرنىڭ تاشقىرىقى ئېغىزىغا بىردىنلا ئوچ ئادەم ئۆمىلەپ كىردى. ئۇلار ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە زەن سېلىپ قاراشتى. ئەمما نۇزۇگۇمنى كۆرمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆڭكۈر ئىچىگە يەنىمۇ ئىچىرىكىرىلەپ كىرىشكە ئەيمىنىپ تۇرۇپ قېلىشتى. يەنە تاشقىرىدىكى ئادەمنىڭ ھۆكۈمران ئاۋازى ئاڭلاندى.

— بۇ يەردە ھېچكىم كۆرۈنمەيدىغۇ،— دېدى ئۆڭكۈرگە

كىرگەنلەرنىڭ بىرى ،— ئۇ خوتۇن باشقا ياققا قېچىپ كەتكەن بولۇشى كېرەك .

ئۆڭكۈرگە كىرگەن چېرىكلەر كەينىگە قايتىپ چىقىپ كەتتى . نۇزۇگۇمنىڭ كۆڭلى سەل ئورنىغا چۈشكەندەك بولدى . ئۇ ئىچىدە سولۇنلار مېنى تاپالماي قايتىپ كېتىدىغان بولدى دەپ ئويلىدى . قەلبىدە يەنە ھايات كەچۈرۈشكە بولغان ئۈمىدى ئويغاندى .

— ئۇنداق بولسا بىر قىسمىڭلار ساينىڭ ئىچىنى ئاختۇرۇڭلار !— سولۇن چېرىكلىرىنىڭ باشلىقى ،— بىر قىسمىڭلار ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە ئوت قويۇڭلار .

شۇ گەپتىن كېيىن ئانچە كۆپ ۋاقىت ئۆتمەي ئۆڭكۈر ئىچىنى ئىس قاپلاپ كەتتى . نۇزۇگۇم پەشمىتىنى بېشىغا پۈركەپ دۇم يېتىۋالدى . ئۇنىڭ قۇلىقىغا سىرتتا ۋارقىرىغان-لارنىڭ ئاۋازى ئارانلا ئاڭلىناتتى . كىمدۇر بىرلىرىنىڭ ئات چاپتۇرۇپ يۈرگىنى سېزىلدى . ئاچچىق ئىس نۇزۇگۇمنىڭ كۆزلىرىنى ئېچىشتۇرۇپ ، نەپەس ئېلىشىنى قىيىنلاشتۇرۇ-ۋەتتى . ئۇ بېشىغا پۈركىۋالغان پەشمىتىنى ئېلىۋەتكەندى ، قېقىلىپ يۆتىلىپ كەتتى .

— بار ، بار ئىكەن ، تەقسىر ! مەن سىلەرگە نۇزۇگۇم مۇشۇ يەردە دېمىدىمۇ ،— دېگەن سۆزلەر ئاڭلاندى .

نۇزۇگۇمنىڭ ئۇنىنى ئاڭلىشى بىلەن سولۇن چېرىكلە-رى يەنە ۋارقىرىشىپ كەتتى . دۆڭنىڭ ئۈستىدە تۇرغانلار خۇددى خۇش خەۋەر ئېيتقاندەك ئاتلىرىنى يۇقىرى - تۆۋەن چاپتۇرۇشقا باشلىدى . نۇزۇگۇم ئىس قاپلاپ كەتكەن ئۆڭ-كۈردە ئەمدى چىداپ تۇرۇشقا تاقەتى قالمىدى . ئۇ بۇ قېتىم يەنە باشقا كەلگەننى كۆرەي دېگەندەك ، تەۋەككۈل قىلىشقا

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بەل باغلاپ ، خەنجىرىنى قولىغا تۇتقان پېتىچە ئۆڭكۈرنىڭ سىرتىغا يۈگۈردى . ئۇنىڭ كۆزىگە ئۆڭكۇر ئېغىزىدىكى ياپـ-لاق تاشتا ئۆرە تۇرغان ئوچ سولۇن چىرىكى چۈشتى . ئۇ قولىدىكى خەنجىرىنى چەنلەپ تۇتقان پېتىچە ئوتتۇرىدىكى يوغان سېمىز سولۇن چىرىككە :

— جاللاتلار ، مېنى تۇتمەن دەپ ئويلاشما ! — دېگەن بويى ئېتىلىپ بېرىپ ، ئۇنىڭ بىقىنىغا خەنجەر ئۇردى . سېمىز چىرىك ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ ، تاشتىن غۇلاپ ساينىڭ تېگىگە دومىلاپ كەتتى . شۇ چاغدا ئۆڭكۇرنى قور-شاپ تۇرغان سولۇن چىرىكلىرى نۇزۇگۇمنىڭ خەنجەر تۇتقان قولىغا ياماشتى ، چىرىكلەردىن بەزىلىرى ئۇنىڭ قولىغا كوي-زا ، پۇتىغا كىشەن سېلىپ ئۇلگۇردى . نۇزۇگۇم ئۆچۆرد-سىگە قاراپ ، قولىدىن چۈشۈپ كەتكەن خەنجىرىنى ئىزدىۋە-دى ، ئۇنى بايا ئۆزىگە ھۇجۇم قىلغان سولۇن چىرىكى ئېلىپ ئۇلگۇرۇپتۇ .

سولۇنلار نۇزۇگۇمنى كەتمەن تېغىنىڭ باغرىدىكى چوڭ سايدىن تۇتۇپ ئېلىپ ماڭغاندا ، ئۇنىڭ ئالدىغا باغكەتمەن يېزىسىدىن بىرىنچى بولۇپ گۇلمەت بوۋاي يېتىپ كەلدى . ئۇ پۇت - قوللىرى باغلانغان نۇزۇگۇمنى كۆرۈپ :

— سېنى بۇ كاپىرلاردىن ساقلاپ قالالمىغان بوۋاڭنى كەچۈر ، قىزىم ، — دەپ يىغلىۋەتتى ، — ئۆزىمىز يەتمىگەن ئارمانلارغا سېنى يەتكۈزەرمىز دەپ ئويلىۋىدۇق ، بۇ ئۇمىد-لىرىمىزمۇ كۆككە ئۇچتى .

ئالتە ئايدىن بېرى بۇ ئەتراپتا قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۈر-گەن قىزنىڭ تۇتۇلغانلىقىنى ئاڭلاپ ، ئادەملەر ھەر تەرەپتىن ئات چاپتۇرۇپ كېلىشكە باشلىدى .

— سەۋر قىلسىلا ، بوۋا . ئەگەر خەلقىمىزنىڭ ھەممىسى سىلىگە ئوخشاش بولسا بىز بۇ كۈنلەرگە قالمايتتۇق ،— دېدى پۈت - قوللىرىنى باغلىۋەتسىمۇ قەددىنى تىك تۇتۇپ تۇرغان نۇزۇگۇم .

— ھوي ، مۇنۇ قېرى قاقۇاش نېمىدەپ ۋالاقلاۋاتىدۇ ، ئۇنى نېرى قوغلاڭلار ،— دېدى بىر چاغدا سولۇن چېرىكلىرىدىن باشلىقى .

— نەچچە ۋاقىتتىن بېرى نۇزۇگۇمنى ئۆڭكۈرلەردە يوشۇرۇپ يۈرگەن مۇشۇ قېرى قاقۇاش ،— دېدى يەنە بىر سولۇن چېرىك باشلىقىغا بۇراجىئەت قىلىپ ،— ئاۋۇ كۈنى ھېلىقى قەشقەرلىك سودىگەرنىمۇ مۇشۇ بوۋاي ئۆلتۈرۈۋەتكەن بولۇشى مۇمكىن .

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان سولۇن چېرىكلىرى گۇلەت بوۋاينى قامچىلار بىلەن ئۇرۇپ ، نۇزۇگۇمنىڭ قېشىدىن قوغلاشقا باشلىدى . سولۇنلار نۇزۇگۇمنى ئاتقا مىنگۈزۈپ ئېلىپ ماڭغاندا باغكەتمەن تەرەپنىڭ ئادەملىرى يېتىپ كېلىشتى .

— بۇلار سىزنى نېمە قىلىۋەتكەن ، جېنىم قىزىم ؟— يۈرتداشلىرى بىلەن بىللە ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ يېتىپ كەلگەن گۇلەمخان مومای گۇلەت بوۋاينىڭ قانغا مىلىنىپ ، يەرگە يېقىلىپ يانقىنىغا قارىماستىن نۇزۇگۇمنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى ، — خەير ، قىزىم ، سىزنى ساقلاپ قالالمىغىنىمىز ئۈچۈن بىزنى كەچۈرۈڭ . بۇ مەلئۇنلارغا ياشلار قارشى تۇرالمايۋاتقاندا ، بىزگە ئوخشاش قېرىلارنىڭ نەدىن چامى يەتسۇن .

سولۇن چېرىكلىرى نۇزۇگۇمغا يېقىنلىغان مومايىنى

ئىتتىرىۋەتكەندى ، موماي ئېرىق ئىچىگە يىقىلدى .

— ھەي ، سەنلەرنىڭ كۆچۈڭنى كۆرسەتمىگەن مۇشۇ موماي قالغانمىدى ؟ !— يېزا تەرەپتىن كەلگەن ياشلارنىڭ بىرى ئالغا يۈلقۇنۇپ چىقىۋىدى ، سولۇن چېرىكلىرى ئۇنىڭ مەيدىسىگە نەيزە سانجىدى .

— ياۋالا !— دەپ ئارقىسىغا داجىشتى ئۆمۈر بويى مۇدداق توقۇنۇشلارغا قاتنىشىپ باقمىغان يېزىلىقلار .

— خالايىق ، قاچانغىچە بىز بۇلارنىڭ تايىقىنى يەپ ، مالايىلىقىنى قىلىمىز . نۇزۇگۇمدەك قىزلىرىمىز تەڭسىز-لىككە قارشى كۆرىشىۋاتقاندا بىز ئۇنى سولۇنلارغا تۆتۈپ بېرىپ قاراپ تۇرغىچە ئۆلگىنىمىز ياخشى ئەمەسمۇ ، — گۇلمەت بوۋاي قولىدىكى تايىقىنى كۆتۈرۈپ ئورنىدىن تۇ-رۇپ ئالغا ئىنتىلدى . نۇزۇگۇمنى ئېلىپ ماڭغان سولۇن چېرىكلىرى بوۋاينىڭ ئالدىغا ئاتلىرىنى دەۋىتىپ كېلىپ ، ئۇنى يەنە قامچا بىلەن ئۇرۇپ يەرگە يىقىتتى .

— ئىپلاسلار !

ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلگەن بوۋاينىڭ قولتۇقىدىن گۇلمەخان موماي يۆلىدى .

— نۇزۇگۇم !— گۇلمەت بوۋاي ئۆزىدىن يىراقلىغان نو-زۇگۇمنىڭ كەينىدىن ۋارقىرىدى ،— قىزىمىزنى ئەكېتىۋاتسا قانداق چىداپ تۇرۇۋاتسىلەر ، ئادەملەر !

— زامان مۇشۇلارنىڭ بولغاندىن كېيىن ، بىزنىڭ نېمە-گە چامىمىز يېتىدۇ ، چوڭ دادا ،— دېدى ئادەملەرنىڭ ئارد-سىدىن كىمدۇر بىرى .

ئۇلاردىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان نۇزۇگۇمنىڭ ئاۋازى ئاشكارا ئاڭلاندى .

— ... سىلەرنىڭ ياخشىلىقىڭلارنى ئۆلۈپ كەتسەممۇ ئۇنۇتۇمايمەن ، بوۋا . مەن بۇ سولۇنلارغا ھەرگىز باش ئەگمەيمەن . بۇ يەرلەردە تارتقان جاپالىرىمنى مېنىڭدىن كېيىنكى ياشلار تارتمىسۇن...

سولۇن چېرىكلىرى يىراقلىغانسېرى ئۇزۇگۈمنىڭ ئاۋازى ئۇزۇلۇپ - ئۇزۇلۇپ ئاڭلىنىپ تۇراتتى .

V

ئۇزۇگۈمنىڭ قەددىنى تىك تۇتۇپ ، بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ شەھەر كوچىلىرىدىن مەردانە مېڭىشلىرى بۇ يەرنىڭ ئادەملىرىگە ھەقىقىي قەھرىمانلىقنىڭ ، كۈچلۈك ئىرادىنىڭ ، مەنچىڭ ھاكىمىيىتىنىڭ زۇلۇمىغا قارشى ئىسيان كۆتۈرگۈچىلەرنىڭ يارقىن ئىپادىسىدەك سېزىلمەكتە . ئۇنىڭ قەددىنى پۈكمەي مۇشۇنداق مەغرۇر تۇرۇشى پۇقرالارنىڭ ۋەتەنگە بولغان ساداقىتى بىلەن دۈشمەنگە قارشى غەزەپ - نەپرىتىنى كۈچەيتتى .ئۇلار بىر - بىرىگە :

— بىزنىڭ ئۈيغۇرلاردىنمۇ مۇشۇنداق قەيسەر قىزلار چىقىدۇ - ھە ! كۆردۈڭلارمۇ ، بۇ قىزنىڭ سولۇنلارنىڭ ئاناقلىق باتۇرىنى ئۆلتۈرۈپ ، ئالتە ئايدىن بېرى تۇتۇق بەرمەي ، قىشنىڭ سوغۇق، دالالىرىداقونۇپ ، مۆكۈنۈپ ياشىغىنى ،— دېيىشىپ ، نۇزۇگۈمغا خۇددى رىۋايەت - ئەپسانىلەردىكى باتۇرلارغا قارىغاندەك ھەيران بولۇپ قارىشاتتى .

— بۇ قىزنى ئاخىرى تۇتۇۋاپتۇ - دە ؟

— نەگە ئېلىپ مېڭىپتۇ ؟— سورىدى بىرى يېنىدىكى

كىشىدىن .

— ھەربىي يامۇلغا سولىنغۇدەك ،— دېدى بۇ ئىشلاردىن سەل - پەل خەۋىرى بار بىر ئادەم .

— ياللا ، قىز بالىنى يامۇلغا سولىدى دېگەن قانداق گەپ ، بۇ قىز ئۇ يەرنىڭ زۇلۇمىغا قانداقمۇ چىدار ؟

— چۆل - دالالاردا ياتقاندىن كۆرە يامۇلدا ياتقان ياخشىراقتۇر .

— قالتىس قەيسەر جۇڭانكەن جۇمۇ ؟

چىرىكلەرنىڭ ئۇرۇپ ، دۆشكەلەشلىرىگە قارىماستىن ئۆزىنىڭ كەينىدە ئەگىشىپ كېلىۋاتقان يىگىتلەرنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغان نۇزۇگۇم بارلىق قايغۇ - دەردلىرىنى ئۇنتۇغان ھالدا ، بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ، چۆرىسىدىكى ئادەملەرگە بىر قۇر قاراپ قويدى . ئۇ يامۇلغا سولىۋەتكىچە ئىچىمدىكىنى ئېيتىپ قالاي دېگەندەك ، كۆچلۈك ئاھاڭدا قوشاق باشلىدى . ئۇ بىر تەرەپتىن «بەلكى يېقىن ئارىدا باقەم بار بولۇپ قالسا ئاۋازىمدىن تونۇر . بولمىسا مۇنۇ پۇقرانىڭ ئىچىدە مېنىڭ ناخشامنى قەشقەرگە يەتكۈزۈپ بارغۇدەك بىرەر ئادەم چىقىپ قالار» دەيتتى ئىچىدە . ئەمدى ئۇنىڭ دۇشمەنگە ئاتىغان ئوقىمۇ ، چاپىدىغان قىلىچىمۇ پەقەت مۇشۇ قوشاقلىرى ئىدى :

ئاخىر ئاشكارا بولدۇم ،
يوشۇرغىلى يەر بارمۇ ؟
ماڭا قاتتىق كۈن چۈشتى ،
ئېلىپ قاچار ئەر بارمۇ ؟

نۇزۇگۈم شۇنچه ۋاقىتتىن بېرى قىشنىڭ سوغۇقلىرىدا بىر كۈن توق ، بىر كۈن ئاچ يۈرسەمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ ئاۋازى ئۆزگەرمەي ئىلگىرىكىدەكلا جاراڭلىق چىقاتتى . بايا تىن بېرى چاچلىرى چۈۋۈلغان ، كىيىملىرى يىرتىلغان بولسىمۇ ، قەددىنى پۈكمەي كېلىۋاتقان قىزنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ ئىرادىسىگە ئاپىرىن ئېيتىۋاتقان خەلق ئەمدى ئۇنىڭ مۇنۇ قوشاقلىرىنى ئاڭلاپ تېخىمۇ هاياجانلىنىپ روهلىنىپ كەتتى . بەزىلەر كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ يىغلايتتى . ئۇنىڭ ناخشىسى شەهەر خەلقىنىڭ يۈرەك - باغرىنى پارە - پارە قىلىپ ئەزمەكتە . هەتتا كوچىلاردا ، چوڭ دۇكان ئالدىلىرىدا يوغان چاپانلارغا ئورىنىپ ، تاماشا كۆرگەندەك غادىيىپ تۇرغان شاپ بۇرۇتلۇق باي ، بەگلەر بىلەن ئەمەلدارلارمۇ بۇ قەيسەر قىزنىڭ جامالىغا تىكىلىپ قارىيالماي جىم تۇرۇشاتتى . باشلىرىغا يوغان ياغلىقلارنى سېلىۋالغان مومايلار بولسا كېرىلىشىپ تۇرغان بۇ ئەمەلدار - بەگلەرگە نەپرەت بىلەن كۆز تاشلىشاتتى . نۇزۇگۈمنىڭ مىنگەن ئېتىنى يېتىلەپ كېتىۋاتقان چېرىكلەرنىڭ : «ئۇنۇڭنى باس ! » دەپ قوللىرىنى شىلتىگىنىگە قارىماستىن نۇزۇگۈم يۈزىنى يېپىۋالغان ئۇزۇن چېچىنى كەينىگە قايرىۋېتىپ ناخشىسىنى داۋاملاشتۇردى :

ئالتە ئاي ياتتىم خاماندا ،
نان پىشۇردۇم ساماندا .
ئاجىز نۇزۇك جاڭگالدا ،
ئاتام يۈرەر قايياندا .

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

يايى چىقتى تۇتقىلى ،
ئەجدىھا بوپ يۇتقىلى .
ئون بەش يايى كېلىپتۇ ،
مەن نۇزۇكنى تۇتقىلى .

ھېچكىم مەندەك بولمىسۇن ،
بالالارغا قالمىسۇن .
بىزگە كەلگەن جاپالار
ھېچ بەندىگە كەلمىسۇن .

تاغدىن چۈشكەن لاي سۇنى
سۈزۈپ ئىچەر ئەر بارمۇ ؟
نۇزۇك باشقا كۈن چۈشتى
ئېلىپ قاچار ئەر بارمۇ ؟

يايىلار خەلقە ئىبرەت ـ ئۇلگە قىلىش ئۈچۈن نۇزۇ-گۈمنى شەھەر ئىچى بىلەن ئېلىپ ماڭمىز دەپ ، ئۇلارنىڭ جياڭجۈنگە بولغان غەزەپ ـ نەپرىتىنى ئويغىتىۋالغانىدى . بۇ قىزنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلىغان شەھەر خەلقى غەزەپلىنىپ ، بارغانسېرى چېرىكلەرنى قىستاپ نۇزۇگۈمغا يېقىنلاشماقتا . بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ چۆچۈگەن چېرىكلەرنىڭ باشلىقى يېنە-دىكىلەرگە نېمىلەرنىدۇر دېۋىدى ، قالغانلىرى بىر ـ بىرىگە شەرەت قىلىشىپ ، ئاتلىرىغا قامچا ئۇرۇپ مېڭىشنى ئىتتىك-لەتتى . بەزى چېرىكلەر نۇزۇگۈمغا يېقىنلاشقان خەلقنى ئۇ-رۇپ قوغلايتتى . قىزنىڭ ناخشىسى توختىغىنى بىلەن شەھەر

كوچىلىرىدىن چىقىپ كېلىۋاتقان خەلقنىڭ ۋاڭ - چۈڭى تېخىمۇ كۆچىيىپ كەتتى .

چېرىكلەر نۇزۇگۈمنى كۆرەدىكى يامۇلغا ئەكېلىپ ، ئاتتىن چۈشۈرگەندە بىر ئايالنىڭ يىراقتىنلا ۋارقىراپ يىغلاپ كېلىۋاتقان ئاۋازى ئاڭلاندى . يايلار بىر - بىرىگە پىچىرلىشىپ تۇرۇپ قالدى . بەزىلەر كېلىۋاتقان ئايالنى توختىتىپ قېلىشقا ئۇرۇنۇپ :

— ھەي خانىم ، سەل بۇ يەرگە يىغلاشسىلا بولمايدۇ ،— دەپ ئۇنى كەلمەسلىككە دەۋەت قىلاتتى . لېكىن ، نېمە ئۈچۈندۇر ، ئۇنى تۇتۇۋېلىشقا ھېچقايسىسى جۈرئەت قىلالمايتتى . نۇزۇگۈم بۇ خوتۇننى ئۇنىدىن تونۇپ كەينىگە بۇرۇلۇپ قارىۋىدى ، ئۆزىنىڭ قارشىسىدا بۇۋىئايشەم كېلىۋاتىتۇ .

— نۇزۇگۈم ، تىرىك ئىكەنلىغۇ ، دوستۇم ،— ئىتتىك يۈگۈرۈپ كەلگەن ئايال ئۆزىنى نۇزۇگۈمنىڭ قۇچىقىغا ئاتىتى .

— بۇۋىئايشەم ! — كېيىنكى چاغلاردا يىغلاش دېگەننى ئۇنتۇپ قالغان نۇزۇگۈم ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالماي يىغلىۋەتتى . بۇۋىئايشەممۇ ئىككى قولىغا كويزا سېلىنغان نۇزۇگۈمنى باغرىغا بېسىپ كۆز يېشىنى تۆكمەكتە ئىدى .

چېرىكلەر كۆرەدىكى شىسەن دالويىنىڭ كىچىك خوتۇنىغا يېقىن كېلىشكە ئەيمىنىپ تۇرغاندا ، يامۇل دەرۋازىسى ئالدىدىكى چوڭ يايى چېرىكلەرگە ئۇنى نېرىراق ئەكېتىشنى بۇيرۇدى .

— نۇزۇگۈم ، ئەگەر بۇلار سىلىنى ئۆلتۈرۈۋېتىدىغان بولسا مەنمۇ ئۆلۈۋالىمەن . سىلە سۇمۇلدىكى سولۇن ئەمەلدا-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

رىنى بوغۇزلىۋەتكەندىن كېيىن بۇلار مېنىڭ كۆڭلۈمگىمۇ تىنچلىق بەرمىدى .

— ئۆزلىرىنى يوقاتمىسىلا ، بۇۋىئايشەم . بۇنداق سۆزلەرنى قىلمىسىلا ، ئامان بولسىلا . يۇرتلارغا بارغۇدەك بولسىلا بىللە ئۆسكەن دوستلارغا سالام ئېيتسىلا .

يامۇلنىڭ يوغان دەرۋازىسى غاچىلداپ ئېچىلدى . چېرىكلەر نۇزۇگۇمنى ئىتتىرىپ دېگۈدەك ئىچىگە كىرگۈزدى ـ دە ، دەرۋازىنىڭ ئىككى قانىتىنى ھەم قىلىپ يېپىۋەتتى . خەلقنىڭ ۋاڭ ـ چۆڭمۇ سۇ سەپكەندەك بېسىلدى . ئەمما بۇۋىئايشەمنىڭ يىغىسى خېلى ۋاقىتقىچە توختىماي ئاڭلىنىپ تۇردى .

VI

نۇزۇگۇم كۈرەدىكى يامۇلدا سوئال ـ سوراقسىز خېلى ئۇزاق ياتتى . نەچچە ۋاقىتتىن بېرى موڭغۇللار بىلەن مانجۇلارنىڭ ھەر ئوغلانلىرىغا باش ئەگمەي يۈرگەن بۇ قەيسەر ئايالنىڭ كۆچ ـ قۇدرىتىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ قىزىققان ئىلى جياڭجۈنى بىر كۈنى شەرقىي يامۇلغا كەلدى . ئۇ ساغرىسىغا چۈشكەن چاچلىرى چۈۋۈلۈپ ، كىيىملىرى يىرتىلىپ كەتكەن ، قارا كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرغان نۇزۇگۇمنىڭ گۈزەل ھۆسنى ـ جامالىغا شەيدا بولۇپ نېمە دېيەرىنى بىلمەي قاراپلا قالدى . لېكىن ئۇنىڭ موتېبۈغا ئوخشاش قەيسەر سولۇن ئەمەلدارىنى ئۆلتۈرۈپ قېچىپ كەتكىنى ئېسىگە چۈشكەندە قاپاقلىرى تۇرۇلۇپ ، چىرايى جىددىي تۈس ئالدى ـ دە :

— هه خېنىم ، سىزگه شۇنچه بەختلىك هايات هەدىيه قىلساق ، بۇنىڭغا خۇش بولماي ، قېچىپ كەتكىنىڭىز نېمىسى ؟ ! مانا بەربىر قولغا چۈشتىڭىز ،— دېدى . نۇزۇگۈم جاۋاب بەرمىگەندىن كېيىن ئۇ گېپىنى يەنە داۋاملاشتۇردى ،— شۇنى بىلىپ قويۇڭكى ، بىزدىن ھېچكىم قۇتۇلۇپ كېتەلمىگەن . بۇنى سىزدىن ئىلگىرىكى تالاي ئىسيانچى چەتئەللىكلەر چۈشىنىپ ، باشباشتاقلىق قىلغىنى ئۈچۈن بىزدىن رەھىم ـ شەپقەت قىلىشىنى سورىغانىدى . بەلكى سىزمۇ شۇنداق قىلارسىز ؟

— يوقسۇ ، بۇ گەپلىرىنى سۇغا ئېيتسىلا . سىلەر مېنى ئۆلتۈرگىنىڭلار بىلەن پۈتكۈل خەلقنى ئۆلتۈرۈپ تۈگىتەلمەيسىلەر...

غەزىپىنى يوشۇرالماي قالغان جياڭجۈن بېشىدىكى بۆركىنىڭ ئاستىدىن چىقىپ تۇرغان بىر ئۆرۈم چېچىنى سىلكىپ ۋارقىراپ سۆزلىدى :

— بەلكى تېخىچىلا ئىسيانچى تۆرەلىلار جاھانگىر غوجىدىن ئۈمىد كۈتۈۋاتىدىغانسەن . بىلىپ قوي ، ئۇ خان ئوردىسىغا ئاپىرىلغان كۈنىلا كاللىسى كېسىپ تاشلاندى .

نۇزۇگۈم جاھانگىر غوجىنى ئىسھاق ۋاڭنىڭ خان ئوردىسىغا ئەكەتكىنىنى بىلسىمۇ ، لېكىن ئۆلتۈرۈلگىنىنى بىلمەيتتى . شۇڭلاشقا ئۇ جياڭجۈننىڭ ئاغزىدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ بىر قىسما بولۇپ قالدى . ئېيتقان گېپىنىڭ نۇزۇگۈمغا تەسىر قىلغىنىنى سەزگەن جياڭجۈن ئېچىدە «راسا نازۇك يېرىنگە تەگدىمۇ » دېگەندەك مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى :

— سىزنىڭ تەقدىرىڭىز توغرىسىدىكى ھۆكۈمنى بېيە-

جىگدىكى پادىشاھىمىز داۋگۇاڭ خان ئۆزى چىقىرىدۇ . سۇ-
نىڭ ئۈچۈن ئامان قېلىشنى خالىسىڭىز كېچە - كۈندۈز
پادىشاھىمىز داۋگۇاڭ خانغا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەڭ .
— قەشقەرنىڭ مىڭلىغان خوتۇن - قىزلىرى بىلەن
ئۇششاق بالىلىرىنى ئۆي - ماكانىدىن ئايرىپ ، قۇل قىلىپ
ئېلىپكەن ، سانتاق ئادەمگە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلىگەندىن كۆرە ،
ئۇنىڭ چاپسانراق ئۆلۈشىنى تىلىگىنىم مىڭ ھەسسە ياخشى .
نۇزۇگۇمنىڭ زەردە بىلەن ئېيتقان سۆزلىرىنى جىاڭ-
جۇن ئاڭلاپ تېخىمۇ تېرىكىپ كەتتى .
— ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان مۇناپىق خوتۇن ئە-
كەنسەن ، — ئۇ يايىغا قاراپ بۇيرۇق قىلدى ، — بۇگۈندىن
باشلاپ ئۇنى غەربىي يامۇلغا يۆتكەڭلار . كۆزەتنى كۈچەيتىڭ-
لار . ئۇنىڭ قېشىغا بىرمۇ ئادەم كىرگۈچى بولمىسۇن .
جىاڭجۇن قولىنى شىلتىپ چىقىپ كەتتى .
نۇزۇگۇم مەنچىڭ خانىدانلىقىنىڭ بېيجىڭدىكى خانى
داۋگۇاڭدىن كېلىدىغان ھۆكۈمنى كۈتۈپ ياتتى . ئۇ كېلىدە-
غان ھۆكۈمنىڭ ئۆلۈم جازاسى بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇر-
سىمۇ ، يەنە ئىلگىرىكىگە ئوخشاشلا قېچىپ كەتكۈدەك بىرەر
يول چىقىپ قالامدىكىن دەپ ئۈمىد قىلاتتى . چۈشكۈنلۈككە
بېرىلمەي ، ئۆزىنىڭ غەم - قايغۇسى ، دەردىنى قوشاقلار
بىلەن يېڭىشكە تىرىشاتتى . ئۇ بېشىدىن كەچۈرگەن ھاياتنىڭ
ھەممىسىنى قوشاققا قېتىپ چىقتى :

دۇشمەننىڭ كۆپ ياڭزىسى ،
قولىدا بار غاڭزىسى .
چاقاي دېسەم چېقىلماس
قولۇمدىكى كويزىسى .

خۇدا بەرگەن غۇنچەمنى
سولۇن - نويانلار ئۇزمىدى .
سولۇن - نويانلار ئۆيىگە
نۇزۇك جۇۋان تۆزمىدى .

يامۇلدا بار ئوغرىسى ،
ئون بەش غۇلاچ توغرىسى .
كۆرسەم ئەسكى كىگىزدۇر
سولۇنلارنىڭ موزىسى .

نەچچە كۈندىن بېرى داق يەرگە سېلىنغان بىر پارچە بورىنىڭ ئۈستىدە چۈسا - بۇرگىلەرگە يەم بولۇپ ياتقان نۇزۇگۇم قەشقەردە ئۆتكەن ياشلىق چاغلىرىنى ، ئۇرۇق - تۇغقان ، قوۋم - قېرىنداش ، دوستلىرىنى ئەسلەپ ، ئۇلار-نىڭ قىياپەتلىرىنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزۈپ خوشلاشقاندەك بولاتتى . چاپسان - چاپسانلا شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى تاغاق تەگمىگەن چېچىنى بارماقلىرى بىلەن تاراپ تۇزەيتتى . ئۆ-لۈمنىڭ ۋاقتى - سائىتى يېقىنلاشقانسېرى ئۇ دۇنياغا كەت-كەن مومىسى بىلەن ئانىسىنى ، ھېيتگاھ مەيدانىدا ئۆلتۈ-رۈلگەن ئۇچ ياشلىق قىزىنى ، يولدا كېلىۋېتىپ ئۆلۈپ كەت-كەن دوستلىرىنى ئەسلەپ ، ئۆزىنى شۇلارنىڭ ئارىسىدا يۈر-گەندەك ھېس قىلاتتى . ئۇ ئەتىدىن - كەچكىچە يامۇلنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ نەشە چېكىدىغان كۆزەتچىلەرنى كۆرۈپ ، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان ئەپسانە سۆزلەرنى ئاڭلاپ جد-لە بولغىچە ، بۇ جاپالىق دۇنيادىن تېزرەك قۇتۇلۇپ كەتسەم

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

بولاتتى دەپ ئويلايتتى . بەزىدە بۇ دۇنيادىن كۆڑە ئۇ دۇنيا راستتىنلا تىنچتەك تۇيۇلاتتى . بىراق ئۇنى چىرىكلەر تالاغا ھەيدەپ چىققاندا پارقىراپ تۇرغان كۈن نۇرىنى كۆرۈپ ، ئۇ دۇنيانى ئۇنتۇپ قالاتتى ـ دە ، يېڭىۋاشتىن قانداق قىلىپ بولمىسۇن ، بۇ يەردىن قېچىپ كېتىشنىڭ ئامالىنى ئويلايتىتى .

— مېنىڭ تەقدىرىم ھەققىدە بېيجىڭگە ئەۋەتىلگەن مەكتۇپقا قاچان جاۋاب كېلىدۇ ، بەكمۇ كېچىكىپ كەتتىغۇ ، مەن سىلەرنىڭ بىكار تامىقىڭلارنى يەپ مۇشۇنداق ياتىۋېرەمەنمۇ ؟— دەپ ئۆزىگە تاماق ئەكېلىدىغان يامۇل خىزمەتچىلىرىدىن سوراپ قويياتتى .

لېكىن ئۇلارمۇ بۇ ھەقتە ھېچنېمە بىلمەيتتى :

— ئۆلىدىغانغا نېمانچە ئالدىراپ كەتتىڭ ، جاۋاب بىر كۈنى كېلىپ قالار ،— دەيتتى .

— ئۆتكەندە جىياڭجۇننىڭ جاھانگىر غوجىنى ئوردىدا ئۆلتۈردى دېگەن گەپنى راستمىدۇر ؟— دەپ سورىدى ئۇ يەنە بىر قېتىم تاماق ئەكىرگەن ئادەمدىن . سەۋەبى ئۇ جياڭجۇندىن بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بۇنىڭغا يا ئىشىنىشنى ، يا ئىشەنمەسلىكنى بىلەلمەي ئىككى ئويدا بولۇپ قالغانىدى .

— راست بولمايچۇ ، ئۇنىڭ ئوردىدا چاناپ ئۆلتۈرۈلگىنى پۈتۈن ئىلىغا پۇر كەتتى . ئەمدى نۆۋەت ساڭا كەلدى !— دەپ تەنە ئارىلاش جاۋاب بەردى ئۇ .

— ھازىر بۇ دۇنيا مانا بىزدەك قەھرىمانلار ئۈچۈن تار ، سەنلەردەك جاللاتلارغا كەڭ بولدى . بىزدەك بىر ئادەمنىڭ ئۆلۈمى مىڭلىغان ئادەمنىڭ غەزىپىنى قوزغايدىغانلىقىنى ئۇنتۇشما . خەلقىمىز بەربىر سەنلەردىن ئىنتىقام ئالىدۇ .

— ئاغزىڭنى يۇم ، قانجۇق !— دەسلەپتە بۇ جۇۋانغا يەـ
قىنچىلىق قىلىپ يۈرگەن يامۇل خىزمەتچىسى باشلىقىغا
ئېيتىپ نۇزۇگۇمنى يامۇلنىڭ ئىچكىرىسىدىكى قاراڭغۇ ئۆيـ
لەرنىڭ بىرىگە يۆتكىگۈزۈۋەتتى .

نۇزۇگۇمنىڭ يامۇلغا سولانغىنىغا توپتوغرا سەكسەن
ئىككى كۈن بولغاندا داۋگۇڭ خاندىن جاۋاب خەت يېتىپ
كەلدى . شۇ كۈنى يامۇل خىزمەتچىلىرى نۇزۇگۇمغا تاماق
ئەكىرىشنىڭ ئورنىغا :

— سېنى ئۆلۈم جازاسىغا بۇيرۇپتۇ . تەييارلىقىڭنى قىـ
لىۋەر ،— دەپ ئۇقتۇردى .

ئىلگىرى نۇزۇگۇم بىلەن بەكمۇ قوپال مۇئامىلە قىلـ
شىدىغان يامۇل خىزمەتچىلىرى ئىچكىرىدىن كەلگەن بۇ خەـ
ۋەرنى ئاڭلاپ ، گويا بۇ گۇزەلنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە قىيمايـ
ۋاتقاندەك ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ ، ھەرقايسىسى ھەرياقتىن
خەيرخاھلىق بىلدۈرۈشكە باشلىدى .

— بىزدە نېمە گۇناھ دەيسەن ، بىزمۇ ساڭا ئوخشاشلا
خۇدانىڭ قۇللىرى . كۆزەت ، دېدى ، كۆزەتتۇق . سېنى ياخـ
شى كۆزەتمەي قاچۇرۇپ قويساق ، سېنىڭ ئورنۇڭغا بىزنى
ئۆلتۈرىدۇ ،— دېيىشتى . بەزىلىرى :

— بىز خان جانابلىرىنى سېنىڭدەك گۇزەل خوتۇنغا مۇئـ
داق قاتتىق ھۆكۈم چىقىرار دەپ ئويلىمىغان . مۇنداق بولاـ
رىنى بىلگەن بولساق ، ئۆزىمىزنى ئۆلتۈرۈۋەتسىمۇ سېنى
ئاللىقاچان قاچۇرۇۋېتەتتۇق . ئەمدى ھېچبىر ئامال يوق .
ساڭا قاتتىق تەگكەن يەرلىمىز بولسا كەچۈر ،— دەيتتى .

ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ نۇزۇگۇمنىڭ كۆڭلى
يۇمشاپ ، يامۇل خىزمىتىنى قىلىپ يۈرگەن بۇ چېرىكلەرگە

ئىچى ئاغرىپ قالدى .

— نېمىشقا رەنجىيمەن . سىلەرمۇ خوجايىنكىلارنىڭ قىل دېگىنىنى قىلدىڭلار ، مەن پەقەت دۇنيادىكى تەقدىرنىڭ تەڭسىزلىكىگە رەنجىيمەن .

نۇزۇگۇمغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا ئاڭلىغان خەۋىرىنى يەتكۈزگەن يامۇل خىزمەتچىسى «بۇ خوتۇن دەھشەتلىك خەۋەرنى ئاڭلىسا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپ چۈشەرمىكىن » دەپ ئويلىغۇدى ، لېكىن ئۇ بۇ خەۋەرگە پىسەنت قىلماي تېخىمۇ كۆڭۈللۈك سۆزلەۋاتقىنىنى كۆرۈپ ، ئايالىنىڭ كۆچلۈك ئىرادىسىگە قايىل بولدى ۋە ھەيران قالدى .

VII

ئۇستىگە تۆمۈر قەپەس ئورنىتىلغان ھارۋا كۈرە يامۇلىدىن چىقىپ ، شەھەر كوچىلىرىنى ئايلىنىپ ، ئېگىز دۆڭگە جايلاشقان مويتۇڭزا تەرەپكە قاراپ ماڭغاندا ئادەملەر ئۇنىڭ كەينىدىن دەريادەك ئاقتى . خەلق بېيجىڭدىكى داۋگۇاڭ خاندىن نۇزۇگۇمنى ئۆلتۈرۈش ھەققىدە بۇيرۇق كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ تەۋرەپ كەتكەنىدى . خەلقنىڭ غۇلغۇلىسىدىن قورقان جياڭجۇن مويتۇڭزىنغچە بولغان ئارىلىقتىكى يولنىڭ ئىككى چېتىگە چېرىكلەرنى سەپلەش ، ئادەملەرنىڭ ھېچقايسىسىنى مويتۇڭزا تەرەپكە يولاتماسلىق ھەققىدە مەخسۇس بۇيرۇق چۈشۈردى . شۇڭلاشقا ئادەملەرنىڭ كۆپچىلىكى كوچىلارنىڭ دوقمۇشلىرىدىن نېرى ئۆتەلمەي توختاپ قېلىشتى . نۇزۇگۇم كوچىلارنىڭ ئىككى چېتىدە ۋە دوقمۇشىدا

توپلىشىپ ، ئىلگىرى ماڭالماي تۇرۇپ قالغان ئادەملەرنىڭ ئۆز ئىسمىنى ئاتاپ :

— نۇزۇگۇم ، قورقماڭ ، بىز ھەرقاچان سىز بىلەن بىلـ
لە ،— دەپ ۋارقىرىشۋاتقىنىنى ئاڭلاپ ھاياجانلىنىپ ، روـ
ھى تېخىمۇ كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . ئۇ ئۆزىنى ئۆلۈمگە ئەمەس ،
بەلكى خەلق بىلەن دىدارلىشىش ئۈچۈن كېتىپ بارغاندەك
ھېس قىلدى ـ دە ، ناخشا باشلىدى :

مويتۇكزىدا چاپقاندا
مەنمۇ ئۇندا ئۆلەرمەن .
موللىلارنىڭ سۆزىچە
ئەھلى شېھىت بولۇرمەن .

ئالدىمىزدا جاللاتلار
قىلىچىنى ئوينىتار .
مېنى ئۇشبۇ ئۆلۈمدىن
قانداق كىشى ئاجرىتار ؟ !

بۇ ناخشىلارنى ئاڭلىغان قۇرۇق قول خەلق بىرپەس نېمە قىلىشىنى بىلمەي سەپ بولۇپ ، خۇددى تۆمۈر سىمدەك قاتار تىزىلغان چېرىكىلەرنىڭ قىلىچ ـ نەيزىلىرىگە مەيدىلىرىـ نى تىرىشىپ ، دېمىئ ئىچىگە چۈشكەندەك تۇرۇپ قېلىشتى . بىر چاغدا توپنىڭ ئىچىدىكى ياشلاردىن بىرى :

— يارايسىز ، نۇزۇگۇم ! سىز ئۆلۈپ كەتسىڭىزمۇ لېـ كىن بىز بۇ جاسارىتىڭىزنى ئۇنتۇمايمىز ، سىز ئۇچۈن ئىنـ تىقام ئالىمىز !— دەپ ئۇنلۈك توۋلىغاندا ئۇنىڭ كەينىدىن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئاڭلانغان ۋاڭ - چوڭ ئەتراپنى چاڭ كەلتۈرۈۋەتتى.

نۇزۇگۇمنى ئولتۇرغۇزغان هارۋا مويتۇڭزىغا يېتىپ كەلدى. ئەمدى بايقى ۋارقىرىشقان ئاۋازلار يىراقتا قېلىپ، بۇ يەرگە مانجۇ، موڭغۇل چېرىكلىرى ۋە سولۇن نويانلارنىڭ، شۇنىڭدەك بەزى خۇيزۇلارنىڭ ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بەزى خۇيزۇلار ئەئۇزۇ ۋە بىسمىللادىن باشلاپ قۇرئان سۈرىلىرىنى سوزۇپ - سوزۇپ ئوقۇيتتى.

هارۋىدىن چۈشۈرۈلگەن نۇزۇگۇمنى ئىككى چېرىك هەيدەپ ماڭدى. نۇزۇگۇم قەتلىگاهقا يېقىنلىغاندا قارا كىيىم كىيگەن تۆت جاللاتنىڭ قاتار تۇرغىنىنى كۆرۈپ ئىچىدە كەلىمە شاهادەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. بىر جاللات ئۇنىڭ قولىدىكى كويزىنى ئېلىپ، قەتلىگاهقا تېخىمۇ يېقىنراق ئەكەلدى. نۇزۇگۇم زۇلۇم بىلەن ئازابقا تولغان بۇ دۇنيانى يەنە بىر قېتىم كۆرۈۋالاي دېگەندەك، ئېگىز ئۆسكەن دەرەخلەرگە كۆز تاشلىدى. ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارىدى. ئېگىز بوشلۇقتا قارا بۇلۇتقا ئوخشاش ئۇچۇپ يۈرگەن قاغىلار تېخىچىلا ئايلىنىپ يۈرەتتى. نۇزۇگۇم ئەتراپتىكى ئادەملەرگە نەزەر سالدى. ئۆزىدىن قىرىق - ئەللىك ماڭدام نېرىدىكى سۆگەت تۈۋىدە ئۆرە تۇرغان، ساقال - بۇرۇتلىرى شالاڭ بىرنەچچە ئادەمنى كۆردى. ئۇلار كالپۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ قىرائەت قىلماقتا ئىدى.

نۇزۇگۇم نەچچە ۋاقىتلاردىن بېرى قولىدىن چۈشۈرمەي كېلىۋاتقان تەسۇسىنى يانچۇقىدىن ئالدى - ده، يىپىنى ئۈزۈپ، مونچاقلىرىنى ئالدىدىكى ئېگىز دۆڭگە چېچىۋەتتى.

بۇرۇندىنلا ئادەم بالىسىنىڭ جېنىنى قىينىماي، قىلىچ بىلەن بىرلا ئۇرۇپ بېشىنى كېسىپ، رەھىمەتلىكنىڭ ساۋابى-

نى تاپمەن دەپ ئۆزىنىڭ بۇ ھۇنىرى بىلەن پەخىرلىنىپ يۈرگەن جاللات بۇ قېتىم ئالدىدا تۇرغان نازۇك بەدەنلىك ئايالنىڭ ئۇزۇن ئىنچىكە بوينىنى كۆرۈپ ، نېمە ئۈچۈندۇر ، قولى تىترەپ كەتتى . ئۇ ھە دېگەندە بۇ ئاجىزنىڭ جېنىنى قىينىماسلىق ئۈچۈن بوينىنىڭ قايسى يېرىگە قىلىچ ئۇرسام بولىدىكىن دېگەندەك بىرپەس قاراپ تۇرۇۋېدى ، كۆزلىرى تورلىشىپ كەتتى . ئۇ پەقەت نۇزۇگۇمنىڭ ئالدىدىكى قىلىچ بىلەن ئولتۇرغان جاللاتنىڭ «ئادەمنىڭ جېنىنى قىينىماي تېزرەك بولسا ئىچۇ ؟ » دېگەندەك شەرەت قىلغىنىنى كۆرۈپ ، گويا ئۇ قىزنىڭ ئەمەس ، ئۆزىنىڭ بېشى چېپىلىۋاتقاندەك ئۇنىنىڭ بارچە ۋارقىرىدى ـ دە ، بارلىق كۈچى بىلەن ئۆتـ كۈر قىلىچنى ئىشقا سالدى . قىلىچ قاتتىق ئۇستىخانغا ئەمەس ، يۇمشاق بىر نەرسىگە تەگكەندەك گىرىتلا قىلىپ قالدى . ئادەتتىكىدەك يا بويۇنى كېسىلگەن ئادەمنىڭ ، يا باشقىلارنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىمۇ ئاڭلانمىدى . جاللات مەن خاتالىشىپ قىلىچنى باشقا بىرنېمىگە ئۇرۇۋېتمىگەندىمەن دېـ گەندەك كۆزىنى ئاچماي گۇمانلىنىپ تۇرغاندا ، ئادەملەرـ نىڭ : «ياۋاللا ، ياپەرۋەردىگار !... » دېگەن سۆزلىرى بىلەن تەڭ ۋاڭ ـ چۇڭ كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . شۇ چاغدىلا جاللات كۆزىنى ئېچىۋېدى ، نۇزۇگۇمنىڭ ئۇزۇن چاچقا ئورالغان بېشىنىڭ يەردە يانقىنىنى ، ئۇنىڭ كېسىلگەن جايىدىن قان ئېقىۋاتقىنىنى كۆردى . ئۇ دەرھال قولىدىكى قىلىچنى بار كۈچى بىلەن بىر چەتكە تاشلىۋېتىپ ، مويىتۇڭزىدىن چىقىپ كەتتى . بۇ پاجىئەلىك ۋەقەگە قاراپ تۇرۇشقا تاقەتى يەتمەـ گەن چېرىكلەر جاللاتنىڭ كەينىدىن ھۆكۈم ئىجرا قىلىندى ، دەپ چاپسانراق كېتىشكە ئالدىراشتى .

ئانچه ژاقدەت ئۆتمەي مويتۇڭزىغا يۈگۈرۈشۈپ يە-
تسەپ كەلگەن جامائەت نۇزۇگۇمندەك يەردە ياتقان بېشىنى
تېنىگە قوشۇپ تاغارغا سېلىپ بۇ يەردىن ئالدىراش كەكە-
تىشتى...

خاتىمە

يەنە باھار كېلىشى بىلەن كەتمەن تېغىنىڭ باغرىدىكى قىشچە ئاق قارغا پۈركىنىپ ياتقان يەرلەر يېشىل كىمخابقا ئورنىپ ئويغىنىشقا باشلىدى . پىيازلىق ساينىڭ ئەتراپىدا ئېچىلغان لەيلىقازاق ، چۈغلۇق ۋە باشقا گۈللەر بۇ ۋادىنى تېخىمۇ گۈزەل رەڭلەردە بويىاپ چىرايلىق قىلىۋەتكەنىدى . چوڭقۇر ساينىڭ ئىچىدىكى تاللار ، زىرىقلار ، ئۆرۈكلەر چېچەكلەپ ، يوپۇرماق چىقىرىپ ، ئېسىل خۇش پۇراقلىرى بىلەن ئادەمنىڭ روھىنى كۆتۈرۈپ ، ئوي ـ پىكىرىنى قانات لىتاتتى . باھارنىڭ مۇشۇنداق گۈزەل كۈنلىرى تەڭرىتېغىنىڭ ئېتەك ۋە قاپتاللىرىدىكى يېزىلارنىڭ يىگىت ـ قىزلىرى بۇ ئەتراپتىكى مۇقەددەس جاي بولۇپ ھېسابلىنىدىغان بۇ يەردىكى نۇزۇگۈم تۈرغان ئۆڭكۈرگە كېلىپ ، خەلقىمىز نىڭ قەھرىمان قىزىنى سېغىنىش بىلەن ئەسلەيدۇ . نۇزۇگۈم بۇنىڭدىن بىر يۈز ئاتمىش يىل ئىلگىرى مەنچىڭ خانىدانلىقىنىڭ زۇلۇمىغا بويسۇنماي قېچىپ ، مۆكۈنۈپ يۈرۈپ ، مۇشۇ ئۆڭكۈردىمۇ پاناھلانغانىدى . شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك ، بۇ تەۋەنىڭ ئادەملىرى نۇزۇگۈمنى تېخىچە ئۆزلىرى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

نىڭ ئارىسىدا يۇرگەندەك ھېس قىلىشىدۇ . ئۇنى يات ئې-
تىپ ، ئۆڭكۈرنى زىيارەت قىلىپ ، ئۇنىڭ ئالدىدىكى سۇ يىغا
گۈللەر قويىدۇ ، كۆڭۈل سۆزلىرىنى يېزىپ قالدۇرىدۇ .
ساينىڭ تېگىدە ئېقىۋاتقان تاغ سۈيىنىڭ بويىدىكى كۆك چە-
مەنلىكتە دۇتار ، تەمبۇر چېلىپ ، ناخشا ئېيتىپ نۇزۇگۇمنى
ئەسلەيدۇ . بۇ ئەتراپنىڭ كۆپىنى كۆرگەن بوۋايلىرى باھاردا
سەپ تۇزۇپ كېلىدىغان مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا نۇزۇگۇم
ھەققىدە تەسىرلىك ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بەرسە ، شائىرلار
شېئىر ئوقۇپ بېرىدۇ .

سولۇنلارنىڭ كەتمەن تېغى باغرىدىكى كەڭ سايدىن نۇ-
زۇگۇمنىڭ پۈت ـ قولىنى باغلاپ تۇتۇپ كەتكىنىگە بىر
يېرىم ئەسىردىن ئوشۇق ۋاقىت بولغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ
ئۆڭكۈرى شۇ پېتىچە ساقلىنىپ تۇرماقتا . يىل ئوتۇپ ،
ئېگىز تاغلار مۇكچىيىپ ئۇپراشقا باشلىسىمۇ ، تاشتىن ـ
تاشقا ئۇرۇلۇپ بۆلەكچىلا شاۋقۇن چىقىرىپ ئاقىدىغان تاغ
سۈيى ھېلىمۇ توختىماي ئاقماقتا . تاللارغا قونۇۋېلىپ ، ئۇن-
لىرى پۈتۈپ كەتكۈچە توختىماي سايرايدىغان بۇلبۇل ۋە
كاككۇكلارنىڭ ئاۋازى توختىمايدۇ . نۇزۇگۇمنىڭ شۇ چاغ-
لاردا ئېيتقان قوشاقلىرى ھېلىمۇ خوددى تۇنۇگۇن ئېيتىل-
غاندەك ياڭرىماقتا .

ياز كۈنلىرى يىراق ـ يىراقلاردىن ماشىنىلار بىلەن
كېلىپ بۇ ئۆڭكۈرنى زىيارەت قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ ئايىغى
ئۈزۈلمەيدۇ . ئۇلار ماشىنىلىرىنى يىراقتىكى دۆڭنىڭ ئۈس-
تىدە قويۇپ قويۇپ ، ئۆزلىرى چوڭقۇر سايدىكى مەخسۇس
ياسالغان پەلەمپەيلەر بىلەن چۈشۈپ ، ئۆڭكۈردىكى خاتىرە
تاختىغا يېزىلغان سۆزلەرنى ئوقۇپ ، نۇزۇگۇمنىڭ ھاياتى

بىلەن تونۇشىدۇ . ئۇلارغا خۇددى ھازىر مۇشۇ ئۆڭكۈردىن بېشىغا قۇندۇز تۆپە ، ئۇچىسىغا ھال قىزىل ئۇزۇن چاپان كىيگەن ، قۇندۇزدەك قارا چاچلىرى تېقىمىغا چۈشۈپ تۇرد-ىدىغان زىلۋا بويلۇق نۇزۇگۇم چىقىپ كېلىدىغاندەكلا تۇيۇ-لۇپ كېتىدۇ . ئەمما ئۆڭكۈر ئىچى جىمجىت ، سۇپىدىكى تاشمۇ يېيىلىپ ، ئۇپراشقا باشلىغان . يىللار ئۆتۈپ ، يامغۇر ـ يېشىنلاردا ئۆڭكۈرنىڭ توپىسى ئۇۋۇلىپ چۈشۈپ ، ئۇنىڭ ئاغزى ھاڭغىرقاي ئېچىلىپ قالغان بولسىمۇ ، ئەمما ئالتە ئايغىچە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەزىز پەرزەنتىنى سولۇنلار-نىڭ چېرىكلىرىدىن ، ئىت ـ بۆرىلەردىن ، ياۋاقۇشلاردىن ۋە قىشنىڭ سوغۇقىدىن ساقلىغان بۇ ئۆڭكۈرنى تاۋاپ قىلغۇچە-لار يىلدىن ـ يىلغا كۆپەيمەكتە .

ئىلى ۋادىسىدىكى ياشلار توي قىلغاندا ئالدى بىلەن نۇزۇگۇم ئۆڭكۈرىنى زىيارەت قىلىپ گۈلدەستىلەر قويىدۇ ۋە نۇزۇگۇم بىلەن باقىغا ئوخشاش بىر ـ بىرىگە سادىق ، پاك مۇھەببەتلىك بولۇش ھەققىدە ۋەدە بېرىشىدۇ . ئەسىرلەر بويى باتۇرلۇقنىڭ ، چىن مۇھەببەتنىڭ ۋە ساداقەتلىكنىڭ شاھىتى بولۇپ كېلىۋاتقان بۇ ئۆڭكۈر نۇزۇگۇم خاتىرىسىنى ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا ساقلىماقتا .

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

努祖故木/图尔干·托呼台木著.-乌鲁木齐.新疆青少年出版社,2001.6
ISBN 978-7-5371-3918-2

Ⅰ.努… Ⅱ.图… Ⅲ.长篇小说-中国-当代-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I 247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2001)第 042781 号

责任编辑：艾尔肯·伊布拉音
责任校对：阿布列孜·阿巴斯
迪里亚尔·吐尔逊
封面设计：阿里甫·夏

努祖故木 （维吾尔文）

（历史长篇小说）

图尔干·托呼台木 著

吐尔逊买买提 转写

新疆青少年出版社出版
（乌鲁木齐市北京北路 29 号 邮编:830012）
E-mail:xjyashlar@126.com
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
850×1168 毫米 32 开本 13.625 印张
2001 年10 月第 1 版 2016 年 3 月第 4 次印刷

ISBN 978-7-5371-3918-2 定价:30.00 元

如有印刷装订问题请直接同出版社调换